

ΡΑΛΛΕΙΟ ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ
ΘΗΛΕΩΝ ΠΕΙΡΑΙΑ

aeiforum

Όψεις του Αειφόρου Σχολείου

Πανελλήνιο Συνέδριο

Αφιερωμένο στη μνήμη της Ντίνας Σχίζα

14 και 15 Οκτωβρίου 2017
Ράλλειο Γενικό Λύκειο Θηλέων Πειραιά

Με την αιγίδα του ΥΠ.Π.Ε.Θ

Aeiforum

<http://www.aeiforum.eu> | www.facebook.com/Aeiforum

Ράλλειο Γενικό Λύκειο Θηλέων Πειραιά

Γ. Λαμπράκη 1, Πειραιάς

<http://lyk-ralleion.att.sch.gr> | www.facebook.com/ralleios

Συνεργαζόμενοι φορείς:

Έδρα UNESCO ΤΠΕ

στην Εκπαίδευση για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη
Πανεπιστήμιο Κρήτης

Μεσογειακό Γραφείο Πληροφόρησης
για το Περιβάλλον, τον Πολιτισμό
και την Αειφόρο Ανάπτυξη

Μεσογειακή Πρωτοβουλία για το Περιβάλλον & την Αειφορία

Παγκόσμια Σύμπραξη για το Νερό - Μεσόγειος

ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΔΡΑΠΕΤΣΩΝΑΣ

ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΥΛΙΔΑΣ –ΥΠΑΤΗΣ

Αιγίδα

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Υπουργείο Παιδείας,
Έρευνας και Θρησκευμάτων

Όψεις του Αειφόρου Σχολείου

14 & 15 Οκτωβρίου 2017

Αειφόρουμ & Ράλλειο ΓΕΛ Θηλέων Πειραιά

Στη μνήμη της Ντίνας Σχίζα

Αναλυτικό πρόγραμμα

Σάββατο 14 Οκτωβρίου 2017

9.30	<p>Εναρκτήρια Συνεδρία: Χαιρετισμοί & Ομιλίες Προεδρείο: Δημήτρης Καλαϊτζίδης (Πρόεδρος Οργανωτικής Επιτροπής), Πηνελόπη Παπαδοπούλου (Πρόεδρος Επιστημονικής Επιτροπής), Σαράντος Οικονομίδης (Διευθυντής Ραλλείου ΓΕΛ) Ανταποκρίτρια: Έφη Φουσέκη</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ομιλία Προέδρου Οργανωτικής Επιτροπής Δημήτρη Καλαϊτζίδη • Ομιλία Προέδρου Επιστημονικής Επιτροπής Πηνελόπης Παπαδοπούλου: <i>Εκπαίδευση για την Αειφορία: Απολογισμοί, κριτικές, προοπτικές</i> • Ομιλία Προσκεκλημένου ομιλητή, Ομότιμου Καθηγητή Μιχαήλ Σκούλλου: <i>Το Παγκόσμιο Πρόγραμμα Δράσης της UNESCO (GAP) για την Εκπαίδευση Αειφόρου Ανάπτυξης και το Αειφόρο Σχολείο - Με το βλέμμα στο 2030</i> <p>Αναφορά στη μνήμη της Ντίνας Σχίζα: Ζήσης Αγγελίδης και Γιώργος Κούσουλας</p>
11.30	Διάλειμμα
12.00	<p>1^η Συνεδρία: Παρουσίαση επιστημονικών ανακοινώσεων Προεδρείο: Μαρίνα Παπαγεωργίου, Ζήσης Αγγελίδης, Δέσποινα Σουβατζή. Ανταποκριτής: Δημήτρης Γκότζος</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Δημήτρης Καλαϊτζίδης : Το Σήμα Αειφόρου Σχολείου ως μεθοδολογία προσέγγισης του Αειφόρου Σχολείου 2. Σπύρος Πάγκαλος: Δημοκρατία και Σχολικοί Κανονισμοί: η πραγματικότητα και οι απόψεις των μαθητών και μαθητριών 3. Χριστίνα Κάτσενου & Χριστίνα Νομικού & Ευγενία Φλογαΐτη: Η έρευνα δράσης ως εργαλείο για την προώθηση ενός αειφόρου εκπαιδευτικού οργανισμού 4. Νικόλαος Γαλάνης & Α. Οικονόμου & Α. Καμπυλαυκά & Ο. Αναστασιάδου: Η θετική επιρροή του Αειφόρου Σχολείου: από τα μαθητικά θρανία στα φοιτητικά έδρανα 5. Ευαγγελία Μανούσου & Βασίλης Ψαλλιδάς & Σεβαστή Βαμβακοπούλου & Μαρία Νιάρη: Η δημιουργία μιας αποτελεσματικής αειφόρου σχολικής κοινότητας - Προκλήσεις και προβληματισμοί
14.00	Συζήτηση
14.30	Διάλειμμα
15.30	<p>2η Συνεδρία: Παρουσίαση σχολικών προγραμμάτων Προεδρείο: Ιωάννα Παπαϊωάννου, Μιχάλης Γαλάνης, Γιώργος Κούσουλας.</p>

	<p>Ανταποκρίτρια: Βέρα Δηλάρη</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Βλάχου Σταματία, Μ.Εδ-20ο Δημοτικό Σχολείο Ηλιούπολης: Το πλαίσιο της αειφορίας στο σχολείο μας 2. Κατερίνα Γεωργοπούλου-Θεοδοσίου- 20ο Δημοτικό Σχολείο Ηλιούπολης: Healthy Places-Healthy Children (Greece): ένα σχολικό project για την προαγωγή της υγείας υλοποιημένο σε περιβάλλον ηλεκτρονικής μάθησης wiki 3. Ιωάννα Αντιπάτη & Βασιλική Σκουρλή: Η σχολική εφημερίδα του 1ου Νηπιαγωγείου Βάρης ως δίοδος επικοινωνίας του αειφόρου σχολείου. 4. Ελένη Σβορώνου -WWF: Υγιή παιδιά, υγιής πλανήτης 5. Αφροδίτη Κόλια - 3ο Νηπιαγωγείο Μαρκόπουλου: διαμορφώνοντας οικολογική συνείδηση στο αειφόρο σχολείο 6. Ανδρονίκη Κατωπόδη & Σεβαστή Παρασκευοπούλου - 3ο Νηπιαγωγείο Γέρακα: καλές πρακτικές στο αειφόρο σχολείο
17.30	Διάλειμμα
18.00	<p>Συζήτηση στρογγυλού τραπεζιού: Αειφορία και Αειφόρο Σχολείο Συμμετέχουν: Πηνελόπη Παπαδοπούλου, Γρηγόρης Τσάλτας, Ευγενία Φλογαΐτη. Συντονιστής: Δημήτρης Καλαϊτζίδης</p>
	Κυριακή 15 Οκτωβρίου 2017
9.30	<p>3^η Συνεδρία: Παρουσίαση σχολικών προγραμμάτων Προεδρείο: Νέλλη Κωστούλα, Κατερίνα Χριστοδούλου, Μιχάλης Φωτιάδης Ανταποκριτής: Γιάννης Βλάχος</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ελευθερία Γκρίμπα & Ε. Γκρίμπα: Ενεργητική μάθηση μέσω καινοτόμου ολιστικής μεθοδολογίας με το διαθεματικό εκπαιδευτικό πολύ-πρόγραμμα πολιτισμού «Ο μικρός τουρίστας-μια βαλίτσα ταξιδεύει» και με αειφορικές προεκτάσεις 2. Φίλιππος Οικονόμου, Ευθύμιος Σταμούλης: 1ο Δημοτικό Σχολείο Παιανίας: Ο δρόμος για την αειφορία στο παράδειγμα του 1ου Δημοτικού Σχολείου Παιανίας 3. Ευαγγελία Λιβανίου & Τίνα Μαντικού - 2ο Πειραματικό Δ.Σ. Πόλεως Ρόδου: Μελέτη Περίπτωσης του 2ου Πειραματικού Δημοτικού Σχολείου Ρόδου, ως Αειφόρο Σχολείο 4. Θεοδοσία Τσαντσαράκη - Δημοτικό Σχολείο Κεφάλου-Κω: Αειφόρο Σχολείο: εκπαίδευση και ζωή σήμερα. 5. Χριστίνα Νομικού: Αειφόρο Σχολείο και άνοιγμα στην κοινωνία. Η εμπειρία του 7^{ου} Δημοτικού Σχολείου Αγίου Δημητρίου 6. Ιωάννα Καμπούρη - Προϊσταμένη 16ου Νηπιαγωγείου Χαλανδρίου: Όταν ένα νηπιαγωγείο γίνεται αειφόρο 7. Άννα Τρίγκαζη & Σταυρούλα Βλάχου, Στυλιανή Κεραμιδά, Αλεξάνδρα Ηλία: 1^ο ΓΕΛ Μεταμόρφωσης Αττικής: «Μεταναστευτικό Αιγαίο-Ανθρωπιά υπό εξαφάνιση»: ένα περιβαλλοντικό πρόγραμμα που συνδέει το παρελθόν με το παρόν, το περιβάλλον και τους ανθρώπους του.
11.00	Διάλειμμα
11.30	<p>4η Συνεδρία: Συνεδρία προσκεκλημένων ομιλητών. Προεδρείο: Βασίλης Ψαλλιδάς, Ιωάννα Καμπούρη, Βέρα Βορούλλα Ανταποκριτής: Χρίστος Σαμαντάς</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ζήσης Αγγελίδης-Σχολικός Σύμβουλος Φυσικών Επιστημών: Όσα δεν παίρνει ο άνεμος 2. Βασίλης Μακράκης-Καθηγητής ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης-UNESCO Chair ICT in Education for Sustainable Development: Η Πρόκληση της Αειφορικής Δικαιοσύνης στα Αναλυτικά Προγράμματα της Δημοτικής Εκπαίδευσης: Ένα Παράδειγμα από το Βιβλίο των Μαθηματικών της Στ. 3. Νέλλη Κωστούλα -Αναπληρώτρια Καθηγήτρια ΠΤΔΕ, Πανεπιστήμιο Κρήτης: Η Πρωτοβουλία του Καταστατικού Χάρτη της Γης (Earth Charter) και οι 17 Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs). 4. Εύη Τζανακάκη-ΚΑΠΕ: Μαθαίνοντας την ενεργειακή διαχείριση

	<p>5. Διονυσία Κοπανά-Αρχιτέκτων ΚΤΥΠ: Το κτήριο του Αειφόρου Σχολείου</p> <p>6. Δημήτρης Καλαϊτζίδης & Μιχάλης Φωτιάδης & Χριστίνα Νομικού & Βέρα Δηλάρη-Αειφόρουμ: Μέτορινη ενηλίκων-εκπαιδευτικών στο πλαίσιο του Αειφόρου Σχολείου-Erasmus+</p>
13.00	Διάλειμμα
13.15	<p>5^η Συνεδρία: Παρουσίαση σχολικών προγραμμάτων: Προεδρείο: Ελένη Νιάρχου, Αυγερινός Γεωργόπουλος, Ελένη Γούλα. Ανταποκρίτρια: Αλεξάνδρα Σούρμπη</p> <p>1. Κατερίνα Χριστοδούλου & Δημήτρης Καλαϊτζίδης: 2011-2017: Το Αειφόρο Σχολείο όπως εφαρμόστηκε στο Ράλλειο ΓΕΛ Θηλέων Πειραιά</p> <p>2. Κωνσταντίνα Πάσχου- 4ο ΕΠΑΛ Αθήνας: Η βιωσιμότητα του αειφόρου σχολείου: μελέτη περίπτωσης σε επαγγελματικό λύκειο.</p> <p>3. Ασπασία Παπαναστασίου - 1^ο ΕΠΑΛ Αγ. Παρασκευής:-Δρ Κλασικής Αρχαιολογίας: Η Δούκισσα της Πλακεντίας και ο αρχιληστής: αφήγηση με τη χρήση ΤΠΕ. Συμβολή στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση /Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη.</p> <p>4. Αικατερίνη Μπαζίνα - 4ο ΕΠΑΛ Αθήνας: «Ακολουθώντας το Δέντρο»: Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις για το δέντρο</p> <p>5. Παναγιώτα Σουρίδη - 3^ο Γυμνάσιο Αργυρούπολης: Πιστεύουμε στον εθελοντισμό</p> <p>6. Παναγιώτα Χαλούλου: Εισαγωγή και διαχείριση της αλλαγής σε επίπεδο σχολικής μονάδας» Εισαγωγή του καινοτόμου προγράμματος περιβαλλοντικής αγωγής «Βραβείο Αειφόρου Σχολείου» στο 2ο 6/θεσιο Δημοτικό Σχολείο Αγίων Θεοδώρων Κορίνθιας</p>
15.00	Παρουσίαση των συμπερασμάτων του συνεδρίου από τους ανταποκριτές των συνεδρίων και από τους προέδρους Επιστημονικής και Οργανωτικής Επιτροπής - Κλείσιμο του συνεδρίου

Επιστημονική Επιτροπή

1. **Πηνελόπη Παπαδοπούλου:** Αν. Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας- Πρόεδρος
2. **Ζήσης Αγγελίδης:** Σχολικός Σύμβουλος Φυσικών Επιστημών
3. **Κώστας Γαβριλάκης:** Επίκουρος Καθηγητής ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Ιωαννίνων
4. **Αλέκος Γεωργόπουλος:** Καθηγητής ΠΤΔΕ Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
5. **Αναστασία Δημητρίου:** Καθηγήτρια ΠΤΔΕ Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης
6. **Αραβέλλα Ζαχαρίου:** Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου
7. **Νέλλη Κωστούλα-Μακράκη** Αναπληρώτρια Καθηγήτρια ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Κρήτης
8. **Βασίλης Μακράκης:** Καθηγητής ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Κρήτης
9. **Γιώργος Μαλανδράκης:** Επίκουρος καθηγητής ΠΤΔΕ Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας
10. **Μυρτώ Πυροβέτση:** Ομότιμη Καθηγήτρια Βιολογικού Τμήματος ΑΠΘ
11. **Μιχάλης Σκούλος:** Ομότιμος Καθηγητής Χημικού Τμήματος ΕΚΠΑ
12. **Ευγενία Φλογαίτη:** Καθηγήτρια ΤΕΑΠΗ-ΕΚΠΑ

Οργανωτική Επιτροπή

1. **Μιχάλης Γαλάνης** - Καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
2. **Αυγερινός Γεωργόπουλος** - Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
3. **Δημήτριος Γκότζος** – Υπ. Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Β' Αθήνας (Πρωτοβάθμια)
4. **Ελένη Γούλα** – Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
5. **Βέρα Δηλάρη**- N.C ASPnet-UNESCO Ελλάδος, UNESCO GAP Key Partner
6. **Δημήτριος Καλαϊτζίδης** - **Πρόεδρος Οργανωτικής Επιτροπής**
7. **Ιωάννα Καμπούρη** – Νηπιαγωγός
8. **Λία Κέκερη** - Μάστερ στην Π.Ε. - Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
9. **Γιώργος Κέκερης** - Μεταπτυχιακός Φοιτητής
10. **Παύλος Κοσμίδης** - Δρ Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης- Διευθυντής στο 3ο Γυμνάσιο Γέρακα
11. **Θεώνη Μίχα** (Νένα)-Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης.-Οδοντίατρος
12. **Ελένη Νιάρχου** -Υπ. Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Γ' Αθήνας (Πρωτοβάθμια)
13. **Χριστίνα Νομικού**–Δρ Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. -Διευθύντρια 7^{ου} Δ.Σχ. Αγίου Δημητρίου
14. **Σαράντος Οικονομίδης** - Δρ Φυσικών Επιστημών-Διευθυντής ΓΕΛ Ραλλείου
15. **Μαρίνα Παπαγεωργίου** -ΥΠ.Π.Ε.Θ. -Τμήμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης
16. **Δέσποινα Ρεπανέλη** - Εκπαιδευτικός Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης
17. **Μιχάλης Φωτιάδης**-Μάστερ Π. Ε.-Εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
18. **Κατερίνα Χριστοδούλου** -Εκπαιδευτικός Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης
19. **Βασίλειος Ψαλλιδάς** – MedIEs

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	7
ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ.....	9
1 ^η Συνεδρία: Παρουσίαση επιστημονικών ανακοινώσεων	12
Δημήτρης Καλαϊτζίδης*	12
Σπύρος Πάγκαλος*	23
Χριστίνα Κάτσενου ¹ , Χριστίνα Νομικού ² και Ευγενία Φλογαΐτη ³	34
Ε. Μανούσου ¹ , Β. Ψαλλιδάς ² , Σ. Βαμβακοπούλου ³ και Μ. Νιάρη ⁴	57
2η Συνεδρία: Παρουσίαση σχολικών προγραμμάτων	58
Σταματία Βλάχου*	58
Κατερίνα Γεωργοπούλου-Θεοδοσίου*.....	78
Αντιπάτη Ιωάννα* Σκουρλή Βασιλική**	86
Ελένη Σβορώνου*	98
Κόλια Αφροδίτη*	100
Κατωπόδη Α*. & Παρασκευοπούλου Σ.**	104
3 ^η Συνεδρία: Παρουσίαση σχολικών προγραμμάτων	109
Γκρίμπα Ελ. και Γκρίμπα Ε.	109
Οικονόμου Φίλιππος & Σταμούλης Ευθύμιος	120
Λιβανίου Ε. ¹ & Μαντικού Στ. ²	125
Θεοδοσία Τσαντσαράκη*	140
Χριστίνα Νομικού*	151
Καμπούρη Ιωάννα*	157
Τρίγκατζη Α. ¹ & Βλάχου Σ. ² , Κεραμιδά Σ. ³ , Ηλία Α. ⁴	162
4η Συνεδρία: Συνεδρία προσκεκλημένων ομιλητών.....	169
Διονυσία Κοπανά*	169
5 ^η Συνεδρία: Παρουσίαση σχολικών προγραμμάτων:	175
Χριστοδούλου Αικατερίνη (1) και Καλαϊτζίδης Δημήτρης (2).....	175
Κωνσταντίνα Πάσχου*.....	180
Παπαναστασίου Ασπασία*	205
Αικατερίνη Μπαζίνα*	215
Σουρίδη Παναγιώτα*	231
Χαλούλου Παναγιώτα*	240
ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΩΝ ΟΜΙΛΗΤΩΝ	261
Πηνελόπη Παπαδοπούλου	261

Εκπαίδευση για την Αειφορία: Απολογισμοί, κριτικές, προοπτικές	261
Βασίλης Μακράκης.....	276
Η Πρόκληση της Αειφορικής Δικαιοσύνης στα Αναλυτικά Προγράμματα της ΔΕ: Ένα Παράδειγμα από το Βιβλίο Μαθηματικών της Στ'	276
Νέλλη Κωστούλα-Μακράκη.....	295
Η Πρωτοβουλία του Καταστατικού Χάρτη της Γης (Earth Charter) και οι 17 Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης (Sustainable Development Goals)	295
Δημήτρης Καλαϊτζίδης , Μιχάλης Φωτιάδης , Χριστίνα Νομικού, Βέρα Δηλάρη	310
Μέντορινκ ενηλίκων-εκπαιδευτικών στο πλαίσιο του Αειφόρου Σχολείου <i>Erasmus⁺</i>	310
Σύνοψη	319
Το συνέδριο με τα λόγια των συμμετεχόντων.....	321

ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΑ ΣΥΝΕΔΡΙΑ

Ομιλία του προέδρου της Οργανωτικής Επιτροπής κ. Δημήτρη Καλαϊτζίδη

Αξιότιμες κυρίες, αξιότιμοι κύριοι, αγαπητοί συνάδελφοι

Σας καλωσωρίζουμε στην εναρκτήρια συνεδρία του Πανελληνίου Συνεδρίου «Όψεις του Αειφόρου Σχολείου».

Το Αειφόρο Σχολείο, είναι ένας όρος που επιδέχεται πολλές ερμηνείες, του αποδίδονται πολλές διαστάσεις και όψεις, το αμφισβητούν εξίσου όπως και τον όρο αειφορία και εν τέλει, πάρα πολλοί αδιαφορούν και για τα δυό. Υπάρχει **αδιαφορία για την αειφορία** και για το αειφόρο σχολείο.

Όταν πρωτοξεκινήσαμε τους σχεδιασμούς μας για το **Βραβείο Αειφόρου Σχολείου**, στην ΕΛΛΕΤ, βάλαμε ως στόχο το 10% των σχολείων της χώρας, σε ένα βάθος χρόνου περίπου πέντε ετών. Λογαριάζαμε όμως χωρίς τον ξενοδόχο και στην περίπτωση του αειφόρου σχολείου, χωρίς τους πολλούς ξενοδόχους.

Μπορώ να απαριθμήσω πολλές δικαιολογίες για την αποτυχία μας να φτάσουμε τον στόχο, αλλά μας παρηγορεί το γεγονός ότι λίγες πρωτοβουλίες τέτοιου τύπου έχουν ανταπόκριση χιλιάδων σχολείων. Στα τρία χρόνια του Βραβείου και στα άλλα τόσα του **Σήματος Αειφόρου Σχολείου**, νομίζω ότι δεν ξεπεράσαμε τα 550-600 σχολεία συνολικά.

Το πρώτο πράγμα που ακούω είναι ότι «**το πρόγραμμα είναι απαιτητικό**». Ναι, το παραδεχόμαστε το πρόγραμμα του **Αειφόρου Σχολείου** είναι απαιτητικό, πάρα πολύ απαιτητικό! Ζητά να κάνουμε μέσα στο ωράριό μας ένα σωστό πράγματα που ούτως ή άλλως θα έπρεπε να τα κάνουμε. Ζητά επίσης να κάνουμε πράγματα για πρώτη –ίσως –φορά στο σχολείο μας, κάτι που τρομοκρατεί αρκετούς. Ζητά να δούμε τον εαυτό μας στον εκπαιδευτικό καθρέφτη, συνήθεια που πολλοί από μας έχουμε εγκαταλείψει εδώ και πολλά χρόνια. Περιμένει από τον Δήμο να κάνει τα αυτονόητα, κάτι που δείχνει πως δεν έχουμε σαφή επίγνωση της έννοιας «αυτονόητο» στην Ελλάδα. Περιμένει από την Πολιτεία να εμπιστευτεί την σχολική κοινότητα κάτι που επίσης δεν υπάρχει σε περίσσεια στη χώρα μας. Περισσότερα για το θέμα στην ανακοίνωσή μου, στην επόμενη συνεδρία.

Παρ' όλα αυτά, εμείς είμαστε σήμερα εδώ προσπαθώντας να ανιχνεύσουμε τις διαφορετικές όψεις του Αειφόρου Σχολείου, αξιοποιώντας τους προβολείς που έριξαν πάνω του φωτισμένοι εκπαιδευτικοί και διευθυντές, κάνοντας πράξη το αίτημα για **ένα σχολείο που το αγαπούν τα παιδιά, που το χαίρονται οι εκπαιδευτικοί και που το εμπιστεύονται οι γονείς**.

Στη διάρκεια αυτών των δύο ημερών θα έχουμε την ευκαιρία να ακούσουμε απόψεις από εκπαιδευτικούς της καθημερινής τάξης και της πράξης, από διευθυντές σχολείων, από ερευνητές, από πανεπιστημιακούς, αλλά επίσης και από ανθρώπους που έχουν ξεχωριστή πείρα στο ευρύ και αμφιλεγόμενο θέμα της αειφορίας και ως εκ τούτου, του αειφόρου σχολείου. Σε λίγο, μετά την ομιλία της προέδρου της Επιστημονικής Επιτροπής κας Πηνελόπης Παπαδοπούλου με θέμα **Εκπαίδευση για την Αειφορία: Απολογισμοί, κριτικές, προοπτικές**, θα λάβει το λόγο ο ομότιμος καθηγητής κ. Μιχάλης Σκούλλος, και θα μας μιλήσει με θέμα **Το Παγκόσμιο Πρόγραμμα Δράσης της UNESCO (GAP) για την Εκπαίδευση Αειφόρου Ανάπτυξης και το Αειφόρο Σχολείο - Με το βλέμμα στο 2030**.

Ο Ζήσης Αγγελίδης και ο Γιώργος Κούσουλας θα αναφερθούν στην **Ντίνα Σχίζα**, στην οποία τη μνήμη αφιερώνουμε αυτό το συνέδριο. Όταν πρότεινα στην Οργανωτική Επιτροπή να αφιερώ-

σουμε το συνέδριο στη μνήμη της **Ντίνας Σχίζα**, δεν περνούσε από το μυαλό μου, ότι θα χρειαζόταν ένας ακόμη μικρός επικήδειος, για έναν άνθρωπο που υπηρέτησε την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και που έφυγε νωρίς, τον **Γιάννη Παντή**, Γενικό Γραμματέα του Υπουργείου Παιδείας. Την αναφορά στον Γ. Παντή θα κάνει η **Πόπη Παπαδοπούλου**.

Θα ακολουθήσουν επιστημονικές ανακοινώσεις, ανακοινώσεις-παρουσιάσεις σχολικών προγραμμάτων, ομιλίες προσκεκλημένων ομιλητών και μια συζήτηση στρογγυλής τραπέζης. Οι συνδαιτημόνες στο τραπέζι, η **Πόπη Παπαδοπούλου**, η **Ευγενία Φλογαΐτη** και ο **Γρηγόρης Τσάλτας**, όλοι διακεκριμένοι επιστήμονες με μακροχρόνια ενασχόληση στο ζήτημα της αειφορίας και της εκπαίδευσης για την αειφορία, αναμένεται να ρίξουν περισσότερο φως στο ζήτημα «**Αειφορία και Αειφόρο Σχολείο**». Αναμένουμε μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα συζήτηση, την οποία, πιστεύω, κανείς δεν θα χάσει. Ευχαριστώ την **Ευγενία Φλογαΐτη** που είναι δασκάλα όλων μας, την **Πόπη Παπαδοπούλου** που κατέβηκε από την Φλώρινα, και τον τ. **Πρύτανη** του Παντείου Πανεπιστημίου κ **Γρηγόρη Τσάλτα**, για τη συμμετοχή τους στο στρογγυλό τραπέζι.

Ευχαριστώ επίσης θερμά τους προσκεκλημένους ομιλητές που ανταποκρίθηκαν ευχαρίστως στην πρόσκλησή μας, δηλαδή την κ. **Νέλλυ Κωστούλα**, τον **Βασίλη Μακράκη**, τον **Ζήση Αγγελίδη**, την **Διονυσία Κοπανά**, την **Εύη Τζανακάκη** και τον **Μιχάλη Φωτιάδη**.

Ευχαριστώ θερμά τους συναδέλφους που υπέβαλαν επιστημονικές ανακοινώσεις και τους συναδέλφους από τα σχολεία που θα μας παρουσιάσουν την εμπειρία τους από την ενασχόλησή τους με το αειφόρο σχολείο.

Θέλω επίσης να ευχαριστήσω και την **Δέσποινα Σουβατζή**, που μαζί με την Πόπη Παπαδοπούλου εκπροσωπούν την συντακτική επιτροπή του επιστημονικού περιοδικού της **ΠΕΕΚΠΕ**. Θα ακούσουν τις εργασίες και ίσως κάποιες από αυτές να δημοσιευτούν στο περιοδικό, σε ένα από τα επόμενα τεύχη.

Βέβαια, δεν θα παραλείψω να εκφράσω τη μεγάλη χαρά μου που κατορθώσαμε να έχουμε ως κριτές των σχολικών προγραμμάτων τους πιο ιστορικούς υπεύθυνους Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της χώρας αρχίζοντας από τον **Γιώργο Κούσουλα**, τον **Χρίστο Σαμαντά**, την **Έφη Φουσέκη**, τον **Παντελή Μάναλη**, τη **Λούλα Μαργαρίτη**, την **Ιωάννα Παπαϊωάννου**, το **Γιάννη Βλάχο**, τη **Δέσποινα Σουβατζή**, τη **Δέσποινα Μιχελάκη**, τη **Φανή Βλάχου**, τον **Γιάννη Φαρμάκη**, την **Πηνελόπη Σακοβέλη**, τη **Σοφία Τσιροπούλου**, αλλά και ιστορικά στελέχη της Π.Ε. όπως τον **Βασίλη Ψαλλιδά**, Όμως και νέοι Υπεύθυνοι όπως η **Ελένη Νιάρχου**, ο **Δημήτρης Γκότζος**, **Βίκυ Ιππέκη**, η **Βασιλική Κιούπη** και η **Ευαγγελία Μουλά** βοήθησαν πολύ το συνέδριο.

Ευχαριστώ θερμά τα μέλη της **Επιστημονικής Επιτροπής** των οποίων τα ονόματα βλέπετε στο πρόγραμμα του συνεδρίου, για την ουσιαστική τους συμβολή στην (όποια) επιτυχία του συνεδρίου μας, καθώς και τα νεαρά μέλη της Γραμματείας για την εθελοντική συμμετοχή τους (Γιώργο Κέκκερη, Κατερίνα Καλαϊτζίδου και Ελένη Ιωαννίδου). Ιδιαίτερα θέλω να ευχαριστήσω τα έλη της Οργανωτικής Επιτροπής με τα οποία εδώ και ένα περίπου χρόνο, κάναμε συχνά συναντήσεις και συζητήσεις για το συνέδριο.

Τέλος ευχαριστώ το Ράλλειο Λύκειο για τη συνεργασία στην διοργάνωση του συνεδρίου και τον καθηγητή Παναγιώτη-**Τάκη Μαρκόπουλο**, εκλεκτό μας συνάδελφο, για την δημιουργία των αφισών και του προγράμματος. Τέλος, ευχαριστώ όλους σας που είστε σήμερα εδώ για την έναρξη του συνεδρίου μας.

Εκπαίδευση για την Αειφορία:: Απολογισμοί, κριτικές, προοπτικές

Πηνελόπη Παπαδοπούλου

Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

Παιδαγωγική Σχολή

1^η Συνεδρία: Παρουσίαση επιστημονικών ανακοινώσεων

Προεδρείο: Μαρίνα Παπαγεωργίου, Ζήσης Αγγελίδης, Δέσποινα Σουβατζή.

Ανταποκριτής: Δημήτρης Γκότζος

Δημήτρης Καλαϊτζίδης*

Σήμα Αειφόρου Σχολείου

*Πρόεδρος Αειφορουμ-Συντονιστής του Σήματος Αειφόρου Σχολείου

Περίληψη

Το «αιφόρο σχολείο» ως πρότυπο λειτουργίας και διαχείρισης ενός σχολείου αποτελεί μια καινοτομία που συνόδεψε τη στροφή από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση προς την Εκπαίδευση για την Αειφορία. Αρκετές χώρες έχουν θέσει το αιφόρο σχολείο ως στόχο της εκπαιδευτικής τους πολιτικής. Η ολιστική σχολική προσέγγιση, η διαγενεαλογική αλληλεγγύη, η μείωση του οικολογικού αποτυπώματος, η αλληλεπίδραση σχολείου-κοινωνίας και η εισαγωγή καινοτόμων και μαθητοκεντρικών διδακτικών μεθόδων, αποτελούν ορισμένα από τα χαρακτηριστικά του αιφόρου σχολείου.

Οι δείκτες αιφόρου σχολείου αποτελούν ένα καθοδηγητικό πλαίσιο για τη σχολική κοινότητα η οποία υιοθετώντας τις αρχές της αειφορίας, μπορεί να αναπτύξει ποικιλία δράσεων, στην προσπάθεια μετασχηματισμού του σχολείου σε αιφόρο. Οι δείκτες παρέχουν ανατροφοδότηση, επιτρέπουν παρακολούθηση της αλλαγής και ενισχύουν τη δημιουργία κοινότητας πρακτικής μεταξύ των παραγόντων της σχολικής κοινότητας.

Το Σήμα Αειφόρου Σχολείου αποτελεί μια πιστοποίηση της στροφής του σχολείου προς την αειφορία με κριτήριο το βαθμό επίτευξης των στόχων που υποδεικνύονται από τους δείκτες αιφόρου σχολείου.

Λέξεις-κλειδιά: Σήμα Αειφόρου Σχολείου, Αειφόρο Σχολείο, Δείκτες Αειφόρου Σχολείου, Εκπαίδευση για την Αειφορία

Εισαγωγή

Η αντιμετώπιση της παγκόσμιας περιβαλλοντικής κρίσης απαιτεί τη λήψη μέτρων σε διεθνές επίπεδο. Για το σκοπό αυτό έχουν πραγματοποιηθεί παγκόσμιες διακυβερνητικές διασκέψεις κι έχουν υπογραφεί συμβάσεις και πρωτόκολλα, όπως η Διάσκεψη του Ρίο, το Ρίο+20 και το Πρωτόκολλο του Κιότο, COP22 Marrakesh κ.α. Όμως, για να αντιμετωπιστούν τα περιβαλλοντικά προβλήματα και να δρομολογηθεί η αειφόρος ανάπτυξη, η οποία θα συμβάλλει στην αντιμετώπιση τόσο της περιβαλλοντικής όσο και της οικονομικής κρίσης, απαιτούνται (μεταξύ άλλων) ριζικές αλλαγές σε αξίες, στάσεις και συμπεριφορές, καθώς και στον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε τη σχέση ανθρώπου-κοινωνίας-φύσης. Η παγκόσμια κοινότητα έχει παραδεχτεί και διατυπώσει το ρόλο της εκπαίδευσης στην πορεία προς την αειφορία (Καλαϊτζίδης 2000, Γεωργόπουλος 2002, Φλογαΐτη 2006, Huckle 2009, Huckle 2010a). Συγκεκριμένα η Εκπαίδευση για την Αειφορία (ΕγΑ) θεωρείται βασικός μοχλός, προκειμένου να νοηματοδοτηθεί και να ευδοκιμήσει η αειφόρος ανάπτυξη, ενώ σημαντικό ρόλο σε αυτή την προσπάθεια μπορεί να παίξει το αιφόρο σχολείο.

Το αιφόρο σχολείο

Το «αιφόρο σχολείο» είναι ένα σχολείο του οποίου η οργάνωση και η λειτουργία είναι σύμφωνες με τις αρχές και τις αξίες της αειφορίας (πολιτικής, πολιτιστικής, οικολογικής, οικονομικής, ατομικής). Οι πρώτες αναφορές στο «αιφόρο σχολείο» εντοπίζονται στην Αυστραλία (Henderson & Tilbury 2004, Gough 2005) και στη Μ. Βρετανία (DfES, 2007). Η Gough (2005:340) προτείνει ως αιφόρο σχολείο εκείνο που επιδιώκει

να αναπτύξει κατάλληλο μαθησιακό περιβάλλον και να δημιουργήσει μαθησιακές εμπειρίες, οι οποίες θα καταστήσουν ικανούς τους μαθητές/τριες να εργαστούν προς την κατεύθυνση της διασφάλισης καλύτερης ποιότητας ζωής. Στην Αυστραλία (μεταξύ άλλων) οι στόχοι της πρωτοβουλίας της Αυστραλιανής κυβέρνησης (webarchive.nla.gov.au, 2011) είναι:

- Η αειφορία να αποτελεί συστατικό στοιχείο των αναλυτικών προγραμμάτων
- Τα σχολεία να αναλαμβάνουν ένα διαρκή κύκλο σχεδιασμού, εφαρμογής και αναθεώρησης των προσεγγίσεών τους στην αειφορία, ως μέρος της καθημερινής τους δραστηριότητας
- Τα σχολεία να χρησιμοποιούν τους πόρους με πιο αειφόρους τρόπους
- Τα σχολεία να συνεργάζονται με τις τοπικές κοινωνίες για την αειφορία
- Τα σχολεία και οι κοινωνίες αναπτύσσουν αξίες που υποστηρίζουν ένα αειφόρο ήθος

Ωστόσο, το αειφόρο σχολείο δεν επιδιώκει την υιοθέτηση προκαθορισμένων επιλογών από τους μαθητές βάσει συγκεκριμένων ιδεολογικών κατευθύνσεων, αλλά περισσότερο να δώσει στους μαθητές τη δυνατότητα να αποφασίσουν για τις επιλογές τους μέσα από την ελεύθερη και αυτόβουλη επαφή τους με τα ίδια τα πράγματα και το χώρο (Zachariou & Kadji-Beltran, 2009).

Είναι γεγονός πως το σχολείο ως φορέας κοινωνικών αξιών μπορεί να συμμετέχει ενεργά στην αναζήτηση λύσεων για την αντιμετώπιση της σύγχρονης κοινωνικής, οικονομικής και περιβαλλοντικής κρίσης. Στο πλαίσιο της ΕγΑ, το σχολείο καλείται να λειτουργήσει ως φορέας αλλαγής (Uzell, 1999), αφού πρώτα το ίδιο αποτελέσει το αντικείμενο της αλλαγής αυτής (Orr 1992, Sterling 1996, 2002). Θα πρέπει να ενσωματώνει διαρκώς, θεωρητικά και πρακτικά, τις αρχές της αειφορίας στο πλαίσιο πραγματικών, ουσιαστικών και όχι συμβολικών αλλαγών (Fullan, 2001), καλύπτοντας τη διάσταση που υπάρχει ανάμεσα σε αυτό που διδάσκει και σε αυτό που εφαρμόζει (Uzell et al., 1999). Συνεπώς είναι αναγκαίος ο προσανατολισμός του σύγχρονου σχολείου προς τις αρχές, τις αξίες, και τις πρακτικές της αειφορίας, οι οποίες θα διαπερνούν το παιδαγωγικό, κοινωνικό/ οργανωσιακό και τεχνικό/ οικονομικό επίπεδο λειτουργίας του (Posch 1998, Φλογαίτη & Δασκολιά 2004, Φλογαίτη κ.α. 2010, Κάτσεων 2012). Αντλώντας το θεωρητικό υπόβαθρο από την κοινωνικά κριτική προσέγγιση της αειφορίας (Huckle, 2010a:140), το αειφόρο σχολείο προτείνεται ως «μια διευρυμένη προσέγγιση της εκπαίδευσης» επιφέροντας αλλαγές σε παιδαγωγικό, κοινωνικό-οργανωσιακό και τεχνικό-οικονομικό επίπεδο (Posch, 1999). Αν η έννοια της Αειφορίας προωθεί μετασχηματισμό στον κοινωνικό και οικονομικό τομέα, η Εκπαίδευση για την Αειφορία (ΕγΑ) παρέχει το εκπαιδευτικό πλαίσιο για τη διαμόρφωση των προϋποθέσεων που θα καταστήσουν αυτόν τον κοινωνικό μετασχηματισμό εφικτό.

Για να είναι επιτυχής η στροφή του σχολείου προς την αειφορία, η μαθησιακή διαδικασία θα πρέπει να χαρακτηρίζεται από τη συστημική και διεπιστημονική προσέγγιση των σχέσεων που υπάρχουν ανάμεσα στον άνθρωπο, την κοινωνία και τη φύση (Sterling 2000), καθώς και από ολιστική προσέγγιση των σύγχρονων περιβαλλοντικών ζητημάτων (Tilbury 1995, Λιαράκου & Φλογαίτη 2007). Η αρχή της «**ολιστικής σχολικής προσέγγισης**» («whole school approach») (Jensen, 2005) θα πρέπει να χαρακτηρίζει επίσης τη λειτουργία του ίδιου του σχολείου. Αυτό σημαίνει ότι θα συνδέει τη διδασκαλία και τη μάθηση και με τις κοινωνικο-οργανωσιακές και τεχνικο-οικονομικές πλευρές της σχολικής λειτουργίας (Posch, 1999). Οι παρεμβάσεις που γίνονται πρέπει να αφορούν το σχολείο, την τάξη, τον εκπαιδευτικό, τους μαθητές, τους γονείς τους και ολόκληρη την τοπική κοινωνία.

Τα τρία πεδία του αειφόρου σχολείου

Για λόγους που σχετίζονται περισσότερο με τη μελέτη του αειφόρου σχολείου και τη διευκόλυνση της ταξινόμησης ορισμένων χαρακτηριστικών του, έχει προταθεί να κατηγοριοποιηθούν τα διάφορα χαρακτηριστικά του σε τρία πεδία (Ali Khan 1996, Posch 1998, Παπαδημητρίου 2010). Ασφαλώς η ταξινόμηση αυτή δεν είναι θέσφατη, απόλυτη ή κοινά αποδεκτή, ωστόσο, μπορεί να βοηθήσει την καλύτερη μελέτη του αειφόρου σχολείου και να διευκολύνει την κατανομή αρμοδιοτήτων σε μια πορεία προσέγγισής του. Τα τρία πεδία του αειφόρου σχολείου είναι:

- A. Το **παιδαγωγικό** (αναλυτικό πρόγραμμα και διαδικασίες διδασκαλίας και μάθησης).
- B. Το **κοινωνικό και οργανωσιακό** (η διοίκηση, η οργάνωση, η κουλτούρα και οι σχέσεις του σχολείου με την κοινωνία)
- Γ. Το **περιβαλλοντικό** (τεχνικό και οικονομικό, το κτήριο, η αυλή, οι πόροι).

Τα χαρακτηριστικά του αειφόρου σχολείου

Τα κύρια χαρακτηριστικά του αειφόρου σχολείου (Ferreira, Ryan & Tilbury 2006, Κωστούλα-Μακράκη, 2010) είναι τα εξής :

1. Η διοίκηση του σχολείου θέτει την αειφορία ως αναπόσπαστο μέρος της εκπαιδευτικής του πολιτικής και του προγραμματισμού του.
2. Υπάρχει συνεργασία μεταξύ σχολείου, οικογένειας και τοπικής κοινωνίας.
3. Εστιάζει σε συμμετοχικές μαθησιακές προσεγγίσεις οι οποίες προάγουν δεξιότητες και ικανότητες των μαθητών για κριτική σκέψη, αναστοχασμό, διαπολιτισμική κατανόηση, ενσυναίσθηση, συμμετοχή και δράση.
4. Ενσωματώνει τους πυλώνες (περιβάλλον, κοινωνία, οικονομία και πολιτισμός) της εκπαίδευσης για την αειφορία σε όλο το φάσμα του αναλυτικού σχολικού προγράμματος.
5. Το «κρυφό αναλυτικό» πρόγραμμα αντανακλά τα βασικά μηνύματα και τις ιδέες που υποστηρίζονται από το επίσημο αναλυτικό πρόγραμμα.
6. Ενισχύει τη συνεχή επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών.
7. Ενσωματώνει ολιστικές και συστημικές προσεγγίσεις στην εκπαίδευση για την αειφορία.
8. Δίνει έμφαση στη διασύνδεση των μαθησιακών δραστηριοτήτων με την τοπική κοινωνία.
9. Προβαίνει σε διαρκή έλεγχο του οικολογικού αποτυπώματος του σχολείου.
10. Ενσωματώνει τη συμμετοχική έρευνα δράσης στην εκπαιδευτική διαδικασία και τη μετατροπή των εκπαιδευτικών σε ερευνητές και φορείς εκπαιδευτικής και κοινωνικής αλλαγής.

Υπάρχει, λοιπόν, συναίνεση μεταξύ των ερευνητών ότι ο αναπροσανατολισμός του σχολείου προς την αειφορία απαιτεί συνολική αναθεώρηση της λειτουργίας του σχολείου, του αναλυτικού του προγράμματος, της διδασκαλίας, της κουλτούρας του, του κλίματός του, της διαχείρισης των πόρων και των συνεργασιών του, εντός και εκτός των σχολικών ορίων (Jensen, 2005). Στην Ελλάδα μια πρώτη προσπάθεια για την εισαγωγή της Εκπαίδευσης για την Αειφορία μέσω του Αειφόρου Σχολείου, πραγματοποιήθηκε με τη μορφή ενός τοπικού σχολικού δικτύου στην Αχαΐα (Παπαϊωάννου κα, 2010). Μια δεύτερη, πανελληνίας κλίμακας εφαρμογή του αειφόρου σχολείου υλοποιήθηκε σε περισσότερα από 200 σχολεία στο πλαίσιο του **Βραβείου Αειφόρου Σχολείου**, από το 2010 ως το 2013, με πρωτοβουλία του συγγραφέα ως προέδρου του Συμβουλίου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ, σε τρεις διαδοχικές σχολικές χρονιές (Καλαϊτζίδης & Δηλάρη 2010, Kalaitzidis, 2012, Καλαϊτζίδης, 2013). Υπάρχουν και άλλες, τοπικού χαρακτήρα πρωτοβουλίες, όπως τα δύο δίκτυα της Γ' Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Αθήνας (Πρωτοβάθμια: <http://to-sxoleio-mas-sinanta-tin-aeiforia.blogspot.gr/>) (Δευτεροβάθμια: <http://grperivgath.canalblog.com/archives/2016/03/01/33448539.html>).

Το Σήμα Αειφόρου Σχολείου είναι, μια προαιρετική και δωρεάν πιστοποίηση σχολείων ως αειφόρων, αν αυτά ανταποκριθούν σε προκαθορισμένο βαθμό στα κριτήρια ποιότητας που συνιστούν οι δείκτες αειφόρου σχολείου. Ο στόχος του Σήματος είναι να δώσει ανατροφοδότηση στο σχολείο σε σχέση με τις προσπάθειες που γίνονται για να στραφεί προς την αειφορία. Για κάθε δείκτη κάθε σχολείο υλοποιεί σχετικές δραστηριότητες οι οποίες επιβεβαιώνονται με διάφορους τρόπους. Η πιστοποίηση ισχύει για 3 χρόνια. Το Σήμα Αειφόρου Σχολείου υλοποιείται σε συνεργασία με την Ελληνική Εθνική Επιτροπή για την ΟΥΝΕΣΚΟ και με την Έδρα UNESCO ΤΠΕ στην Εκπαίδευση για Βιώσιμη Ανάπτυξη του Πανεπιστημίου Κρήτης, ενώ είναι εγκεκριμένο από το Υπουργείο Παιδείας.

Οι Δείκτες αειφόρου σχολείου

Για τον ορισμό της αειφόρου ανάπτυξης υπάρχουν εκατοντάδες ορισμοί. Η σύγχυση λοιπόν περί του νοήματος της αειφόρου ανάπτυξης δημιούργησε την ανάγκη για την υιοθέτηση κριτηρίων, με τα οποία θα μπορούσε κάποιος να διαπιστώνει κατά πόσο ορισμένες πολιτικές είναι σύμφωνες με τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης. Αυτά τα κριτήρια ονομάστηκαν «δείκτες αειφόρου ανάπτυξης» (Breiting *et al* 2005, UNESCO 1997).

Επίσης, για να "μεταφραστεί" σε σχολική πρακτική η έννοια της αειφορίας και για να δοθούν κίνητρα για το μετασχηματισμό του σχολείου σε αειφόρο, πρωτοπόροι διανοητές έχουν προτείνει την εισαγωγή δεικτών που χαρακτηρίζουν το αειφόρο σχολείο (Gough 2005, Henderson & Tilbury 2004, κ.α.). Μια αντίστοιχη ταξινόμηση κριτηρίων ποιότητας για το αειφόρο σχολείο, αναφέρονται από τον Breiting (Breiting *et al*, 2005):

I. Κριτήρια ποιότητας που αφορούν τις διαδικασίες διδασκαλίας και μάθησης

II. Κριτήρια ποιότητας που αφορούν την πολιτική και την οργάνωση του σχολείου

III. Κριτήρια ποιότητας που αφορούν τις εξωτερικές σχέσεις του σχολείου.

Όπως αναφέρει ο Breiting (2005: 54) τα κριτήρια ποιότητας που συχνά χρησιμοποιούνται για την αποτίμηση της προσπάθειας του σχολείου να στραφεί προς την αειφορία, δεν είναι εργαλεία ελέγχου, αλλά ευκαιρίες για αναβάθμιση της ποιότητας μέσα από ένα συνεχιζόμενο διάλογο που εξασφαλίζει τη συμμετοχή όλων.

Στην Ελλάδα ο συγγραφέας του παρόντος άρθρου, πρότεινε την υιοθέτηση «δεικτών αειφόρου σχολείου» σε αντιστοιχία προς τους «δείκτες αειφόρου ανάπτυξης» (Καλαϊτζίδης & Δηλάρη 2010, Kalaitzidis 2012). Τα κριτήρια αυτά, τα οποία ονομάζουμε «Δείκτες Αειφόρου Σχολείου», δεν αποτελούν δείκτες αποδοτικότητας που λειτουργούν με τρόπο κανονιστικό και περιοριστικό, αλλά είναι στοιχεία τα οποία μεταφράζουν με συγκροτημένο και σαφή τρόπο ένα σύνολο κοινών αξιών και στόχων, ενώ ταυτόχρονα δημιουργούν ένα πλαίσιο κινήτρων για δράση (βλ. Παράρτημα: δείκτες αειφόρου σχολείου (<http://aeiforum.eu/index.php/el/aeiforo-sxoleio/deiktes-aeiforou-sxoleiou/deiktes>)). Οι δείκτες αυτοί δημιουργήθηκαν λαμβάνοντας υπόψη το σετ των «δεικτών αειφόρου ανάπτυξης» του Ο.Η.Ε. (UNESCO 1997, Breiting *et al*. 2005), τους «δείκτες εκπαίδευσης για την αειφορία» που έχει αναπτύξει η UNECE (2007, 2009) και τους «Δείκτες για ένα αειφόρο σχολείο» της Αυστραλίας (Australian Government, 2005). Ως υπόβαθρο αυτών των δεικτών υπάρχει ένα κοινά αποδεκτό όραμα για την αειφορία. Το όραμα αυτό μπορεί να μορφοποιηθεί με τη βοήθεια των δεικτών αειφόρου σχολείου, έτσι ώστε η σχολική κοινότητα να λειτουργεί ως ένα δυναμικό σύστημα, το οποίο μπορεί να αυτο-οργανώνεται και να «αυτο-ποιείται», μέσα από μια εσωτερική διαδικασία (Dufour 1997, Dufour 2004, Corpieters 2005).

Ο στόχος της εισαγωγής των δεικτών αειφόρου σχολείου είναι να βοηθήσουν τη σχολική κοινότητα, ώστε να δράσει οργανωμένα και προγραμματισμένα, προκειμένου να επιτύχει βελτίωση και στα τρία πεδία του αειφόρου σχολείου, δηλαδή στο **παιδαγωγικό, κοινωνικό/οργανωσιακό και περιβαλλοντικό/ τεχνικό/οικονομικό**. Το πιο σημαντικό με τους δείκτες είναι ότι δημιουργούν κίνητρα για συγκροτημένη δράση. Κάθε σχολική κοινότητα, με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, μπορεί να αναπτύξει το δικό της όραμα, σαφές και προσεγγίσιμο από όλους, το οποίο συμφωνείται έπειτα από συζήτηση, και να επιλέξει τις δράσεις της, επιδιώκοντας να μετεξελιχθεί σε αειφόρο σχολείο. Οι δείκτες, λοιπόν, απευθύνονται σε εκπαιδευτικούς, μαθητές/τριες, βοηθητικό προσωπικό του σχολείου, γονείς, τοπική κοινότητα, και ωθούν στη συνεργασία όλων των εμπλεκόμενων, προκειμένου να επιτευχθούν με τον καλύτερο τρόπο οι επιθυμητές για το σχολείο αλλαγές. Αποτελεί, έτσι, το αειφόρο σχολείο, ένα νέο εκπαιδευτικό παράδειγμα, θέτει την πολιτική και δημοκρατική συνιστώσα στο επίκεντρό του και προάγει τον εγγραμματισμό των μαθητών/τριών-αυριανών πολιτών μέσα από μια κοινωνικά κριτική εκπαίδευση. Ασφαλώς σε ένα σύστημα δεικτών ελλοχεύει ο κίνδυνος διολίσθησης σε μια μηχανιστικής ή γραμμικής μορφής αλλαγή, ενώ για την οικοδόμηση ενός δυναμικού συστήματος που οδηγεί στη γνώση απαιτούνται κυκλικές διαδικασίες ανατροφοδότησης (Brooke-Smith, 2003). Ωστόσο, ο κίνδυνος αυτός μετριάζεται από την δημοκρατική λειτουργία του σχολείου και την ολιστική σχολική προσέγγιση. Η συγκεκριμένη προσέγγιση ενθαρρύνει την ενσωμάτωση της ΕγΑ στην καθημερινή σχολική ζωή και θεωρεί την ενασχόληση με αυτήν όχι ως μια επιπλέον επιβάρυνση για εκπαιδευτικούς και διευθυντές, αλλά ως μια ευκαιρία για σταδιακή συνολική αλλαγή στο σχολείο, προς την κατεύθυνση της αειφορίας.

Η λειτουργική οργάνωση του αειφόρου σχολείου

Για την οργάνωση όλης της προσπάθειας του σχολείου να στραφεί προς την αειφορία, προτείνονται δύο σχέδια. Το Σχέδιο Αειφόρου Διαχείρισης (Σ.Α.Δ.) και το Σχολικό Πρόγραμμα Δράσης (Σ.Π.Δ.) που είναι αμοιβαίως αλληλοσυμπληρούμενα. Κάθε σχολείο μπορεί να οργανώσει το δικό του Σχέδιο Αειφόρου Διαχείρισης (Σ.Α.Δ.), που αποτελεί μια δέσμευση όλων των μελών της σχολικής κοινότητας ότι θα εργαστούν αρμονικά και με πνεύμα συνεργασίας, προκειμένου να κινητοποιηθεί το σχολείο και να υιοθετήσει αειφόρο λει-

τουργία. Ουσιαστικά, πρόκειται για ένα κείμενο «παιδαγωγικής ιδεολογίας», ένα κείμενο προθέσεων, διατυπωμένο από τους συμμετέχοντες στην προσπάθεια, δηλ. τον διευθυντή του σχολείου, τους εκπαιδευτικούς, τους μαθητές μέσω των κοινοτήτων τους, του βοηθητικού προσωπικού, των γονέων (όπως εκφράζονται από το σύλλογό τους) και πιθανώς από την Τοπική Αυτοδιοίκηση. Γι αυτό είναι απαραίτητο να προηγηθεί διαβούλευση μεταξύ όλων των μελών της σχολικής κοινότητας η οποία στη συνέχεια θα αποφασίσει τον τρόπο υλοποίησής του, σχεδιάζοντας το Σχολικό Πρόγραμμα Δράσης (Σ.Π.Δ.). Το Σ.Π.Δ. δεν είναι μια γραφειοκρατική διαδικασία, αλλά ένας ουσιαστικός σχεδιασμός και χρονοπρογραμματισμός όλων των επιμέρους δράσεων που μπορεί να αναληφθούν από το σχολείο (Καλαϊτζίδης, 2013).

Όμως, η αλλαγή είναι ουσιαστική και μόνιμη όταν στηρίζεται σε ένα αποτελεσματικό και ισορροπημένο σύστημα ανατροφοδότησης και για το σκοπό αυτό δημιουργήσαμε το **Ημερολόγιο Αειφόρου Σχολείου** (<http://www.aeiforum.eu/index.php/el/aeiforo-sxoleio/deiktas-aeiforou-sxoleiou/imerologio>), στο οποίο καταχωρούνται όλες οι δράσεις του σχολείου. Για κάθε δείκτη υπάρχει και ένα φύλλο αποτύπωσης των αντίστοιχων δράσεων. Έτσι δίνεται η δυνατότητα στη σχολική κοινότητα να παρακολουθεί τη δράση της συνολικά, να αναστοχάζεται πάνω στις δράσεις και στο νόημά τους, να αναπροσαρμόζει και να επανασχεδιάζει τις δράσεις της, με στόχο την επίτευξη βέλτιστων αποτελεσμάτων.

Οι δείκτες αειφόρου σχολείου *‘μεταφράζονται’* σε συνεργατικές ενέργειες και δράσεις από τα μέλη της σχολικής κοινότητας. Όλες οι δράσεις της σχολικής ζωής αντιμετωπίζονται ως ενιαίο σύνολο και γίνεται σύνδεση του τυπικού αναλυτικού προγράμματος με το άτυπο (κρυφό αναλυτικό), αυτό, δηλαδή, που ισχύει στην υπόλοιπη σχολική ζωή και στην κοινότητα και συνιστά την άτυπη μάθηση (Shallcross, 2004). Να υπογραμμιστεί ότι το αειφόρο σχολείο δεν ασχολείται μόνο με παραμέτρους της ποιότητας του περιβάλλοντος και της χρήσης των πόρων, αλλά ασχολείται εξίσου με ζητήματα συμμετοχής, ποιότητας ζωής και κοινωνικής δικαιοσύνης, τα οποία θεωρεί ουσιαστικούς παραμέτρους για την προετοιμασία των μαθητών/τριών ως ενεργών και κριτικά σκεπτόμενων πολιτών. Ο Huckle (2009) τονίζει «ότι η πρόκληση εναποτίθεται στους κριτικά σκεπτόμενους εκπαιδευτικούς, οι οποίοι σκόπιμο είναι να διερευνούν τις αντιφάσεις στα κυβερνητικά κείμενα και να εργάζονται για την ανάπτυξη μιας κουλτούρας αυτοδιαχείρισης και αυτοπροσδιορισμού των μαθητών, καθώς και κριτικής εξέτασης των ιδεών».

Το Σήμα Αειφόρου Σχολείου

Στα περισσότερα σχολεία της χώρας μας πραγματοποιούνται κάθε χρόνο προγράμματα προαιρετικών σχολικών δραστηριοτήτων (Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας, Πολιτιστικών Θεμάτων) που υλοποιούνται από μαθητικές ομάδες, τα οποία όμως κινητοποιούν μικρό ποσοστό των μαθητών και εκπαιδευτικών του σχολείου (Τσιροπούλου, 2012). Αντίθετα με τη μικρή συμμετοχή μαθητών και εκπαιδευτικών στα προγράμματα αυτά, η υιοθέτηση της «ολιστικής σχολικής προσέγγισης» από ένα σχολείο σημαίνει τη συμμετοχή του συνόλου των μαθητών/μαθητριών, του συνόλου των διδασκόντων, του βοηθητικού προσωπικού, σημαντικού μέρους των γονέων και των άλλων κοινωνικών εταίρων. Η θεσμοθέτηση κινήτρων για μεγαλύτερη συμμετοχή των μαθητών, εκπαιδευτικών και γονέων στην κοινή προσπάθεια για την αειφορία στο σχολείο μπορεί να ενισχύσει τα, ούτως ή άλλως, σημαντικά επιτεύγματα των μαθητικών ομάδων.

Στη διεθνή βιβλιογραφία μπορεί κανείς να εντοπίσει προσπάθειες παροχής κινήτρων σε σχολεία προκειμένου να βελτιώσουν τη διοικητική τους αποτελεσματικότητα, τις επιδόσεις των μαθητών /μαθητριών, την αλληλεπίδραση με την κοινωνία (Gough 2005, Scott, 2009), τη μείωση του οικολογικού αποτυπώματος κα. Τέτοιες προσπάθειες είναι τα International Schools (<http://www.cois.org/page.cfm?p=2298>), Sustainable School Charters Charter Awards (<http://www.sustainableschoolsaward.co.uk/>), (https://www.ashden.org/ashden_awards), (http://www.lahc.net/lahc_sustainability_sustainable_schools_award.htm) κ.α.

Σε αντίθεση με την επιχειρηματικού τύπου και στοχοθεσίας πιστοποίηση με ISO 9001:2008, το **Σήμα Αειφόρου Σχολείου** είναι απόλυτα συμβατό με την επιθυμία των σχολείων να πιστοποιηθούν. Η πιστοποίηση ενός σχολείου με το Σήμα Αειφόρου Σχολείου μπορεί να συμβάλει σε μια γενικότερη αναβάθμισή του σε ότι αφορά:

- Την εικόνα του στην τοπική και στην ευρύτερη κοινωνία
- Τη βελτίωση του σχολικού κλίματος
- Την βελτίωση του κρυφού αναλυτικού προγράμματος

- Τη μείωση των καταστροφών από βανδαλισμούς
- Τη μείωση του λειτουργικού κόστους από τις οικονομίες σε πόρους
- Την αναβάθμιση του σχολικού περιβάλλοντος (αίθουσες, αυλή)
- Τη βελτίωση των σχολικών επιδόσεων των σχετικά αδύνατων μαθητών/μαθητριών, λόγω της συμπεριληπτικής πολιτικής του σχολείου
- Τη μείωση του οικολογικού αποτυπώματος
- Την ευαισθητοποίηση και συνειδητοποίηση των μαθητών/μαθητριών σε ότι αφορά τα περιβαλλοντικά και τα ευρύτερα κοινωνικά ζητήματα, κα.

Τα εξωτερικά, μη παιδαγωγικά χαρακτηριστικά του Σήματος Αειφόρου Σχολείου :

- Δεν έχει ανταγωνιστικό-διαγωνιστικό χαρακτήρα.
- Δεν έχει στόχο να αναδείξει διαφορές με άλλα σχολεία με σκοπό την προσέλκυση «πελατών».
- Δεν έχει οικονομικό κόστος
- Δεν απαιτεί μεγάλο όγκο εγγράφων
- Δεν είναι απαιτητικό σε χρόνο προετοιμασίας εγγράφων
- Δεν έχει υποχρεωτικό χαρακτήρα

Καθώς, λοιπόν, το Σήμα είναι μια πιστοποίηση που δεν έχει ανταγωνιστικό χαρακτήρα (δεν είναι διαγωνισμός) έχει στόχους:

- να αναγνωρίσει,
- να ενισχύσει
- να προβάλει, και
- να επικυρώσει

τις διαφορετικές παιδαγωγικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές δράσεις που γίνονται σε κάθε σχολείο, σε διαφορετικά θεματικά πεδία που εμπίπτουν όμως στο ευρύτερο πλαίσιο εκπαίδευσης για την αειφορία. Ταυτόχρονα, μέσω της εισαγωγής των «**δεικτών αειφόρου σχολείου**» προωθείται έμμεσα το πρότυπο του αειφόρου σχολείου, ενώ, μέσω της δημοσιοποίησης των δράσεων υποβοηθείται η διάδοση της καλής πρακτικής που παράγεται στα σχολεία της χώρας.

Ο στόχος του Σήματος είναι να δώσει ανατροφοδότηση στο σχολείο, ώστε η προσπάθεια για τη στροφή προς την αειφορία να γίνει πιο αποτελεσματική και αποδοτική. Ουσιαστικά το Σήμα Αειφόρου Σχολείου παίζει το ρόλο του «κριτικού φίλου» στην έρευνα δράσης που (εν δυνάμει) πραγματοποιείται σε κάθε σχολείο που συμμετέχει στο πρόγραμμα. Δεν δημοσιοποιούνται στοιχεία των δράσεων του σχολείου αλλά ωθούνται τα σχολεία να δημοσιεύουν τις δράσεις τους, ώστε να διαδίδεται η καλή πρακτική και να ενθαρρύνονται περισσότερα σχολεία να αναπτύξουν δράση προς την κατεύθυνση της αειφορίας.

Θετικά στοιχεία του Σήματος Αειφόρου Σχολείου

Πέραν τούτων, το πρόγραμμα που υλοποιεί το σχολείο προκειμένου να συμμετάσχει στη διαδικασία της πιστοποίησης, όπως έδειξε η έρευνα για το Βραβείο Αειφόρου Σχολείου (Νομικού & Καλαϊτζίδης, 2013, Καλαϊτζίδης & Μπλίτσας 2012), αλλά και άλλες έρευνες σχετικές με την προσφορά του αειφόρου σχολείου εν γένει (Barrat et al, 2010) βάζει τη σχολική κοινότητα σε μια διαδικασία αυτοτροφοδοτούμενης και διαρκούς αναζήτησης και υλοποίησης του οράματος, μέσω των δεικτών αειφόρου σχολείου, που θα οδηγήσει στην πιστοποίηση με το Σήμα Αειφόρου Σχολείου.

Ταυτόχρονα το πρόγραμμα των δεικτών (όπως δείχνει η προαναφερθείσα έρευνα) ωθεί προς την καινοτομία, προς την εισαγωγή μαθητοκεντρικών διδακτικών προσεγγίσεων και στρατηγικών, προς δημοκρατική λήψη αποφάσεων με διευρυμένη συμμετοχή εκπαιδευτικών, μαθητών και γονέων, αναβαθμίζει τη διοικητική λειτουργία, μειώνει το οικολογικό αποτύπωμα, βελτιώνει τις επιδόσεις των μαθητών ως αποτέλεσμα της καλύτερης σχολικής λειτουργίας και του βελτιωμένου σχολικού κλίματος, δίνει νόημα στη ζωή των παιδιών στο σχολείο, αναθέτει ρόλους σε όλους τους μαθητές και όχι μόνο στους «καλούς», μειώνει τα περιστατικά σχολικού εκφοβισμού και ενδοσχολικής βίας, μειώνει τα περιστατικά βανδαλισμών, βελτιώνει σημαντικά την εικόνα και την αυτοεικόνα του σχολείου, κ.ά. (Λίβα & Σφακιανάκη, 2012, Αβδελή, 2010, Μπαζίγου, 2010, Ζεπάτου κα, 2010, NEPI, 2010)

Τα σχολεία που υπέβαλαν αίτηση συμμετοχής στη διαδικασία πιστοποίησης με το Σήμα Αειφόρου Σχολείου κατά τη σχολική χρονιά 2015-16, πραγματοποίησαν εγγραφή στη σχετική ιστοσελίδα (www.aEIForum.eu). Στη συνέχεια, λαμβάνοντας υπόψη τους Δείκτες Αειφόρου Σχολείου, σχεδίασαν και υλοποίησαν δράσεις (Σχέδιο Αειφόρου Διαχείρισης, Σχολικό Πρόγραμμα Δράσης), αποτυπώνοντάς τες στο Ημερολόγιο Αειφόρου Σχολείου. Όλη η διαδικασία που προηγείται της πιστοποίησης, είναι ένα πρόγραμμα το οποίο υλοποιεί το σχολείο και το οποίο υιοθετεί τις βασικές αρχές του αειφόρου σχολείου. Για κάθε δείκτη υπάρχει ένα σημαντικό εύρος δραστηριοτήτων που μπορεί να συνεισφέρει στην υλοποίηση του στόχου ή των στόχων με τους οποίους συνδέεται που ο δείκτης. Για κάθε δράση που εισάγεται στο Ημερολόγιο, γίνεται σύνδεση (link) με την ιστοσελίδα του σχολείου, όπου γίνεται αναφορά στη δράση αυτή. Κατά τη σχολική χρονιά 2015-16 δήλωσαν την επιθυμία τους να πιστοποιηθούν 172 σχολεία από όλη τη χώρα, ακολουθώντας το σχετικό πρόγραμμα του αειφόρου σχολείου.

Ενώ στη διεθνή βιβλιογραφία αναφέρεται σημαντική ποικιλία δεικτών αειφορίας και πολλές πρωτοβουλίες που προωθούν το Αειφόρο Σχολείο (Η.Π.Α., Αυστραλία, Η.Β., Σουηδία, Αυστρία κ.α), δεν έχουμε εντοπίσει αναφορά σε πιστοποίηση σχολείων με κάτι ανάλογο του Σήματος, και υπό την έννοια αυτή το Σήμα Αειφόρου Σχολείου είναι, κατά τη γνώμη μας, μια καινοτομία (Kalaitzidis, 2012).

Συμπεράσματα

Το Σήμα Αειφόρου Σχολείου μπορεί να ωθήσει ένα σημαντικό αριθμό σχολείων να εμπλακούν ενεργά στην προσπάθεια στροφής τους προς την αειφορία, αποκομίζοντας πολύ σημαντικά οφέλη και στα τρία πεδία του Αειφόρου Σχολείου (Παιδαγωγικό, Κοινωνικό, Περιβαλλοντικό). Καθώς μόλις ολοκληρώθηκε η πρώτη χρονιά εφαρμογής του, τα διατιθέμενα στοιχεία δεν είναι επαρκή για να αξιολογηθεί ο θεσμός και ως εκ τούτου απαιτείται να σχεδιαστεί η αξιολόγησή του στο άμεσο προσεχές διάστημα, ώστε να εξαχθούν ασφαλή συμπεράσματα, που θα βελτιώσουν τον ίδιο το θεσμό και θα βοηθήσουν ακόμη περισσότερο τα συμμετέχοντα σχολεία.

Ευχαριστίες:

Για όλη τη δημιουργία του Βραβείου Αειφόρου Σχολείου και του Σήματος Αειφόρου Σχολείου (Δείκτες, σεμινάρια, εργαστήρια κ.α.) συνέβαλλαν αρκετοί συνάδελφοι που θα ήθελα να τους ευχαριστήσω θερμά. Αυτοί είναι οι εξής: Χρ. Νομικού, Μ. Φωτιάδης, Β. Δηλάρη, Ι. Ντίνου, Ε. Νιάρχου, Ι. Καμπούρη, Θ. Αβδελή, Δ. Γκότζος, Κ. Ιατρού, Γ. Τραγούδη, Π. Κοσμίδης, Μ. Γαλάνης, Σ. Δημητρίου, Β. Ψαλλιδάς, Δ. Ρεπανέλη, Ε. Γούλα και Θ. Μίχα.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

Ali Khan, S. (1996). *A vision of a 21st-century community learning centre*. In: J. Huckle and S. Sterling (eds), *Education for Sustainability*. London: Earthscan, 222-227.

Australian Government (2005) "Educating for a Sustainable Future – A National Environmental Education Statement for Australian Schools": Australian Government, 2005. Ανασύρθηκε τελευταία φορά 6-6-2016 από http://www.maroochycatchmentcentre.org.au/catchment/?page_id=627

Barratt Hacking, E., Scott, W. and Lee, E., (2010). *Evidence of Impact of Sustainable Schools*. Department for Children, Schools and Families (DCSF).

Breiting, S. Mayer, M., Mogensen, F. (2005) *Quality Criteria for ESD Schools: Guidelines to enhance the quality of Education for Sustainable Development* (Austrian Federal Ministry of Education, Science and Culture). http://seed.schule.at/uploads/QC_eng_2web.pdf

Brooke – Smith, R. (2003) *Leading learners and leading schools* (London, Routledge Falmer) *Climate Change and*

Natural Environment Program Implementation (NEPI) (2010). *An evaluation report of the ACT Australian Sustainable Schools Initiative*. <http://trove.nla.gov.au/version/208635970> Canberra ACT Department of the Environment, Climate Change, Energy and Water 2010.

- Coppieters, P.** (2005). Turning schools into learning organizations. *European Journal of Teacher Education*. 28(2), 129-139
- Department for Education and Skills,** (2007). *Sustainable Schools for Pupils, Community and the Environment*, DfES 2007. Ανασύρθηκε από <http://www.dfes.gov.uk/>
- Dufour, R.P.** (1997). The school as Learning Organization: Recommendations for school improvement. *NASSP Bulletin*. 81, 81-87.
- Dufour, R.P.** (2004). What is a 'professional learning community'? *Educational Leadership*. 61(8), 6-11.
- Ferreira, J., Ryan, L. & Tilbury, D.** (2006). Whole-School Approaches to Sustainability: A Review of Models for Professional Development in Pre-service Teacher Education. Canberra: Australian Government Department of the Environment and 24 Heritage and the Australian Research Institute in Education for Sustainability (ARIES).
- Fullan, M.** (2001). *Leading in a Culture of Change*. San Francisco: Jossey-Bass
- Fullan, M.** (2007). *The new meaning of Educational Change*. New York: Teachers College Press
- Gough, A.** (2005). Sustainable Schools: Renovating educational Processes. *Applied Environmental Education and Communication* 4, 339-351.
- Goundory, D.** (2012). ISO 9001:2008: Awareness Workshop. Ανασύρθηκε 9-5-2016 από <http://www.slideshare.net/deeneshgoundory/iso-90012008-in-school>
- Henderson, K. & Tilbury, D.** (2004). *Whole-School Approaches to Sustainability: An International Review of Sustainable School Programs*. Report Prepared by the Australian Research Institute in Education for Sustainability (ARIES) for the Department of the Environment and Heritage, Australian Government. Ανασύρθηκε από http://www.aries.mq.edu.au/projects/whole_school/files/international_review.pdf.
- Huckle, J.** (2009). Sustainable Schools: responding to new challenges and opportunities. *Geography* Vol 94, part 1, 13-21
- Huckle, J.** (2010). *Sustainable Schools: exploring the contradictions*. 4^ο Πανελλήνιο Συμπόσιο της ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ Περιβάλλοντος και Πολιτισμού. Αθήνα.
- Huckle, J.** (2010a). ESD and the current crisis of Capitalism: Teaching beyond green new deals. *Journal of Education for Sustainable Development*. 2010; 4; 135
- Jensen, D.** (2005). Education for sustainable development-building capacity and empowerment. Conference report on Education for Sustainable Development 5–23, in Esbjerg, Denmark.
- Kalaitzidis, D.** (2012) Sustainable School Indicators: approaching the vision through the sustainable school award. *Journal of Teacher Education for Sustainability*, vol. 14, no. 2, pp. 165–178, 201. DOI: 10.2478/v10099-012-0015-7
- Orr, D.** (1992). *Ecological Literacy: Education and the transition to a postmodern world*. Albany: SUNY Press.
- Posch, P.** (1998). *The ecologisation of schools in Austria*. PEB Exchange, Programme on Educational Building, 1998/5, OECD Publishing.
- Posch, P.** (1999). The Ecologisation of Schools and its Implications for Educational Policy. *Cambridge Journal of Education*. 29 (3), 341-348.
- Shallcross, A.** (2004) (ed) *School Development through Whole School Approaches to Sustainability Education*. The SEEPS Project. Manchester, Manchester Metropolitan University
- Sterling, S.** (1996). Education in Change. In J. Huckle and S. Sterling (eds) *Education for Sustainability*. London: Earthscan, 18-39
- Sterling, S.** (2000). The significance of Systems Thinking to Environmental Education, Health education and beyond. In B.B. Jensen, K. Schnack. and V. Simovska (eds) *Critical Environmental and Health Education: Research Issues and Challenges*. Copenhagen: Research Centre for Environmental and Health Education. The Danish University of Education, 251-270.
- Sterling, S.** (2002). *Sustainable Education*. Schumacher Briefings No 6. Bristol: Green Books.
- Tilbury, D.** (1995). Environmental Education for Sustainability: Defining the new focus of environmental education in the 1990s. *Environmental Education Research*. 1(2), 195-211.
- Uzzell, D.** (1999). Education for environmental action in the community: new roles and relationships. *Cambridge Journal of Education*, 29(3), 397-413.

- UNECE-UNESCO** (2007). Good Practices in ESD, Sweden Sustainable School Award. Ανασύρθηκε το Νοέμβριο του 2009 από <http://www.unece.org/env/esd/welcome.htm>
- UNECE** (2009). Guidance for reporting on the implementation of the Strategy on ESD, part III, Indicators
- UNESCO**, (1997). *Educating for a Sustainable Future: A Transdisciplinary Vision for Concerted Action*. International Conference. Thessaloniki, December 1997 (Paris: UNESCO)
- Van den Berghe, W.** (1998). Application of ISO 9000 standards to education and training. *European Journal Vocational Training no.15, pp. 20-28*. Ανασύρθηκε την 10-5-2016 από https://www.google.gr/search?q=iso+9001+CEDEFOP&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b-ab&gfe_rd=cr&ei=ZoZaV6LvMorW8AehhZf4DA
- Webarchive** (2011). Ανασύρθηκε 6-6-2016 από τα αρχεία της Αυστραλιανής Κυβέρνησης <http://webarchive.nla.gov.au/gov/20110219160404/http://www.environment.gov.au/education/aussi/what-is-aussi/vision.html>
- Scott W.** (2009) *Judging the Effectiveness of a Sustainable School. A Brief Exploration of Issues*. Journal of Education for Sustainable Development. March 2009 3: 33-39
- Zachariou, A. & C. Kadji-Beltran,** (2009). 'Cypriot primary school principals' understanding of Education for Sustainable Development key terms and their opinions about factors affecting its implementation. *Environmental Education Research*. 15 (3), 315-342

Ελληνική

- Αβδελή, Θ. (2010).** Ένα παράδειγμα οργάνωσης και διοίκησης αειφόρου σχολείου. Πρακτικά 4^{ου} Συμποσίου ΕΛΛΕΤ
- Γεωργόπουλος Α.** (2002). *Περιβαλλοντική Ηθική*. Αθήνα: Gutenberg.
- Ζαχαρίου, Α. & Κάζη Beltran, Χ.** (2010). Διοίκηση και Αειφόρο Σχολείο: Αντιλήψεις και απόψεις Ζεπάτου, Β & Λοϊζίδου, Μ. & Χαλουλάκου, Α. & Ν. Σπυρέλλης (2010). Έρευνα στη σχολική κοινότητα για το αειφόρο σχολείο ως προς την επιλογή και χρήση υλικών. Πρακτικά 4^{ου} Συμποσίου ΕΛΛΕΤ
- Καλαϊτζίδης, Δ. & Κ. Ουζούνης** (2000). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Θεωρία και Πράξη*. Εκδ. Σπανίδης, Ξάνθη
- Καλαϊτζίδης, Δ. & Β. Δηλάρη** (2010). *Το Βραβείο Αειφόρου Σχολείου*. Στο 5^ο Συνέδριο της ΠΕΕΚΠΕ, Ιωάννινα.
- Καλαϊτζίδης, Δ. & Μπλίτσας, Π.** (2012) Απόψεις εκπαιδευτικών για τους Δείκτες Αειφόρου Σχολείου. 6^ο Συνέδριο ΠΕΕΚΠΕ
- Καλαϊτζίδης, Δ.** (2013). *Το αειφόρο σχολείο: δείκτες αειφόρου σχολείου και μεθοδολογία οργάνωσης*. Αθήνα: Aeforum
- Κάτσενου, Χ.** (2012). *Η έννοια της συμμετοχής στο πλαίσιο του αειφόρου σχολείου. Μια έρευνα δράσης σε δημοτικό σχολείο*, Διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο
- Κωστούλα-Μακράκη, Ν.** (2010) *Ένα πλαίσιο θεώρησης διδακτικών πρακτικών και αντιλήψεων για το αειφόρο/βιώσιμο σχολείο*. 4^ο Πανελλήνιο Συμπόσιο ΕΛΕΤ «Το αειφόρο σχολείο του παρόντος και του μέλλοντος». Αθήνα
- Λιαράκου, Γ. & Ε. Φλογαίτη** (2007). *Από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη: Προβληματισμοί, Τάσεις και Προτάσεις*. Αθήνα: Νήσος
- Λίβα, Α. & Σφακιανάκη Μ.** (2012). *Δράσεις του 2^{ου} ΕΠΑΛ Ηρακλείου για το Αειφόρο Σχολείο*. 6^ο Συνέδριο ΠΕΕΚΠΕ-πρακτικά.
- Μπαζίγου, Α.** (2010). Η πρόκληση του αειφόρου σχολείου στην ανάπτυξη συνεργατικών σχέσεων ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς. *Πρακτικά του πανελληνίου συνεδρίου «Το αειφόρο σχολείο του παρόντος και του μέλλοντος»* Αθήνα, Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού
- Νομικού, Χ. & Καλαϊτζίδης, Δ.** (2013). Η επίδραση του Βραβείου Αειφόρου Σχολείου στους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς, σύμφωνα με τους ίδιους. 1^ο Συνέδριο Πανελληνίας Ένωσης Σχολικών Συμβούλων. Κόρινθος Πρακτικά σ. 544-553.
- Παπαϊωάννου Ι. & Ι. Βλάχος, & Κ. Παπασωτηροπούλου, & Ε. Αντωνοκοπούλου** (2010) *Αειφόρα Σχολεία: το παράδειγμα του νομού Αχαΐας*. Πρακτικά συνεδρίου «Το αειφόρο σχολείο του παρόντος και του μέλλοντος». Αθήνα: Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού.

Παπαδημητρίου, Β. (2010) Σχολική κουλτούρα, σχολικό κλίμα και αειφόρο σχολείο. Για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Τ.44 σ.12-13

Τσιροπούλου, Σ. (2012). Διερεύνηση των προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης στο Ν. Έβρου από το 2009 έως το 2012. Πρακτικά 6ου Συνεδρίου ΠΕΕΚΠΕ Περιβαλλοντική Εκπαίδευση-Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία στη σημερινή πραγματικότητα. Η εμπειρία του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος". Θεσσαλονίκη.

Φλογαΐτη, Ε. (2006) *Εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφορία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Φλογαΐτη, Ε. & Μ. Δασκολιά, (2004). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Σχεδιάζοντας ένα «αειφόρο» μέλλον*. Στο Π. Α. Αγγελίδης & Γ. Γ. Μαυροειδής (επιμ.) Εκπαιδευτικές καινοτομίες για το σχολείο του Μέλλοντος, Τ. Β', σελ. 281-302, Αθήνα: Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός

Φλογαΐτη, Ε. & Γ. Λιαράκου (επιμ.) (2009) *Εκπαίδευση για την Αειφόρο ανάπτυξη*. Από τη θεωρία στην πράξη. Αρχάνες: Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Αρχανών.

Φλογαΐτη, Ε. Χ. Κάτση, Ε. Ναούμ, & Χ. Νομικού (2010) Η έννοια της αειφορίας ως ρυθμιστική ιδέα για την εξέλιξη ενός εκπαιδευτικού οργανισμού σε κοινότητα μάθησης, Πρακτικά του πανελληνίου συνεδρίου «Το αειφόρο σχολείο του παρόντος και του μέλλοντος» Αθήνα, Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού

Παράρτημα: Δείκτες Αειφόρου Σχολείου

Παιδαγωγικοί δείκτες

- Π1. Εναλλακτικές διδακτικές τεχνικές ή μέθοδοι που χρησιμοποιούνται από τους διδάσκοντες προκειμένου να γίνει το μάθημα πιο ελκυστικό και πιο αποδοτικό
- Π2. Παιδαγωγικές μέθοδοι και τεχνικές διδασκαλίας που αξιοποιούν οι διδάσκοντες για την ανάπτυξη της κριτικής, συστημικής και δημιουργικής σκέψης των μαθητών.
- Π3. Εμπλουτισμός των μαθημάτων του σχολείου, με θέματα σχετικά με την αειφορία
- Π4. Διδακτικές και εκπαιδευτικές επισκέψεις που πραγματοποίησε το σχολείο στη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.
- Π5. Προαιρετικά προγράμματα κάθε είδους που εκπονήθηκαν στο σχολείο από μαθητές και εκπαιδευτικούς.
- Π6. Εκδηλώσεις που οργανώθηκαν από το σχολείο με τη συνεργασία μαθητών-εκπαιδευτικών, με ακροατήριο μαθητές/γονείς/ μέλη της τοπικής κοινωνίας.
- Π7. Πρωτοβουλίες και δράσεις για πρόληψη και μείωση της παραβατικότητας στο σχολείο και για την ομαλή ένταξη όλων των μαθητών στη σχολική ζωή.
- Π8. Πρωτοβουλίες και δράσεις του σχολείου για την πρόληψη της σχολικής εγκατάλειψης.
- Π9. Θέματα που συζητήθηκαν σε ειδικές παιδαγωγικές συνεδριάσεις του Συλλόγου Διδασκόντων (πέραν των υποχρεωτικών).
- Π10. Σεμινάρια, συνέδρια, ημερίδες κ.ά., που παρακολούθησαν οι εκπαιδευτικοί εντός και εκτός του σχολείου.
- Π11. Σεμινάρια, συνέδρια, ημερίδες κ.ά. που παρακολούθησαν η διευθύντρια/ο διευθυντής και η υποδιευθύντρια/ο υποδιευθυντής του σχολείου.
- Π12. Δράσεις ενδοσχολικής επιμόρφωσης από το ίδιο το σχολείο.

Κοινωνικοί και οργανωσιακοί δείκτες

- Κ1. Διαδικασία σύνθεσης του Σχολικού Κανονισμού
- Κ2. Σύνθεση της Επιτροπής Αειφόρου Σχολείου
- Κ3. Διαδικασία σύνθεσης του Σχεδίου Αειφόρου Διαχείρισης (Σ.Α.Δ.) και του Σχολικού Προγράμματος Δράσης (Σ.Π.Δ.).
- Κ4. Ποσοστό των εκπαιδευτικών του σχολείου που συμμετέχουν ενεργά στη δημιουργία και στην υλοποίηση του Σχεδίου Αειφόρου Διαχείρισης (Σ.Α.Δ.) και του Σχολικού Προγράμματος Δράσης (Σ.Π.Δ.)
- Κ5. Ποσοστό των μαθητών του σχολείου που συμμετέχουν ενεργά στη δημιουργία και στην υλοποίηση του Σχεδίου Αειφόρου Διαχείρισης (Σ.Α.Δ.) και του Σχολικού Προγράμματος Δράσης (Σ.Π.Δ.)

- K6. Κοινωνικές δράσεις που πραγματοποιήθηκαν από τη σχολική κοινότητα μέσα ή έξω από το σχολείο.
- K7. Συνεργασία του σχολείου με επιστήμονες, καλλιτέχνες, επαγγελματίες, πολίτες ή φορείς της κοινωνίας των πολιτών και άλλους τοπικούς και υπερτοπικούς φορείς, εθνικούς και διεθνείς.
- K8. Πρωτοβουλίες, δράσεις και μέτρα πρόληψης, προαγωγής και προστασίας της υγείας που υιοθετεί και λαμβάνει το σχολείο για τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς.
- K9. Πρωτοβουλίες και δράσεις που αναλαμβάνει το σχολείο για την προώθηση του δίκαιου (fair trade) και του αλληλέγγυου εμπορίου.
- K10. Δράσεις που συμπληρώνουν τη διδασκαλία των δημοκρατικών θεσμών, σε συνεργασία με κοινωνικούς εταίρους και αρμόδιους φορείς.
- K11. Λειτουργία των μαθητικών κοινοτήτων.
- K12. Θεματολογία των Σχολικών Συμβουλίων που έχουν συγκληθεί.
- K13. Πρωτοβουλίες που έχει αναλάβει το σχολείο προκειμένου να έλθουν οι γονείς πλησιέστερα προς αυτό.

Περιβαλλοντικοί Δείκτες

- O1. Δράσεις ευαισθητοποίησης της σχολικής κοινότητας για τη μείωση των απορριμμάτων και την διαλογή των υλικών στην πηγή κατά είδος.
- O2. Υλικά που δόθηκαν για ανακύκλωση ανά μαθητή και εκπαιδευτικό εκφρασμένα σε κατάλληλες μονάδες μέτρησης (βάρος, όγκος, τεμάχια, κ.ά.).
- O3. Επαναχρησιμοποίηση υλικών για μαθητικές χειροτεχνικές κατασκευές.
- O4. Ποσοστιαία μείωση της κατανάλωσης νερού στο σχολείο ανά μαθητή και εκπαιδευτικό.
- O5. Ποσοστιαία μείωση της κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας στο σχολείο ανά μαθητή και εκπαιδευτικό.
- O6. Ποσοστιαία μείωση της κατανάλωσης πετρελαίου ή φυσικού αερίου για θέρμανση ανά μαθητή και εκπαιδευτικό.
- O7. Ποσοστιαία μείωση της ετήσιας κατανάλωσης φύλλων φωτοτυπικού χαρτιού ανά μαθητή και εκπαιδευτικό.
- O8. Εναλλακτικοί τρόποι θέρμανσης και δροσισμού που χρησιμοποιεί το σχολείο αντί πετρελαίου και κλιματιστικού.
- O9. Βεβαίωση ετήσιας συντήρησης του καυστήρα του καλοριφέρ.
- O10. Ύπαρξη λαχανόκηπου ή ανθόκηπου ή ταρατσόκηπου στο σχολείο.
- O11. Ύπαρξη κομποστοποιητή σε λειτουργία.
- O12. Φύτευση δέντρων, θάμνων και άλλων φυτών της τοπικής χλωρίδας στο σχολείο ή/και εκτός σχολείου από μαθητές.
- O13. Χρήση απορρυπαντικών φιλικών προς το περιβάλλον για τον καθαρισμό του σχολείου.
- O14. Αισθητικές παρεμβάσεις και αναβάθμιση του σχολείου από τους μαθητές, σε συνεργασία με εκπαιδευτικούς, γονείς, Δήμο και άλλους συνεργάτες.
- O15. Ύπαρξη συστήματος συλλογής ή άλλος τρόπος αξιοποίησης του νερού της βροχής.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ: Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ

ΜΑΘΗΤΩΝ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΡΙΩΝ

2^ο ΓΕΛ Πειραιά

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Σκοπός αυτής της έρευνας είναι η διερεύνηση του κατά πόσο εκφράζεται η συμμετοχή και η ισότητα στους Εσωτερικούς Κανονισμούς (Ε.Κ.) Λειτουργίας των Λυκείων και πως σχετίζονται οι εκφράσεις αυτές με τις επιθυμίες μαθητών και μαθητριών. Τα στοιχεία της έρευνας αντλήθηκαν από την ανάλυση 32 σχολικών κανονισμών δημόσιων και ιδιωτικών σχολείων και από τη καταγραφή των απόψεων 131 μαθητών και μαθητριών συγκεκριμένου Λυκείου. Η έρευνα στηρίχτηκε σε επτά ενδείξεις - δείκτες δημοκρατικής λειτουργίας και ισότητας. Εξετάστηκε αφενός αν οι ενδείξεις αυτές αναφέρονται στους Ε.Κ. του δείγματος και αφετέρου ποια στάση παίρνουν οι μαθητές και οι μαθήτριες ως προς το αν αυτές οι ενδείξεις πρέπει να περιλαμβάνονται στους Ε.Κ. Η έρευνα έδειξε ότι ενώ οι μαθητές και οι μαθήτριες με μεγάλη πλειοψηφία συμφωνούν ότι ενδείξεις αυτές πρέπει να αναφέρονται στους Ε.Κ., ελάχιστες αναφορές γίνονται για αυτές στην πλειοψηφία των Ε.Κ. που εξετάστηκαν.

Λέξεις κλειδιά: Δημοκρατικός, Σχολικός, Εσωτερικός, Κανονισμός, Λειτουργία, Λύκειο, Έρευνα.

DEMOCRACY AND INTERNAL REGULATIONS OF SCHOOLS: THE REALITY AND THE STUDENT' S OPINION

Spyros Pagkalos,

2nd General Lyceum of Piraeus

ABSTRACT

The purpose of this research is the investigation of the extent inclusion and equality are expressed in the Internal School Regulations (ISR) of the Lyceum and how this expression correlates with students' wishes. The data for the research has been drawn from the analysis of Internal Regulations of 32 schools, both public and private. Also from opinions, collected through a questionnaire completed by 131 students, of a specific Lyceum. The research has been based on seven indicators of democratic function and equality. It has been examined firstly if these indicators are included in the sample of Internal School Regulations and secondly what is the stance students have concerning the necessity of including these indicators in the ISR. The research concluded that despite the fact the majority of students agree that these indicators should be included in the ISR, there are only seldom references of them in the majority of ISRs analyzed.

Key words: Democratic, School, Internal, Regulations, Function, Lyceum, Research

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η διαμόρφωση Εσωτερικών Κανονισμών (Ε.Κ.) λειτουργίας των σχολείων απασχολεί το τελευταίο διάστημα όλο και πιο έντονα τις διοικήσεις των σχολείων αλλά και τους συλλόγους καθηγητών. Με παρέμβασή του, ο Συνήγορος του Παιδιού (2009β) αφού επεξηγεί την αναγκαιότητα και την χρησιμότητα ύπαρξης Ε.Κ. στην λειτουργία των σχολείων, διαπιστώνει παραπέρα ότι η σύνταξη και εφαρμογή των Ε.Κ. στα σχολεία γίνεται χωρίς να εμπλέκονται οι μαθητές στην διαδικασία και ότι οι περισσότεροι Ε.Κ. επικεντρώνονται στις υποχρεώσεις των μαθητών και όχι στα δικαιώματά τους. Σκοπός αυτής της έρευνας είναι η διερεύνηση του κατά πόσον εκφράζεται η συμμετοχή και η ισότητα σε Εσωτερικούς Κανονισμούς Λειτουργίας Λυκείων και πως σχετίζονται οι εκφράσεις αυτές με τις επιθυμίες των μαθητών και μαθητριών, προκειμένου η ανάλυση των ευρημάτων της έρευνας να συμβάλλει σε προτάσεις για διαμόρφωση δημοκρατικότερων Εσωτερικών Κανονισμών.

2. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Προϋπόθεση για την απρόσκοπτη και αποτελεσματική λειτουργία κάθε δομής που λειτουργεί μέσα στα δημοκρατικά πλαίσια είναι η ύπαρξη κοινών κανόνων και όρων οι οποίοι είναι κοινά αποδεκτοί από τους εμπλεκόμενους στην δομή. Σύμφωνα με τον Πανούση (2009) *«Οι συμπεφωνημένοι κανόνες είναι απαραίτητοι. Χωρίς αυτούς δεν υπάρχει δημοκρατική λειτουργία και ανάληψη/ καταλογισμός ευθυνών. Βρίσκω τελείως αντιπαιδαγωγική και παραπλανητική την τοποθέτηση ότι «για όλα φταίει το σύστημα». Όχι μόνον απαλλάσσει όλους από τις προσωπικές τους ευθύνες αλλά παραπέμπει στο άγνωστο μέλλον την επίλυση των σημερινών προβλημάτων»*. Η ύπαρξη κοινών κανόνων και όρων είναι απαραίτητη για την λειτουργία και της σχολικής κοινότητας. Ο Ματσόπουλος (2009) επισημαίνει την ανάγκη ότι τα σχολεία να έχουν ξεκάθαρους κανόνες για την αποδεκτή συμπεριφορά και παραπέρα να προσδιορίζουν και τις συνέπειες για την προβληματική συμπεριφορά.

Μια διάσταση των κοινών αποδεκτών κανόνων και όρων αναφέρεται στο στόχο της επίτευξης πειθαρχίας από τα μέλη της σχολικής κοινότητας. Η έννοια της πειθαρχίας γενικότερα, αλλά και στην περίπτωση λειτουργίας του σχολείου, συσχετίζεται αφενός με την πρόληψη παραπτωμάτων, άρα εμπεριέχει και την έννοια της εκπαίδευσης που αποσκοπεί στην διαμόρφωση του χαρακτήρα αφετέρου με την τιμωρία εφόσον τελεσθούν παραπτώματα.

Η τιμωρητική διάσταση της σχολικής πειθαρχίας έχει δημιουργήσει πολλαπλές ενστάσεις για τον τρόπο εφαρμογής της. Μια συνήθης τακτική στα σχολεία είναι η αποβολή μαθητών οι οποίοι τέλεσαν κάποιο πειθαρχικό παράπτωμα. Οι αποβολές όμως έχει αποδειχτεί ότι δεν οδηγούν σε βελτίωση της συμπεριφοράς του μαθητή που αποβλήθηκε και ότι επηρεάζουν αρνητικά το σχολικό κλίμα (Skiba & Peterson, 2003). Έρευνες σε σχολεία των ΗΠΑ αποδεικνύουν ότι αποβολές δίνονται για τα ίδιο παράπτωμα πιο εύκολα σε μαθητές με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά πχ μαύροι, λατίνοι σε σχέση με τους λευκούς μαθητές (Barton & Nishioka, 2014). Ο Coodman (2006), τέλος διαπιστώνει ότι δημιουργούνται παρανοήσεις στους μαθητές, όταν απλές παραβιάσεις εσωτερικών κανόνων λειτουργίας (πχ παραβίαση κανόνων ένδυσης, καθυστερη-

μένη προσέλευση κλπ) εξομοιώνονται ως προς την βαρύτητα των ποινών με καθαρά ηθικές παραβιάσεις (πχ βία, βανδαλισμός, εξαπατήσεις).

Αναγνωρίζοντας το ρόλο της πειθαρχίας στο σχολικό περιβάλλον οι περισσότεροι ερευνητές θεωρούν ότι το έργο που απαιτείται για την θεραπεία μιας διαταραχής είναι πολλαπλάσιο του έργου που θα απαιτούσε μια διαδικασία πρόληψης της. Επίσης συγκλίνουν, παρά τις μικρές διαφοροποιήσεις τους, στην άποψη ότι η πειθαρχία στην τάξη είναι η επιχείρηση για την επιβολή απλών κανόνων, που διευκολύνουν τη μάθηση και ελαχιστοποιούν τις διαταραχές (Cotton, 1990).

Ο Mayer (2007) συσχετίζει τη σχολική πειθαρχία με την σχολική ασφάλεια και θεωρεί ότι οι κανόνες πρέπει να είναι διατυπωμένοι με απλότητα. Διαχωρίζει επιπλέον τους κανόνες σε: α) καθολικούς, οι οποίοι ισχύουν δηλαδή σε όλα τα σχολεία και β) εξειδικευμένους για κάθε σχολείο οι οποίοι καθορίζονται από ιδιαιτερότητες του ίδιου σχολείου και της τοπικής κοινωνίας στην οποία αυτό ανήκει. Η σαφής δήλωση των κανόνων επισημαίνεται και από την Cotton (όπως αναφ. στο Karadinos, 2005), η οποία σημειώνει την αναγκαιότητα οι κανόνες αυτοί να γνωστοποιούνται σε όλους τους συμμετέχοντες στη λειτουργία του σχολείου μαθητές, γονείς, εκπαιδευτικούς ακόμα και στο βοηθητικό προσωπικό. Η Butler (1988) επεκτείνεται περισσότερο προτείνοντας σαφή συσχέτιση παραπτωμάτων και ποινών καθώς και την οργάνωση συστήματος καταγραφής των παραπτωμάτων και ποινών των μαθητών.

Φυσικά η ύπαρξη και μόνο των κανόνων δεν επιλύει το πρόβλημα της πειθαρχίας στο σχολείο, αλλά μπορεί να αποτελέσει ένα καλό εργαλείο για την επίτευξη της. Η αποτελεσματικότητα του σχολείου στην μείωση στο ελάχιστο των προβλημάτων συμπεριφοράς, και της παραβατικότητας των μαθητών θα γίνει εφικτή κύρια με καλά εκπαιδευμένους εκπαιδευτικούς, με αποτελεσματική ηγεσία, με υψηλού επιπέδου διδασκαλία, με οργανωμένη συστηματική εμπλοκή των γονέων και με γενικότερη ύπαρξη κουλτούρας αλλαγής του σχολείου και του κλίματος που επικρατεί σε αυτό (Ματσόπουλος, 2009). Οι θετικές διαπροσωπικές σχέσεις μεταξύ εκπαιδευτικών και μαθητών, οι οποίες είναι κυρίως μέριμνα του εκπαιδευτικού, βελτιώνουν επίσης το μαθησιακό κλίμα και τη συμπεριφορά των μαθητών (Μπαραλός & Φωτοπούλου, 2010).

Μια κωδικοποίηση των αρχών και κανόνων λειτουργίας και πειθαρχίας γίνεται μέσα από την σύνταξη στο κάθε σχολείο ενός Εσωτερικού Κανονισμού (Ε.Κ.). Στην Ελλάδα η σύνταξη Ε.Κ. είναι υποχρεωτική για τα ιδιωτικά σχολεία (Νόμος 682, 1977) προαιρετική όμως για τα δημόσια. Το Υπουργείο Παιδείας έχει εκδώσει κείμενο ως υπόδειγμα με γενικές αρχές σχολικού Κανονισμού, (ΥΠΕΠΘ, 2002) το οποίο δεν προωθήθηκε προς ψήφιση, ώστε να καταστεί νόμος του κράτους. Ο Συνήγορος του Παιδιού (2009β) ερευνώντας το ισχύον νομικό πλαίσιο δηλαδή α) το Σύνταγμα, β) τη Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, γ) το Νόμο 1566/1985 (Δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης και άλλες διατάξεις) και δ) τον Κανονισμό λειτουργίας των μαθητικών κοινοτήτων, διαπιστώνει ότι υπάρχει το θεωρητικό και νομικό υπόβαθρο για νομοθετική ρύθμιση που να προβλέπει την σύνταξη Ε.Κ. στα σχολεία *«που θα προκύπτει μέσα από δημοκρατικές, συμμετοχικές διαδικασίες και θα διασφαλίζει, επομένως, τη δέσμευση*

όλων των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας σε σαφείς και οριοθετημένους εξαρχής κανόνες ρύθμισης της καθημερινότητας και των επιμέρους θεμάτων του σχολείου» (ό.π., 2009β). Οι ίδιοι μαθητές καταθέτουν την ανάγκη να ακουστούν οι απόψεις τους στην διαμόρφωση και εφαρμογή των Ε.Κ. (Συνήγορος του Παιδιού, 2009α).

3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Τα ερευνητικά ερωτήματα της έρευνας είναι: α) Εκφράζονται οι βασικές δημοκρατικές αρχές της συμμετοχής στις αποφάσεις και της ισότητας στην δημιουργία και εφαρμογή των Ε.Κ. των Λυκείων; β) Ποιες θέσεις λαμβάνουν οι μαθητές και οι μαθήτριες πάνω στις παραπάνω βασικές αρχές;

Αντικείμενο της πρώτης φάσης της έρευνας αναζήτηση και ανάλυση εσωτερικών κανονισμών (Ε.Κ.) λειτουργίας Λυκείων που έχουν δημοσιευθεί στο διαδίκτυο. Αναλύονται οι Ε.Κ. 16 δημόσιων αριθμημένοι από ΔΗ1 έως ΔΗ16 και 16 ιδιωτικών σχολείων αριθμημένοι από ΙΔ1 έως ΙΔ16 (βλ. Παράρτημα Ι). Οι δείκτες πάνω στους οποίους στηρίχθηκε η έρευνα είναι επτά οι οποίοι εστιάζουν σε ζητήματα δημοκρατικής λειτουργίας στο σχολείο. Οι Ε.Κ. που εξετάστηκαν είχαν διαφορετική οργάνωση, διαφορετική έκταση και σαφώς διαφορετική διάρθρωση. Έγινε προσπάθεια μέσα από τα κείμενα να γίνει προσδιορισμός πώς ο καθένας απαντά στους δείκτες της ανάλυσης μας. Η ανάλυση περιορίζεται μόνο στα κείμενα και φυσικά οι χαρακτηρισμοί και οι ελλείψεις των Ε.Κ. δεν γενικεύονται και στο τρόπο δράσης των σχολείων, όπου είναι πιθανόν άγραφοι κανονισμοί λειτουργίας να διαφοροποιούν την τελική εικόνα του σχολείου, ως προς τους δείκτες που εξετάζονται.

Στην δεύτερη φάση της έρευνας οι δείκτες πρώτης φάσης αποτέλεσαν το κορμό διαμόρφωσης ερωτηματολογίου (βλ. Παράρτημα ΙΙ) ποσοτικής έρευνας μεταξύ των μαθητών και μαθητριών του 2^{ου} ΓΕΛ Πειραιά ώστε να σταχυολογηθούν οι απόψεις τους σχετικά με τις βασικές αρχές που εξετάζονται. Τα ερωτηματολόγια απαντήθηκαν από 131 μαθητές και μαθήτριες τον Απρίλιο του 2017.

4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Οι δείκτες που διερευνήθηκαν και τα αποτελέσματα της διερεύνησης κατά δείκτη είναι τα παρακάτω:

α) Συμμετοχή της μαθητικής κοινότητας στην σύνταξη του Ε.Κ.:

Μόνο σε ένα ποσοστό (6 στα 16) των Ε.Κ. των δημόσιων σχολείων ανέφερε την συμμετοχή των μαθητών και μαθητριών στη σύνταξή του. Σε ένα σχολείο περιγράφεται η διαδικασία συμμετοχής των μαθητών μέσα από ενημερώσεις ανά τμήματα, και τη καταγραφή των απόψεών τους μέσα από ερωτηματολόγια. Σε ένα άλλο σχολείο η εμπλοκή των μαθητών έγινε δια μέσω της συμμετοχής του 15μελούς στην σύνταξη του Ε.Κ. Αντίθετα σε κανένα από τα Ιδιωτικά Λύκεια των οποίων εξετάστηκαν οι Ε.Κ. δεν αναφέρει συμμετοχή των μαθητών στην διαμόρφωσή του. Το τελευταίο δικαιολογείται εν μέρει, γιατί σύμφωνα με το νόμο (Νόμος 682/1977), για να πάρουν τα ιδιωτικά σχολεία άδεια λειτουργίας απαιτείται να καταθέσουν εκ των προτέρων Ε.Κ.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες που απάντησαν στην έρευνα σε ποσοστό 80% θεωρούν απαραίτητη ή μάλλον απαραίτητη την ύπαρξη γραπτού σχολικού κανονισμού, ο οποίος θα οριοθετεί την δράση κάθε μέλους της σχολικής κοινότητας. Σε ποσοστό 92% επίσης θεωρούν ότι πρέπει να συμμετέχει η μαθητική κοινότητα στη σύνταξη του Ε.Κ. Από το παραπάνω ποσοστό το 32% επιθυμεί και την εμπλοκή των γονέων και κηδεμόνων στην σύνταξη του Ε.Κ. Τα παραπάνω δείχνουν να πιστεύουν ότι ευνοείται η λειτουργία τους μέσα στο σχολείο όταν υπάρχουν θεσπισμένοι κανόνες και ότι οι κανόνες πρέπει να είναι προϊόν διαβούλευσης όλων των εμπλεκόμενων στη λειτουργία του σχολείου. Δεν επιθυμούν ένα συντηρητικό Ε.Κ. όπου η μια ομάδα, ακόμα και η δικιά τους, θα επιβάλλεται στις υπόλοιπες.

β) Αναφορές στις δημοκρατικές αξίες μέσα στο Ε.Κ.:

Περίπου τα μισά από τα σχολεία δεν έχουν αναφορές για την συσχέτιση του Ε.Κ. με την διάχυση δημοκρατικών αντιλήψεων σε όσους ζουν στο σχολείο. Στον Ε.Κ. του ΙΔ15 η αναφορά αυτή διατυπώνεται ως εξής: «*Επομένως και η εσωτερική οργάνωση της σχολικής ζωής πρέπει να στοχεύει στην εκπαίδευση και την διαπαιδαγώγηση των νέων κατά τα πρότυπα και τις ανάγκες μιας φιλελεύθερης και δημοκρατικής κοινωνίας*». Αξιοσημείωτο ότι μικρός αριθμός ιδιωτικών σχολείων από αυτά που δεν έχουν αναφορές στην προώθηση των δημοκρατικών αξιών αναφέρουν διάφορους άλλους πυλώνες στους οποίους στηρίζουν το έργο τους. Πχ ο ΙΔ5 θεωρεί ως πυλώνες κατά σειρά: (α) τη χριστιανική διδασκαλία και τις χριστιανικές αξίες, (β) την καλλιέργεια του υγιούς πατριωτισμού, (γ) την επιδίωξη της αριστείας, (δ) το σεβασμό στον όλον άνθρωπο και (ε) τη διαμόρφωση διαπαιδαγωγούσας ατμόσφαιρας. Σε σχολεία που ανήκουν σε θρησκευτικούς οργανισμούς η προώθηση της χριστιανικής πίστης αποτελεί επίσης βασική αρχή τους.

Σε ποσοστό 93% οι μαθητές και οι μαθήτριες που ρωτήθηκαν, πιστεύουν ότι ένας σχολικός κανονισμός μπορεί υπό κατάλληλες προϋποθέσεις να προάγει την δημοκρατική λειτουργία του σχολείου.

γ) Αναφορά εκτός των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων

Οι περισσότεροι Ε.Κ. αποφεύγουν να αναφέρουν δικαιώματα μαθητών στα κείμενά τους. Μόνο τρεις Ε.Κ. (ΔΗ2, ΔΗ12 και ΙΔ12) αναφέρουν σε συγκεκριμένες ενότητες δικαιώματα μαθητών και άλλοι τρεις (ΔΗ7, ΔΗ9 και ΙΔ1) κάνουν κάποιες νύξεις για αυτά.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες από την άλλη συμφωνούν (85%) ή μάλλον συμφωνούν (10%) ο Ε.Κ. θα πρέπει να είναι ένα κείμενο όχι μόνο υποχρεώσεων αλλά και δικαιωμάτων.

δ) Αναφορά του Ε.Κ. τόσο στους μαθητές και στις μαθήτριες όσο και στους διδάσκοντες;

Λιγότεροι από τους μισούς Ε.Κ. των σχολείων αναφέρονται εκτός από τις υποχρεώσεις μαθητών έστω και μερικά στις υποχρεώσεις των διδασκόντων. Η πλειοψηφία των Ε.Κ. είναι κανονισμοί υποχρεώσεων αποκλειστικά των μαθητών.

Οι μαθητές και οι μαθήτριες σε ποσοστό 72% θεωρούν ότι ο σχολικός κανονισμός πρέπει να απευθύνεται σε όλους όσους βρίσκονται στο χώρο του σχολείου ενώ ποσοστό 25% πρέπει να απευθύνεται προς τους ίδιους και προς τους καθηγητές τους.

ε) Αναγνώριση ρόλου των μαθητικών κοινοτήτων

Πολύ μικρό ποσοστό από τους Ε.Κ. αναφέρονται στις μαθητικές κοινότητες και στα εκλεγμένα μέλη τους (πενταμελή τμημάτων και δεκαπενταμελές). Ακόμα λιγότεροι αναγνωρίζουν κάποιο ρόλο στην εφαρμογή των Ε.Κ. Ο ΔΗ7, ο πιο δημοκρατικός κατά την γνώμη μας Ε.Κ. έχει μόνο δύο δευτερεύουσες αναφορές στο δεκαπενταμελές. Η μία αναφέρει «*Αν αυτή η παιδαγωγική παρέμβαση δεν αποδώσει (ΣΣ. παρέμβαση για μη ευπρεπή ενδυμασία), η ευθύνη μεταφέρεται στο 15μελές...*» και η άλλη «*Πρόσθετες διακρίσεις (ΣΣ τιμητικές) μπορούν να συναποφασίζονται με το 15μελές μαθητικό συμβούλιο...*».

Στο ερώτημα αν θεωρούν ότι τα μαθητικά συμβούλια (15μελές σχολείου και 5μελή τμημάτων) πρέπει να συνεργάζονται σε θέματα που αφορούν το σχολείο με το σύλλογο καθηγητών και την διεύθυνση του σχολείου οι μαθητές και οι μαθήτριες του δείγματος απαντούν πάρα πολύ 32%, πολύ 45%, λίγο 20% και καθόλου 3%. Δηλαδή περίπου το 23% δε βλέπει με καλό μάτι την τη συνεργασία των συμβουλίων τους με το διδακτικό προσωπικό για θέματα που αφορούν το σχολείο. Η στάση αυτή έστω και μειοψηφική χρειάζεται περεταίρω έρευνα ως προς τα αίτιά της, διότι μπορεί να υποδηλώνει έλλειψη εμπιστοσύνης προς τα αντιπροσωπευτικά τους συμβούλια.

στ). Συσχετίσεις παραβατικών συμπεριφορών και επιβαλλόμενων ποινών.

Οι περισσότεροι Ε.Κ των δημόσιων σχολείων δεν αναφέρουν καθόλου ή αναφέρουν ελάχιστα τις διάφορες ποινές που επιβάλλονται σε περιπτώσεις παραβατικών συμπεριφορών. Αντίθετα οι Ε.Κ των ιδιωτικών σχολείων σχεδόν όλοι αναφέρουν τα διάφορα είδη ποινών που επιβάλλονται. Σχεδόν κανένας Ε.Κ. δεν συσχετίζει ποινές με τις παραβάσεις. Μόνο ο ΙΔ11 εξηγεί με λεπτομέρεια ποιες ποινές επιβάλλονται στους μαθητές για την χρήση του κινητού τηλεφώνου στο σχολείο και ο ΙΔ12 εξηγεί τις ποινές για περιπτώσεις απόπειρας αντιγραφής στις εξετάσεις.

Στο ερώτημα αν συμφωνούν ο Ε.Κ. πρέπει να συσχετίζει κάθε παράπτωμα με συγκεκριμένη ποινή οι μαθητές και οι μαθήτριες συμφωνούν απόλυτα σε ποσοστό 26%, μάλλον συμφωνούν σε ποσοστό 36%, μάλλον διαφωνούν σε ποσοστό 22%, και διαφωνούν απόλυτα σε ποσοστό 5%.

ζ) Διαδικασία εξέτασης παραβατικών ενεργειών.

Σε κανένα Ε.Κ. δεν περιγράφεται διαδικασία εξέτασης παραβατικών ενεργειών από αυτούς που επιβάλλουν ποινές δηλαδή την διεύθυνση ή το Σύλλογο διδασκόντων. Δεν περιγράφεται ούτε το δικαίωμα απολογίας ούτε το δικαίωμα παρουσίας εκλεγμένων μελών των μαθητικών κοινοτήτων. Μόλις ένα κανονισμός, ο ΙΔ1, προβλέπει πολιτική παραπόνων γράφοντας: «*Μαθητές και γονείς διατηρούν το δικαίωμα να εκφράσουν παράπονο, απόψεις ή γνώμη σε σχέση με την καθημερινότητα στο σχολείο*».

Ως προς τον δείκτη αυτό οι μαθητές κι οι μαθήτριες συμφωνούν απόλυτα ότι οι εκπρόσωποι των μαθητικών συμβουλίων πρέπει να παρίστανται στις διαδικασίες απολογισμού ενός μαθητή ή μιας μαθήτριας που κατηγορείται για λανθασμένη συμπεριφορά ενώπιον του διευθυντή ή ενώπιον του συλλόγου διδασκόντων σε ποσοστό 26%, μάλλον συμφωνούν σε ποσοστό 36%, μάλλον διαφωνούν σε ποσοστό 24% και διαφωνούν

απόλυτα σε ποσοστό 14%. Και στην περίπτωση αυτή μεγάλο ποσοστό (38%) φαίνεται να μη εμπιστεύεται τους εκλεγμένους εκπροσώπους του, ώστε αυτοί να ανταπεξέλθουν στο ρόλο του συνηγόρου υπεράσπισης.

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Γενική εικόνα από τους Ε.Κ. που εξετάστηκαν είναι ότι βασικές αρχές δημοκρατικής λειτουργίας δεν περιγράφονται στους περισσότερους από αυτούς. Η έρευνα επιβεβαιώνει ότι ισχύουν οι γενικές διαπιστώσεις του Συνηγόρου του Παιδιού ως προς το ότι οι Ε.Κ. είναι κυρίως παράθεση εντολών οι οποίες δημιουργήθηκαν από τον των μαθητών και τις οποίες συνήθως καλούνται να εφαρμόσουν μόνο οι μαθητές και ότι οι περισσότεροι Ε.Κ. αγνοούν το λόγο των μαθητών και στην εφαρμογή του Ε.Κ. Επιπλέον η έρευνα διαπιστώνει ότι ελάχιστοι Ε.Κ. αναγνωρίζουν κάποιο λόγο ή ρόλο στα θεσμοθετημένα μαθητικά συμβούλια (δεκαπενταμελές σχολείου και πενταμελή τμημάτων).

Η ύπαρξη άνιση αντιμετώπισης των διάφορων εμπλεκόμενων στην σχολική ζωή είναι από τα μεγάλα προβλήματα των περισσότερων Ε.Κ. που αναλύθηκαν. Η αναφορά σε πολλούς Ε.Κ. μόνο στις υποχρεώσεις των μαθητών και μαθητριών και όχι στις υποχρεώσεις όλων των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική διαδικασία προωθεί την ανισότητα πχ μεταξύ μαθητών – εκπαιδευτικών. Επίσης η μη κατηγοριοποίηση των παραβάσεων όπως και η μη συσχέτιση παραβάσεων με ποινές μπορούν να δημιουργήσουν πεδία αυθαιρεσίας για αυτούς που επιβάλλουν ποινές (διευθυντές, σύλλογος καθηγητών κλπ). Τέλος η μη πρόβλεψη διαδικασιών συμμετοχής στις «εκδικάσεις των υποθέσεων παράβασης» των εκλεγμένων μελών του τμήματος και του σχολείου μπορεί να οδηγήσει σε υπόνοιες αυθαιρεσιών με αποτέλεσμα την διαταραχή του σχολικού κλίματος.

Η συνολική εικόνα των Ε.Κ. που εξετάστηκαν, έρχεται σε απόλυτη αντίθεση με τις αντιλήψεις των μαθητών και των μαθητριών για το πώς επιθυμούν τον Ε.Κ. στο σχολείο τους. Οι γενικότερες θέσεις τους και σε ποσοστά 90-95% αναδεικνύουν δημοκρατική αντίληψη, την οποία ζητούν να εκφραστεί και στους Ε.Κ. Ζητούν ο Ε.Κ. να είναι εφαρμοστέος από όλους όσους λειτουργούν στο σχολείο και να είναι κείμενο όχι μόνο υποχρεώσεων αλλά και δικαιωμάτων. Η ισχυρή πλειοψηφία του 95% αδυνατίζει στις περιπτώσεις των δεικτών που εξέταζαν την εμπλοκή των εκλεγμένων οργάνων τους στις διαδικασίες εφαρμογής του Ε.Κ.

Στηριζόμενοι στα αποτελέσματα της έρευνας προτείνουμε ο Εσωτερικός Κανονισμός του σχολείου:

- 1) Να είναι προϊόν συστηματικής διαβούλευσης όλων των μελών της σχολικής κοινότητας και των φορέων τους.
- 2) Να αναφέρεται και να ισχύει για όλους τους εμπλεκόμενους φορείς στην λειτουργία του σχολείου, εκπαιδευτικούς, μαθητές, μαθήτριες, κηδεμόνες αλλά και επισκέπτες.
- 3) Να αναφέρεται ιδεολογικά και να εφαρμόζει στην πράξη τις δημοκρατικές αξίες της ισότητας, του δημοκρατικού διαλόγου, του αμοιβαίου σεβασμού και του σεβασμού της διαφορετικότητας, της αλληλεγγύης, της υπευθυνότητας και της συμμετοχής.

- 4) Να αναγνωρίζει και να προωθεί την δράση των συνελεύσεων και των εκλεγμένων συμβουλίων των μαθητών και μαθητριών.
- 5) Να είναι κατά το δυνατόν αιτιολογικός στα άρθρα του να μην είναι κείμενο μόνο υποχρεώσεων αλλά και κείμενο δικαιωμάτων. Να αναφέρεται τόσο σε επιβραβεύσεις καλών πρακτικών όσο και σε ποινές επί παραβατικών συμπεριφορών.
- 6) Να αξιολογεί και να συσχετίζει κατά το δυνατόν παραβάσεις με ποινές και να αναγνωρίζει δικαιώματα υπεράσπισης με την εμπλοκή και εκλεγμένων συμβουλίων των μαθητών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Barton R, &, Nishioka V. (2014). *Discipline Disparities: Implications for School Practice and Policy* στο *Principal's Research Review* vol. 9, issue 4. Ανασύρθηκε στις 20 Μαΐου 2017 από: <http://educationnorthwest.org/sites/default/files/resources/prr-discipline-disparities.pdf>
- Butler , J. (1988) *Clear, Consistent Discipline Centennial High* Ανασύρθηκε στις 20 Μαΐου 2017 από: <http://educationnorthwest.org/sites/default/files/ClearConsistentDiscipline.pdf>
- Cotton, K. (1990). *Schoolwide and Classroom Discipline*. Ανασύρθηκε στις 20 Μαΐου 2017 από: <http://educationnorthwest.org/sites/default/files/SchoolwideandClassroomDiscipline.pdf>
- Mayer, J. (2007). *Creating a safe and welcoming school*. Educational practice series. No 16. UNESCO
- Skiba, R. & Peterson R. (2003). *Teaching the social curriculum: School discipline as instruction*. Preventing School Failure; Winter 2003; 47, 2; Research Library
- Ι.Ε.Π. (2012). *Αξιολόγηση του εκπαιδευτικού έργου στην Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση. Διαδικασία αυτοαξιολόγησης στη σχολική μονάδα*. Τόμος ΙV. Αθήνα. Ι.Ε.Π.
- Ματσόπουλος, Α. (2009) *Επιθετικότητα και βία στα σχολεία: στρατηγικές αντιμετώπισης*. Στο ηλεκτρονικό περιοδικό «The art of crime». Τεύχος 11. Ανασύρθηκε στις 20 Μαΐου 2017 από: <http://theartofcrime.gr/old/oldartofcrime/old.theartofcrime.gr/indexcea3.html?pgtp=1&aid=124749449>
- Ζ
- Μπαραλός, Γ. & Φωτοπούλου, Χ. (2010). Οι διαπροσωπικές σχέσεις εκπαιδευτικών-μαθητών στη σχολική τάξη και ο ρόλος του εκπαιδευτικού στη διαμόρφωσή τους. Στο Ν. Γεωργιάδης, Κ. Σαραφίδου, & Π. Δεμίρογλου (Επιμ.), *Ο Εκπαιδευτικός και το Έργο του: Παρελθόν – Παρόν – Μέλλον*, Πρακτικά 3ου Πανελληνίου Συνεδρίου ΕΤΕΑΔ (σ.669-684). Δράμα: Εταιρεία Επιστημών Αγωγής.
- Νόμος 682/1977 (ΦΕΚ Α' 244) *Περί Ιδιωτικών σχολείων Γενικής Εκπαίδευσης και Σχολικών Οικοτροφείων*.
- Πανούσης, Ι (2009) *(Ενδο)σχολική βία: Χωρίς όρια και χωρίς ορίζοντα*; στο «Παιδική παραβατικότητα και σχολείο» Πρακτικά επιστημονικής ημερίδας. Εκδ. Τόπος. Αθήνα <http://www.biblionet.gr/com/7795/%CE%A4%CF%8C%CF%80%CE%BF%CF%82>

Συνήγορος του παιδιού (2009α). *Ο ρόλος των μαθητών στη σύνταξη και εφαρμογή Σχολικών Κανονισμών, Ανοιχτή Συζήτηση*. Ανασύρθηκε στις 20 Μαΐου 2017 από: <http://www.0-18.gr/downloads/protaseis-mathiton-stin-anoichti-syzitisi-sti-thes-ki-martis-2009>

Συνήγορος του παιδιού (2009β). *Σχολικοί Κανονισμοί και Δημοκρατική Διοίκηση στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*, Α.Π. 266/20-10-2009. Ανασύρθηκε στις 20 Μαΐου 2017 από: <http://www.0-18.gr/downloads/keimeno-paratiriseon-gia-scholikoys-kanonismoys-pros-ypourgeio-paideias>

ΥΠΕΠΘ (2002). *Βασικές αρχές εσωτερικής λειτουργίας των σχολείων*. Ανασύρθηκε στις 20 Μαΐου 2017 από: http://www.fa3.gr/nomothesia_2/nomoth_education/body.htm

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΙ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ ΣΧΟΛΕΙΩΝ ΠΟΥ ΕΞΕΤΑΣΤΗΚΑΝ

Δημόσια Σχολεία

1. 4^ο ΓΕΛ ΒΟΛΟΥ
2. ΛΥΚΕΙΟ ΠΕΛΟΠΙΟΥ
3. 3^ο ΓΕΛ ΚΕΡΑΤΣΙΝΙΟΥ
4. 9^ο ΓΕΛ ΛΑΡΙΣΑΣ
5. 2^ο ΓΕΛ ΝΑΥΠΑΚΤΟΥ
6. 1^ο ΓΕΛ ΗΛΙΟΥΠΟΛΗΣ
7. ΓΕΛ ΡΑΜΜΕΙΟΥ
8. ΓΕΛ ΠΑΡΟΥ
9. ΓΕΛ ΕΛ. ΒΕΝΙΖΕΛΟΥ
10. 2^ο ΓΕΛ ΒΡΙΑΛΛΗΣΙΩΝ
11. 2^ο ΓΕΛ ΚΩ
12. 2^ο ΓΕΛ ΝΕΑΣ ΦΙΛΑΔΕΛΦΕΙΑΣ
13. 3^ο ΓΕΛ ΚΑΒΑΛΑΣ
14. ΓΕΛ ΖΑΝΝΕΙΟΥ
15. ΓΕΛ ΕΥΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ
16. ΠΕΙΡ. ΓΕΛ ΑΝΑΒΡΥΤΩΝ

Ιδιωτικά σχολεία

1. ΚΩΣΤΕΑ_ΓΕΙΤΟΝΑ
2. ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ ΣΕΡΡΩΝ
3. ΒΑΡΒΑΚΕΙΟ
4. ΑΛΦΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ
5. ΑΡΣΑΚΕΙΑ
6. ΣΧΟΛΕΙΑ ΡΑΠΤΟΥ
7. ΛΥΚΕΙΟ ΚΑΙΣΑΡΗ
8. ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΚΟΛΛΕΓΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
9. ΠΑΝΚΡΗΤΙΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΟ
10. ΑΘΗΝΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ
11. SAINT PAUL
12. ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΘΕΣΣΑΛΟΜΙΚΗΣ
13. ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΑΘΗΝΩΝ
14. ΔΕΛΑΣΑΛ
15. ΑΝΑΤΟΛΙΑ
16. ΚΟΛΛΕΓΙΟ ΨΥΧΙΚΟΥ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΑΝΩ ΣΤΟΝ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

1. Πιστεύετε ότι η ύπαρξη γραπτού Σχολικού Κανονισμού, ο οποίος θα οριοθετεί την δράση του κάθε μέλους της σχολικής κοινότητας στο σχολείο μας...
- A. είναι απαραίτητη
B. μάλλον είναι απαραίτητη
Γ. μάλλον δεν είναι απαραίτητη
Δ. δεν είναι απαραίτητη
2. Ο Σχολικός Κανονισμός πρέπει να συντάσσεται:
- A μόνο από μαθητές
B. μόνο από το σύλλογο καθηγητών
Γ. από το σύλλογο καθηγητών και τους μαθητές
Δ. από το σύλλογο καθηγητών, τους μαθητές και τους γονείς
3. Με την πρόταση «Ένας εσωτερικός κανονισμός σχολείου μπορεί υπό κατάλληλες προϋποθέσεις να προάγει την δημοκρατική λειτουργία του σχολείου»...
- A Συμφωνώ απόλυτα
B. Μάλλον συμφωνώ
Γ. Μάλλον διαφωνώ
Δ. Διαφωνώ απόλυτα
4. Με την πρόταση «Ένας εσωτερικός κανονισμός σχολείου πρέπει να είναι κείμενο όχι μόνο υποχρεώσεων αλλά και δικαιωμάτων»...
- A Συμφωνώ απόλυτα
B. Μάλλον συμφωνώ
Γ. Μάλλον διαφωνώ
Δ. Διαφωνώ απόλυτα
5. Ο Σχολικός Κανονισμός πρέπει να απευθύνεται:
- A. μόνο στους μαθητές
B. στους μαθητές και στους καθηγητές
Γ. σε όλους που βρίσκονται στο χώρο του σχολείου
Δ. δεν ξέρω δεν απαντώ
6. Θεωρείτε ότι τα μαθητικά συμβούλια (15 μελές και 5 μελή) πρέπει να συνεργάζονται σε θέματα που αφορούν το σχολείο με τους καθηγητές και τον διευθυντή.
- A. πάρα πολύ
B. πολύ
Γ. λίγο
Δ. καθόλου
7. Θεωρείτε ότι εκπρόσωποι των μαθητικών συμβουλίων πρέπει να παρίστανται στις διαδικασίες απολογισμού ενός μαθητή που κατηγορείται για λανθασμένη συμπεριφορά ενώπιον του διευθυντή ή ενώπιον του συλλόγου καθηγητών;
- A. πάρα πολύ
B. πολύ
Γ. λίγο
Δ. καθόλου
8. Με την πρόταση «Ένας εσωτερικός κανονισμός σχολείου πρέπει κατά το δυνατόν να συσχετίζει κάθε παράπτωμα με συγκεκριμένη ποινή»...
- A Συμφωνώ απόλυτα
B. Μάλλον συμφωνώ
Γ. Μάλλον διαφωνώ
Δ. Διαφωνώ απόλυτα

Η ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ ΩΣ ΤΟ ΚΛΕΙΔΙ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΕΝΟΣ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ

¹ Δρ Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Εργ. ΠΕ/ΕΑΑ, ΤΕΑΠΗ, Πανεπιστήμιο Αθηνών, ckatsenou@gmail.com

² Δρ Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Εργ. ΠΕ/ΕΑΑ, ΤΕΑΠΗ, Πανεπιστήμιο Αθηνών, nomikchri@gmail.com

³ Καθηγήτρια Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Εργ. ΠΕ/ΕΑΑ, ΤΕΑΠΗ, Πανεπιστήμιο Αθηνών, eflogait@ecd.uoa.gr

(Εργ. ΠΕ/ΕΑΑ - Εργαστήριο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης / Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη, ee-esdlab@ecd.uoa.gr, ΤΕΑΠΗ - Τμήμα Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία)

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία επισημαίνει τη συμβολή της Έρευνας Δράσης (ΕΔ) στην προώθηση των χαρακτηριστικών που συνδέονται με το Αειφόρο Σχολείο και την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Η ΕΔ συνιστά μια ενδιαφέρουσα ερευνητική μέθοδο στο χώρο της εκπαιδευτικής έρευνας, δεδομένου ότι διευκολύνει τη συμμετοχή, τη συνεργασία και τον στοχασμό όλων των μελών της σχολικής κοινότητας. Οι θεωρητικές και μεθοδολογικές της αρχές συναντούν τη φιλοσοφία του αειφόρου εκπαιδευτικού οργανισμού. Δύο εκπαιδευτικές έρευνες, που εστιάζουν σε διαφορετικούς εκπαιδευτικούς οργανισμούς (δημοτικό σχολείο, Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης) υιοθέτησαν τη μεθοδολογία της ΕΔ με σκοπό να προωθήσουν τη φιλοσοφία της αειφορίας στην καθημερινή εκπαιδευτική πράξη. Η ανάλυση του ερευνητικού υλικού υπογραμμίζει τον καθοριστικό ρόλο της ΕΔ στην εξοικείωση μαθητών κι εκπαιδευτικών με τις αρχές του αειφόρου εκπαιδευτικού οργανισμού.

Λέξεις κλειδιά: Έρευνα δράσης, αειφόρος εκπαιδευτικός οργανισμός, οργανισμός μάθησης, δημοτικό σχολείο, Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

ABSTRACT

This article highlights the contribution of the Action Research (ED) to the promotion of Sustainable School and Education for Sustainable Development. ED is an interesting research method in the field of educational research, as it facilitates the participation and cooperation of all members of the school community. Its theoretical and methodological principles meet the philosophy of a sustainable educational organization. Two educational surveys, focusing on different educational institutions (elementary school, Environmental Education Centre) adopted the ED methodology to promote the philosophy of sustainability in everyday educational practice. The analysis of the research material underlines ED's key role in familiarizing students and teachers with the principles of a sustainable educational organization.

Keywords: Action Research, sustainable educational organization, learning organization, Environmental Education Centre

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Έρευνα Δράσης (ΕΔ) συνιστά μια ενδιαφέρουσα μεθοδολογική προσέγγιση στο χώρο της εκπαιδευτικής έρευνας. Τα χαρακτηριστικά της συνίστανται κυρίως στη συμμετοχή των μελών της σχολικής κοινότητας στην ερευνητική διαδικασία, τη συνεργασία μεταξύ όλων των εμπλεκομένων στο περιβάλλον του σχολείου, τον διαρκή στοχασμό και αναστοχασμό σχετικά με την παιδαγωγική διαδικασία, τη σύνδεση της επιστημονικής θεωρίας με την καθημερινή εκπαιδευτική πράξη και την ευελιξία του ερευνητικού πλαισίου που προσαρμόζεται στις συνθήκες του εκάστοτε σχολικού οργανισμού (Elliot 1991, Kemmis and McTaggart 1988, Posch 2003).

Δομικό και καθοριστικό χαρακτηριστικό της ΕΔ είναι ο συμμετοχικός και στοχαστικοκριτικός της χαρακτήρας. Οι συντελεστές της εκπαιδευτικής διαδικασίας (εκπαιδευτικοί, μαθητές κ.ά.) συμμετέχουν σε κάθε φάση της έρευνας όχι ως αντικείμενα έρευνας, που κάποιοι εξωτερικοί ερευνητές διενεργούν, αλλά ως ισότιμοι συν-ερευνητές (Somekh 1994). Εκπαιδευτικοί και μαθητές στοχάζονται από κοινού πάνω στις ακολουθούμενες παιδαγωγικές πρακτικές κι επιχειρούν να ερμηνεύουν ό,τι συμβαίνει στην τάξη τους. Συσχετίζουν τις δράσεις με τις συνέπειες τους, προβαίνουν σε κριτική ανάλυση των καταστάσεων που βιώνουν κι επεξεργάζονται τα εμπόδια και τις αντιστάσεις που συναντούν (Posch 2003, Dadds 1998, McNiff 1988). Ο συμμετοχικός σχεδιασμός αποβαίνει επωφελής για όλους όσους εμπλέκονται στην έρευνα. Διευκολύνεται η αμοιβαία μάθηση του ενός από τον άλλο, ενισχύεται η αλληλοκατανόηση, δυναμώνει η συνεργασία μεταξύ τους (Könings et al 2013).

Η ΕΔ συναντά και μοιράζεται τη φιλοσοφία και τις παιδαγωγικές αρχές του Αειφόρου Σχολείου. Το *αειφόρο σχολείο* παραπέμπει σε ένα δυναμικό εκπαιδευτικό οργανισμό, ο οποίος εργάζεται συνολικά προκειμένου να βελτιώσει την κουλτούρα του και να επεξεργαστεί αλλαγές σε όλα τα επίπεδα λειτουργίας του, σε παιδαγωγικό, κοινωνικό/οργανωσιακό και τεχνικό/οικονομικό επίπεδο (Ali Khan 1996, Posch 1999). Επιχειρεί να λειτουργεί ως ένας *οργανισμός μάθησης* (ΟΜ), που αυτο-οργανώνεται και μετασχηματίζεται μέσα από μια εσωτερική διαδικασία. Προϋποθέτει τη συμμετοχή όλων των συντελεστών της εκπαιδευτικής διαδικασίας και τη δράση τους ως μια *κοινότητα μάθησης* (learning community), δηλαδή μια κοινότητα, όπου κυριαρχούν οι κοινοί κανόνες και αξίες, ο αναστοχαστικός διάλογος, η συνεργασία σε ένα ευρύτερο πλαίσιο κοινών στόχων κι ενδιαφερόντων (Giles and Hargreaves 2006, Flogaitis et al 2012).

Υιοθετώντας τις παραπάνω θεωρητικές αρχές και παραδοχές, δύο εκπαιδευτικές έρευνες έχουν υλοποιηθεί με σκοπό την προώθηση της φιλοσοφίας του αειφόρου εκπαιδευτικού οργανισμού στην καθημερινή εκπαιδευτική πρακτική. Οι έρευνες εστιάζουν σε διαφορετικούς εκπαιδευτικούς οργανισμούς: σε ένα δημοτικό σχολείο και σε ένα Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Η επιλογή της ΕΔ ως ερευνητικής μεθόδου είναι καταλυτική για την προώθηση της φιλοσοφίας του αειφόρου εκπαιδευτικού οργανισμού στις δύο έρευνες. Όπως προκύπτει από την ανάλυση του ερευνητικού υλικού, η ΕΔ προσφέρει όχι μόνο τα μεθοδολογικά εργαλεία που επιτρέπουν τη συστηματική παρατήρηση των χαρακτηριστικών της αειφορίας που προωθούνται στην πράξη, αλλά συμβάλλει ουσιαστικά στην καλλιέργεια της φιλοσοφίας του αειφόρου σχολείου και της εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη.

Παρουσιάζονται, στη συνέχεια, αναλυτικά οι δύο έρευνες:

Α) Η ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

Στο δημοτικό σχολείο, η εκπαιδευτική έρευνα εφαρμόζεται στη διάρκεια μιας σχολικής χρονιάς (2008 – 2009) σε σχολείο της πόλης του Λαυρίου με τη συμμετοχή δύο εκπαιδευτικών και των μαθητών δύο σχολικών τμημάτων πέμπτης κι έκτης τάξης. Η έρευνα πραγματοποιείται στο πλαίσιο ενός προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, με θέμα τη βιώσιμη διαχείριση απορριμμάτων. Το πρόγραμμα υλοποιείται σε εβδομαδιαία βάση στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης και διαρκεί δύο διδακτικές ώρες.

Σκοπό της έρευνας αποτελεί η μελέτη της ενεργής συμμετοχής των μαθητών και μάλιστα η διερεύνηση των παραγόντων που επιδρούν στην ενίσχυση της ενεργής συμμετοχής των μαθητών (Katsenou et al 2013). Η αξία της συμμετοχής έχει συνδεθεί με σημαντικά οφέλη για τους μαθητές εντός του σχολικού περιβάλλοντος: την καλλιέργεια της αυτοεκτίμησης, την εξοικείωση με τις δημοκρατικές διαδικασίες, την άσκηση της διαπραγματευτικής και συναινετικής ικανότητας (Hart 1992, Rudduck and Flutter 2000). Στο επίκεντρο της έρευνας τίθεται η *ενεργή* συμμετοχή των μαθητών, δηλαδή η ικανότητα των μαθητών να λειτουργούν αυτόνομα, να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες κι ευθύνες και να επικεντρώνονται στις προσωπικές τους δυνάμεις και ικανότητες χωρίς την καθοδήγηση των εκπαιδευτικών (Hart 2000, Shallcross and Robinson 2008). Η καλλιέργεια της συμμετοχικής ικανότητας των μαθητών αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ανανέωση του σχολείου και την εξέλιξή του σε φορέα αλλαγής στην κατεύθυνση της αειφορίας (Jensen 2000, Hart 1992, Rudduck and Flutter 2000). Η προοπτική του κριτικά σκεπτόμενου πολίτη στο πλαίσιο της αειφορίας προϋποθέτει τη συμμετοχή των μαθητών στη διαδικασία λήψης όλων των σημαντικών αποφάσεων που αφορούν το σχολείο, τη μάθηση και τις συνθήκες της δράσης τους (Jensen 2000, Hart 1992).

Στο πλαίσιο της ερευνητικής διαδικασίας, συγκροτείται μια βασική ομάδα εργασίας, στην οποία συμμετέχουν: α) η ερευνήτρια σε ρόλο «διευκολυντή» (facilitator), που βοηθά τις δασκάλες της έρευνας να παρατηρούν και να στοχάζονται κριτικά την καθημερινή τους πρακτική, β) οι δύο δασκάλες ως «εκπαιδευτικοί ερευνητές», που επικεντρώνονται στην πραγματικότητα της τάξης τους κι επιχειρούν να εμβαθύνουν σε όσα λαβαίνουν χώρα μέσα σε αυτή και γ) οι μαθητές των δύο τάξεων που διατυπώνουν ιδέες, αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες και αξιολογούν τη συμμετοχή τους στις δράσεις. Ειδικότερα, η ερευνήτρια και οι εκπαιδευτικοί συγκροτούν την αποκαλούμενη ως «παιδαγωγική ομάδα». Στις εβδομαδιαίες συναντήσεις της παιδαγωγικής ομάδας, κομβικός είναι και ο ρόλος της κριτικής φίλης, εκπαιδευτικού και συνεργάτη της ερευνήτριας, η οποία συμμετέχει με ρόλο κριτικό και υποβοηθητικό.

Η συλλογή των ερευνητικών δεδομένων στηρίζεται κυρίως στη *συζήτηση* της ερευνήτριας με τις εκπαιδευτικούς της παιδαγωγικής ομάδας. Η παιδαγωγική ομάδα διερευνά μέσω του στοχασμού τις τρέχουσες διδακτικές επιλογές κι ενέργειες. Επιπλέον, αξιολογεί με βάση τις διδακτικές παρεμβάσεις που έχουν προηγηθεί τον τρόπο με τον οποίο συμμετέχουν κι εκδηλώνουν τη δράση τους οι μαθητές. Σημαντικά ερευνητικά δεδομένα παρέχουν και άλλες τεχνικές συλλογής δεδομένων, όπως:

- η *ανοιχτή παρατήρηση* της διδασκαλίας, η οποία επιτρέπει τη συστηματική καταγραφή όλων των σημείων που χρήζουν προσοχής,
- η *ηχογράφηση* της διδασκαλίας, η οποία συμπληρώνει τις καταγραφές της παρατήρησης κι επιτρέπει μια πιο ολοκληρωμένη θεώρηση της διδασκαλίας,
- η *συζήτηση της διευκολύντριας με την «κριτική φίλη»*, η οποία δίνει τη δυνατότητα ενός διυποκειμενικού ελέγχου και
- το *προσωπικό αρχείο σημειώσεων* (ημερολόγιο) της διευκολύντριας και των εκπαιδευτικών, που βοηθά στον αναστοχασμό της παιδαγωγικής ομάδας.

Η εγκυρότητα της παρούσας έρευνας εξασφαλίζεται με τη μέθοδο της *τριγωνοποίησης*, δηλαδή τη συλλογή και διασταύρωση των πληροφοριών από διαφορετικές πηγές (Altrichter et al 2001). Συγκεκριμένα, εξασφαλίζεται τόσο με την άντληση δεδομένων από το σύνολο των εμπλεκόμενων στην ερευνητική διαδικασία (ερευνήτρια, εκπαιδευτικοί, μαθητές) όσο και με τη χρήση πολλών και διαφορετικών τεχνικών συλλογής δεδομένων (παρατήρηση, ηχογράφηση, ημερολόγια κ.ά.) Ακόμη, η παρουσία της κριτικής φίλης και η συμμετοχή της στην έρευνα ενισχύει τη γνησιότητα της έρευνας, κάτι που επιβεβαιώνεται από τη σχετική βιβλιογραφία (Lomax 1996, Κατσαρού και Τσάφος 2003).

Στην παρούσα έρευνα, υιοθετείται το μοντέλο ΕΔ του Stephen Kemmis (1980), το οποίο διευκολύνει την αλληλεπίδραση της ερευνητικής ομάδας μέσω της οργάνωσης τεσσάρων κυκλικά επαναλαμβανόμενων φάσεων: του *σχεδιασμού*, της *δράσης*, της *παρατήρησης* και του *στοχασμού*. Η σπειροειδής διαδικασία της ΕΔ προσεγγίζεται ως εξής: με αφετηρία τη μικρή κλίμακα της *τάξης* (πρώτος κύκλος), εφαρμόζονται συμμετοχικές διαδικασίες, για να δοκιμαστούν στη συνέχεια στη μεγαλύτερη κλίμακα του *σχολείου* (δεύτερος κύκλος) και να κατευθυνθούν στην ακόμα μεγαλύτερη κλίμακα της *τοπικής κοινωνίας* (τρίτος κύκλος).

Η ανάλυση του ερευνητικού υλικού καταδεικνύει ότι η ενεργή συμμετοχή των μαθητών καθορίζεται από τρεις παράγοντες που σχετίζονται με την εκπαιδευτική πράξη: τις αντιλήψεις που διαμορφώνουν μαθητές κι εκπαιδευτικοί ως προς το ρόλο και τη μεταξύ τους σχέση, την κουλτούρα που υιοθετεί το εκάστοτε σχολικό περιβάλλον και τις μαθησιακές διαδικασίες που επιλέγονται στο πλαίσιο του σχολικού προγράμματος (Katsenou et al 2013). Ένας τέταρτος παράγοντας που αναδύεται από την έρευνα είναι η ίδια η έρευνα δράσης. Συγκεκριμένα, η επιλογή της ΕΔ ως ερευνητικής μεθόδου συνέβαλε όχι μόνο να αναδειχθούν οι παράγοντες που σχετίζονται με την εκπαιδευτική πράξη, αλλά και να εξοικειωθούν οι μαθητές σε αυθεντικές συμμετοχικές διαδικασίες και να καλλιεργήσουν την ικανότητα για ενεργή συμμετοχή και δράση σύμφωνα με την προοπτική του αειφόρου σχολείου (Katsenou et al 2015).

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΔΡΑΣΗΣ ΠΟΥ ΣΥΜΒΑΛΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΝΕΡΓΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ

Η ΕΔ διευκολύνει τη δημιουργία μιας ανοικτής και διαδραστικής επικοινωνίας μεταξύ όλων των μελών της ερευνητικής ομάδας. Τόσο στην καθημερινή επικοινωνία της τάξης όσο και σε οργανωμένες συναντήσεις, οι μαθητές ασκούνται στο να μοιράζονται τις απόψεις τους, να ανταλλάσσουν επιχειρήματα, να εκφράζουν τις αναστολές τους και να θεωρούν κριτικά τη δράση και τις επιλογές τους. Επιχειρούν, επομένως, να λειτουργούν ως μια *κοινότητα μάθησης* (Giles and Hargreaves 2006). Η καθιέρωση ανοικτών σχέσεων επικοινωνίας διευκολύνει την ενεργή συμμετοχή των μαθητών. Η επικοινωνία της ομάδας εμπυχώνει τους μαθητές, ώστε να αισθάνονται όλο και μεγαλύτερη άνεση να στηρίζονται στις δυνάμεις τους και να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες για το άμεσο σχολικό τους περιβάλλον.

«...Δασκάλα 1: το πρόγραμμα αυτό έχει το πλεονέκτημα ότι δίνει την ευκαιρία σε όλους μας να μιλάμε, να ανοιγόμαστε, να συζητάμε, να σχεδιάζουμε από κοινού» (συνάντηση παιδ. ομάδας, 11/02/09)

«...Μαθητής/τρια: εγώ νομίζω πως είναι ωραίο να συζητάμε, να λέμε αυτό που σκεφτόμαστε, ότι δε χρειάζεται να κρυθόμαστε μεταξύ μας (...) με τη συζήτηση κάτι βγαίνει, ακόμη και αν διαφωνούμε κάποιες φορές» (τάξη Ε, διδασκαλία 23/01/09)

«...Μαθητής/τρια: ήταν κάποιες στιγμές που ξεχαστήκαμε, βαρεθήκαμε, αλλά οι κουβέντες που κάναμε, μας βοηθούσαν να θυμόμαστε από πού ξεκινήσαμε, πού φτάσαμε και να μην τα παρατάμε» (τάξη Στ, διδασκαλία 28/05/09)

Καθοριστικό ρόλο στην καλλιέργεια μιας τέτοιας ποιότητας επικοινωνίας παίζει ο συστηματικός χαρακτήρας των συναντήσεων. Τη σημασία των συστηματικών συναντήσεων υπογραμμίζουν οι Kemmis and

McTaggart (1988). Σε όλη τη διάρκεια της έρευνας, η επικοινωνία μεταξύ των μελών της ερευνητικής ομάδας είναι συχνή, σταθερή και οργανωμένη. Το στοιχείο αυτό επιτρέπει την καλλιέργεια σχέσεων εμπιστοσύνης και ασφάλειας κι ενδυναμώνει τη λειτουργία της ερευνητικής ομάδας ως κοινότητας μάθησης.

«...Δασκάλα 1: ...αυτό δεν μπορούσα να το αντιληφθώ στην αρχή, αλλά νομίζω ότι ήταν πολύ σημαντικό το ότι είχαμε μια συγκεκριμένη μέρα και ώρα κάθε βδομάδα για να συζητάμε, ξέραμε ότι κάθε Τετάρτη θα είχαμε την ευκαιρία να τα πούμε, να λύσουμε τα θέματά μας και αυτό μας έκανε να νιώθουμε ασφάλεια» (συνάντηση παιδ. ομάδας, 22/06/09)

Ακόμη, καθοριστική είναι η αργή και σταδιακή εφαρμογή των συμμετοχικών δραστηριοτήτων και η σταδιακή διεύρυνση του πεδίου δράσης. Στο πλαίσιο της λογικής ότι τα μικρά βήματα σε μια σωστή κατεύθυνση μπορούν να είναι πιο θετικά απ' ό,τι μεγάλα και φιλόδοξα σχέδια (Breiting 2008), η ΕΔ που εφαρμόζεται εστιάζει στην προώθηση μικρών κάθε φορά αλλαγών. Ξεκινώντας από το πεδίο της σχολικής τάξης οι μαθητές εξοικειώνονται με συμμετοχικές δραστηριότητες για να μεταβούν στη συνέχεια σε δραστηριότητες που αφορούν το περιβάλλον του σχολείου τους και στη συνέχεια σε δραστηριότητες στο πεδίο της τοπικής κοινωνίας. Αυτή η λειτουργία της ΕΔ αποδεικνύεται εξαιρετικά επωφελής. Προσδίδει ασφάλεια και παρέχει ανθεκτικότητα απέναντι στις αναδυόμενες δυσκολίες.

«...Δασκάλα 2: ...για να μπορέσουν οι μαθητές να συμμετέχουν και μάλιστα να συμμετέχουν ενεργά χρειάζεται τελικά πολύς χρόνος. Πρέπει συνεχώς να επανέρχεσαι, να ξεκινάς από μια μικρή δράση και να πηγαίνεις σε μια μεγαλύτερη και αυτό να γίνεται σιγά σιγά και σταδιακά (...). Ίσως, αυτό που βοήθησε κάποια παιδιά να αυτενεργήσουν και να αισθανθούν ασφάλεια ήταν ότι υπήρχαν τα περιθώρια να επαναλάβουν κάποια δράση» (συνάντηση παιδ. ομάδας, 22/06/09)

Η αυτοκριτική και αυτοστοχαστική λειτουργία της ΕΔ αποδεικνύεται ιδιαίτερα σημαντική στην εξέλιξη της έρευνας. Οι εκπαιδευτικοί μέσω του στοχασμού της ΕΔ διερευνούν κι εμβαθύνουν στην εκπαιδευτική τους πρακτική, αναγνωρίζουν τα τρωτά σημεία της παρέμβασής τους, επιχειρούν να κατανοήσουν τα στοιχεία εκείνα που επηρεάζουν την ενεργή συμμετοχή των μαθητών. Αυτή η λειτουργία της ΕΔ επισημαίνεται από αρκετούς ερευνητές (McNiff 1988, Perez et al 1998, Κατσαρού και Τσάφος 2003). Πράγματι, στο ξεκίνημα της έρευνας, η διαπίστωση της μη ενεργής συμμετοχής των μαθητών στρέφει το ενδιαφέρον των δύο εκπαιδευτικών στην παρατήρηση της πρακτικής τους. Αντιλαμβάνονται ότι ο προστατευτικός τους ρόλος δεσμεύει την αυτόνομη δράση των μαθητών τους. Στη συνέχεια διαφοροποιούν την στάση τους και η συμμετοχή των μαθητών τους βελτιώνεται. Αυτή η συνειδητοποίηση γίνεται εφικτή μέσω του στοχασμού της ΕΔ.

«...Δασκάλα 1: εμείς τελικά τα καθοδηγούσαμε τα παιδιά, δεν τα αφήναμε να δουλέψουν από μόνα τους, πηγαίναμε συνεχώς πάνω από κάθε ομάδα. Τα παιδιά περίμεναν από μας την επιβεβαίωση για ό,τι έκαναν και πώς το έκαναν, δεν ήταν αυτόνομοι (...). Αυτό το στοιχείο δεν θα το παρατηρούσαμε, αν δεν κάναμε την έρευνα» (συνάντηση παιδ. ομάδας, 3/12/08)

Η αυτοκριτική ικανότητα που καλλιεργούν οι εκπαιδευτικοί μέσω της ΕΔ συμβάλλει στην επαγγελματική τους ανάπτυξη (Hollingsworth and Sockett 1994). Στην προσπάθειά τους να αντιληφθούν και να βελτιώσουν την πρακτική τους, συνειδητοποιούν βαθύτερα τις αντιλήψεις τους και αναπτύσσονται επαγγελματικά. Επιπλέον, η αλληλεπίδραση με τους μαθητές τους βοηθά να θεωρούν το έργο τους μέσα από τα «μάτια» των παιδιών και να «φιλτράρουν» τις επιλογές τους μέσα από τις αντιδράσεις και την κριτική των μαθητών τους.

Κατ' αντίστοιχο τρόπο, ο στοχαστικός χαρακτήρας της ΕΔ βοηθά τους μαθητές να εμβαθύνουν περισσότερο στις δραστηριότητές τους, να συνεργάζονται καλύτερα με τους συμμαθητές τους, να λειτουργούν δημοκρατικά και συναινετικά, να δείχνουν μεγαλύτερη ανεκτικότητα στις διαφορετικές απόψεις, να αναλαμβάνουν περισσότερες ευθύνες και πρωτοβουλίες, να συμμετέχουν πιο ενεργά.

«...Μαθητής/τρια: στην αρχή ήταν λίγο δύσκολο να συνεργαστούμε, γιατί δε συμφωνούσαμε μεταξύ μας, άλλα ήθελε ο ένας, άλλα ήθελε ο άλλος... μετά με τη συζήτηση που κάναμε, αρχίσαμε να ακούμε περισσότερο ο ένας τον άλλον (...) μετά είδαμε πως με τη συνεργασία μπορούμε να πετύχουμε πολλά» (τάξη Στ, διδασκαλία 23/01/09)

«...Δασκάλα 2: νομίζω ότι τα παιδιά καλλιέργησαν τη συνήθεια ότι δεν αποφασίζει ένας μόνος του, ότι είναι σημαντική η συζήτηση, ότι θα δεχτούμε την άποψη των πολλών, ότι δε θα σηκωθούμε να φύγουμε όταν κάτι δε μας αρέσει (...) Ακόμα, βέβαια τσακώνονται, αλλά νιώθω ότι μπαίνουν συνεχώς σε διαδικασίες ομάδας. Λειτουργούν δημοκρατικά, λένε συνεχώς να ψηφίσουμε, να αποφασίσουμε, να συνεργαστούμε (...) γίναν πιο ευέλικτοι, πιο δεκτικοί» (συνάντηση παιδ. ομάδας, 13/05/09)

Ο στοχαστικός χαρακτήρας της ΕΔ είναι καθοριστικός για την αντιμετώπιση των πρακτικών και θεσμικών δυσκολιών που συναντούν οι μαθητές στις διάφορες δράσεις που αναλαμβάνουν. Στο σχολείο τους, οι μαθητές συχνά δυσανασχετούν με τα χρονικά εμπόδια και τους γραφειοκρατικούς περιορισμούς που συναντούν. Στην τοπική κοινωνία αιφνιδιάζονται από τις παγιωμένες αντιλήψεις των ενηλίκων, που βλέπουν με προκατάληψη ή αδιαφορία τις συμμετοχικές τους δράσεις. Ωστόσο, οι διαδικασίες της ΕΔ βοηθούν τους μαθητές να κατανοήσουν, να αιτιολογήσουν και να αντιμετωπίσουν τις δυσκολίες αυτές. Σταδιακά, οι μαθητές εμπλέκονται σε μια διαδικασία κατανόησης κι ερμηνείας των περιορισμών αυτών, κάτι που διαπιστώνεται και σε άλλες έρευνες (Cochran-Smith and Lytle 1990, Simonska 2000). Όπου είναι εφικτό αναπροσαρμόζουν τη δράση τους και προωθούν τις δράσεις που ανταποκρίνονται καλύτερα στις δοσμένες συνθήκες. Σε άλλες περιπτώσεις, συνειδητοποιούν ότι δεν είναι δυνατό να απαλειφθούν όλα τα εμπόδια και οι θεσμικοί περιορισμοί. Τα παιδιά έχουν μέσω της ΕΔ τη δυνατότητα να εμπλέκονται σε αυθεντικές καταστάσεις του περιβάλλοντός τους και να στοχάζονται κριτικά τις δράσεις τους. Έτσι αναπτύσσουν την ικανότητα για μια ενεργή και γνήσια συμμετοχή. Εξάλλου, όπως υποστηρίζει ο Bourdieu (1998), η αξία του κριτικού στοχασμού εμπεριέχεται στην ανάγκη να στοχαζόμαστε γύρω από τη δράση, τις υπάρχουσες κουλτούρες και τους εκάστοτε περιορισμούς, καθώς μια τέτοια διαδικασία αποτελεί κλειδί για μια συμμετοχή σύμφυτη με την πραγματικότητα.

«...Δασκάλα 2: μπήκαμε σε μια διαδικασία να σκεφτόμαστε τι πήγε καλά, τι δεν πήγε καλά, γιατί τα πράγματα δεν πήγαν όπως τα περιμέναμε στο σχολείο μας, τι έφταιξε, τι από τη δική μας πλευρά δε λειτούργησε στη σωστή κατεύθυνση (...) τα παιδιά 'χτυπήθηκαν' μέσα από αυτή τη διαδικασία.»(συνάντηση παιδ. ομάδας, 13/05/09)

Αξίζει, ακόμη να σημειώσουμε ότι αυτά τα χαρακτηριστικά της ΕΔ, που μόλις περιγράψαμε, αποδίδουν στη συγκεκριμένη έρευνα, επειδή ακριβώς, η ΕΔ παρέχει ένα ευέλικτο πλαίσιο εφαρμογής (Posch 2003). Η εφαρμογή της σε ένα άλλο σχολικό πλαίσιο – είτε σε διαφορετικό σχολείο είτε στο ίδιο σχολείο με διαφορετική σύνθεση ατόμων ή σε διαφοροποιημένες συνθήκες - θα συνοδευόταν από διαφορετικές αλλαγές κι εξελίξεις (Hopkins 1985).

B) Η ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Στο Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΚΠΕ) η έρευνα δράσης εφαρμόστηκε σχεδόν δύο σχολικά έτη. Την ερευνητική ομάδα αποτελούσαν η ερευνήτρια και τα μέλη της παιδαγωγικής ομάδας (π.ο.) του ΚΠΕ, ενώ σημαντικός ήταν ο ρόλος της κριτικής φίλης. Σκοπός της έρευνας είναι να διερευνηθεί αν ένα ΚΠΕ μπορεί να λειτουργήσει ως οργανισμός μάθησης και υπό ποιες προϋποθέσεις. Η έρευνα δράσης ως μεθοδολογία επειδή είναι συμμετοχική, συνεργατική, δημοκρατική, μαθησιακή, κριτική και μετασχηματιστική, αποτέλεσε το εργαλείο βάσει του οποίου τα μέλη της παιδαγωγικής ομάδας επιδίωξαν την αλλαγή και τη βελτίωση το έργου τους στην κατεύθυνση ενός αιεφόρου οργανισμού μάθησης.

Το σημαντικό για τους στόχους της παρούσας έρευνας είναι ότι κατά την εξέλιξη της ΕΔ, οι εκπαιδευτικοί - ερευνητές συμμετείχαν σε όλες τις φάσεις, αναστοχάζονταν προσπαθώντας να ερμηνεύσουν τις ενέργειες- δράσεις τους και αναζητούσαν την προσωπική τους θεωρία, που σχετίζεται με τις προσωπικές αντιλήψεις και τα νοητικά τους μοντέλα και το συγκεκριμένο κοινωνικό - πολιτισμικό πλαίσιο. Μέσω αυτής της διαδικασίας μπορούσαν να αντιληφθούν τους εαυτούς τους ως μέλη ενός συνόλου, ενώ ταυτόχρονα διατηρούσαν την ατομικότητά τους (McNiff and Whitehead, 2005), βασικό ζητούμενο σε έναν ΟΜ.

Η ΕΔ εφαρμόστηκε σε τρία εκπαιδευτικά προγράμματα, στο σχεδιασμό και την υλοποίηση τριών σεμιναρίων που απευθύνονταν σε εκπαιδευτικούς και σε δράσεις προς την κοινότητα.

Όπως διαφάνηκε, η εφαρμογή της έρευνας δράσης μπορεί να επηρεάσει το ατομικό πλαίσιο αρχών των εκπαιδευτικών της π.ο. και σταδιακά και το συλλογικό, αρκεί να υπάρχει σταθερότητα και αρκετός χρόνος.

Η διενέργεια της ΕΔ έδωσε τη δυνατότητα στα μέλη της παιδαγωγικής ομάδας να παρατηρήσουν το έργο τους, να εστιάσουν στα σημεία που τους προβλημάτιζαν και τελικά να εργαστούν με τρόπο που ενίσχυσε την προσπάθεια λειτουργίας του ΚΠΕ ως οργανισμού μάθησης. Κατά την εξέλιξη της ερευνητικής διαδικασίας, μέσω των αναστοχαστικών συζητήσεων, αναπτύχθηκε ο διάλογος και μειώθηκαν οι διαφορές γύρω από θεωρητικά και πρακτικά ζητήματα, κάτι που απουσιάζει γενικότερα από τα σχολεία (Μπαζίγου, 2010) .

Ενδεικτικά, μέλος της π.ο. ανέφερε:

«...ΔΠ: Δε μιλάμε μέσα στους συλλόγους κι αυτό που κάνουμε και μιλάμε τώρα θα μας βοηθήσει και αργότερα που θα είμαστε στην τάξη, μας βοηθάει να δούμε τη δουλειά μας και τους συναδέλφους μας αλλιώς...»

Συγκεκριμένα η έρευνα δράση συνέβαλε σε:

Αλλαγή της διδακτικής πρακτικής: Οι εκπαιδευτικοί της π. ο. το πρώτο που θέλησαν να βελτιώσουν ήταν η διδακτική πρακτική, ώστε να αυξήσουν το ενδιαφέρον και τη συμμετοχή των μαθητών στα εκπαιδευτικά προγράμματα που υλοποιούσαν. Κατά την πρώτη ανησυχαστική συνάντηση και ιδιαίτερα μετά την πρώτη συστηματική παρατήρηση, εντόπισαν ότι η διδασκαλία γίνεται κυρίως μετωπικά και επισήμαναν ότι τα προγράμματα καλύπτουν κυρίως το γνωστικό τομέα, ενώ διαπίστωσαν τις αντιφάσεις ανάμεσα στη θεωρία και την πρακτική τους.

«... ΕΖ: Αυτό το πρόβλημα υπάρχει, γίνεται μετωπική διδασκαλία είτε γιατί βολεύει, είτε γιατί έτσι έχουμε μάθει...»

Η συστηματική παρατήρηση και οι αναστοχαστικές συζητήσεις βοήθησαν να αντιληφθούν πώς διδάσκουν και κατά τον ανασχεδιασμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, μέσω της αλληλεπίδρασης επιτύ-

χαναν ατομικές αλλαγές. Σταδιακά, βελτιώθηκε η διδακτική πρακτική τους, που από μετωπική - δασκαλοκεντρική άρχισε να μετατρέπεται σε μαθητοκεντρική - ομαδοσυνεργατική.

Η αλλαγή σε κάθε μέλος της παιδαγωγικής ομάδας πραγματοποιήθηκε σε διαφορετικό βαθμό και με διαφορετικό ρυθμό. Όσο πιο ανοιχτός στην καινοτομία και με λιγότερο παγιωμένες απόψεις ήταν ένας εκπαιδευτικός, τόσο πιο εύκολα πειραματιζόταν και άλλαζε, γεγονός που ήταν εμφανέστερο στα μέλη με τα λιγότερα χρόνια υπηρεσίας και με τη μεγαλύτερη ανασφάλεια.

«Διευκολύντρια: πώς σας φάνηκε η αλλαγή με το χωρισμό σε υποομάδες;

ΕΖ: Εμένα μου φάνηκε πολύ καλή. Πολύ μεγάλη η αλλαγή, έδειξαν οι μαθητές περισσότερο ενδιαφέρον. Βέβαια ειπώθηκαν λιγότερα πράγματα σαν γνώση, αλλά η συμμετοχή και το ενδιαφέρον ήταν απείρως μεγαλύτερο. Σε γνώση μπορεί να χάνει, αλλά νομίζω ότι σε αφομοίωση κερδίζει...»

Μάλιστα, μετά την αναμόρφωση του πρώτου εκπαιδευτικού προγράμματος, διαπιστώθηκε πως τα δύο νεότερα μέλη της π. ο. είχαν ξεπεράσει το δασκαλοκεντρικό μοντέλο.

Αναμόρφωση της ατομικής και συλλογικής εκπαιδευτικής θεωρίας: Κατά τις αναστοχαστικές συζητήσεις είχαν αναδειχθεί σημεία ασάφειας και διαφωνίας μεταξύ των μελών της π. ο. ως προς την ατομική και συλλογική εκπαιδευτική θεωρία και την παιδαγωγική προσέγγιση. Ωστόσο, τα στάδια της ΕΔ, δηλαδή η συμμετοχή τους στην παρατήρηση, τον αναστοχασμό και τον επανασχεδιασμό των δράσεων του ΚΠΕ, συνέβαλε στη συνειδητοποίηση της διαφοράς ανάμεσα στον τρόπο που πίστευαν ότι εργάζονταν και στον τρόπο που εργάζονταν πραγματικά. Το γεγονός ότι χρειάστηκε κατά τις αναστοχαστικές συζητήσεις να τεκμηριώσουν θεωρητικά προσωπικές ερμηνείες και να αναστοχαστούν, συνέβαλε ώστε να μετακινηθούν προοδευτικά από τη διαισθητική γνώμη προς τη θεωρητικά τεκμηριωμένη θέση. Βέβαια, επειδή η εμπειρία τους στηριζόταν στην τεχνική και τραπεζική αντίληψη της εκπαίδευσης η αλλαγή δεν ήταν εύκολο να επιτευχθεί και να παγιωθεί, όπως άλλωστε έχει διαπιστωθεί και σε άλλες έρευνες (Androussou et al, 2012).

Ταυτόχρονα, η ΕΔ συνέβαλε εκτός από την αναμόρφωση της ατομικής εκπαιδευτικής θεωρίας και στη διαμόρφωση της συλλογικής θεωρίας, σε πολύ αρχικό στάδιο, καθώς όπως αποδείχθηκε, απαιτείται αρκετός χρόνος.

ΕΖ: Αν και δεν έχω διαβάσει πολύ, έχω παρατηρήσει κι από τα σεμινάρια που κάνουμε ότι χρειάζεται να ξέρουμε τη θεωρία. Να ξέρει ο καθένας γιατί κάνει την κάθε δραστηριότητα κι όχι απλά να την κάνει. Εμείς δεν ξέρω γιατί είμαστε αρνητικοί στο να διαβάσουμε κάποια θεωρητικά...

Σημαντικές είναι οι αλλαγές που παρατηρήθηκαν στο σχεδιασμό των εκπαιδευτικών προγραμμάτων, τους άξονες και τους στόχους που έθεταν κάθε φορά και τη διεπιστημονική προσέγγιση.

Διαμόρφωση της θεωρίας τους για την ΠΕ/ΕΠΑ: Κατά τη διεξαγωγή της ΕΔ, οι εκπαιδευτικοί της π. ο., άρχισαν να συνειδητοποιούν κενά στη θεωρία τους για την ΠΕ/ΕΠΑ, καθώς συνειδητοποιούσαν ότι συχνά οι δραστηριότητες που σχεδίαζαν και υλοποιούσαν δεν προσανατολίζονταν στην αειφορία αλλά στις φυσικές επιστήμες. Το γεγονός αυτό τους οδήγησε να θέσουν νέους στόχους αναζητώντας την αειφορία, μέσω μιας αλληλεπιδραστικής, αναστοχαστικής διαδικασίας. Έτσι, σταδιακά διαμόρφωναν σαφέστερα τη θεωρία τους για την ΠΕ/ΕΠΑ. Αξιοπρόσεκτο είναι ότι έννοια της αειφορίας, η οποία δεν ήταν σαφής εξ αρχής, αναδύθηκε μέσω του προβληματισμού και της αναστοχαστικής συζήτησης.

ΜΜ: ωραία, ας προχωρήσουμε έχοντας στο μυαλό μας τον καταναλωτισμό. Και εδώ υπήρχε ένας ορυκτός πλούτος που τον εκμεταλλεύτηκαν στο έπακρο, στην αρχαιότητα και στη νεότερη ιστορία. Τι επιπτώ-

σεις είχε αυτό στο περιβάλλον και στην τοπική κοινωνία και για τα μεγάλα κεφάλαια και όλα αυτά. Καταλήγουμε ποια είναι η προσωπική μας στάση τελικά ως καταναλωτές; Πιάνοντας δηλαδή τα επιμέρους να καταλήξουμε στον καταναλωτισμό και βέβαια, θα πούμε πως ο υπερκαταναλωτισμός είναι η κακή χρήση.

ΔΠ: είδατε ότι φτάσαμε σε ένα πλαίσιο ιστορικό και κοινωνικό ...δεν μπορείτε να το αποφύγετε.

Μετά την αναμόρφωση των δύο εκπαιδευτικών προγραμμάτων, αυτά από γνωσιοκεντρικά - φυσιολογικά με έντονο το στοιχείο της ξενάγησης και της μουσειακής προσέγγισης προσανατολίστηκαν αρκετά προς τις αρχές της αειφορίας, αν και υπήρχε δυσκολία στο σχεδιασμό των κατάλληλων δραστηριοτήτων.

Βελτίωση στη συνεργασία: Έχει διαφανεί από αναφορές εμπλεκόμενων, ότι σε κάθε ΚΠΕ επικρατεί διαφορετική κουλτούρα συνεργασίας (Φαραγγιτάκης και Σπανού 2006, Φαραγγιτάκης 2007, Φαραγγιτάκης 2008, Μπαζίγου 2010, Σλαυκίδης 2011), η οποία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ατομική κουλτούρα των μελών της π. ο., τον τρόπο που ερμηνεύουν το θεσμικό πλαίσιο και την κουλτούρα που έχει διαμορφωθεί στο ΚΠΕ συνολικά. Σε ορισμένα ΚΠΕ οι εκπαιδευτικοί πιθανόν να συνεργάζονται, ενώ σε άλλα, σύμφωνα με δηλώσεις, αναπαράγουν την ατομικιστική παράδοση που κυριαρχεί στα παραδοσιακά σχολεία.

Στο συγκεκριμένο ΚΠΕ, τα χαρακτηριστικά της ΕΔ συνέβαλαν ώστε να προαχθεί η επικοινωνία και ο διάλογος μεταξύ των μελών της π.ο., στοιχεία καθοριστικά, όπως αποδείχθηκε για τη βελτίωση όχι μόνο των επαγγελματικών, αλλά και των προσωπικών τους σχέσεων. Οι δίωρες περίπου αναστοχαστικές συζητήσεις με συχνότητα δύο - τρεις φορές την εβδομάδα, έφεραν στην επιφάνεια όχι μόνο επαγγελματικά ζητήματα, αλλά και προσωπικά. Συχνά γινόταν αναφορά σε καταστάσεις και λάθη του παρελθόντος, που δημιουργούσαν προβλήματα στις προσωπικές σχέσεις και τη συνεργασία τους, με αντίκτυπο και στην ποιότητα του παραχθέντος έργου.

ΜΜ: αυτό που ένιωσα εγώ, ότι ακριβώς επειδή είχαμε μια πρόταση αλλαγής που προσπαθήσαμε να την πραγματοποιήσουμε και είχαμε και τον αναστοχασμό, ένιωσα ότι επικοινωνώ καλύτερα με την ΕΖ

ΕΖ: παρατηρήσαμε μία σύσφιξη σχέσεων

ΔΠ: είναι μια ζύμωση, είναι προφανώς από τα θετικά της μεθόδου ότι φέρνει πιο κοντά τα μέλη της ομάδας

ΜΝ: έρχονται σε πιο στενή επαφή τα μέλη της ομάδας κι επικοινωνούν πιο πολύ τα μέλη της ομάδας που συζητούν πια σε μια οργανωμένη βάση

Οι συστηματικές και οργανωμένες αναστοχαστικές συζητήσεις γύρω από τα θέματα που τους απασχολούσαν, επέδρασαν καθοριστικά στην ανάπτυξη της συνεργασίας. Συζητώντας τις διαφωνίες τους και αναζητώντας κοινά αποδεκτές λύσεις άρχισαν να ανιχνεύουν τρόπους να συνεργαστούν αποτελεσματικά. Σταδιακά, από τη μία συνάντηση στην άλλη, διαφάνηκε ότι συμφωνούσαν συχνότερα για τη διδακτική πρακτική, τους στόχους και το περιεχόμενο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Βελτίωση στις προσωπικές σχέσεις: Όπως είχε διαφανεί, οι προσωπικές σχέσεις επηρέαζαν σημαντικά τη συνεργασία και τη γενικότερη κουλτούρα του ΚΠΕ. Σταδιακά, καθώς εξελισσόταν η ΕΔ, παρατηρήθηκαν τα πρώτα θετικά αποτελέσματα στις προσωπικές σχέσεις των μελών της π.ο. παράλληλα με την ανάπτυξη της συνεργασίας.

ΕΖ: έρχονται σε πιο στενή επαφή τα μέλη της ομάδας κι επικοινωνούν πιο πολύ, καθώς συζητούν πια σε μια οργανωμένη βάση. Θα βγάλουμε ένα ρητό και ένα δίδαγμα για την περίπτωση: Δουλεύουμε με έρευνα δράσης και στα σχολεία μας για να συσφίξουμε σχέσεις και να καταλαβαίνουμε καλύτερα ο ένας τον άλλο.

Κατά τη διεξαγωγή της ΕΔ, ακόμα και όταν παρουσιάζονταν διαφωνίες, αυτές εξομαλύνονταν σύντομα. Καθώς είχαν αρχίσει να εκφράζονται όχι μόνο για επαγγελματικά θέματα αλλά και για προσωπικά, προς το τέλος του σχολικού έτους, αναφέρθηκαν σε καταστάσεις του παρελθόντος που τους είχαν ενοχλήσει. Οι αναφορές αυτές δημιουργούσαν προς στιγμή ένταση, αλλά λειτουργούσαν ως εκτόνωση και τελικά βελτίωναν τις προσωπικές και τις επαγγελματικές σχέσεις τους.

ΕΖ: Αυτά που κατέκτησα φέτος, σιγά σιγά, είναι σημαντικά... Δεν γίνεται ο καθένας να κάνει το δικό του, δεν μπορεί να λειτουργήσει έτσι η ομάδα.

Ως το τέλος του σχολικού έτους, όλοι είχαν αναφερθεί σε γεγονότα και συμπεριφορές που τους ενόχλησαν και καθώς είχε αρχίσει να οικοδομείται μεταξύ τους κλίμα εμπιστοσύνης, αισθάνονταν άνετα να μιλήσουν όλο και περισσότερο.

Επαγγελματική ανάπτυξη: Κατά την εξέλιξη της ερευνητικής διαδικασίας, τόσο οι φάσεις της ΕΔ, όσο και η υποστήριξη από τη διευκολύντρια, η οποία συχνά λειτούργησε ως μέντορας, συνέβαλαν στην επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών, κυρίως όσων αισθάνονταν περισσότερο αδύναμοι σε κάποιους τομείς, όπως στα παιδαγωγικά, στην επιμόρφωση ενηλίκων, κ.α. Περισσότερο ενδυναμώθηκαν τα άτομα με χαμηλή αυτοπεποίθηση, καθώς αποφάσισαν να πειραματιστούν με νέες τεχνικές. Μετά από κάθε αποτυχημένη δοκιμή, οι προσπάθειες εντεινόνταν, ενώ μετά από κάθε επιτυχημένο αποτέλεσμα οι εκπαιδευτικοί ενδυναμώνονταν επαγγελματικά.

Η αλλαγή που παρατηρήθηκε στην αυτοεικόνα τους ήταν σημαντική, καθώς εμβάθυναν στα προσωπικά νοητικά τους μοντέλα, αναθεώρησαν αρκετά θέματα σε πρακτικό και θεωρητικό επίπεδο και υπήρξαν στιγμές πραγματικής, ειλικρινούς και βαθιάς αυτοκριτικής. Βέβαια, κάθε εκπαιδευτικός εκδηλώθηκε σε διαφορετική χρονική στιγμή, καθώς στην αρχή είχαν έντονες αντιστάσεις και δεν αποδέχονταν εύκολα τη διαφορετική γνώμη, συνεπώς δεν αποδέχονταν και τα λάθη τους. Τελικά, μετά την ανάπτυξη της συνεργασίας κατάφεραν να πλησιάσουν στη δημιουργία ενός κοινού οράματος.

Παρόλα τα προβλήματα και τις αδυναμίες η εφαρμογή της ΕΔ έδωσε τη δυνατότητα στους εκπαιδευτικούς του ΚΠΕ:

- ❖ Να εφαρμόσουν μια ερευνητική μέθοδο που θεωρείται καινοτομική, ευέλικτη και προσαρμοστική, που κατευθύνεται κι ενεργοποιείται από τις πραγματικές τους ανάγκες (Altrichter et al 2001, Posch 2003).
- ❖ Να ερευνήσουν οι ίδιοι το έργο τους και το έργο του ΚΠΕ, με δυναμική εμπλοκή στην ερευνητική διαδικασία, απαραίτητο στοιχείο σε έναν Οργανισμό Μάθησης (ΟΜ).
- ❖ Να συνεργαστούν μεταξύ τους και με όλους τους εμπλεκόμενους στο ΚΠΕ (μαθητές, εκπαιδευτικούς, τοπική κοινότητα, θεσμικά όργανα), με αυτοκριτική και κριτική διάθεση.
- ❖ Να αναπτύξουν το διάλογο και την επικοινωνία στο ΚΠΕ, στοιχεία απαραίτητα σε έναν ΟΜ.
- ❖ Να αναστοχαστούν και να αυτοστοχαστούν, ώστε να διακρίνουν τις διαστρεβλωμένες ιδέες, ερμηνείες και αυτοαντιλήψεις τους. Άλλωστε, τα νοητικά μοντέλα των μελών και ο αναστοχασμός γύρω από αυτά (Senge, 1991) αποτελούν βασικές αρχές λειτουργίας ενός ΟΜ.

- ❖ Να προχωρήσουν στην αμοιβαία διασαφήνιση και κατανόηση των αξιών και αντιλήψεων τους, μέσω διαλόγου (Κοσμίδου 1989, Κοσμίδου – Hardy και Μαρμαρινός 1994).
- ❖ Να προβούν σε μετασχηματιστικές, βελτιωτικές κινήσεις, ατομικά και συλλογικά, ανάλογα με τις ανάγκες της ομάδας, αφού κύρια επιδίωξη της ΕΔ είναι η βελτίωση της εκπαιδευτικής πραγματικότητας και όχι ο έλεγχος ή η αποτίμηση των αποτελεσμάτων της.
- ❖ Να συνδέσουν τη διδακτική διαδικασία με τη θεωρία, που θα αναδυθεί από την έρευνα και να συμβάλλουν στην οικοδόμηση του οράματος της αειφορίας.
- ❖ Να δημιουργήσουν μέσα στο ΚΠΕ μια κοινότητα πρακτικής και μάθησης, όπου κάθε μέλος θα αλληλεπιδρά με τα υπόλοιπα, θα επηρεάζει και θα επηρεάζεται από αυτά.

Το πρώτο έτος διεξαγωγής της ΕΔ είδαμε τις πρώτες αλλαγές σε συλλογικό επίπεδο, οι οποίες όμως δεν κατάφεραν να παγιωθούν, αφού το δεύτερο χρόνο προστέθηκαν τρία νέα μέλη στην ομάδα που αποπροσανατόλισαν την προσπάθεια. Επιπλέον αρνητικά λειτούργησε το γεγονός ότι η παρουσία της ερευνητριάς/ διευκολύντριας δεν ήταν τόσο συχνή όσο τον πρώτο χρόνο, παρόλο που από την αρχή ο ρόλος της δεν ήταν κατευθυντικός, αλλά κυρίως συντονιστικός.

Τα συμπεράσματα της έρευνάς μας υποδεικνύουν ότι η ίδια η διαδικασία της έρευνας δράσης συμβάλλει σημαντικά στην αλλαγή του πλαισίου των ατομικών αρχών και στην επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών της παιδαγωγικής ομάδας. Δυσκολία όμως υπάρχει στην ανάπτυξη πλαισίου συλλογικών αρχών, όπως είναι η οικοδόμηση κοινού οράματος, συλλογικής μάθησης κλπ., καθώς αναδύονται δυσκολίες που σχετίζονται με την εμπιστοσύνη, την υπέρβαση της ατομοκεντρικής εκπαιδευτικής παράδοσης κ.ά. Παρά τις δυσκολίες, από την αρχή διαπιστώσαμε ότι τα στάδια της ερευνητικής διαδικασίας της ΕΔ, εξυπηρετούν στην οικοδόμηση ενός οργανισμού μάθησης.

ΣΥΝΟΨΙΖΟΝΤΑΣ...

Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από μια ποιοτική έρευνα όπως η ΕΔ είναι σημαντικά, διότι αναδεικνύουν στάσεις, συμπεριφορές, προβλήματα όλων των εμπλεκόμενων και των ίδιων των εκπαιδευτικών οργανισμών. Ταυτόχρονα αναζητούνται τρόποι αντιμετώπισης των προβλημάτων μέσω του κριτικού αναστοχασμού και η θεωρία που παράγεται μπορεί να αξιοποιηθεί σε μια συνολική θεωρία για την εκπαίδευση.

Σε γενικές γραμμές, με βάση τα ερευνητικά μας αποτελέσματα, διαπιστώνουμε ότι η ανοιχτή, ευέλικτη και αμφίδρομη μορφή επικοινωνίας που προσφέρει η έρευνα δράσης δίνει, πράγματι σε μαθητές κι εκπαιδευτικούς τη δυνατότητα να εξοικειώνονται με τη φιλοσοφία και την προοπτική ενός αειφόρου εκπαιδευτικού οργανισμού.

Η εφαρμογή της στο δημοτικό σχολείο δίνει στους μαθητές τη δυνατότητα να εξασκούνται στην καλλιέργεια της ικανότητας για μια ενεργή συμμετοχή. Μέσω του στοχαστικού χαρακτήρα των δράσεων, οι μαθητές αποκτούν μια σαφή αντίληψη των δράσεων στις οποίες συμμετέχουν, εκτιμούν την πραγματική αξία της συμμετοχής τους κι ενδυναμώνουν την στάση τους απέναντι στις αναδυόμενες δυσκολίες.

Η εφαρμογή της ΕΔ στο ΚΠΕ ενισχύει τα μέλη της π.ο., ώστε μέσα από τις συμμετοχικές, συνεργατικές και αναστοχαστικές διεργασίες να αναπτύξουν διάλογο, να καλλιεργήσουν την ικανότητα της επικοινωνίας και ταυτόχρονα να επιτύχουν την επαγγελματική τους ανάπτυξη (Νομικού, 2017). Ειδικά στα ΚΠΕ, οι εκπαιδευτικοί της π. ο. χρειάζεται να είναι ερευνητές του έργου τους, να στοχάζονται κριτικά σχετικά με

την πρακτική τους, να αναγνωρίζουν αν υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στις αντιλήψεις που εκφράζονται ρητά και στις πραγματικές, συχνά άρρητες και παγιωμένες αντιλήψεις που κατευθύνουν τις πρακτικές τους και να επιδιώκουν την αναζήτηση της αειφορίας. Σε αυτή την προσπάθεια η ΕΔ είναι πολύτιμο εργαλείο (Νομικού και Φλογαίτη, 2015).

Ωστόσο, αξίζει να σημειώσουμε ότι η εξοικείωση των μαθητών όσο και των εκπαιδευτικών στις συμμετοχικές διαδικασίες της ΕΔ δεν αποτελεί μια εύκολη και αυτονόητη διαδικασία. Η εμπειρία από τις δύο εκπαιδευτικές έρευνες καταδεικνύει ότι χρειάζονται μικρά και σταδιακά βήματα και αρκετός χρόνος, προκειμένου να χτιστεί το κλίμα που επιτρέπει σε μαθητές κι εκπαιδευτικούς να συμμετέχουν άνετα στην προσπάθεια αναδόμησης του εκπαιδευτικού οργανισμού. Μόνο μέσα από μια αργή και σταδιακή προσέγγιση μπορούν οι μαθητές, αλλά και οι εκπαιδευτικοί τους να εξοικειώνονται με το κοινωνικό κλίμα της κοινότητας μάθησης που προσφέρει η ΕΔ μέσα στο πλαίσιο ενός εκπαιδευτικού οργανισμού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ξενόγλωσση

- Ali Khan, S. (1996). A vision of a 21st-century community learning centre. In: J.Huckle and S. Sterling (eds), *Education for sustainability*. London: Earthscan, 222-227.
- Altrichter, H., Posch, P. and Somekh, B. (2001). *Οι εκπαιδευτικοί ερευνούν το έργο τους. Μια εισαγωγή στις μεθόδους έρευνας δράσης* (μτφρ. Μ. Δεληγιάννη). Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχιμο.
- Androussou A., Kortesi- Dafermou H., & Tsafos V. (2012). Educating teachers: Observation of a classroom's framework as part of the student teachers' education. *The International Journal of Learning*. Vol. 18. Is. 8.
- Bourdieu, P. (1998). *Practical reason*. Cambridge: Polity Press.
- Breiting, S. (2008). Mental ownership and participation for innovation in environmental education and education for sustainable development. In A. Reid, B.B. Jensen, J. Nikel and V. Simovska (eds) *Participation and learning. Perspectives on education and the environment, health and sustainability*. New York: Springer, 32-60.
- Cochran – Smith, M. and Lytle, S. (1990). Research on teaching and teacher research: the issues that divide. *Educational Researcher*. 19 (2), 2-11.
- Dadds, M. (1998). Supporting practitioner research: a challenge. *Educational Action Research*. 6(1), 39-52.
- Elliott, J. (1991). *Action research for educational change*. Milton Keynes- Philadelphia: Open University Press.
- Flogaitis, E., Nomikou, C., Naoum, E. and Katsenou, C. (2012). Investigating the possibilities of creating a community of practice. Action research in three educational institutions. *Journal for Critical Education Policy Studies*. 10(1), 217-233.
- Giles, C. and Hargreaves, A. (2006). The sustainability of innovative schools as learning organizations and professional learning communities during standardized reform. *Educational Administration Quarterly*. 42(1), 124-156.
- Hart, R. (1992). *Children's participation: From tokenism to citizenship*. Gland: UNICEF.
- Hart, R. (2000). Searching for meaning in children's participation in environmental education. In B.B. Jensen, K. Schnack and V. Simovska (eds) *Critical environmental and health education: research issues and challenges*. Copenhagen: Research Centre for Environmental and Health Education. The Danish University of Education, 7-28.
- Hollingsworth, S. and Sockett, H. (1994). Positioning teacher research in educational reform: an introduction. In S. Hollingsworth and H. Sockett (eds) *Teacher research and educational reform. Ninety-third yearbook of the national society for the study of education*. Chicago: NSSE & University of Chicago Press, 5-9.
- Hopkins D. (1985). *A teacher's guide to classroom research*. Milton Keynes-Philadelphia: Open University Press.
- Jensen, B.B. (2000). Participation, commitment and knowledge as components of pupils' action competence. In B.B Jensen, K. Schnack and V. Simovska (eds) *Critical environmental and health education: research issues*

and challenges. Copenhagen: Research Centre for Environmental and Health Education. The Danish University of Education, 219-238.

Katsenou, C., Flogaitis, E. and Liarakou, G. (2015). Action research to encourage pupils' active participation in the sustainable school. *Applied Environmental Education and Communication*. 14(1), 14 - 22.

Katsenou, C., Flogaitis, E. and Liarakou, G. (2013). Exploring pupil participation within a sustainable school. *Cambridge Journal of Education*. 43(2), 243-258.

Kemmis, St. (1980). *Action research in retrospect and prospect*. Paper presented at the annual meeting of the Australian Association for Research in Education. Sydney, 6-9 November 1980.

Kemmis, St. and McTaggart, R. (eds) (1988). *The action research planner*. Victoria: Deakin University Press.

Könings, K., Seidel, T. and van Merriënboer, J.J.G. (2013). Participatory design of learning environments: integrating perspectives of students, teachers, and designers. *Instructional Science*. 42, 1-9.

Lomax, P. (ed) (1996). *Quality Management in Education: Sustaining the vision through action research*. London & New York: The Falmer Press.

McNiff, J. (1988). *Action research: principles and practice*. London: McMillan Education Ltd.

McNiff J., & Whitehead, J., (2005). *Action Research for Teachers: A Practical Guide*. David Fulton Publishers, N.York

Posch, P. (1999). The ecologisation of schools and its implications for educational policy. *Cambridge Journal of Education*. 29 (3), 341-348.

Posch, P. (2003). Action research in Austria: a review. *Educational Action Research*. 11 (2), 233-246.

Perez, A.I., Blanco, N., Ogalla, M. and Rossi, F. (1998). The flexible role of the researcher within the changing context of practice: forms of collaboration. *Educational Action Research*. 6 (2), 249-252.

Rudduck, J. and Flutter, J. (2000). Pupil participation and pupil perspective: 'carving a new order of experience'. *Cambridge Journal of Education*. 30(1).

Shallcross, T. and Robinson, J. (2008). Sustainability education, whole school approaches and communities of action. In A. Reid, B.B. Jensen, J. Nikel and V. Simovska (eds) *Participation and learning. Perspectives on education and the environment, health and sustainability*. New York: Springer, 299-320.

Simovska, V., (2000). Exploring student participation within health education and health promoting schools. In B.B Jensen, K. Schnack and V. Simovska (eds) *Critical environmental and health education: research issues and challenges*. Copenhagen: Research Centre for Environmental and Health Education. The Danish University of Education, 29- 43.

Somekh, B. (1994). Inhabiting each other's castles: towards knowledge and mutual growth through collaboration. *Educational Action Research*. 2 (3), 357-380

Ελληνική

Κατσαρού, Ε. και Τσάφος, Β. (2003). *Από την έρευνα στη διδασκαλία. Η εκπαιδευτική έρευνα δράσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Σαββάλας.

Κοσμίδου Χ., (1989). Ενεργός Έρευνα: Για μια γνήσια απελευθερωτική παιδεία. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 48, σ. 22-33.

Κοσμίδου-Hardy, Χ., Μαρμαρινός, Γ. (1994). Ο δάσκαλος και η ενεργός έρευνα. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, 79 σελ. 51-59.

Μπαζίγου, Κ. (2010). Η πρόκληση του Αειφόρου Σχολείου στην ανάπτυξη συνεργατικών σχέσεων ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς. *Πρακτικά 5ου Πανελληνίου Συμποσίου: «Το Αειφόρο Σχολείο του Παρόντος και του Μέλλοντος»*. Αθήνα. Ελληνική Εταιρεία - Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών.

Νομικού, Χ. (2017). Τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης ως οργανισμοί μάθησης: Μία έρευνα δράσης. Διδακτορική διατριβή. Τμήμα Αγωγής και Εκπαίδευσης στην Προσχολική Ηλικία. ΕΚΠΑ.

Νομικού Χ., και Φλογαίτη, Ε. (2015). Έρευνα δράσης σε εκπαιδευτικούς οργανισμούς μάθησης: Η περίπτωση Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Επιστημονικό Συμπόσιο: *Ορίζοντας την εκπαιδευτική έρευνα δράση στην Ελλάδα*, Ρέθυμνο. (υπό δημοσίευση).

Σλαυκίδης, Γ. (2011). Μεταπτυχιακή διατριβή: *Οι απόψεις των Υπεύθυνων ΚΠΕ για την ενσωμάτωση της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη στο έργο τους*. Τμήμα Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης και

Τμήμα Βιολογίας. Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών. Ειδίκευση στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Θεσσαλονίκη

Φαραγγιτάκης Γ., και Σπανού Μ., (2006). Εκπαίδευση για την Αειφορία και Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. *Πρακτικά 2ου Συνεδρίου ΣΠΠΕ*. Αθήνα.

Φαραγγιτάκης, Γ. (2007). Τα Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Αρνητικές πτυχές στην ανάπτυξη του θεσμού. *Πρακτικά 3^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου ΠΕΕΚΠΕ*.

Φαραγγιτάκης, Γ., (2008). Η εξέλιξη του θεσμού των ΚΠΕ. *Πρακτικά 15ου Πανελληνίου Συνεδρίου ΚΠΕ «Η 15ετης εμπειρία των ΚΠΕ ως εφαλτήριο για το μέλλον: ΠΕ και αειφόρος ανάπτυξη* (σ. 27- 35). Κλειτορία.

Ν. Γαλάνης¹, Α. Οικονόμου², Α. Καμπυλαυκά³, Ο. Αναστασιάδου⁴

Η ΘΕΤΙΚΗ ΕΠΙΡΡΟΗ ΤΟΥ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ: ΑΠΟ ΤΑ ΜΑΘΗΤΙΚΑ ΘΡΑΝΙΑ ΣΤΑ ΦΟΙΤΗΤΙΚΑ ΕΔΡΑΝΑ

¹2^ο Γυμνάσιο Περαιάς Θεσσαλονίκης

²Τμήμα Χημείας Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

³Τμήμα Χημικών Μηχανικών Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

⁴1^ο Γυμνάσιο Μίκρας Θεσσαλονίκης

¹e-mail: nikolashua@hotmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο πυρήνας της εκπαίδευσης για την αειφορία είναι ο μαθητής. Όντες μαθητές της Α΄ Γυμνασίου συμμετέχουν στη δημιουργία ενός αειφόρου σχολείου, γεγονός που τους οδηγεί σε Πανεπιστημιακές Σχολές με περιβαλλοντικό περιεχόμενο. Αυτό επιτεύχθηκε χάρις σε ένα σύνολο δράσεων, με γνώμονα τους δείκτες του αειφόρου σχολείου (παιδαγωγικό, κοινωνικό, περιβαλλοντικό). Παραδείγματα του παιδαγωγικού δείκτη αποτελούν τα περιβαλλοντικά προγράμματα και οι οικολογικές κατασκευές. Για τον κοινωνικό, η συμμετοχή σε τοπικές δράσεις και η ενημέρωση των πολιτών. Τέλος, παραδείγματα για τον περιβαλλοντικό αποτελούν ο βιοκλιματικός σχεδιασμός, η ανακύκλωση και η κομποστοποίηση. Η έρευνα μέσω συνεντεύξεων κατέδειξε ότι το αειφόρο σχολείο μετέτρεψε τους μαθητές σε περιβαλλοντικά ενεργούς πολίτες, καθιστώντας τους κοινωνούς του. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η παρουσίαση των αποτελεσμάτων της μακρόχρονης αυτής διαδικασίας στο 3^ο Φεστιβάλ Ανακύκλωσης Θεσσαλονίκης το 2017.

Λέξεις κλειδιά: αειφόρο σχολείο, δείκτες, δράσεις, μαθητές, φοιτητές, έρευνα, συνεντεύξεις

ABSTRACT

The core of education for the sustainability is the student. As students of Junior High School, they take part in the creation of a sustainable school, something that leads them to universities with environmental content. This achievement is a result of various actions considering the indicators of the sustainable school. Some examples of the pedagogical indicator are the environmental programmes and ecological constructions. Representative references of the social indicator are the participation in local actions and the citizens' information. A few examples of the environmental indication are bioclimatic designing, recycling and composting. The research via interviews showed that the sustainable school converted the students into environmentally active citizens and communicants of it. A characteristic example is the results' presentation of this long-term procedure in the 3th Recycling Festival of Thessaloniki in 2017.

Key words: sustainable school, indicators, actions, students, research, interviews

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα περιβαλλοντικά προβλήματα αυξάνονται συνεχώς και η λύση τους αποτελεί βασική προτεραιότητα. Σύμφωνα με τους DiEppo και Hilton (2005), αποδεικνύεται ότι υπάρχει θετική συσχέτιση της εκπαιδευτικής διαδικασίας με την περιβαλλοντικά υπεύθυνη και ευαισθητοποιημένη συμπεριφορά των μαθητών, γεγονός

που καθιστά απαραίτητο τον ρόλο του σχολείου στην αντιμετώπιση των μεγάλων και σύνθετων προβλημάτων του καιρού μας που έχουν περιβαλλοντική, κοινωνική και οικονομική διάσταση. Με τον τρόπο αυτό μετατοπίζεται το «περιβαλλοντικό» βάρος στον ίδιο τον μαθητή, ο οποίος είναι ο μελλοντικός ενεργός πολίτης.

Ο πιο γνωστός ορισμός για την αειφορία διαμορφώθηκε από την Επιτροπή Brundtland της WCED (World Commission for the Environment and Development) το 1987, και τονίζει ότι αειφόρος ανάπτυξη είναι αυτή που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να διακυβεύεται η δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους. Έμφαση δίνεται στην αλλαγή νοοτροπίας της χρήσης των φυσικών πόρων, μετασχηματίζοντας τη τεχνολογική ανάπτυξη σε μία φιλικότερη προς το περιβάλλον (Huckle, 2002).

Μία από τις σημαντικότερες προσπάθειες για την αειφόρο ανάπτυξη αποτέλεσε η «Δεκαετία της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη» (2005- 2014) της UNESCO. Τη λήξη της διαδέχθηκε το Παγκόσμιο Πρόγραμμα Δράσης για την Εκπαίδευση στην Αειφόρο Ανάπτυξη (GAP), που προτείνει ως εκπαιδευτική μέθοδο την ολιστική σχολική προσέγγιση (Tilbury, 1995), με σκοπό την αναβάθμιση των περιβαλλοντικών δράσεων και την αειφόρο ανάπτυξη. Έχοντας ως βασικούς άξονες το περιβάλλον, την κοινωνία και την οικονομία, οι οποίοι αλληλοεξαρτώνται και αλληλοσχετίζονται, προωθούν τον ενεργό μαθητή- πολίτη. Ο μαθητής- πολίτης θα αποκτήσει γνώσεις, δεξιότητες και αξίες μέσω της εκπαίδευσης με γνώμονα τη φιλοπεριβαλλοντική στάση και τα πανανθρώπινα ιδανικά (Cough, 2005).

Αειφορία και εκπαίδευση συναντιούνται δημιουργώντας το αειφόρο σχολείο. Σύμφωνα με αυτό αναλαμβάνονται δράσεις που εμπλέκουν τη σχολική μονάδα στο σύνολό της, με σκοπό την προώθηση της αειφορίας και τη δημιουργία ενεργών μαθητών- πολιτών (Huckle, 2009). Οι δράσεις αυτές καταγράφονται με τρεις δείκτες οι οποίοι αντιπροσωπεύουν τον χαρακτήρα του αειφόρου σχολείου, τον παιδαγωγικό, τον κοινωνικό και τον περιβαλλοντικό (Breiting et al, 2005). Μερικά παραδείγματα του παιδαγωγικού δείκτη αποτελούν οι εκπαιδευτικές επισκέψεις και τα προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων. Μεταξύ άλλων ο κοινωνικός δείκτης αφορά στη συμμετοχή των γονέων και της τοπικής κοινότητας στη σχολική ζωή καθώς και στις κοινωνικές και περιβαλλοντικές δράσεις εκτός σχολείου. Τέλος, ο περιβαλλοντικός δείκτης αφορά το βάρος των σχολικών απορριμμάτων και των ανακυκλώσιμων, καθώς και των μέτρων βιοκλιματικού σχεδιασμού του σχολικού κτιρίου (π.χ. αλλαγή λαμπτήρων πυρακτώσεως).

Έτσι και οι μαθητές της παρούσας εργασίας με τη συμμετοχή τους στο αειφόρο σχολείο, ξεκίνησαν ως μαθητές Α΄ Γυμνασίου με την «Εκπαίδευση για την Αειφορία» και έγιναν πρωτοετείς φοιτητές με το πρόγραμμα «GAP». Βασικός σκοπός αποτελεί η παρουσίαση των αποτελεσμάτων της εμπειρικής έρευνας μέσω συνεντεύξεων των συμμετεχόντων αυτών μαθητών. Με τον τρόπο αυτό οι μαθητές παρουσιάζουν τι αποκόμισαν από τη πολύχρονη συμμετοχή τους στο αειφόρο σχολείο.

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

2.1. ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η πρωτοβουλία έλαβε χώρα τη σχολική χρονιά 2010- 2011, κατά την οποία οι μαθητές φοιτούσαν στην Α΄ Γυμνασίου και ολοκληρώνεται τη σχολική χρονιά 2016- 2017, κατά την οποία οι ίδιοι μαθητές είναι πια πρωτοετείς φοιτητές σε πανεπιστημιακές σχολές περιβαλλοντικού περιεχομένου. Η έρευνα υλοποιήθηκε μεταξύ Οκτωβρίου του 2016 και Ιανουαρίου 2017.

Για κάθε δείκτη οι μαθητές της παρούσας έρευνας υλοποίησαν όλα αυτά τα έτη ένα σύνολο διαφορετικών δράσεων. Επίσης, για την εκπλήρωση των στόχων που τέθηκαν χρησιμοποιήθηκε μία πληθώρα μεθόδων διδασκαλίας, όπως η ομαδοσυνεργατική, η έρευνα στο πεδίο, η μελέτη περίπτωσης και η ιδεοθύελλα (Μιχαηλίδης, 2003).

Αφορμή για τη διεξαγωγή της έρευνας στάθηκε η συνάντηση με τους παλαιούς μαθητές που πλέον είναι φοιτητές και ο από κοινού προβληματισμός εάν όλα εκείνα περί αιεφόρου σχολείου που διδάχθηκαν, έχουν θετικά αποτελέσματα και εάν επιτεύχθηκαν οι στόχοι που τέθηκαν. Έτσι, χρησιμοποιήθηκε η εμπειρική έρευνα μέσω συνεντεύξεων μαθητών του σχολείου τους, που ξεκίνησαν μαζί από την Α΄ Γυμνασίου και είναι πλέον πρωτοετείς φοιτητές. Καθηγητής και μαθητές θέτουν τους βασικούς στόχους και τις επιδιώξεις τους. Επιθυμούν να διαπιστώσουν εάν επιτεύχθηκε η ανάληψη πρωτοβουλιών, αυτενέργειας, συνεργασίας και υπευθυνότητας των μαθητών, καθώς και η βελτίωση των συνθηκών του σχολικού περιβάλλοντος.

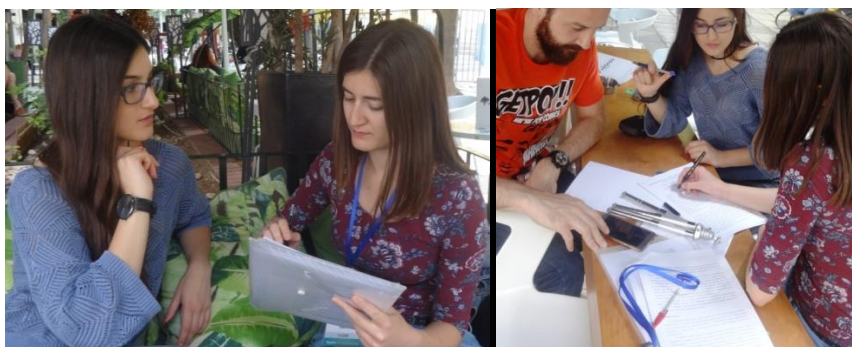
Στις 26 Οκτωβρίου 2016 πραγματοποιήθηκε συνάντηση δεκαπέντε πρώην μαθητών μετά από αρκετό καιρό, με κύριο θέμα τα σχολικά τους έτη. Οι μαθητές αυτοί ήταν συμμαθητές τόσο στο Γυμνάσιο όσο και στο Λύκειο, ενώ τώρα είναι φοιτητές σε πανεπιστημιακές σχολές περιβαλλοντικού περιεχομένου. Κατόπιν αρκετής συζήτησης και προβληματισμού, συνειδητοποίησαν ότι η επίδραση του σχολείου τους, ως αιεφόρου, ήταν καθοριστική. Μοιράστηκαν εμπειρίες, σκέψεις και αναμνήσεις και κατανόησαν ότι τότε είχαν προβληματιστεί αρκετά για την κρισιμότητα της κατάστασης του περιβάλλοντος, λαμβάνοντας συγχρόνως και πρωτοβουλίες για την προστασία του. Μάλιστα, ήταν τόσο σημαντική η θετική επιρροή του αιεφόρου τους σχολείου, που τους ώθησε στην επιλογή πανεπιστημιακών σχολών με περιβαλλοντικό περιεχόμενο, συνεχίζοντας την προσπάθεια για την προστασία του περιβάλλοντος.

Οι πρώην αυτοί μαθητές, νυν φοιτητές αποφάσισαν τη συνέχιση της συγκεκριμένης πρωτοβουλίας και τη δημοσιοποίηση των ευρημάτων τους στο ευρύ κοινό, έτσι ώστε να επιτευχθεί η διάδοση του μηνύματος της αιεφορίας. Έτσι, επικοινωνήσαν με τον καθηγητή τους από το Γυμνάσιο, με τον οποίο συμμετείχαν από κοινού σε όλες τις δράσεις του αιεφόρου σχολείου. Αφού μοιράστηκαν την ιδέα μαζί του, κανονίστηκε μία πρώτη διά ζώσης συνάντηση (Δεκέμβριος 2016). Ακολούθησε σύνολο συναντήσεων (Δεκέμβριος 2016- Ιανουάριος 2017), με σκοπό τη διεξαγωγή εμπειρικής έρευνας μέσω συνεντεύξεων, με την καθοδήγηση του καθηγητή. Διεξήχθησαν συνεντεύξεις των δεκαπέντε συμμαθητών, σχετικές με τις δράσεις του αιεφόρου σχολείου και την επίδρασή του. Οι ερωτήσεις ήταν ανοικτού τύπου και μέρος αυτών βιντεοσκοπήθηκε για

την καλύτερη ανάλυσή τους. Συγχρόνως, οι μαθητές συμμετείχαν με τον τρόπο αυτό σε ένα παιχνίδι ρόλων, αυτό του δημοσιογράφου και των συνεντευξιαζόμενων.

2.2. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΟ ΕΡΓΑΛΕΙΟ

Η εμπειρική έρευνα μπορεί να πραγματοποιηθεί με διάφορους τρόπους όπως η παρατήρηση, το πείραμα, το τεστ, τα ερωτηματολόγια και η συνέντευξη. Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιήθηκε η συνέντευξη. Μέσω της συνέντευξης ο μαθητής- ερευνητής έρχεται σε προσωπική επαφή και προσπαθεί να συλλέξει τις πληροφορίες που τον ενδιαφέρουν. Η προφορική αυτή επικοινωνία προϋποθέτει κατάλληλη προεργασία και προετοιμασία της δομής της συζήτησης με σκοπό σε ελάχιστο χρόνο να συγκεντρωθούν πολυάριθμες πληροφορίες (Creswell, 2008). Επίσης, λαμβάνει χώρα σε κατάλληλο χώρο και χρόνο, έτσι ώστε ο ερωτώμενος να αντιδράει αυθόρμητα. Ακόμη, μπορεί να μαγνητοφωνείται ή βιντεοσκοπείται η συνέντευξη για μετέπειτα επεξεργασία των δεδομένων (Πυργιωτάκης, 1999). Στην παρούσα έρευνα, η συνέντευξη έλαβε χώρα σε κεντρικό σημείο της Θεσσαλονίκης κι ένα μέρος της βιντεοσκοπήθηκε (φωτογραφία 1, 2).

Φωτογραφία 1 και 2: Συνέντευξη και επεξεργασία των δεδομένων

Πολύ σημαντική είναι η μέθοδος επισκόπησης απόψεων μέσω συνεντεύξεων, διότι δίνεται έμφαση στη διαπροσωπική επικοινωνία των μαθητών. Απαραίτητα χαρακτηριστικά των μαθητών για την επιτυχή εξέλιξη της κρίνονται η ικανότητα αντίληψης και ανταπόκρισης στις διαθέσεις, τον χαρακτήρα και τα κίνητρα των άλλων (Palmer, 1998). Ταυτόχρονα λαμβάνει χώρα ένα παιχνίδι ρόλων (π.χ. στην προκειμένη περίπτωση του δημοσιογράφου που προσπαθεί να διερευνήσει μέσω συνεντεύξεων τις απόψεις των μαθητών).

Οι δύο αυτές εκφάνσεις αρχικά δίνουν τη δυνατότητα συμμετοχής όλων των μαθητών στην εκπαιδευτική διαδικασία διότι λαμβάνει υπόψη της, τόσο τις προσωπικές ανάγκες όσο και τα ατομικά ταλέντα τους (Αλαχιώτης & Καρατζιάς, 2009). Ενώ, ακόμη προκαλούν το ενδιαφέρον του μαθητή και συμβάλλουν τα μέγιστα στη συναισθηματική του ωρίμαση και κοινωνική του ανάπτυξη. Έτσι οι μαθητές κατανοούν καλύτερα τα περιβαλλοντικά προβλήματα και προσανατολίζονται ευκολότερα στην επίλυση αυτών των προβλημάτων. Επίσης, μπορούν να προβούν στον σχεδιασμό και πραγματοποίηση δράσεων για να ασκηθούν στη λήψη αποφάσεων και στην ανάληψη ευθυνών (Πανέτσος & Θεμελάρου, 2009).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η έμπρακτη προσπάθεια από μέρος της εν λόγω ομάδας για την αλλαγή του σχολικού κτιρίου στο οποίο φοιτούσαν, σε ενεργειακά φιλικότερο στο περιβάλλον. Αυτό επιτυγχάνεται με τον επιτόπιο έλεγχο των ενεργειακών χαρακτηριστικών του σχολείου και τη «μεταφορά» της θεωρίας στην πράξη, π.χ. με την αντικατάσταση των λαμπτήρων πυρακτώσεως και την εγκατάσταση κάδων ανακύκλωσης σε πολλά σημεία.

Αναγνωρίστηκε ότι σε αυτό το στάδιο της έρευνας μας, τα ευρήματα δεν μπορούν να αποδειχθούν. Παρόλα αυτά, ήταν ένα χρήσιμο σημείο εκκίνησης, ώστε αυτοί οι πιθανοί συσχετισμοί να μπορούν να διερευνηθούν περαιτέρω με κάποια άλλη έρευνα.

2.3. ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΕΣ/ ΟΥΣΕΣ

Στην παρούσα έρευνα μέσω συνεντεύξεων πήραν μέρος δεκαπέντε μαθητές, οι οποίοι φοιτούσαν στο ίδιο Γυμνάσιο και Λύκειο και στη παρούσα φάση είναι πρωτοετείς φοιτητές σε διάφορες πανεπιστημιακές σχολές. Η ομάδα των μαθητών αποτελείται από οκτώ κορίτσια και επτά αγόρια, ηλικίας 19 ετών.

Πραγματοποιήθηκε ατομική συνέντευξη για τον καθένα από αυτούς με δεκαπέντε ερωτήσεις ανοικτού τύπου, στις οποίες κλήθηκαν να αναφέρουν την προσωπική τους γνώμη και εμπειρία σχετικά με το αειφόρο σχολείο, όπως εκείνοι τη βίωσαν. Τον ρόλο του «δημοσιογράφου» ανέλαβαν δύο μαθήτριες της ομάδας.

Οι ερωτήσεις είχαν ως κύριους άξονες: α) τι τους εντυπώθηκε από τις δράσεις του τότε αειφόρου σχολείου, β) τι έπραξαν σχετικά στα έτη που ακολούθησαν (π.χ. συμμετοχή σε εκδηλώσεις με περιβαλλοντικό περιεχόμενο), γ) τι θα κάνουν στο μέλλον (προσδοκίες και στόχοι).

Μερικές από αυτές είναι οι εξής:

1. Πόσα έτη λειτουργούσε το σχολείο σου ως αειφόρο;
2. Συμμετείχες στις δράσεις του;
3. Σε τι είδους δράσεις προβήκατε;
4. Συνεχίστηκε η προσπάθεια όταν φύγατε από το Γυμνάσιο;
5. Ασχοληθήκατε στο Λύκειο, Πανεπιστήμιο με συλλογικές ή ατομικές δράσεις; Αναφέρατε ενδεικτικά μερικές.
6. Τελικά η φοίτηση για τρία χρόνια σε ένα αειφόρο Γυμνάσιο στάθηκε ικανή ώστε να καλλιεργήσετε μία περιβαλλοντική συνείδηση;
7. Αυτές οι δράσεις είναι κάτι το οποίο το κρατάτε για τον εαυτό σας ή θα θέλατε να τις διαδώσετε στο ευρύ κοινό;
8. Θεωρείτε ότι οι γενιές μετά από εσάς έχουν καταλάβει καλύτερα το νόημα της αειφορίας; Δικαιολογήστε την άποψή σας.
9. Ποιες είναι οι προσδοκίες σας για το μέλλον του αειφόρου σχολείου;

Ενώ, μερικά αποσπάσματα από τις απαντήσεις των συνεντεύξεων είναι τα εξής:

- «Για εμένα όλες οι δραστηριότητες που κάναμε στο Γυμνάσιο ήταν καθοριστικές για τη μετέπειτα ζωή μου. Ήταν η πρώτη και πιο έντονη επαφή με έννοιες όπως η προστασία του περιβάλλοντος, η κοινωνική ευθύνη και η ανάληψη πρωτοβουλιών. Μετά από όλα αυτά, ακόμη και όταν φύγαμε από το Γυμνάσιο, ήθελα να συμμετάσχω σε διάφορες παρόμοιες δραστηριότητες»
- «Πιστεύω ότι η εκπαίδευση είναι ο πιο καθοριστικός παράγοντας της αλλαγής. Γι αυτό είναι σημαντική η συμμετοχή των παιδιών από μικρή ηλικία σε τέτοιου είδους εκδηλώσεις. Η περιβαλλοντική αλλαγή δεν θα έρθει από ένα ή δύο άτομα, πρέπει όλοι μαζί να προσπαθήσουμε»
- «Όσο περνάνε τα χρόνια σίγουρα τα πράγματα γίνονται καλύτερα. Φέτος που ήρθαμε σε επαφή με το 2^ο Γυμνάσιο Περαίας συναντήσαμε μια ευχάριστη έκπληξη. Όλο και περισσότεροι μαθητές δείχνουν το ενδιαφέρον τους και έχουν καταλάβει το νόημα της αειφορίας»
- «Ελπίζω να συνεχιστεί η εφαρμογή του και τα επόμενα χρόνια, γιατί πραγματικά ήταν κάτι που άλλαξε τη ζωή μου και ξέρω ότι θα αλλάξει και τη ζωή πολλών άλλων μαθητών»

Ακολουθούν τα αποτελέσματα των συνεντεύξεων τα οποία χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες για την καλύτερη κατανόηση και περαιτέρω μελλοντική επεξεργασία τους. Η πρώτη αφορά στα αποτελέσματα που σχετίζονται με τους δείκτες του αειφόρου σχολείου και τις αντίστοιχες δράσεις που πραγματοποιήθηκαν. Η δεύτερη αφορά στις διδακτικές μεθόδους που χρησιμοποιήθηκαν, ενώ η τρίτη στην ανάγκη παρουσίασης περιβαλλοντικών δράσεων και εκδηλώσεων στο ευρύ κοινό από τους μαθητές.

3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1. ΔΕΙΚΤΕΣ ΤΟΥ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΑΙ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗ

Ο μαθητής αποτελεί τον πυρήνα της εκπαίδευσης για την αειφορία. Οι εν λόγω μαθητές στην Α' Γυμνασίου, συμμετέχουν ενεργά στη δημιουργία ενός αειφόρου σχολείου, και αργότερα όντες φοιτητές πανεπιστημιακών σχολών με περιβαλλοντικό περιεχόμενο. Ως μαθητές λαμβάνοντας υπόψη τις αρχές και τους δείκτες του αειφόρου σχολείου (παιδαγωγικός, κοινωνικός, περιβαλλοντικός) προέβησαν σε ένα σύνολο βιωματικών δράσεων.

Ορισμένες από αυτές που συνάδουν με τον παιδαγωγικό δείκτη είναι οι εκπαιδευτικές επισκέψεις (ΚΠΕ Στυλίδας, Περτούλι), η δημιουργία εφημερίδας («μαθητικές ανησυχίες»), η δημιουργία κατασκευών (χριστουγεννιάτικο δέντρο και αποκριάτικες μάσκες από ανακυκλώσιμα υλικά), η συμμετοχή σε προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων, οι βιωματικές δράσεις στον προαύλιο χώρο του σχολείου (στο πλαίσιο του μαθήματος της Οικιακής Οικονομίας) (φωτογραφία 3 και 4) και η χρήση εποπτικών μέσων διδασκαλίας (διαδραστικός πίνακας).

Φωτογραφία 3 και 4: Βιωματικές δράσεις στον προαύλιο χώρο του σχολείου

Κάποιες άλλες που αφορούν στον κοινωνικό δείκτη είναι η δημιουργία ομάδας ενημέρωσης των πολιτών με ημερίδες (σχετικά με διατροφή, περιβάλλον και τοπική ιστορία, συμπλήρωση ερωτηματολογίων από πολίτες), καθώς και η συμμετοχή σε δράσεις της ActionAid και της UNICEF. Επίσης, έλαβε χώρα ο συτονισμός και η πραγματοποίηση πορείας διαμαρτυρίας για το πρόβλημα των οικιακών απορριμμάτων.

Οι δράσεις που σχετίζονται με τον περιβαλλοντικό δείκτη αφορούσαν στην κατασκευή και χρήση κομποστοποιητή εντός του σχολείου, στην ανακύκλωση συσκευών και μπαταριών, στη δημιουργία σχολικού κήπου και στη κατάρτιση βιοκλιματικού σχεδιασμού του σχολικού κτιρίου (αλλαγή λαμπτήρων πυρακτώσεως, κουρτινών, χρώματος τάξεων κλπ.).

3.2. ΜΕΘΟΔΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Το παιδαγωγικό πλαίσιο που χρησιμοποιεί το αειφόρο σχολείο διαφέρει από το παραδοσιακό. Οι μαθητικές προσεγγίσεις βασίζονται στην ομαδοσυνεργατική μέθοδο διδασκαλίας, στην έρευνα πεδίου, στην ιδεοθύελλα και στη μελέτη περίπτωσης. Με τη βιωματική προσέγγιση επιτυγχάνεται η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, οδηγούνται οι μαθητές στη συνειδητοποίηση του εκάστοτε προβλήματος και στην ανάπτυξη γνώσεων και ικανοτήτων για την προσπάθεια επίλυσής του (Κόκκος, 2005). Επίσης, διευκολύνεται η ενεργή συμμετοχή των μαθητών στη διαδικασία της μάθησης, τονίζεται η σημασία της μάθησης και της έρευνας εκτός σχολείου και αναπτύσσεται η κοινωνικοποίηση (Φλογαΐτη, 1998).

Κοινό χαρακτηριστικό των μεθόδων διδασκαλίας είναι ότι αυτές βασίζονται στη συνεργατικότητα, η οποία αναδεικνύεται βασικό μέσο διερεύνησης των περιβαλλοντικών ζητημάτων, εκτός των περιβαλλοντικών γνώσεων και της καλλιέργειας περιβαλλοντικού ήθους (Robottom & Hart, 1993). Οι μαθητές συνειδητοποιώντας καλύτερα τη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον, ευαισθητοποιούνται περισσότερο για τα περιβαλλοντικά προβλήματα (Κοσμίδης, 2000). Απόρροια αυτού είναι ότι ο μαθητής προετοιμάζεται καλύτερα για να γίνει ένας αυριανός ενεργός πολίτης.

3.3. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ

Τέλος, αφού ολοκληρώθηκε η έρευνα, αποφασίστηκε από κοινού η παρουσίαση παράλληλων περιβαλλοντικών δρώμενων στο 3^ο Φεστιβάλ Ανακύκλωσης Θεσσαλονίκης στις 11- 14 Μαΐου 2017 στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης. Οι μαθητές της ομάδας δημιούργησαν προσκλήσεις και αφίσες για την ενημέρωση του κοινού. Η εκδήλωση αποτελείται από θεατρικά, μουσικά και χορευτικά δρώμενα. Ταυτόχρονα, μαθητές σε ένα περιβαλλοντικό «περίπτερο», κατά την είσοδο, ενημερώνουν και δίνουν περιβαλλοντικό έντυπο που συντάχθηκε από τους ίδιους. Μέρος των εργασιών και φωτογραφιών που υλοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια της έρευνας, «στολίζουν» τους τοίχους του περιπτέρου. Με τον τρόπο αυτό δείχνουν την προσπάθεια και τις δράσεις τους, νιώθουν ενταγμένοι και σημαντικοί στην κοινωνία και μοιράζονται τις εμπειρίες τους με αυτήν.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μέσω του αειφόρου σχολείου δίνεται η δυνατότητα στους μαθητές να βγουν από τα στενά όρια του παραδοσιακού σχολείου και να έρθουν σε επαφή με την ευρύτερη κοινωνία, δημιουργώντας μαθητές ελεύθερα σκεπτόμενους, με πρωτοβουλία και με διάθεση για ατομική και συλλογική περιβαλλοντική δράση. Τους βοηθάει να περάσουν από τη συνειδητοποίηση και τη γνώση των περιβαλλοντικών προβλημάτων στη συμμετοχή.

Επίσης, διαπιστώνεται ότι επηρέασε καθοριστικά τους συγκεκριμένους μαθητές στη μετέπειτα ζωή τους. Αυτό γίνεται αντιληπτό αρχικά από την επιλογή σπουδών και επαγγέλματος, αφού επιλέχθηκαν σχολές με περιβαλλοντικό περιεχόμενο, όπως είναι η διαχείριση ενέργειας και αποβλήτων, η χημική επεξεργασία και οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας.

Ακόμη, αναπτύχθηκε η συνεργασία και ο διάλογος, καθώς μέσω του αειφόρου σχολείου υπήρξε συμμετοχή σε ομάδες εργασίας, στην ενσυναίσθηση και επεξεργασία διάφορων απόψεων έτσι ώστε με συλλογικότητα να επιλεγεί η καλύτερη δυνατή λύση. Είναι λοιπόν σαφές όχι μόνο ότι αποκτήθηκαν έντονες περιβαλλοντικές ανησυχίες, αλλά και ότι κινητοποιήθηκαν σε λύσεις προς αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων.

Κατανοήθηκε μάλιστα και το πώς να είναι ενεργοί πολίτες, αφού μέσα από την ενημέρωση, τις ημερίδες και τις δράσεις του αειφόρου σχολείου υπήρξε ευαισθητοποίηση σε περιβαλλοντικά θέματα, αναγνωρίστηκε το μερίδιο ευθύνης που τους αντιστοιχεί και έγινε συνεχής προσπάθεια έμπνευσης των γύρω τους σε θέματα περιβάλλοντος.

Τελικά, οι φοιτητές αυτοί είναι κοινωνικοί της περιβαλλοντικής γνώσης και του αειφόρου σχολείου, κάτι που αποδεικνύεται από το γεγονός ότι ενώνονται με νέους μαθητές του Γυμνασίου και ενημερώνουν, διασκεύαζον τραγούδια με νέους στίχους και τα τραγουδούν, δημιουργούν χορογραφίες και χορεύουν, παίζουν θεατρικά και βιωματικά παιχνίδια δημιουργώντας τα σκηνικά και κοστούμια, όλα με θέμα το περιβάλ-

λον, στο 3^ο Φεστιβάλ Ανακύκλωσης του Δήμου Θεσσαλονίκης, που λαμβάνει χώρα στις 11-14 Μαΐου του 2017 στη Διεθνή Έκθεση Θεσσαλονίκης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αλαχιώτης, Σ., Καρατζιά, Ε. (2009). Διαθεματική και Βιοπαιδαγωγική Θεώρηση της Μάθησης και της Αξιολόγησης. Αθήνα: Λιβάνη.
- Κόκκος, Α. (2005). Εκπαίδευση Ενηλίκων, ανιχνεύοντας το πεδίο. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Κοσμίδης, Π. (2000). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: 1.Οδηγός υλοποίησης προγράμματος, 2.Εφαρμογές σε σχολεία της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ανατολικής Αττικής 1995-2000. Αθήνα: Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση Ανατολικής Αττικής.
- Μιχαηλίδης, Μ. (2003). Ομαδικές περιβαλλοντικές δραστηριότητες: σχέδια εργασίας και συνεργασία. Αθήνα: Γραφικές τέχνες Π. Γκόνη.
- Πανέτσος, Κ., Θεμελάρου, Σ. (2009). Περιβάλλον- Προστασία- Εκπαίδευση. Αθήνα: Τζιόλα.
- Πυργιωτάκης, Ι. (1999). Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Επιστήμη. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Φλογαίτη, Ε. (1998). Περιβαλλοντική εκπαίδευση. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Breiting, S., Mayer, M., Mogensen, F. (2005). Quality Criteria for ESD Schools. Seed and Ensi Networks.
- Creswell, J. (2008). Educational research: planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research. Pearson Education.
- DiEnno, C., Hilton, S. (2005). High school students' knowledge, attitudes, and levels of enjoyment of an environmental education unit on nonnative plants, *The Journal of Environmental Education*, 37(1) 13-25.
- Gough, A. (2005). Sustainable Schools: Renovating educational processes, *Environmental Education and Communication*, 4(4) 339-351.
- Huckle, J. (2002). Educating for sustainability: a guide for primary schools. National Primary Trust.
- Huckle, J. (2009). Sustainable Schools: responding to new challenges and opportunities, *Geography*, 94(1) 13-21.
- Palmer, J. (1998). Environmental Education in the 21st century: theory, practice, progress and promise. London: Routledge.
- Robottom, I., Hart, P. (1993). Engaging the debate, research in environmental education, *Geelong/Victoria: Universities of Australia Deakin and Griffith*.
- Tilbury, D. (1995). Environmental education for sustainability: Defining the new focus of environmental education in the 1990s, *Environmental Education Research*, 1(2) 195-212.

Ε. Μανούσου¹, Β. Ψαλλιδάς², Σ. Βαμβακοπούλου³ και Μ. Νιάρη⁴

**Η δημιουργία μιας αποτελεσματικής αειφόρου σχολικής κοινότητας.
Προκλήσεις και προβληματισμοί**

1. Διευθύντρια 3^{ου} Δημ. Σχ. Αγ. Δημητρίου, Καθηγήτρια-Σύμβουλος στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, gellym@gmail.com
2. Φυσιολόγος, Παιδαγωγική Ομάδα MEdIES /MIO – ECSDE, psallidas@mio-ecsde.org
3. Βιολόγος, 6 ΓΕΛ Νέας Σμύρνης, vamvasevasti@gmail.com
4. Φιλολόγος, Επιστημονικός συνεργάτης στο Ινστιτούτο Δια Βίου Εκπαίδευσης (ΙΔΒΕ) /ΤΕΙ Αθήνας, υποψήφια διδάκτωρ ΕΑΠ στην ΕξΑΕ, niarimaria@gmail.com

Περίληψη

Το σχολείο ως σύστημα αποτελείται από μαθητές, εκπαιδευτικούς, διευθυντή, υποδιευθυντές, βοηθητικό προσωπικό, γονείς των μαθητών, τις υποομάδες στις οποίες ανήκουν, καθώς και από τις μεταξύ τους σχέσεις αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης. Το σχολείο αποτελεί μέρος (μικροσύστημα) μιας ευρύτερης θεώρησης του συστήματος (γειτονιάς, πόλης, χώρας κ.λπ.). Τα υποσυστήματα αυτά εντάσσονται σε ένα ευρύτερο σύστημα, την κοινωνία και την κουλτούρα της σε μια δεδομένη περίοδο. Αποδεχόμενοι την ενσωμάτωση της ιδέας και των αξιών της αειφορίας σε κάθε πλευρά της ζωής του σχολείου, η δημιουργία μιας αποτελεσματικής αειφόρου σχολικής κοινότητας αποτελεί μια μεγάλη και σημαντική πρόκληση. Η συμμετοχική παρατήρηση και καταγραφή επιμέρους Δράσεων στο 3ο Δ.Σ. Αγ. Δημητρίου αφορούσαν τρεις αλληλοσυνδεόμενους και αλληλεξαρτώμενους τομείς (παιδαγωγικό, κοινωνικό /οργανωσιακό και περιβαλλοντικό) που διερευνήθηκαν στο πλαίσιο ενός αποτελεσματικού αειφόρου σχολείου. Φάνηκε ότι η επικοινωνία, η συνεργασία, η εμπιστοσύνη, η ύπαρξη οράματος και η ενεργός συμμετοχή όλης της σχολικής κοινότητας αποτελούν βασικές προϋποθέσεις ώστε ένα Αειφόρο σχολείο να είναι ένα αποτελεσματικό σχολείο για τους μαθητές του.

2η Συνεδρία: Παρουσίαση σχολικών προγραμμάτων

Προεδρείο: Ιωάννα Παπαϊωάννου, Μιχάλης Γαλάνης, Γιώργος Κούσουλας.

Ανταποκρίτρια: Βέρα Δηλάρη

Σταματία Βλάχου*

ΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΑΕΙΦΟΡΙΑΣ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΜΑΣ

M.ed Δ/ντρια του 20^{ου} Δημοτικού Σχολείου Ηλιούπολης

stvlahou@sch.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το σχολείο μας βρίσκεται στην Ηλιούπολη. Εδώ και αρκετά χρόνια υλοποιούμε καινοτόμα προγράμματα για το Περιβάλλον, την Υγεία και τον Πολιτισμό, καθώς και ευρωπαϊκά προγράμματα etwinning και Erasmus+. Το παιδαγωγικό μας όραμα είναι η αειφορία, ως συνέχεια, η καινοτομία, ως διά βίου μάθηση και πρακτική εφαρμογή, η πρόοδος και η διεθνοποίηση του σχολείου μας. Μέσω αυτών επιδιώκουμε τη μόρφωση των μαθητών μας, την οποία εννοούμε ως ακαδημαϊκές γνώσεις και δεξιότητες, ηθικές αξίες, δημοκρατικές στάσεις και συμπεριφορές. Τα δυο τελευταία χρόνια ανήκουμε στο Δίκτυο «Αειφόρα Σχολεία» της Α' Δ/σης ΠΕ Αθήνας και έχουμε εντάξει όλες μας τις δράσεις στους οχτώ πυλώνες του Αειφόρου Ελληνικού Σχολείου της Ελληνικής Εταιρείας Περιβάλλοντος και Πολιτισμού. Οι βασικοί άξονες εστίασης των δράσεών μας σε όλους τους Πυλώνες είναι δυο: οι Άνθρωποι και ο Χώρος.

Λέξεις-κλειδιά: Αειφορία, Καινοτομία, Διεθνοποίηση, Άνθρωποι, Χώρος

THE FRAMEWORK OF SUSTAINABILITY IN OUR SCHOOL

Stamatia Vlahou, M.ed

Headteacher of the 20th Primary School of Ilioupolis

stvlahou@sch.gr

ABSTRACT

Our school is located in Ilioupolis. For several years, we implement innovative projects about Environment, Health and Culture, and also european projects, etwinning and Erasmus+. Our pedagogical vision includes sustainability, as continuity, innovation, as lifelong learning and implementation, improvement and internationalization of our school. Through all of these concepts we aim to “education along with culture” for our students, that we define as knowledge and skills, ethical values, democratic attitudes and behaviors. The last two years, we join in “Sustainable Schools” network of the 1st Directorate of Education in Athens, and we have classified all our activities and projects in the 8 pillars of the “Greek Sustainable School” net-

work, a sector of the Greek Society for the Environment and the Cultural Heritage. The fundamental key-stones of our activities and projects in all the pillars are two: People and Place.

Key Words: Sustainability, Innovation, Internationalization, People, Place

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το 20^ο Δημοτικό Σχολείο Ηλιούπολης είναι 6/θέσιο και έχει περίπου 130 μαθητές/τριες. Απασχολεί συνολικά περίπου 18-20 εκπαιδευτικούς, απ'τους οποίους/ες οι 9 είναι μόνιμοι/ες, πράγμα το οποίο συμβάλλει θετικά στην επίτευξη των στόχων της Αειφορίας ως συνέχειας, διότι βοηθά στη διαμόρφωση και στη σταθερότητα μιας σχετικής «σχολικής κουλτούρας» εντός του σχολικού περιβάλλοντος, η οποία διαχέεται και στην ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα: γονείς, σχολεία, τοπικές αρχές, φορείς.

Για αρκετά χρόνια στο σχολείο μας υλοποιούνται καινοτόμα προγράμματα και δράσεις σε συνεργασία με τα αντίστοιχα Γραφεία της Α' Δ/σης Π.Ε. Αθήνας (Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας και Πολιτιστικών Θεμάτων), με τον Δήμο Ηλιούπολης και με άλλους φορείς που σχετίζονται με την εκπαίδευση. Επίσης έχουν γίνει και δυο ευρωπαϊκά προγράμματα etwinning, για τα οποία έχουμε βραβευτεί με την Ευρωπαϊκή Ετικέτα Ποιότητας κι ένα πρόγραμμα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών Erasmus+. Οι αποφάσεις για την υλοποίηση των παραπάνω προγραμμάτων και δράσεων λαμβάνεται μέσω συλλογικών αποφάσεων των εκπαιδευτικών του σχολείου, αφού προηγουμένως έχουν διαπιστωθεί οι ανάγκες της σχολικής μας κοινότητας, το μαθησιακό-παιδαγωγικό-συναισθηματικό-κοινωνικό όφελος και η αντιληπτική ικανότητα των μαθητών/τριών μας, το θεσμικό-νομικό πλαίσιο και τα θέματα που αναδύονται και συζητούνται στα Σχολικά Συμβούλια, με τη συμμετοχή και του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων. Οι σχέσεις μας με τους εκπροσώπους των γονέων διέπονται από πνεύμα συνεργασίας, σεβασμού, αλληλοϋποστήριξης και επίγνωσης της οριοθέτησης των διακριτών ρόλων εκπαιδευτικών και γονέων. Υπάρχουν και περιπτώσεις που στα Σχολικά Συμβούλια καλούμε και εκπροσώπους των μαθητών, όταν υπάρχει θέμα για το οποίο πρέπει να ακούσουμε και τις απόψεις ή τις προτάσεις τους.

Στο πλαίσιο αυτό ανακαλύψαμε και την ύπαρξη του Αειφόρου Ελληνικού Σχολείου, όταν η υπεύθυνη Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της Α' Δ/σης Π.Ε. Αθήνας μας συνέστησε να εμπλακούμε ενεργά τον Σεπτέμβριο του 2015. Η ιδέα αυτή μας ενθουσίασε, συζητήθηκε εκτενώς στα συλλογικά μας όργανα (Σύλλογος Διδασκόντων και Σχολικό Συμβούλιο) και αποφασίσαμε να συμμετέχουμε στο Δίκτυο Αειφόρων Σχολείων της Α' Δ/σης Π.Ε. Αθήνας, υιοθετώντας το μοντέλο των 8 Πυλώνων Αειφορίας του Αειφόρου Ελληνικού Σχολείου της Ελληνικής Εταιρείας για το Περιβάλλον και τον Πολιτισμό. Ο τρόπος με τον οποίο αξιοποιήσαμε τη φιλοσοφία και την πρακτική του Αειφόρου Σχολείου στις δικές μας ιδιαίτερες συνθήκες και ανάγκες ήταν η ένταξη όλων των δράσεων και των προγραμμάτων του σχολείου στους 8 Πυλώνες Αειφορίας. Χρησιμοποιήσαμε δηλαδή το Αειφόρο Σχολείο ως πλαίσιο-ομπρέλα για τη συνολική δραστηριότητα του σχολείου μας και βοηθηθήκαμε ουσιαστικά απ' αυτό στην κατάθεση και πραγματοποίηση συναφών καινο-

τόμων και δημιουργικών προτάσεων από μαθητές/τριες, εκπαιδευτικούς, γονείς και εκπροσώπους φορέων που σχετίζονται με την εκπαίδευση, που ενσωματώθηκαν στον ήδη υπάρχοντα αρχικό μας σχεδιασμό (Χάρτης Αειφόρου Σχολείου), εμπλουτίζοντας και βελτιώνοντάς τον. Προσπαθήσαμε να συμπεριλάβουμε και να κινητοποιήσουμε το σύνολο της εκπαιδευτικής κοινότητας σε ενεργό συμμετοχή και δράση για την υλοποίηση του προγράμματος, στο μέτρο του δυνατού, πράγμα το οποίο δεν είχε ακριβώς τα αποτελέσματα που επιδιώκαμε, ωστόσο βρίσκεται σε καλό δρόμο.

Οι άξονες εστίασης των δράσεών μας σε όλους τους Πυλώνες είναι δυο: οι Άνθρωποι (μαθητές/τριες, εκπ/κοί, γονείς) και ο Χώρος (σχολικό κτίριο, αυλή, γειτονιά, ευρύτερη περιοχή). Σχετικά με τον πρώτο άξονα επιδιώκουμε: α) την Ολόπλευρη Ανάπτυξη της προσωπικότητας και των δυνατοτήτων των μαθητών/τριών, β) την Επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, τη συμμετοχή τους σε συνέδρια, σεμινάρια και ημερίδες και τον πειραματισμό σε καινοτόμες μεθοδολογίες, γ) το Άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία, μέσω της διασύνδεσης και της συνεργασίας με άλλα σχολεία και φορείς για τον πολιτισμό, το περιβάλλον και την υγεία στην Ελλάδα και στην Ευρώπη και της συνεργασίας με όλους τους παράγοντες της σχολικής κοινότητας (γονείς, δημοτικές αρχές). Στα πλαίσια του δεύτερου άξονα στοχεύουμε: α) στη Διαμόρφωση του σχολικού χώρου σε ένα ευχάριστο, ασφαλές και λειτουργικό μαθησιακό περιβάλλον, β) στην Ενεργητική Συμμετοχή της σχολικής κοινότητας για τη διαμόρφωση και τη φροντίδα του χώρου αυτού.

Η αλληλεπίδρασή μας με το Αειφόρο Σχολείο μετά από δυο σχολικά έτη, οδήγησε στη βράβευση του σχολείου με τη σημαία του Αειφόρου Ελληνικού Σχολείου και διακριθήκαμε για τον τρόπο με τον οποίο χρησιμοποιήσαμε το πρόγραμμα, εντάσσοντας στους Πυλώνες του όλες μας τις δράσεις και τα προγράμματα. Αυτό αποτέλεσε ιδιαίτερη τιμή για εμάς και λειτουργεί ως έναυσμα για συνέχιση των προσπάθειών μας προς την κατεύθυνση της Αειφορίας, της καινοτομίας και της συνεχούς αναζήτησης μεθόδων και πρακτικών που θα βελτιώνουν σταδιακά τις επαγγελματικές μας δεξιότητες, την επικοινωνία και τη συνεργασία του σχολείου με γονείς, σχολεία, τοπικές αρχές και φορείς που δραστηριοποιούνται στον εκπαιδευτικό χώρο, εντός κι εκτός Ελλάδας.

Το όραμα του σχολείου μας και ο απώτερος στόχος όλων των παραπάνω είναι η αναβάθμιση της εκπαιδευτικής και παιδαγωγικής διαδικασίας, η ολόπλευρη ανάπτυξη των ικανοτήτων (γνωστικών, συναισθηματικών, ψυχοκινητικών, κοινωνικών) και η μόρφωση των μαθητών/τριών μας, την οποία εννοιολογούμε ως απόκτηση ακαδημαϊκών γνώσεων και δεξιοτήτων, διαμόρφωση ηθικών αξιών και υιοθέτηση δημοκρατικών στάσεων και συμπεριφορών. Το Αειφόρο Σχολείο βοήθησε σημαντικά στην υλοποίηση του οράματός μας σε μια πορεία συνεχούς προσπάθειας για βελτίωση και ταυτόχρονου «ανοίγματος» στο τοπικό και στο ευρύτερο κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται οι σημαντικότερες δράσεις οι οποίες βρίσκονται αναρτημένες και στην ιστοσελίδα του σχολείου μας ανά Πυλώνα Αειφορίας (<http://20dim-ilioup.att.sch.gr/>). Μερικές από τις δράσεις αυτές καλύπτουν πεδία περισσότερων του ενός πυλώνων.

ΠΥΛΩΝΑΣ 1: ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ

Οι δραστηριότητες του πρώτου πυλώνα αναφέρονται σε μεγάλο βαθμό στο θέμα των υγιών διαπροσωπικών σχέσεων στο σχολείο με έμφαση στη Δημοκρατία και στα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από προγραμματισμένες ενέργειες, που αποσκοπούν στην ενημέρωση, την ευαισθητοποίηση και την ανάληψη δράσεων από τους/τις μαθητές/τριες, έτσι ώστε να είναι σε θέση να κατανοούν ότι σε μια δημοκρατική κοινωνία όλοι έχουμε δικαιώματα και υποχρεώσεις, να ελέγχουν τον εαυτό τους, να εκφράζουν και να υποστηρίζουν τη γνώμη και τα συναισθήματά τους με κοινωνικά αποδεκτούς τρόπους, να κατανοούν τους άλλους και να διαχειρίζονται τις διαπροσωπικές τους σχέσεις ειρηνικά και χωρίς συγκρούσεις. Όλα τα θέματα διαπροσωπικών σχέσεων που προκύπτουν στο σχολείο, ως μια μικρή ανθρώπινη κοινωνία, απαιτείται να αντιμετωπίζονται με σεβασμό στην προσωπικότητα των μαθητών/τριών και με παιδαγωγική ευαισθησία, έτσι ώστε να βοηθηθούν οι μαθητές/τριες να αναπτύξουν αλτρουιστικές ηθικές αξίες και ανάλογες στάσεις και συμπεριφορές και να εκπαιδευτούν για μια δημοκρατική κοινωνία ενεργών και κριτικά σκεπτόμενων πολιτών, όπου όλοι έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Το θέμα της Δημοκρατίας και του σεβασμού των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων αποτέλεσε επίσης συστατικό στοιχείο των δραστηριοτήτων τόσο του πρώτου όσο και άλλων πυλώνων αειφορίας.

Για να καλυφθούν οι προαναφερόμενες διαστάσεις σχεδιάστηκε και οργανώθηκε ένα καινοτόμο πρόγραμμα που υλοποιήθηκε από όλες τις τάξεις του σχολείου με τίτλο «Νοιαζόμαστε ο ένας για τον άλλο...» (το οποίο μπορεί να ενταχθεί και στον έβδομο πυλώνα).

α) Οι στόχοι του προγράμματος:

Οι μαθητές/τριες,

@ Να συνειδητοποιήσουν και να εκτιμήσουν τις δυνατότητες και τις αδυναμίες τους. Να δώσουν έμφαση στα θετικά τους χαρακτηριστικά και να προσπαθήσουν να βελτιώσουν τα αρνητικά.

@ Να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση, να εκφράζουν τη γνώμη τους, να αναγνωρίζουν τις υποχρεώσεις τους, να διεκδικούν τα δικαιώματά τους και να υπερασπίζονται τα δικαιώματα των άλλων.

@ Να εφαρμόσουν τρόπους ελέγχου των αρνητικών συναισθημάτων και να τα εκφράζουν με κατάλληλη συμπεριφορά.

@ Να μειώσουν την επιθετική συμπεριφορά και τις διαπροσωπικές συγκρούσεις, χρησιμοποιώντας τον διάλογο.

@ Να αντιλαμβάνονται, να προλαβαίνουν και να αντιμετωπίζουν τα περιστατικά επιθετικότητας και βίας στο σχολείο που τους αφορούν άμεσα ή έμμεσα.

@ Να συνειδητοποιήσουν τα οφέλη της καλής επικοινωνίας, της ομαδικότητας και της συνεργασίας με τους συμμαθητές και τους δασκάλους τους.

@ Να γνωρίσουν και να κατανοήσουν τα ανθρώπινα δικαιώματα ως δικαιώματά τους αλλά και ως υποχρέωση σεβασμού στα ίδια δικαιώματα των άλλων ανθρώπων.

- @ Να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν τις αξίες της ατομικής και της συλλογικής ευθύνης.
- @ Να σέβονται και να αποδέχονται τη διαφορετικότητα των άλλων στα πλαίσια μιας δημοκρατικής κοινωνίας.
- @ Να προτείνουν και να εφαρμόσουν κανόνες συμπεριφοράς στο σχολείο.

β) Από τις δραστηριότητες που έγιναν:

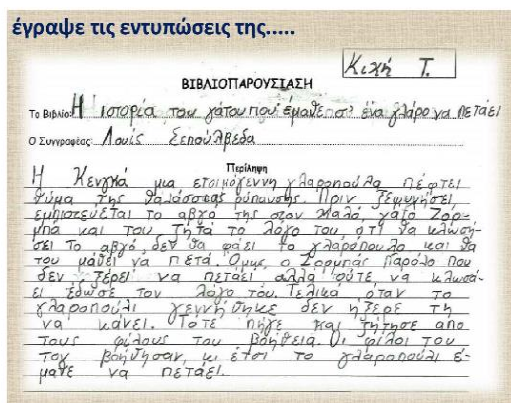
Διαχείριση του Θυμού: «Το ξωτικό και το μαγικό κουτί»

Σεβασμός στη διαφορετικότητα, μέσα από αφήγηση ιστορίας και καλλιτεχνική έκφραση

Αφίσες για την Παγκόσμια Ημέρα κατά του Ρατσισμού

Συνεργασία με το Χαμόγελο του Παιδιού για την πρόληψη κι αντιμετώπιση της ενδοσχολικής βίας

Βιβλιοπαρουσίαση σε συνεργασία με τα «Βιβλία σε Ρόδες», θεματική ενότητα «Τα Ανθρώπινα Δικαιώματα»

τα»

Εκτός από τις δραστηριότητες του προγράμματος «Νοιαζόμαστε ο ένας για τον άλλο...», αναφέρουμε και κάποιες ακόμα, τις οποίες θεωρούμε σημαντικές για την καλλιέργεια της έννοιας της Δημοκρατίας και της συμμετοχή στα κοινά:

α) Δημιουργία Σχολικής Εφημερίδας, με οργάνωση και συντονισμό από συντακτική ομάδα, αποτελούμενη από μαθητές/τριες του σχολείου.

β) Καταγραφή και κωδικοποίηση των βιβλίων παιδικής λογοτεχνίας της σχολικής μας βιβλιοθήκης (περίπου 1.000) από τους μαθητές και τις μαθήτριες της Ε΄ και της ΣΤ΄ τάξης. Οι εκπαιδευτικοί και οι γονείς βοήθησαν στην ηλεκτρονική καταγραφή.

γ) Διαμόρφωση κανόνων συμπεριφοράς μέσα από μαθητικά συμβούλια σε όλες τις τάξεις. Κάθε εβδομάδα αναδεικνύεται και επιβραβεύεται με γραπτό έπαινο η «Τάξη της Εβδομάδας», οι μαθητές/τριες της οποίας είχαν άρτια συμπεριφορά στο σχολείο, και στο τέλος της σχολικής χρονιάς, η «Τάξη της Χρονιάς», ανάλογα με το πλήθος των επαίνων. Η δράση αυτή βοήθησε δραστικά στη μείωση των περιστατικών βίας μεταξύ των μαθητών/τριών, με βάση τη συνεχή καταγραφή και τη στατιστική επεξεργασία των αντίστοιχων περιστατικών.

δ) Για τη βελτίωση της επικοινωνίας: Δημιουργία και συνεχής συντήρηση και ενημέρωση της ιστοσελίδας του σχολείου. Δημιουργία λιστών ηλεκτρονικού ταχυδρομείου με τις ηλεκτρονικές διευθύνσεις των γονέων των μαθητών/τριών.

ε) Απογευματινές ενημερωτικές συναντήσεις γονέων και εκπαιδευτικών με ειδικούς για θέματα που εντάσσονται και σε άλλους πυλώνες και αφορούν την εκπαίδευση και τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών, όπως σεξουαλικής αγωγής και υγείας, πρώτων βοηθειών, πρόληψης και αντιμετώπισης φαινομένων επιθετικότητας και βίας, ορίων και κανόνων συμπεριφοράς, ναρκωτικών.

στ) Συνεργασία με όλα τα σχολεία του συγκροτήματος (συνολικά δυο δημοτικά και δυο νηπιαγωγεία) και διαμόρφωση κοινού Κανονισμού Λειτουργίας Σχολείων που διανεμήθηκε σε όλους τους γονείς.

ζ) Υλοποιήθηκε φέτος στο σχολείο μας το πρόγραμμα Life Skills του Βρετανικού Συμβουλίου. Πρόκειται για δεξιότητες ζωής που χρησιμοποιούνται για να βοηθούν τα παιδιά μέσα από λογική σκέψη να διαχειρίζονται αποτελεσματικά προβλήματα της καθημερινότητας και να ασκούνται στη λήψη αποφάσεων μέσα από κριτική σκέψη.

η) Ως διδακτική εφαρμογή του επιμορφωτικού προγράμματος Erasmus+ στο οποίο συμμετείχαμε (περιγράφεται στις δράσεις του δεύτερου πυλώνα), σχεδιάστηκε για τις δυο τελευταίες τάξεις του σχολείου μας και υλοποιήθηκε σε δυο γλώσσες (ελληνικά και αγγλικά, με τη μεθοδολογία CLIL) ένα πρόγραμμα με θέμα «Democracy and Human Rights», με υλικό από την έκδοση του Συμβουλίου της Ευρώπης «Democracy and Human Rights start with us» - Charter on Education for Democratic Citizenship and Human Rights Education, (2012).

Σχολική Εφημερίδα

Οργάνωση Σχολικής Βιβλιοθήκης

ΠΥΛΩΝΑΣ 2: ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΜΑΘΗΣΗΣ

Η προαγωγή της μάθησης και συγκεκριμένα της ολόπλευρης ανάπτυξης και καλλιέργειας των ικανοτήτων των μαθητών/τριών, αποτελεί τον σημαντικότερο στόχο όχι μόνο του σχολείου μας αλλά και της εκπαίδευσης γενικότερα. Ο βαθμός επίτευξης αυτού του στόχου εξαρτάται από τρεις παράγοντες: από τους μαθητές/τριες και τις δυνατότητές τους, από το σχολείο (εκπ/κή πολιτική, προγράμματα σπουδών, υλικοτεχνική υποδομή, εκπαιδευτικοί) και από το οικογενειακό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Σίγουρα ο ρόλος του σχολείου έχει βαρύνουσα σημασία και, στο μέτρο που μπορεί να επέμβει, οφείλει να λειτουργεί στο μέγιστο δυνατό. Ο εντοπισμός των εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών μέσω διαγνωστικής και διαμορφωτικής αξιολόγησης και η αντίστοιχη οργάνωση και διεξαγωγή της εκπαιδευτικής διαδικασίας αποτελεί προτεραιότητα του σχολείου και των εκπαιδευτικών.

Επίσης η συνεχής επιμόρφωση των εκπαιδευτικών συντελεί στην επαγγελματική τους αναβάθμιση και επομένως στη βελτίωση των εκπαιδευτικών τους πρακτικών, δεδομένου ότι η Παιδαγωγική και η Διδακτική είναι τομείς που συνεχώς εξελίσσονται και ιδίως στη σημερινή «Κοινωνία της Πληροφορίας», όπου ο ρόλος των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνίας είναι καταλυτικός και οι γνώσεις απαξιώνονται και αντικαθίστανται με γρήγορους ρυθμούς. Κατά συνέπεια ο ρόλος του εκπαιδευτικού έχει μετατοπιστεί από τη μετάδοση γνώσεων στην υποστήριξη, τη βοήθεια και την καθοδήγηση των μαθητών/τριών να «μαθαίνουν πώς να μαθαίνουν» μέσα από συνεργατικές πρακτικές και βιωματικές δράσεις που εξασφαλίζουν την ενεργό συμμετοχή τους στη εκπαιδευτική διαδικασία.

Στο σχολείο μας λαμβανομένης υπόψη της δεδομένης συγκυρίας, γίνεται προσπάθεια για ανανέωση και βελτίωση του πλαισίου μάθησης, με τη συνεργασία μαθητών/τριών, εκπαιδευτικών γονέων και άλλων φορέων, όπου χρειάζεται.

α) Εφαρμογή ομαδοσυνεργατικής διδασκαλίας και μάθησης, παράλληλα με άλλες μεθόδους κι ανάλογα με το διδακτικό αντικείμενο.

β) Συμμετοχή των μαθητών/τριών σε εκπαιδευτικά προγράμματα εντός κι εκτός σχολείου και σε βιωματικές-συνεργατικές δράσεις που εντάσσονται σε όλους τους πυλώνες του Αειφόρου Σχολείου.

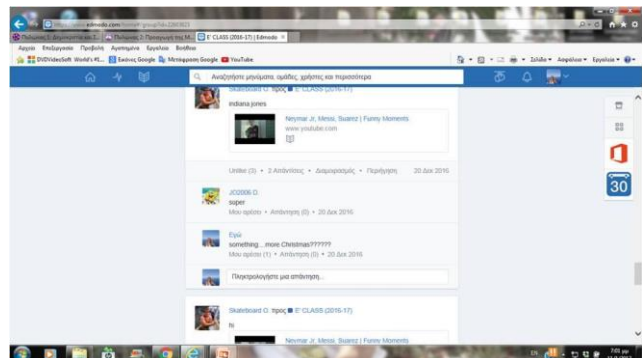
γ) Χρήση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία: Το σχολείο μας διαθέτει Αίθουσα Προβολών με διαδραστικό πίνακα, τρεις μόνιμους βιντεοπροβολείς στις Δ΄, Ε΄, ΣΤ΄ τάξεις, δυνατότητα σύνδεσης με το διαδίκτυο σε όλους τους χώρους του σχολείου, όλα προσφορά του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων. Επίσης υπάρχει ένα Laptop και ένας μετακινούμενος βιντεοπροβολέας για τους υπόλοιπους χώρους. Στο μάθημα των Αγγλικών χρησιμοποιείται η εκπαιδευτική πλατφόρμα επικοινωνίας edmodo.

δ) Συμμετοχή των εκπαιδευτικών σε επιμορφωτικά προγράμματα, συνέδρια και ημερίδες.

ε) Συμμετοχή σε πρόγραμμα επιμόρφωσης/επαγγελματικής αναβάθμισης Erasmus+ (KA1) κατά το τρέχον σχολικό έτος με θέμα «Η Διεθνοποίηση του Σχολείου μέσα από τον δρόμο της Αειφορίας και της Καινοτομίας». Τρεις εκπαιδευτικοί του σχολείου εκπαιδεύτηκαν στη μεθοδολογία CLIL (Content and Language Integrated Learning) στην Πράγα (Τσεχία) και σε καινοτόμες προσεγγίσεις της εκπαιδευτικής διαδικασίας στη Φινλανδία. Τα αποτελέσματα της επιμόρφωσης έγιναν αντικείμενο εκπαιδευτικής εφαρμογής, ενδοσχολικής επιμόρφωσης και ενημερωτικής ημερίδας για τη διάχυση των αποτελεσμάτων στην ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα.

«Το Δέντρο της Δημοκρατίας» (“The Democracy Tree”), συνεργατική δραστηριότητα στα πλαίσια του προγράμματος “Democracy and Human Rights” με την εφαρμογή της μεθοδολογίας CLIL

Το εκπαιδευτικό κοινωνικό δίκτυο edmodo

ΠΥΛΩΝΑΣ 3: ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Η ικανότητα δημιουργικής επινόησης σε συνδυασμό με τη δημιουργία τέχνης και την «ευαίσθητη αντίληψη της τέχνης» αποτελεί μια από τις σπουδαιότερες διαθεματικές ή οριζόντιες δεξιότητες, οι οποίες κρίνεται σκόπιμο να προωθηθούν από τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών όλων των γνωστικών αντικειμένων. Επισημαίνεται επίσης, ως γενική αρχή της εκπαίδευσης, η ενίσχυση της πολιτισμικής ταυτότητας στους μαθητές σε συνδυασμό με την αποδοχή και τον σεβασμό στην πολιτισμική ετερότητα που χαρακτηρίζει τη σημερινή κοινωνία.

Οι συγκεκριμένες αναφορές στο ισχύον Πρόγραμμα Σπουδών βρίσκονται σε πλήρη συμφωνία με τη λογική της Αειφορίας. Ο σεβασμός και η αγάπη στην καλλιτεχνική έκφραση, η οργάνωση, η δημιουργία και η παρουσίαση καλλιτεχνικών έργων και παραστάσεων, καθώς και η διαφύλαξη και η διάχυση του ελληνικού πολιτισμικού κεφαλαίου αλλά και η συνδιαλλαγή του με αυτό των άλλων λαών, μπορούν να πραγματοποιηθούν μέσω συνεργατικών δραστηριοτήτων με σχέδια εργασίας εντός του σχολείου ή και διασχολικά, προωθώντας τη βιωματική μάθηση και την ενεργό συμμετοχή των μαθητών/τριών και συνδυάζοντας την εκπαίδευση με το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία και κατ'επέκταση με την έννοια της Αειφορίας.

Στο σχολείο μας έγινε προσπάθεια να υποστηριχθούν οι μαθητές/τριες να συμμετέχουν σε δράσεις που καλύπτουν όλες τις παραπάνω διαστάσεις της τέχνης και του πολιτισμού:

α) Επισκέφθηκαν χώρους που προάγουν την τέχνη και τον πολιτισμό (μουσεία, θέατρα, αρχαιολογικούς χώρους, κλπ.).

β) Οργάνωσαν μουσικοθεατρικές παραστάσεις και τις παρουσίασαν στην εκπαιδευτική κοινότητα.

γ) Δημιούργησαν έργα τέχνης με βάση το έργο συγκεκριμένων καλλιτεχνών ή με βάση άλλες δραστηριότητες, όπως π.χ. η επαφή τους με μια αληθινή ιστορία, με ένα γεγονός, με ένα λογοτεχνικό έργο.

δ) Συμμετείχαν σε ένα καινοτόμο πρόγραμμα Πολιτιστικών Θεμάτων με θέμα «Μουσείο Ελληνικού Πολιτισμού στο Σχολείο μας» και ζωγράφισαν στους εσωτερικούς τοίχους έργα από την ιστορία και την καθημερινή ζωή με τη σημαντική βοήθεια της εκπαιδευτικού των Εικαστικών και την υποστήριξη του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων.

ε) Διάβασαν λογοτεχνικά βιβλία από τη βιβλιοθήκη του σχολείου κι απ' τα Βιβλία σε Ρόδες (θεματικές ενότητες λογοτεχνικών βιβλίων που διακινούνται από σχολείο σε σχολείο μέσω του Γραφείου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της Α' Δ/σης Π.Ε. Αθήνας), συμμετείχαν σε Μαραθώνιο Ανάγνωσης και έκαναν βιβλιοπαρουσιάσεις.

στ) Συμμετείχαν στο διασχολικό πολιτιστικό πρόγραμμα "Spring is Here" στη διαθεματική προέκταση του μαθήματος των Αγγλικών.

ζ) Καθιερώθηκε το σκάκι ως μια από τις καθημερινές δραστηριότητες των μαθητών/τριών στα διαλείμματα, σε σκακιέρες που οι ίδιοι δημιούργησαν, και στο Ολοήμερο, στο αντικείμενο των Πολιτιστικών Ομίλων Δραστηριοτήτων. Μαθητές του σχολείου μας έλαβαν σημαντικές διακρίσεις σε τοπικούς και πανελλήνιους διαγωνισμούς σκάκι...

Διασχολικό συνεργατικό πρόγραμμα “Spring is Here”

Σκάκι στο προαύλιο

«Μουσείο Ελληνικού Πολιτισμού στο Σχολείο μας»
(δείγμα)

Εικαστικές δημιουργίες με θερμά και ψυχρά
χρώματα

ΠΥΛΩΝΑΣ 4: ΑΕΙΦΟΡΙΚΟ ΚΤΙΡΙΟ ΚΑΙ ΑΥΛΗ

Το περιβάλλον του σχολείου αποτελεί καθοριστικό παράγοντα προόδου, δεδομένου ότι συμβάλλει στην θετική διάθεση, στο ενδιαφέρον και στην κινητοποίησή των μαθητών/τριών ως προς την επίτευξη των σκοπών της εκπαίδευσης για ολόπλευρη ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους. Το κατάλληλο σχολικό περιβάλλον σε συνδυασμό με την ενεργό συμμετοχή και τη συνεργασία όλων των μελών της εκπαιδευτικής κοινότητας στη λήψη αποφάσεων και στην πρακτική τους εφαρμογή, είναι ένα σημαντικό βήμα προς τη λογική της Εκπαίδευσης για την Αειφορία.

Στο σχολείο μας ο Χώρος αποτελεί έναν από τους δυο βασικούς άξονες γύρω από τους οποίους αναπτύχθηκαν οι δράσεις των οχτώ πυλώνων του Αειφόρου Ελληνικού Σχολείου (ο άλλος είναι οι Άνθρωποι). Γι' αυτό και επιλέξαμε να υλοποιήσουμε ένα καινοτόμο πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης για όλες

τις τάξεις με θέμα «Το Σχολείο μας στον δρόμο της Αειφορίας». Οι στόχοι του προγράμματος για τους μαθητές/τριες διατυπώθηκαν ως εξής:

@ Να κατανοήσουν τη σημασία ενός αισθητικά και λειτουργικά αναβαθμισμένου σχολικού περιβάλλοντος για την πρόδοό τους.

@ Να συμμετέχουν στην καταγραφή των υπαρχόντων προβλημάτων του σχολείου, να πάρουν αποφάσεις, να προτείνουν λύσεις και να αναλάβουν δράσεις μέσα από δημοκρατικές συμμετοχικές διαδικασίες.

@ Να νοιάζονται και να φροντίζουν για τη διατήρηση και τη βελτίωση των χώρων του σχολείου.

@ Να συνεργάζονται αρμονικά με τους συμμαθητές, τους εκπαιδευτικούς και τους γονείς τους στη λήψη αποφάσεων, πρωτοβουλιών και δράσεων.

@ Να ευαισθητοποιηθούν σε θέματα περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος, όπως η εξοικονόμηση ενέργειας και νερού, η ανακύκλωση, η δημιουργία και η διατήρηση «πράσινων» χώρων.

Οι δραστηριότητες έγιναν σταδιακά σε διάστημα δυο σχολικών ετών (2015-2017). Το πρόγραμμα προβλέπεται να συνεχιστεί με εμπλουτισμό και επέκταση των υπαρχόντων δραστηριοτήτων, με στόχο την περαιτέρω βελτίωση του σχολικού περιβάλλοντος χώρου.

α) Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες και καταγράφουν τα προβλήματα που εντοπίζουν στους εσωτερικούς και εξωτερικούς χώρους του σχολείου

β) «Οραματίζονται» πώς θα ήθελαν να είναι το σχολείο τους. Αποτυπώνουν το «όραμά τους» με ζωγραφική και γραπτό λόγο

γ) Διοργανώνουν «μαθητικό συμβούλιο» και καλούν τους εκπαιδευτικούς να το παρακολουθήσουν. Συζητούν και παίρνουν αποφάσεις σχετικά με το «όραμα» που δημιούργησαν. Οι αποφάσεις καταγράφονται.

δ) Γίνεται «σχολικό συμβούλιο» με τη συμμετοχή εκπαιδευτικών και εκπροσώπων των μαθητών και των γονέων. Στο συμβούλιο αυτό καθορίζεται ποιες δράσεις μπορούν να γίνουν από τους συμμετέχοντες και ποιες πρέπει να ζητηθούν από άλλους φορείς, κυρίως από τον Δήμο Ηλιούπολης.

ε) Ορίζεται μέρα και ώρα ακρόασης στο Δημοτικό Συμβούλιο όπου θα παραστούν εκπρόσωποι των μαθητών, των εκπαιδευτικών και των γονέων. Οι μαθητές θα εκθέσουν τη δουλειά και τις αποφάσεις τους και θα ζητήσουν τη συνδρομή των υπηρεσιών του Δήμου για την επίτευξη των προτάσεών τους.

στ) Οι μαθητές μαζί με τους εκπαιδευτικούς και τους γονείς θέτουν σε εφαρμογή τα σχέδιά τους, επιμερίζοντας τις εργασίες και αναλαμβάνοντας δράση. Ορίζονται μέρες και ώρες ομαδικής εργασίας στο σχολείο.

ζ) Οι μαθητές/τριες συμμετέχουν σε Ομάδες Εξοικονόμησης Ενέργειας: Σβήνουν τα φώτα στις τάξεις όταν ξεχνιούνται αναμμένα, κλείνουν βρύσες που τρέχουν, επιβλέπουν τη σωστή χρήση του νερού στις βρύσες του προαυλίου.

η) Συμμετοχή σε Ομάδες Φροντίδας Διαλειμμάτων: Οι μαθητές/τριες λειτουργούν επικουρικά στο έργο των εφημερευόντων εκπαιδευτικών και συνεργάζονται με αυτούς.

θ) Δημιουργία αφισών και ενημερωτικών φυλλαδίων για διανομή στο σχολείο και στη γειτονιά σχετικά με θέματα καθαριότητας και φροντίδας του περιβάλλοντος χώρου, υγείας, κλπ.

ι) Φροντίδα και περιποίηση του σχολικού κήπου.

Το «όραμα» των μαθητών/τριών για το σχολείο τους, όπως το αποτύπωσαν με τις εικαστικές τους δημιουργίες. Στις ακτίνες του ήλιου έχουν γράψει τις προτάσεις τους.

Η διαμόρφωση του προαυλίου

Η επίσκεψη στον Δήμαρχο Ηλιούπολης

Η αφίσα της εξόρμησης για μια καθαρή και φροντισμένη γειτονιά

ΠΥΛΩΝΑΣ 5: ΕΞΟΙΚΟΝΟΜΗΣΗ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ – ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ

Η εξοικονόμηση ενέργειας αναδεικνύεται ως αναγκαιότητα της σύγχρονης κοινωνίας δεδομένου ότι μειώνονται σε παγκόσμια κλίμακα τα αποθέματα ορυκτών καυσίμων (μη ανανεώσιμες ενεργειακές πηγές) και η χρήση της τεχνολογίας εναλλακτικών πηγών (ανανεώσιμες ενεργειακές πηγές), φιλικών προς το περιβάλλον, κοστίζει και σε υλικά και σε καύσιμη ορυκτή ύλη. Η αύξηση του πληθυσμού και ο καταναλωτικός τρόπος ζωής σε συνδυασμό με το θέμα της επάρκειας και της αποτελεσματικότητας των ενεργειακών πηγών ενισχύουν την απαίτηση για εκπαίδευση στην εξοικονόμηση ενέργειας με στόχο την Αειφορία.

Στη λογική της εξοικονόμησης ενέργειας εντάσσονται και οι τρόποι μετακίνησης των ανθρώπων. Η αύξηση της κυκλοφορίας των οχημάτων ιδιωτικής χρήσης συντελεί όχι μόνο στην κατανάλωση ενέργειας αλλά

και στη ρύπανση του ατμοσφαιρικού αέρα και στην αύξηση του αριθμού ατυχημάτων και δυστυχημάτων. Επομένως κάθε πρόγραμμα κυκλοφοριακής αγωγής και οδικής ασφάλειας θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει και προτάσεις για περισσότερο ασφαλείς και οικονομικές, εναλλακτικές μετακινήσεις, όπως το ποδήλατο, η πεζοπορία και τα μέσα μαζικής μεταφοράς.

Στον τομέα αυτό το σχολείο μας συμμετείχε με μια σειρά συνεργασιών, δράσεων και προγραμμάτων:

α) Το σχολείο μας εντάχθηκε στο έργο ενεργειακής αναβάθμισης "ΕΞΟΙΚΟΝΟΜΩ" σε συνεργασία με τον Δήμο Ηλιούπολης (ΕΣΠΑ, 2015-16). Αποκτήσαμε "έξυπνο" σύστημα θέρμανσης, με το οποίο εξοικονομούμε πετρέλαιο ενώ ζεσταινόμαστε. Αλλάξαμε τον καυστήρα και τον λέβητα, με άλλους νέας τεχνολογίας, για περισσότερη απόδοση και οικονομία. Τοποθετήθηκαν επίσης νέα, θερμομονωτικά κουφώματα, παράθυρα και εξωτερικές πόρτες, και έγινε θερμομόνωση σε όλο το κτήριο.

β) Συνεργαστήκαμε με το Ινστιτούτο Οδικής Ασφάλειας «Πάνος Μυλωνάς», ώστε οι μαθητές και οι μαθήτριες της Τρίτης, Τετάρτης, Πέμπτης και Έκτης τάξης του σχολείου μας να συμμετέχουν σε βιωματικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα οδικής ασφάλειας.

γ) Πρόγραμμα Αγωγής Υγείας και Περιβαλλοντικής Αγωγής με βάση το έντυπο υλικό «Σκέφτομαι, Παρατηρώ, με Ασφάλεια Κυκλοφορώ», προϊόν συνεργασίας του Κέντρου Έρευνας και Πρόληψης Παιδικών Ατυχημάτων (ΚΕΠΠΑ), του Εθνικού Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ) και της Ελληνικής Εταιρείας Κοινωνικής Παιδιατρικής και Προαγωγής της Υγείας.

δ) Αλλάξαμε τους λαμπτήρες του σχολείου με άλλους χαμηλότερης ενεργειακής κατανάλωσης. Οι Ομάδες Εξοικονόμησης Ενέργειας από μαθητές και μαθήτριες κλείνουν τα φώτα στις αίθουσες, αν δεν είναι απαραίτητα.

ε) Οι μαθητές των Α' και Β' τάξεων του σχολείου μας ενημερώθηκαν για την ασφάλεια τους στο δρόμο αλλά και για τον Κ.Ο.Κ. από αστυνομικούς του τμήματος Τροχαίας Ελληνικού.

Θερμομόνωση και αλλαγή κουφωμάτων στα πλαίσια του προγράμματος ΕΣΠΑ «ΕΞΟΙΚΟΝΟΜΩ»

Η Ομάδα Ενέργειας σε δράση...

ΠΥΛΩΝΑΣ 6: ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΠΟΡΩΝ

Στη λογική της Αειφορίας εντάσσεται και η ορθή διαχείριση του νερού καθώς και των κάθε είδους απορριμμάτων. Η υπερβολική παραγωγή απορριμμάτων -απόρροια του καταναλωτισμού που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη κοινωνία- έχει καταστροφικές επιπτώσεις τόσο στην ποιότητα του φυσικού περιβάλλοντος όσο και στη δημόσια υγεία. Το νερό είναι ένας φυσικός πόρος ανεκτίμητης αξίας, απαραίτητος για κάθε είδους ζωή στον πλανήτη. Είναι πολύ σημαντικό για τους μαθητές/τριες να ασχοληθούν με τα συγκεκριμένα θέματα μέσα από τα γνωστικά αντικείμενα του Προγράμματος Σπουδών και από ομαδοσυνεργατικές βιωματικές δραστηριότητες, ώστε να αποκτήσουν γνώσεις, δεξιότητες, αξίες, στάσεις και συμπεριφορές που ωθούν σε ατομικές και συλλογικές δράσεις για τη μείωση και την ανακύκλωση των απορριμμάτων και για τρόπους εξοικονόμησης του νερού, ενισχύοντας γενικότερα την περιβαλλοντική/οικολογική τους συνείδηση.

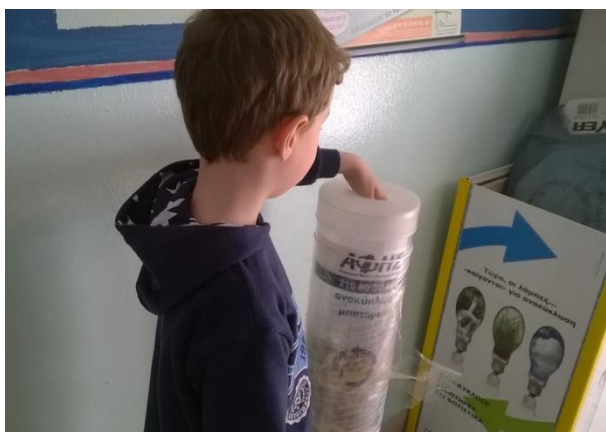
Το σχέδιο δράσης του σχολείου μας στον πυλώνα διαχείρισης των πόρων προέβλεπε αρχικά (και προβλέπει) πρόγραμμα ανακύκλωσης απορριμμάτων και εξοικονόμησης του νερού από τις βρύσες του προαυλίου, ώστε να διοχετεύονται στον σχολικό κήπο. Συνεργαστήκαμε με τις υπηρεσίες του Δήμου Ηλιούπολης με αίτημα να προμηθευτούμε τροχήλατους κάδους ανακύκλωσης που θα τοποθετηθούν στο προαύλιο του σχολείου και να γίνει προσαρμογή του χώρου που λιμνάζει το νερό από τις βρύσες για να συνδεθεί με τον κήπο. Βρισκόμαστε σε αναμονή του αιτήματος, ωστόσο επιμένουμε κι ελπίζουμε πως θα τα καταφέρουμε. Για την εφαρμογή όμως των στόχων του σχεδίου δράσης συνεργαστήκαμε και με άλλους φορείς, έτσι ώστε να γίνουν στο σχολείο ενημερωτικά και εκπαιδευτικά προγράμματα και να εμπλακούν ενεργά οι μαθητές/τριες και οι εκπαιδευτικοί:

α) Αποφασίσαμε να μη σπαταλάμε άσκοπα το νερό και να χρησιμοποιούμε μόνο όσο χρειαζόμαστε. Ομάδες μεγαλύτερων μαθητών/τριών βρίσκονταν στα διαλείμματα δίπλα στις βρύσες, δίνοντας σχετικές συμβουλές και οδηγίες.

β) Ανακυκλώνουμε μπαταρίες, σε συνεργασία με την εταιρεία Ανακύκλωσης Φορητών Ηλεκτρικών Στηλών (ΑΦΗΣ ΑΕ). Μέσα από το αντίστοιχο ενημερωτικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα οι μαθητές/τριες έμαθαν πως κάθε μπαταρία έχει ένα "κύκλο ζωής". Ξεκινάει από το εργοστάσιο κατασκευής της και καταλήγει στον τελικό χρήστη. Όταν η μπαταρία αδειάσει και την πετάξουμε στα σκουπίδια διακόπτουμε τον κύκλο ζωής της, χάνουμε πολύτιμες πρώτες ύλες και κατά συνέπεια ενέργεια, ενώ κάποια στοιχεία της μπορούν να περάσουν στον υδροφόρο ορίζοντα με επικίνδυνες επιπτώσεις για την υγεία του ανθρώπου. Αντίθετα, αν ρίξουμε την άδεια μπαταρία στους κάδους συλλογής της ΑΦΗΣ, ο "κύκλος ζωής" της μπαταρίας συνεχίζεται, τα βασικά στοιχεία της ανακυκλώνονται για να καταλήξουν στην παραγωγή νέων μπαταριών ή άλλων προϊόντων.

γ) Συγκεντρώνουμε ανενεργούς λαμπτήρες φωτισμού σε συνεργασία με τη ΦΩΤΟΚΥΚΛΩΣΗ Α.Ε.. Με τον τρόπο αυτό συμβάλλουμε στην προστασία του περιβάλλοντος, μιας και οι λαμπτήρες φωτισμού μολύνουν για πολλά χρόνια το έδαφος και το νερό απελευθερώνοντας υδράργυρο.

δ) Συμμετείχαμε στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Ανακάλυψε κι εσύ πώς να ανακυκλώνεις σωστά στον μπλε κάδο», από την Ελληνική Εταιρεία Αξιοποίησης Ανακύκλωσης κι αποφασίσαμε να ανακυκλώνουμε χαρτί, γυαλί, πλαστικό και αλουμίνιο, χρησιμοποιώντας τους μπλε κάδους που βρίσκονται έξω από την κεντρική είσοδο του σχολικού μας συγκροτήματος, μέχρι να προμηθευτούμε τους τροχήλατους από τον Δήμο Ηλιούπολης.

Ανακύκλωση μπαταριών

Ανακύκλωση λαμπτήρων

ΠΥΛΩΝΑΣ 7: ΠΡΟΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ

Το καλό επίπεδο σωματικής και ψυχικής υγείας κατά κοινή ομολογία αποτελεί σημαντικό παράγοντα προσωπικής προόδου και ευημερίας αλλά και δείκτη πολιτισμού για έναν τόπο. Στην εποχή μας η υγεία των ανθρώπων απειλείται ποικιλοτρόπως, αν και η επιστημονική και τεχνολογική πρόοδος έχει συντελέσει στη βελτίωση της παρεχόμενης ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης και στην αύξηση του μέσου όρου της ζωής των ανθρώπων. Οι ειδικοί του χώρου εστιάζουν στην αναγκαιότητα της πρόληψης και τονίζουν τη σημασία της ενημέρωσης και της εκπαίδευσης σε θέματα υγείας, διατροφής, φυσικής άσκησης, συμβουλευτικής και ψυχαγωγίας. Στο πλαίσιο αυτό ο ρόλος του σχολείου είναι καθοριστικός και πρέπει να περιλαμβάνει προγράμματα και δράσεις για την προαγωγή της υγείας συμπεριλαμβάνοντας τους μαθητές/τριες, τους/τις εκπαιδευτικούς και τους γονείς.

Αξιολογώντας τη σπουδαιότητα του θέματος της υγείας, στο σχολείο μας προγραμματίσαμε και οργανώσαμε μια σειρά προγραμμάτων και δράσεων που αφορούσαν το σύνολο της εκπαιδευτικής κοινότητας:

α) Υλοποιήθηκαν αρκετά προγράμματα και δράσεις σχετικά με τη στοματική υγεία, τη διατροφή, τη σεξουαλική αγωγή (στη ΣΤ΄ τάξη) και τη συναισθηματική διαχείριση, μέσα από τα γνωστικά αντικείμενα, την Ευέλικτη Ζώνη και τη συνεργασία μας με φορείς, όπως το γραφείο Αγωγής Υγείας της Α΄ Δ/σης Π.Ε. Αθήνας, το ΠΕΔΥ και ιδιωτικά εκπαιδευτικά κέντρα.

β) Καλέσαμε παιδίατρο και υποπυραγό, γονείς μαθητών του σχολείου για να ενημερώσουν τους μαθητές/τριες, τους/τις εκπαιδευτικούς και τους γονείς και να συζητήσουν μαζί τους για θέματα που αφορούν την υγεία των παιδιών, την πυροπροστασία και την πυρασφάλεια.

γ) Σε συνεργασία με το Διοικητικό Συμβούλιο του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων έγιναν απογευματινές ενημερωτικές συναντήσεις ειδικών με γονείς και εκπαιδευτικούς για θέματα πρώτων βοηθειών, σεξουαλικής αγωγής, ενδοσχολικής βίας, ορίων και κανόνων συμπεριφοράς και εθισμού στα ναρκωτικά, θέμα το οποίο έχει αναφερθεί και στον πρώτο πυλώνα.

δ) Υλοποιήθηκε το διασχολικό πρόγραμμα ευρωπαϊκής συνεργασίας «Healthy Places Healthy Children» σε συνεργασία με το Γραφείο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της Α΄ Δ/σης Π.Ε. Αθήνας και το Εθνικό Διαδημοτικό Δίκτυο Υγιών Πόλεων – Προαγωγής Υγείας (ΕΔΔΥΠΥΥ). Τον Ιούνιο του 2016 η υπεύθυνη εκπαιδευτικός και δυο μαθήτριες προσκλήθηκαν να συμμετέχουν στην τελετή λήξης του προγράμματος στο Μπέλφαστ της Ιρλανδίας.

ε) Αφιερώσαμε την Πανελλήνια Ημέρα Σχολικού Αθλητισμού στα δικαιώματα των ανθρώπων με αναπηρία για συμμετοχή τους σε ομαδικά παιχνίδια και αθλοπαιδιές.

στ) Συμμετέχουμε κάθε χρόνο σε διασχολικούς αθλητικούς αγώνες.

Εντυπώσεις από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα πυρόσβεσης και πυροπροστασίας

Εντυπώσεις από την ενημερωτική συνάντηση με παιδίατρο

Απογευματινή ενημερωτική συνάντηση για Πρώτες Βοήθειες

Ομαδικό παιχνίδι με συμμετοχή ανθρώπων με αναπηρία

ΠΥΛΩΝΑΣ 8: ΑΠΟ ΤΟ ΤΟΠΙΚΟ ΣΤΟ ΠΛΑΝΗΤΙΚΟ

Είναι ευρέως γνωστό στον χώρο της εκπαίδευσης το ρητό «το σχολείο είναι μια μικρογραφία της κοινωνίας» με την έννοια της κοινωνικοποιητικής του λειτουργίας. Το σχολείο λειτουργεί μέσα στο κοινωνικό σύστημα, ως ένα υποσύστημά του, σύμφωνα με τη συστημική θεωρία, και η αλληλεπίδρασή τους είναι συνεχής. Κατ' επέκταση το «άνοιγμα» του σχολείου στην κοινωνία ανήκει στις βασικές αρχές της εκπαίδευσης και προτείνεται ως μέσο κοινωνικοποίησης των μαθητών/τριών, ώστε να ενταχθούν ομαλά στη σημερινή πολυπολιτισμική πραγματικότητα, ως ενεργοί, υπεύθυνοι και κριτικά σκεπτόμενοι πολίτες που σέβονται τις δημοκρατικές αξίες, το φυσικό περιβάλλον και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Επίσης, η συνεργασία με την τοπική κοινότητα και με φορείς εντός κι εκτός Ελλάδας μπορεί να εμπλουτίσει την εκπαιδευτική διαδικασία και τη σχολική ζωή γενικότερα με δράσεις που αποφέρουν σημαντικό όφελος όχι μόνο για την ανάπτυξη γνώσεων/δεξιοτήτων και την καλλιέργεια αξιών, στάσεων και συμπεριφορών στους μαθητές/τριες αλλά και για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής σε τοπική και παγκόσμια κλίμακα.

Στο σχολείο μας ασχοληθήκαμε εκτενώς με θέματα που εντάσσονται στον όγδοο πυλώνα τόσο σε θεωρητικό επίπεδο (με συζητήσεις και ανταλλαγή απόψεων, με ανάγνωση σχετικών λογοτεχνικών έργων και με παρακολούθηση ταινιών) όσο και με ενεργό συμμετοχή σε δράσεις:

α) Οργάνωση φιλανθρωπικών χριστουγενιάτικων παζαριών με προϊόντα κατασκευασμένα από μαθητές/τριες, εκπαιδευτικούς και γονείς, σε συνεργασία με τα υπόλοιπα σχολεία του συγκροτήματος (σύνολο δυο Δημοτικά Σχολεία και δυο Νηπιαγωγεία) και τους Συλλόγους Γονέων και Κηδεμόνων. Τα χρήματα που συγκεντρώθηκαν διατέθηκαν σε φιλανθρωπικά ιδρύματα και συλλόγους που η δραστηριότητά τους έχει σχέση με παιδιά.

β) Συγκεντρώνουμε πλαστικά καπάκια σε συνεργασία με τον Σύλλογο Πρόληψης Τροχαίων Ατυχημάτων Ανηλίκων «Αγάπη για Ζωή» και με την Ενορία Αγίας Μαρίνας Ηλιούπολης. Τα καπάκια δίνονται για ανακύκλωση και τα χρήματα που συγκεντρώνονται διατίθενται στην πρώτη περίπτωση για αγορά αναπηρικών αμαξιδίων, στη δεύτερη για προσφορά γευμάτων σε άπορους συμπολίτες μας.

γ) Συμμετείχαμε στη δράση «Make A Wish». Τα χρήματα που συγκεντρώθηκαν χρησιμοποιήθηκαν για την εκπλήρωση της ευχής ενός παιδιού με σοβαρή ασθένεια.

δ) Συμμετείχαμε σε εκστρατεία αναδάσωσης του Υμηττού σε συνεργασία με τον Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων και τον Σύνδεσμο για την Προστασία και την Ανάπτυξη του Υμηττού – ΣΠΑΥ.

ε) Συμμετείχαμε στον διαγωνισμό ζωγραφικής "Children and The Sea" στη Μαγκάλια της Ρουμανίας με αφορμή τη Διεθνή Ημέρα για τη Μαύρη Θάλασσα (31 Οκτωβρίου).

στ) Το σχολείο μας ανταποκρίθηκε στο κάλεσμα του Δήμου και της Ένωσης Γονέων και Κηδεμόνων των σχολείων της Ηλιούπολης, συγκεντρώνοντας και συσκευάζοντας τρόφιμα και είδη καθημερινής χρήσης για τους πρόσφυγες που βρίσκονται στην Ελλάδα.

ζ) Συνεργαστήκαμε με την Ελληνική Επιτροπή για τη Διεθνή Ύφεση και Ειρήνη. Οι μαθητές και οι μαθήτριες συμμετείχαν στη δράση της ΕΕΔΥΕ με θέμα «Να Σκέφτεσαι τους Άλλους», η οποία βασίζεται στο ομώνυμο ποίημα του Παλαιστίνιου αγωνιστή ποιητή Μαχμούτ Νταρούις (1942-2008), ενός από τους σημαντικότερους Άραβες ποιητές και εθνικού ποιητή της Παλαιστίνης. Την Παρασκευή 2 Ιουνίου 2017, με την παρουσία εκπροσώπων της ΕΕΔΥΕ, οργανώθηκε και παρουσιάστηκε μια μικρή εκδήλωση στο προαύλιο του σχολείου μας. Τα παιδιά τραγούδησαν με διασκευασμένους από τα ίδια στίχους το τραγούδι του John Lennon "Give Peace A Chance", απήγγειλαν ποιήματα για την Ειρήνη, παρουσίασαν ομαδικές αφίσες που δημιούργησαν, έγραψαν με το σώμα τους τη λέξη «ΕΙΡΗΝΗ», τραγούδησαν και χόρεψαν το τραγούδι «Αν όλα τα παιδιά της Γης...». Στο τέλος της εκδήλωσης απονεμήθηκε στους μαθητές και στις μαθήτριες το «Αναμνηστικό Συμμετοχής» στη δράση αυτή. Παρόμοια θεματολογία είχαν και οι πολιτιστικές εκδηλώσεις για τη λήξη της σχολικής χρονιάς.

η) Συμμετείχαμε στο περιβαλλοντικό πρόγραμμα "Roots And Shoots" της διάσημης ανθρωπολόγου, ακτιβίστριας και πρέσβειρας της ειρήνης στα Ηνωμένα Έθνη, Jane Goodal. Στο πρόγραμμα συμμετέχουν συνολικά 130 χώρες με στόχο την προώθηση της ενεργού συμμετοχής των νέων ανθρώπων σε δράσεις που βοηθούν στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης των ανθρώπων και των ζώων στο κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον όπου ανήκουν. Οι μαθητές/τριες συναντήθηκαν με τη Jane Goodal σε εκδήλωση που διοργανώθηκε απ' τον εκδοτικό οργανισμό Πατάκη.

Ευχαριστήρια επιστολή απ' το Make A Wish

Βοήθεια για τους πρόσφυγες

Συγκεντρώνουμε πλαστικά καπάκια

Κατασκευές από το φετινό χριστουγεννιάτικο
«Παζάρι της Αγάπης»

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η προσπάθεια του σχολείου μας για το μετασχηματισμό του σε Αειφόρο ολοκλήρωσε έναν κύκλο δύο σχολικών ετών. Η συνολική μας δραστηριότητα βασίστηκε πάνω σε έναν αρχικό σχεδιασμό, τον «Χάρτη του Αειφόρου Σχολείου», ο οποίος τηρήθηκε σε μεγάλο βαθμό σε επίπεδο υλοποίησης. Εμφανίστηκαν όμως και κάποιες δυσκολίες που αφορούσαν κυρίως την οργάνωση του διδακτικού χρόνου, τη χρηματοδότηση που χρειάστηκε και την ανταπόκριση ορισμένων φορέων σε συνεργασίες που είχαμε συμφωνήσει.

Η αναγνώριση της προσπάθειάς μας με βραβείο τη σημαία του Αειφόρου Σχολείου αποτελεί ένα σημαντικό κίνητρο για να ξεπεράσουμε τις όποιες δυσκολίες και να συνεχίσουμε και στα επόμενα χρόνια, έτσι όπως προϋποθέτει και η φιλοσοφία του Αειφόρου Ελληνικού Σχολείου αλλά και η έννοια της Αειφορίας γενικά.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) ΥΠΕΠΘ-ΠΙ (2002). ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης, τ. Α΄. Αθήνα
- 2) Παιδαγωγική Ομάδα του Συμβουλίου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της Ελληνικής Εταιρείας Περιβάλλοντος και Πολιτισμού (2013). Οδηγός Αειφόρου Σχολείου. Ανασύρθηκε στις 15 Σεπτεμβρίου 2015 από http://www.aeiforosxoleio.gr/?page_id=2206
- 3) Αγγελίδου Ε. (2013). Το Αειφόρο Σχολείο ως πλαίσιο/ομπρέλα για την ανάπτυξη των βιωματικών δράσεων στο σύγχρονο σχολείο. Ανασύρθηκε στις 15 Σεπτεμβρίου 2015 από: <http://www.aeiforosxoleio.gr/wp-content/uploads/2014/02/TO-AEIFORO-SXOLEIO-ΩΣ-ΠΛΑΙΣΙΟ-ΓΙΑ-ΤΗΝ-ΑΝΑΠΤΥΞΗ-ΤΩΝ-ΒΙΩΜΑΤΙΚΩΝ-ΔΡΑΣΕΩΝ-ΣΤΟ-ΣΥΓΧΡΟΝΟ-ΣΧΟΛΕΙΟ.pdf>
- 4) UfU, Euronet 50/50 max, EU-The Intelligent Energy Europe Programme. Εξοικονόμηση ενέργειας στα σχολεία. Ανασύρθηκε στις 2 Οκτωβρίου 2015 από: http://www.zemedes.eu/sites/default/files/EURONETmax_%20%CE%9F%CE%94%CE%97%CE%93%CE%9F%CE%A3_%CE%93%CE%A5%CE%9C%CE%9D%CE%91%CE%A3%CE%99%CE%91.pdf

- 5) Τρικαλίτη Α., Παλαιοπούλου-Σταθοπούλου Ρέα (1999). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση για βιώσιμες πόλεις: Πόλεις και Άνθρωποι. Ανασύρθηκε στις 2 Οκτωβρίου 2015 από http://www.aeiforosxoleio.gr/?page_id=2492
- 6) Φλογαΐτη Ε., Λιαράκου Γ. επιμ. (2009). Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Ανασύρθηκε στις 5 Νοεμβρίου 2015 από <https://www.dropbox.com/s/fyekqvq1788wv7s/%CE%95%CE%9A%CE%A0%CE%91%CE%99%CE%94%CE%95%CE%A5%CE%A3%CE%97%20%CE%93%CE%99%CE%91%20%CE%A4%CE%97%CE%9D%20%CE%91%CE%95%CE%99%CE%A6%CE%9F%CE%A1%CE%9F%20%CE%91%CE%9D%CE%91%CE%A0%CE%A4%CE%A5%CE%9E%CE%97.pdf?dl=0>
- 7) Γεωργίου Δ., Δημητρίου Γ. Ιδέες και παραδείγματα για παρεμβάσεις και αλλαγές στη σχολική μονάδα με βάση την εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Ζαχαρίου Α. (επιμ.). Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων. Ανασύρθηκε στις 16 Νοεμβρίου 2015 από http://www.moec.gov.cy/dkre/chrisimo_yliko/chrisimo_yliko_voithima_gia_allages_sti_sxoleio_gia_esd.pdf

Κατερίνα Γεωργοπούλου-Θεοδοσίου*

‘HealthyPlaces-HealthyChildren (Greece): ένα σχολικό project για την προαγωγή της υγείας υλοποιημένο σε περιβάλλον ηλεκτρονικής μάθησης wiki

*Εκπαιδευτικός Αγγλικής γλώσσας στο 20^ο Δημοτικό Σχολείο Ηλιούπολης

E-mail: catgeo@hotmail.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη επιβάλλει εκτός των άλλων τη συνεργασία με τοπικούς ή ευρωπαϊκούς φορείς που θα επιτρέψουν στους μαθητές την ανάπτυξη ενεργούς δράσης. Μία τέτοια συνεργασία με το *‘Belfast Healthy Cities’* (<http://www.belfasthealthycities.com/>), δίκτυο για την προαγωγή της πόλης του Μπέλφαστ σε μια υγιή και βιώσιμη πόλη, υλοποιήθηκε με την εκπόνηση ενός Σχεδίου Εργασίας (project) με τον τίτλο *‘Healthy Places-Healthy Children’ (Greece)*. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα, το οποίο υλοποιήθηκε από τους μαθητές της πέμπτης και έκτης τάξης (2015-2016) του 20^{ου} Δ.Σ. Ηλιούπολης, ανέδειξε τη σημασία της συμμετοχής των παιδιών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για τη δημιουργία ενός υγιούς και ασφαλούς αστικού περιβάλλοντος. Για την ανάδειξη των ψηφιακών προϊόντων και των μαθησιακών αποτελεσμάτων του project σχεδιάστηκε και δημιουργήθηκε ένας ηλεκτρονικός ιστότοπος (wiki), ο οποίος διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://healthyplaces-healthychildren.wikispaces.com/>.

Λέξεις-κλειδιά: αειφόρος ανάπτυξη, ηλεκτρονικός ιστότοπος, υγιές και ασφαλές αστικό περιβάλλον, Ευρωπαϊκοί φορείς, λήψη αποφάσεων, project

ABSTRACT

Education for sustainable development requires, among other things, cooperation with local or European institutions in order to enable students to take action. Such a collaboration with the *‘Belfast Healthy Cities’* (<http://www.belfasthealthycities.com/>), a network which is responsible for the promotion of Belfast into a healthy and sustainable city, was accomplished through a project entitled *‘Healthy Places-Healthy Children’ (Greece)*. The specific project, developed by the students of the fifth and sixth grade (2015-2016) of the 20th primary school of Helioupolis, highlighted the importance of the participation of children in decision making for the creation of a healthy and safe urban environment. A wiki, available online at <http://healthyplaces-healthychildren.wikispaces.com/> was designed and created for the support and enhancement of the digital products and learning outcomes of the project.

Keywords: sustainable development, wiki, healthy and safe urban environment, European institutions, decision making, project

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη δεν καλύπτει απλά περιβαλλοντικούς τομείς οι οποίοι σχετίζονται με την προστασία του περιβάλλοντος και την αναβάθμισή του. Η κλιματική αλλαγή που οδηγεί στην υπερθέρμανση του πλανήτη και στο φαινόμενο του θερμοκηπίου, η διαχείριση των απορριμμάτων και η υποβάθμιση του περιβάλλοντος ανήκουν σαφώς στην περιβαλλοντική αγωγή, αλλά σημαντικά προβλήματα, όπως η λειψυδρία, η πείνα και η φτώχεια σε ολόένα περισσότερες περιοχές του πλανήτη εντάσσονται επίσης στο σύγχρονο μοντέλο ανάπτυξης, που επιβαρύνει την ποιότητα της ζωής μας. Η σύνδεση της κοινωνίας, της φύσης και της οικονομίας με το περιβάλλον παραβλέπονται. Η προσέγγιση αυτή απαιτεί γνώσεις και την καλλιέργεια μιας νέας θεώρησης των πραγμάτων στην κοινωνία και στην εκπαίδευση.

Η ανάπτυξη βιώσιμων σχολείων αποτελεί επιταγή των καιρών και επιφορτίζει εκπαιδευτικούς και μαθητές με την ευθύνη του μεταρρυθμιστή, ώστε μέσα από τη δημιουργική φαντασία, τη συμμετοχή και την πρωτοβουλία για τη λήψη αποφάσεων και μέτρων να περιοριστεί η υποβάθμιση που υφίσταται ο πλανήτης μας. Στην Agenda 21 των Ηνωμένων Εθνών (1999, κεφ.36) προτείνεται «μία διεξοδική αναθεώρηση των Αναλυτικών Προγραμμάτων για να εξασφαλιστεί μία διεπιστημονική προσέγγιση, σε θέματα περιβάλλοντος και ανάπτυξης...», ενώ τα σχολεία προτρέπονται να εφαρμόσουν προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ανάπτυξης σε συνεργασία με την τοπική κοινωνία ή διεθνείς οργανισμούς και δίκτυα προς την κατεύθυνση της αειφορίας. Απαιτείται λοιπόν η ενσωμάτωση στα Αναλυτικά Προγράμματα εννοιών και δράσεων, που στοχεύουν σε ένα πιο ανθρώπινο περιβάλλον, το οποίο μπορεί να διασφαλίσει μια ασφαλή και ποιοτική ζωή και κυρίως ένα πιο αισιόδοξο μέλλον για όλους.

Η παραπάνω πρόταση περιορίζεται από την πίεση του χρόνου στο ωρολόγιο πρόγραμμα και το υπερφορτωμένο πρόγραμμα σπουδών, την έλλειψη επιμόρφωσης από την πλευρά των εκπαιδευτικών και ενημέρωσης από τη σχολική κοινότητα εν γένει. Παρ' όλα αυτά, το αειφόρο σχολείο επιβάλλεται να συμμετέχει στην προσπάθεια για περιβαλλοντική ενημέρωση, ευαισθητοποίηση και δράση, έτσι ώστε οι στόχοι του να γίνονται στόχοι της ευρύτερης κοινωνίας των πολιτών. Οφείλει επίσης να αναπτύξει συνεργασίες με τοπικούς φορείς και διεθνείς οργανισμούς, οι οποίες θα επιτρέψουν στους μαθητές βιωματικά την ανάπτυξη ομαδοσυνεργατικής δράσης, την ανάληψη πρωτοβουλιών και τη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων, ώστε να γίνουν οι ίδιοι «η αλλαγή που επιθυμούν να δουν στον κόσμο» (Μαχάτμα Γκάντι).

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

2.i) Μία τέτοια συνεργασία προτάθηκε από το Εθνικό Διαδημοτικό Δίκτυο Υγιών Πόλεων – Προαγωγής Υγείας (ΕΔΔΥΠΠΥ) φέρνοντας σε επαφή το σχολείο μας με το *Belfast Healthy Cities*¹, δίκτυο για την προαγωγή της πόλης του Μπέλφαστ, στη Βόρεια Ιρλανδία, σε μια υγιή και βιώσιμη πόλη. Το σχολείο το οποίο συμμετείχε σε αυτή τη συνεργασία είναι το 20^ο Δημοτικό Σχολείο Ηλιούπολης², ένα δημόσιο ολοήμερο δημοτικό σχολείο σε μία αστική περιοχή της Αθήνας. Η συνεργασία υλοποιήθηκε με την εκπόνηση ενός Σχεδίου Εργασίας τύπου project με τον τίτλο *'Healthy Places-Healthy Children'(Greece)*, από τους μαθητές της Ε' και ΣΤ' τάξης του σχολείου κατά το σχολικό έτος 2015-2016.

Το Σχέδιο Εργασίας δομείται σε επτά (7) ενότητες (Units) κάθε μία από τις οποίες περιλαμβάνει μια σειρά από μαθησιακές δραστηριότητες, που στοχεύουν στην ικανοποίηση ποικίλων μαθησιακών προφίλ, σύμφωνα με τη θεωρία της Πολλαπλής Νοημοσύνης του Howard Gardner (1983) για τον διαφορετικό τρόπο προσέγγισης και αντίληψης της γνώσης ανάλογα με το επικρατέστερο είδος νοημοσύνης σε κάθε μαθητή. Οι δραστηριότητες, οι οποίες απευθύνονταν στα σχολεία που ανέλαβαν την υλοποίηση του project σε πιλοτική φάση, ήταν κατάλληλα σχεδιασμένες, ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους και στις ανάγκες των περιοχών της πόλης του Μπέλφαστ. Χρειάστηκε λοιπόν να προσαρμοστούν από την εκπαιδευτικό Αγγλικής γλώσσας των τάξεων που συμμετείχαν στο πρόγραμμα, ώστε να ανταποκρίνονται στην ελληνική πραγματικότητα και στο συγκεκριμένο περιβάλλον στο οποίο ζουν, μεγαλώνουν και αναπτύσσονται οι Έλληνες μαθητές. Λήφθηκαν υπόψη οι ιδιαίτερες μαθησιακές ανάγκες της τάξης (παιδιά με μαθησιακές δυσκολίες ή δυσκολία στην Αγγλική γλώσσα), επίκαιρα θέματα και σύγχρονες μέθοδοι διδασκαλίας.

Οι εκπαιδευτικοί στόχοι του συγκεκριμένου project, που υλοποιήθηκε από τους Έλληνες μαθητές, ορίστηκαν από την αναθεωρημένη ταξινομία του Bloom³, ενώ ως παιδαγωγικοί του στόχοι ορίστηκαν μεταξύ άλλων η καλλιέργεια γλωσσικών και τεχνολογικών δεξιοτήτων στους μαθητές, η ευαισθητοποίησή τους σε θέματα περιβάλλοντος, υγιεινής διατροφής και υγείας, η καλλιέργεια στρατηγικών επίλυσης προβλημάτων μέσα από την ανάπτυξη κριτικής σκέψης και δημιουργικής φαντασίας, η ανάπτυξη της ικανότητας διαχείρισης πληροφοριών, αυτοδιαχείρισης και συνεργασίας με άλλα πρόσωπα.

Η μελέτη του δομημένου και αστικού περιβάλλοντος τέλος τους πρόσφερε ευκαιρίες για την ενσωμάτωση πολλών βασικών στοιχείων στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών, όπως είναι το σχέδιο, η κατασκευή μακέτας ενώ τα γνωστικά αντικείμενα τα οποία καλύφθηκαν διαθεματικά ήταν τα Εικαστικά, η Ελληνική και Ξένη Γλώσσα, τα Μαθηματικά, οι Φυσικές Επιστήμες, η Πληροφορική και η Αγωγή Υγείας.

2.ii). Η επιτυχής συνεργασία και αλληλεπίδραση μεταξύ των μαθητών και η επίτευξη των εκπαιδευτικών στόχων του project, υποστηρίχθηκε από τη χρήση της Τεχνολογίας ως εκπαιδευτικού εργαλείου, το οποίο άνοιξε ένα παράθυρο επικοινωνίας και συνεργασίας του σχολείου με το Ευρωπαϊκό δίκτυο *Belfast Healthy*

¹ Η επίσημη ιστοσελίδα του Δικτύου βρίσκεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.belfasthealthycities.com/>.

² Η επίσημη Ιστοσελίδα του 20^{ου} Δημοτικού Σχολείου Ηλιούπολης βρίσκεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://20dim-ilioup.att.sch.gr/>.

³ Διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://byrdseed.com/differentiator/>

Cities διευρύνοντας τις δυνατότητές του πέρα από τα στενά όρια της τάξης. Η δύναμη της διάδρασης (interaction), που διαθέτουν πολλές νέες τεχνολογίες βοηθά τους μαθητές να μαθαίνουν ενεργώντας, επικοινωνώντας και συμμετέχοντας. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιήθηκαν σε μεγάλο βαθμό διαδικτυακά εργαλεία για την επεξεργασία φωτογραφιών από τη γειτονιά και την πόλη, για τη δημιουργία βιντεο-παρουσιάσεων, ηχογραφημένων συζητήσεων, ψηφιακής αφήγησης, για την κατασκευή ιστοσελίδας με τη χρήση διαδικτυακού εργαλείου web 2.0, με κυριότερο τον ηλεκτρονικό ιστότοπο (wiki), ως ένα είδος «συλλογικής μνήμης» της διαδικασίας της από κοινού μάθησής τους.

Ο ηλεκτρονικός ιστότοπος (wiki)⁴ *'HealthyPlaces – HealthyChildren' (Greece)*⁵ που σχεδιάστηκε και δημιουργήθηκε ειδικά για την παρούσα εργασία είναι ένα συνεργατικό εργαλείο, το οποίο υποστηρίζει συγκεκριμένες προσεγγίσεις, όπως είναι η συνεργατική μάθηση και η θεωρία του κοινωνικού εποικοδομισμού. Η ενεργός συμμετοχή των μαθητών, οι ομαδικές εργασίες και η καθοδηγούμενη ανακάλυψη των πληροφοριών γύρω από την πόλη, όπου ζουν και κινούνται, πλαισίωσε τη μαθησιακή διαδικασία ενθαρρύνοντας τη συνεργασία για την αναβάθμιση του χώρου και την ανάληψη ομαδικής δράσης για τη βελτίωσή του.

Στο παρόν project ο ηλεκτρονικός ιστότοπος χρησιμοποιήθηκε επίσης για την ανάδειξη των ψηφιακών προϊόντων των μαθητών και των μαθησιακών αποτελεσμάτων. Εκτός από τις δραστηριότητες και τα ψηφιακά παραγόμενα των μαθητών, το wiki επίσης περιλαμβάνει την αξιολόγηση του προγράμματος από τους μαθητές (σελίδα EVALUATION) καθώς και το βίντεο (σελίδα PRESENTATIONS) των μαθητών για τον Δήμο Ηλιούπολης. Με τη βιντεο-παρουσίαση αυτή προσκληθήκαμε δύο μαθητές και η υπεύθυνη εκπαιδευτικός στο ίδιο το Μπέλφαστ τον Ιούνιο του 2016 για να συμμετάσχουμε στην εορταστική τελετή λήξης του project⁶.

2.iii). Η προσέγγιση των μαθητών κατά τη διάρκεια υλοποίησης του συγκεκριμένου project βασίστηκε επίσης, εκτός από τη θεωρία Πολλαπλής Νοημοσύνης, για την οποία έγινε λόγος παραπάνω, στη μεθοδολογία CLIL κατά κύριο λόγο. «*To CLIL (Content and Language Integrated Learning - Συνδυασμένη Εκμάθηση Γνωστικού Περιεχομένου και Ξένης Γλώσσας) αναφέρεται σε περιπτώσεις όπου γνωστικά αντικείμενα ή μέρος τους διδάσκονται μέσω μιας ξένης γλώσσας με στόχο διπλό και την εκμάθηση του γνωστικού περιεχομένου και την ταυτόχρονη εξάσκηση στην ξένη γλώσσα*» (Marsh, 1994). Συγκεκριμένα, οι μαθητές μέσα από την ενασχόληση με τις δραστηριότητες του προγράμματος είχαν την ευκαιρία να εξασκηθούν εμπειρικοβιωματικά στην ξένη γλώσσα αξιοποιώντας την ως εργαλείο επικοινωνίας και συνεργασίας και ως μέσο για την επαφή με σχολεία που ανήκουν σε άλλη χώρα.

⁴ Πρόκειται για ένα διαδικτυακό χώρο στον οποίο μπορεί οποιοσδήποτε να συνεισφέρει προσθέτοντας υλικό ή αλλάζοντας το ήδη δημοσιευμένο, αρκεί να είναι μέλος και μάλιστα χωρίς να χρειάζεται να εγκαταστήσει κάποιου είδους ειδικό λογισμικό στον υπολογιστή του. Ανήκει στα εργαλεία web 2.0, το λεγόμενο διαδίκτυο «δεύτερης γενιάς», δηλαδή το πέρασμα από την παθητική πρόσληψη της πληροφορίας στην ενεργή συμμετοχή για τη δημιουργία της.

⁵ Διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://healthyplaces-healthychildren.wikispaces.com/home>

⁶ Η εκδήλωση διατίθεται στην παρακάτω ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.belfasthealthycities.com/news/childrens-voices-childrens-places-event-20-june-2016>

3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Το πρόγραμμα Ευρωπαϊκής συνεργασίας *Healthy Places-Healthy Children* επιδιώκει να βελτιώσει την υγεία και την ευεξία δημιουργώντας ένα υγιές αστικό περιβάλλον για την αντιμετώπιση των ανισοτήτων στον τομέα της υγείας. Αποτελεί το βασικό προϊόν του προγράμματος '*Child Friendly Places*' του Μπέλφαστ και στοχεύει στη διερεύνηση της σχέσης μεταξύ του δομημένου περιβάλλοντος και της υγείας μας αναζητώντας δυνατότητες για την αναβάθμιση του χώρου, όπου ζούμε, ώστε να καταστεί περισσότερο φιλικός προς τα παιδιά. Στοχεύει επίσης στην ανάδειξη της σημασίας που έχει η συμμετοχή των παιδιών στη λήψη αποφάσεων και στην αξιοποίηση της γνώμης και της άποψής τους.

Η κατανόηση από τα παιδιά του ρόλου που διαδραματίζει το φυσικό και οικιστικό περιβάλλον στη ζωή και την υγεία όλων μας κρίθηκε πολύ σημαντική, προκειμένου να μπορέσουν να αντιληφθούν τη σχέση μεταξύ δημόσιων αποφάσεων και των συνεπειών τους στη ζωή των ατόμων και των οικογενειών. Η κατανόηση αυτή βοήθησε εξάλλου στην ανάπτυξη δεξιοτήτων κριτικής σκέψης και επίλυσης προβλημάτων με τη δυνατότητα που παρέχει για την ανάλυση των σχέσεων και τον εντοπισμό πιθανών λύσεων σε προβλήματα που βιώνουν καθημερινά στον χώρο, όπου κινούνται και ζουν. Η επεκτασιμότητα και βιωσιμότητα του εν λόγω προγράμματος αξίζει να αποτελέσει στόχο μελλοντικό εφόσον απευθύνεται σε σύγχρονα προβλήματα που αφορούν καθένα από εμάς σε όποια περιοχή ή χώρα ζει.

Τα Συστήματα Συνεργατικής Μάθησης μέσω Υπολογιστή (Computer Supported Collaborative Learning Systems, CSCL), στα οποία ανήκει το wiki προωθούν τη μάθηση μέσω συνεργατικών δραστηριοτήτων προσφέροντας ένα πλούσιο, διαμοιραζόμενο εικονικό χώρο εργασίας, όπου η επικοινωνία και η συνεργασία υποστηρίζονται από την Τεχνολογία ενώ ο στόχος επιτυγχάνεται πιο ευχάριστα και σαν αποτέλεσμα μιας ομαδικής προσπάθειας, που αναδείχθηκε μέσα από αναλογικά και ψηφιακά παραγόμενα. Στα πρώτα ανήκουν κατασκευές (μακέτες), προσωπικές ή συνεργατικές αφίσες (posters) ενώ στα δεύτερα ανήκουν ψηφιακά προϊόντα, όπως παρουσιάσεις power point, ηχητικά αρχεία συζητήσεων μέσα στην τάξη, ψηφιακή αφήγηση, παρουσιάσεις με τη μορφή βίντεο ή slideshow, κατασκευή ιστοσελίδας με τη χρήση διαδικτυακού εργαλείου web 2.0 και άλλα.

Στο εν λόγω project, οι μαθητές ενεργοποιήθηκαν, ώστε να εμπλακούν σε αυθεντικές δραστηριότητες και θεματικές, που ανήκουν στον κόσμο στον οποίο ζουν και τον οποίο βιώνουν καθημερινά, συνδέοντας το σχολείο και την τάξη με τον έξω κόσμο και την πραγματικότητα. Συνεργάστηκαν οικοδομώντας την εικόνα και την αντίληψη του περιβάλλοντος χώρου στον οποίο κινούνται τόσο μέσα από την επαφή και τις συζητήσεις τους στην Αγγλική και Ελληνική γλώσσα, όσο μέσα από συνεργατικές δραστηριότητες (activities) για την υλοποίηση κοινών στόχων, συνειδητοποίησαν τη δύναμη και τις επιπτώσεις των δημόσιων αποφάσεων και των ιδιωτικών πρωτοβουλιών στη ζωή όλων. Οι προτάσεις τους για τον χώρο του σχολείου εκφράστηκαν στον Δήμαρχο Ηλιούπολης μετά από συνάντηση μαζί του και ικανοποιήθηκαν ως ένα βαθμό με την είσπραξη ενός ποσού για την αναβάθμιση του σχολείου. Τους δόθηκε η δυνατότητα μέσα από ενεργή συμμε-

τοχή να αναστοχαστούν πάνω σε ζητήματα που απασχολούν τη γειτονιά και την περιοχή στην οποία ζουν, όπως είναι η πρόσφατη πυρκαγιά στο δάσος του Υμηττού, να προτείνουν τρόπους βελτίωσης και ανάπτυξης του χώρου, να αναπτύξουν κριτική σκέψη, υπεύθυνη στάση απέναντι στα προβλήματα της κοινότητας, αλλά και τα παγκόσμια προβλήματα, όπως είναι η υποβάθμιση του περιβάλλοντος. Μέσα από διαφορετικές οπτικές και θεάσεις ενός πράγματος που βιώνουν καθημερινά, όπως είναι η γειτονιά, ο δήμος ή η πόλη στην οποία ζουν, οδηγήθηκαν στην ανάπτυξη αξιών και δεξιοτήτων χρήσιμων στην καθημερινή ζωή και στην προετοιμασία για την ανάληψη ρόλων ενεργού πολίτη του αύριο προσανατολισμένου στην ελευθερία, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την αειφόρο ανάπτυξη.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τις τελευταίες δεκαετίες διαπιστώνεται ότι οι χώρες παγκόσμια ανταποκρίνονται ολοένα και περισσότερο στην ανάγκη για αφύπνιση και κινητοποίηση προς την κατεύθυνση της αειφόρου ανάπτυξης και της δημιουργίας βιώσιμων σχολείων. Πρώτο βήμα όμως προς αυτή την κατεύθυνση και σύσταση από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών αποτελεί η αναθεώρηση των Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών, ώστε να περιλαμβάνουν έννοιες και δράσεις, που σχετίζονται με το περιβάλλον και την αειφορία. Η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη μπορεί να υλοποιηθεί μέσα από δραστηριότητες, που εντάσσονται στο πλαίσιο της μη τυπικής εκπαίδευσης, όπως οι δραστηριότητες του συγκεκριμένου προγράμματος που περιλαμβάνουν την καταγραφή των θετικών και αρνητικών στοιχείων της γειτονιάς ή τα επικίνδυνα σημεία του χώρου που προορίζεται για παιχνίδι. Η επιτυχία του Φινλανδικού μοντέλου εκπαίδευσης βασίζεται στην αντίληψη ότι η σημαντική μάθηση λαμβάνει χώρα έξω από την τάξη (*'important learning happens outside the classroom'*), γι' αυτό τον λόγο το Φινλανδικό σχολείο φροντίζει να παρέχει στους μαθητές πλήθος εξωσχολικών δραστηριοτήτων. Η ικανοποίηση και ανταπόκριση των μαθητών σε δραστηριότητες και δράσεις σχετικά με τον χώρο, στον οποίο μεγαλώνουν και ζουν ή τον ιδανικό χώρο που οραματίζονται για το μέλλον, ανοίγουν τον δρόμο για την υιοθέτηση νέων καινοτόμων προγραμμάτων, τα οποία θα αναβάθμιζαν όχι μόνο την περιβαλλοντική εκπαίδευση στην Ελλάδα, αλλά και την εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη, κυρίως με την ενίσχυση της ποσοτικής και ποιοτικής επαφής των μαθητών με δράσεις καλλιέργειας ενεργού πολιτότητας.

Το συγκεκριμένο δε πρόγραμμα, που υλοποιήθηκε πιλοτικά στο Ελληνικό σχολείο και στα σχολεία της αστικής περιοχής του Μπέλφαστ, μπορεί να αποτελέσει οδηγό και εγχειρίδιο για άλλες ημιαστικές ή επαρχιακές περιοχές της Ελλάδας και του εξωτερικού, ώστε με την κατάλληλη προσαρμογή να καταγράφει προβλήματα και αδυναμίες και να καλλιεργεί τη δυνατότητα για βελτίωση και αναβάθμιση των περιοχών αυτών. Ωστόσο, η επιτυχής εφαρμογή τέτοιων περιβαλλοντικών προγραμμάτων που συνδυάζουν και εμπλέκουν και την αγωγή υγείας ή άλλους τομείς πρέπει να έχουν τη στήριξη από την εκπαιδευτική κοινότητα και την ενίσχυση από την εκπαιδευτική πολιτική της χώρας μας, γιατί μέσα από αυτά προωθούνται και άλλες

βασικές δεξιότητες, όπως η ψηφιακή ικανότητα, οι μεταγνωστικές δεξιότητες, η αισθητική και καλλιτεχνική έκφραση, στοιχεία που συνδυασμένα εμπλέκει η ενασχόληση με τη βιώσιμη ανάπτυξη. Τα προγράμματα αυτά θα βοηθήσουν όχι μόνο το στενό πλαίσιο του σχολείου αλλά και τη χώρα μας να προσεγγίσει τους στόχους της Ευρωπαϊκής Ένωσης σύμφωνα με τη Σύσταση 2006/962/ΕΚ σχετικά με τις βασικές ικανότητες της διά βίου μάθησης.

Η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη μπορεί επίσης να υποστηριχθεί και να ενισχυθεί από τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (ΤΠΕ), για να εξασφαλιστεί μεγαλύτερη αλληλεπίδραση μεταξύ μαθητών και τεχνολογίας, αλλά και η συνεργασία μεταξύ σχολείων με Δίκτυα και Διεθνείς Οργανισμούς. Στο συγκεκριμένο πρόγραμμα, η επικοινωνία και η αगाστή συνεργασία με το Δίκτυο Υγιών Πόλεων του Μπέλφαστ οδήγησε σε μία επιτυχημένη έκβαση που αποζημίωσε τους μαθητές για τις προσπάθειές τους, επιβράβευσε τη στάση και τη συμπεριφορά τους και οδήγησε ολόκληρο το σχολείο σε ικανοποίηση και καταξίωση. Ως εκ τούτου, επιτακτική κρίνεται η ανάγκη για επιμόρφωση των εκπαιδευτικών, που συμμετέχουν σε προγράμματα αειφόρου ανάπτυξης, και για συμμετοχή τους σε διαδικτυακές κοινότητες για ενημέρωση και άνοιγμα σε νέες συνεργασίες.

Το όραμα και η φιλοδοξία της εκπαίδευσης για την αειφορία είναι η επίτευξη μιας αλλαγής, που θα αναστρέψει τη δυσόλινη πορεία του πλανήτη μας και θα δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για ένα καλύτερο σχολείο, το σχολείο του αύριο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αβούρης Ν. & Καραγιαννίδης Χ. & Κόμης Β. (2008). *Συνεργατική Τεχνολογία (Συστήματα και Μοντέλα Συνεργασίας για Εργασία, Μάθηση, Κοινότητες Πρακτικής και Δημιουργία Γνώσης)* Αθήνα: εκδ. Κλειδάριθμος
2. Κόμης Ι. Β.(2004).*Εισαγωγή στις εκπαιδευτικές εφαρμογές των Τεχνολογιών της Πληροφορίας και των Επικοινωνιών*. Αθήνα: Εκδόσεις Νέων Τεχνολογιών.
3. Μαυρομαρά-Λαζαρίδου Α. (2010). [Η Παιδαγωγική του Σχεδίου Εργασίας \(Μέθοδος Project\) και η εφαρμογή της στη διδασκαλία της ξένης γλώσσας - γλώσσας ειδικότητας](#). Π.Ι. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, τ. 17, 2010

Ανασύρθηκε

στις

10/11/2015

από:[http://www.pi-](http://www.pi-schools.gr/download/publications/epitheorisi/teyxos17/120-130.pdf)

[schools.gr/download/publications/epitheorisi/teyxos17/120-130.pdf](http://www.pi-schools.gr/download/publications/epitheorisi/teyxos17/120-130.pdf)

4. Χρυσάφιδης Κ. (1994). Βιωματική-επικοινωνιακή διδασκαλία. Αθήνα: Εκ. Gutenberg – Γιώργος & Κώστας Δαρδανός, 2000

5. Belfast (WorldHealthOrganization) Healthy City. (2015). *Healthy Places, Healthy Children*. Key Stage 2 Teaching Resource: Piloting version 2015-2016
6. BloomB. (1956). *Ταξινόμηση εκπαιδευτικών στόχων*. Ανασύρθηκε στις 18/04/2016 από: <http://www.netschoolbook.gr/epimorfosi/bloom-taxonomy.html>
7. Coyle D., Hood P., Marsh D. (2010). *CLIL. Content and Language Integrated Learning*. Cambridge University Press, 2010
8. Doise, W. & Mugny, G. (1981). *Le développement social de l'intelligence*. Paris: Intereditions
9. **EUR-Lex**(Access to European Union law).*Διά βίου μάθηση – βασικές ικανότητες*. Σύσταση 2006/962/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 18ης Δεκεμβρίου 2006, σχετικά με τις βασικές ικανότητες της διά βίου μάθησης (ΕΕ L 394 της 30.12.2006, σ. 10-18). Ανασύρθηκε στις 15/12/2016 από: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISSUM:c11090>
10. **EUR-Lex**(Access to European Union law).*Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions - Promoting Language Learning and Linguistic Diversity: an Action Plan 2004 – 2006*. Ανασύρθηκε στις 05/11/2015 από:<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52003DC0449>
11. European Commission.(Eurydice network). (2008). *Key Data on Teaching Languages at School in Europe*. Ανασύρθηκε στις 05/11/2015 από:
http://eacea.ec.europa.eu/about/eurydice/documents/KDL2008_EN.pdf
12. Eurydice. (2006). *Content and Language Integrated Learning (CLIL) at School in Europe*. European Commission. Ανασύρθηκε στις 05/11/2015 από:
http://www.indire.it/lucabas/lkmw_file/eurydice/CLIL_EN.pdf
13. Gardner, H. (1983). *Frames of Mind. The theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books Publications, 1983, 2004, 2011
14. Leuf and Cunningham. (2001). p.14 in: Schwartz L, Clark S, Cossarin M, Rudolph J. Educational Wikis: Features and selection criteria. *International Review of Research in Open and Distance Learning Volume 5, Number 1, April 2004*
15. Marsh, D. (2001). *Using Languages to learn and learning to use languages: An introduction for parents and young people*. Milan: TIE-CLIL
16. Marsh, D. (2002). *Content and Language Integrated Learning: The European Dimension - Actions, Trends and Foresight Potential*. DG Education & Culture, European Commission. Ανασύρθηκε στις 18/04/2014 από:
<http://clilcd.ecml.at/LinkClick.aspx?fileticket=ekwp4udvLfQ%3D&tabid=947&language=en-GB>
17. Maljers A., Marsh D., Coyle D., Hartiala A.K., Marsland B., Pérez-Vidal C., Wolff D. (2002). *The CLIL Compendium*. Ανασύρθηκε στις 20/04/2014 από <http://www.clilcompendium.com>
18. United Nations Department of Economic and Social Affairs (DESA).(1999).Chapter 36: Promoting education, public awareness and training. *Report of the United Nations Conference on Environment and Development*. Ανασύρθηκε στις 18/04/2016 από: <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-3.htm>

Αντιπάτη Ιωάννα* Σκουρλή Βασιλική**

Η ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΟΥ 1^{ου} ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ ΒΑΡΗΣ ΩΣ ΔΙΟΔΟΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΟΥ ΑΕΙΦΟΡΟΥ

ΣΧΟΛΕΙΟΥ

*i.antipati@gmail.com, **vasskourli@sch.gr

Περίληψη

Η παρούσα εργασία παρουσιάζει την εμπειρία των εκπαιδευτικών του 1^{ου} Νηπιαγωγείου Βάρης, στη δημιουργία σχολικής εφημερίδας, ως μεθοδολογική προσέγγιση στην καθημερινή εκπαιδευτική διαδικασία. Δηλαδή της μάθησης της γραφής, της ανάγνωσης, του σχεδίου, της ζωγραφικής και παιχνιδιού, αλλά και ανάπτυξης της συνεργασίας και της υπευθυνότητας, καθώς και του διερευνητικού και κριτικού πνεύματος, παράλληλα με το άνοιγμα του σχολείου στην τοπική κοινότητα, αλλά και της εμπλοκής των γονέων και τοπικών φορέων στην εκπαιδευτική διαδικασία. Στοιχεία που αποτελούν και χαρακτηριστικά ενός «αιεφόρου» σχολείου

Εισαγωγή

Κατά το σχολικό έτος 2015-16 οι μαθητές της σχολικής μας μονάδας του 1ου Νηπιαγωγείου Βάρης, “μεταμορφώθηκαν” σε δημοσιογράφους, συντάσσοντας και εκδίδοντας συνολικά τρία φύλλα εφημερίδας με τον τίτλο: **“Οι Καρδούλες”**. Στα φύλλα της εφημερίδας, οι μικροί δημοσιογράφοι γράφανε “άρθρα”, προσπαθώντας να περιγράψουν τις δράσεις που πραγματοποιούσαμε εντός και εκτός του σχολικού χώρου. Έτσι ξεκίνησε ένα απαιτητικό αλλά ταυτόχρονα θαυμάσιο ταξίδι, που περιείχε πολλές δόσεις από αρθρογραφία, σκιτσογραφία, ζωγραφική, φωτογράφιση, συνεντεύξεις, συζητήσεις, προβληματισμούς, διαφωνίες, συμφωνίες, επίλυση προβλημάτων, προβληματισμούς, αποφάσεις και πολύ φαντασία. Μετά από πολλές ώρες δημιουργικής δουλειάς η εφημερίδα μας ήταν έτοιμη - ανά τρίμηνο - να κυκλοφορήσει, τόσο στο σχολείο όσο και με τη βοήθεια των γονέων και στην τοπική κοινότητα.

Σκοπός της δημιουργίας και της κυκλοφορίας της εφημερίδας μας ήταν το άνοιγμα του σχολείου στην τοπική αλλά και την ευρύτερη κοινωνία, η εμπλοκή γονέων και τοπικών φορέων στην εκπαιδευτική διαδικασία, τόσο για την ευαισθητοποίηση των μαθητών μας σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος, όσο και σε θέματα κοινωνικής λειτουργίας, παρακολουθώντας τη λειτουργία θεσμικών φορέων, στοχεύοντας έτσι στην αλληλεπίδραση σχολείου – κοινωνίας, που αποτελεί και ένα από τα κύρια χαρακτηριστικά του αιεφόρου σχολείου

Στόχοι

Η επανεξέταση της σχέσης ανθρώπου – κοινωνίας – περιβάλλοντος, είναι ο κύριος στόχος για να προχωρήσουμε προς ένα αειφόρο μέλλον. Εξειδικεύοντας λοιπόν τους γενικότερους στόχους μετασχηματισμού του σχολείου μας προς ένα «αειφόρο» σχολείο, προσβλέποντας στην επίτευξη ενός μετασχηματιστικού αποτελέσματος στη δομή της συμβατικής εκπαίδευσης, υιοθετήσαμε στο σχεδιασμό και την πραγματοποίηση των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που αναπτύξαμε, τους παρακάτω στόχους:

- Την προαγωγή και εκπαίδευση της συνεργασίας μεταξύ των μαθητών
- Την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης των μαθητών μέσω της δημιουργίας καταστάσεων έρευνας και προβληματισμού με σκοπό την επίλυση τους.
- Την επικοινωνιακή συνεργασία με τους γονείς και τους τοπικούς φορείς.
- Την ευαισθητοποίηση σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και κοινωνικής λειτουργίας
- Την εκπαίδευση των μαθητών σε μελλοντικούς πολίτες υπευθύνους και ενεργητικούς σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος.
- Την ενδυνάμωση της σχέσης με το περιβάλλον.
- Την εύρεση τρόπων για την επαναχρησιμοποίηση υλικών.
- Την ενημέρωση για τη προστασία του περιβάλλοντος.
- Την εύρεση λύσεων σε προβλήματα που δημιουργεί ο άνθρωπος στο περιβάλλον.

Αλλά και σύμφωνα με τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης:

- Το σεβασμό και τη φροντίδα για την κοινότητα της ζωής (ανθρώπων και άλλων μορφών ζωής) και της ποικιλότητας της γης
- Την αλλαγή των προσωπικών στάσεων και πρακτικών των μαθητών και των οικογενειών τους.
- Την παροχή της δυνατότητας στις κοινότητες να φροντίζουν το δικό τους περιβάλλον.
- Την προώθηση ριζικών αλλαγών σε ήθος, αντιλήψεις και πρακτικές
- Την εστίαση στην κριτική προσέγγιση
- Την καλλιέργεια της προσωπικής και συλλογικής δέσμευσης και η ενδυνάμωση των ατόμων ώστε να καταστούν παράγοντες κοινωνικής αλλαγής στο πλαίσιο της αειφορίας.

Μεθοδολογία

Για την ανάπτυξη όλων των δραστηριοτήτων, όπως περιγράφονται παρακάτω, ακολουθήθηκαν οι αρχές της παιδαγωγικής του Σελεστέν Φρενέ (1960), με γνώμονα την **ομαδοσυνεργατική μέθοδο διδασκαλίας**, όπως ταιριάζει στο Αειφόρο Σχολείο καθώς η εκπαίδευση που στοχεύει στην επίτευξη της αειφορίας εστιάζει

ζει στην ανάπτυξη διασυνδέσεων μεταξύ της ποιότητας του περιβάλλοντος, της ισότητας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Έτσι προωθήθηκε και εφαρμόστηκε:

- η καλλιέργεια της επιθυμίας για συμμετοχή στα κοινά και την ανάπτυξη της δημοκρατικής συνείδησης,
- η ελεύθερη έκφραση και η δημοκρατική και συμμετοχική διαδικασία λήψης αποφάσεων μέσω της διεξαγωγής του “**Συμβουλίου της Τάξης**” όπου τα παιδιά διαδοχικά λάμβαναν το **ρόλο** του/της Προέδρου (που κατανέμεινε το λόγο), του/της Γραμματέα (που κρατούσε σημειώσεις σχετικά με τις αποφάσεις που λαμβάνονταν), του/της Υπεύθυνου του Χρόνου (που όριζε το χρόνο που είχε στη διάθεσή του ο κάθε ομιλητής με τη βοήθεια μιας κλεψύδρας), του/της Υπεύθυνου της Ησυχίας,
- η διαμόρφωση κανόνων συνύπαρξης και η διαχείριση κρίσεων,
- η εφαρμογή της έρευνας και της διερεύνησης (π.χ. κατά το σχεδιασμό, τη διεξαγωγή και την επεξεργασία των συνεντεύξεων) αλλά και άλλων, ενεργητικών μορφών, διδακτικές προσεγγίσεις όπως το παιχνίδι ρόλων, η δραματοποίηση, η ελεύθερη έκφραση και η εξατομικευμένη εργασία) λειτούργησαν ως φυσικές μέθοδοι μάθησης,
- και τέλος η ελεύθερη κίνηση, στο πλαίσιο των κανόνων κοινής συνύπαρξης, μέσα στην τάξη και το σχολικό χώρο

Όμως ακολουθήθηκε και η σύγκλιση με μια ακόμα από τις βασικές ιδέες του «**Αειφόρου Σχολείου**» που είναι η ενσωμάτωση της ιδέας και των αξιών της αειφορίας στις **σχέσεις του σχολείου με τη σχολική και την ευρύτερη τοπική κοινότητα**. Έτσι προωθήθηκε:

- η σύναψη σχέσεων και το άνοιγμα του σχολείου με φορείς της τοπικής κοινότητας (κοινωνικούς εταίρους) με στόχο την εμπλοκή και συμμετοχή της στη δράση ,
- η ανακάλυψη του κοινωνικού χώρου βάσει των επισκέψεων και της υποδοχής επισκεπτών στο χώρο του σχολείου
- η αναζήτηση της επικοινωνίας μέσω των συνεντεύξεων και των οργανωμένων συζητήσεων,
- και τέλος η ελεύθερη κίνηση μέσα στην τάξη και το σχολικό χώρο στο πλαίσιο των κανόνων κοινής συνύπαρξης.

Οι δραστηριότητες και η δημιουργία της σχολικής εφημερίδας

Οι μαθητές πήραν το ρόλο που έχουν τα μέλη μιας εφημερίδας (δημοσιογράφος, αρθρογράφος, φωτορεπόρτερ, σκιτσογράφος) μετά από κλήρωση. Έτσι το κάθε παιδί «μεταμορφώθηκε» σε δημοσιογράφο διαθέτοντας μια δημοσιογραφική ταυτότητα που φτιάξαμε χρησιμοποιώντας ως πρότυπο μια αληθινή,

ενός πραγματικού δημοσιογράφου, που βρήκαμε στο διαδίκτυο. Η ευθύνη του ρόλου που ανέλαβαν στη δημιουργία της εφημερίδας, η απόπειρα γραφής, οι συνεργασίες που έπρεπε να αναπτυχθούν, η θεματολογία που προέκυπτε από βιωμένες δραστηριότητες και η συνεργασία με γονείς και φορείς, ήταν ένας δρόμος για να πετύχουμε τους εκπαιδευτικούς και παιδαγωγικούς στόχους που είχαμε αποφασίσει. Παρακάτω αναφέρονται διεξοδικά η διαδικασία δημιουργίας των τριών φύλλων της εφημερίδας **«Οι Καρδούλες»**:

1ο Φύλλο, Σεπτέμβριος-Νοέμβριος 2015

Κατά το μήνα Νοέμβριο, θελήσαμε να εκδώσουμε ένα τεύχος Εφημερίδας με στόχο να ενημερώσουμε και να ευαισθητοποιήσουμε την τοπική κοινότητα γύρω από τη μείωση, την επαναχρησιμοποίηση και την ανακύκλωση των απορριμμάτων. Η ιδέα προέκυψε κατόπιν της συμμετοχής μας στη Δράση της Eco Schools **“Στέλνουμε Μήνυμα και Αναλαμβάνουμε Δράση. Μειώνω τα απορρίμματα-Επαναχρησιμοποιώ-Ανακυκλώνω στο Σχολείο μου, στη Γειτονιά μου, στην Πόλη μου”**.

1ο Βήμα: Ονομασία της Εφημερίδας και Δημοσιογραφικές Ειδικότητες. Πρώτο μας μέλημα υπήρξε η επιλογή του ονόματος της Εφημερίδας. Με τη μέθοδο της ιδεοθύελλας και κατόπιν ψηφοφορίας, επιλέξαμε το όνομα της: **“Οι Καρδούλες”**. Έτσι σε μια γωνιά της τάξης μας, στήσαμε “το γραφείο” της Εφημερίδας μας αναρτώντας μια μεγάλη ταμπέλα με το όνομά της που έγραψαν τα ίδια τα παιδιά. Κατόπιν, τα παιδιά χωρίστηκαν σε ομάδες που αντιστοιχούσαν σε επαγγέλματα και ειδικότητες που συνδέονται με τη διαδικασία της δημιουργίας και έκδοσης μιας εφημερίδας (δημοσιογράφοι, αρθρογράφοι, φωτορεπόρτερς, σκιτσογράφοι-γελοιογράφοι). Έτσι, το κάθε παιδί “μεταμορφώθηκε” σε δημοσιογράφο διαθέτοντας μια από τις παραπάνω ειδικότητες και φυσικά τη δημοσιογραφική του ταυτότητα όπου και αναγράφονταν η ειδικότητα αυτή. Τις ταυτότητες τις φτιάξαμε χρησιμοποιώντας ως πρότυπο μια αληθινή, ενός πραγματικού δημοσιογράφου που βρήκαμε στο διαδίκτυο.

2ο Βήμα: Αρθρογραφία: Το επόμενο σημαντικό βήμα ήταν η απόπειρα γραφής των πρώτων άρθρων. Η δυσκολία που εντοπίσαμε κυρίως ήταν στον τρόπο στησίματός της. Το πρόβλημα αντιμετωπίστηκε καθώς ανατρέξαμε σε διάφορες εφημερίδες που τις κατατάξαμε σε ομάδες, (πολιτικές, αθλητικές, τοπικές, οικονομικές κτλ.), διακρίνοντας τα βασικά μέρη και τη θεματολογία τους (πρωτοσέλιδο, άρθρα, συνεντεύξεις, διαφημίσεις κτλ). Εντοπίσαμε ειδικότερα τα άρθρα τους και τα βάλουμε σε πλαίσια. Κατόπιν αρχίσαμε σιγά-σιγά να στήνουμε τη δική μας εφημερίδα, αφού πρώτα αποφασίσαμε τα άρθρα που θα περιείχε, με βασική θεματολογία τα απορρίμματα. Ξεκινήσαμε από το πρωτοσέλιδο δίνοντας ως βασικό τίτλο μία παράφραση του τίτλου της Δράσης της Eco-Schools: **«Στέλνουμε μήνυμα, Αναλαμβάνουμε Δράση»**. Κατόπιν, γράψαμε τους τίτλους των υπολοίπων άρθρων που θα περιέχονταν στο ίδιο τεύχος. Για το σκοπό αυτό, σε ένα χαρτί μεγέθους A4 κολλήσαμε μικρά ορθογώνια χαρτάκια όπου αναγράψαμε τις προτάσεις για τους τίτλους, που διατυπώθηκαν με τη μέθοδο της ιδεοθύελλας, καθώς και τον αριθμό της σελίδας όπου θα αντιστοιχούσαν. Έτσι μετά από αρκετές προτάσεις και ιδέες γύρω από αγαπημένες δραστηριότητες καταλήξαμε στους εξής τίτλους άρθρων:

Το Δέντρο της Ανακύκλωσης

Κομποστοποίηση

Αγαπημένη Ντενεκεδούπολη

Το Μπακάλικο

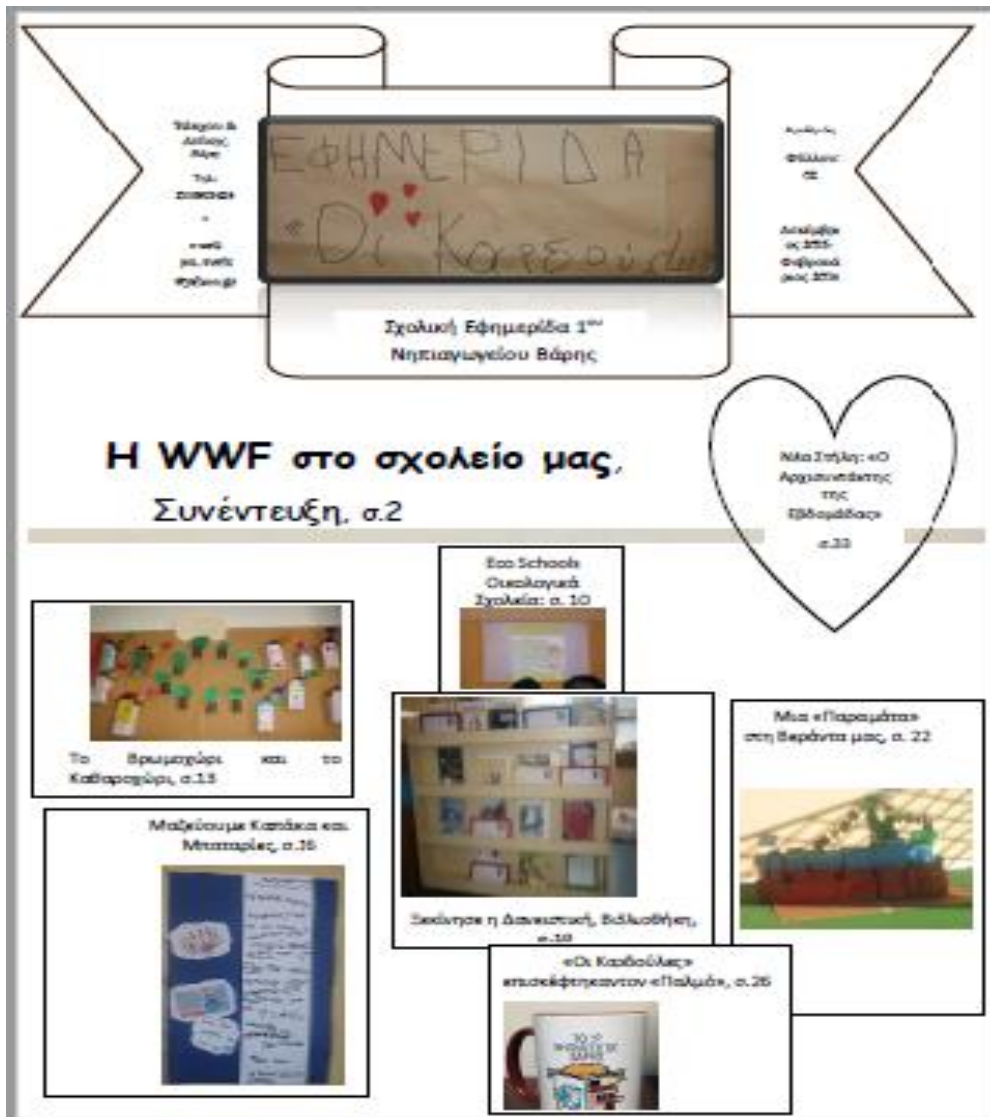
Συνέντευξη για το «Το Χωριό της Χαράς»,

Φτιάχνουμε τον Εαυτό μας από Άχρηστα Υλικά

Θα πρέπει να σημειώσουμε πως οι περισσότερες ιδέες των παιδιών βασίστηκαν σε δραστηριότητες που είχαμε ήδη αναπτύξει από την αρχή της σχολικής χρονιάς και αφορούσαν κυρίως σε θέματα προσαρμογής των νέων μαθητών στο σχολείο, στον εαυτό τους και την ξεχωριστή ταυτότητα του κάθε μαθητή, αλλά και στη σφυρηλάτηση των σχέσεων της ομάδας. Επίσης, σε ό,τι αφορά στη γραφή των άρθρων, ακολουθήθηκε μια *εξελικτική διαδικασία*: από τη γραφή κι αντιγραφή των γραμμάτων-συλλαβών -λέξεων στον και από τον πίνακα (στο 1ο και 2ο Φύλλο), στην αυτόματη γραφή από τα ίδια τα παιδιά (στο 3ο Φύλλο). Θα πρέπει ωστόσο να επισημανθεί πως όσα παιδιά αντιμετώπιζαν δυσκολία στη γραφή είχαν την εναλλακτική επιλογή να δουλέψουν στην ομάδα των σκιτσογράφων ιχνογραφώντας-σκισάροντας και ζωγραφίζοντας τις εικόνες που θεωρούσαν σημαντικότερες και αντιπροσωπευτικότερες, όπως για παράδειγμα συνέβη στο άρθρο “Το Χωριό της Χαράς”.

Ιδιαίτερη αναφορά τέλος, σε ό,τι αφορά στο πρώτο τεύχος θα πρέπει να γίνει στο άρθρο που αφορούσε στο λόγο που δώσαμε το συγκεκριμένο όνομα στην Εφημερίδα μας με το ομώνυμο άρθρο “*Γιατί ονομάσαμε την Εφημερίδα μας «Καρδούλες»*». Φυσικά δεν παραλείψαμε να υπογράψουμε δίνοντας στη δημοσιότητα τα ονόματα των συνεργατών της ομάδας που συνεργάστηκε για την έκδοση του 1ου τεύχους -τα οποία και κατατάξαμε ανάλογα με την “ειδικότητα” του κάθε συνεργάτη- όπως αναγράφηκαν στις δύο τελευταίες σελίδες.

3ο Βήμα: Διανομή: Εδώ πρέπει αναφέρουμε τη συνδρομή των γονέων που αγκαλιάζοντας με ενθουσιασμό την προσπάθειά μας είχαν πολύ σημαντικό ρόλο στην επιτυχία του εγχειρήματος και κυρίως στη διάδοση του τεύχους της εφημερίδας μας στην τοπική κοινότητα με στόχο την ενημέρωσή και ευαισθητοποίησή της για τη δράση που είχαμε αναλάβει. Έτσι, μια μητέρα, που εργάζεται στο το Κέντρο Εξυπηρέτησης Πολιτών (Κ.Ε.Π.) Βάρης ανέλαβε να την φωτοτυπήσει σε πολλά αντίτυπα αλλά και να την μοιράσει στους πολίτες που επισκέπτονταν το Κ.Ε.Π. Ένας πατέρας επίσης, που εργάζεται στο Δήμο ανέλαβε να παραδώσει αντίτυπα της εφημερίδας μας σε πρόσωπα και τοπικούς φορείς. Ένας άλλος πατέρας προθυμοποιήθηκε να μας εφοδιάσει με χαρτί.

1ο Βήμα: Το Πρωτοσέλιδο: Μαζί με τα παιδιά ψηφίσαμε και αποφασίσαμε ποιος θα είναι ο βασικός τίτλος του 2^{ου} φύλλου της εφημερίδας μας: **«Η WWF στο σχολείο μας»** με αφορμή την επίσκεψη μιας εκπροσώπου της WWF στο σχολείο μας, έχοντας ως θέμα: α) τα απορρίμματα και β) τα ζώα που απειλούνται προς εξαφάνιση.

2ο Βήμα: Αρθρογραφία: Στο 2^ο Φύλλο όλη η ομάδα της εφημερίδας ασχολήθηκε με τα ακόλουθα θέματα-άρθρα:

Συνέντευξη από τη WWF

Το Καθαροχώρι και το Βρωμοχώρι

Ανακοίνωση της Παρουσίας του Σχολείου μας στη Γιορτή των Οικολογικών Σχολείων, Eco-Schools

Η Δανειστική Βιβλιοθήκη του Σχολείου μας

Ανακοίνωση για τη Συλλογή Καπακιών για τα Αναπηρικά Καροτσάκια

Μια Παραμάτα στη Βεράντα μας

Επίσκεψη του 1^{ου} Νηπιαγωγείου Βάρης στην Εφημερίδα Παλμός: «Οι Καρδούλες επισκέφτηκαν τον Παλμό»

Ο Αρχισυντάκτης της Εβδομάδας

Πιο συγκεκριμένα:

Η Συνέντευξη με την εκπρόσωπο της WWF: Η ομάδα της εφημερίδας «Οι Καρδούλες» είχαν προετοιμάσει και καταγράψει τις ερωτήσεις που θα έθεταν στην εκπρόσωπο της WWF. Της θέσαμε και απαντήθηκαν τα ακόλουθα ερωτήματα: «Τι είναι η WWF;», «Τι κάνει η WWF για τα σκουπίδια και για την Ανακύκλωση;», «Γιατί αρέσει η φύση στη WWF;» «Τι θα γίνει εάν βρωμίζουμε τη φύση;», «Πως προσέχει η WWF τη φύση;» «Τι είναι τα Πάντα;», «Τι δράσεις κάνει η WWF». Οι απαντήσεις της συνέντευξης βιντεοσκοπήθηκαν από τα παιδιά με τη βοήθεια της εκπαιδευτικού. Στη συνέχεια και κατόπιν της ολοκλήρωσης της συνέντευξης το βιντεοσκοπημένο υλικό αναλύθηκε και οι απαντήσεις καταγράφηκαν, όμοια με τις ερωτήσεις. Η εκπαιδευτικός κατέγραφε τις λέξεις στον πίνακα και τα παιδιά τις αντέγραφαν ή ανέτρεχαν σε αυτές κάθε φορά που κρίνονταν αναγκαίο.

Η Ανακοίνωση της παρουσίας του σχολείου μας στη γιορτή των Οικολογικών Σχολείων, Eco-Schools: Ενημερώθηκε η τοπική και ευρύτερη κοινωνία για τη συμμετοχή μας στην παραπάνω γιορτή, με αναφορά στη παρουσίαση που κάναμε για τις οικολογικές δράσεις του νηπιαγωγείου μας.

Το Καθαροχώρι και το Βρωμοχώρι: αφού πρώτα διαβάσαμε το βιβλίο της Σοφίας Ζαραμπούκα “Το Βρωμοχώρι” αποφασίσαμε να το αναπαραστήσουμε στην τάξη μας. Κατ' αρχήν γράψαμε με τα παιδιά πως θα μπορούσε να ήταν το περιβάλλον του και οι άνθρωποι που ζουν σε αυτό. Κάναμε το ίδιο και για το “Καθαροχώρι” αντίστοιχα. Στη συνέχεια φτιάξαμε τα σπίτια τους, χρησιμοποιώντας άδεια κουτιά από γάλα ή χυμό και τα βάψαμε: μαύρα για το Βρωμοχώρι και άσπρα για το Καθαροχώρι. Κατά τον ίδιο τρόπο βάψαμε τα δέντρα, τους δρόμους, την πλατεία, Στις καμινάδες των σπιτιών του Καθαροχωριού δεν παραλείψαμε να τοποθετήσουμε μπαλόνια χρωματιστά, σύμφωνα με την πλοκή του ομώνυμου βιβλίου.

Η Δανειστική Βιβλιοθήκη του Σχολείου μας: με αφορμή τη δανειστική βιβλιοθήκη που ξεκίνησε στο σχολείο μας καταγράψαμε τους κανόνες λειτουργίας της και τον τρόπο που υλοποιείται ο δανεισμός.

Ανακοίνωση για τη συλλογή καπακιών για τα αναπηρικά καροτσάκια: Συλλέξαμε καπάκια για να τα δώσουμε στη εταιρεία Πρόληψης κατά των Ατυχημάτων των Αηγλίκων που θα φτιάξει τα αναπηρικά καροτσάκια.

Μια Παραμάτα στη βεράντα μας: δημοσιεύσαμε την Παραμάτα που φτιάξαμε από χάρτινα άδεια κουτιά από γάλα, στη διαδραστική Χριστουγεννιάτικη γιορτή μας, μαζί με τα παιδιά και τους γονείς.

Επίσκεψη του 1^{ου} Νηπιαγωγείου Βάρης στην Εφημερίδα Παλμός: «Οι Καρδούλες επισκέφτηκαν τον Παλμό της Γλυφάδας»: Δημοσιεύσαμε την επίσκεψη μας στην εφημερίδα «Ο Παλμός της Γλυφάδας». Εκεί αφού τούς συστηθήκαμε και αναφερθήκαμε στο έργο μας, κάναμε ερωτήματα στη δημοσιογραφική ομάδα. Μας έδειξαν ένα video για το πως τυπώνεται μια εφημερίδα και μας έκαναν δώρο μια αναμνηστική κούπα. Έτσι έγινε πιο κατανοητός ο ρόλος των παιδιών ως «δημοσιογράφων»

Ο Αρχισυντάκτης της Εβδομάδας: Μια νέα στήλη εγκαινιάστηκε στην εφημερίδα μας. Δημοσιεύσαμε τους Αρχισυντάκτες της εβδομάδας που ήταν κάθε φορά κάποιος μαθητής μας με τον γονέα του ή με τους γονείς που παρουσίαζαν κάθε εβδομάδα στην ολομέλεια μια δραστηριότητα σχετική με την ανακύκλωση και τα απορρίμματα.

3ο Βήμα: Διανομή: Η εφημερίδα διανεμήθηκε στα παιδιά και στους γονείς, αλλά και μέσω του Κ.Ε.Π. Βάρης και στην ευρύτερη τοπική κοινότητα καθώς και στην εφημερίδα «Ο Παλμός της Γλυφάδας», που σε φύλλο της αναφέρθηκε στην επίσκεψη μας

1ο Βήμα: Το Πρωτοσέλιδο: Συνεχίζοντας την ήδη δοκιμασμένη και επιτυχημένη συνταγή της άντλησης της θεματολογίας μας από τις δραστηριότητες μας, με περιβαλλοντικό πάντα χαρακτήρα, προχωρήσαμε στην έκδοση του 3ου και τελευταίου τεύχους της εφημερίδας μας "Οι Καρδούλες". Έχοντας ήδη την εμπειρία των δύο προηγούμενων τευχών, η διαδικασία ήταν τώρα πιο οικεία στα παιδιά. Έτσι αναφορικά με το πρωτοσέλιδο, αφού γράψαμε όλους τους πιθανούς τίτλους των άρθρων, κατόπιν ψηφοφορίας επιλέξαμε το βασικό τίτλο που με την ευκαιρία της γιορτής της μητέρας το μήνα Μάιο, δεν ήταν άλλος από: "**Για τη Γιορτή της Μητέρας**". Όμως δεν έλειψαν και τα άρθρα που άντλησαν από τις εκπαιδευτικές μας επισκέψεις. Έτσι αυτό το τεύχος περιείχε τους εξής τίτλους:

Επίσκεψη στο Μουσείο Βορρέ

Συνέντευξη από το ΕΛ.ΚΕ.ΘΕ.

Ζητήσαμε Συνέντευξη από το Γιάννη Χαρούλη

Δεν πετάμε Σκουπίδια στη Θάλασσα

Ένα Ζωντανό Δάσος

Τα Ζώα και τα Είδη του Δάσους

Επαναχρησιμοποιούμε τα Φρούτα Φτιάχνοντας Γλυκό του Κουταλιού ή Μαρμελάδα,

2ο Βήμα: Η Απομαγνητοφώνηση Φωνητικού Υλικού: όπως προειπώθηκε μεγάλο μέρος του υλικού των άρθρων μας προήλθε από τις εκπαιδευτικές μας επισκέψεις. Σε μια απ' αυτές, στο Ελληνικό Κέντρο Θαλάσσιων Ερευνών (ΕΛ.Κ.Θ.Ε) χρησιμοποιήσαμε κατά τη συνέντευξη που πήραμε από τις βιολόγους που μας υποδέχτηκαν, τη μαγνητοφώνησή τους στο κινητό τηλέφωνο της εκπαιδευτικού. Τα παιδιά είχαν χωριστεί σε ομάδες ανά δύο. Έθεταν τις ερωτήσεις -που ήδη είχαμε θέσει και δουλέψει στο σχολείο- αναφορικά με το έργο του ΕΛ.ΚΕ.Θ.Ε., τη συμβολή του στην προστασία του περιβάλλοντος, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι εργαζόμενοι σε αυτό, τις συνθήκες εργασίας τους κτλ. Κατόπιν της επιστροφής μας στην τάξη απομαγνητοφωνήσαμε το υλικό που είχαμε φέρει μαζί μας. Μια διαδικασία δύσκολη και απαιτητικότερη συγκριτικά με την επεξεργασία των βίντεο που προηγήθηκε στο 2ο Φύλλο της Εφημερίδας μας, καθώς βασιζόμασταν τώρα πια μόνο στη φωνή χωρίς να έχουμε τη βοήθεια και τα πλεονεκτήματα της εξω-λεκτικής γλώσσας που προσφέρει η βιντεοσκόπηση.

3ο Βήμα Η Αρθρογραφία: Αφού συμφωνήσαμε τους τίτλους των άρθρων προχωρήσαμε στη συγγραφή τους. Η διαδικασία ήταν εξίσου οικεία στα παιδιά, μια και βρισκόμασταν ήδη στο μήνα Μάιο και λίγο πριν το τέλος της σχολικής χρονιάς. Έτσι πολλά παιδιά, κυρίως της πρώτης νηπιακής ηλικίας, **είχαν ήδη κατακτήσει το μηχανισμό της γραφής και της ανάγνωσης.** Επομένως η πλειοψηφία των νηπίων ήταν σε θέση να γράφουν τις φωνές, τις λέξεις και κατόπιν τις προτάσεις μόνα τους συνθέτοντας κάθε λέξη ξεχωρίζοντας και γράφοντας τις φωνούλες (συλλαβές) αφού πρώτα τις αναγνωρίζαμε, τις ξεχωρίζαμε, τις φωνάζαμε δυνατά και τις χτυπούσαμε με τα παλαμάκια. Μάλιστα επειδή υπήρχε έντονος ενθουσιασμός και ενδιαφέρον, με αποτέλεσμα να μη λείπουν οι προστριβές και οι διαφωνίες για το ποιος θα γράψει τα περισσότερα, ορίσαμε τον όρο το κάθε παιδί να έχει το δικαίωμα να γράφει έως τρεις λέξεις. Βέβαια όποιο παιδί αντιμετώπιζε δυσκολίες καταφεύγαμε στη μέθοδο της αντιγραφής της λέξης, που είχε ήδη γράψει η εκπαιδευτικός στον πίνακα της τάξης, όπως ακριβώς έγινε και στο 2ο Φύλλο

4ο Βήμα: Στήλη ο Αρχισυντάκτης της Εβδομάδας: το 3ο Φύλλο στις “Καρδούλες” ολοκληρώνεται, όπως και το προηγούμενο, με τη στήλη: “Ο Αρχισυντάκτης της Εβδομάδας”, όπου παρατίθενται οι δραστηριότητες που ανέπτυξαν τα παιδιά-Αρχισυντάκτες με τη βοήθεια των γονέων τους αναφορικά είτε με την ανάγνωση βιβλίων για την προστασία του περιβάλλοντος, είτε την προβολή βίντεο, με θέματα: την ανακύκλωση ή τα απειλούμενα ζώα από την καταστροφή του περιβάλλοντος.

3ο Βήμα: Διανομή: Ο τόπος διανομής του συγκεκριμένου τεύχους διαφοροποιήθηκε σε σχέση με τα δύο προηγούμενα, καθώς μοιράστηκε από τα παιδιά που υποδύονταν τους εφημεριδοπώλες στην καλοκαιρινή μας γιορτή, στο κοινό που την παρακολούθησε. Σε αυτό πέρα από τους γονείς των μαθητών μας και τους φορείς της τοπικής κοινότητας προσκλήθηκαν και οι κοινωνικοί εταίροι-υποστηρικτές της δράσης μας με

τους οποίους συνεργαστήκαμε κατά τη διεξαγωγή του Προγράμματος -ΕΛΚΕΘΕ, WWF, Εφημερίδα Παλμός- με στόχο την ενθάρρυνση της επικοινωνίας και της συνεργασίας σχολείου και του κοινωνικού χώρου.

Αξιολόγηση

Η συγκεκριμένη δράση αποτέλεσε ένα αισιόδοξο αλλά ταυτόχρονα ενδιαφέρον εγχείρημα αποτελώντας ένα στοίχημα τόσο για τους μαθητές όσο και τους εκπαιδευτικούς. Τα νήπια υιοθέτησαν καινούργιες αντιλήψεις και στάσεις γύρω τον τρόπο δημιουργίας και λειτουργίας μιας εφημερίδας, με οικολογικό μάλιστα περιεχόμενο. Το όλο εγχείρημα θα μπορούσαμε να πούμε επιστέφθηκε με επιτυχία από τη συνδρομή και την άμεση εμπλοκή των **κοινωνικών εταίρων**, συντελώντας έτσι στην εφαρμογή στην πράξη ενός από τις βασικά χαρακτηριστικά του «Αειφόρου Σχολείου» που είναι, το άνοιγμα του σχολείου στην κοινότητα. Ενσωματώνοντας ιδέες και αξίες της αειφορίας, προχωρήσαμε στην εφαρμογή καινοτόμων διδακτικών μεθόδων και ανάπτυξης των δεξιοτήτων της συνεργασίας και της υπευθυνότητας, προσπαθώντας να επηρεάσουμε και τις υπόλοιπες πλευρές της σχολικής ζωής (διοικητικές και διαχειριστικές), θέτοντας βάσεις για καλύτερες συνεργασίες που θα βοηθήσουν στην αλλαγή της σχολικής ζωής.

Ταυτόχρονα με την ανάπτυξη κι εφαρμογή της ομαδοσυνεργατικής μέθοδου διδασκαλίας, - εμπλουτισμένη παράλληλα και με άλλες βιωματικής μορφής διδακτικές προσεγγίσεις-, την υιοθέτηση της δημοκρατικής και συμμετοχικής διαδικασίας στη λήψη των αποφάσεων από την πλευρά των μαθητών και τέλος τη στενή, απροκατάληπτη και ισότιμη συνεργασία της σχολικής μονάδας με την ευρύτερη κοινότητα, παράγοντες που συνετέλεσαν σημαντικά, ώστε το εγχείρημα της έκδοσης και της διακίνησης της εφημερίδας “Οι Καρδούλες”, να λειτουργήσει ενθαρρυντικά στο δρόμο προς ένα αειφόρο σχολείο.

Βιβλιογραφία

Διαφέρμου Χ., Κουλούρη Π. & Μπασαγιάννη Ε., (2006), Οδηγός Νηπιαγωγού.

Εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί. Δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης, Αθήνα: ΟΕΔΒ

Λάχλου Σ., Οι Αρχές της Παιδαγωγικής Φρενέ και η Σχολική Εφημερίδα, <https://skasiarxeio.wordpress.com>

Λάχλου Σ., Σχολική Εφημερίδα. Ένα Σχέδιο Εργασίας, <https://skasiarxeio.wordpress.com/>

[Παγώνη, Μ., “Μαθητικά Συμβούλια και Σχέση με το Νόμο” στο περ. Σύγχρονα Θέματα, τ. 99, σ. 20-27](#)

[Delcambre, I. “Οι Τελετουργίες στο Νηπιαγωγείο: Εγκαθίδρυση της Σχολικής Κοινότητας και Γλωσσικές Μαθήσεις” στο περ. Σύγχρονα Θέματα, τ. 99, σ. 66-76](#)

Καλαϊτζίδης, Δ. “Σήμα Αειφόρου Σχολείου” στο περιοδ. «για την ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ εκπαίδευση», τ. 13/58, <http://www.peekpemagazine.gr/article>

[Παγώνη, Μ., “Μαθητικά Συμβούλια και Σχέση με το Νόμο” στο περ. Σύγχρονα Θέματα, τ. 99, σ. 20-27](#)

Φωτιάδης, Μ. “Αειφορία και Αειφόρος Ανάπτυξη: μια (ακόμα) Κριτική Θεώρηση” στο περιοδ. «για την ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ εκπαίδευση», τ. 13/58, <http://www.peekpemagazine.gr/article>

Ελένη Σβορώνου*

Υγιή παιδιά, υγιής πλανήτης.

*Υπεύθυνη Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης WWF Ελλάς

Λεμπέση 21

117 43 Αθήνα

www.wwf.gr

Η ταυτότητα του προγράμματος.

Το πρόγραμμα αυτό, και καμπάνια ευαισθητοποίησης του WWF Ελλάς απευθύνεται σε σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης αλλά και σε όλη την οικογένεια.

Αποτελείται από (α) ένα πλήρες παιδαγωγικό υλικό που μπορεί να κατεβάσει ο εκπαιδευτικός από εδώ: <http://food.wwf.gr/schools>, (β) μία κινητή έκθεση για τα παιδιά και τους γονείς που ταξιδεύει σε όλη την Ελλάδα (<http://food.wwf.gr/roadtrip>) και (γ) έναν διαγωνισμό για σχολεία (<http://food.wwf.gr/schools>).

Το υλικό και η καμπάνια προσεγγίζει το θέμα της διατροφής από πλευράς βιωσιμότητας για το περιβάλλον και υγείας.

Βασικές έννοιες που πραγματεύεται είναι:

- Οικολογικό αποτύπωμα της διατροφής
- Τροφοχιλιόμετρα
- Ενεργειακό αποτύπωμα
- Υδατικό αποτύπωμα
- Φυσιικοί πόροι και βιοποικιλότητα «κρυμμένα» στα τρόφιμα.

Ενώ τα βασικά μηνύματα είναι:

- Μεσογειακή διατροφή: καλή για την υγεία, καλή για τον πλανήτη.
- Τρώω τοπικά, τρώω εποχικά.
- Δεν πετάω φαγητό.
- Αφήνω τον γόνο να γίνει γονιός.
- Διαβάζω ετικέτες.
- Αποφεύγω τα φοινικέλαιο.
- Τρώω σπιτικά, αποφεύγω τα έτοιμα.

Το παιδαγωγικό υλικό.

Το παιδαγωγικό υλικό, εγκεκριμένο από το Υπουργείο Παιδείας, εφαρμόστηκε πιλοτικά την ακαδημαϊκή χρονιά 2016-17 σε τρία σχολεία της Αθήνας. Μπορεί να δει κανείς χαρακτηριστικά στιγμιότυπα στο blog του 21^{ου} Νηπιαγωγείου Αθηνών, εδώ:

<http://21nipiagogeio.blogspot.gr/search/label/%CE%A5%CE%B3%CE%B9%CE%AE%20%CF%80%CE%B1%CE%B9%CE%B4%CE%B9%CE%AC->

<http://www.wwf.gr/images/pdfs/pe/YgiiPaidiaSyndesiAnalytiko.pdf>
<http://www.wwf.gr/sendy/l/ZRsFZ8923AkInVu7636r11763Elg/yCmjgk2ev0vFhM5892BmZYHg/8ZpiDjXBhdGqdTIAAt45iwg>

Μετά από τη σχετική αξιολόγηση και ανατροφοδότηση από τους εκπαιδευτικούς που το εφάρμοσαν, το υλικό αναμορφώθηκε από την παιδαγωγική ομάδα του WWF Ελλάς και πήρε την οριστική του μορφή.

Σύμβουλος σε όλη τη διαδικασία της δημιουργίας του ήταν η Υπεύθυνη Περιβ/κής Εκπ/σης Α΄ Δ/σης Π.Ε. Αθηνών κ. Μαρία Δημοπούλου.

Το υλικό αλλά και η όλη παρέμβαση στα σχολεία αξιολογήθηκε από το Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο (Καθηγήτριας κ. Κώστας Αμπελιώτης και Καθηγήτρια κ. Βασιλική Κωσταρέλλη) ως προς το βαθμό αλλαγής διατροφικών συνηθειών που επιτεύχθηκε. Μοιράστηκε σχετικό ερωτηματολόγιο στις οικογένειες των μαθητών πριν και μετά την παρέμβαση. Τα αποτελέσματα ήταν ενθαρρυντικά. Σημαντικό ποσοστό μείωσε τη σπατάλη τροφίμων και αύξησε την κατανάλωση φρούτων και λαχανικών.

Το υλικό αυτό αποτελείται από 11 δραστηριότητες που δομούνται γύρω από τα πέντε γεύματα της ημέρας ενός παιδιού (πρωινό, κολατσιό, μεσημεριανό, απογευματινό και βραδινό) ενώ περιλαμβάνει τρεις δραστηριότητες εισαγωγικές και τρεις που υλοποιούνται με τους γονείς (επίσκεψη στο Σούπερ Μάρκετ, στη Λαϊκή και πάρτι/πικνίκ στο πάρκο). Επιτραπέζια παιχνίδια, τόμπολα, μουσικοκινητικά παιχνίδια, ντόμινο και άλλες μορφές βιωματικής και παιγνιώδους μάθησης χαρακτηρίζουν τις δραστηριότητες.

Η εφαρμογή των δραστηριοτήτων μπορεί να γίνει στο πλαίσιο του αναλυτικού προγράμματος, της Ευέλικτης Ζώνης, των Ξένων γλωσσών, των Εικαστικών, της Μουσικής και της Φυσικής Αγωγής.

Διεξοδική έκθεση της **διασύνδεσης του υλικού με το αναλυτικό πρόγραμμα** βρίσκεται εδώ:

<http://www.wwf.gr/images/pdfs/pe/YgiiPaidiaSyndesiAnalytiko.pdf>
<http://www.wwf.gr/sendy/l/ZRsFZ8923AkInVu7636r11763Elg/yCmjgk2ev0vFhM5892BmZYHg/8ZpiDjXBhdGqdTIAAt45iwg>

Η διαδραστική κινητή έκθεση.

Σχεδιάστηκε με βάση την κεντρική ιδέα του υλικού. Πέντε σταθμοί-περίπτερα (Λαϊκή, Σούπερ Μάρκετ, Ψάρεμα, Μαγειρέμα στην κουζίνα και Γεύμα με έναν ουρακοτάγκο) αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της έκθεσης.

Αυτή την ακαδημαϊκή χρονιά η έκθεση ταξιδεύει στην επαρχία. Υπάρχει πιθανότητα του χρόνου να εκτεθεί σε χώρο εντός Αττικής για να την επισκεφθούν σχολεία και οικογένειες της πόλης.

Ο διαγωνισμός.

Τα σχολεία που θα θελήσουν να εφαρμόσουν τις δραστηριότητες, σε επίπεδο σχολείου (οι δραστηριότητες διαμοιράζονται ανάμεσα στις τάξεις του ίδιου σχολείου), μπορούν να πάρουν μέρος στον διαγωνισμό με έπαθλο την εγκατάσταση μίας ηλεκτρικής κουζίνας και ενός λαχανόκηπου στο σχολείο.

Η ιστοσελίδα του προγράμματος.

Ανανεώνεται διαρκώς. Μπορείτε να απολαύσετε με τους μαθητές σας τα βίντεο για παιδιά που βρίσκονται εδώ:

<http://www.wwf.gr/images/pdfs/pe/YgiiPaidiaSyndesiAnalytiko.pdf>
<http://www.wwf.gr/sendy/l/ZRsFZ8923AkInVu7636r11763Elg/yCmjgk2ev0vFhM5892BmZYHg/8ZpiDjXBhdGqdTIAAt45iwg>

Να κατεβάσετε τις αφίσες του προγράμματος και να ενημερώνετε γενικά για όλα τα νέα της καμπάνιας.

Η καμπάνια και το παιδαγωγικό υλικό σχεδιάστηκαν από την ομάδα του WWF Ελλάς που αποτελείται από τους: Αχιλλέα Πληθάρα, Βίκυ Μπαρμπόκα, Ελένη Σβορώνου, Νάνσυ Κουταβά, Μαρίνα Συμβουλίδου και Ντίνο Τσουκαλά. Για οποιαδήποτε άλλη πληροφορία, μη διστάσετε να επικοινωνήσετε με το WWF Ελλάς.

*Νηπιαγωγός, afrokolias@sch.gr

Περίληψη

Στο 3^ο Νηπιαγωγείο Μαρκοπούλου πραγματοποιήθηκαν δύο προγράμματα κατά τις σχολικές χρονιές 2013-2014 και 2014-2015.

Το πρόγραμμα «Διαμόρφωση Αυλής» πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του Διεθνούς Θεματικού Δικτύου Οικολογικά Σχολεία κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους 2013-2014 . Το πρόγραμμα ξεκίνησε με αφορμή την παρασκευή μούστου από το πάτημα των σταφυλιών. Έπειτα από προβληματισμό συναποφασίστηκε από τις εκπαιδευτικούς η ενασχόληση με τη σπορά , φροντίδα των φυτών καθώς και η δημιουργία βοτανόκηπου, λαχανόκηπου, κομποστοποιητή , χώρου αναψυχής και φύτεμα περισσότερων δέντρων με τη βοήθεια του Βοτανικού Κήπου

Το πρόγραμμα «Διαχείριση σκουπιδιών» πραγματοποιήθηκε κατ τη διάρκεια του σχολικού έτους 2014-2015 στο 3^ο Νηπιαγωγείο Μαρκόπουλου. Τα νήπια ευαισθητοποιήθηκαν ως προς τη διαχείριση των σκουπιδιών του σχολείου. Για το λόγο αυτό κατασκευάστηκαν από γονείς κομποστοποιητής για τα οργανικά απορρίμματα καθώς και κάδοι σκουπιδιών για τα διάφορα είδη σκουπιδιών .

Τα δύο προγράμματα αποτέλεσαν τα δύο μέρη μιας συνολικής προσπάθειας για να ευαισθητοποιηθούν τα παιδιά και να αποκτήσουν οικολογική συνείδηση.

Οι γονείς ενεπλάκησαν ενεργά πήραν πρωτοβουλίες και βοήθησαν ώστε να ολοκληρωθεί το πρόγραμμά μας.

Λέξεις κλειδιά: Βοτανόκηπος, ανακύκλωση, ,κομποστοποίηση, απορρίμματα, συμμετοχή γονέων

ΑΦΟΡΜΗΣΗ

Η αφορμή για το πρόγραμμα «διαμόρφωση αυλής» δόθηκε

1) με την παρασκευή μούστου από το πάτημα των σταφυλιών στην αυλή του σχολείου μας και 2) με την παγκόσμια ημέρα των ζώων κατά την οποία επισκέφτηκε το σχολείο μας : ένα άλογο που ο ιδιοκτήτης του ήταν γονέας και σκυλάκια από τη δράση Sapt Hellas για αδέσποτα ζώα. Η αφορμή για την πραγματοποίηση του προγράμματος “διαχείριση σκουπιδιών” δόθηκε όταν παρουσιάστηκε η ανάγκη να πεταχτούν τα άχρηστα υλικά .Τότε έγινε συζήτηση για το τι γίνονται τα σκουπίδια και τέθηκε το θέμα της ανακύκλωσης

ΣΤΟΧΟΙ

Στόχος των προγραμμάτων που πραγματοποιήθηκαν ήταν η ευαισθητοποίηση, η εκπαίδευση και η αλλαγή στάσης των μαθητών και μαθητριών σε θέματα που αφορούν στο περιβάλλον. Ειδικότερα οι στόχοι που επιτεύχθηκαν:

Γνωστικοί

- Να διευρύνουν τις γνώσεις τους για τους φυτικούς οργανισμούς στο άμεσο περιβάλλον (παιδί και φυσικό περιβάλλον)

- Να προβληματιστούν και στηριζόμενα σε προηγούμενες εμπειρίες να κάνουν απλές υποθέσεις και να καταλήξουν σε απλά συμπεράσματα (παιδί και μαθηματικά).
- Να μάθουν να συλλέγουν πληροφορίες.
- **Συναισθηματικοί**
- Να ευαισθητοποιηθούν ως προς τη διατήρηση καθαρού περιβάλλοντος
- Να υιοθετήσουν θετική στάση απέναντι στο φυσικό περιβάλλον.
- **Ψυχοκινητικοί**
- Να καλλιεργήσουν την αντίληψη του σώματός τους μέσω ψυχοκινητικών παιχνιδιών.
- Ανάπτυξη δεξιοτήτων για εργασίες που απαιτούν λεπτή κινητικότητα.
- Προσανατολισμός στο χώρο.
- Αντίληψη του χώρου.
- **Αισθητικοί**
- Η καλλιτεχνική έκφραση των νηπίων μέσω των εικαστικών, της θεατρικής τέχνης, της μουσικής, της λογοτεχνίας.
- **Δεξιότητες.**
- Επαφή των νηπίων με τον προφορικό και γραπτό λόγο .

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ «ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΥΛΗΣ»

Οι δραστηριότητες, αφενός, σχετίζονται, συνδέονται και διατρέχουν όλες τις γνωστικές περιοχές του Αναλυτικού Προγράμματος του Νηπιαγωγείου, αφετέρου πραγματοποιήθηκαν τόσο εντός της τάξης όσο και εκτός σχολείου μέσω επισκέψεων, σε συνεργασία με κοινωνικούς φορείς και γονείς.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Το πρόγραμμά μας ξεκίνησε λίγους μήνες μετά την έναρξη της σχολικής χρονιάς. Τα παιδιά έφεραν σταφύλια και τα πάτησαν. Το μούστο τον φυλάξαμε σε γυάλινα μπουκάλια και τον είδαμε να γίνεται κρασάκι κατά τη διάρκεια της χρονιάς.

Με αφορμή την παγκόσμια ημέρα των ζώων επισκέφτηκαν το σχολείο μας ένα άλογο που ο ιδιοκτήτης του ήταν γονιός και σκυλάκια από τη δράση Sapr για τα αδέσποτα ζώα

Το ενδιαφέρον των νηπίων έπειτα από τις δραστηριότητες αυτές πυροδοτήθηκε και τα νήπια αναρωτήθηκαν πώς θα μπορούσαμε να αξιοποιήσουμε περισσότερο την αυλή μας. Και τότε αποφασίσαμε(εκπαιδευτικοί) να ενταχθούμε στο πρόγραμμα «Οικολογικά Σχολεία» της ΕΕΠΦ και ιδιαίτερα να ασχοληθούμε με τη διαμόρφωση της αυλής.

Έπειτα από συζήτηση με τα νήπια αποφασίστηκε η δημιουργία βοτανόκηπου, λαχανόκηπου κομποστοποιητή , δημιουργία χώρου αναψυχής και φύτεμα περισσότερων δέντρων .

Σαν πρώτο βήμα συγκροτήσαμε περιβαλλοντική επιτροπή που απαρτιζόταν από τους τρεις εκπαιδευτικούς του σχολείου μας και τα νήπια του σχολείου .

Μία πρώτη ιδέα ήταν να δημιουργήσουμε βοτανόκηπο και λαχανόκηπο. Μία μητέρα που εργαζόταν στο Δήμο ως κηπουρός φρόντισε για την επισκευή και συντήρηση του αυτόματου ποτίσματος της αυλής, προκειμένου να μη γίνεται σπατάλη του νερού .

Για την κατασκευή των παρτεριών στα οποία θα φυτεύαμε τα βότανα φρόντισε μέλος της περιβαλλοντικής επιτροπής-γονέας και κατασκεύασε παρτέρια από παλέτες. Επίσης ένας άλλος γονέας δώρισε μεγάλα τε- λάρια που είχε στο μαγαζί του για τη μεταφορά ζωοτροφών, τα οποία χρησιμοποιήθηκαν για παρτέρια.

Άλλοι γονείς φρόντισαν να μας φέρουν χώμα και κοπριά για να γεμίσουμε τα παρτέρια και να φυτέψουμε τα φυτά.

Με ενέργειες των γονέων αγοράσαμε βότανα και λαχανικά. Φυτέψαμε τα βότανα και δημιουργήσαμε έναν υπέροχο βοτανόκηπο στον οποίο τοποθετήσαμε το τραπέζι και τα στασίδια που μας δώρισε μία μητέρα. Δημιουργήθηκε ένας υπέροχος χώρος αναψυχής. Τα πρώτα προϊόντα του λαχανόκηπου ενθουσίασαν τα παιδιά.

Επίσης μέλος της επιτροπής-γονέας κατασκεύασε τον κομποστοποιητή μας στην αυλή του σχολείου μας. Τα παιδιά από την ημέρα εκείνη φρόντιζαν να πετούν τα οργανικά απορρίματα στον κομποστοποιητή. Ο κομποστοποιητής σύντομα δημιούργησε το πρώτο κομπόστ-λίπασμα που το χρησιμοποιήσαμε στο βοτανό- κηπό μας.

Άλλη μία πρωτοβουλία ήταν να ζητήσουμε από το Βοτανικό Κήπο δέντρα προκειμένου να τα φυτέψουμε στην αυλή μας.

Τα νήπια έφτιαξαν το δικό τους φυτολόγιο χρησιμοποιώντας τα φύλλα των φυτών της αυλής μας.

Στη συνέχεια, επισκεφτήκαμε το ΚΠΕ Λαυρίου για να παρακολουθήσουμε το πρόγραμμα «Το δάσος έχει τη δική του ιστορία». Με αφορμή τα σκουπίδια που είδαμε στο δάσος μιλήσαμε για τους κινδύνους που α- πορρέουν από την μόλυνση του περιβάλλοντος. Επίσης εξετάσαμε πώς πρέπει να το προστατεύουμε. Τα νήπια μάζεψαν τα σκουπίδια και καθάρισαν την περιοχή που επισκεφτήκαμε. Συνειδητοποίησαν ότι όλοι είμαστε υπεύθυνοι για τη διατήρηση του φυσικού μας πλούτου

«ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΠΟΡΡΙΜΑΤΩΝ»

Κατόπιν του επιτυχημένου προγράμματος κατά την προηγούμενη χρονιά και μετά τη χρήση του κομπο- στοποιητή, έφεραν από το σπίτι τους άχρηστα υλικά και προβληματίστηκαν για το πώς θα μπορούσε το κάθε πράγμα να αξιοποιηθεί

Λειτουργήσαμε τους κάδους ανακύκλωσης (για πλαστικό, γυαλί, χαρτί) που οι γονείς είχαν φτιάξει κατά την περσινή χρονιά. Τα παιδιά πετούσαν καπάκια, χαρτί και γυάλινα μπουκάλια που έφεραν από το σπίτι τους, στους αντίστοιχους κάδους Έμαθαν για την ανακύκλωση από πληροφορίες που πήραμε από το in- ternet και βιβλία

Αποφασίσαμε λοιπόν τη συγκέντρωση καπακιών για να τα δώσουμε στον Πανελλήνιο Σύλλογο Πρόληψης και Συμπαράστασης Ανηλίκων Θυμάτων Τροχαίων Ατυχημάτων σε συνεργασία με το Δήμο Μαρκόπουλου.

Επίσης κατά τη διάρκεια όλης της σχολικής χρονιάς οι εκπαιδευτικοί προσπαθήσαμε να χρησιμοποιήσου- με άχρηστα υλικά για όλες τις κατασκευές που κάναμε με τα παιδιά.

Οργανώθηκαν επισκέψεις των γονιών στο σχολείο προκειμένου να οργανωθούν ομάδες εργασίας με τα παιδιά και να κάνουν κατασκευές σχετικές με τα Χριστούγεννα και το Πάσχα από άχρηστα υλικά.

Συμμετείχαμε στο πρόγραμμα e-twinning. Αλληλογραφήσαμε με άλλες χώρες με κάρτες από ανακυκλωμέ- νο χαρτί το οποίο φτιάξαμε στο σχολείο με τα νήπια

Τα παιδιά ευαισθητοποιήθηκαν στο θέμα της επαναχρησιμοποίησης άχρηστων υλικών. Με τις ενέργειες της περιβαλλοντικής επιτροπής ενημερώθηκαν όλοι οι γονείς του σχολείου. Ο σκοπός μας επιτεύχθηκε. Η φράση «τίποτε δεν πάει χαμένο» εμπεδώθηκε από τα παιδιά αφού το βίωσαν μέσα από τις δραστηριότητες που κάναμε

4. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΜΕΘΟΔΟΙ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ

1. Βιωματική επικοινωνιακή διδασκαλία
2. Διαθεματική-διεπιστημονική προσέγγιση του θέματος
3. Δραματοποίηση - παιχνίδι ρόλων
4. Μελέτη πεδίου
5. Ομαδοσυνεργατική μέθοδος

5. ΕΠΙΣΚΕΨΕΙΣ

ΚΠΕ Λαυρίου για να παρακολουθήσουμε το πρόγραμμα «δάσος: έχει τη δική του ιστορία»

6. ΜΕΣΑ ΠΟΥ ΧΡΗΣΙΜΟΠΟΙΗΘΗΚΑΝ ΓΙΑ ΤΗ ΓΝΩΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΔΡΑΣΗΣ ΜΑΣ

Ενημερωτικά έντυπα που μοιράσαμε στους γονείς για την ανάγκη διατήρησης του περιβάλλοντος Αυτά ήταν ζωγραφίες των παιδιών με το μήνυμα που έγραφαν τα ίδια τα παιδιά «θέλουμε καθαρό περιβάλλον»

7. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η διαμόρφωση της αυλής μας καθώς και η ανακύκλωση-διαχείριση απορριμμάτων ήταν ένα θέμα που συνάρπασε τα νήπια. Αυτό φάνηκε από το ενδιαφέρον που έδειξαν και από τη διαρκή τους προσπάθεια να συμμετέχουν φέρνοντας στην τάξη ό,τι νόμιζε το καθένα σχετικό με τα φυτά, φωτογραφίες, πληροφορίες, βιβλία. Τα παιδιά άλλαξαν συμπεριφορά και στάση απέναντι στο περιβάλλον αφού πρόσεχαν να διατηρούν το σχολείο τους καθαρό. Το σημαντικό ήταν ότι η δράση μας ευαισθητοποίησε τους γονείς των νηπίων αλλά και τους κατοίκους της περιοχής μας. Η συμμετοχή των γονέων συνετέλεσε στην επιτυχία των προγραμμάτων και τις δύο χρονιές. Στο πρόγραμμα ενεπλάκησαν μαθητές, εκπαιδευτικοί και οι γονείς. Το σχολείο μετατράπηκε σε μια μεγάλη κυψέλη. Τα προγράμματα τα εφαρμόσαμε ολιστικά όσον αφορά τη συμμετοχή γονέων εκτός των παιδιών και των εκπαιδευτικών. Δε θα μπορούσε να γίνει τίποτε χωρίς τη βοήθεια των γονέων.

ΣΧΕΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Δαφέρμου Χ, Πηνελόπη Κουλούρη, Ελευθερία Μπασογιάννη, (2008, έκδοση Γ') Οδηγός Νηπιαγωγού Εκπαιδευτικοί σχεδιασμοί. Δημιουργικά περιβάλλοντα μάθησης Αθήνα, (ΟΕΔΒ)
- Θ. Παπαπαύλου, Ψαλλιδάς Β. Καλαϊτζίδης Δ., Ε. Περικλέους, Θ Κουρουζίδης, Π Σταθόπουλος, Μ. Σκούλλος (2008), Το σποράκι πηγή ζωής Λαύριο Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Λαυρίου
- Τόλκα Μ., (2007), Η κυρία ανακύκλωση και οι φίλοι της, Αθήνα, Λιβάνης
- Επιμελήτρια έκδοσης Μέλλου Ελένη (Σχολική Σύμβουλος Προσχολικής Αγωγής), 2012, PROJECTS AND ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΚΟΤΗΤΑ, Αθήνα, Ondemand

ΚΑΛΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΣΤΟ ΑΕΙΦΟΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

*Νηπιαγωγός-Προϊσταμένη στο 3ο Νηπιαγωγείο Γέρακα

**Νηπιαγωγός στο Νηπιαγωγείο Αβδήρων, Ξάνθης- Mcs Περιβαλλοντική Εκπαίδευση για την Αειφορία

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αυτό που παρουσιάζουμε είναι οι «**καλές πρακτικές στο αειφόρο σχολείο**». Παρουσιάζουμε **ιδέες** με τις οποίες έχουμε ασχοληθεί, ή θα θέλαμε να ασχοληθούμε, ώστε να γίνουν κατανοητά τα οφέλη, οι συνέπειες αλλά και ο τρόπος με τον οποίο ένας εκπαιδευτικός λειτουργεί στα πλαίσια της **περιβαλλοντικής εκπαίδευσης**. Οι καλές πρακτικές στο αειφόρο σχολείο επιζητούν τη γνώση εκείνη που θα συμβάλει στην **αλλαγή συμπεριφοράς** του μαθητή, θα τον κάνει να κατανοήσει, να ανακαλύψει τη γνώση **βιωματικά**, να αναπτύξει προσωπικά, να αναπτύξει ικανότητα **κριτικής σκέψης** και **ικανότητα δράσης**, να γίνει **ενεργός πολίτης**.

GOOD PRACTICES IN THE SUSTAINABLE SCHOOL

A. Katopodi, S. Paraskevoudoulou²

¹Early Childhood educator-Head of the 3rd Kindergarten in Gerakas

² Early Childhood educator in the Kindergarten of Avdira, Xanthi-Mcs Environmental Education for Sustainability

ABSTRACT

What we present is "**good practices in a sustainable school**". We present **ideas** that we have dealt with, or would like to address, in order to understand the benefits, consequences and the way in which a teacher works in the context of the **environmental education**. Good practices in sustainable school seek the knowledge that will help in **change of student's behavior**, will make him / her to understand, to discover the knowledge **experientially**, will help him manage personally development, develop **critical thinking** capacity and **ability to act** and to become an **active citizen**.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μπορεί να έχουν περάσει σχεδόν τέσσερα χρόνια από τότε που ασχοληθήκαμε πρώτη φορά με το σήμα/θεσμό του αειφόρου σχολείου, αλλά κάθε χρόνος που περνάει μας κάνει να συνειδητοποιούμε πόσο

μας έχει επηρεάσει στο έργο μας ως εκπαιδευτικούς. Ο τρόπος που επιλέγουμε τα θέματα με τα οποία θα ασχοληθούμε, οι μέθοδοι που χρησιμοποιούμε, οι δραστηριότητες, όλα έχουν ως αφορμή αλλά και επιζητούν το αποτέλεσμα που θα συμβάλει στη λειτουργία του σχολείου ως αειφόρο.

Όταν ένας εκπαιδευτικός ασχοληθεί με την περιβαλλοντική εκπαίδευση, έστω και λίγο, δύσκολα ξαναγυρνάει στις παλιές μεθόδους και τεχνικές που χρησιμοποιούσε πριν. Μαθαίνει και θέλει πλέον να λειτουργεί σε πλαίσια ολιστικά και διεπιστημονικά. Εμπνέεται να κάνει καινούργια και ενδιαφέροντα πράγματα, τόσο για τον ίδιο όσο και για τους μαθητές του.

Η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη είναι ένα σύγχρονο πεδίο που προέρχεται από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Είναι ένας εκπαιδευτικός χώρος με επίκεντρο τον μαθητή, ο οποίος στοχεύει στην παρακίνηση των μαθητών να συμμετάσχουν ενεργά στη διαδικασία μάθησης για περιβαλλοντικά και κοινωνικά ζητήματα. Η ΠΕ/ ΕΑΑ αναζητά συνεχώς δημιουργικές παιδαγωγικές προσεγγίσεις και μεθόδους που θα μπορούσαν να προσελκύσουν τους μαθητές. (Liarakou, Sakka, Gavrilakis, Tsolakidis)

Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση είναι μια Πολιτική Εκπαίδευση, μια εκπαίδευση για τη Δημοκρατία, με αξίες όπως ελευθερία, ισότητα, αλληλεγγύη. Στόχος του σχολείου δεν είναι να λύσουν οι μαθητές τα προβλήματα της κοινωνίας, αλλά η εμπλοκή τους σε δραστηριότητες που αξιολογούνται με συγκεκριμένα κριτήρια για την παιδαγωγική τους αξία.

Η πολιτική εκπαίδευση πρέπει να εννοηθεί ως μια κριτική εκπαίδευση που στόχο έχει την ανάλυση και την βαθιά κατανόηση των δομών και των συνθηκών, μέσα από εμπειρίες στα πλαίσια του σχολείου. Σύμφωνα με τον Dewey οι εμπειρίες είναι αποτελέσματα δράσεων στη βάση προηγούμενων εμπειριών που αυτές καταλήγουν σε άλλες δράσεις. (continuity of experience). (Jensen&Schnack: 472)

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η επιτυχία ενός προγράμματος ΠΕ αξιολογείται με βάση την ανταπόκριση των μαθητών στην εξοικονόμηση νερού ή ενέργειας. Αντίθετα, στην προσέγγιση που υιοθετεί η ικανότητα δράσης, η επίτευξη των στόχων συνδέεται με το αν και κατά πόσο αναπτύσσεται στα παιδιά η επιθυμία και η ικανότητα να εμπλέκονται σε περιβαλλοντικά ζητήματα καθώς και ο βαθμός στον οποίο καταφέρνουν να διαμορφώνουν τα δικά τους κριτήρια για τη λήψη αποφάσεων και την επιλογή δράσεων. Με αυτό το σκεπτικό, η δράση ανάγεται σε μια μελλοντική προοπτική, δεδομένου ότι η κατεύθυνση της δράσης δεν δίνεται εκ των προτέρων. (Φλογαίτη, Λιαράκου:29)

Η ένταξη των εκπαιδευτικών καινοτομιών στα σχολεία μπορεί να δημιουργήσει ένα νέο εκπαιδευτικό περιβάλλον που να ανταποκρίνεται στις ανάγκες της εποχής, να είναι ελκυστικό για τους μαθητές και τους

εκπαιδευτικούς, να είναι μαθησιακά αποτελεσματικό και να εστιάζει-να απαντά σε προβλήματα της πραγματικής ζωής. Αυτό απαιτεί μια συνέργεια παρεμβάσεων σε τρία επίπεδα (Clement, 2014; Luttenberg, Carpay&Veugelers, 2013): εξωτερικό (κεντρικοί μηχανισμοί), εσωτερικό (σχολικής μονάδας) και ατομικό (εκπαιδευτικών της πράξης). Η εκπαιδευτική πολιτική θα πρέπει να κατευθύνεται, τόσο προς την ανάδειξη και διάχυση των καλών πρακτικών για τις εκπαιδευτικές καινοτομίες, όσο και στην ενθάρρυνση των εκπαιδευτικών να τις υιοθετήσουν και να τις προωθήσουν στα σχολεία τους. Έτσι αναμένεται να διαμορφωθεί μια κοινή αντίληψη και κουλτούρα στα σχολεία και στους εκπαιδευτικούς. Ότι, δηλαδή, δεν υπάρχουν μοναδικές και ομοιόμορφες λύσεις αλλά μια ποικιλομορφία εκπαιδευτικών προτάσεων που μπορούν να προσαρμοστούν, να τροποποιηθούν και να εφαρμοστούν σε διαφορετικά εκπαιδευτικά πλαίσια και με διαφορετικές στοχεύσεις για τη βελτίωση των μαθησιακών αποτελεσμάτων. (Κυριακώδη & Τζιμογιάννης:151)

Το Αειφόρο σχολείο στηρίζεται σε τρεις τομείς:

Παιδαγωγικός τομέας

Μέσα από την ομαδοσυνεργατική μέθοδο διδασκαλίας που ταιριάζει απόλυτα στο Αειφόρο Σχολείο αλλά και συνάδει με τους στόχους του αναλυτικού προγράμματος του Νηπιαγωγείου, στηρίχθηκαν όλες οι πρακτικές που ακολουθήσαμε στην πορεία εφαρμογής του στο 3ο Νηπιαγωγείο Γέρακα. Η ομαδοσυνεργατική μέθοδος εμπλουτισμένη με τεχνικές όπως τα παιχνίδια ρόλων, δραματοποιήσεις, μελέτη στο πεδίο και άλλες μαθητοκεντρικές διδακτικές προσεγγίσεις συνέβαλλαν τόσο στην ανάπτυξη κριτικής σκέψης και βιωματικής ανακάλυψης της γνώσης όσο και στην συνολική βελτίωση του κλίματος που δημιουργήθηκε ανάμεσα στους μαθητές/τριες της τάξης αλλά και όλου του σχολείου.

Παραδείγματα καλών πρακτικών στον Παιδαγωγικό τομέα: δημιουργία ομάδων ανάμεσα στους μαθητές/τριες από την έναρξη ακόμη της σχολικής χρονιάς με ανάθεση συγκεκριμένων δραστηριοτήτων που επιλέγουν οι μαθητές π.χ. διαχωρισμός απορριμμάτων που παράγονται στο σχολείο και έλεγχος από τις ομάδες. Προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων όπως e-Twinning, Litter less, δημιουργία animation, ενδυνάμωσαν τις πρακτικές που επιλέχθηκαν.

Κοινωνικός & Οργανωσιακός τομέας.

Η Προϊσταμένη και οι εκπαιδευτικοί του Νηπιαγωγείου εμπλέκουν τους γονείς και το σύλλογο γονέων σε μια ισότιμη συνεργασία με όλη τη σχολική κοινότητα, όπου ο καθένας σέβεται το ρόλο του και δεν παρεμβαίνει με αρνητικό πρόσημο στη καθημερινότητα αλλά και στο όραμα του σχολείου. Πραγματοποιούν επίσης προγράμματα και δράσεις που εμπλέκουν τους μαθητές/τριες σε κοινωνικά ζητήματα.

Παραδείγματα καλών πρακτικών στον Κοινωνικό & Οργανωσιακό τομέα: προαγωγή του εθελοντισμού μέσα από τις δράσεις της σχολικής κοινότητας για τον καλλωπισμό του σχολείου με γκραφίτι από μαθητές Λυκείου. Άλλες δράσεις όπως η δημιουργία λαχανόκηπου/ βοτανόκηπου και η διάθεση των προϊόντων σε κοινω-

νικά παντοπωλεία. Οι εθελοντικές αυτές δράσεις γίνονται στα πλαίσια της συμμετοχής μας στο Let's do it Greece. Η χαρτογράφηση ακόμη της γειτονιάς, για να καταγραφεί αν άτομα με κινητικά προβλήματα μπορούν να έχουν πρόσβαση σε όλους τους χώρους. Συμμετοχή επίσης σε δράσεις για την ενίσχυση μεταναστών με συλλογή αναγκαίων αγαθών και ρουχισμού. Συνεργασία με γονείς μαθητών/τριών για την κατασκευή σκηνικών της γιορτής λήξης του σχολικού έτους. Υιοθέτηση γειτονικού πάρκου, προσπάθεια προστασίας και ανάδειξής του με επιστολή στο Δήμαρχο και ενημέρωση των κατοίκων και περαστικών για τη φροντίδα του.

Περιβαλλοντικός τομέας

Τα σχολεία είναι οργανισμοί που παράγουν απορρίμματα κατά τη διάρκεια λειτουργίας τους(χαρτιά, μελάνια, μπαταρίες),καταναλώνουν επίσης ηλεκτρική ενέργεια, πετρέλαιο ή φυσικό αέριο αλλά και καυσαέριο από τη μετακίνησή των μαθητών/τριών με αυτοκίνητο από και προς το σχολείο. Η ευρύτερη σχολική κοινότητα που περιλαμβάνει το σύλλογο διδασκόντων, την ηγεσία του σχολείου, τις μαθήτριες/τες και τους γονείς έχει σαν στόχο τη δημιουργία υπεύθυνων ενεργών πολιτών και τη μείωση της σπατάλης πόρων. Ένα Αειφόρο σχολείο οφείλει εμπλέκοντας όλη την σχολική κοινότητα να "εκπαιδεύσει" μέσω της ευαισθητοποίησης των μαθητών/τριών και τον ευρύτερο κοινωνικό του περίγυρο.

Παραδείγματα καλών πρακτικών στον Περιβαλλοντικό τομέα: ανακύκλωση χαρτιού, συσκευασιών, μπαταριών, λαμπτήρων, μελανιών, ηλεκτρικών συσκευών, οργανικών απορριμμάτων, καπακιών κ.ά. πάντα με την ομαδοσυνεργατική μέθοδο που μαθαίνουν οι μαθητές/τριες από τις πρώτες μέρες στο Νηπιαγωγείο. Επαναχρησιμοποίηση υλικών μέσα από κατασκευές και χειροτεχνίες παιδιών(κουτιά γάλακτος που μεταμορφώθηκαν σε φωλιές πουλιών κ.ά). Καθαρισμός γειτονικής παραλίας.

3.ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όταν προσπαθείς σαν εκπαιδευτικός να συμμετέχεις στη δημιουργία, διατήρηση ή εξέλιξη ενός Αειφόρου Σχολείου, διαπιστώνεις και ανακαλύπτεις συνέχεια πόσες ευκαιρίες προκύπτουν από πολλά και διαφορετικά πεδία. Ευκαιρίες δημιουργίας, έκφρασης, συμμετοχής, ανάπτυξης κοινωνικότητας, ενσυναίσθησης, υπευθυνότητας τόσο για τους μαθητές/τριες ενός τέτοιου σχολείου, όσο και για όσους εμπλέκονται με αυτό. Ένα σχολείο αν θέλουν οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές/τριες μπορεί να λειτουργεί αειφορικά, χωρίς αυτό να σχετίζεται ούτε με το μέγεθος του σχολείου, ούτε με την παλαιότητα, ούτε με τον αριθμό εκπαιδευτικών ή μαθητών/τριών, ούτε με την τοποθεσία του σχολείου. Ακόμη και τα πιο σύγχρονα βιοκλιματικά σχολεία μπορούν και έχουν πάντα τα περιθώρια να εφαρμόζουν προγράμματα, να αναλαμβάνουν δράσεις που θα συμβάλουν στη διατήρηση ενός τέτοιου σχολείου.

Όλες οι δράσεις και οι δραστηριότητες εμπεριέχουν στοιχεία και από τους τρεις τομείς παιδαγωγικό / κοινωνικό, οργανωσιακό / περιβαλλοντικό, και από ένα σημείο και μετά γίνεται δύσκολο να διαχωριστούν αυτοί οι τομείς μεταξύ τους. Και οι τρεις τους έχουν κοινό στόχο την υιοθέτηση νοοτροπιών που θα αποβλέπουν σ' ένα καλύτερο μέλλον, έχοντας σαν εφόδια εμπειρίες από το παρόν και το παρελθόν.

4. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Κυριακώδη Δ., Τζιμογιάννης Α. (2015) Οι εκπαιδευτικές καινοτομίες στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση: Μελέτη των βραβευμένων έργων της δράσης "Θεσμός Αριστείας και Ανάδειξη Καλών Πρακτικών. Ε.Α.Π. Τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου. Θέματα Επιστημών και Τεχνολογίας στην Εκπαίδευση, 8(3), 123-151
2. Φλογαΐτη Ε. και Λιαράκου Γ. (Επ) (2009). Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Από τη θεωρία στην πράξη, Αρχάνες: ΚΠΕ Αρχανών
3. ΥΠΕΠΘ. (2003). Διαθετικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών - Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών. Αθήνα
4. ΥΠΕΠΘ/ΙΕΠ (2012) Αξιολόγηση του Εκπαιδευτικού Έργου στη Σχολική Μονάδα-Διαδικασία Αυτοαξιολόγησης, Το Παρατηρητήριο της ΑΕΕ, Αθήνα, Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.
5. Jensen, B.B. & Schnack, K. (1997). The Action Competence approach in environmental education. Environmental Education Research.
6. Liarakou M., Sakka E., Gavrilakis C., Tsolakidis C. (2012). Evaluation of serious Games, as a Tool for Education for Sustainable Development. European Journal of Open, Distance and e-learning.

3^η Συνεδρία: Παρουσίαση σχολικών προγραμμάτων

Προεδρείο: Νέλλη Κωστούλα, Κατερίνα Χριστοδούλου, Μιχάλης Φωτιάδης

Ανταποκριτής: Γιάννης Βλάχος

Γκρίμπα Ελ.⁷ και Γκρίμπα Ε.⁸

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΗ ΜΑΘΗΣΗ ΜΕΣΩ ΚΑΙΝΟΤΟΜΟΥ ΟΛΙΣΤΙΚΗΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ ΜΕ ΤΟ ΔΙΑΘΕΜΑΤΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΟΛΥ-ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ «Ο ΜΙΚΡΟΣ ΤΟΥΡΙΣΤΑΣ-ΜΙΑ ΒΑΛΙΤΣΑ ΤΑΞΙΔΕΥΕΙ» ΚΑΙ ΜΕ ΑΕΙΦΟΡΙΚΕΣ ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Με πρωταρχικό γνώμονα το ότι η Ελλάδα αποτελεί κατεξοχήν παραδοσιακή χώρα υποδοχής τουριστών, το εθελοντικό πρωτότυπο εκπαιδευτικό διαθεματικό πολυ-πρόγραμμα πολιτισμού «Ο μικρός τουρίστας-Μια βαλίτσα ταξιδεύει» δημιουργήθηκε για να αποτελέσει ένα ειδικά σχεδιασμένο πρόγραμμα αφύπνισης, ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης και δράσης μαθητών, (αλλά και εκπαιδευτικών), το οποίο συνάδει πλήρως, όχι μόνο με τις αρχές του αειφόρου σχολείου, αλλά και με την μεθοδολογία της ολιστικής και πολυκριτηριακής σχολικής προσέγγισης. Πρόκειται για ιδιωτική πρωτοβουλία, δυο εθελοντριών, στελεχών της δημόσιας διοίκησης, με εκπαιδευτικό υπόβαθρο και αγάπη για τα παιδιά και την αειφορία. Μέσω εκπαίδευσης, οι συμμετέχοντες οδηγούνται σε ενεργό πολιτεότητα και αλλαγή συμπεριφοράς από παθητικούς μαθητές σε ενεργούς πολίτες με τουριστική συνείδηση που δρουν για το καλό του ταξιδιωτικού τόπου που τους φιλοξενεί, επομένως και για το παγκόσμιο ευρύτερο καλό.

Λέξεις-κλειδιά: ενεργητική μάθηση, εκπαίδευση και αειφορία, βιώσιμος τουρισμός

ACTIVE LEARNING THROUGH DIFFERENTIATED EDUCATIONAL POLICY (HOLISTIC METHODOLOGY AND SUSTAINABLE DIMENSIONS) BY USING AS CASE STUDY THE INNOVATIVE MULTIDISCIPLINARY CULTURAL PROGRAM (SCIENTIFIC PROGRAM / EDUCATIONAL WORKSHOP): "TOURIST JUNIOR - A TRAVELING SUITCASE"

El. Gkrimpa⁹ and Ev. Gkrimpa¹⁰

⁷ Δημιουργός και Εθελόντρια εκπαιδύτρια της δράσης (Phd, Υπότροφος ΙΚΥ, Ν. Ηγουμενάκη), Μελετήτρια, Συγγραφέας & Στέλεχος Υπουργείου Τουρισμού, Αμαλίας 12, 105-57, Αθήνα
Στοιχεία επικοινωνίας: E-mail: elgriba@hotmail.com, LinkedIn, F/B: Eleftheria Gkrimpa

⁸ Συντονίστρια και Εθελόντρια διευκολύντρια της δράσης (Msc, Υπότροφος ΙΚΥ, Γ. Χαλκιάκου, Αλέξανδρος Ωνάσης), Ερευνήτρια, Παιδαγωγός και Στέλεχος Υπουργείου Οικονομίας & Ανάπτυξης, Πλ. Κάνιγγος 1, 106-77, Αθήνα
Στοιχεία επικοινωνίας: E-mail: egkrimpa@yahoo.com, F/B: Evangelia Gkrimpa

⁹ Creator and Voluntary Trainer of the Action (Phd, Scholarship of Public Foundation & N. Igoumenakis Foundation), Researcher, Author & Executive of the Hellenic Ministry of Tourism, 12 Amalias Str, CP 105-57, Athens, Greece
Contact details: E-mail: elgriba@hotmail.com, LinkedIn, F/B: Eleftheria Gkrimpa

¹⁰ Coordinator and Volunteer Facilitator of the action (Msc, Scholarship of Public Foundation, Foundation of G. Halkiopoulos & Alexander Onassis Foundation)

Trainer, Educator and Executive of Ministry of Economy & Development, Kanigos Squ. 1, CP 106-77, Athens
Contact details: E-mail: egkrimpa@yahoo.com, F/B: Evangelia Gkrimpa

SUMMARY

With a primary focus on the fact that Greece is a traditional tourist host country, the voluntary, award-winning innovative multidisciplinary cultural program (scientific program / educational workshop): "Tourist junior - A traveling suitcase" was created to become a specially designed wake-up/awareness and action program for both children and their educators, which is fully consistent, not only with the principles of sustainable school, but also with the methodology of holistic and multi-criterion school approach. It was created as a private initiative, of two volunteers, public administration officials, with educational background and love for children and sustainability. Through this tourism education, participants are led into active citizenship and change of behavior from passive students to active citizens with tourism consciousness acting for the benefit of the hosting destination and therefore for the global benefit.

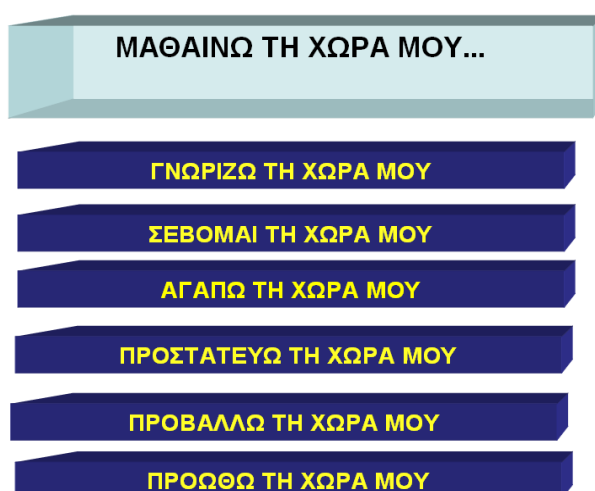
Keywords: experiential workshop, education and sustainability, sustainable tourism

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σε μια, κατά βάση, τουριστική, αλλά ταυτόχρονα και πολυπολιτισμική χώρα όπως είναι η Ελλάδα, είναι απαραίτητη η ενημέρωση και ενασχόληση με θέματα από την καθημερινή ζωή που μας αγγίζουν και μας αφορούν, όπως είναι ο τουρισμός, ο πολιτισμός, το περιβάλλον, η τοπικότητα κ.ά. Σκοπός της εν λόγω δράσης είναι να αποκτήσουν οι συμμετέχοντες τις απαραίτητες γνώσεις και δεξιότητες προκειμένου να «ΜΑΘΟΥΝ» τη χώρα που ζουν και δραστηριοποιούνται.

Σε αυτή τη βάση, δημιουργήθηκε και εφαρμόστηκε Πολυβραβευμένο Καινοτόμο Βιωματικό Διαθεματικό Πολυ-πρόγραμμα Πολιτισμού (Επιστημονικό Πρόγραμμα/Εκπαιδευτικό Εργαστήριο): "Ο Μικρός Τουρίστας - Μια Βαλίτσα ταξιδεύει" με την Δρ. Ελευθερία Γκρίμπα, Δημιουργό και Εθελόντρια Εκπαιδευτρια της δράσης σε συνεργασία με την Msc Ευαγγελία Γκρίμπα, Συντονίστρια και Εθελόντρια Διευκολύντρια της δράσης και οι δυο στελέχη του πρώην Υπουργείου Οικονομίας, Ανάπτυξης & Τουρισμού.

Ακολουθούν τα στάδια που περνάει ένας εκπαιδευόμενος για να «μάθει» τελικά τη Χώρα του:

Μέσω αυτής της ιδιωτικής αρχικά πρωτοβουλίας, γίνεται προσπάθεια να αποκτήσουν οι εκπαιδευόμενοι μικρότεροι (που αποτελούν την κρίσιμη μάζα εκκολλημένων τουριστών) ή μεγαλύτεροι (που αποτελούν την ήδη υπάρχουσα και διαμορφούμενη μάζα τουριστών) γνώσεις και δεξιότητες σύμφωνες με τις αρχές

της αειφορίας, των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού και της βιώσιμης ανάπτυξης (και στους τρεις πυλώνες: οικονομία, κοινωνία, περιβάλλον).

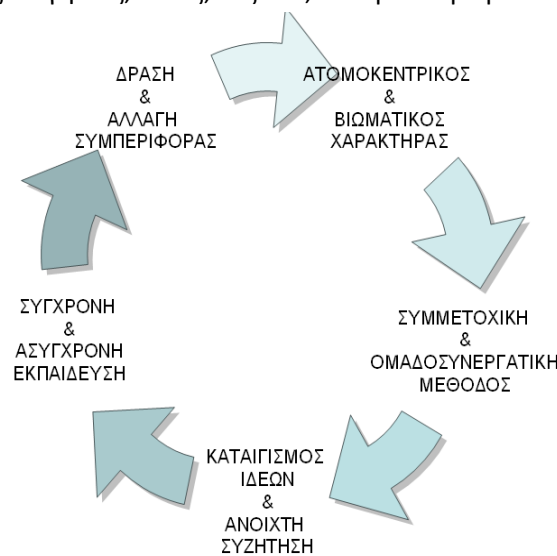
Επιπροσθέτως, έχει δημιουργηθεί με πολύ αγάπη και ενδιαφέρον, στοχεύοντας στην καλλιέργεια των διπροσωπικών σχέσεων, αμοιβαίας συνεργασίας και συνεργειών, ενώ ταυτόχρονα ευνοείται η έκφραση και κινητοποίηση όλων των συμμετεχόντων, με σεβασμό στην ατομικότητα και έμφαση στην ομαδικότητα. Μάλιστα, μέσω της ενεργητικής μεθόδου εκμάθησης, η δράση αποσκοπεί στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας και κοινωνικότητας κάθε εκπαιδευόμενης ομάδας.

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

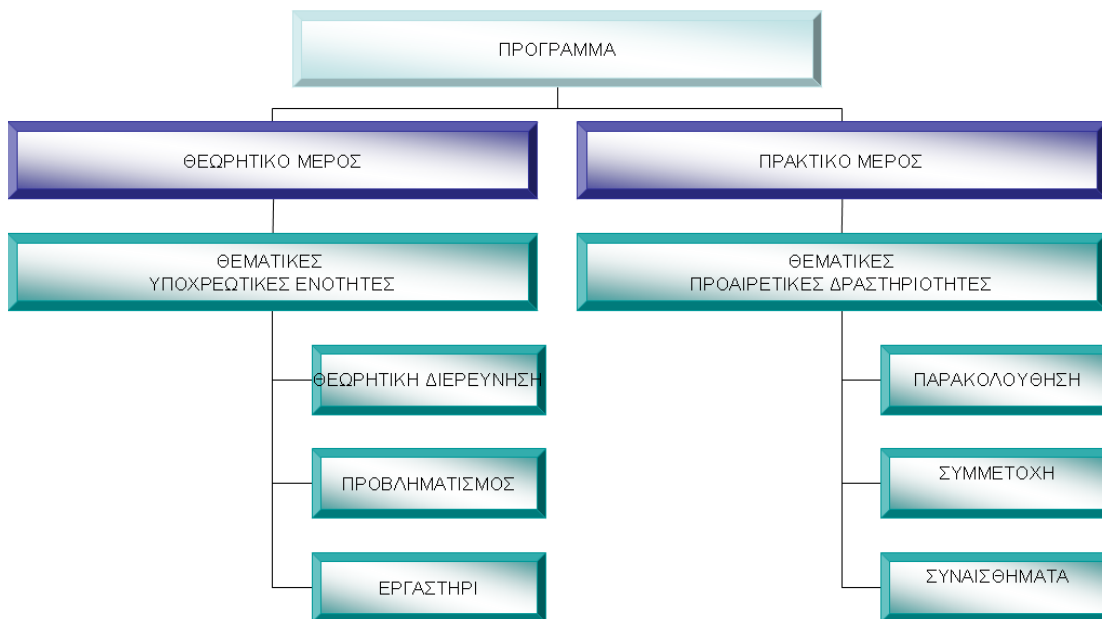
Μετά από συστηματική εκπαίδευση, η Δημιουργός της δράσης, έχει διαμορφώσει την δική της καινοτόμο μέθοδο διδασκαλίας, βασισμένης, τόσο στην πλούσια εμπειρία και τη συνεχή παρουσία της στο χώρο της εκπαίδευσης (επί 20 συναπτά έτη), όσο και στην εμπλοκή, σχεδιασμό και εκπόνηση αντίστοιχων προγραμμάτων σε πληθώρα εκπαιδευτικών / πολιτισμικών φορέων.

Ο σχεδιασμός του προγράμματος είναι τέτοιος που να μην απαιτείται ιδιαίτερη ικανότητα ή προεργασία από τους συμμετέχοντες. Έχει ομαδικό και βιωματικό χαρακτήρα. Η δε μέθοδος διδασκαλίας που ακολουθείται είναι συμμετοχική και διαδραστική, έχοντας ως άξονα τον εκπαιδευόμενο και τις προσδοκίες, επιθυμίες και ανάγκες του (ατομοκεντρική προσέγγιση). Αναλυτικότερα ακολουθούνται τα εξής:

- καταιγισμός ιδεών (brainstorming) για την εικόνα της χώρας πριν τη σχετική ενημέρωση, αλλά και μετά τη λήξη του προγράμματος, για να διαπιστωθούν οι «ζυμώσεις» που έγιναν και οι αλλαγές σε επίπεδο συμπεριφοράς,
- σύγχρονη ή/και ασύγχρονη εκπαίδευση δηλαδή φυσική παρουσία του εκπαιδευτή, αλλά και εφαρμογές μέσω υπολογιστή όπως παρουσιάσεις με οπτικοακουστικά μέσα διδασκαλίας λ.χ. διαφάνειες, video, πλατφόρμες κ.α.,
- ομαδοσυνεργατική μέθοδος (αυτοσχεδιασμοί, θεατρικό παιχνίδι, παιχνίδια ρόλων, μελέτες περίπτωσης, project κ.α.) σε συνδυασμό με ανάπτυξη κριτικής σκέψης,
- εμπλοκή συμμετεχόντων σε δραστηριότητες βιωματικού χαρακτήρα όπως λ.χ. αθλοπαιδιές, παραδοσιακοί χοροί, παιχνίδι, ξεναγήσεις, σκετς, ταξίδια, θεατρικά δρώμενα κ.α.

Συνοπτικά, η εκπαιδευτική δομή του έργου αποτυπώνεται εύστοχα στο ακόλουθο σχήμα:

Κάθε εκπαιδευτικό πρόγραμμα, διάρκειας από μια έως τρεις ώρες, είναι έτσι διαμορφωμένο ώστε να υπάρχει ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ και ΠΡΑΚΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ.

2.1 ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΜΕΡΟΣ

Το θεωρητικό μέρος περιλαμβάνει δέκα θεματικές υποχρεωτικές ενότητες (φυσικό περιβάλλον, πολιτισμό, γαστρονομία, αγορά εργασίας/επάγγελμα, ψυχαγωγία, γεωγραφία, ιστορία, ακτιβισμός, κοινωνία, τοπικότητα, εθελοντισμός, οικονομία κ.λπ.), οι οποίες ενώ είναι άρρηκτα συνδεδεμένες η μια με την άλλη, ωστόσο διατηρούν την αυτονομία τους ως προς το περιεχόμενο ανά ενότητα για να μπορεί κάποιος να τις παρακολουθήσει και ξεχωριστά ή σε συνδυασμό. Διαρθρώνεται δε σε τρία σκέλη ως ακολούθως:

2.1.1. Στάδιο «Θεωρητικής διερεύνησης»: περιλαμβάνει θεωρητική προσέγγιση του θέματος, με τρόπο δημιουργικό και συμμετοχική διαδικασία. Οι εκπαιδευόμενοι παίρνουν ερεθίσματα μέσα στο ασφαλές περιβάλλον του Χώρου Υλοποίησης, για να γνωρίσουν καλύτερα, να επεξεργαστούν και να αντιμετωπίσουν δημιουργικά τα υπό διαπραγμάτευση προτεινόμενα θέματα. Οδηγούνται σε μια εις βάθος γνώση και αφομοιώνουν τις πληροφορίες, συνδέουν τη θεωρία με την πράξη και καλλιεργούν τη φαντασία και την κριτική τους σκέψη.

2.1.2. Στάδιο «Προβληματισμού»: αποτελεί ένα στάδιο απαραίτητο για την ομαλή μετάβαση από το προηγούμενο στάδιο στο επόμενο. Σκοπός του είναι να ενισχύσει την εκπαιδευτική διαδικασία μέσα από ερωταποκρίσεις και ποικίλο βοηθητικό υλικό με σκοπό να προσφέρει στους συμμετέχοντες τη δυνατότητα να αγαπήσουν και να αξιοποιήσουν τη διαδικασία της μάθησης και μάλιστα με έναν πρωτότυπο τρόπο (ανατρεπτικό και περιπετειώδη) μέσα από μια σειρά προγραμματισμένων μελετών περίπτωσης ή άλλων δραστηριοτήτων.

2.1.3. Στάδιο «Εργαστηρίου»: έχει στόχο να εμπυχώσει την εκπαιδευόμενη ομάδα και αναφέρεται κυρίως σε δραστηριότητες όπως λ.χ. ιστορίες που ζωντανεύουν μέσα από παιχνίδια ρόλων και εκφραστικής κίνησης, ζωγραφική, εικαστικά, αθλοπαιδιές, χορό, τραγούδι, χρώματα, ήχους, πολυμορφικές εφαρμογές (multimedia) κ.α. Το πρόγραμμα εμπλουτίζεται μέσα από παιχνίδια αυτοσχεδιασμού, κατά τα οποία η φαντασία ενεργοποιείται και η δράση / ενεργός συμμετοχή γίνεται σκοπός (καλύτερη και πιο ολοκληρωμένη αφομοίωση πληροφοριών, σύνδεση θεωρίας με πράξη).

2.2 ΠΡΑΚΤΙΚΟΣ ΜΕΡΟΣ

Το πρακτικό μέρος περιλαμβάνει θεματικές προαιρετικές δραστηριότητες, οι οποίες λειτουργούν ενισχυτικά στο θεωρητικό μέρος μια και οι δράσεις του σχετίζονται άμεσα με αυτό, έχοντας συνάμα και κοινωνικό χαρακτήρα εφόσον παροτρύνουν τους συμμετέχοντες σε ευαισθητοποίηση και δράσεις. Επιπλέον, δίνεται μεγάλη σημασία στα ενδιαφέροντα και στις απαιτήσεις της ομάδας μια και το είδος δραστηριοτήτων, αλλά και το μέρος υλοποίησης θα προκύψει μετά από ψηφοφορία της ίδιας της ομάδας (για να υπάρχει και μεγαλύτερη απήχηση στις προαιρετικές δραστηριότητες). Ωστόσο οι δραστηριότητες αυτές διατηρούν την αυτονομία τους ως προς το περιεχόμενο τους προκειμένου κάποιος να μπορεί να τις υλοποιήσει ατομικά ή ομαδικά. Διαρθρώνεται επίσης, σε τρία σκέλη ως εξής:

2.2.1. Στάδιο «Παρακολούθησης»: περιλαμβάνει την εύρεση, καταγραφή, επιλογή και παρακολούθηση κάποιας εκδήλωσης όπως λ.χ. μιας έκθεσης, μιας ξενάγησης, ενός τουριστικού σποτ κ.λπ. Οι συμμετέχοντες παίρνουν ερεθίσματα κι συλλέγουν υλικό, χωρίς ακόμα να συμμετάσχουν ενεργά.

2.2.2. Στάδιο «Συμμετοχής»: αποτελεί ένα στάδιο απαραίτητο για την ομαλή μετάβαση από το προηγούμενο στάδιο στο επόμενο. Σκοπός του είναι η εμπλοκή των εκπαιδευομένων σε δραστηριότητες και η προτροπή σε δράση. Το σημαντικό είναι ότι ενισχύει κατ' αυτόν τον τρόπο συνεργασίες, γνωριμίες (λ.χ. με σχετικούς φορείς), αλλά συμβάλλει και στην καλύτερη συνεργασία και συνοχή της εκπαιδευόμενης ομάδας, ενισχύοντας τις έννοιες του ακτιβισμού και της δικτύωσης.

2.2.3. Στάδιο «Συναισθημάτων»: έχει στόχο να εμπυχωσει την εκπαιδευόμενη ομάδα και αναφέρεται κυρίως στα συναισθήματα που τους προκάλεσε η δραστηριότητα αυτή. Αποτελεί εν ολίγοις τον αντίκτυπο και το αποτύπωμα που τελικά άφησε η δραστηριότητα αυτή και βασίζεται στο καλό κλίμα εμπιστοσύνης και «ανήκειν» που έχει χτιστεί κατά την υλοποίηση του εργαστηρίου, από εθελόντρια, παιδαγωγούς και παιδιά.

3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΥΖΗΤΗΣΗ

3.1. Βιώσιμη ανάπτυξη, εκπαίδευση και τουρισμός

«Ο Μικρός Τουρίστας - Μια βαλίτσα ταξιδεύει» αποτελεί ένα πρόγραμμα με στόχο την προώθηση αξιών, διεθνών και παγκόσμιων Οργανισμών, όπως είναι ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών και η Ευρωπαϊκή Ένωση (ενσωματώνοντας προτεραιότητες μεταξύ των οποίων είναι ο διαπολιτισμικός διάλογος, η προστασία του περιβάλλοντος, η αειφορία στην εκπαίδευση, ο σεβασμός στη διαφορετικότητα, η προσέγγιση των πολιτισμών), ενώ εντάσσεται παράλληλα, στο πλαίσιο της παγκόσμιας Ατζέντας 2030 (Εκπαίδευση 2030, βλέπε ακόλουθο σχήμα) για την Αειφόρο Ανάπτυξη Στόχων/Sustainable Development Goals/SDGs (προωθώντας την κριτική σκέψη, τη δημιουργικότητα, την αλλαγή, την καινοτομία, διαμορφώνοντας θετικές στάσεις απέναντι στη μάθηση, τη δράση, τη συμβίωση, τη συνεργασία, προάγοντας τη συνυπευθυνότητα κι ενισχύοντας την επικοινωνία σχολείου-κοινότητας), με σκοπό τη διαμόρφωση ενεργών και κριτικά σκεπτόμενων πολιτών μέσω της ολιστικής προσέγγισης της εκπαίδευσης. Επομένως, δια μέσου συνεργατικών δράσεων προωθεί την ανάδειξη ισότητας και σεβασμού, την καλλιέργεια εμπιστοσύνης και κατανόησης που οδηγεί στην επίλυση όποιων διαφορών, εφόσον υπάρξουν, εδραιώνοντας αξίες όπως η ειρήνη και η δημοκρατία. Έτσι, μέσα από νέες μεθόδους διδασκαλίας συνδυάζονται βιωματικά ημιδομημένα και διαδραστικές ασκήσεις εργαστήρια που παρέχουν αυτενέργεια στους συμμετέχοντες, ενώ όλοι καλούνται να λάβουν ενεργό ρόλο.

«Ο Μικρός Τουρίστας – Μια βαλίτσα ταξιδεύει»

μια ολιστική προσέγγιση της εκπαίδευσης, που βασίζεται στην “Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη”

Το Διεθνές Έτος Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης 2017 προωθεί το ρόλο του τουρισμού στους εξής τομείς:

- (1) βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς οικονομική ανάπτυξη
- (2) κοινωνική ένταξη, προσφορά εργασίας και μείωση της φτώχειας
- (3) αποδοτικότητα των πόρων, προστασία του περιβάλλοντος και κλιματική αλλαγή
- (4) πολιτιστικές αξίες, πολυμορφία και κληρονομιά
- (5) αμοιβαία κατανόηση, ειρήνη και ασφάλεια.

Κλείνοντας, λόγω του ότι το 2017 αποτελεί διεθνές έτος βιώσιμης ανάπτυξης για τον τουρισμό, ο βιωματικός τουρισμός, οι αειφορικές δράσεις σε συνδυασμό με τις ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού αποτελούν, λίγο έως πολύ, προτεραιότητα και ταυτόχρονα, είναι επιβεβλημένες στον κλάδο μας λόγω των θετικών πολλαπλασιαστικών ωφελειών που έχουν.

3.2. Απολογιστικά στοιχεία I: αριθμός ωφελούμενων, κατηγορίες σχολείων/εκδηλώσεων

Το πρόγραμμα έχει ξεπεράσει κάθε προσδοκία, κρίνοντας από την απήχηση και ζήτηση που έχει, μέχρι στιγμής, σε παιδιά και ενήλικες από όλη την Ελλάδα. Τα νούμερα μιλούν από μόνα τους: μέσα σε ένα σχολικό έτος (2015-2016) εκπαιδεύτηκαν, από τις δυο εθελόντριες, πάνω από 1.500 άτομα (μαθητές και εκπαιδευτικοί), ενώ φέτος (2016-2017) στα εργαστήρια μας συμμετείχαν πάνω από 3.500 άτομα.

Παράλληλα, υπήρξε συμμετοχή σε ποικίλες εκδηλώσεις και κοινά-στόχο με σκοπό τη γνωστοποίηση και διάδοση του προγράμματος π.χ. σε δημόσια και ιδιωτικά σχολεία όλων των βαθμίδων (νηπιαγωγεία, δημοτικά, γυμνάσια, λύκεια, Ινστιτούτα Επαγγελματικής Κατάρτισης/IEK, πανεπιστήμια, μεταπτυχιακά κ.α.), σε φεστιβάλ (επιστημών, εθελοντισμού, εκπαίδευσης, παιχνιδιού, παιδιού), σε παιδαγωγικά και τουριστικά συνέδρια, σε εξειδικευμένα workshops εκπαιδευτικών/παιδαγωγών/εθελοντών/στελεχών δήμων, σε πολυπολιτισμικά σχολεία, σε ειδικά σχολεία (εεεεκ), σε αειφορικά σχολεία, σε οικολογικά σχολεία, σε ιστορικά σχολεία, σε ανοιχτά σχολεία, σε εκκλησιαστικά σχολεία, σε επαγγελματικά λύκεια (ΕΠΑΛ), σε λυκειακές τάξεις, σε τμήματα erasmus (σχολικές ανταλλαγές), σε e-twinning (αδελφοποιήσεις σχολείων), σε σχολικές εκδηλώσεις, σε τελικές εορτές κ.α. (συνολικά πάνω από 100 συνεργασίες -εκπαιδευτικοί φορείς & επίσημες εισηγήσεις/ανακοινώσεις/δημοσιεύσεις- πραγματοποιήθηκαν και για τα 2 έτη).

3.3. Απολογιστικά στοιχεία II: χωρική κατανομή δράσης και εντυπώσεις από συμμετέχοντες

Το πρόγραμμα ξεκίνησε και υλοποιήθηκε στην πλειοψηφία του με βάση την Αττική (λόγω μη ύπαρξης κονδυλίων και εθελοντικής συνεισφοράς μας) και μόνο κατόπιν αιτημάτων από τα ενδιαφερόμενα σχολεία, όμως λόγω της αυξημένης σημαντικότητας του ζητήθηκε και από περιοχές εκτός Αττικής. Συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια των σχολικών ετών 2015-2016 και 2016-2017 υλοποιήθηκε ως εξής: εκτός Αττικής σε Θεσ-

σαλονίκη, Αριδαία Πέλλας, Χίο, Ηράκλειο Κρήτης, Άγιο Νικόλαο, Κρήτης, Σαντορίνη, Κω, Λάρισα, Ελασσόνα, Άμφισσα, Καλαμάτα, Χαλκίδα, Ιστιαία Εύβοιας, Γιαννιτσόχωρι Ηλείας, ενώ στην ευρύτερη περιοχή της Αττικής σε Κάτω Σούλι Μαραθώνα, Αρτέμιδα Λούτσα, Ωρωπό, Νέα Μάκρη, Αχαρνές, Σπάτα, Λαύριο, Πειραιά, Κορυδαλλό και φυσικά στο κέντρο της Αθήνας και σε περιοχές όπως Γαλάτσι, Ίλιον, Αγία Βαρβάρα, Νέα Ιωνία, Άγιος Δημήτριος, Πετράλωνα, Κυψέλη, Νέα Σμύρνη, Πεύκη, Αμαρούσιο, Καισαριανή, Βύρωνα, Ελληνικό. Τέλος, επιλεγμένα μέρη αυτού υλοποιήθηκε στο Η.Β. (στο πλαίσιο δράσης Erasmus) και σε ιταλικό σχολείο (στο πλαίσιο δράσης e-twinning).

Η απήχηση του προγράμματος αποδεικνύεται από επιστολές ευχαριστήριες, συστατικές, υποστήριξης, καλής εκτέλεσης, τις επίσημες αξιολογήσεις, αλλά και τα θετικά ηλεκτρονικά μηνύματα που κατέθεσαν διευθυντές κι εκπαιδευτικοί σχολείων, το «λεύκωμα εντυπώσεων» μαθητών κι εκπαιδευτικών, που συμπληρώνεται πάντοτε μετά το πέρας της διεξαγωγής του εργαστηρίου, αλλά και τις αναμνηστικές φωτογραφίες με τα παιδιά, τις αγκαλιές και τα χαρούμενα πρόσωπα μετά τη λήξη του εργαστηρίου. Η δε μεγάλη επιτυχία του προγράμματος επισφραγίστηκε με πληθώρα διακρίσεων (βραβείων, επαίνων κ.ά) που απέσπασε, από το πρώτο κιόλας έτος επίσημης υλοποίησής του ως εξής:

1η χρονιά υλοποίησης:

- SILVER Βραβείο στο διαγωνισμό των «Τουριστικών Βραβείων-TourismAwards 2016» στην κατηγορία "Ερευνητικό & συγγραφικό έργο για τον τουρισμό" -Απρίλιος 2016-,
- Τιμητική Διάκριση στο «Φεστιβάλ Εθελοντισμού-VoluntaryAction 2016» στην κατηγορία «Καινοτόμο Πρόγραμμα στον Εθελοντισμό» -Ιούλιος 2016-,
- Επιστολή καλής εκτέλεσης έργου από το Κοινωνικό Ίδρυμα Αλέξανδρος Ωνάσης (Σύνδεσμος Υποτρόφων) για ενσωμάτωση στη δράση «έλα μαζί μας» (2015-2016)
- Αναμνηστικός έπαινος από τον Όμιλο για την UNESCO Πειραιώς και Νήσων σε συνεργασία με το ΤΕΙ Αθηνών για συμμετοχή στο «1ο Συνέδριο γαστρονομικού τουρισμού» -Νοέμβριος 2016-,
- Ευχαριστήρια επιστολή από το Φεστιβάλ Επιστημών Αθηνών (ASF Athens Science Festival) -Μάιος 2016-.

2η χρονιά υλοποίησης:

- Αναμνηστικός έπαινος και Ευχαριστήρια επιστολή από το Σώμα Ελλήνων Οδηγών (ΣΕΟ) για συμμετοχή στην Πανελλήνια Δράση Κοινωνικής Προσφοράς «ΠΑΡΟΔΟΣ 17» ως εμπειρογνώμονας τουρισμού υπό την αιγίδα του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού -Απρίλιος 2017-,
- Τίτλος διάκρισης γραπτής εργασίας από το Ινστιτούτο Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών με αντικείμενο τον εγγραμματισμό για την συγγραφή άρθρου με τίτλο «Η δράση 'ο μικρός τουρίστας – μια βαλίτσα ταξιδεύει' ως μια ολιστική προσέγγιση του γραμματισμού» -Μάιος 2017-,
- 7 (επτά) συνολικά Βραβεία SILVER, BRONZE και Αναμνηστικοί έπαινοι στο διαγωνισμό των «Εκπαιδευτικών Βραβείων-EducationBusinessAwards 2017» για 7 σχολεία σε 6 κατηγορίες «Συνεργασία με επιχειρηματικούς φορείς και οργανισμούς», «Καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης», «Πολιτική Οικονομικής Στήριξης», «Καινοτομία στη Διδασκαλία», «Γαλούχηση ηγεσίας», «Εκπαίδευση / Πολιτισμός» -Μάιος 2017-,
- Συγχαρητήρια επιστολή από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και ένταξη συγκεκριμένων δράσεων υπό την αιγίδα του -Μάιος 2017-,
- 1ο Βραβείο για συμμετοχή στον Πανελλήνιο διαγωνισμό με θέμα «Διεθνές έτος βιώσιμου Τουρισμού 2017» από τον Οργανισμό Ηνωμένων Εθνών (UNESCO) σε συνεργασία με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Τουρισμού (UNWTO) -Ιούνιος 2017-.

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Δεδομένης της πληθώρας και ταχύτητας των πληροφοριών, χρειάζεται να δημιουργηθούν πλέον, καινοτόμες προσεγγίσεις της μάθησης. Στόχος της δράσης "Ο Μικρός Τουρίστας - Μια Βαλίτσα ταξιδεύει" και καινοτομία της, αποτελεί η κατάκτηση της γνώσης με δημιουργικό κι ευχάριστο τρόπο, μέσα σ' ένα πλαίσιο που ενθαρρύνει τον πειραματισμό, καλλιεργεί τις δεξιότητες και την κριτική σκέψη των συμμετεχόντων, αλλά και συμβάλλει στην ορθή διαμόρφωση της προσωπικότητάς τους. Μέσα λοιπόν από πληθώρα ερεθισμάτων όπως προβολή εικόνων ή βίντεο, μουσικά ακούσματα, παιχνίδι, δυσδιάστατα (2d) ή τρισδιάστατα (3d) γραφικά, ειδικά σχεδιασμένα εικαστικά αντικείμενα και δημιουργικές δραστηριότητες και ενεργητικών δράσεων, ενθαρρύνεται η εκπαιδευόμενη ομάδα να συμμετάσχει βιωματικά προκειμένου να γνωρίσει και κυρίως να εμπεδώσει με ευχάριστο και παιγνιώδη τρόπο τις αρχές της αειφόρου ανάπτυξης και των ειδικών και εναλλακτικών μορφών τουρισμού, δρώντας σύμφωνα με αυτές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Γκρίμπα Ε., Κοκκώσης Χ., Τσάρτας Π. (2011). Ειδικές και εναλλακτικές μορφές τουρισμού: ζήτηση και προσφορά νέων προϊόντων τουρισμού, Αθήνα: Κριτική.
2. Γκρίμπα Ε., 8ος/2014, 5ος/2016, 6^{ος}/2017 Πρόταση συμμετοχής στην εθελοντική δράση «ΕΛΛ ΜΑΖΙ ΜΑΣ» από το Σύνδεσμο Υποτρόφων Ιδρύματος Ωνάση, με τίτλο δράσης «Ο Μικρός Τουρίστας-Μια βαλίτσα ταξιδεύει», Αθήνα.
3. Γκρίμπα Ε. (2015). Ανακοίνωση στο Διεθνές Συνέδριο "Τουρισμός ως εργαλείο για αειφόρο ανάπτυξη" του Ευρωπαϊκού Κέντρου Αριστείας Jean Monnet / Μονάδα Ευρωπαϊκού Τουρισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών, με τίτλο Tourist Junior & One traveling suitcase: a different educative perspective, Κως.
4. Γκρίμπα Ε. (2015). 1ο Διεθνές Συνέδριο για βιωματικό τουρισμό IMIC 2015 με τίτλο Innovative interdisciplinary experiential educational activity on tourism, Σαντορίνη.
5. Γκρίμπα Ε. (2015). 6ο Διεθνές Συνέδριο για τις εκπαιδευτικές διδακτικές Edu-Didactics 2015 με τίτλο 3Π: Πολυ-Πρόγραμμα Πολιτισμού, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Αριστοτέλειο Παν/στήμιο, Ένωση Εκπαιδευτικών Μουσικής Αγωγής, Pierce: The American College, Αθήνα.
6. Γκρίμπα Ε. (2015). Εβδομάδα Εκπαίδευσης για τον Κόσμο Edu-Week 2015 με τίτλο Βιωματικά εργαστήρια: "Ο Μικρός Τουρίστας" και "Μια βαλίτσα ταξιδεύει", Κέντρο Βορρά-Νότου του Συμβουλίου της Ευρώπης, Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Παγκόσμια Αλληλεξάρτηση και Αλληλεγγύη, Αθήνα.
7. Γκρίμπα Ε. (2016). Workshop του ευρωπαϊκού προγράμματος ERASMUS+ «Act for your Community! Community development and the Arts» (με συμμετοχή 10 χωρών), ως εκπρόσωπος Εκπαιδευτικού Φορέα και ως διευκολύντρια (facilitator) με τίτλο Travelling through the Greek islands and the Greek gastronomy, Ηνωμένο Βασίλειο.
8. Γκρίμπα Ε. (2016). **Πρόταση στο διαγωνισμό Tourism Awards 2016 και λήψη Silver βραβείου.**
9. Γκρίμπα Ε. (2016). **Πρόταση στο διαγωνισμό Voluntary Action 2016 και λήψη τιμητικής διάκρισης.**
10. Γκρίμπα Ε., (2016). Εργαστήριο για παιδαγωγούς, στελέχη δήμων, φοιτητές στο 2ο Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο με διεθνή συμμετοχή του ΙΑΚΕ με τίτλο Καινοτόμα βιωματικά προγράμματα: θεωρία και πράξη, Ηράκλειο Κρήτης.
11. Γκρίμπα Ε. (2016). Εργαστήριο για παιδιά, γονείς, εθελοντές στο 3ο Φεστιβάλ για Επιστήμη και Καινοτομία (ASF): Εξελισσόμαστε με την επιστήμη, με τίτλο Μια βαλίτσα ταξιδεύει, Τεχνόπολις.

12. Γκρίμπα Ε. (2016). Προσκεκλημένη ομιλήτρια στο 50ο Γυμνάσιο Αθηνών, σε συνεργασία με το ΚΕΣΥΠ ΠΑΤΗΣΙΩΝ στα πλαίσια διοργάνωσης της "Ημέρας Σταδιοδρομίας" σχετικά με Σπουδές και πληροφόρηση για τα Τουριστικά επαγγέλματα, Αθήνα.
13. Γκρίμπα Ε. (2016). Ε-paper στο «Βήμα των Ερευνητών» του Ευρωπαϊκού Κέντρου Αριστείας Jean Monnet / Μονάδα Ευρωπαϊκού Τουρισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών, με τίτλο Η τουριστική εκπαίδευση στην Ελλάδα, στο πλαίσιο της ευέλικτης ζώνης - βιωματικών δράσεων, μια καινοτόμος προσέγγιση με μελέτη περίπτωσης τον τουρισμό. Εκπαιδευτικό βιωματικό εργαστήριο: «Ο μικρός τουρίστας - Μια βαλίτσα ταξιδεύει».
14. Γκρίμπα Ε. (2016). 4ο Διεθνές Συνέδριο «Σταυροδρόμι γλωσσών και Πολιτισμών» με τίτλο A learning journey of ourselves, Τμήμα Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης (Τ.Ε.Π.Α.Ε.) του Α.Π.Θ., το Κοινό Ελληνο-Γαλλικό Π.Μ.Σ. «Διαδικτικές της πολυγλωσσίας και γλωσσικές πολιτικές – Διάδοση των γλωσσών και πολιτισμών σε πολύγλωσσα και πολυπολιτισμικά περιβάλλοντα», τη διαπανεπιστημιακή ομάδα 'Πολύδρομο', το ερευνητικό εργαστήριο Cren-Inedum του Πανεπιστημίου του Maine στη Γαλλία, Θεσσαλονίκη.
15. Γκρίμπα Ε. (2016). Εργαστήριο για παιδιά/γονείς/εθελοντές/εκπαιδευτικούς στο 7ο Παιδικό Φεστιβάλ Αγ. Νικολάου: "Που πας караβάκι;" με τίτλο Ο μικρός τουρίστας, Κρήτη.
16. Γκρίμπα Ε. (7ος/2016). Πρόταση συνεργασίας με το ίδρυμα Γ. & Α. Μαμιδάκη, με τίτλο Ο Μικρός Τουρίστας-Μια βαλίτσα ταξιδεύει, Αθήνα.
17. Γκρίμπα Ε. (2016). Φεστιβάλ Εθελοντισμού, με τίτλο Εθελοντισμός στην τοπική κοινωνία μέσω βιωματικής πολύ-θεματικής δράσης "Ο μικρός τουρίστας-Μια βαλίτσα ταξιδεύει", Τεχνόπολις, Αθήνα.
18. Γκρίμπα Ε. (2016). Φεστιβάλ Εκπαίδευσης, με τίτλο Διεπιστημονική εκπαίδευση: το παράδειγμα του τουρισμού μέσω βιωματικού εργαστηρίου "Ο μικρός τουρίστας - Μια βαλίτσα ταξιδεύει", και Εργαστήριο για παιδαγωγούς, ψυχολόγους και στελέχη με ε-υλικό με τίτλο «Ο ρόλος της δημιουργικής απασχόλησης και της καινοτομίας στην εκπαιδευτική διαδικασία μέσω βραβευμένης εκπαιδευτικής δράσης», Αθήνα.
19. Γκρίμπα Ε. (2016). 2ο Πανελλήνιο Συνέδριο για την Προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας, Εργαστήριο για εκπαιδευτικούς με τίτλο Βιωματική Εκπαίδευση μέσω του βραβευμένου, στα TourismAwards & στο VoluntaryAction (2016), καινοτόμου και ευέλικτου, διαθεματικού και εθελοντικού προγράμματος με τίτλο «Ο μικρός τουρίστας - Μια βαλίτσα ταξιδεύει, Λάρισα.
20. Γκρίμπα Ε. (2016). Πανελλήνιο Συνέδριο με τίτλο «Η εκπαίδευση στην εποχή των Τ.Π.Ε.» για την Προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας, με τίτλο Στο πλαίσιο της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, μια πρωτότυπη ιδέα με case study το τρίπτυχο «εκπαίδευση-τουρισμός-έκφραση & δημιουργία, Αθήνα.
21. Γκρίμπα Ε (2016). 1ο Διεθνές Συνέδριο με τίτλο «Γαστρονομία και Τουρισμός», με τίτλο Εκπαιδευτικό Βιωματικό Σεμινάριο Γαστρονομικού Τουρισμού, Αθήνα και **λήψη τιμητικού επαίνου.**
22. Γκρίμπα Ε. (2017). **Πρόταση στον ΕΟΤ, στο Υπουργείο Τουρισμού, στην Περιφέρεια Αττικής, στον όμιλο για την Unesco Τεχνών Λόγου και Επιστημών Ελλάδος, στην ΕΕΠΕΚ και στο γραφείο Europe Direct City of Athens λήψη επιστολής που θέτει υπό την αιγίδα τους τη δράση** «Ο μικρός τουρίστας-Μια βαλίτσα ταξιδεύει».
23. Γκρίμπα Ε. (2017). **Πρόταση στο Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων λήψη απόφασης έγκρισης υλοποίησης της δράσης** «Ο μικρός τουρίστας-Μια βαλίτσα ταξιδεύει».
24. Γκρίμπα Ε. (2017). Πρόταση συμμετοχής στην εθελοντική δράση του Mind the Lab με τίτλο «Ημέρα επιστήμης και τεχνολογίας στο Μετρό» με το πρόγραμμα Ο Μικρός Τουρίστας-Μια Βαλίτσα Ταξιδεύει, Αθήνα.

25. Γκρίμπα Ε. (2017). Εργαστήριο για παιδιά, γονείς, εθελοντές στο 4ο Φεστιβάλ για Επιστήμη και Καινοτομία (ASF): Εξελισσόμαστε με την επιστήμη, με τίτλο Μια βαλίτσα ταξιδεύει, Τεχνόπολις.
26. Γκρίμπα Ε. (2017). Προσκεκλημένη ομιλήτρια στο 6ο Σχολείο Τουρισμού Καλαμάτας, σε συνεργασία με το Δήμο Καλαμάτας στα πλαίσια διοργάνωσης της ημερίδας με θέμα «Τουρισμός, περιβάλλον & αρχιτεκτονική», Καλαμάτα.
27. Γκρίμπα Ε. (2017). Πανελλήνιο Συνέδριο με τίτλο «Πως μια εθελοντική δράση ιδιωτικής πρωτοβουλίας «υιοθετείται» από τη δημόσια διοίκηση: το παράδειγμα του εργαστηρίου πολιτισμού «Ο μικρός τουρίστας-Μια βαλίτσα ταξιδεύει», ΠΑΠΕΔΕ, Αθήνα.
28. Γκρίμπα Ε. (2017). Εργαστήριο για παιδαγωγούς, στελέχη δήμων, φοιτητές στο 3ο Πανελλήνιο Επιστημονικό Συνέδριο με διεθνή συμμετοχή του ΙΑΚΕ με τίτλο «Η δράση "ο μικρός τουρίστας-μια βαλίτσα ταξιδεύει" ως μια ολιστική προσέγγιση γραμματισμού», Ηράκλειο Κρήτης και **λήψη διάκρισης γραπτής εργασίας**.
29. Γκρίμπα Ε. (2017). 6ο Πανελλήνιο Συνέδριο με τίτλο «Ανάπτυξη κριτικής σκέψης και δημιουργικότητας μέσω του προγράμματος 'Ο Μικρός Τουρίστας-Μια βαλίτσα ταξιδεύει'», ΕΕΕΕ, Αθήνα.
30. Γκρίμπα Ε. (2017). **Πρόταση στον πανελλήνιο διαγωνισμό UNESCO & UNWTO με τίτλο «2017 διεθνές έτος βιώσιμου τουρισμού για την ανάπτυξη», Αθήνα και λήψη 1^{ου} βραβείου.**
31. Γκρίμπα Ε. (2017). **Πρόταση στο διαγωνισμό Education Business Awards 2017 και λήψη 7 συνολικά επαίνων και βραβείων σε 6 κατηγορίες (7 σχολεία).**
32. Γκρίμπα Ε. (2017). Συμμετοχή σε πανελλήνια δράση κοινωνικής προσφοράς από το ΣΕΟ και **λήψη αναμνηστικού επαίνου.**
33. Γκρίμπα Ε. (2017). **Πρόταση στο European Parliament και λήψη συγχαρητήριας επιστολής από τον Πρόεδρο του Κοινοβουλίου για την εθελοντική πρωτοβουλία.**
34. Γκρίμπα Ε. (2017). Πρόταση στον ευρωπαϊκό διαγωνισμό EPSA (European Public Sector Awards) με τη δράση «Ο μικρός τουρίστας-Μια βαλίτσα ταξιδεύει»/ Υπουργείο Τουρισμού.
35. Γκρίμπα Ε. (2017). Πρόταση ως «CASE STUDY ON SUSTAINABLE TOURISM FOR DEVELOPMENT» με τη δράση «Ο μικρός τουρίστας-Μια βαλίτσα ταξιδεύει»/ Υπουργείο Τουρισμού στον UNWTO.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Πολυβραβευμένο Καινοτόμο Βιωματικό Διαθεματικό Εκπαιδευτικό Εργαστήρι / Επιστημονικό Πρόγραμμα Πολιτισμού

"Ο Μικρός Τουρίστας-Μια Βαλίτσα ταξιδεύει" - σχολικά έτη: 2015-2016, 2016-2017 με εδελοντική συμμετοχή εκπαιδευτριών & δωρεάν κόστος συμμετοχής ωφελούμενων

Εγκεκριμένο επιστημονικό πρόγραμμα / εκπαιδευτικό εργαστήριο

*από το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων

Διακρίσεις της δράσης:

1^η χρονιά υλοποίησης:

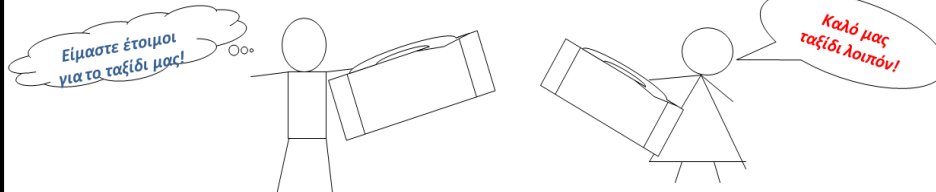
- SILVER Βραβείο στο διαγωνισμό των «Τουριστικών Βραβείων-Tourism Awards 2016» στην κατηγορία "Ερευνητικό & συγγραφικό έργο για τον τουρισμό" -Απρίλιος 2016.
- Τιμητική Διάκριση στο «Φεστιβάλ Εθελοντισμού-VoluntatyAction 2016» στην κατηγορία «Καινοτόμο Πρόγραμμα στον Εθελοντισμό» -Ιούλιος 2016.
- Επιστολή καλής εκτέλεσης έργου από το Κοινωνικές Ίδρυμα Αλέξανδρος Ωνάσης (Σύνδεσμος Υποτρόφων) για ενσωμάτωση στη δράση «έλα μαζί μας» (2015-2016)
- Αναμνηστικός έπαινος από τον Όμιλο για την UNESCO Πεκραιώς και Νήσων σε συνεργασία με το ΤΕΙ Αθηνών για συμμετοχή στο «1ο Συνέδριο γαστρονομικού τουρισμού» -Νοέμβριος 2016
- Ευχαριστήρια επιστολή από το Φεστιβάλ Επιστημών Αθηνών (ASF Athens Science Festival) -Μάιος 2016.

2^η χρονιά υλοποίησης:

- Αναμνηστικός έπαινος και Ευχαριστήρια επιστολή από το Σύμα Ελλήνων Οδηγών (ΣΕΟ) για συμμετοχή στην Πανελλήνια Δράση Κοινωνικής Προσφοράς «ΠΑΡΑΔΟΣ17» ως εμπειρογνώμονας τουρισμού υπό την αιγίδα του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού -Απρίλιος 2017.
- Πίλος διακρίσεις γραπτής εργασίας από το Ινστιτούτο Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών με αντικείμενο τον εγγραμμάτιστο για την συγγραφική άρθρου με τίτλο «Η δράση 'ο μικρός τουρίστας – μια βαλίτσα ταξιδεύει' ως μια ολιστική προσέγγιση του γραμματισμού» -Μάιος 2017.
- 7 (επτά) συναπτικά βραβεία SILVER, BRONZE και Αναμνηστικό έπαινο στο διαγωνισμό των «Εκπαιδευτικών Βραβείων-EducationBusinessAwards 2017» για 7 σχολεία σε 6 κατηγορίες «Συνεργασία με επιχειρηματικούς φορείς και οργανισμούς», «Καλλιέργεια περιβαλλοντικής συνείδησης», «Πολιτική Οικονομικής Στήριξης», «Καινοτομία στη Διδασκαλία», «Γαλιόληση ηγεσίας», «Εκπαίδευση / Πολιτισμός» -Μάιος 2017.
- Συγχαρητήρια επιστολή από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και ένταξη συγκεκριμένων δράσεων υπό την αιγίδα του -Μάιος 2017.
- 1^η Βραβείο σε Πανελλήνιο Διαγωνισμό από τον Όμιλο Σερρών για την Unesco -ως μέλος των Ομίλων του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (UNESCO)- και ως εγκεκριμένη δράση στο πλαίσιο του εορτασμού του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού (UNWTO) *2017 Διεθνές Έτος Βιώσιμου Τουρισμού* -Μάιος 2017.

Υπό την αιγίδα:

του Υπουργείου Τουρισμού, του Ελληνικού Οργανισμού Τουρισμού, της Περιφέρειας Αττικής, του Δήμου Αθηναίων δράση «ανοιχτά σχολεία», του Κέντρου Ευρωπαϊκής Πληροφόρησης κι Ενήμερωσης (Europe Direct City of Athens), του Ομίλου για την Unesco Τεχνών, Λόγου, & Επιστημών Ελλάδος, της Επιστημονικής Ένωσης για την Προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας, του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (για συγκεκριμένες ημερομηνίες), του Κοινωνικού Ιδρύματος Α.Α. Ωνάσης / Στέγη Γραμμάτων & Τεχνών (Σύνδεσμος Υποτρόφων) δράση «έλα μαζί μας» κ.α.

Eleftheria M. Gkrimpa, PhD Υπότροφος ΙΚ/Ν/Η/ομοειδή
Ερευνητρια-Συγγραφέας, Δημοκρίτειο /Εθελόντρια εκπαιδευτική δράσης
&Σεχες Υπουργείου Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού
E-mail: elgriba@hotmail.com, f/b: Eleftheria Gkrimpa

Evangelia M. Gkrimpa, PhD Υπότροφος ΙΚ/Γ/ομοειδών Α.Α.Ωνάση
Μελέτρια, Συνεργίστρια /Εθελόντρια Διεπιστημονική δράσης
&Σεχες Υπουργείου Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού
E-mail: egkrimpa@yahoo.com, f/b: Evangelia Gkrimpa

Θεωρώντας τη σχολική μας μονάδα ως ένα δυναμικό σύστημα προσπαθήσαμε τα δύο τελευταία σχολικά έτη να υιοθετήσουμε αρχές και πρακτικές της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης/Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη και να αναθεωρήσουμε την κουλτούρα της σχολικής μας κοινότητας εφαρμόζοντας την ολιστική προσέγγιση (“whole school approach”) (Jensen, 2005) με την οποία αποδεχτήκαμε ότι η αειφορία δεν μπορεί παρά να διαπερνά όλα τα επίπεδα λειτουργίας του σχολείου τόσο σε παιδαγωγικό όσο και σε κοινωνικό/οργανωσιακό και σε τεχνικό/οικονομικό επίπεδο (Φλογαΐτη κ.α. 2010).

Ο χώρος του σχολείου μας, που είναι ένα σχετικά νέο οικοδόμημα¹¹ εκτείνεται σε μια αρκετά μεγάλη έκταση στους πρόποδες του Υμηττού με μεγάλους χώρους και αρκετά δέντρα και θάμνους.

Κατά το παρελθόν είχαν γίνει σποραδικά κάποιες δεντροφυτεύσεις, ενώ ο σύλλογος γονέων είχε σαν έθιμο της αποφοίτησης το φύτεμα ενός δέντρου στην τελετή αποχαιρετισμού της Στ΄ τάξης.

1. Η αρχή

Η πρώτη ‘περιβαλλοντική’ προσπάθεια πραγματοποιήθηκε το σχολικό έτος **2014-15** όταν αποφασίστηκε η συμμετοχή σε θεματικό δίκτυο οικολογικά σχολεία και αναζητήθηκαν δράσεις που θα μπορούσαμε να πραγματοποιήσουμε, ενώ έγιναν δράσεις ανακύκλωσης και περιποίησης των δέντρων που είχε το σχολείο. Επίσης συμμετείχαμε στο παιχνίδι traffic snake ευαισθητοποιώντας παιδιά και γονείς και υιοθετώντας έναν πιο οικολογικό τρόπο μετακίνησης. Στο τέλος της χρονιάς έγινε και μια βιωματική εκδρομή στη Πάρνηθα στα πλαίσια σύγκρισης και αντίληψης των διαφορών περιαστικού πράσινου και δάσους.

2. Η εξέλιξη

Το **2015-16** οι δράσεις επεκτάθηκαν προς την κατεύθυνση μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης.

Το πρόγραμμα περιβαλλοντικής απλώθηκε σε όλο το σχολείο και προέβλεπε συγκεκριμένα

Ανακύκλωση χαρτιού και συσκευασιών.

Ανακύκλωση συλλογή μπαταριών

Δημιουργία Λαχανόκηπου

Λειτουργία κάδου κομπόστ.

Αισθητικές αναβαθμίσεις

Τα παιδιά αγκάλιασαν από την αρχή όλες τις δράσεις, τις οποίες και ενισχύσαμε με παράλληλα στοιχεία όπως εργαστήριο κομποστοποίησης για τα μικρότερα παιδιά, κατασκευή ξύλινου φράχτη και επιγραφών ανά τάξη για τους κήπους, προμήθεια επιπλέον χρωματιστών κάδων για την ανακύκλωση.

Ειδικότερα στην ανακύκλωση

Το σχολείο προμηθεύτηκε 4 ζευγάρια κάδους.¹² (για χαρτιά οι μπλέ χρώματο; και συσκευασίες οι κόκκινου). Εθελοντές από τις τάξεις Ε΄ και Στ΄ ασχολούνταν σε εβδομαδιαία βάση με την ανακύκλωση, μαζεύοντας και

¹¹ Αποπεράτωση το 2004.

¹² Στα πλαίσια του προγράμματος litter less

μετρώντας, ενώ από την μέση της χρονιάς έκαναν τακτικά ενημερώσεις στις μικρές τάξεις, προκειμένου να κινητοποιούν τους μικρότερους μαθητές. Κάθε Παρασκευή με μεγάλη συνέπεια άδειαζαν τους κάδους σε κοντινούς στο σχολείο κάδους ανακύκλωσης, εντυπωσιασμένοι για τον όγκο της συλλογής του σχολείου. Μέσα σε 14 εβδομάδες μαζεύτηκαν 3.960 λίτρα χαρτί και 2.900 χαρτιά συσκευασίας.

Στις μπαταρίες

Εγινε επαφή με την ΑΦΗΣ και ήρθαν 2 κάδοι ένας για κάθε όροφο του σχολείου.

Η δημιουργία **λαχανόκηπου** ήταν και το μεγαλύτερο έργο.

Στα πλαίσια του lets do it Greece ένα πρωινό Κυριακής γονείς εκπαιδευτικοί και παιδιά προχώρησαν σε ένα συνδυασμό δράσεων. Μοιρασμένοι σε ομάδες έκαναν εκτός από εκτεταμένες καθαριότητες γύρω από όλο το σχολείο αισθητικές χρωματικές παρεμβάσεις, ζωγραφίζοντας κάδους, παγκάκια και γραμμογραφώντας τα γήπεδα μας.

Ακόμη σκάφτηκε και λειτούργησε ο μικρός λουλουδόκηπος, σε ξεχωριστό κομμάτι της αυλής. Οι μικρότερες τάξεις Α' και Β που απέκτησαν την ευθύνη για την προστασία και περιποίηση του κήπου αυτού είχαν φέρι και φύτεψαν μικρά λουλουδάκια.

Στα πλαίσια της δράσης φυτεύτηκαν και 10 δέντρα (βερικοκίες, κορομηλές, ελιές κλπ) που επιλέχθηκαν με βάση τη συμβατότητα με το μικροκλίμα της περιοχής.

Τέλος μετά το καθαρισμό από βάτα και αγριάδες, και το 'όργωμα' ενός αρκετά μεγάλου χώρου που είχε προηγηθεί από γονείς, έγινε χωρισμός ενός λαχανόκηπου σε παρτέρια και η φύτευση του από παιδιά γονείς και εκπαιδευτικούς κατά τη διάρκεια της ημερίδας lets do it greece που συμμετείχε το σχολείο μας. Ζαρζαβατικά έφεραν παιδιά και γονείς τα παρτέρια χωρίστηκαν και κάθε τάξη είχε πλέον το δικό της κήπο.

Κομπόστ

Κάποια χρόνια πριν είχε γίνει μια προσπάθεια λειτουργίας κάδου κομποστοποίησης.

Ο κάδος βρέθηκε στην αποθήκη και αποφασίστηκε να ενεργοποιηθεί. Στα πλαίσια του προγράμματος της περιβαλλοντικής το σύνολο του σχολείου παρακολούθησε σχετικό πρόγραμμα let's compost και στη συνέχεια ξεκίνησε τη λειτουργία του κάδου με την κάθε τάξη να έχει μια μέρα που έφερνε υλικά.

Αποτελέσματα 2015-16

Όλα οι επιμέρους δράσεις πήγαν αρκετά καλά.

Συγκεκριμένα

Η **ανακύκλωση** αγκαλιάστηκε από όλους από την Α' ως την Στ και συγκεντρώθηκαν πάνω από 6.000 λίτρα χαρτί και συσκευασίες.

Στις **μπαταρίες** παραδώσαμε στο τέλος της χρονιάς 1 γεμάτο κάδο ΑΦΗΣ, ενώ «μπήκε» στη συνείδηση όλων των παιδιών η ανάγκη να μην απορρίπτονται οι μπαταρίες στα οικιακά απορρίματα.

Επίσης ο **κομπόστ** που δεν είχε λειτουργήσει την προηγούμενη 'δοκιμή' πήγε ανέλπιστα πολύ καλά. Την επιφυλακτικότητα για την χρήση, το αποτέλεσμα την χωροθέτηση, την μυρωδιά, εξισορρόπησε η πειθαρχημένη μεγάλη συμμετοχή των παιδιών και σύντομα προχωρήσαμε και σε εγκατάσταση και δεύτερου κάδου, από γονιό που διέθετε έναν που δεν λειτουργούσε. Υπήρχε συχνή ανάδευση και έλεγχος και την νέα χρονιά βρήκαμε έτοιμο λίπασμα....

Το **κυκλοφοριακό φιδάκι** επίσης ξεπέρασε κάθε προσδοκία, παιδιά απο την Α΄ μέχρι και την Στ΄ συμμετείχαν περπατώντας, ποδηλατώντας ή μοιράζοντας το ίδιο αυτοκίνητο νελτιώνοντας τους δείκτες του σχολείου μας κατά 20%

Στους **κήπους**, υπήρξαν αρκετά προβλήματα. Από τη μια παρόλο που πρόκειται για μια ημιαστική περιοχή τα παιδιά δεν ήταν εξοικειωμένα με την υπομονή στο μεγάλωμα των φυτών ενώ υπήρχαν και δυσκολίες σε σχέση με την συνέπεια στα ποτίσματα ξεχορταριάσματα. Ακόμη υπήρξαν και δυσκολίες σε σχέση με τους εκπαιδευτικούς των τάξεων που δεν διέθεταν τα παιδιά σε ώρες διδασκαλίας, ενώ δεν βρέθηκε και κάποια σύνδεση με το πρόγραμμα της τάξης- ενώ και όσοι ήταν εφημερία είχαν τις επιφυλάξεις τους δυσκολεύοντας τις εργασίες κατά τη διάρκεια των διαλειμμάτων. Αντιπαλότητα μεταξύ των τάξεων ήταν ακόμη ένα πρόβλημα. Παρόλα αυτά ο κήπος είχε μια απίστευτη γονιμότητα ξεπερνώντας τα όποια εμπόδια. Ετσι τρέξαμε δράσεις ενδοσχολικές με σαλάτες στις τάξεις, μαρούλια του κήπου στα τόστ του κυλικείου, επιβραβεύσεις στα παιδιά με μαρούλια, καρότα κλπ.

Προς το τέλος της σχολικής χρονιάς κάναμε και μια συνδυαστική δράση. Λίγο νωρίτερα είχαμε τρέξει βιωματικό πρόγραμμα για την αποφυγή της σπατάλης φαγητού σε όλο το σχολείο με τη βοήθεια της ΜΚΟ Μπορούμε. Τον Απρίλιο σε συνεργασία με τον σέφ Αλέξανδρο Παπανδρέου και την ομάδα του τα παιδιά της Στ΄ προετοίμασαν 30 μερίδες (με ζαρζαβατικά και μυρωδικά από τον κήπο) ενώ άλλες 150 μερίδες έφεραν οι γονείς των παιδιών. Το Μπορούμε συντόνισε τη δράση και τα γεύματα διατέθηκαν από κοινωνικό παντοπωλείο Κουβαρά σε οικογένειες ευάλωτων κοινωνικών ομάδων.

Ετσι τη δεύτερη του χρονιά το πρόγραμμα είχε πια μια ολιστική περοσέγγιση μιας και εκτός από τα περιβαλλοντικά προσεγγίσουμε συντονισμένα και τα θέματα της κλιματικής αλλαγής αλλά και ζητήματα όπως ο εθελοντισμός, η συνεργασία με φορείς, τα δικαιώματα του πολίτη

3. Η σταθεροποίηση 2016-2017

Η θέληση και η ενέργεια των παιδιών μαζί με τα ομολογουμένως όμορφα αποτελέσματα ενίσχυσαν την διάθεση και τη θέληση και το **2016-17**. Οι δράσεις συνεχίστηκαν και επεκτάθηκαν. Ετσι την φετινή χρονιά άλλαξαμε την διαδικασία δημιουργώντας για πρώτη φορά ξεχωριστή περιβαλλοντική ομάδα

Οντας υπεύθυνος σε ένα μάθημα που δύσκολα θέλουν να χάνουν τα παιδιά, και με κάποιες δυσκολίες στη συνεννόηση με τους υπόλοιπους σε ένα σχολείο με 350 παιδιά και ένα σύλλογο διδασκόντων 30μελή, προσπαθήσαμε να κερδίσουμε την ευελιξία που έλειψε συγκροτώντας μια περιβαλλοντική ομάδα, με την έναρξη της χρονιάς.

Οι 34 μαθητές –εθελοντές των τάξεων της Δ, Ε και Στ έχουν χωριστεί σε αντικείμενα (ανακύκλωση, κήποι, κομπόστ, ενεργειακή εξοικονόμηση, νερό, μπαταρίες, συγκέντρωση ρούχων, μελάνια και καπάκια) και απτά αποτελέσματα. Στην ομάδα συμμετέχει και εκπρόσωπος από το σύλλογο γονεών αλλά και η υπεύθυνη του σχολικού κυλικείου.

Η ομάδα των κήπων υπερέβαλλε εαυτό και σε μια πολύ δύσκολη από πλευράς καιρού χρονιά συνέχισε να έχει καλά αποτελέσματα. Άλλοι λιγότερο και άλλοι περισσότερο καθάριζαν, περιποιούνταν έσκαβαν τακτοποιούσαν, τροποποιούσαν έναν αρκετά μεγάλο κήπο. Με την εφαρμογή αυτόματου ποτίσματος επεκτάθηκε και ένα νέο μικρό κομμάτι με ντομάτες, μελιτζάνες κάτι που είχε δοκιμαστεί και πέρυσι χωρίς επιτυχία. Ακόμη φυτικοί ανεμοφράκτες τοποθετήθηκαν γύρω από τον κυρίως λαχανόκηπο για την προστασία από τον βορεινό αέρα. Στην αρχή της χρονιάς με τη βοήθεια της ομάδας του κομπόστ το λίπασμα που είχε φτιαχτεί πέρυσι μοιράστηκε σε όλο τον λαχανόκηπο.

Ο ανθόκηπος φυτεύτηκε και φέτος με νεά λουλούδια πάλι κατά τη διάκριση ενός τρίωρου lets do it greece με μικρή συμμετοχή και των γονιών (έγινε καθημερινή και ώρα σχολείου).

Στις ευθύνες ήταν και ο καθαρισμός και το σκάλισμα των δέντρων, τα οποία ήδη έβγαλαν τους πρώτους καρπούς (κορόμηλα).

Από τις πιο απρόσμενες στιγμές ο αποχαιρετισμός των παιδιών μεταξύ τους τις Παρασκευές στο σχόλασμα με την ευχή 'καλή ξεκούραση'.

Το ίδιο αποτελεσματική ήταν η ομάδα του κομπόστ, όπου χωρίς σκουλίκια, χωρίς έλεγχο και με αποκλειστική ευθύνη των παιδιών το κομπόστ λειτούργησε και πάλι εξαιρετικά. Μάλιστα οι δράσεις της ομάδας με εκμάθηση της ανάδευσης για τις μικρές τάξεις αξιολογήθηκε ως η καλύτερη βέλτιστη πρακτική της περιβαλλοντικής.

Η συλλογή χαρτιού και συσκευασιών που απορρίπτονταν σε οργανωμένη ανακύκλωση συνεχίστηκε με περίπου ανάλογες ποσότητες ωστόσο το κέρδος ήταν η αυτοματοποίηση και η ένταξη της διαδικασίας στην καθημερινότητα των παιδιών με σχεδόν απόλυτη αυτονομία.

Νέες δράσεις μπήκαν και αυτές στο παιχνίδι. Τα μελάνια που συλλέγονται σε ειδικό κάδο, τα καπάκια που μαζεύουν τα παιδιά σε 3 νέους προτοκαλί κάδους (80 κιλά ήδη), τα παιδιά που μαζεύουν ξεχασμένα ρούχα, σβήνουν τα φώτα, παρακολοθούν και αποκαθιστούν μικρές βλάβες στο σύστημα ποτίσματος στις βρύσες, τα παιδιά που κινούνται και είναι ενεργοποιημένα.

Ισως η πιο πετυχημένη από τις διαδικασίες και της προηγούμενης χρονιάς είναι η αυτοδιδασκαλία. Τα παιδιά ανά ομάδα προετοίμαζαν παρουσιάσεις που γίνονταν όλες τις τάξεις. Με ευφάνταστα κείμενα κινητοποιούσαν τους υπόλοιπους μαθητές να συμμετέχουν στις δράσεις. Οι ομάδες ανέπτυξαν μια άμιλλα μεταξύ τους υιοθετώντας βέλτιστες πρακτικές που έβλεπαν στις άλλες ομάδες.

Ετσι για παράδειγμα η ομάδα μπαταρίες (και καπάκια, μελάνια) με μεγαλύτερη ενεργητικότητα κατάφερε ήδη από το Δεκέμβριο να παραδώσουμε 26 κιλά ενώ άλλα 26 θα παραδοθούν με τη λήξη της χρονιάς. Η μεγαλύτερη ενεργοποίηση και λειτουργία τους διπλασίασε την περυσινή επίδοσή μας. Η αντίστοιχα το κομπόστ οργάνωσε μάθημα ανάδευσης για τους μικρούς στα διαλείμματα μια από τις πρωτοβουλίες που μας ξάφνιασαν.

Όλα τα αποτελέσματα παρουσιάζονταν στις μηνιαίες συαντήσεις της Πέμπτης όπου ο καθένας έλεγε, έδειχνε, άκουγε έπαιρνε κουράγιο. Κουράγιο... ναι γιατί μέχρι και παραιτήσεις είχαμε.

Στα τέλη της χρονιάς οι ομάδες ολοκληρώνουν σιγά σιγά την αποστολή τους προχωρώντας μέσα από ενημέρωση, ερωτήσεις και συνεντεύξεις σε προεπιλογή παιδιών για την νέα περιβαλλοντική ομάδα μας του 2017-18.

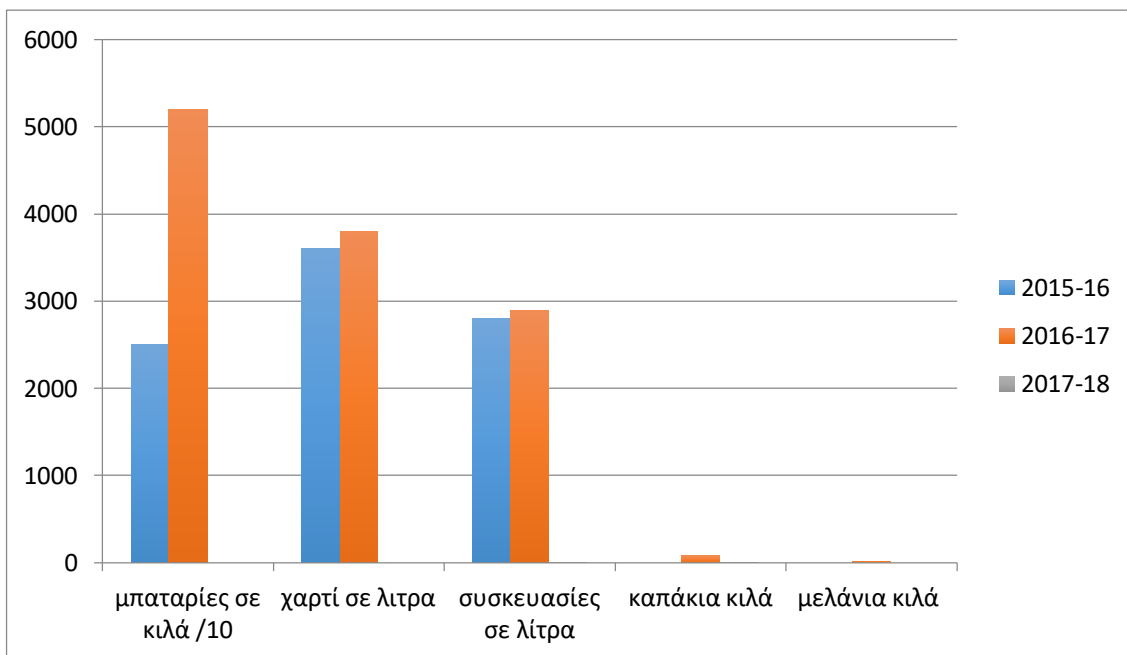
Ο στόχος παραμένει στη δημιουργία μιας ώριμης κουλτούρας αειφορίας στο ανοικτό σχολείο όπου τα παιδιά θα αποκτήσουν μεγαλύτερη αυτονομία και πρωτοβουλίες στην κατεύθυνση του ενεργού πολίτη που οραματιζόμαστε.

Το 2016 -17 το σχολείο μας έλαβε την βράβευση σαν οικολογικό σχολείο ενώ συμμετέχει σε θεματικά δίκτυο αλλά και επιμέρους συνεργασίες με άλλες μονάδες του εξωτερικού.¹³

---

¹³ane Goodall Roots and S

Πίνακας Αποτελεσμάτων ανακυκλούμενων υλικών

Λιβανίου Ε.¹ & Μαντικού Στ²

Μελέτη Περίπτωσης του 2^{ου} Πειραματικού Δημοτικού Σχολείου Ρόδου, ως Αειφόρο Σχολείο

1. Εκπαιδευτικός, 2^ο Πειραματικό Δ.Σ. Πόλεως Ρόδου

Μέγαρο Ακαδημίας, 1^{ος} όροφος, Πλατεία Ι.Ζίγδη, 85100 Ρόδος

Email: evamariosgp@gmail.com

2. Διευθύντρια, 2^ο Πειραματικό Δ.Σ. Πόλεως Ρόδου

Μέγαρο Ακαδημίας, 1^{ος} όροφος, Πλατεία Ι.Ζίγδη, 85100 Ρόδος

Email: tinamant1@yahoo.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Τα τελευταία 14 έτη γίνεται μία συντονισμένη προσπάθεια, ώστε η σχολική μας μονάδα να στραφεί προς την Αειφορία. Μέσα από μία ολιστική προσέγγιση πλαισιώσαμε τα Νέα Προγράμματα Σπουδών, τα οποία διαφοροποιούνται από τα παραδοσιακά γνωστικά αντικείμενα με τη μορφή των Βιωματικών Δράσεων και εκτελέσαμε μικρά, ευέλικτα, σχέδια δράσης τόσο στο σχολείο όσο και στην ευρύτερη κοινότητα.

Αποτελεί μία καινοτομία στο πλαίσιο της οποίας προσαρμόσαμε μεγάλο μέρος του αναλυτικού προγράμματος όλων των γνωστικών αντικειμένων σύμφωνα με βάση τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες της σχολικής μονάδας και τα προβλήματα της τοπικής κοινωνίας, βασισμένη πάντα στα ενδιαφέροντα των μικρών μας μαθητών. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα μία εποικοδομητική μάθηση με ενεργή συμμετοχή όλων των μαθητών και τη δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού προσαρμοσμένο στις τοπικές συνθήκες.

Case Study of the 2nd Experimental Primary School of Rhodes, as a Sustainable School

E.Livaniou¹ and St.Mantikou²

1. Teacher, 2nd Experimental Primary School of Rodos

Megaro Akadimias, Zigdis Square, 85100 Rodos

Email: evamariosgp@gmail.com

2. Principal, 2nd Experimental Primary School of Rodos

Megaro Akadimias, Zigdis Square, 85100 Rodos

Email: tinamant1@yahoo.gr

ABSTRACT

Over the last 14 years, coordinated effort has been made, in order to turn our school unit to Sustainability. Through a holistic approach, we organised New Curricula Programmes, which differentiate from traditional subjects, by carrying out Experience Based Actions and small, flexible action plans both at school and in the wider community.

This is an innovation, in which we adapted a significant part of the curriculum of all subjects, according to the needs and requirements of the school unit and the challenges of the local society, always based on the interests of our young students. This has resulted into constructive learning, with the active participation of all students and the creation of educational material tailored to the local conditions.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία 14 έτη γίνεται μία συντονισμένη προσπάθεια, ώστε η σχολική μας μονάδα να στραφεί προς την Αειφορία. Μέσα από μία ολιστική προσέγγιση πλαισιώσαμε τα Νέα Προγράμματα Σπουδών, τα οποία διαφοροποιούνται από τα παραδοσιακά γνωστικά αντικείμενα με τη μορφή των Βιωματικών Δράσεων και εκτελέσαμε μικρά, ευέλικτα, σχέδια δράσης τόσο στο σχολείο όσο και στην ευρύτερη κοινότητα. Το αειφόρο σχολείο λειτούργησε για εμάς ως πλαίσιο, ομπρέλα και το κλειδί για τη διασύνδεση μας με τους εκάστοτε υπεύθυνους περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, αγωγής υγείας και πολιτιστικών θεμάτων, με το Πανεπιστήμιο Αιγαίου, με εκστρατείες, προγράμματα, διαγωνισμούς που διοργανώνονται από διεθνή δίκτυα, από Παγκόσμιους Οργανισμούς UNICEF, UNESCO, από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση σ' όλη την Επικράτεια.

Η συγκεκριμένη μελέτη περίπτωση είναι ενδιαφέρουσα, γιατί μέσα από την δημοσίευση των αποτελεσμάτων της στροφής της σχολικής μας μονάδας προς την αειφορία στην τοπική κοινωνία της Ρόδου, αναδείξαμε στην πράξη, πως το αειφόρο σχολείο πετυχαίνει να διαμορφώσει περιβαλλοντικά υπεύθυνους και εγγράμμτους πολίτες μέσα από την καθιέρωση αλληλεπιδραστικών και ανοικτών παιδαγωγικών προσεγγίσεων, βασισμένων στην ανάπτυξη δικτύων επικοινωνίας και συνεργασίας σε πρώτο επίπεδο με την τοπική κοινότητα και ευρύτερα σε Διεθνές Επίπεδο. Επιδιώξαμε τη διαμόρφωση μιας νέας ηθικής βασισμένης στην προσωπική δράση και συμμετοχή τόσο σε προσωπικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο για τη βελτίωση της ποιότητας ζωής, μέσα από την καθιέρωση και προώθηση φιλοπεριβαλλοντικών συμπεριφορών και δράσεων και σε μεγάλο βαθμό μέσα από τα αποτελέσματα της έρευνας μας το πετύχαμε. Επιχειρήσαμε μία δυναμική σύνδεση του σχολείου με την κοινότητα, μέσα από την προσαρμογή των Α.Π και το επιτύχαμε δίνοντας ευκαιρίες να ασχοληθούν όλοι μαθητές, εκπαιδευτικοί, διοίκηση, γονείς, τοπική κοινότητα με περιβαλλοντικά ζητήματα και την αειφορική τους διαχείριση

Η σπουδαιότητα της «στροφής» της σχολικής μονάδας προς την αειφορία και η απήχυσή της ενέργειας αυτής στην τοπική κοινωνία της Ρόδου μέσα από τις βιωματικές δραστηριότητες κατά τη ροή της εκπαιδευτικής διαδικασίας αποτελεί πρόκληση για όλους τους εμπλεκόμενους σε θέματα αειφόρου ανάπτυξης. Η δημιουργία της σχολικής μονάδας μας σε αειφορική αποτελεί μία καινοτομία στο πλαίσιο της οποίας προσαρμόσαμε μεγάλο μέρος του αναλυτικού προγράμματος όλων των γνωστικών αντικειμένων σύμφωνα με βάση τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες της σχολικής μονάδας και τα προβλήματα της τοπικής κοινωνίας, βασισμένη πάντα στα ενδιαφέροντα των μικρών μας μαθητών. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα μία επικοινωνιακή μάθηση με ενεργή συμμετοχή όλων των μαθητών και τη δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού προσαρμοσμένο στις τοπικές συνθήκες.

Για να επιτύχουμε το στόχο μας προσπαθήσαμε να υιοθετήσουμε ποικίλες μεθόδους βιωματικής (Φλογαίτη, 1998) και ενεργητικής μάθησης (Μαθητοκεντρική Ομαδοκεντρική, Διαθεματική - Διεπιστημονική, Project –Μελέτη περίπτωσης), μέσα από μία ολιστική προσέγγιση που ενισχύθηκε από τον θεσμό των ομίλων, που υλοποιούνται σ' ένα πειραματικό σχολείο, έτσι ώστε να ενεργοποιείται όλος ο συναισθηματικός και ψυχικός κόσμος των εκπαιδευομένων.

ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ ΣΕ ΑΕΙΦΟΡΙΚΗ

Το σχολείο μας εργάζεται συνέχεια προς την κατεύθυνση της αειφορίας και υπό το πρίσμα του αειφόρου σχολείου ως ομπρέλα διάφορων βιωματικών δράσεων και εκπαιδευτικών καινοτομιών αποβλέποντας στη συνεχή έμπρακτη βελτίωση του. Η σχολική μας μονάδα στην προσπάθεια της να γίνει ένα αειφόρο σχολείο, οργανώνεται με βάση τις δικές της ιδιαιτερότητες και τα περιβαλλοντικά, οικονομικά, κοινωνικά, πολιτιστικά, πολιτισμικά, ζητήματα της περιοχής της Ρόδου. Αξιοποιεί μία σειρά θεματικών πεδίων του Αναλυτικού Προγράμματος και τα προσαρμόζει στις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας **Δηλαδή δίνουμε τοπική διάσταση στα αντικείμενα που διαπραγματεύονται τα σχολικά εγχειρίδια με γνώμονα την αειφορία και τα ενδιαφέροντα των μαθητών μας.**

Η παιδαγωγική αξία του εγχειρήματος απαιτούσε την εφαρμογή ποικιλίας μεθόδων καθώς και υιοθέτηση νέου ρόλου για τη διεύθυνση του σχολείου : Μετάβαση από το μοντέλο του διευθυντή-διοικητικού-επόπτη, στο μοντέλο του ηγέτη-καθοδηγητή, οραματιστή, αφού καθοριστικό ρόλο για την επίτευξη της βιώσιμης ατζέντας του σχολείου έχει να επιτελέσει ο ρόλος της διεύθυνσης. Davies, B. & Davies, B. (2004)

Το σχολείο μας συμμετέχοντας στο διαγωνισμό «αειφόρο σχολείο», λαμβάνοντας την πρώτη και την έβδομη θέση αντίστοιχα υιοθέτησε τα δύο προτεινόμενα σχέδια δράσης στροφής της σχολικής μονάδας προς την αειφορία. Το Σχέδιο Αειφόρου Διαχείρισης (ΣΑΔ) και το Σχολικό Πρόγραμμα Δράσης (ΣΠΔ) που είναι αμοιβαίως αλληλοσυμπληρούμενα. Καταρτίσαμε λοιπόν το δικό μας Σχέδιο Αειφόρου Διαχείρισης (Σ.Α.Δ.), που αποτελεί μια δέσμευση όλων των μελών της σχολικής κοινότητας να εργαστούν αρμονικά και με πνεύμα συνεργασίας, προκειμένου να κινητοποιηθεί το σχολείο και να υιοθετήσει αειφόρο λειτουργία. Οργανώσαμε το δικό μας Σχολικό Πρόγραμμα Δράσης (Σ.Π.Δ.) που είναι ένας ουσιαστικός σχεδιασμός και χρονοπρογραμματισμός όλων των επιμέρους δράσεων που μπορεί να αναληφθούν από το σχολείο. Κατανοείται από τους εκπαιδευτικούς και από όλους τους εμπλεκόμενους στη μαθησιακή διαδικασία η ενιαιότητα της μάθησης. Συνειδητοποιείται ότι η οικολογική γνώση δεν αρκεί για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Η διαμόρφωση περιβαλλοντικά υπεύθυνων πολιτών απαιτεί την ενσωμάτωση των κοινωνικών πτυχών της Π.Ε. οι οποίες μπορούν να συμβάλλουν στη διαμόρφωση αειφορικά υπεύθυνων πολιτών .

Σε ένα τέτοιο πλαίσιο εκείνο το οποίο κατανοείται είναι ότι η αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων στα περιβαλλοντικά προβλήματα απαιτεί γνώση των πολιτικών, κοινωνικών, πολιτιστικών συνιστωσών του περιβάλλοντος.

Για να επιτύχουμε το στόχο μας προσπαθήσαμε να υιοθετήσουμε όσο το δυνατό εμείς και οι μαθητές μας κατάλληλες νοοτροπίες και συμπεριφορές, που αναγνωρίζουν την ανάγκη διατήρησης των κοινών αγαθών μέσα από ένα βιωματικό και συνεργατικό και μαθησιακό περιβάλλον. Επίσης περάσαμε σε δράσεις με απώτερο σκοπό την ορθή διαχείριση των τοπικών περιβαλλοντικών προβλημάτων στα πλαίσια της αειφορίας.

Ακολουθώντας αυτή τη συλλογιστική προχωρήσαμε από τη μεταβιβαστική μάθηση (Huckle & Sterling, 2001), στη μετασχηματιστική (Tilbury & Wortman, 2004)

Κινηθήκαμε σε ένα τέτοιο πλαίσιο έτσι ώστε η εκπαίδευση δεν προσανατολίστηκε να εμφυσήσει στους μαθητές προκαθορισμένες επιλογές, ούτε στηρίχθηκε σε ένα προαποφασισμένο πλαίσιο στόχων το οποίο θα πρέπει να επιτευχθεί από όλους. Βασιστήκαμε στην ανάπτυξη από τους μαθητές και γενικότερα όλους τους εμπλεκόμενους στη μαθησιακή διαδικασία στην έρευνα, στην κριτική ικανότητα, στην ερμηνεία ζητημάτων στην αναζήτηση λύσεων σε τοπικά ζητήματα και σε συγκεκριμένες καταστάσεις.

Με απόδειξη τα προγράμματα που υλοποιούμε κάθε χρόνο, η εκπαίδευση για την αειφορία, δε θεωρείται το μέσο για να διδάξουμε σχετικά με τη φύση και κάποιες οικολογικές όψεις, αλλά περιλαμβάνει ευρύτερα θέματα όπως η προστασία των δικαιωμάτων, η επιβίωση των παραδόσεων, η λογοτεχνία, νερό, Ενέργεια, Ανακύκλωση-Επαναχρησιμοποίηση, Απορρίμματα, Δάση, Ακολουθώντας την πρόκληση «σκέψου πλανητικά, δράσε τοπικά...» στο σχολείο μας υλοποιήθηκαν μία σειρά δράσεων πλαισιώνοντας μία σειρά δικτύων τόσο στην Ελλάδα, όσο και στο εξωτερικό.

Το σχολείο μας υπηρετεί τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα, προάγει τον πολιτισμό και το περιβάλλον και με σημαία μας της αειφορία μαθητές, δάσκαλοι και γονείς διοργανώνουμε δράσεις με θέματα που απασχολούν τον τόπο μας και μάλιστα προτείνουμε λύσεις για τυχόν προβλήματα που εντοπίζομε ενεργοποιώντας τους μεγάλους.

Η κάθε δράση φέρνει όλο και πιο κοντά στους μαθητές μας στο όραμα ενεργοί πολίτες, γιατί βλέπουν πως μπορούν να αλλάξουν πράγματα που δεν τους αρέσουν, αισθάνονται δημιουργικοί. Νιώθουν πως το σχολείο μας είναι πιο κοντά τους και πως συμμετέχουν στην μαθησιακή διαδικασία χωρίς να πλήττουν. Δημιουργούν δράσεις χέρι- χέρι με τους συμμαθητές τους, τους δασκάλους μας και τους γονείς μας, όλοι σαν μία ομάδα.

Συμμετέχουμε με χαρά σε εκστρατείες, προγράμματα, διαγωνισμούς που διοργανώνονται από διεθνή δίκτυα, από Παγκόσμιους Οργανισμούς UNICEF, UNESCO, Μπάκι- κυκλοφοριακό Φιδάκι, από την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Ενδεικτικά:

- Οικολογικά Σχολεία
- Νέοι Δημοσιογράφοι
- Μαθαίνω για τα δάση
- Φύση χωρίς Σκουπίδια
- Πράσινες γωνιές της γειτονιάς μου

ΥΠΟΛΟΙΨΗ ΔΡΑΣΕΩΝ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ

Ως Ρόδιοι μικροί πειραματιστές οι μαθητές/μαθήτριες με όραμα την αειφορία έφτιαξαν τον δικό τους οικокώδικα. Στη συνέχεια περάσαμε με τους μαθητές μας σε μία σειρά δράσεων, υλοποιώντας μικρά πρότζεκτ ακολουθώντας την παρακάτω πορεία:

Βήμα 1 Επιλογή θέματος

Επιλέγουμε το θέμα του προγράμματός μας ανάλογα με:

- Τα ενδιαφέροντα των μαθητών μας
- Τα τοπικά προβλήματα
- Τα προσφερόμενα μέσα στην περιοχή του σχολείου μας
- Την επικαιρότητα
- Το αναλυτικό πρόγραμμα.

Βήμα 2 Ανίχνευση της προϋπάρχουσας γνώσης

Πραγματοποιείται με συζήτηση ή συμπλήρωση ερωτηματολογίου. Τα στοιχεία που προκύπτουν :

- Λαμβάνονται υπόψη στη δόμηση του προγράμματος.
- Αναδεικνύουν εσφαλμένες αντιλήψεις, ιδέες και αναπαραστάσεις της πραγματικότητας, όπου χρειάζεται γίνεται η σχετική αναδόμησή τους.
- Αναδεικνύουν σημεία στα οποία υπάρχουν αντικρουόμενες απόψεις, γύρω από τις οποίες μπορεί να οργανωθεί το πρόγραμμα.
- Οργανώνεται η διεξαγωγή του προγράμματος με ποικιλία μέσων. Είναι αναγκαίο να αποκτήσουν εμπειρία για το πώς γίνονται:
  - Οι ατομικές ή ομαδικές έρευνες
  - Οι συλλογικές εργασίες προφορικές ή γραπτές
  - Η μελέτη στο πεδίο
  - Τα απλά πειράματα
  - Οι συναντήσεις με ειδικούς στην τάξη ή στο τόπο εργασίας τους
  - Η ανάλυση αξιών
  - Η χρήση και άλλων μέσων έκφρασης εκτός απ' το γραπτό και προφορικό λόγο
  - Η επαφή με κοινωνικούς φορείς
  - Η προσέγγιση απλών κατοίκων
  - Η αξιοποίηση της γνώσης και της εμπειρίας των ηλικιωμένων

Βήμα 3 Καθορισμός των στόχων του προγράμματος

Βήμα 4 Κατάτμηση του έργου σε μικρότερα τμήματα και οργάνωση των μαθητών σε ομάδες

Αφού αποφασίστηκε τι θα διερευνηθεί, τέθηκαν οι ερωτήσεις της έρευνας σχεδιάστηκαν οι δραστηριότητες, καταγράφηκαν οι πηγές πληροφόρησης, αποφασίστηκαν οι τρόποι διάχυσης των αποτελεσμάτων του project κ.ά.

Οι μαθητές ανέλαβαν ομαδικά ένα τμήμα του έργου γνωρίζοντας όλη την πορεία, τους στόχους και τις δραστηριότητες που θα κάνουν για να τους πετύχουν.

Βήμα 6 Εκτέλεση των δραστηριοτήτων

Βήμα 7 Σύνοψη των επιμέρους εργασιών

Στο στάδιο αυτό η κάθε ομάδα συγκεντρώνει και επεξεργάζεται όλες τις πληροφορίες της όπως:

- Επεξεργάζεται τα ερωτηματολόγια ή τις συνεντεύξεις.
- Οργανώνει κριτικά όλα τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν σε πίνακες, διαγράμματα, χάρτες κ.ά.
- Συγγράφει τα τελικά κείμενα.
- Διατυπώνει συμπεράσματα.
- Καταγράφει τις προτάσεις.

- Οργανώνει έκθεση του οπτικού υλικού.
- Αποφασίζεται η εκδήλωση κάποιας δράσης.

Βήμα 8 Γνωστοποίηση του προγράμματος

Η γνωστοποίηση του προγράμματος έγινε:

- Με ανακοινώσεις στους πίνακες ανακοινώσεων του σχολείου
- Με οργάνωση εκθέσεων φωτογραφίας, ζωγραφικής, μακέτας, υλικού κ.ά.
- Με εκδήλωση στο σχολείο και την τοπική κοινωνία η οποία θα περιλαμβάνει: Ανακοινώσεις των εργασιών, Θεατρικά, Δραματοποιήσεις, Παίξιμο ρόλων, Αφίσες, Φωτογραφίες, Μακέτες, Έκθεση ζωγραφικής, Έκθεση υλικού
- Με μια τελική έκδοση του προγράμματος.
- Δημιουργία ιστοσελίδας και BLOG-Περιβάλλοντος
- Υλοποίηση Μαθητικών Ημερίδων

Βήμα 9 Αξιολόγηση της πορείας και των αποτελεσμάτων

Κατανομή χρόνου

- Αφού καταλήξαμε στα θέματα ενασχόλησης συγκροτήσαμε την παιδαγωγική ομάδα και παρουσιάσαμε σε , μαθητές και γονείς τις προτεινόμενες δραστηριότητες έτσι, ώστε να αποφασίσουμε από κοινού τις ενέργειες που πρέπει να πραγματοποιήσουμε, ποιοι και με ποιον τρόπο μπορούν να συνδράμουν στην ολοκλήρωση του προγράμματος μέσα στο Σεπτέμβρη.
- Από το μήνα Οκτώβριο εισερχόμαστε στη δεύτερη φάση της περιγραφής και της οργάνωσης των δραστηριοτήτων με κριτήριο πόσο χρόνο απαιτούν.
- Προγραμματίζουμε τις δράσεις εκτός σχολείου σε χρονικά διαστήματα που το επιτρέπουν οι καιρικές συνθήκες (φθινόπωρο – άνοιξη).
- Προγραμματίζουμε ενημερώσεις από ειδικούς, επεξεργασία δεδομένων και ενδιάμεσες παρουσιάσεις σε κλειστό χώρο κατά την διάρκεια του χειμώνα.
- Κατά το μήνα Μάρτιο ξεκινά η σύνθεση των δεδομένων που έχουν συλλεχθεί και η προετοιμασία των παρουσιάσεων των εργασιών.
- Τον Απρίλη γίνονται οι τελικές συμπληρώσεις, απορρίπτεται ό,τι δεν λειτούργησε όσα δεν «περπάτησαν» με επιτυχία και γίνονται δοκιμαστικά των τελικών παρουσιάσεων.
- Με την επιστροφή της ομάδας από τις πασχαλινές διακοπές παρουσιάζονται όσα ετοιμάστηκαν στο κοινό.

Επαλήθευση:

Η διαμορφωτική αξιολόγηση γίνεται:

- Με τήρηση ημερολογίου,
- Με συζητήσεις ανάμεσα στην ομάδα, τόσο την παιδαγωγική όσο και την μαθητική,
- Με παρατήρηση της συμπεριφοράς των μαθητών, όπως πώς αντιδρούν σε συγκεκριμένα προβλήματα,
- Με τη μελέτη των κειμένων, των εικαστικών δημιουργιών ή άλλων κατασκευών,
- Με ερωτηματολόγια
- Αναλυτικά σας παραθέτουμε ...

Χωριστήκαμε σε ομάδες

1.Οι Νερίτες Ιππότες

2. Οι Ρόδιοι Ανακυκλωτικοί Ιππότες

3. Ενέργειας

4.Δασών, Πρασίνου

4. Δημοσίων σχέσεων και τεχνικών ώστε οι εκπαιδευόμενοι :

-Να εκφραστούν

-Να αναλύσουν καταστάσεις

-Να αισθανθούν

-Να καταλήξουν σε αποφάσεις και μετά από κάθε απόφαση να καταλήγουν σε μία έκφραση

Επομένως ο κάθε μαθητής μας μετατρέπεται:

- Από παθητικό δέκτη γνώσεων σε δυναμικό αναζητητή της πληροφορίας και της γνώση
- Από τη μοναξιά της ατομικής προσπάθειας στη χαρά της ομαδικής συνεργασίας και δράσης
- Από την παθητικότητα της ακρόασης στο δυναμισμό της κοινωνικής διερεύνησης και δράσης
- Παράγει ένα συγκεκριμένο έργο, με την ομάδα του, το οποίο συνήθως αποτυπώνεται σε κάποιο τελικό χειροπιαστό προϊόν, όπως στη δική μας περίπτωση

Δώσαμε λοιπόν πολλές δυνατότητες για την ανάπτυξη ποικίλων ικανοτήτων, δεξιοτήτων όπως:

α. Την αναλυτική-συνθετική ικανότητα του μαθητή,

β. Την κριτική σκέψη και τη διερευνητική στάση απέναντι στη γνώση

γ. Την παρατηρητικότητα, τη δημιουργικότητα, τη συνεργασιμότητα, τη συλλογικότητα, την υπευθυνότητα, και δημιουργικότητα τη χαρά και ικανοποίηση για την παραγωγή υλικού και την παρουσίασή του,

δ. Τις δεξιότητες αυτόνομης μάθησης, αυτενέργειας, υπευθυνότητας και εκδήλωσης πρωτοβουλιών από τους μαθητές καθώς και επικοινωνίας που χρειάζεται ο μαθητής.

Συγκεκριμένα οι μαθητές μας θέλησαν να περάσουν σε ένα καλλωπισμό της σχολικής μας αυλής και του παρτεριού που έχουμε υιοθετήσει στο περίγυρο του σχολείου μας. Έτσι , αφού κατέγραψαν το οικολογικό αποτύπωμα του αύλειου χώρου συνέλλεξαν τα μπουκάλια που υπήρχαν (πλαστικά, γυάλινα και μεταλλικά) τα πήγαν στο μηχάνημα Ανταποδοτικής Ανακύκλωσης παρουσία του Δημάρχου Ρόδου και της αρμόδιας δημοτικής υπηρεσία , όπου τους δόθηκαν και έπαινοι για την συμμετοχή του σχολείου μας για την προώθηση της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στα Δημοτικά Σχολεία.

Επίσης κάποια πλαστικά μπουκάλια πριν γίνουν απορρίμματα τα επαναχρησιμοποίησαν και τα έφτιαξαν μπουκέτα λουλουδιών με τα οποία διακοσμήσαμε τον σχολικό χώρο. Με τα καπάκια των μπουκαλιών δημιουργήσαν κατασκευές , παιχνίδια και κολάζ, διακοσμητικά επετειακά στολίδια.

Στη συνέχεια αποφάσισαν όλοι οι μαθητές να συλλέγουν τα πλαστικά καπάκια όχι μόνο από τα διαλείμματα αλλά και από το σπίτι μας, τα οποία διαθέσαμε στον Ερυθρό Σταυρό για φιλανθρωπικό σκοπό .

Στο πλαίσιο της επαναχρησιμοποίησης - ανακύκλωσης και ειδικότερα της μείωσης των απορριμμάτων που δημιουργεί ο άνθρωπος στην καθημερινότητα του πλαισίωσαν την δράση επαναχρησιμοποίηση ανακύκλωση σχολικής τσάντας που διοργάνωσε το ΔΣ Α΄ ΕΛΜΕ Δωδεκανήσου.

Επίσης κατασκευάσαν παιχνίδια από ανακυκλώσιμα υλικά! Το πρώτο παιχνίδι ήταν τα αυτοκινητάκια χρησιμοποιώντας τους κυλίνδρους από τα χαρτιά υγείας - κουζίνας και απλό χαρτί. Δεύτερο ήταν το μπούλινγκ όπου χρησιμοποιήσαμε μικρά πλαστικά μπουκάλια για τις κορίνες και διάφορα χαρτιά για τη δημιουργία της μπάλας και τέλος το παιχνίδι με τους κρίκους. Μετατρέψαν τα απορρίμματα μας με αυτό τον τρόπο σε χρήσιμα αντικείμενα γιατί όπως σημείωσαν οι ίδιοι οι μαθητές μας τίποτα δεν είναι τόσο άχρηστο όσο φαίνεται και τελικά βοηθάμε στην προστασία του περιβάλλοντος.

Έφτιαξαν εξαιρετικά μουσικά όργανα με υλικά που θεωρούνταν άχρηστα. Με αφορμή το Διεθνές έτος οσπρίων έδωσαν λοιπόν ακόμη μία φορά το δικό τους μήνυμα για την επαναχρησιμοποίηση και ανακύκλωση των φαινομενικά άχρηστων αλλά τελικά χρήσιμων πραγμάτων και έφτιαξαν μουσικά όργανα με φαινομενικά άχρηστα υλικά και όσπρια. Δημιουργήσαν τις μηχανές του μέλλοντος με υλικά που οδηγούνταν στα απορρίμματα , αλλά τα επαναχρησιμοποίησαν.

Το σχολείο μας στο πλαίσιο της εκστρατείας λιγότερα σκουπίδια Litter Less 2015-16, ,2016-2017 πραγματοποίησε κοινή περιβαλλοντική δράση καθαρισμού στις 11 Μαρτίου με το αντίστοιχο σχολείο του Αποστόλου Λουκά από τη Λευκωσία της Κύπρου. Επίσης στο πλαίσιο της ίδιας εκστρατείας το σχολείο μας συνεργάστηκε με σχολείο της Βουλγαρίας. Υπογραμμίζοντας την αξία της επαναχρησιμοποίησης τρεις συμμαθητές μας συμμετείχαν με έργα τους από επαναχρησιμοποιημένα υλικά στο 4 Μαθητικό συνέδριο «Η μουσική των παλιών μετάλλων», όπου και βραβεύτηκαν.

Σε συνέχεια της δράσης για τον καλλωπισμό της αυλής οι μαθητές/μαθήτριες πέρα από τον καθαρισμό πέρασαν και σε λύση. Προσκαλέσαμε στο σχολείο γεωπόνο , με του οποίου την καθοδήγηση τα λάστιχα από αυτοκίνητα πριν γίνουν σκουπίδια τα επαναχρησιμοποίησαν και δημιούργησαν -παρτέρια σε γωνιές της αυλής στα οποία φύτεψαν νέα φυτά κατάλληλα με την εποχή που διανύουμε . Με τον ίδιο τρόπο διαχειριστήκαν και κάποιες παλέτες που υπήρχαν στον αύλειο χώρο . Ομορφυναν τον χώρο του πάρκου που έχουμε υπό την προστασία μας με το φύτεμα λουλουδιών. Στη συνέχεια πήραν πλαστικά μπουκάλια, εκοψαν τις βάσεις σαν γλαστρούλες, τις ζωγράφισε ο καθένας όπως ήθελε και φύτεψαν βολβούς για να στολίσουν με χρώμα και άρωμα το χώρο μας.

Στη συνέχεια πέρασαν κομποστοποίηση με τα υπολείμματα από το δεκατιανό μας με την πολύτιμη βοήθεια επιστημονικού συνεργάτη..

Δημιούργησαν κατασκευές με παράγωγα υλικά από το δάσος και έτσι διακρίθηκαν με το βραβείο στο διαγωνισμό: Δασοδημιουργήματα

Οι μαθητές/τριες εξετάζοντας το θέμα της Διατροφής και τα τροφοχιλιόμετρα και πόσο αυτό συνδέεται σε την ποιότητα ζωής μας και το οικολογικό μας αποτύπωμα μετέφεραν το μήνυμα πως η προσεγμένη, ισορροπημένη Διατροφή μπορεί να αποτελέσει λύση στην οικονομική κρίση που διανύουμε.

Με τις πολύτιμες συμβουλές , Ελεγκτή Εναέριας Κυκλοφορίας, κατανόησαν τα τροφοχιλιόμετρα και το οικολογικό αποτύπωμα των μέσων εναέριας κυκλοφορίας . Με τις συμβουλές Διατροφολόγου κοινοποίησαν στους συμμαθητές μας μέσω της ιστοσελίδας μας οδηγίες για σωστή διατροφή. Μια ολιστική προσέγγιση στη μελέτη των συστημάτων διατροφής και του κύκλου ζωής των τροφίμων από το χωράφι στο πιάτο, προκειμένου να γίνει κατανοητό πως αν θέλουμε να διασφαλίσουμε την τροφή μας, πρέπει να μειώσουμε τις

επιπτώσεις στο φυσικό περιβάλλον . Δημιούργησαν ετικέτες ποιότητας για το ελαιόλαδο και ανάδειξη της σπουδαιότητας της μεσογειακής διατροφής.

Δημιούργησαν εκπαιδευτικό παιχνίδι αναβιώνοντας το παραδοσιακό κουτσό. Το όνομα του παιχνιδιού λέγεται διατροφο-εξερευνήσεις .Επίσης δημιούργησαν βίντεο με το μήνυμα πως η διατροφή μας δεν είναι άμεσα συνδεδεμένη μόνο με την ποιότητα ζωής μας αλλά και με την οικονομία μας κάνοντας μία πρόταση διαχείρισης της οικονομικής κρίσης την οποία και παρουσίασαν στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού προγράμματος teacher 4 Europe. Δημιούργησαν και το παιχνίδι φιδάκι της υγιεινής διατροφής.

Πλαισίωσαν την πρόταση της UNESCO η οποία ανακήρυξε το φετινό έτος ως έτος οσπρίων και δημιούργησαν μπλοκ αφιερωμένο στα όσπρια. Γι αυτή την εργασία τους πήραν το πρώτο ΒΡΑΒΕΙΟ . Με τις δράσεις γύρω από τη διατροφή έγιναν πρεσβευτές του ενεργού τρόπου ζωής στο βιωματικό σχολείο και έλαβαν μέρος στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα Μέτρο, Ποικιλία, Κίνηση Ευεξία , στο οποίο και διακριθήκαν με το πρώτο βραβείο.

Δημιούργησαν μηνύματα για την προστασία του Περιβάλλοντος και τις αξίες του παίζοντας επιδαπέδιο παιχνίδι με θέμα τα Δικαιώματα των παιδιών προκειμένου να κατανοήσουν περισσότερα τα δικαιώματα μας βάση του Διεθνές Δικαίου σε συνεργασία με εκπρόσωπο της Ευρωπαϊκής ένωσης στη Ρόδο. Ζωγράφισαν , έγραψαν ποιήματα και παραμύθια για τα δικαιώματα των παιδιών με αφορμή την προσφυγική κρίση και τα ανάρτησαν στην ιστοσελίδα του σχολείου μας.

Βραβεύτηκαν στις ΒΙΒΛΙΟΠΕΡΙΠΕΤΕΙΕΣ ΤΟ ΑΣΤΡΙΚΟ ΧΩΡΙΟ

Με αφορμή την 4η Οκτωβρίου , μέρα αφιερωμένη στην προστασία των ζώων ασχοληθήκαν με τους αγαπημένους φίλους μας τα ζώα .

Ως μικροί δημοσιογράφοι εντοπίσαν προβλήματα στο νησί μας , τα αναδείξαν και προτείνουν λύσεις για την αντιμετώπισή τους δημοσιεύοντας τα στην ιστοσελίδα του σχολείου μας και στον τοπικό τύπο. Τα δημοσίευσαν και στο διεθνή δίκτυο "Νέοι δημοσιογράφοι " και πήραν 1ο Πανελλήνιο βραβείο με το άρθρο " Αγαπάω τον Πλανήτη μου και τον προσέχω...." Το οποίο εκπροσώπησε την χώρα και το σχολείο μας στο εξωτερικό, όπου κατέλαβε την τέταρτη θέση παγκόσμια.

Με αφορμή την κλιματική αλλαγή και πως αυτή επηρεάζει το οικοσύστημα μας οι μαθητές/τριες μας έστειλαν επιστολή στο Δήμαρχο της Ρόδου και του επισήμαναν τα περιβαλλοντικά προβλήματα του νησιού μας καθώς και του πρότειναν λύσεις αντιμετώπισης τους. Δημιούργησαν και τραγούδι για την κλιματική αλλαγή.

Κατά την διάρκεια και προς το τέλος της σχολικής χρονιάς συμμετείχαν για πολυστή φορά ξανά σε καθαρισμό της παραλίας στο Ενυδρείο και στην Κάμμειρο Σκάλα με αφορμή την εκστρατεία :

<< Καθαρίστε τη Μεσόγειο 2016 » και την Ευρωπαϊκή ημέρα καθαρισμού της HELMEPA>>

Συμμετείχαν στην περιβαλλοντική δράση" Η γη είναι στα χέρια μας"

Επίσης αγκάλιασαν το κίνημα των «δημιουργών – κατασκευαστών» (maker movement) και έλαβαν μέρος στην Ευρωπαϊκή Εβδομάδα δημιουργών- κατασκευαστών και στο διαγωνισμό Make Fare Rome 2016.

Πέρασαν σε δράση που στόχο έχει την διάδοση της καλής πρακτικής μεταφοράς με ποδήλατο που συνδιοργάνωσαν με τον ποδηλατικό όμιλο και το σύλλογο Απόλλων στο Ενυδρείο Ρόδου.

Μια και η σχολική μας μονάδα επενδύει στο χτίσιμο του αυριανού ενεργού πολίτη διοργανώνει μαθητικές ημερίδες ως μία μικρή απόδειξη της χαράς μας να μοιράζονται οι μαθητές/τριες με την τοπική κοινωνία της Ρόδου το όραμα των "Ρόδιων μικρών πειραματιστών..."

Οι μαθητές μας λοιπόν στο πλαίσιο τις στροφής του σχολείου μας στην αειφορία, υπό το πρίσμα του πολιτισμού οργανώνουν και πολιτιστικές καλλιτεχνικές εκδηλώσεις με μέσο έκφρασης το θέατρο, το χορό και το τραγούδι. Επισημαίνουν με το δικό τους μοναδικό τρόπο την πολυπλοκότητα της πραγματικότητας στην οποία ζούμε και αναδεικνύουν πως η πολυσυζητημένη κρίση που διανύουμε ξεκινά κυρίως από έλλειψη ανθρωπιάς και αλληλεγγύης. Γιατί ο κάθε άνθρωπος και το κάθε έθνος μπορεί να δημιουργεί μέσα σ' ένα κλίμα μεστό από αγάπη, ζεστασιά και κατανόηση με αποδοχή της διαφορετικότητας και της αλληλεγγύης για το συνάνθρωπο του.

Οι μικροί πειραματιστές δείχνοντας έμπρακτα την αξία της αλληλεγγύης οι δράσεις τους επεκτείνοντας και σε εκδηλώσεις κοινωνικής προσφοράς πλαισιώνοντας ανθρωπιστικές δράσεις μετασχηματίζοντας τη γνώση σε πυξίδα ζωής.

Στο πλαίσιο της φιλανανθρωπίας επιλέχθηκαν βιβλία έχοντας ως γνώμονα πως ο σχολικός εκφοβισμός ευδοκιμεί σε περιβάλλον αδιαφορίας. Ως «παρατηρητές» μπορούμε να συμβάλουμε δημιουργώντας έδαφος γόνιμο για την εξάπλωση τέτοιων φαινομένων γι αυτό πρέπει να εκπαιδευτούμε εκπαιδευτικοί, γονείς, μαθητές/τριες να μην ενθαρρύνουμε αυτό το φαινόμενο με την ανοχή και την αδιαφορία μας, μια και το αίσθημα της συλλογικής ευθύνης και της αλληλεγγύης καλλιεργείται...

Τα βιβλία που επιλέχθηκαν εύστοχα περνούν πολλά μηνύματα στα παιδιά, όπως εκείνο της αλληλεγγύης, του μιλώ στην οικογένειά μου και συζητώ τους προβληματισμούς μου, αγγίζοντας το θέμα των στερεοτύπων σχετικά με τα δύο φύλα και τα ενδιαφέροντά τους.

Επίσης η ευγενής άμιλλα, σεβασμός, αυτοθυσία, πίστη στο όνειρο, σχέσεις στο σχολείο ή την οικογένεια, φιλία, υπέρβαση, ενσυναίσθηση είναι μερικά μόνο από τα θέματα που πραγματεύονται τα παραπάνω βιβλία. με σεβασμό στη διαφορετικότητα.

Κατά την ανάγνωση των παραπάνω βιβλίων, εκτός τις ατομικές και ομαδικές δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν στην τάξη σε μορφή εργαστηρίων οι μαθητές/τριες γνώρισαν μέσα από οπτικοακουστικά μέσα διάφορες πηγές που θα τους φανούν χρήσιμες, όπως:

- Οικουμενική Διακήρυξη για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα από τη Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ, 10 Δεκεμβρίου 1948 (άρθρα, βίντεο, ιστοσελίδα).
- Σύμβαση της UNICEF για τα δικαιώματα του παιδιού.
- Συνήγορος του Παιδιού.

- Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες – UNHCR GREECE.
- Κίνηση Απελάστε το Ρατσισμό.
- Διεθνής Αμνηστία.
- Κέντρο Προάσπισης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.
- ΑΡΣΙΣ. Κοινωνική Οργάνωση Υποστήριξης Νέων.
- ΡΑΚΣΙΣ και Ι.Δ.Ε.Α./Γραφεία παροχής υποστήριξης κατά των διακρίσεων σε πολίτες τρίτων χωρών.
- Κέντρο Παιδαγωγικής και Καλλιτεχνικής Επιμόρφωσης «Σχεδία».
- Δίκτυο για τα δικαιώματα του Παιδιού.

- IREED (Institute Rights Equality & Diversity).
- Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες.

Ολοκληρώνοντας το παραπάνω πρόγραμμα φαίνεται οι μαθητές/τριες να κατανόησαν τις έννοιες του διαφορετικού, της ξενοφοβίας, του ρατσισμού και να έμαθαν να αντιμετωπίζουν τις διακρίσεις στην καθημερινότητά, ξεπερνώντας στερεότυπα και προκαταλήψεις. Καλλιέργησαν στάσεις και αξίες με αποτέλεσμα να είναι σε θέση να διακρίνουν τα βασικά πανανθρώπινα δικαιώματα και να αναπτύξουν το σεβασμό των δικαιωμάτων του άλλου ως στάση ζωής,.

Φαίνεται οι μαθητές/τριες, αφενός είναι ικανοί να αναγνωρίζουν τη διαφορετικότητα των πολιτιστικών στοιχείων των λαών, την προσέγγιση τρόπων επικοινωνίας με τον «άλλο» και την απόκτηση κινήτρων για συνεργασία και ομαδικότητα και αφετέρου είναι σε θέση

να αναδείξουν την αξία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και τη σημασία της αποτελεσματικής αντιμετώπισης του ρατσισμού και της ξενοφοβίας .

Η σχολική μας μονάδα μεταμορφώνεται λοιπόν σε αειφορικό σχολείο ,έχοντας θέσει ως σκοπό την προώθηση της προσωπικής και κοινωνικής υπευθυνότητας των μαθητών μας -στο πλαίσιο της διαμόρφωσης ενός παγκόσμιου ενεργού πολίτη - επιδιώκοντας να αναδείξουμε καλές πρακτικές που θα οδηγούν στην αρμονική συνύπαρξη φύσης και ανθρώπου . Λαμβάνοντας υπόψη πως για την επίτευξη ολοκληρωμένης αειφορικής ανάπτυξης εντός μιας κοινωνίας οφείλεται η κοινωνία να είναι δυναμική οικολογικά, οικονομικά βιώσιμη, κοινωνικά δίκαιη και να διατηρεί τον ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα της (Ανδρεοπούλου, 2008),περάσαμε μεταξύ άλλων και σε σχέδια δράσεων με στόχο να αναδείξουμε τη σχέση μεταξύ τουρισμού και περιβάλλοντος. Μέσα από τις δράσεις μας ευαισθητοποιήσαμε τη μαθητική μας κοινότητα και την τοπική κοινωνία τονίζοντας πως το φυσικό και το πολιτιστικό περιβάλλον είναι άρρηκτα συνδεδεμένα και η στενή τους σχέση αντανακλά τη σχέση της ανθρώπινης δραστηριότητας με την ιστορία και τη λαϊκή παράδοση, δηλαδή την ταυτότητα των λαών.

Στην πλειοψηφία των ορισμών της αειφόρου ανάπτυξης τονίζεται ότι, σύμφωνα με την αειφορία, όλοι οι φυσικοί πόροι πρέπει να χρησιμοποιούνται με σεβασμό, ώστε οι μελλοντικές γενιές να καλύπτουν επαρκώς τις ανάγκες τους (Tietenberg, 1992). Ακόμα, έχει εκφραστεί και η αντίληψη ότι η αειφόρος ανάπτυξη δεν καθιστά τον κόσμο έτοιμο για τις μελλοντικές γενιές, αλλά καλλιεργεί μια βάση πάνω στην οποία ο μελλοντικός κόσμος δύναται να οικοδομηθεί (Alanne & Saari, 2005).

Δεν μπορούσε να μην αποτελεί πρόκληση και για την σχολική μας μονάδα να αναδείξουμε πως είναι απαραίτητο να χρησιμοποιούνται οι φυσικοί πόροι, δίχως να είναι επιβλαβές και επικίνδυνος για το περιβάλλον, ώστε να γίνονται κατανοητές οι ανάγκες της τωρινής, αλλά και της μελλοντικής κοινωνίας(Obata et al, 2005).

Για την σχολική μας μονάδα αποτελεί προτεραιότητα να αναδείξουμε τη μέριμνα ώστε η σημερινή μεγέθυνση του τουρισμού να μην υπονομεύει τις δυνατότητες μεγέθυνσης των μελλοντικών γενεών και να αναδείξουμε πως το περιεχόμενο και οι κύριοι στόχοι της έννοιας «τουρισμός» περιλαμβάνουν -μεταξύ άλλων- την απόλαυση της φύσης και την επαφή, γνωριμία και αλληλεπίδραση των λαών μέσα από την προστασία του περιβάλλοντος, είτε φυσικού είτε πολιτισμικού.

Όμως μέσα από τις δράσεις μας αρθρογραφώντας ακόμη και στον τοπικό τύπο αναδείξαμε πως η ασυμβατότητα, της σύγχρονης τουριστικής δραστηριότητας με το περιβάλλον έχει δημιουργήσει πολλά προβλήματα , όπως η αλλοίωση της τοπικής αρχιτεκτονικής, η διατάραξη της περιβαλλοντικής και πολιτιστικής αρμονίας του χώρου ή η καταπάτηση και οικοδόμηση περιοχών με σπάνια φυσική ομορφιά.

Περαιτέρω Δράσεις – παρεμβάσεις

- Δημοσίευση στην ιστοσελίδα του Σχολείου μας των καλύτερων, εργασιών και ποιημάτων των μαθητών μας.
- Δημοσίευση του οικολογικού κώδικα, φωτογραφιών από τις οικολογικές μας δραστηριότητες και των συμβουλών για τα μέτρα εξοικονόμησης του νερού.
- Επίβλεψη στα διαλείμματα από υπεύθυνους μαθητές με ειδική
- σήμανση εξοικονόμησης νερού κλείσιμο των βρυσών.
- Δημιουργία εξοικονόμησης του νερού στις τουαλέτες με την τοποθέτηση μπουκαλιών στα καζανάκια.
- Δημιουργία σχολικού διαγωνισμού ποιήματος ή τραγουδιού με θέμα το νερό και δημοσίευσης του στον τύπο.
- Δημιουργία παραμυθιού ή κόμικ με θέμα την εξοικονόμηση νερού.
- Ανάρτηση κανόνων ορθής χρήσης του νερού.
- Περιβαλλοντικά παιχνίδια.
- Υπαίθριες δραστηριότητες.
- Συνάντηση και ενημέρωση των γονέων για τους στόχους του προγράμματος και εισηγήσεις για περιβαλλοντική συμπεριφορά στο σπίτι
- Συνάντηση με το δήμαρχο της Ρόδου ,έκθεση της υφιστάμενης κατάστασης και προτεινόμενων λύσεων.

Αποτελέσματα:

Έχοντας στο μυαλό μας πως...

Τα σχολεία πρέπει να διδάξουν τα παιδιά μας από το παράδειγμα καθώς επίσης και από την οδηγία. DfES 5 Yr Strategy, 2004 και έχοντας ως ΓΝΩΜΟΜΑ ΠΩΣ Η ΔΡΑΣΗ ΣΤΟΧΕΥΕΙ ΣΤΗΝ ΕΠΙΛΥΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ ΕΡΓΑΣΤΗΚΑΜΕ ΚΑΙ ΠΕΤΥΧΑΜΕ...

Συγκεκριμένα:

- Εκπαιδευτικό Υλικό-POWER POINT
- Ταινία: Ένας Πλανήτης Μια Ευκαιρία
- Περιοδικό: Τρισδιάστατο
- SCRATS-Ta Ζώα της Ρόδου προς εξαφάνιση
- Ένθετο Αειφορίας-Οδηγός Καλής Χρήσης
- VIDEO : Η Χημεία της Τέχνης, Μια διαθεματική προσέγγιση της χημείας, Διατροφικό Δωδεκάωρο
- Επιδαπέδιο περιβαλλοντικό παιχνίδι -«Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας», "Κουτσό", "Το φιδάκι της υγιεινής διατροφής",
- Βιβλία: Παραμύθια
- Συλλογικά έργα_Παραγωγή Παραμυθιών, αποτέλεσμα ευαισθητοποίησης των μαθητών με θέμα τα ζώα προς εξαφάνιση
- Υλικό Ιστοσελίδας και BLOG-Περιβάλλοντος
- www.2opeiramatiko-rodou.eu
- www.natura.2opeiramatiko-rodou.eu

Παράδειγμα τοπικού εντύπου, τοπικών αρχών, εθνικού συλλόγου εκπαιδευτικών κλπ.

- Δημοσιεύσεις σε Τοπικό Τύπο Δράσεων
- Συμμετοχή σε Πανελλήνιους Διαγωνισμούς: Πρωτοπόροι Δάσκαλοι

- Ανάρτηση ανάλογης θεματικής στα Αριστεία 2012
- Συμμετοχή σε τοπικούς διαγωνισμούς π.χ. «ανταποδοτική ανακύκλωση»
- Περιβαλλοντικά άρθρα στο σχολικό περιοδικό που διανέμονται και στην τοπική κοινωνία
- Οδηγίες-ένθετο για το κοινό
- Δράσεις με περιβαλλοντικό εκθεσιακό προφίλ σε δημόσιο χώρο: Από το παιδί για το Παιδί!!!
- Ανακοινώσεις μετά από δράσεις στην Ιστοσελίδα του σχολείου
- Δημιουργία αποκλειστικά Περιβαλλοντικού –BLOG
- Αφίσες-Πινακίδες
- δηλώσεις με πρόσκληση τοπικών φορέων όλων των επιπέδων, σε εκδηλώσεις: Χριστούγεννα-Γιορτή Βιβλίου-Γιορτή μητέρας με Bazaar: με έργα από άχρηστα υλικά, χειροτεχνίες μαθητών του σχολείου, συμμετοχή στην Παγκόσμια Ημέρα Περιβάλλοντος και στη γιορτή λήξης, καθώς επίσης
- ΗΜΕΡΙΔΑ «μαθητικών εισηγήσεων» με θέμα το Περιβάλλον
- Τρισδιάστατη απόδοση του πραγματικού κόσμου σε μικρογραφία με αειφορική προοπτική...- έκθεση σε ευρύ κοινό
- Δεντροφύτευση
- Υιοθεσία αρτάνες του Δήμου Ρόδου, ενταγμένη στο Πρόγραμμα: «Αγκάλιασε ένα Πάρκο»
- Συμμετοχή στο Πρόγραμμα: Πρασινίζοντας τις αυλές των Σχολείων-Γραφείο Εθελοντών Δήμου Ρόδου
- Συμμετοχή στο Πρόγραμμα: Δημιουργικές Συζητήσεις- Γραφείο Εθελοντών Δήμου Ρόδου

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η δημιουργία της σχολικής μονάδας μας σε αειφορική αποτελεί μία καινοτομία αφού μέσα από τις δράσεις της επιδιώκει οι μαθητές μας/τριες μας να συνειδητοποιήσουν την οικολογική κρίση και αναπτύξουν τις κατάλληλες ικανότητες οι οποίες θα λειτουργήσουν ως κίνητρα να περάσουν σε ενεργή δράση ως ενεργοί περιβαλλοντικά εγγράμματοι πολίτες. Μέσα από την υλοποίηση συνεχών μικρών πρότζεκτ από τις μικρές τάξεις οι μαθητές/τριες μας φτάνοντας στις τρεις τελευταίες τάξεις του δημοτικού φαίνεται να κατανοούν βαθύτερα και να συνειδητοποιούν πως η ανάληψη εθύνης σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο αποτελεί δυναμική παρέμβαση στο πεδίο της λήψης αποφάσεων. Δηλαδή οι μαθητές/τριες μας εκπαιδεύονται να έχουν ενεργό συμμετοχή σε όλα τα επίπεδα, έχοντας συνείδηση των προβλημάτων, ώστε να συνεισφέρουν αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση της οικολογικής κρίσης και να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις οι οποίες δεν θα αφήσουν επιτρέψουν στο μέλλον την εμφάνιση παρόμοιων προβλημάτων.

Αυτό έχει διττό όφελος, αφενός μία εποικοδομητική μάθηση με ενεργή συμμετοχή όλων των μαθητών στην προώθηση λύσεων των περιβαλλοντικών ζητημάτων που εντοπίζουν και αφετέρου τη δημιουργία εκπαιδευτικού υλικού προσαρμοσμένο στις τοπικές συνθήκες της Ρόδου κάτι που επιβεβαιώνει τη σύνδεση του σχολείου και την αλληλεπίδραση του με την τοπική κοινωνία..

Πιστεύουμε πως η σχολική μας μονάδα αποτελεί πρόσκληση/πρόκληση ως μεθοδολογική πρακτική στην εισαγωγή εκπαιδευτικών καινοτομιών και στην ανάπτυξη συμμετοχικής δράσης και στοχαστικής επικοινωνίας μεταξύ των συντελεστών της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Μέσα από την μελέτη του 2ου Πειραματικού μπορούν να αναδειχθούν στην πράξη τα μεθοδολογικά εργαλεία πώς η Εκπαίδευση μαζί με την κοινωνία μπορούν αμοιβαία να συμβάλουν στη διαμόρφωση συμπεριφορών προσανατολισμένων στην αειφορία, ώστε οι μαθητές/τριες μας έχοντας τις γνώσεις, τις δεξιότητες και τις αξίες που απαιτούνται για την αειφόρο διαχείριση θεμάτων που αφορούν το περιβάλλον να αποκτήσουν στάσεις και να περάσουν σε δρά-

σεις ως στη βάση της υιοθέτησης μιας νέας περιβαλλοντικής συμπεριφοράς βασισμένης στη διατήρηση του περιβάλλοντος και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής.

Εν κατακλείδι μέσα από την δημοσίευση των αποτελεσμάτων της εφαρμογής του αειφόρου σχολείου στην τοπική κοινωνία της Ρόδου, θα αναδειχθεί στην πράξη, αν το αειφόρο σχολείο είναι αυτό που στοχεύει στη διαμόρφωση περιβαλλοντικά υπεύθυνων και εγγράμματων πολιτών μέσα από την καθιέρωση αλληλεπιδραστικών και ανοικτών παιδαγωγικών προσεγγίσεων, βασισμένων στην ανάπτυξη δικτύων επικοινωνίας και συνεργασίας σε πρώτο επίπεδο με την τοπική κοινότητα και ευρύτερα με την κοινωνία, επιδιώκοντας τη διαμόρφωση μιας νέας ηθικής βασισμένης στην προσωπική δράση και συμμετοχή σε προσωπικό και συλλογικό επίπεδο αμφισβητώντας το υπάρχον status quo και υιοθετώντας το **“Κατανοώ για να δράσω”**.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Φλογαίτη, Ε. (2006). Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Ζαχαρίου, Α. (2005). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Αναλυτικό Πρόγραμμα: Το θεωρητικό πλαίσιο και αρχές στη δημοτική εκπαίδευση της Κύπρου. Αθήνα: ΙΩΝ.
- Γεωργόπουλος, Α. (Επιμ.) (2005). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Ο νέος πολιτισμός που αναδύεται. Αθήνα: Gutenberg.
- Καίλα, Μ., Θεοδωροπούλου, Ε., Δημητρίου, Δ., Ξανθάκου, Γ. & Αναστασάτος, Ν. (2005). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Ερευνητικά Δεδομένα και Εκπαιδευτικός Σχεδιασμός. Εκδόσεις Ατραπός.
- Αναστασάτος, Ν. (2005). Σχολείο και Περιβάλλον από τη Θεωρία στην Πράξη. Εκδόσεις Ατραπός.
- Ζυγούρη, Ε. (2005). Αξιολόγηση Προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Θεωρία και Πράξη. Αθήνα: Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός.
- Σκανναβή-Τσαμπούκου, Κ. (2004). Περιβάλλον και επικοινωνία. Δικαίωμα στην επιλογή. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.
- Κυρίδης, Α. & Μαυρικάκη Ε. (2003). Η Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στο Ελληνικό Δημοτικό Σχολείο. Αθήνα: Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός.
- Γεωργόπουλος, Α., & Τσαλίκη, Ε. (1993). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Αρχές-Φιλοσοφία-Μεθοδολογία, Παιχνίδια και Ασκήσεις. Αθήνα: Gutenberg.
- Παπαδημητρίου, Β. (1998). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Σχολείο. Μια Διαχρονική Θεώρηση. Αθήνα: Τυπωθήτω-Γιώργος Δαρδανός.
- Ματσαγγούρας, Η. (2003). Η διαθεματικότητα στη σχολική γνώση. Ενωιοκεντρική αναπλαισίωση και σχέδια εργασίας. Αθήνα: Εκδόσεις Γρηγόρη.
- Αγγελάκος, Κ. (Επιμ.) (2003). Διαθεματικές προσεγγίσεις της γνώσης στο ελληνικό σχολείο. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Ξένη Βιβλιογραφία

- Filho, L.W., & O' Loan, K. (1996). Teacher Education for the environment: A European Perspective. London: The Parthenon Publishing Group.
- Goncalves, F., Filho, W.L., Morgado, F. & Pereira, M. (Eds.) (2004). World Trends in Environmental Education. Peter Lang.
- Hart, P. (2003). Teachers' thinking in Environmental Education. Peter Lang.
- Hart, R. (1997) Children's participation: The theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care, London, Earthscan.
- Huckle, J. & Sterling, S. (1996). Education for Sustainability. London: Earthscan.
- Huckle, J. (1996) Chapter 7, Teacher Education, in J. Huckle & S. Sterling (eds), op. cit.
- Huckle, J. & Martin, A. (2001) Environments in a Changing World, London, Prentice Hall
- Huckle, J. (2002) Educating for Sustainability, Birmingham, National Primary Trust (Burning Issues No. 5)

- Huckle, J. (2003) Education for Sustainability, a briefing paper for the Teacher Training Agency (an edited version of this paper will be published on the resources section of the TTA website in spring 2005)
- Marcicowski, T. (1991). The relationship between environmental literacy and responsible environmental behavior in environmental education. In M. Maldague (Ed), Methods and techniques for evaluating environmental education. Paris : UNESCO.
- Mc Claren, M. (1989). Environmental Literacy : a critical element of a liberal education for the 21st century. Manitoba : Education Manitoba.
- Hungerford, H., & Peyton, B.R. (1986). Procedures for Developing an Environmental Education Curriculum. No. 22. Paris: Unesco-Unep.
- Palmer, A. (1998). Environmental Education in the 21st Century. London-New York: Routledge.
- Sterling, S. (2001). Sustainable Education: Re-visioning Learning and change. Bristol: Greenbooks.
- Walter, L. F. & Salomone, M. (2006). Innovative Approaches to Education for Sustainable Development. Peter Lang.
- Walter, L. F. & Littledyke M. (Eds.) (2004). International Perspectives in Environmental Education. Peter Lang.
- Davis, Brent. (2004). Inventions of teaching: A genealogy. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates. με επιφυλακτικότητα
- Huckle, J. & Sterling, S. (eds.) (2001). Education for Sustainability. London: Earthscan Publications.
- Tilbury, D. & Wortman, D. (2004). Engaging People in Sustainability. IUCN, Gland.

Θεοδοσία Τσαντσαράκη*

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

« ΑΕΙΦΟΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΖΩΗ ΣΗΜΕΡΑ »

ΤΟΥ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΚΕΦΑΛΟΥ-ΚΩ

*Εκπαιδευτικός ΠΕ70

Διευθύντρια του Δημοτικού Σχολείου Κεφάλου-Κω

Δημοτικό Σχολείο Κεφάλου-Κω

Κέφαλος-Κω, 85301

e-mail: sissytsantsaraki@gmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρουσίαση αυτή του προγράμματος «**ΑΕΙΦΟΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ: ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΖΩΗ ΣΗΜΕΡΑ**», του Δημοτικού Σχολείου Κεφάλου-Κω, ξεκινά με μία σύντομη αναφορά στο χαρακτήρα και τους σκοπούς της αειφόρου εκπαίδευσης και συνεχίζει με τη μεθοδολογία της όπως είναι ο μαθητοκεντρισμός και η συμμετοχική δράση. Στη συνέχεια παρουσιάζονται αναλυτικά όλες οι δράσεις που αναπτύχθηκαν στο συγκεκριμένο σχολείο, στη διάρκεια του σχολικού έτους 2016-17 και έχουν άμεση αναφορά και στους τέσσερις πυλώνες της αειφόρου εκπαίδευσης, τον κοινωνικό, τον περιβαλλοντικό, τον οικονομικό και τον πολιτιστικό. Η παρουσίαση ολοκληρώνεται με την καταγραφή των αποτελεσμάτων και συμπερασμάτων της όλης προσπάθειας και έχει σαν σκοπό τη διάχυσή τους στους συμμετέχοντες στο συνέδριο, ώστε να αναδειχθούν νέες καλές πρακτικές στη διοίκηση και λειτουργία του αειφόρου σχολείου.

ABSTRACT

This presentation «**SUSTAINABLE SCHOOL: EDUCATION AND LIFE TODAY**» of the Kefalos-Kos primary school program starts with a brief reference to the nature and purposes of sustainable education and continues with its methodology such as student-centeredness and participatory action. All the actions developed in this school during the school year 2016-17 are presented in detail and have direct reference to the four pillars of sustainable education, social, environmental, economic and cultural. The presentation concludes with the recording of the results and conclusions of the whole effort and aims to disseminate it to the participants in the conference in order to highlight new good practices in the administration and functioning of the sustainable school.

ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ: Αειφορία, περιβάλλον, αξίες, στάσεις, δράσεις

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι κοινός τόπος ότι η εκπαίδευση μπορεί και πρέπει να παίξει πολύ σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση περιβαλλοντικά υπεύθυνων πολιτών και στην προώθηση φιλοπεριβαλλοντικών δράσεων. Αυτό όμως δεν είναι αρκετό και δεν θα πρέπει να σταματήσει εκεί. Ο ρόλος αυτός πρέπει να επεκταθεί και στην καλλιέργεια και προώθηση των αξιών της αειφορίας, που σκοπό έχει όχι μόνο να ευαισθητοποιήσει τους μαθητές σε θέματα περιβάλλοντος αλλά και να διαμορφώσει ενεργούς πολίτες που θα εφοδιαστούν με τις απαραίτητες δεξιότητες ώστε να αλλάξουν στάσεις και συμπεριφορές και να αναλάβουν δράση, συνειδητοποιώντας ότι η σωτηρία του πλανήτη αποτελεί υπόθεση όλων αλλά και του καθενός από εμάς χωριστά. «*Η αειφόρος ανάπτυξη έχει ως θεμελιώδη στόχο την οικονομική ευημερία, την κοινωνική βιωσιμότητα και την προστασία του περιβάλλοντος. Αποσκοπεί στην εξισορρόπηση των οικονομικών, περιβαλλοντικών και κοινωνικών αναγκών, εξασφαλίζοντας την ευημερία για τις σημερινές και τις επόμενες γενιές*» (Φλογαίτη, 2011).

Η αειφόρος εκπαίδευση, ως γνωστόν, βασίζεται σε τέσσερις αλληλοεξαρτώμενους πυλώνες, κοινωνικούς, περιβαλλοντικούς, οικονομικούς και πολιτιστικούς που πρέπει να αντιμετωπίζονται ολιστικά αφού τα περιβαλλοντικά προβλήματα συνδέονται άρρηκτα με τα κοινωνικά και τα οικονομικά προβλήματα του πλανήτη μέσω μιας διασύνδεσης όλων αυτών σε μια πολιτισμική διάσταση.

«Η σχέση με την οποία συνδέονται η αειφόρος ανάπτυξη με την εκπαίδευση είναι μοναδική με πολλαπλές διαστάσεις: περιβαλλοντικές, κοινωνικές, οικονομικές, πολιτιστικές, πολιτικές, ηθικές και παιδαγωγικές. Οι δύο άξονες - εκπαίδευση και αειφόρος ανάπτυξη- συνδέονται δυναμικά και αλληλεπιδραστικά, αλλά παράλληλα συνδέονται άρρηκτα και με κάθε έναν από τους πυλώνες της αειφορίας, οι οποίοι με τη σειρά τους αλληλοσυνδέονται, συγκροτώντας ένα ευρύτερο πλέγμα αλληλεπιδραστικών σχέσεων και ανατροφοδοτούμενων συσχετισμών» (Παπαβασιλείου, 2015).

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Στο αειφόρο σχολείο η διδασκαλία δεν είναι δασκαλοκεντρική. Επίκεντρο της συμμετοχικής μαθησιακής διαδικασίας είναι οι μαθητές.

Παύει η μετωπική διδασκαλία του παραδοσιακού σχολείου που προωθεί τις αξίες του ατομικισμού και του ανταγωνισμού, την παθητική συσσώρευση γνώσεων. Προάγεται η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μαθητών που μέσα από ομαδοσυνεργατικές, βιωματικές δράσεις καλλιεργούν αξίες και αποκτούν δεξιότητες, στάσεις, συμπεριφορές.

Είναι απαραίτητη η «*εφαρμογή συμμετοχικών μαθησιακών προσεγγίσεων οι οποίες προάγουν δεξιότητες και ικανότητες των μαθητών για κριτική σκέψη, αναστοχασμό, διαπολιτισμική κατανόηση, ενσυναίσθηση, συμμετοχή και δράση.*» αλλά και η «*ενσωμάτωση της συμμετοχικής έρευνας δράσης στην εκπαιδευτική διαδικασία και μετατροπή των εκπαιδευτικών σε ερευνητές και φορείς εκπαιδευτικής και κοινωνικής αλλαγής.*» (Δημήτρης Καλαϊτζίδης & Χριστίνα Νομικού (2014). *Βραβείο Αειφόρου Σχολείου: Τρία χρόνια πορείας από τη θεωρία στην πράξη και στη δράση*).

Οι μαθητές συνειδητοποιούν την ανάγκη αλλαγής, που θα συντελεστεί μόνο μέσα από τη δική τους συμμετοχή. Ο μαθητοκεντρισμός καθιστά τη μάθηση εποικοδομητική και ψυχαγωγική. «*Χαρακτηρίζεται από την ατομική δράση των εκπαιδευομένων που συντίθενται σε ομαδική δουλειά*» (Τσαμπούκου-Σκαναβή, 2004), οπότε η μάθηση έρχεται ως αποτέλεσμα συνεργασίας και δράσης. «*Οι μαθητές/τριες ενθαρρύνονται, ώστε να έχουν λόγο στο τι θα μάθουν, πότε θα το μάθουν και πώς θα το μάθουν*» (Μπλιώνης, 2009), «*οπότε η εκπαίδευση γίνεται μια ωφέλιμη και ευχάριστη διαδικασία*» (Ράπτης, 2000). Αποκτούν όραμα για τον κόσμο τον οποίο θέλουν να αλλάξουν και μέσα στον οποίο θέλουν να ζήσουν. Γίνονται υπεύθυνοι, αλ-

ληλέγγυοι με τους άλλους, φιλόανθρωποι, αποδέχονται το διαφορετικό. Αποκτούν και κάποιες άλλες αξίες όπως «η αγάπη για τη γη, η ενσυναίσθηση, η φροντίδα, η αυτοπειθαρχία, η καλοσύνη και η τιμιότητα» (Caduto, 1985).

Είναι πολύ σημαντικό να καταφέρει το σχολείο να συνεργαστεί με τους γονείς και την τοπική κοινωνία. Να φέρει όλους αυτούς κοντά του ώστε να μπορέσουν να γνωρίσουν τους στόχους που έχει βάλει και τους λόγους για τους οποίους τους επέλεξε. Να κατανοήσουν ότι είναι κι εκείνοι αναπόσπαστο κομμάτι του συνόλου που πρέπει να αλλάξει στάσεις και συμπεριφορές, που θα συνεργαστεί με το σχολείο από την ίδια πλευρά και θα δώσει το «καλό παράδειγμα» στους μαθητές ώστε να διαμορφώσουν τις δικές τους στάσεις και συμπεριφορές. Εξάλλου οι δραστηριότητες και τα θέματα που επιλέγονται στο αειφόρο σχολείο είναι σύγχρονα. Αγγίζουν όλη την κοινωνία και προσελκύουν το ενδιαφέρον των μαθητών. Υπάρχουν κοινοί στόχοι και οι μαθητές δεσμεύονται ότι θα δράσουν. Αποκτούν κοινωνική ευθύνη για το τοπικό γίνεσθαι συγχρόνως όμως συνειδητοποιούν ότι μέσα από το ατομικό και το τοπικό μπορούν να επηρεάσουν τα πράγματα και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Το Δημοτικό Σχολείο Κεφάλου-Κω κατά τη φετινή χρονιά, έχοντας μεταφερθεί σε ένα καινούριο διδακτήριο από πέρυσι, προσπάθησε να δημιουργήσει ένα ευχάριστο αισθητικά περιβάλλον για τους μαθητές, να εμπλουτίσει τη σχολική ζωή με πρωτότυπες δράσεις που θα ενδιέφεραν τους μαθητές και στις οποίες αυτοί θα ήταν πρωταγωνιστές, να κάνει συνεργάτες και βοηθούς τους γονείς τους και να ανοιχθεί στην ευρύτερη τοπική κοινωνία. Κινούμενοι, λοιπόν, προς αυτήν την κατεύθυνση προσπαθήσαμε να κατηγοριοποιήσουμε τις δράσεις αυτές ως εξής:

A. Δράσεις για την περιβαλλοντική και αισθητική αναβάθμιση του σχολικού χώρου:

1. Πρασίνισμα της σχολικής αυλής με τη χρήση οπωροφόρων , καρποφόρων και κωνοφόρων δέντρων καθώς και καλλωπιστικών και φαρμακευτικών φυτών (ελιές, πεύκα, κυπαρίσσια, αλόη κλπ.) και με τη δημιουργία λαχανόκηπου.

Μια μέρα ευχάριστη , δημιουργική και διαφορετική από τις άλλες, πέρασαν την Τετάρτη 17 Φεβρουαρίου οι μαθητές του Δημοτικού σχολείου Κεφάλου. Υποδέχτηκαν με μεγάλη χαρά τους γονείς τους για να πραγματοποιήσουν όλοι μαζί δένδροφύτευση.

Από το πρωί γονείς αλλά και παππούδες και γιαγιάδες με τσάπες στα χέρια, φτυάρια τσουβάλια με χώμα και κυρίως με χαμόγελο και απίστευτη διάθεση, κατέκλυσαν το καινούριο Δημοτικό και βάλθηκαν να μεταμορφώσουν τους αύλειους χώρους , σκάβοντας και φυτεύοντας μαζί με τους μαθητές και τους εκπαιδευτικούς ελιές, πεύκα, κυπαρίσσια, καρποφόρα δέντρα αλλά και πολλών ειδών καλλωπιστικά φυτά που πρόσφεραν η Σχολική Επιτροπή του Δήμου και ο Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων. Οι μικροί μαθητές ενθουσιάστηκαν που πήραν μέρος σ' αυτή τη διαδικασία μαζί με τους γονείς τους και το αποτέλεσμα ήταν εκπληκτικό.

Αποδείχτηκε, για μια ακόμη φορά, ότι η διάθεση για προσφορά είναι κάτι που δεν λείπει από τον τόπο μας και πως το άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία, η άμεση επικοινωνία με τους γονείς των μαθητών και η συνεργασία μαζί τους οδηγεί σε θαυμαστά αποτελέσματα.

2. Δένδροφύτευση αλόης.

Τα παιδιά των μικρών τάξεων του Δημοτικού Σχολείου Κεφάλου με την ευγενική προσφορά και βοήθεια του συμπολίτη μας κ. Χατζηδημητρίου Μανώλη και άλλων γονέων, φύτεψαν στην αυλή του σχολείου 30 φυτά Αλόης.

3. Φτιάχνουμε λαχανόκηπο.

Με μεγάλη προθυμία ήρθαν την Τετάρτη 5/4/17 στο σχολείο οι γονείς των μαθητών της Δ' τάξης για να φυτέψουν μαζί με τα παιδιά τους λαχανικά στον κήπο του σχολείου. Έσκαψαν, ετοίμασαν τα παρτέρια,

φύτεψαν και πότισαν όλοι μαζί τον «υποψήφιο» λαχανόκηπο, με την ελπίδα ότι σε λίγο καιρό θα ζωντανέψει, παράγοντας ντομάτες, μαρούλια, πιπεριές και κολοκυθάκια

4. Έκκληση στους γονείς και στα καταστήματα για συγκέντρωση ανακυκλώσιμων υλικών.

Το Δημοτικό σχολείο Κεφάλου, στα πλαίσια της προσπάθειάς του για την ευαισθητοποίηση των μαθητών, των γονέων και της ευρύτερης κοινωνίας σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος και στη διαμόρφωση οικολογικής συνείδησης, ενημέρωσε τους γονείς και τους καταστηματάρχες του χωριού, ότι πραγματοποιεί δράσεις ανακύκλωσης καθ' όλη τη διάρκεια της φετινής σχολικής χρονιάς.

Ζήτησε τη βοήθεια όλων στην προσπάθεια αυτή, καλώντας τους να συγκεντρώνουν

- καπάκια (που συλλέγονταν μέσα στο σχολείο)
- πλαστικά μπουκάλια, αλουμινένιες συσκευασίες, χαρτιά και έντυπα (στο μπλε κάδο μπροστά στην κεντρική είσοδο του σχολείου)
- γυάλινες συσκευασίες (στον κώδωνα μπροστά στη μεγάλη καγκελόπορτα του σχολείου).

Η ανταπόκριση ήταν μεγάλη! Ο κώδωνας για τις γυάλινες συσκευασίες αντικαταστάθηκε από άλλο, μεγαλύτερο και ο μπλε κάδος γέμιζε δύο φορές την εβδομάδα από μαθητές και γονείς.

5. Πώς μικρά χεράκια δίνουν αξία σε άχρηστα υλικά.

Μάζεψαν παλιά λάστιχα αυτοκινήτων, ξύλινες παλέτες, πλαστικά μπουκάλια, ανασκουμπώθηκαν, έπιασαν τα πινέλα και τις μπογιές και βάλθηκαν να τα μετατρέψουν από άχρηστα, για πέταμα υλικά, σε πρωτοποριακές καλλιτεχνικές αλλά και χρήσιμες δημιουργίες. Δημιουργίες δικές τους, που αν και οι ίδιοι θα φοιτήσουν του χρόνου στο γυμνάσιο, εν τούτοις θα αφήσουν πίσω τις όμορφες αυτές κατασκευές τους για να τους θυμόμαστε... Ο λόγος για τους μαθητές της ΣΤ τάξης του σχολείου μας, που στη διάρκεια μαθήματος πολιτιστικών δραστηριοτήτων κατασκεύασαν με άχρηστα υλικά ζαρντινιέρες στις οποίες φύτεψαν διάφορα λουλούδια!!!

Στο ίδιο πρόγραμμα συμμετείχαν και οι μαθητές της Ε' τάξης που με την εκπαιδευτικό των Εικαστικών του σχολείου, κατασκεύασαν με βαμμένα λάστιχα, κάδους για τα σκουπίδια!!!

B. Κοινωνικές δράσεις - δράσεις αλληλεγγύης:

1. Οικονομική ενίσχυση στο σύλλογο γονέων παιδιών με νεοπλασματική ασθένεια «Φλόγα».

Ένα πολύ ωραίο ξεκίνημα της χριστουγεννιάτικης εορταστικής περιόδου έγινε στο Δημοτικό Σχολείο Κεφάλου την Κυριακή 20 Νοεμβρίου.

Με πρωτοβουλία των εκπαιδευτικών της Ε' τάξης και του Τμήματος Ένταξης, λειτούργησε εργαστήριο καλλιτεχνικών δημιουργιών για την ενίσχυση του Συλλόγου Γονέων παιδιών με νεοπλασματική ασθένεια «ΦΛΟΓΑ». Οι εκπρόσωποι της Φλόγας έφεραν τα απαραίτητα υλικά στο σχολείο και μέσα σε ένα χαρούμενο χριστουγεννιάτικο περιβάλλον, μαθητές και γονείς κατασκεύασαν κάθε λογής πανέμορφα διακοσμητικά που γεμίσαν τον πάγκο της Φλόγας στο παζάρι φιλανθρωπίας της Κω στις 4 Δεκεμβρίου.

2. Αγορά και παράδοση νοσοκομειακού υλικού στο Νοσοκομείο της Κω.

Το κυλικείο του σχολείου δεν λειτούργησε την Παρασκευή 26 Μαΐου. Η Ε' τάξη του σχολείου προετοίμασε νόστιμες λιχουδιές που οι μαθητές προμηθεύτηκαν και απόλαυσαν στα διαλείμματα. Με τα χρήματα που συγκεντρώθηκαν αγοράστηκε αναγκαίο υλικό που παρέδωσαν οι ίδιοι, κατά την επίσκεψή τους στο νοσοκομείο, στις 2 Ιουνίου.

3. Οικονομική ενίσχυση σε άπορα άτομα με έσοδα από διάφορες εκδηλώσεις και δωρεά παιχνιδιών στο Κέντρο φιλοξενίας Προσφύγων.

Αρχές Δεκεμβρίου παρασκευάστηκαν στο σχολείο παραδοσιακά φαγητά της Κεφάλου για να δουν τα παιδιά πώς προετοιμάζονταν οι κάτοικοι του χωριού για τις γιορτές των Χριστουγέννων!

Το σχολείο ήταν ανοιχτό για όλους, την Τρίτη 13 Δεκεμβρίου από τις 9 το πρωί.

Γονείς, παππούδες, γιαγιάδες αλλά και εθελοντές συγκεντρώθηκαν στο σχολείο και προετοίμασαν παραδοσιακά φαγητά του χωριού. Καβούρντισαν χοιρινό, έβρασαν πλιγούρι, έψησαν μαρμαρίτες (παραδοσιακές πίτες των Θεοφανίων) πάνω σε μαρμάρινη πλάκα, βάρβαρα, (κολυβόζουμο προς τιμήν της Αγίας Βαρβάρας), κατουμέρια, μαεριά και έφαγαν όλοι μαζί παρέα με τους μαθητές, αφού τους έδειξαν τον τρόπο προετοιμασίας τους! Την ίδια μέρα, στο χώρο του σχολείου, τα παιδιά διοργάνωσαν παζάρι αγάπης και αλληλεγγύης για τις Άγιες Ημέρες που πλησίαζαν, πουλώντας παλιά τους παιχνίδια, βιβλία και ρούχα. Γι' αυτό το λόγο, οι γονείς είχαν στείλει στο σχολείο όποιο από αυτά τα είδη επιθυμούσαν να προσφέρουν. Τα είδη που δεν πωλήθηκαν στάλθηκαν στο Κέντρο Φιλοξενίας Προσφύγων. Τα έσοδα από την πώλησή τους δόθηκαν για να βοηθήσουν συνανθρώπους μας που είχαν ανάγκη.

Η εκδήλωση ήταν ανοιχτή για όλους τους κατοίκους του χωριού και ανακοινώθηκε στον τοπικό τύπο, απευθυνόμενη και στους αλλοδαπούς, μόνιμους κατοίκους του χωριού, που ανταποκρίθηκαν στην πρόσκληση.

4. Συμμετοχή του σχολείου σε δράση για την αγορά αναπηρικού αμαξιδίου με τη συλλογή πλαστικών πωμάτων.

Στην προσπάθεια για την αγορά ενός αναπηρικού αμαξιδίου για συντοπίτες μας που το χρειάζονται, συμμετείχε και το σχολείο μας μαζεύοντας από την αρχή της χρονιάς, καπάκια από πλαστικά μπουκάλια. Κατά τη διάρκεια όλης της σχολικής χρονιάς γέμισαν δύο «καράβια» (πρόκειται για το καράβι που βρίσκεται στην «γωνιά της ανακύκλωσης» στην αυλή του σχολείου μας και φορτώνει καθημερινά τα ανακυκλώσιμα σκουπίδια).

Γ. Δράσεις για την ανάδειξη του πολιτισμού και της τοπικής κουλτούρας:

1. Ανάδειξη λαογραφικών εθίμων της περιοχής:

- **Με βιολί και λαούτο λέμε το Λάζαρο.**

Το Σάββατο του Λαζάρου, μαθητές του Δημοτικού Σχολείου, γονείς μαθητών και εκπρόσωποι όλων των Συλλόγων του χωριού με τη συνοδεία οργανοπαιχτών (βιολιού και λαούτου), ξεκίνησαν από το παλιό Δημοτικό Σχολείο, περπάτησαν στους δρόμους του χωριού και είπαν το «Λάζαρο» σε καταστήματα και σπίτια, που τους υποδέχτηκαν με μεγάλη χαρά! Τα έσοδα διατέθηκαν για φιλανθρωπικούς σκοπούς!

- **Η Ε' τάξη «λέει το Λάζαρο».**

Την Παρασκευή του Λαζάρου, ντυμένοι με παραδοσιακά ρούχα της Κεφάλου, κρατώντας βαγιές και πανέμορφα καλαθάκια γεμάτα λουλούδια, οι μαθητές της Ε' τάξης του Δημοτικού Σχολείου, περπάτησαν στα δρομάκια της Κεφάλου και επισκέφθηκαν τα σπίτια τους για να πουν το «Λάζαρο» στους γονείς τους που τους περίμεναν από το πρωί!!

- **Πασχαλινές λαμπάδες από τους μαθητές του δημοτικού σχολείου.**

Την Παρασκευή 7/4/2017 από τις 10 π.μ. έως τις 12 το μεσημέρι, οι μαθητές του σχολείου διοργάνωσαν πασχαλινό παζάρι στην πλατεία του χωριού, όπου πούλησαν τις λαμπάδες που έφτιαξαν οι ίδιοι, με τη βοήθεια της εικαστικού του σχολείου.

Τα έσοδα διατέθηκαν για φιλανθρωπικούς σκοπούς.

2. Παρασκευή παραδοσιακών εδεσμάτων στο χώρο του σχολείου.

• Μέρα παράδοσης.

Αρχές Δεκεμβρίου παρασκευάστηκαν στο σχολείο παραδοσιακά φαγητά της Κεφάλου για να δουν τα παιδιά πώς προετοιμάζονταν οι κάτοικοι του χωριού για τις γιορτές των Χριστουγέννων!

Το σχολείο ήταν ανοιχτό για όλους, την Τρίτη 13 Δεκεμβρίου από τις 9 το πρωί.

Γονείς, παππούδες, γιαγιάδες αλλά και εθελοντές συγκεντρώθηκαν στο σχολείο και προετοίμασαν παραδοσιακά φαγητά του χωριού. Καβούρντισαν χοιρινό, έβρασαν πλιγούρι, έψησαν μαρμαρίτες (παραδοσιακές πίτες των Θεοφανίων) πάνω σε μαρμάρινη πλάκα, βάρβαρα, (κολυβόζουμο προς τιμήν της Αγίας Βαρβάρας), κατουμέρια, μαεριά και έφαγαν όλοι μαζί παρέα με τους μαθητές, αφού τους έδειξαν τον τρόπο προετοιμασίας τους!

3. Έκθεση παλιών παιχνιδιών στο χώρο του σχολείου.

Η Ε΄ Δημοτικού πήρε την πρωτοβουλία να κάνει μια έκθεση παλιών και σπάνιων παιχνιδιών. Κάλεσε όλους από τους γονείς διαθέτει κάποιο παιχνίδι των δικών του παιδικών χρόνων ή των γονιών του να το δειξεί στο σχολείο, για να παρουσιάσουν μια έκθεση στο τέλος της σχολικής χρονιάς.

4. Παρουσίαση της θεατρικής παράστασης: «το μεγάλο μας τσίρκο».

«Το μεγάλο μας τσίρκο» το θεατρικό του Ιακώβου Καμπανέλλη που ανέβασε ο θίασος Καζάκου-Καρέζη το 1973, παρουσιάστηκε στην κατάμεστη αίθουσα του Δημοτικού Σχολείου την παραμονή της 25^{ης} Μαρτίου. Στην παράσταση έπαιξαν οι μαθητές μαζί με τους γονείς τους, η γιαγιά μιας μαθήτριας που τραγούδησε, ένας λαϊκός οργανοπαίχτης και τραγουδιστής του χωριού, η νοσηλεύτρια του σχολείου και ένας καραγκιοζοπαίχτης που ενσωμάτωσε τον καραγκιόζη μέσα στην παράσταση.

Δ. Ενημερωτικές δράσεις σε συνεργασία με φορείς και αποδέκτες μαθητές, εκπαιδευτικούς, γονείς και την ευρύτερη τοπική κοινωνία:

1. Μαθήματα πρώτων βοηθειών από τον Ερυθρό Σταυρό.

Το Δημοτικό Σχολείο Κεφάλου αναγνωρίζοντας την αναγκαιότητα για ενημέρωση και εκπαίδευση των γονέων, εκπαιδευτικών και κατ' επέκταση ολόκληρου του κοινωνικού συνόλου, διοργάνωσε εκπαιδευτικό πρόγραμμα "Πρώτων Βοηθειών για πολίτες".

Το σεμινάριο πραγματοποιήθηκε με την ευγενική προσφορά του Σώματος Εθελοντών Σαμαρειτών, Διασωστών & Ναυαγοσωστών Κω στο χώρο του Δημοτικού Σχολείου το **Σάββατο 11 Μαρτίου 2017. από τις 6:00 έως τις 8:00μ.μ.**

2. Μαθήματα πρόληψης και αντιμετώπισης πυρκαγιών από εκπρόσωπο του Πυροσβεστικού σώματος.

Μια ευχάριστη εμπειρία για μαθητές και εκπαιδευτικούς αποτέλεσε η επίσκεψη εκπροσώπων του Πυροσβεστικού Σώματος Κω στο Δημοτικό Σχολείο Κεφάλου.

Η Πυροσβεστική Υπηρεσία ανταποκρίθηκε με μεγάλη προθυμία και ευχαρίστηση στην πρόσκληση του Σχολείου να το επισκεφθεί και να πραγματοποιήσει μάθημα εκπαίδευσης των μαθητών σε θέματα που σχετίζονται με τις πυρκαγιές κάθε είδους, την πρόληψη και την αντιμετώπισή τους.

Οι μαθητές, με μεγάλο ενδιαφέρον, παρακολούθησαν εκπαιδευτικές ταινίες που προέβλεπαν οι εκπρόσωποι του Πυροσβεστικού Σώματος και συμμετείχαν σε ασκήσεις αντιμετώπισης πυρκαγιών. Φόρεσαν στολές των πυροσβεστών και κράνη, πήραν στα χέρια τους τη μάνικα και είδαν πώς λειτουργεί το πυροσβεστικό όχημα.

3. Δεθείτε με τη ζωή.

Εκπρόσωποι του Γενικού Νοσοκομείου Κω «Ιπποκράτης» επισκέφθηκαν το σχολείο για να ενημερώσουν τους μαθητές πάνω σε θέματα οδικής ασφάλειας. Με σύνθημα «Δεθείτε με τη ζωή» προσπάθησαν να τους ευαισθητοποιήσουν σε θέματα σωστής οδικής συμπεριφοράς για την προστασία της ανθρώπινης ζωής. Οι εκπρόσωποι του νοσοκομείου παρουσίασαν στοιχεία που αφορούν σε τροχαία δυστυχήματα στην Ελλάδα που οφείλονται στην κακή οδική συμπεριφορά και στην ελλιπή προστασία των οδηγών δικύκλων και αυτοκινήτων που οδηγούν χωρίς τον απαραίτητο εξοπλισμό. (κράνη, ζώνες κλπ).

4. Ανοιχτό μάθημα μουσικής με τη συμμετοχή γονέων.

Με τη συμμετοχή μαθητών, γονέων, γιαγιάδων της εκπαιδευτικού της Ε΄ τάξης και της εκπαιδευτικού μουσικής, πραγματοποιήθηκε στο σχολείο ανοιχτό μάθημα μουσικής. Οι μαθητές αλλά και οι γονείς τους έπαιξαν μουσικά όργανα που γνώριζαν και οι μαθητές με τη βοήθεια της μουσικού παρουσίασαν μουσικοκινητικά παιχνίδια. Η γιαγιά μιας μαθήτριας τραγούδησε παραδοσιακά τραγούδια.

5. Ενημερωτική παρουσίαση για την ανακύκλωση από τον υπεύθυνο περιβάλλοντος του δήμου Κω.

Την Τετάρτη 7/12/2016 στο Δημοτικό σχολείο Κεφάλου, ο μηχανικός περιβάλλοντος του Δήμου Κω, κύριος Νικόλαος Ζερβός έκανε μια πολύ ενδιαφέρουσα παρουσίαση στο πλαίσιο του προγράμματος του Δήμου για την ευαισθητοποίηση των παιδιών για την Ανακύκλωση.

6. Ενημερωτική εκδήλωση για το περιβάλλον και το αειφόρο σχολείο.

Με ιδιαίτερη επιτυχία πραγματοποιήθηκε από το Δημοτικό Σχολείο Κεφάλου, την Κυριακή 26 Μαρτίου 2017, εκδήλωση για το Περιβάλλον και το Αειφόρο σχολείο με εισηγητές, το μηχανικό περιβάλλοντος του Δήμου Κω, κύριο Νικόλαο Ζερβό με θέμα: « Περιβαλλοντικά Προβλήματα και Ανακύκλωση» και τη διευθύντρια του σχολείου κυρία Θεοδοσία Τσαντσαράκη με θέματα: « Περιβαλλοντικά προγράμματα του σχολείου» και «ΑΕΙΦΟΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ: Δημιουργούμε ενεργούς πολίτες σε ένα σχολείο με ελπίδα και προοπτική»

Στην εκδήλωση συμμετείχαν μαθητές του σχολείου που έδωσαν οδηγίες στους γονείς για την Ανακύκλωση, τους τρόπους σωστής διαχείρισης των απορριμμάτων, τις δράσεις του Αειφόρου σχολείου και παρουσίασαν τις δράσεις του Δημοτικού σχολείου Κεφάλου κατά τη διάρκεια της φετινής σχολικής χρονιάς. Μοίρασαν επίσης στο κοινό ενημερωτικά φυλλάδια και οικολογικές τσάντες.

Ε. Δράσεις που προάγουν τον εθελοντισμό

1. Εθελοντική αιμοδοσία σε συνεργασία με το Τμήμα Αιμοδοσίας του Νοσοκομείου Κω.

Το Δημοτικό Σχολείο Κεφάλου με την ευγενική προσφορά του τμήματος Αιμοδοσίας του Γενικού Νοσοκομείου Κω «Ιπποκράτης», διοργάνωσε ημέρα αγάπης και προσφοράς στον συνάνθρωπο. Διοργάνωσε το Σάββατο 18 Μαρτίου Εθελοντική Αιμοδοσία στο χώρο ιδιωτικού ιατρείου.

Συγκεντρώθηκαν 30 φιάλες αίμα που στάλθηκαν σε νοσοκομείο της Αθήνας!

2. Συμμετοχή στην περιβαλλοντική δράση «Let's do it Greece».

LET'S DO IT ΚΕΦΑΛΟΣ!

Την Κυριακή 2 Απριλίου το «Let's do it Greece» διοργάνωσε μία πανελλήνια περιβαλλοντική δράση, η οποία πραγματοποιήθηκε για 6η συνεχόμενη χρονιά, σε περισσότερα από 1200 σημεία σε όλη τη χώρα με σύνθημα: «Πάμε να καθαρίσουμε εθελοντικά ολόκληρη την Ελλάδα μέσα σε μία μόνο μέρα!». Στόχος της είναι να διαδώσει το μήνυμα του εθελοντισμού και της συνεργασίας στην ελληνική κοινωνία, θεωρώντας πως μπορεί να δημιουργήσει δυνατές σχέσεις εμπιστοσύνης μεταξύ όλων των πολιτών. Πολίτες από κάθε γωνιά της Ελλάδας συντονίζονται και καθαρίζουν τις πόλεις τους, θέλοντας με τον τρόπο αυτό να περάσουν το μήνυμα της προστασίας και διατήρησης ενός καθαρού περιβάλλοντος. Ο Δήμος της Κω για 2η συνεχή χρονιά συμμετείχε ενεργά, συντονίζοντας την όλη δράση για το νησί μας. Στην κοινότητα Κεφάλου ορίστηκε ως περιοχή καθαρισμού: η παραλία του Αγίου Στεφάνου και ως τόπος συνάντησης η παραλία «σκάλας» στις 10:00 π.μ. Ως χορηγός συμμετείχε το Κέντρο Διαλογής Ανακυκλώσιμων Υλικών Κω (Κ.Κ.Δ.Α.Υ.), προσφέροντας μπλουζάκια για τα παιδιά, γάντια (μιας χρήσης) και σακούλες, ενώ τα ανακυκλώσιμα υλικά μα-

ζεύονταν χωριστά. Στους μαθητές του Δημοτικού μοιράστηκαν καπέλα με το σήμα του Σχολείου. Στη δράση συμμετείχα ενεργοί πολίτες, εθελοντές, σύλλογοι, μαθητές, δάσκαλοι, καθηγητές, γονείς, με σκοπό την προώθηση της αξίας του εθελοντισμού και της αντίληψης ότι η προστασία του περιβάλλοντος είναι υπόθεση όλων μας!

ΣΤ. Δράσεις αναβάθμισης της σχολικής ζωής:

1. Συμμετοχή όλων των μαθητών του σχολείου στην 3^η Πανελλήνια Ημέρα σχολικού Αθλητισμού.

Με μεγάλη επιτυχία, ιδιαίτερο ενθουσιασμό και συμμετοχή γιορτάστηκε από το Δημοτικό Σχολείο Κεφάλου η 3η Πανελλήνια Ημέρα Σχολικού Αθλητισμού, τη Δευτέρα 3 Οκτωβρίου 2016.

Οι μαθητές όλων των τάξεων, με τη βοήθεια των δασκάλων τους, μόλις ήρθαν στο σχολείο, προετοίμασαν ένα υγιεινό πρωινό για όλους και το κατανάλωσαν στις αίθουσές τους.

Στη συνέχεια, οι μαθητές των μικρών τάξεων συμμετείχαν για μια ώρα περίπου σε πρόγραμμα χορού που οργανώθηκε στην αίθουσα εκδηλώσεων, με τη βοήθεια του Πολιτιστικού Συλλόγου Κεφάλου, ενώ την ίδια ώρα οι μαθητές των μεγάλων τάξεων, με επικεφαλής το γυμναστή του σχολείου, βγήκαν για τρέξιμο στους δρόμους του χωριού. Ακολούθως, παρακολούθησαν όλοι μαζί στην αίθουσα εκδηλώσεων ειδικά βίντεο που αφορούσαν στη διαφορετικότητα και αποσπάσματα από τους Παραολυμπιακούς Αγώνες του Ρίο.

Στις 11.30 οι μικροί μαθητές ξεκίνησαν να παίζουν ομαδικά παιχνίδια στην αυλή του σχολείου, ενώ οι μεγάλοι ξεκίνησαν ποδηλατοδρομία γύρω από το χωριό, με τη συμμετοχή πολλών γονιών των μαθητών.

Οι μαθητές ανάρτησαν έξω από το σχολείο ένα πανό, με το σύνθημα της συγκεκριμένης διοργάνωσης: «Νιώσε τη χαρά της άθλησης χωρίς το άγχος της νίκης και το φόβο της αποτυχίας: Αθλητισμός- Δικαίωμα για όλους». Ήταν μια διαφορετική ημέρα για όλους και οι μαθητές ενθουσιάστηκαν πολύ.

Συμπαραστάτες στην προσπάθεια ήταν η Κοινότητα Κεφάλου, ο Πολιτιστικός Σύλλογος Κεφάλου και οι γονείς που συμμετείχαν.

2. Συμμετοχή του σχολείου σε διασχολικό τουρνουά σκάκι.

Με άριστη συνεργασία και σε ένα πολύ φιλικό περιβάλλον πραγματοποιήθηκε στις 24/5/17 στο Δημοτικό Σχολείο της Κεφάλου, το διασχολικό τουρνουά σκάκι, ανάμεσα σε μαθητές των σχολείων της Κεφάλου και της Αντιμάχειας. Εκπαιδευτικοί και από τα δύο σχολεία, εκπαίδευσαν τους μαθητές στο σκάκι και πήραν την πρωτοβουλία για τη διοργάνωση του τουρνουά.!!

3. Η πήξη και η τήξη μέσα από τη ζαχαροπλαστική.

Με πρωτότυπο και ουσιαστικό τρόπο έκαναν σήμερα οι μαθητές της Πέμπτης τάξης το μάθημα της Φυσικής. Η ενότητα που θα τους παρουσίαζε η δασκάλα τους, αφορούσε στην πήξη και την τήξη των σωμάτων. Οι μαθητές έφεραν τα απαραίτητα υλικά, παρασκεύασαν νοστιμότατες γλυκιές δημιουργίες και ανακάλυψαν τη γνώση μέσα σε μία ευχάριστη ομαδοσυνεργατική ατμόσφαιρα.

4. Χριστουγεννιάτικα μαγειρέματα με γονείς.

Λίγες μέρες πριν τα Χριστούγεννα στο Δημοτικό Σχολείο Κεφάλου, οι μαμάδες και τα παιδιά της Α' δημοτικού με την εκπαιδευτικό των εικαστικών έφτιαξαν χριστουγεννιάτικα στολίδια με ζυμάρι, που έψησαν και διακόσμησαν το σχολείο.

5. Εκδηλώσεις για την επίσκεψη μαθητών από άλλα δημοτικά σχολεία.

• Επίσκεψη του Δημοτικού Σχολείου Επισκοπής Σαντορίνης.

Μια πολύ ευχάριστη επίσκεψη είχαμε σήμερα εκπαιδευτικοί και μαθητές του Δημοτικού Σχολείου Κεφάλου. Οι μαθητές της Δ' Τάξης του Δημοτικού Σχολείου Επισκοπής της Σαντορίνης συνοδευόμενοι από τους

δασκάλους και τους γονείς τους, μας επισκέφθηκαν στα πλαίσια της εκπαιδευτικής επίσκεψής τους στο νησί μας. Οι δικοί μας μαθητές της Δ΄ τάξης, τους υποδέχθηκαν με ενθουσιασμό και μετά την πρωινή προσηυχή τους καλωσόρισαν παίζοντας τραγούδια με τις φλογέρες τους στο θεατράκι του σχολείου μας.

Στη συνέχεια, τους οδηγήσαμε στην αίθουσα εκδηλώσεων, όπου μας έκαναν μια πολύ εντυπωσιακή παρουσίαση φωτογραφιών και βίντεο από το σχολείο και το πανέμορφο νησί τους.

Οι μαθητές μας, τους κέρασαν διάφορα γλυκίσματα που είχαν προετοιμάσει οι ίδιοι, γνωρίστηκαν καλύτερα μαζί τους, αντάλλαξαν διευθύνσεις και τηλέφωνα και υποσχέθηκαν ότι θα προσπαθήσουν να επισκεφθούν κι εκείνοι το σχολείο τους στη Σαντορίνη.

- **Επίσκεψη του 2^{ου} Δημοτικού Σχολείου Κω στο σχολείο μας.**

Μια πολύ ευχάριστη ιδέα είχαν οι μαθητές της Έκτης τάξης που συμμετέχουν στη χορωδία του 2ου Δημοτικού σχολείου Κω και ο υπεύθυνος της χορωδίας και διευθυντής του σχολείου. Θέλοντας να μας ευχηθούν για την εγκατάστασή μας στο καινούργιο μας σχολείο, μάς επισκέφθηκαν, για να μας τραγουδήσουν πανέμορφα τραγούδια υπό τη συνοδεία του ακορντεόν που έπαιζε ο κύριος Χρήστος. Οι μαθητές μας ενθουσιάστηκαν πραγματικά από την εξαιρετική χορωδία αλλά και από τα πανέμορφα τραγούδια που ερμήνευσαν οι μαθητές, που καταχειροκροτήθηκαν από όλο το σχολείο. Το τελευταίο μάλιστα τραγούδι το τραγουδήσαμε όλοι μαζί.

6. Εορτασμός της Παγκόσμιας ημέρας Ειρήνης.

Τα παιδιά του Δημοτικού σχολείου Κεφάλου σχημάτισαν στο θεατράκι το σήμα της ειρήνης με αφορμή την παγκόσμια ημέρα ειρήνης.

7. Εβδομάδα μείωσης απορριμμάτων.

Οι μαθητές «πίνουν» υγιεινά και μειώνουν τα απορρίμματα τους. Με πρωτοβουλία των εκπαιδευτικών τα παιδιά έφεραν στο σχολείο, στο δικό τους σκεύος, φρούτα που καθάρισαν, έστυψαν πορτοκάλια και πέταξαν τα σκουπίδια στον κομποστοποιητή του σχολείου. Έτσι το όφελος ήταν διπλό. Υγιεινή διατροφή και μείωση απορριμμάτων.

8. Εκδήλωση για τη γιορτή της Μητέρας.

Γονείς και μαθητές της Ε΄ τάξης του Δημοτικού Σχολείου Κεφάλου συγκεντρώθηκαν στο σχολείο για να γιορτάσουν όλοι μαζί τη γιορτή της μητέρας. Μέσα σε μια πολύ ευχάριστη ατμόσφαιρα, παρακολούθησαν την παρουσίαση μιας σειράς κοινών φωτογραφιών τους, από τη μικρή τους ηλικία.

Στη συνέχεια, έχοντας γράψει οι μαθητές τις προηγούμενες ημέρες μια μικρή έκθεση περιγράφοντας τη μητέρα τους και δίνοντάς της ευχές για την ημέρα της γιορτής, ο κάθε μαθητής διάβασε την έκθεση που είχε γράψει κάποιος άλλος συμμαθητής του και οι μητέρες προσπαθούσαν να μαντέψουν σε ποια από αυτές αναφερόταν η έκθεση. Η όλη διαδικασία είχε πολύ αγωνία, ενδιαφέρον αλλά και πάρα πολύ γέλιο!

Οι μαθητές αφιέρωσαν στις μητέρες τους το τραγούδι « Σ΄ αγαπώ γιατί είσαι ωραία», τραγούδησαν μαζί με τις μητέρες τους το τραγούδι «Σ΄ αγαπώ» και αντάλλαξαν διαλόγους μαζί τους, από το βιβλίο της Ανθής Δοξιάδη «Θέλω να μου χαρίσεις κάτι».

Στο χώρο της εκδήλωσης υπήρχαν επίσης φωτογραφίες από τα μάτια των μαθητών τις οποίες κλήθηκαν οι γονείς να αναγνωρίσουν και φωτογραφήθηκαν μαζί τους σε μια πανέμορφη κορνίζα που είχαν ετοιμάσει.

Αυτό που έκανε τη βραδιά αυτή μοναδική, δεν ήταν η τέλεια προετοιμασία, η διακόσμηση και η συγκίνηση των μητέρων από τη συγκεκριμένη γιορτή. Ήταν ότι κατάφερε να φέρει περισσότερο κοντά τα παιδιά με τους γονείς τους, αφού συμμετείχαν μικροί και μεγάλοι και να βγάλει πρωτόγνωρα συναισθήματα σε όλους τους παρευρισκόμενους.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Είναι αξιοσημείωτο ότι οι δράσεις που πραγματοποιήθηκαν δεν είχαν ένα και μοναδικό θετικό αποτέλεσμα. Κι αυτό γιατί δεν ήταν αποσπασματικές δράσεις με μετρήσιμα μόνο αποτελέσματα. Δεν περιορίστηκαν στην απαρίθμηση των φυτών που φυτεύτηκαν σε μια δενδοφύτευση. Συνδύασαν την παράδοση με τη φιλανθρωπία και τον εθελοντισμό, την τοπικότητα και την παράδοση με την προστασία του περιβάλλοντος και τη δημιουργικότητα, την υγιεινή διατροφή με τη μείωση των απορριμμάτων. Προώθησαν στους μαθητές αξίες όπως η οικολογική και κοινωνική αλληλεγγύη, η υπευθυνότητα, η αυτοπειθαρχία, η γενναιοδωρία, η καλοσύνη, η ειρήνη, η δημοκρατία, η αγάπη για το συνάνθρωπο και η συμπόνια.

Στις περισσότερες δράσεις που πραγματοποιήθηκαν υπήρξε εμπλοκή μαθητών, γονέων και της τοπικής κοινωνίας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να ενεργοποιηθούν όλοι οι συμμετέχοντες, να νιώσουν ικανοί, αποδεκτοί, αναγκαίοι, συνυπεύθυνοι, μέλη της ομάδας και να πάρουν πρωτοβουλία για δράση. Να εμπνεύσουν οι εκπαιδευτικοί, οι γονείς και η τοπική κοινωνία τους μικρούς μαθητές με το παράδειγμά τους. Να διδάξουν στάσεις και συμπεριφορές για να κατανοήσουν ότι μόνο με δράση μπορούμε να αλλάξουμε τα πράγματα και να φτιάξουμε έναν καλύτερο κόσμο. Είναι βέβαιο, ότι όλοι, μετά από τη συμμετοχή τους αυτή, βλέπουν το σχολείο με άλλα μάτια, το νιώθουν περισσότερο κοντά τους, ίσως και δικό τους κομμάτι, που δεν τους αφήνει αδιάφορους η περαιτέρω πορεία του, αλλά απεναντίας, νιώθουν μεγαλύτερη τη δική τους υποχρέωση και ευθύνη για το μέλλον του.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Αυτό που είναι εντυπωσιακό στο αειφόρο σχολείο είναι η μεγάλη ποικιλία των δράσεων που μπορούν να υλοποιηθούν. Οι δράσεις του μπορούν να είναι τελείως διαφορετικές μεταξύ τους και ίσως αυτή να είναι και η επιτυχία του. Οι στόχοι σε κάθε δράση μπορούν να είναι πολλοί, αλληλοεμπλέκονται και τα θετικά αποτελέσματα είναι πολλά και πολυδιάστατα. Σε μερικές περιπτώσεις μάλιστα προκύπτουν στην πορεία αυτών των δράσεων και ακόμη περισσότερα θετικά αποτελέσματα, τα οποία δεν αναμένονταν κατά την αρχική αξιολόγηση των δράσεων. Σε πολλές περιπτώσεις ξεκινήσαμε δράσεις πειραματικά. Δεν γνωρίζαμε αν θα έχουμε επιτυχία. Η φαντασία όμως και το μεράκι κυρίως των εκπαιδευτικών που «υπερέβαλαν εαυτόν», επέφερε θαυμαστά και πολύ περισσότερα αποτελέσματα.

Θα πρέπει να αναφέρουμε βέβαια, ότι υπάρχουν πολλές αντικειμενικές δυσκολίες στην πραγματοποίηση αειφορικών δράσεων. Το μεγαλύτερο εμπόδιο είναι ότι υπάρχει ελάχιστος διαθέσιμος χρόνος από τα Αναλυτικά Προγράμματα για τον προγραμματισμό δράσεων, πέραν των ωρών της Ευέλικτης Ζώνης που τώρα έχουν συρρικνωθεί ακόμη περισσότερο και ειδικά στις μεγάλες τάξεις του σχολείου. Δεν πρέπει να παραβλέπουμε επίσης και τα γραφειοκρατικά εμπόδια που προκύπτουν όταν το σχολείο θέλει να προσκαλέσει ομάδες ειδικών ή επιστημόνων για παρουσιάσεις και ομιλίες στους μαθητές ή τους εκπαιδευτικούς, για τις οποίες πρέπει να δίδεται έγγραφη άδεια με πολυήμερες καθυστερήσεις. Θα έπρεπε, κατά τη γνώμη μας, να υπάρχει μεγαλύτερη ευελιξία σ' αυτά τα θέματα.

Γεγονός είναι πάντως ότι σε κάθε σχολείο πρέπει να υπάρχει ένα συγκεκριμένο ενεργό εκπαιδευτικό δυναμικό, το οποίο θα αποτελεί τον πυρήνα που θα προωθεί συστηματικά τις δράσεις του. Ο διευθυντής μπορεί να προωθήσει τη συλλογική μορφή διοίκησης από τον ίδιο και τους εκπαιδευτικούς, με δημοκρατικές διαδικασίες. Μπορεί να οραματιστεί, να εμπνεύσει, να βοηθήσει, να συμβουλέψει τους μαθητές, να τους κατευθύνει. Ο δάσκαλος της τάξης, όμως είναι ακόμα μεγαλύτερος εμπνευστής και μπορεί πολύ πιο εύκολα και οργανωμένα να έχει άμεσα αποτελέσματα στους δικούς του μαθητές που θα τους δείξει το δρόμο, τον οποίο θα βαδίσουν μαζί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Καλαϊτζίδης, Δ. & Νομικού, Χ. (2014). Βραβείο Αειφόρου Σχολείου: Τρία χρόνια πορείας από τη θεωρία στην πράξη και στη δράση. Ανακτήθηκε στις 29/5/2017 από: http://www.aeiforum.eu/images/ekdoseis/Deiktes_Collective_Book.pdf
- Μπλιώνης, Γ. (2009). Στα μονοπάτια της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Αθήνα: Κέδρος.
- Παπαβασιλείου Β. (2015). Αειφόρος Ανάπτυξη και Εκπαίδευση: Το πολυδιάστατο μιας σχέσης. Αθήνα: Διάδραση.
- Ράπτης, Ν. (2000). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Αγωγή, Το θεωρητικό Πλαίσιο των Επιλογών. Αθήνα: Τυπωθήτω-Γ. Δαρδανός.
- Τσαμπούκου-Σκαναβή, Κ. (2004). Περιβάλλον και Κοινωνία: Μια σχέση σε αδιάκοπη εξέλιξη. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο.
- Φλογαΐτη, Ε. (1998). Περιβαλλοντική εκπαίδευση. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Φλογαΐτη, Ε. (2011). Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία. Αθήνα: Πεδίο.
- Caduto, M. (1985). A Guide on Environmental Values Education. UNESCO-UNEP International Environmental Education Programme. Division of Science, Technical and Environmental Education. Environmental Education Series 13.

ΑΕΙΦΟΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΑΝΟΙΓΜΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ.

Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΟΥ 7^{ΟΥ} ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

*Διευθύντρια 7^{ου} Δημοτικού Σχολείου Αγίου Δημητρίου

nomikouchri@yahoo.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ένα αειφόρο σχολείο είναι ανοιχτό στην κοινωνία, επιδιώκει τη συνεργασία και την αλληλεπίδραση με στόχο την αναζήτηση και την στροφή προς την αειφορία. Το 7^ο Δημοτικό Σχολείο Αγίου Δημητρίου, έχοντας πολύχρονη εμπειρία στην υλοποίηση καινοτόμων προγραμμάτων επιχειρεί, υιοθετώντας τους Δείκτες του Αειφόρου Σχολείου, το άνοιγμα στην κοινωνία, αναπτύσσοντας συνεργασίες μέσω διαφόρων προγραμμάτων. Ωστόσο η αλληλεπίδραση σχολείου κοινωνίας και η συνδιαμόρφωση της αειφορίας είναι μία δύσκολη διαδικασία που δεν επιτυγχάνεται εύκολα.

ABSTRACT

A sustainable school is open to society, seeks cooperation and interaction with the aim of seeking and turning to sustainability. The 7th Primary School of Agios Dimitrios, having many years of experience in the implementation of innovative projects, is working by adopting Sustainable School Indicators, opening up to society, developing collaborations through various projects. However, the interaction between school and society and the collaboration for the sustainability is a difficult process that is not easily achieved.

Λέξεις κλειδιά: Δείκτες αειφόρου σχολείου, άνοιγμα στην κοινωνία, εναλλακτικές διδακτικές πρακτικές, συνεργασία

Θεωρητικό πλαίσιο

Η έννοια της αειφορίας πολλά χρόνια μετά τη διατύπωσή της εξακολουθεί να είναι ασαφής και υπό διαμόρφωση, όπως και η έννοια της αειφόρου ανάπτυξης (Φλογαΐτη, 2006). Στην προσπάθεια αναζήτησης της αειφορίας σημαντικός είναι ο ρόλος της εκπαίδευσης (Michelsen & Fischer, 2017), ενώ το αειφόρο σχολείο μπορεί να αποτελέσει το εργαλείο αναζήτησης και στροφής προς την αειφορία.

Το σχολείο που είναι προσανατολισμένο στην αειφορία προσφέρει ένα ευέλικτο πλαίσιο σχεδιασμού, προσαρμοσμένο στις συνθήκες, τις ιδιαιτερότητες, τις δυνατότητες και τις εκάστοτε ανάγκες του (Ναούμ, 2014). Βέβαια, το πλαίσιο λειτουργίας του αειφόρου σχολείου καθώς πρόκειται για κάτι νέο βρίσκεται υπό διαμόρφωση, όπως άλλωστε και η έννοια της αειφορίας (Ζαχαρίου κ.α., 2008).

Διεθνώς, γίνονται διάφορες προσπάθειες εφαρμογής του αειφόρου σχολείου (Κέκερη, 2015) και η βασική ιδέα στηρίζεται στην ενσωμάτωση της έννοιας της αειφορίας σε κάθε πλευρά της σχολικής ζωής, στη διοίκηση, στη μαθησιακή διαδικασία στη διαχείριση των κτηρίων, καθώς και στις διαπροσωπικές σχέσεις μέσα στη σχολική κοινότητα (Κάτσηνου 2012, Καλαϊτζίδης 2013).

Ένας ορισμός του αειφόρου σχολείου θα μπορούσε να είναι: Το αειφόρο σχολείο είναι ένα σχολείο του οποίου η οργάνωση και η λειτουργία είναι σύμφωνες με τις αρχές και τις αξίες της αειφορίας, πολιτικής, πολιτιστικής, οικολογικής, οικονομικής, ατομικής (Καλαϊτζίδης & Νομικού, 2014). Επίσης, ως αειφόρο

ορίζεται το σχολείο που επιδιώκει να αναπτύξει κατάλληλο μαθησιακό περιβάλλον και να δημιουργήσει μαθησιακές εμπειρίες, οι οποίες θα καταστήσουν ικανούς τους μαθητές να εργαστούν προς την κατεύθυνση της διασφάλισης καλύτερης ποιότητας ζωής (Gough, 2005).

Είναι γεγονός πως το αειφόρο σχολείο, συνιστά ένα νέο εκπαιδευτικό παράδειγμα, αφού προσβλέπει στην κοινωνική μάθηση και θέτει την πολιτική και δημοκρατική συνιστώσα στο επίκεντρό του (Ζαχαρίου κ.α., 2008). Ως φορέας κοινωνικών αξιών, μπορεί να συμμετέχει ενεργά στην αναζήτηση λύσεων για την αντιμετώπιση της σύγχρονης κοινωνικής και περιβαλλοντικής κρίσης και να λειτουργήσει ως φορέας αλλαγής, αφού πρώτα το ίδιο αποτελέσει το αντικείμενο της αλλαγής αυτής. Το αειφόρο σχολείο είναι προσανατολισμένο στις αξίες και τις πρακτικές της αειφορίας, οι οποίες διαπερνούν το παιδαγωγικό, κοινωνικό/οργανωσιακό και περιβαλλοντικό/τεχνικό/οικονομικό επίπεδο λειτουργίας του (Posch 1998, Φλογαίτη & Δασκολιά 2004, Κάτσεων 2012, Καλαϊτζίδης 2013). Συνεπώς, το αειφόρο σχολείο υιοθετεί τις βασικές αρχές λειτουργίας μιας σχολικής κοινότητας που κινείται στην κατεύθυνση της Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ) (Μπαζίγου, 2010).

Συνεπώς, βασικό ζητούμενο ενός αειφόρου σχολείου είναι να απεγκλωβιστεί από τον εργαλειώδη χαρακτήρα της εκπαίδευσης και να μεταβεί σε μια εκπαίδευση που είναι απελευθερωτική και λειτουργεί ως μέσο για τη σχολική ανάπτυξη και τη διαμόρφωση ολοκληρωμένων προσωπικοτήτων (Λιαράκου & Φλογαίτη, 2007). Επιπλέον, είναι ανοιχτό στην κοινωνία και εκτός από τη μάθηση και αγωγή που παρέχει στους μαθητές, ανταποκρίνεται στις σύγχρονες κοινωνικές προκλήσεις. Δεν περιορίζεται στην ανάπτυξη ικανοτήτων που αφορούν μόνο το τυπικό σχολικό περιβάλλον, αλλά επεκτείνεται και σε άλλες που αφορούν στην καθημερινή ζωή (ικανότητες ζωής) (Δαμανάκη κ.α., 2006). Εκπαιδεύει τα παιδιά στις ανθρωπιστικές αξίες, στη δημοκρατία, στο σεβασμό και τη διεκδίκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και σε δεξιότητες κοινωνικής και προσωπικής ανάπτυξης, όπως η συνεργασία, η αυτοεκτίμηση, ο σεβασμός και η αποδοχή του άλλου, η αλληλεγγύη κ.α. μέσα από δράσεις και προγράμματα βιωματικού χαρακτήρα.

Στο αειφόρο σχολείο αναδεικνύεται ο ολιστικός και συστημικός της χαρακτήρας της γνώσης, την οποία συναντούν οι μαθητές και στο ευρύτερο -εκτός του σχολείου- κοινωνικό περιβάλλον. Προς αυτή την κατεύθυνση λειτουργούν οι Δείκτες Αειφόρου Σχολείου (<http://www.aeiforum.eu/index.php/el/aeiforo-sxoleio/deiktes-aeiforou-sxoleiou/deiktes>) που στοχεύουν στη βελτίωση λειτουργίας του σχολείου και στα τρία πεδία, παιδαγωγικό, κοινωνικό/οργανωσιακό και περιβαλλοντικό/τεχνικό (Καλαϊτζίδης 2013, Καλαϊτζίδης & Νομικού 2014). Μάλιστα, έρευνα σε σχολεία που εφάρμοσαν τους Δείκτες Αειφόρου Σχολείου αναδείχθηκε βελτίωση σε όλα τα πεδία λειτουργίας και πρωτίστως στο κοινωνικό, σύμφωνα με τις δηλώσεις των εκπαιδευτικών που εφάρμοσαν τους δείκτες και έλαβαν μέρος στην έρευνα (Νομικού & Καλαϊτζίδης, 2013). Οι δείκτες συμβάλλουν ώστε το σχολείο να ενσωματώνει διαρκώς, θεωρητικά και πρακτικά, τις αρχές της αειφορίας στο πλαίσιο πραγματικών, ουσιαστικών και όχι συμβολικών αλλαγών.

Πλαίσιο εφαρμογής των Δεικτών Αειφόρου Σχολείου

Το 7^ο Δημοτικό Σχολείο είναι ένα 12/θέσιο δημοτικό σχολείο στο οποίο φοιτούν 300 μαθητές, αρκετοί από τους οποίους είναι παιδιά μεταναστών και προσφύγων. Υπηρετούν τριάντα εκπαιδευτικοί, είκοσι δάσκαλοι και δέκα άλλων ειδικοτήτων. Στην πλειοψηφία τους έχουν προϋπηρεσία μεγαλύτερη από 15 χρόνια, πολλά από τα οποία υπηρετούν στο συγκεκριμένο σχολείο. Όλοι οι εκπαιδευτικοί έχουν εμπειρία σχεδιασμού και υλοποίησης καινοτόμων προγραμμάτων, ενώ από το 2011 γίνεται προσπάθεια εφαρμογής των δεικτών αειφόρου σχολείου, όπως προτείνονται από το Σήμα Αειφόρου Σχολείου (Καλαϊτζίδης, 2013).

Οι Δείκτες Αειφόρου Σχολείου υιοθετήθηκαν διότι δεν αποτελούν κανονιστικούς και περιοριστικούς δείκτες αποδοτικότητας, αλλά λειτουργούν ως κριτήρια τα οποία μεταφράζουν συγκροτημένα και με σαφήνεια, στην πράξη, ένα σύνολο κοινών αξιών και στόχων, ενώ ταυτόχρονα δημιουργούν ένα πλαίσιο κινήτρων για δράση (Καλαϊτζίδης & Νομικού, 2014).

Το Σχέδιο Αειφόρου Διαχείρισης του σχολείου είναι μακροπρόθεσμο. Σχεδιάστηκε και υλοποιείται από το 2011 έως σήμερα και στοχεύει στην καλλιέργεια αρχών και αξιών της αειφορίας στη σχολική κοινότητα. Στην υλοποίησή του ενεπλάκησαν σχεδόν όλοι οι εκπαιδευτικοί του σχολείου και όλοι οι μαθητές, ενώ για την ενδυνάμωση της σχολικής κοινότητας το 2014 διοργανώθηκε στο σχολείο σεμινάριο σε συνεργασία με την Αειφόρουμ και τους Υπεύθυνους Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Π/βάθμιας και Δ/βάθμιας της Δ' Αθήνας. Από την έναρξη της υλοποίησης του Σχεδίου Αειφόρου Διαχείρισης έως σήμερα, κάθε χρόνο καταρτίζεται από το Σύλλογο Διδασκόντων το Σχολικό Πρόγραμμα Δράσης, ενώ η Επιτροπή Αειφόρου Σχολείου θέτει επιμέρους στόχους. Έτσι, κάθε τμήμα ασχολείται με συγκεκριμένα ζητήματα μέσω της υλοποίησης καινοτόμων προγραμμάτων, ή μικρών σχεδίων εργασίας και με διαθεματική προσέγγιση στο πλαίσιο των διδακτικών αντικειμένων του αναλυτικού προγράμματος.

Γίνεται προσπάθεια να βελτιωθεί η λειτουργία του σχολείου:

Α. Στο παιδαγωγικό πεδίο εφαρμόζοντας σε μεγάλο βαθμό μαθητοκεντρικές μεθόδους διδασκαλίας, εναλλακτικές διδακτικές τεχνικές, βιωματική-ανακαλυπτική μάθηση, όπως παιχνίδια ρόλων, μελέτη πεδίου κ.α.

Β. Στο κοινωνικό και οργανωσιακό πεδίο, καθώς υλοποιούνται από τους εκπαιδευτικούς, σε συνεργασία με διάφορους φορείς, προγράμματα και μεμονωμένες δράσεις που στοχεύουν στη βελτίωση των σχέσεων των μαθητών, μέσω της ανάπτυξης της αυτοπεποίθησης, του σεβασμού της διαφορετικότητας, κ.α., ενώ αναλαμβάνονται πρωτοβουλίες με στόχο τη βελτίωση των σχέσεων σχολείου - τοπικής κοινωνίας-Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Σημαντική είναι η συνεργασία με τον Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων, που λειτουργεί επικουρικά, κυρίως στη βελτίωση των κτηριακών εγκαταστάσεων.

Γ. Στο περιβαλλοντικό πεδίο επιδιώκεται, σύμφωνα με τους δείκτες, η μείωση του οικολογικού αποτυπώματος μέσω της εξοικονόμησης πόρων, δηλαδή μείωση της κατανάλωσης ηλεκτρικού ρεύματος, πετρελαίου, νερού. Αύξηση του πράσινου με τη δημιουργία ανθόκηπου και λαχανόκηπου. Μείωση της κατανάλωσης, επαναχρησιμοποίηση και τελικά ανακύκλωση, με προγράμματα που υλοποιούνται σε συνεργασία με την Οικολογική Εταιρεία Ανακύκλωσης και το Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο.

Προκειμένου να καλλιεργηθεί σταδιακά να παγιωθεί η κατάλληλη η κοινότητα, η σχολική μας κοινότητα επιδιώκει τη σταθερή ενασχόληση των μαθητών με επαναλαμβανόμενα σχέδια εργασίας, συνήθως με διετή διάρκεια. Τα ζητήματα που σταθερά επεξεργάζονται οι εκπαιδευτικοί με τους μαθητές μέσω μακροχρόνιων προγραμμάτων είναι:

- **Η γειτονιά μας και τα προβλήματά της**, ως επαναλαμβανόμενο διετές περιβαλλοντικό και πολιτικό πρόγραμμα, στη διάρκεια του οποίου οι μαθητές περπατούν περιβαλλοντικά μονοπάτια στη γειτονιά, καταγράφουν και φωτογραφίζουν τα προβλήματα που παρατηρούν, έρχονται σε επαφή και συζητούν με επαγγελματίες της περιοχής και τοπικούς φορείς. Στο τέλος κάθε διετίας, με την ολοκλήρωση του προγράμματος, επισκέπτονται τη Δήμαρχο και συζητούν τα προβλήματα, καταθέτοντας ταυτόχρονα τις προτάσεις τους.

- **Το ρέμα της Πικροδάφνης**, ένα από τα λίγα ανοιχτά ρέματα της Αττικής που ρέει κοντά στο σχολείο μας και δεν υπάρχει η κατάλληλη διαχείριση. Πρόκειται για ένα ζήτημα το οποίο απασχολεί πολλά χρόνια την τοπική κοινότητα και υλοποιείται στο σχολείο μας επίσης ως διετές, περιβαλλοντικό πρόγραμ-

μα. Οι μαθητές επισκέπτονται το ρέμα αρκετές φορές κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους, παρατηρούν, κάνουν μετρήσεις και συμπληρώνουν φύλλα εργασίας, με σκοπό να αντιληφθούν τα οφέλη του στον αστικό ιστό, να γνωρίσουν τη χλωρίδα και την πανίδα του και να συνειδητοποιήσουν την αξία της προστασίας και της ορθής διαχείρισής του.

- **Δημιουργία ανθόκηπου- λαχανόκηπου.** Συστηματικά κάθε χρόνο υλοποιείται πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και τα παιδιά αναλαμβάνουν το φύτεμα και τη φροντίδα ανθόκηπου και λαχανόκηπου, το οποίο συνδυάζεται με πρόγραμμα υγιεινής διατροφής.

- **Η μείωση απορριμμάτων- επαναχρησιμοποίηση- ανακύκλωση.** Με το συγκεκριμένο ζήτημα ασχολούνται ορισμένες τάξεις στο πλαίσιο των καινοτόμων προγραμμάτων, ενώ άλλες με μεμονωμένες δράσεις. Έχει οργανωθεί στο σχολείο η σχετική γωνιά και έχουν αναλάβει την ευθύνη δύο εκπαιδευτικοί, που ενημερώνουν με τους μαθητές τους όλες τις υπόλοιπες τάξεις. Γίνεται συστηματικά ανακύκλωση μπαταριών, χαρτιού, ηλεκτρικών ειδών, αλουμινίου και πλαστικού. Ιδιαίτερη προσοχή δίδεται στην ευαισθητοποιημένη ανακύκλωση με τη συλλογή πωμάτων, έτσι μετά από 5 χρόνια, παραδώσαμε στο Σύλλογο Εθελοντών Προασπίζω ποσότητα ικανή για την αγορά αμαξιδίου.

- **Η προστασία των ζώων- Τα αδέσποτα της γειτονιάς,** ένα ζήτημα που απασχολεί αρκετά τα παιδιά και ασχολούνται με αυτό σε μικρά επαναλαμβανόμενα σχέδια εργασίας. Για το συγκεκριμένο ζήτημα έγινε συνεργασία με το Δήμο Αγίου Δημητρίου που τοποθέτησε έξω από το σχολείο ταΐστρα και χορηγεί τροφές για τα αδέσποτα, με τις Ζωοφιλικές Ενημερώσεις Σχολείων που επισκέφθηκαν αρκετές φορές το σχολείο για ενημέρωση και ευαισθητοποίηση, με το 2^ο Γυμνάσιο Ηλιούπολης για τη ζωγραφική τοιχογραφιών φιλοζωικού περιεχομένου στο σχολείο μας. Επίσης, ανάμεσα σε άλλες δραστηριότητες διοργανώθηκε ημερίδα με τη συμμετοχή άλλων φορέων και σχολείων, προκειμένου να ευαισθητοποιηθεί η σχολική και τοπική κοινότητα (<http://drasimathitwn.blogspot.gr/2017/05/m.html>).

- **Το μεταναστευτικό- προσφυγικό ζήτημα** που απασχολεί έντονα την ελληνική κοινωνία τα τελευταία χρόνια, απασχολεί και τη σχολική μας κοινότητα. Υλοποιήθηκαν αρκετές δράσεις, ανάμεσά τους η δημιουργία τραγουδιού «Οι εθελοντές του Αιγαίου» (<https://www.youtube.com/watch?v=Vz9zJxMCF5U>), με το οποίο οι μαθητές έστειλαν το δικό τους μήνυμα. Το τραγούδι βραβεύτηκε με το πρώτο βραβείο, στο 3^ο Πανελλήνιο Φεστιβάλ του Ευρωπαϊκού Σχολικού Ραδιοφώνου. Επίσης το σχολείο συμμετείχε με καλλιτεχνικές δημιουργίες των παιδιών στο 1^ο Σχολικό Φεστιβάλ Δρόμου, Τέχνης και Αποδοχής, ενώ είναι ανάμεσα στα σχολεία που βραβεύτηκαν από το Υπουργείο Παιδείας για τις δράσεις του στο προσφυγικό.

Εκτός από τα παραπάνω βασικά ζητήματα, τη σχολική μας κοινότητα απασχολούν και ζητήματα που έχουν σχέση με την ενδυνάμωση των μαθητών και τη διαχείριση συναισθημάτων. Έτσι υλοποιούνται σχετικά προγράμματα Αγωγής Υγείας, όπως «Τα βήματα στη ζωή», καθώς και προγράμματα υγιεινής διατροφής κ.α..

Τα διάφορα ζητήματα προσεγγίζονται διαθεματικά, για παράδειγμα:

- Γεωγραφία: Π.χ. Καταναλωτικές συνήθειες στην Ελλάδα και στον κόσμο- μείωση κατανάλωσης.
- Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή: Ανθρώπινα δικαιώματα, ιδιότητα του πολίτη (π.χ. Δικαιώματα του καταναλωτή), Δικαιώματα των παιδιών
- Γλώσσα: Δημιουργία διάφορων κειμενικών ειδών σχετικών με το ζήτημα που διαπραγματεύονται
- Εικαστικά: Ομαδικές και ατομικές εικαστικές δημιουργίες (π.χ. με άχρηστα υλικά, ζωγραφίες με θέμα τους πρόσφυγες, αδέσποτα)
- Μουσική: Ακρόαση σχετικών μουσικών έργων, συγγραφή στίχων και σύνθεση μουσικής, κατασκευή μουσικών οργάνων από άχρηστες συσκευασίες κ.α.
- Πληροφορική: Αναζήτηση πληροφοριών στο διαδίκτυο, ηλεκτρονικά παιχνίδια, βίντεο κ.α.

Σε μεγάλο βαθμό προωθείται η συνεργασία μεταξύ των μαθητών διαφορετικών τάξεων για αλληλονημέρωση και υλοποίηση κοινών δράσεων ευαισθητοποίησης της σχολικής και τοπικής κοινότητας.

Πάντα κατά τη διαπραγμάτευση των διαφόρων περιβαλλοντικών, κοινωνικών κλπ ζητημάτων σχεδιάζονται δράσεις που στοχεύουν στο άνοιγμα του σχολείου στην κοινωνία, ενώ ταυτόχρονα επιδιώκεται συνεργασία με άλλα σχολεία και διάφορους φορείς στην Ελλάδα (Κέντρα Ανοιχτής Προστασίας Ηλικιωμένων, Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Μεσογειακό Γραφείο για το Περιβάλλον, Δίκτυο Εκπαιδευτικών Αειφόρου Σχολείου, Δίκτυο Τέχνης και Δράσης, κ.α.), καθώς και με σχολεία στο εξωτερικό μέσω ευρωπαϊκών προγραμμάτων e-twinning και Erasmus+ με στόχο την αλληλεπίδραση και την ανταλλαγή καλών πρακτικών.

Προκειμένου η σχολική μας κοινότητα να ενισχύσει την επίτευξη των στόχων της, επιδιώκει τα ευρωπαϊκά προγράμματα να έχουν άμεση σχέση με τα βασικά ζητήματα που διαπραγματεύονται οι μαθητές του σχολείου. Π.χ. υλοποίηση e-twinning (2014-15) με σχολεία από την Κύπρο και τη Λιθουανία με θέμα «Εξερευνώντας τη βιοποικιλότητα». Βασικός άξονας υπήρξε η στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αναγνωρίζει την ανάγκη προστασίας και βελτίωσης της βιοποικιλότητας στην Ευρώπη. Οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές από τα συνεργαζόμενα σχολεία επικοινωνήσαν, γνώρισαν το περιβάλλον των αντίστοιχων χωρών και τα προβλήματά του, ενώ το ρέμα της Πικροδάφνης και η προστασία της βιοποικιλότητάς του ήταν προτεραιότητα για το σχολείο μας. Η διδακτική πρακτική για το συγκεκριμένο πρόγραμμα βραβεύτηκε ως τρίτη καλύτερη πανελλαδικά, από τη δράση «Συμμετέχω» του Φωτόδεντρου, που είναι ο Εθνικός Συσσωρευτής Εκπαιδευτικού Περιεχομένου για την Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια εκπαίδευση (<http://photodentro.edu.gr/oep/retrieve/2856/Biodiversity.pdf>).

Επίσης, παραμένοντας σταθεροί στους άξονες του Σχεδίου Δράσης, το πρόγραμμα Erasmus+ KA2 διασχολικές συμπράξεις που συμμετέχει το σχολείο, συνεργαζόμενο με σχολεία από Γαλλία, Ιταλία, Γερμανία και Εσθονία έχει ως θέμα «Η γειτονιά μου, το δάσος σου, τα ποτάμια τους, για όλα νοιαζόμαστε» <http://7dim-ag-dimitr.att.sch.gr/2017/06/18/to-perivallon-einai-mia-monimi-egnoia-mas/> .

Σημαντικό στοιχείο είναι ότι επιδιώκουμε να δημιουργούνται σταθερές συνεργασίες, όπως με το σχολείο της Κύπρου από το e-twinning από το οποίο εξασφαλίστηκε συνεργασία για το πρόγραμμα Erasmus+ KA1 επιμόρφωση εκπαιδευτικών του σχολείου μας με επιτόπια παρακολούθηση στο σχολείο της Κύπρου, που πραγματοποιήθηκε το επόμενο έτος (2015-16). Επίσης το Erasmus+ KA2 (2016-18) προέκυψε από προηγούμενες συνεργασίες του σχολείου μας σε Erasmus+ KA1. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίζεται η καλή συνεργασία των συμμετεχόντων και η επιτυχία των προγραμμάτων, με τα μέγιστα οφέλη για το σύνολο της σχολικής κοινότητας, ενώ επιδιώκεται μάθηση, επικοινωνία, συνεργασία, δράση.

Συμπερασματικά

Όπως προκύπτει από την εμπειρία εφαρμογής των Δεικτών Αειφόρου Σχολείου, αφενός οι Δείκτες ως κριτήρια ποιότητας και οδηγοί, αφετέρου η σταθερότητα στη θεματολογία και στη συνεργασία με φορείς εντός και εκτός Ελλάδας, καθώς και η ανάπτυξη και των τριών πεδίων, με ιδιαίτερη έμφαση στο κοινωνικό, συνέβαλαν στην καλλιέργεια αρχών και αξιών της αειφορίας στο σχολείο και στο άνοιγμα του σχολείου προς την τοπική κοινότητα και την κοινωνία γενικότερα. Σταδιακά, τόσο οι εκπαιδευτικοί όσο και οι μαθητές ενδιαφέρονταν όλο και περισσότερο για όσα συμβαίνουν στην κοινωνία, ενώ επηρεάστηκαν αρκετά από την επαφή τα εκπαιδευτικά συστήματα άλλων χωρών μέσω του Erasmus+ . Η εμπειρία από τις εκπαιδευτικές επισκέψεις στο πλαίσιο του Erasmus+ και η αλληλεπίδραση με τους ευρωπαίους εκπαιδευτικούς έδωσε ώθηση στο σύνολο της σχολικής μας κοινότητας να βελτιώσει τη λειτουργία του σε διάφορους τομείς της σχολικής ζωής και να οργανώσει καλύτερα κάποιες δράσεις.

Συμπερασματικά, αν και όπως διαφάνηκε υπήρξε άνοιγμα του σχολείου μας προς την κοινωνία, ωστόσο παρατηρήθηκε δυσκολία στην αναζήτηση των προβλημάτων και τη συνδιαμόρφωση των λύσεων μαζί με την τοπική κοινότητα, καθώς το πιεστικό αναλυτικό και ωρολόγιο πρόγραμμα και η πληθώρα της ύλης στα διδακτικά εγχειρίδια, σε συνδυασμό με την κατάργηση της ευέλικτης ζώνης στην πέμπτη και την έκτη τάξη, έχει μειώσει τις δυνατότητες υλοποίησης δράσεων. Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί διατηρούν ενώ είναι ανοιχτοί σε δράσεις προς την κοινότητα, διατηρούν επιφύλαξη για τις δράσεις με την κοινότητα, κυρίως λόγω των ευθυνών και των περιορισμών από το θεσμικό πλαίσιο.

Τελικά, οραματιζόμαστε ένα αειφόρο σχολείο που θα δημιουργήσει ρωγμές στο παραδοσιακό συστηρητικό εκπαιδευτικό σύστημα, στηριζόμενο στην κριτική παιδαγωγική και δημιουργώντας ένα κίνημα από τη βάση των εκπαιδευτικών και των μαθητών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Ζαχαρίου, Α., Καΐλα, Μ., Κατσίκης, Α., (2008). Αειφόρο Σχολείο: Διαπιστώσεις, Επιδιώξεις και Προοπτικές. *Θέματα Επιστημών και Τεχνολογίας στην Εκπαίδευση* Τόμ. 1, Αρ. 3. 266-288
- Δαμανάκη, Μ., Κουλαϊδής, Β., Κόκκος, Α., Λάμνιας, Κ., Δημόπουλος, Κ. (2006). *Ανοιχτό Σχολείο* Καλαϊτζίδης, Δ. (2013). *Το αειφόρο σχολείο: δείκτες αειφόρου σχολείου και μεθοδολογία οργάνωσης*. Αθήνα: Aeforum
- Καλαϊτζίδης, Δ. & Νομικού, Χ. (2014). Το Αειφόρο Σχολείο: Μια Αναγκαία και Ικανή Καινοτομία. *Επιστήμες Αγωγής*. τ. 1 (2014).
- Κάτσενου, Χ. (2012). *Η έννοια της συμμετοχής στο πλαίσιο του αειφόρου σχολείου. Μια έρευνα δράσης σε δημοτικό σχολείο*, Διδακτορική διατριβή, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Κέκερη, Ε. (2015). *Οι μαθητές ως ερευνητές στο πλαίσιο του Αειφόρου Σχολείου*. Διπλωματική εργασία. Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών: Θεωρία Πράξη και Αξιολόγηση Εκπαιδευτικού Έργου. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο.
- Λιαράκου, Γ. και Φλογαΐτη Ε. (2007). *Από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη: Προβληματισμοί, Τάσεις και Προτάσεις*. Αθήνα: Νήσος
- Μπαζίγου, Α. (2010). Η πρόκληση του αειφόρου σχολείου στην ανάπτυξη συνεργατικών σχέσεων ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς. *Πρακτικά του πανελληνίου συνεδρίου: Το αειφόρο σχολείο του παρόντος και του μέλλοντος*. Αθήνα. Ελληνική Εταιρεία Περιβάλλοντος και Πολιτισμού
- Ναούμ, Ε. (2014). *Η συνεργασία σχολείου-οικογένειας στο πλαίσιο του αειφόρου σχολείου. Μια έρευνα δράσης σε νηπιαγωγείο*. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ΤΕΠΑΕ: Διδακτορική Διατριβή.
- Νομικού, Χ. & Καλαϊτζίδης, Δ. (2013). Η επίδραση του Βραβείου Αειφόρου Σχολείου στους συμμετέχοντες εκπαιδευτικούς, σύμφωνα με τους ίδιους. *Πρακτικά 1ου Συνεδρίου Πανελληνίας Ένωσης Σχολικών Συμβούλων*. σ. 544-553
- Φλογαΐτη, Ε. (2006). *Εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφορία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Φλογαΐτη, Ε. και Δασκολιά, Μ. (2004). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση: Σχεδιάζοντας ένα «αειφόρο» μέλλον. Στο Π. Α. Αγγελίδης και Γ. Γ. Μαυροειδής (επιμ.) *Εκπαιδευτικές καινοτομίες για το σχολείο του Μέλλοντος*, Τόμος Β΄. Αθήνα: Τυπωθήτω - ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΑΡΔΑΝΟΣ, 281-302.

Ξενόγλωσση

- Gough, A. (2005). Sustainable Schools: Renovating educational Processes. *Applied Environmental Education and Communication*, 4, 339-351
- Michelsen, G. & Fischer D., (2017). Sustainability and Education. In Von Hauff M. & Kuhnke C., (edit). *Sustainable Development Policy*. Routledge. New York pp 135-158
- Posch, P. (1998). *The ecologisation of schools in Austria*. PEB Exchange, Programme on Educational Building, 1998/5, OECD Publishing

Καμπούρη Ιωάννα*

ΟΤΑΝ ΕΝΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΓΙΝΕΤΑΙ ΑΕΙΦΟΡΟ

Προϊσταμένη 16^{ου} Νηπιαγωγείου Χαλανδρίου, Παπανικολάου 2 Χαλάνδρι

E-mail, ikabouri@yahoo.gr

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εμπειρία η οποία αποκτήθηκε από την συμμετοχή του Νηπιαγωγείου στο διαγωνισμό «Βραβείο Αειφόρου Σχολείου» για δύο συνεχόμενες χρονιές, ο τρόπος προσέγγισης των δεικτών και η υλοποίηση των στόχων, καθώς επίσης και τα αποτελέσματα που προέκυψαν αποτελούν, τους βασικούς άξονες της συγκεκριμένης ομιλίας και καταδεικνύουν το πώς μπορεί όταν θέλει, ένα νηπιαγωγείο να γίνει Αειφόρο.

WHEN A KINDERGARTEN BECOMES "AIFORO"

Kabouri Ioanna

Head of 16 Kindergarten Chalandriou, Papanikolaou 2 Chalandri

E-mail, ikabouri@yahoo.gr

SUMMARY

The experience that was gained from the participation of our preschool education center at the competition "award for the aiforo school " from two consecutive years, the approach and the achievements of our goals as well as the results that we had is the basis of this particular speech and proves that when a kindergarten wants to become "aiforo", it can .

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το 16^ο Νηπιαγωγείο Χαλανδρίου ξεκίνησε τη λειτουργία του το 2009. Το κτήριο καινούργιο, σύγχρονο, με μεγάλες αίθουσες, βοηθητικούς χώρους και τεράστια αυλή, χρειαζόταν να εξοπλιστεί και να γίνει λειτουργικό. Τα πρώτα χρόνια η ομάδα των νηπιαγωγών που συνεργάστηκε κατάφερε να δώσει το στίγμα για την μετέπειτα πορεία του σχολείου. Όραμα μας ήταν να φτιάξουμε ένα σχολείο χαρούμενο και ασφαλές για τα παιδιά, ανοιχτό στην τοπική αλλά και την ευρύτερη κοινωνία.

Αποφασίσαμε να συμμετέχουμε στο διαγωνισμό για το ΒΑΣ (Βραβείο Αειφόρου Σχολείου) το 2011 γιατί μας ενδιέφερε ο περιβαλλοντικός προσανατολισμός που είχε καθώς και το γεγονός ότι δεν έμενε μόνο σε αυτόν, αλλά τον συνέδεε άμεσα με το κοινωνικό και οργανωτικό πεδίο δράσης του σχολείου. Επίσης μας ενδιέφερε η συνεργασία και η επικοινωνία με σχολεία και των άλλων βαθμίδων για ένα κοινό σκοπό. Συμμετείχαμε 2 συνεχόμενες σχολικές χρονιές και κατακτήσαμε την 1^η και την 2^η θέση. Το Αειφόρο Νηπιαγωγείο, στο οποίο θεωρούμε ότι ανήκουμε ,είδαμε ότι είναι ένα σχολείο το οποίο ενσωματώνει την ιδέα και τις αξίες της αειφορίας σε κάθε πλευρά της ζωής του, δηλαδή στην μαθησιακή διαδικασία, στην διαχείριση των κτηρίων αλλά και των υλικών, στις σχέσεις του σχολείου με την τοπική και ευρύτερη κοινότητα, στη διοίκησή του.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ- ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ

Τα χαρακτηριστικά του Αειφόρου Νηπιαγωγείου προσδιορίζονται μέσα από τρεις κατηγορίες-τομείς.

1. Ο Παιδαγωγικός Τομέας

- Ομαδο-συνεργατική μέθοδο διδασκαλίας. Τα παιδιά δουλεύουν σε ομάδες αλλά και σε ολομέλεια, συμμετέχουν ενεργά στην μαθησιακή διαδικασία και ο/η νηπιαγωγός είναι συντονιστής της πορείας για την ανακάλυψη της γνώσης. Αυτό για μας στο νηπιαγωγείο δεν είναι κάτι καινούριο, περιλαμβάνεται στο Α.Π.Σ. και το ΔΕΠΠΣ με το οποίο δουλεύουμε τα τελευταία χρόνια. Τα θέματα Αειφορίας που μπορούν να ενσωματωθούν στις πλευρές του Αναλυτικού Προγράμματος είναι, η προστασία του άμεσου περιβάλλοντος του νηπιαγωγείου, με την ανακύκλωση, την μείωση των σκουπιδιών και της ενέργειας που καταναλώνεται σε αυτό, η φροντίδα και η βελτίωση του εξωτερικού χώρου, η γνωριμία με την παράδοση και τον πολιτισμό και η συνέχειά του, η εμπλοκή με τις τέχνες(μουσική, ζωγραφική, θέατρο), η προστασία της υγείας του ανθρώπου και των ζωντανών οργανισμών κ.α.
- Οι εκπαιδευτικοί και η προϊστάμενη συνεργάζονται μεταξύ τους, αλλά και με όλους όσους εμπλέκονται στην λειτουργία του νηπιαγωγείου, καθαρίστριες, γονείς, τοπικοί σύλλογοι, δήμος. Οι σχέσεις που οικοδομούνται μέσα από μια τέτοια συνεργασία αποτελούν και το βασικό στοιχείο ενός Αειφόρου Νηπιαγωγείου, με αποτελέσματα, σημαντικά και μετρήσιμα (δείκτες).
- Οι νηπιαγωγοί, έχουν την δυνατότητα για διαρκή επαγγελματική ανάπτυξη μέσα από την επιμόρφωση που προσμετράτε με συγκεκριμένο δείκτη. Αμφισβητούν, αναζητώντας να αναβαθμίσουν το ρόλο τους μέσα σ' ένα πλαίσιο εποικοδομητικής αυτοκριτικής και σκέψης. Αυτό που συχνά συζητάμε μεταξύ μας «εγώ το έκανα έτσι, ενδεχομένως να γινόταν κι αλλιώς, εσύ πως θα το αντιμετώπιζες;» βοηθά την συνεργασία και υλοποίηση των στόχων που μπαίνουν από την αρχή της σχολικής χρονιάς και αξιολογούνται κατά την διάρκεια της.

2. Ο Κοινωνικός και Οργανωτικός Τομέας

Ο κοινωνικός και οργανωτικός τομέας περιλαμβάνει: Α) τον τρόπο διοίκησης του σχολείου και τις σχέσεις του με τους γονείς, τοπική Αυτοδιοίκηση, κοινωνία, συλλόγους γονέων κ.α. Με βάση την Αειφορία οι αποφάσεις παίρνονται με συζήτηση, δημοκρατικά, λαμβάνονται υπόψη όλες, λειτουργούν οι σύλλογοι διδασκόντων και τα σχολικά συμβούλια. Η ηγεσία του νηπιαγωγείου δημιουργεί κατάλληλη ατμόσφαιρα συνεργασίας, βελτιώνει τη λειτουργία του νηπιαγωγείου και υλοποιεί με την συμμετοχή όσο το δυνατό περισσότερων Β) Περιλαμβάνει επίσης δράσεις αλληλεγγύης, ως προς τις ομάδες που το έχουν ανάγκη, αλλά και συνεργασία με άλλες σχολικές μονάδες, για κοινές δράσεις, είτε πολιτιστικές, είτε ευαισθητοποίησης-ενημέρωσης της τοπικής κοινωνίας σε θέματα που έχουν αναδειχθεί.

3. Ο Περιβαλλοντικός Τομέας

Τα σχολεία καταναλώνουν σημαντικές ποσότητες πετρελαίου ή φυσικού αερίου, ηλεκτρικής ενέργειας, νερού και παράγουν αρκετά απορρίμματα (χαρτί, βλέπε φωτοτυπίες και όχι μόνο) ενώ ένα μηδαμινό ποσοστό του χαρτιού κι άλλων απορριμμάτων καταλήγουν στην ανακύκλωση. Για να το καταλάβουμε αυτό σ' όλο του το μεγαλείο θα πρέπει να το μετρήσουμε. Εδώ παίζουν σημαντικό ρόλο οι περιβαλλοντικοί δείκτες του Αειφόρου που αποτελούν και την πυξίδα του σχολείου προς την αειφορία. Αν δηλαδή δούμε πόσα σκουπίδια πετάμε το μήνα στην ανακύκλωση και πόσα στο συμβατικό κάδο θ' αντιληφθούμε τα μεγάλα περιθώρια βελτίωσης που έχουμε κι αν βελτιώσουμε την απόδοση αυτή τον επόμενο μήνα το νηπιαγωγείο

μας θα έχει μια θετική συνεισφορά και στο περιβάλλον και στο κλίμα του σχολείου μας. Πως μπορεί να γίνει αυτό:

1. Ενημερώνουμε τα νήπια για την ανακύκλωση και την αναγκαιότητα της, τοποθετούμε το σήμα της ανακύκλωσης για το οποίο έχουμε μιλήσει σε εμφανές σημείο και κάτω από τον κάδο που υποδέχεται αυτά τα σκουπίδια, βοηθάμε τους μαθητές μας κάθε φορά που αναρωτιούνται αν κάτι από αυτά που χρησιμοποιήθηκαν στο νηπιαγωγείο ανακυκλώνεται. Συγκεντρώνουμε (εδώ βοηθούν και οι καθαρίστριες του νηπιαγωγείου) τα συγκεκριμένα σκουπίδια σε μια μεγάλη σακούλα και στο τέλος της μιας ή δύο εβδομάδων ανάλογα, ζυγίζουμε μ' ένα καντάρι τις ποσότητες (πολύ σημαντική και εδώ η συνεργασία με τις καθαρίστριές μας).
2. Ζυγίζουμε κάθε μέρα για μια βδομάδα τα συμβατικά σκουπίδια (περίπου είναι τα ίδια). Συγκρίνουμε και βλέπουμε τρόπους βελτίωσης/ Βάζουμε δηλαδή νέους στόχους. Εδώ μπορούμε να δούμε και την κομποστοποίηση. Με τον ίδιο τρόπο οι δείκτες μας βοηθούν να δούμε την κατανάλωση του νερού, που πετρελαίου κ.α. και να την βελτιώσουμε.
3. Το σύστημα αυτό των μετρήσεων αν δεν το δούμε τυπολογικά και δεν το φοβηθούμε, βλέπουμε ότι δίνει διέξοδο στις ευαισθησίες μας και μεγιστοποιεί τα αποτελέσματα προς όφελος του περιβάλλοντος και της αειφορίας.

Βήματα για την συμμετοχή στο Σήμα Αειφόρου Σχολείου

- Σύλλογος Διδασκόντων όπου συζητείται και συναποφασίζεται η συμμετοχή .
- Δημιουργία ομάδων δουλειάς :
- Υπεύθυνος/οι μέτρησης δεικτών
- Υπεύθυνος/οι εκδηλώσεων-επισκέψεων
- Υπεύθυνος/οι ελέγχου και αξιολόγησης, κατά την διάρκεια της σχολικής χρονιάς, των στόχων
- Δήλωση συμμετοχής στο Σήμα Αειφόρου Σχολείου.
- Ενημέρωση του Συλλόγου Γονέων (σχολικό συμβούλιο) και του Δήμου.
- Δημιουργία του **Σχεδίου Αειφόρου Διαχείρισης**, στο οποίο τίθενται οι στόχοι για τα τρία επίπεδα στα οποία έχω αναφερθεί: παιδαγωγικό, κοινωνικό-οργανωτικό και περιβαλλοντικό εντοπίζονται τα ζητήματα και γίνεται κατάλογος δράσεων **Σχολικό Πρόγραμμα Δράσης** καθώς και συνεργασιών που χρειάζονται (Δήμος, σύλλογοι κ.α.) . Σημαντικό είναι να υπογραφεί από όλους, νηπιαγωγούς, γονείς, καθαρίστριες . Αρκετά βοηθητικά στην διαδικασία είναι τα έντυπα που βρίσκονται στην Αειφορία, όπου σημειώνονται οι μετρήσεις (σκουπιδιών, νερού φωτοτυπιών κ.α.), οι δράσεις-εκδηλώσεις, καθώς και οι επιμορφώσεις-σεμινάρια νηπιαγωγών και προϊστάμενης. Πολύ σημαντική επίσης και η τήρηση του ημερολογίου σχολικής ζωής όπου συγκεντρώνει τις δράσεις του νηπιαγωγείου όλης της χρονιάς.

ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Από την συμμετοχή μας στο ΒΑΣ και μετέπειτα καταφέραμε να οργανώσουμε καλύτερα την δουλειά μας να βάζουμε στόχους να τους υλοποιούμε και να έχουμε αποτελέσματα. Ενδεικτικά αναφέρω τα σημαντικότερα.

- **Οικολογικό αποτύπωμα του Νηπιαγωγείου**

Αποτελεί μια ολοκληρωμένη εικόνα της κατανάλωσης ενός νηπιαγωγείου η οποία έχει μεγάλα περιθώρια βελτίωσης. Κάτι τέτοιο φυσικά δεν μπορεί να γίνει αντιληπτό αν δεν υπάρχει το σύστημα καταγραφής των δεικτών. Χαρακτηριστικά αναφέρω ότι στην διάρκεια μιας σχολικής χρονιάς, στο Νηπιαγωγείο μας 92 κιλά σκουπιδιών πήγαν στην ανακύκλωση και 40 κιλά στην χωματερή. Από την φετινή σχολική

χρονιά σε συνεργασία με τον Δήμο Χαλανδρίου γίνεται ανακύκλωση και κομποστοποίηση σε ειδικούς κάδους εντός του νηπιαγωγείου που αδειάζονται συστηματικά από την Υπηρεσία καθαριότητας.

- **Δημιουργία αύλειου χώρου.**

Έγινε η διαμόρφωση του εξωτερικού χώρου. Φυτεύτηκαν πάνω από 1.000 ρίζες δένδρων και θάμνων. Αυτή τη στιγμή διαθέτει λαχανόκηπο και κήπο μυρωδικών, εξοπλισμό παιδικής χαράς, αμμοδόχο και αποτελεί ένα πνεύμονα πράσινου για την γειτονιά. Έγιναν γκράφιτι στους εξωτερικούς τοίχους από μαθητές γειτονικού Λυκείου. Ο λαχανόκηπος φυτεύεται κάθε χρόνο από τις νηπιαγωγούς και τα νήπια που αναλαμβάνουν και την φροντίδα του, η συντήρηση του υπόλοιπου κήπου γίνεται από τη Υπηρεσία Πρασίνου του Δήμου Χαλανδρίου, από το Σύλλογο Γονέων του Νηπιαγωγείου και από γεωπόνους, κηπουρούς, που είναι γονείς του Νηπιαγωγείου μας.

- **Εκδηλώσεις-Συνεργασίες.**

Διοργανώθηκαν και υλοποιήθηκαν μια σειρά εκδηλώσεων σε συνεργασία και με άλλα σχολεία της περιοχής, ενδεικτικά αναφέρω, συναυλία με τον Διονύση Σαββόπουλο στο Θέατρο της Ρεματιάς, αφιέρωμα στον Μάνο Ελευθερίου και δραματοποίηση των παραμυθιών του, στην Χριστουγεννιάτικη εκδήλωση της Περιφέρειας Αττικής στο Κολέγιο Αθηνών, ανοιξιάτικο φεστιβάλ με τους Συλλόγους γονέων Νηπιαγωγείου και Δημοτικού, δράσεις αλληλεγγύης για το κοινωνικό παντοπωλείο της πόλης μας, και για τους πρόσφυγες με την συμμετοχή μας στο πρόγραμμα του Δήμου «Πιάσε το χέρι μου».

Για όλα αυτά συνεργαστήκαμε με την Γεωπονική Σχολή Αθηνών, το Δήμο Χαλανδρίου, το Αετοπούλειο Πολιτιστικό Κέντρο, τη Φιλαρμονική, με σχολεία της περιοχής, όλων των βαθμίδων και φυσικά με τους συλλόγους γονέων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μέσα από τη διαδικασία του Αειφόρου σχολείου, την οποία επιλέξαμε να υλοποιήσουμε το νηπιαγωγείο μας απέκτησε περιβαλλοντική συνείδηση (μείωση σκουπιδιών, ενέργειας, φωτοτυπιών), έγινε ελκυστικό στους μαθητές, τους γονείς, τους εκπαιδευτικούς, χαρούμενο με τις εκδηλώσεις, τις εκδρομές, τις κοινές δράσεις, και δημιουργεί την ελπίδα για κάτι καλύτερο.

Τέλος να επισημάνω ότι από το αρχικό ξεκίνημα με την συμμετοχή μας στο Βραβείο Αειφόρου Σχολείου το 2011, έχουν περάσει κάποια χρόνια μέσα στα οποία άλλαξαν πολλά, σε πολλούς γνωστά (οικονομική και κοινωνική κρίση, αλλαγές ωραρίων, μισθολογική καθίζηση, στο δικό μας νηπιαγωγείο αλλαγές κάθε χρόνο εκπαιδευτικών, πράγμα που σημαίνει ότι η συνεργασία επιδιώκεται κάθε χρόνο με άλλους ανθρώπους) που αποτελούν αρνητικούς παράγοντες για να ξεκινήσει κάποιο σχολείο την προσπάθεια να γίνει Αειφόρο. Εκείνο όμως που όλοι όσοι συμβάλαμε σε αυτό είδαμε, είναι ο ενθουσιασμός και η εντυπωσιακή συμμετοχή των νηπίων, η τήρηση της διαδικασίας, το ενδιαφέρον και η φροντίδα την οποία δείχνουν και όσα κατακτούν σ' αυτά τα πρώτα βήματα της ζωής τους, γεγονός που μας διαβεβαιώνει πως αν αυτή η προσπάθεια ξεκινήσει από το νηπιαγωγείο και συνεχιστεί και στις άλλες βαθμίδες της εκπαίδευσης θα οριστικοποιήσει μια άλλη στάση ζωής αυτών των γενιών για το μέλλον. Και αυτό για όλους μας αποτελεί αξία ανεκτίμητη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Καλαϊτζίδης, Δ. (2013). Αειφόρο Σχολείο Δείκτες Αειφόρου Σχολείου και Μεθοδολογία Οργάνωσης Αειφόρου, Αθήνα
Οδηγός Νηπιαγωγού, ΟΕΔΒ 2006
ΔΕΠΠΣ Νηπιαγωγών
Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης, Επιμορφωτικό Υλικό, Θέματα Αξιοποίησης της Ομάδας στη Σχολική Τάξη. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Σεπτέμβριος 2011.

Τρίγκατζη Α.¹ & Βλάχου Σ.², Κεραμιδά Σ.³, Ηλία Α.⁴

"ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΑΙΓΑΙΟ - ΑΝΘΡΩΠΙΑ ΥΠΟ ΕΞΑΦΑΝΙΣΗ"

ΈΝΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΟΥ ΣΥΝΔΕΕΙ ΤΟ ΠΑΡΕΛΘΟΝ ΜΕ ΤΟ ΠΑΡΟΝ, ΤΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΑΝΘΡΩΠΟΥΣ ΤΟΥ

¹ Εκπαιδευτικός, 1ο Γενικό Λύκειο Μεταμόρφωσης anna.trigatzi10@gmail.com

² Εκπαιδευτικός, 1ο Γενικό Λύκειο Μεταμόρφωσης s_vlachou@hotmail.com

³ Εκπαιδευτικός, 1ο Γενικό Λύκειο Μεταμόρφωσης lkeramida@yahoo.gr

⁴ Εκπαιδευτικός, Διευθύντρια 1ου Γενικού Λυκείου Μεταμόρφωσης ilialeka2@gmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο πλαίσιο υλοποίησης περιβαλλοντικού προγράμματος στο 1ο Γενικό Λύκειο Μεταμόρφωσης, η περιβαλλοντική ομάδα είχε την ευκαιρία να εμβαθύνει στο προσφυγικό ζήτημα, που βρισκόταν την περίοδο εκείνη στην επικαιρότητα για μεγάλο χρονικό διάστημα. Οι μαθητές και οι μαθήτριες συνέδεσαν μέσω του προγράμματος τις έννοιες του φυσικού και του κοινωνικού περιβάλλοντος, αναπτύσσοντας πολλαπλές δραστηριότητες και δράσεις στο σχολικό και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον ικανοποιώντας αρκετούς από τους δείκτες της αειφορίας. Οι εμπειρίες τους περιγράφονται από τους/τις ίδιους/ες με την ολοκλήρωση του προγράμματος.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ: Μετανάστευση, πρόσφυγες, ενσυναίσθηση, κοινωνικό περιβάλλον

"MIGRATION OVER THE AEGEAN SEA-HUMANITY ENDANGERED" AN ENVIRONMENTAL PROJECT THAT CONNECTS THE PAST TO THE PRESENT, THE ENVIRONMENT AND ITS PEOPLE

ABSTRACT

In the context of the implementation of an environmental programme the environmental group of the 1st High School of Metamorfosis was able to approach the refugee issue thoroughly. At the time the vast flow of refugees in Greece and Europe in general was already a matter of great relevance. Through the programme the pupils connected the notions of natural and social environment while developing various activities in and out of the realm of the school satisfying several indicators of sustainability. Their experiences are cited at the end of this presentation.

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Το περιβαλλοντικό πρόγραμμα «*Μεταναστευτικό Αιγαίο. Ανθρωπιά υπό εξαφάνιση*» που πραγματοποιήθηκε κατά το σχολικό έτος 2015-2016 προσέγγισε το θέμα των μεταναστευτικών/προσφυγικών ροών και των μετακινήσεων μέσα στον χρόνο και τον χώρο. Εστίασαμε στον ελλαδικό χώρο δίνοντας έμφαση στη θάλασσα ως μέσο μετακίνησης-προσέγγισης-απομάκρυνσης. Ξεκινήσαμε από τους Έλληνες μετανάστες και κυρίως τους πρόσφυγες της Μικρασιατικής Καταστροφής. Αναφερθήκαμε στους εκτοπισμούς πληθυσμών στον ελληνικό εμφύλιο και στις μετακινήσεις παιδιών εντός και εκτός Ελλάδος. Ιδιαίτερως ασχοληθήκαμε με τις σύγχρονες πληθυσμιακές ροές στη χώρα μας. Σε αυτό το πλαίσιο μας απασχόλησε το θέμα της περιβαλλοντικής μετανάστευσης λόγω κλιματικής αλλαγής, φυσικών καταστροφών και άνισης κατανομής τροφής και φυσικών πόρων. Στους βασικούς μας στόχους ήταν η ανάδειξη της περιβαλλοντικής διάστασης των πληθυσμιακών μετακινήσεων, ακόμη και όταν ο προφανής λόγος είναι ο πόλεμος. Σε αυτούς προστέθηκαν η καλλιέργεια της ενσυναίσθησης και της ιδέας του εθελοντισμού. Εξετάσαμε αίτια, συνέπειες και πρακτικές αντιμετώπισης των προβλημάτων που προκύπτουν από τη μαζική μετακίνηση πληθυσμών. Προβληματιστήκαμε για τις αναλογίες ανάμεσα στο παρόν και το παρελθόν. Χρησιμοποιήσαμε μαθητοκεντρικές μεθόδους, βιωματικότητα, αφόρμηση (ντοκιμαντέρ, ταινία, παράσταση), καταιγισμό ιδεών, συζήτηση, παιχνίδι ρόλων, αυτοσχεδιασμό, σύγκριση λογοτεχνίας-κόμικς, νέες τεχνολογίες (ηλεκτρονικές πλατφόρμες, εκπαιδευτικά πακέτα) και επίσκεψη πεδίου (Δημητρίου, 2009). Οι εκπαιδευτικοί του προγράμματος επιμορφώνονταν συνεχώς με στόχο την επαγγελματική τους βελτίωση. Συνεργαστήκαμε με φορείς και εκπαιδευτικούς, ώστε να ενδυναμωθούν οι σχέσεις με την τοπική και την ευρύτερη κοινωνία. Διοργανώσαμε δράσεις και εκδηλώσεις στο σχολείο για τη διάχυση των αποτελεσμάτων της δουλειάς μας και τη δημιουργία τελικά ευαισθητοποιημένων, ενημερωμένων, δραστήριων, πληροφορημένων, υπεύθυνων και ενεργών μαθητών-πολιτών.

Το πρόγραμμα, που για οργανωτικούς λόγους είχε χωριστεί σε δύο υπο-προγράμματα, το "Μεταναστευτικό Αιγαίο" με μέλη της παιδαγωγικής ομάδας τις Άννα Τρίγκατση και Σταυρούλα Βλάχου και "Ανθρωπιά υπό εξαφάνιση" με τις Στυλιανή Κεραμιδά και Αλεξάνδρα Ηλία, είχε μαθητές/τριες της Α' και της Β' Λυκείου και διήρκεσε έξι μήνες. Οι συναντήσεις γίνονταν σε εβδομαδιαία βάση, κάθε Παρασκευή 2.00-4.00.

Οι δραστηριότητες που πραγματοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του προγράμματος είχαν γνώμονα τη βιωματικότητα και την ενσυναίσθηση. Από τη στιγμή που το προσφυγικό ζήτημα ήταν εκείνη την εποχή κρίσιμο και απασχολούσε έντονα την ελληνική επικαιρότητα, δεν ήταν δύσκολο να δοθούν τα εναύσματα, ώστε να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές. Η αρχική αφόρμηση έγινε με εικόνες από πρόσφυγες στα σύνορα, μέσα στη θάλασσα, αλλά κι από αποδημητικά πουλιά και ζώα υπό εξαφάνιση, με στόχο για την εύρεση ονόματος για τα προγράμματα. Τα παιδιά κατέληξαν στο όνομα "Μεταναστευτικό Αιγαίο" και "Ανθρωπιά υπό εξαφάνιση". Θέλοντας να συνδέσουμε το φυσικό περιβάλλον της θάλασσας με το μεταναστευτικό-προσφυγικό ζήτημα επιλέξαμε το κοράλλι ως το δέντρο των προσδοκιών μας, με τα πουλιά-σύμβολο της αποδημίας στα "κλαδιά" του.

Στη συνέχεια περάσαμε σε ένα παιχνίδι γνωριμίας με τελικό προϊόν το παζλ από post-it με τα ονόματα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των μελών της ομάδας. Χωριστήκαμε σε ομάδες μέσα από ένα παιχνίδι που προσομοίαζε στις μουσικές καρτέλες ("Σμύρνη-Ν.Ιωνία", για τους μικρασιάτες πρόσφυγες, "Συρία-Λέσβος", για τους σύγχρονους πρόσφυγες, "Παγετώνες-Τσουνάμι", για τους περιβαλλοντικούς πρόσφυγες. Η κάθε ομάδα κατάρτισε το δικό της συμβόλαιο από το οποίο προέκυψε το κοινό συμβόλαιο. Έγινε καταιγισμός ιδεών και συζήτηση με κηρύκειο/"talking stick" (Blinne, 2014) ως δημοκρατική πρακτική. Η αφόρμηση για τον καταιγισμό ιδεών δόθηκε με προβολή βιντεοκλίπ, ντοκιμαντέρ, βιντεοσκοπημένων θεατρικών σκηνών και pp για τους Έλληνες μετανάστες και τη μικρασιατική καταστροφή, για τους σύγχρονους πρόσφυγες, την κλιματική αλλαγή και τους περιβαλλοντικούς μετανάστες.

Την Παγκόσμια Ημέρα Μετανάστη (18 Δεκεμβρίου) η ομάδα πραγματοποίησε δράση στο σχολείο με κρυμμένα χάρτινα караβάκια-φορείς ανθρωπιστικών μηνυμάτων για τους ξένους και την αξία της φιλοξενίας, κατασκευασμένα και ζωγραφισμένα από τα παιδιά (πβ. "Refugees crossing art Project"), τα οποία εντοπίστηκαν από τους μαθητές του σχολείου και κρεμάστηκαν στο "δέντρο των ευχών", ενώ το «τυχερό» караβάκι είχε και έπαθλο για τον ευρέτη. Οι συμμαθητές των παιδιών κινητοποιήθηκαν και συμμετείχαν με ενθουσιασμό στη δράση.

Με στόχο το χριστουγεννιάτικο παζάρι, το μήνα Δεκέμβριο κάναμε εργαστήρια (κατασκευή καρτών, ημερολογίου με δράσεις της ομάδας, ντεκουπάζ, χριστουγεννιάτικων στολιδιών, γλυκών). Η συμμετοχή των μελών της ομάδας ήταν αθρόα και ενθουσιώδης, ενώ οι μαθητές και οι καθηγητές του σχολείου ανταποκρίθηκαν στην πρόσκλησή μας.

Γυρνώντας από τις διακοπές περάσαμε στην εννοιολογική διασάφηση των όρων ξένος, μετανάστης, πρόσφυγας, αιτών άσυλο και την έρευνα του θέματος μέσα από ηλ. παιχνίδια και πλατφόρμες. Προσεγγίσαμε το θέμα βιωματικά μέσα από ένα παιχνίδι ρόλων με θέμα "αίτηση πολιτικού ασύλου", που εμπνευσθήκαμε από το "Καραβάν-Σαράι" του Θεάτρου του Ηλίου της Αριάν Μνουςκίν.

Σε επόμενη συνάντηση λειτουργήσαμε παράλληλα εργαστήρια, ένα από τα οποία περιλάμβανε θεατρικό αυτοσχεδιασμό εμπνευσμένο από εργαστήριο με τίτλο «Ξενιτεμένο μου πουλί...: Αναπαραστάσεις της προσφυγιάς στη ζωή μας» που έγινε στο πλαίσιο του σεμιναρίου «Χθες εμείς... σήμερα άλλοι: Το προσφυγικό ζήτημα στην Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία» των ΚΠΕ Δραπετσώνας, Λαυρίου, Ελευσίνας σε συνεργασία με τους Υπευθύνους ΠΕ Αττικής. Για τον αυτοσχεδιασμό χρησιμοποιήθηκαν αποσπάσματα λογοτεχνικών κειμένων σχετικών με καταστροφές, επικίνδυνα ταξίδια και καταιγίδες στη θάλασσα που συνέθεσαν σταδιακά το προφίλ του πρόσφυγα-ήρωα και την ιστορία του. Στο τέλος τα παιδιά ζωγράφισαν το περίγραμμα του ήρωά τους καταγράφοντας τα συναισθήματά του εντός και τις προτροπές τους εκτός του περιγράμματος και επιδεικνύοντας την κατασκευή τους, αφηγήθηκαν στα υπόλοιπα εργαστήρια την ιστορία του. Το δεύτερο εργαστήριο ασχολήθηκε με την κατασκευή "Κοσμοχάρτη" που αποτελούσε ένα κολάζ με τις ιστορίες των περιβαλλοντικών μεταναστών που τοποθετήθηκαν πάνω στον παγκόσμιο χάρτη (βλ. σεμινάριο «Χθες εμείς... σήμερα άλλοι»)

Κατά τη διάρκεια του χειμώνα παίξαμε παιχνίδια στο Εργαστήριο των Υπολογιστών: το διαδικτυακό παιχνίδι "Ταξίδι Φυγής" της Ύπατης Αρμοστίας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες, παιχνίδι με κάρτες ρόλων και με υλικό από τον οδηγό του Βρετανικού Ερυθρού Σταυρού "Θετικές Εικόνες" για τη μετανάστευση. Επίσης προσεγγίσαμε το θέμα της περιβαλλοντικής αδικίας με τη βοήθεια της ηλεκτρονικής πλατφόρμας ejetlas (βλ. σεμινάριο «Χθες εμείς... σήμερα άλλοι», εργαστήριο S.A.M.E. World Αειφορία)

Στο πλαίσιο της προετοιμασίας της ομάδας για μια εκδρομή που δεν έγινε (Μυτιλήνη-Αϊβαλί) κάναμε συγκριτική ανάγνωση του graphic novel "Αϊβαλί" του γνωστού σκιτσογράφου-συγγραφέα Solour με τα μυθιστορήματα στα οποία βασίστηκε. Διοργανώσαμε ημερίδα με τον Solour στο σχολείο, κατασκευάσαμε αφίσσα και πόστερ με αποσπάσματα από το graphic novel "Αϊβαλί" και ετοιμάσαμε έθνικ μπουφέ. Τα μέλη της ομάδας αλλά και οι συμμαθητές τους παρακολούθησαν με αμείωτο ενδιαφέρον μέχρι το τέλος και ζήτησαν από τον Solour να κάνει ένα σκίτσο του στον τοίχο της αίθουσας εκδηλώσεων: ένα καράβι γεμάτο πρόσφυγες

Μία από τις δράσεις αλληλεγγύης για τους πρόσφυγες και ευαισθητοποίησης της σχολικής κοινότητας ήταν η παγωμένη εικόνα προσφύγων με πανό για «ανοιχτά σύνορα» στο προαύλιο του σχολείου υπό τον ήχο παραδοσιακού συριακού τραγουδιού από τα μεγάφωνα. Η δράση συγκέντρωσε μαθητές και καθηγητές γύρω μας στο προαύλιο που παρακολουθούσαν σιωπηλοί.

Μία από τις έντονες στιγμές της ομάδας ήταν "Το συμπόσιο της πείνας", (βλ. σεμινάριο «Χθες εμείς... σήμερα άλλοι») παιχνίδι προσομοίωσης για τη διατροφική επάρκεια και την άνιση κατανομή των πόρων της Γης. Χρησιμοποιήθηκαν κάρτες ρόλων και στήθηκε σκηνικό τριών διαφορετικών χώρων εστίασης ανάλογων

με την κοινωνική τάξη κάθε ομάδας. Η κατάταξη των μαθητών στις κοινωνικές τάξεις ήταν τυχαία. Τα μέλη της ομάδας μπήκαν στους ρόλους τους, οι ευνοημένοι απολάμβαναν τα προνόμιά τους, οι αδικημένοι ένοιωθαν υποβιβασμένοι και είτε αποδέχονταν είτε διαμαρτύρονταν, ενώ η μεσαία τάξη συμβιβαζόταν.

Επισκεφτήκαμε το ΚΠΕ Αργυρούπολης στο πλαίσιο του δικτύου "Το νερό-Η θάλασσα" όπου μας δόθηκε η ευκαιρία από την παιδαγωγική ομάδα του ΚΠΕ να απεικονίσουμε τη θάλασσα ως πέρασμα και να τη συνδέσουμε έτσι με το προσφυγικό ζήτημα, μέσα από την κατασκευή πόστερ από κάθε ομάδα. Στο πεδίο της θάλασσας του Αλίμου η τυχαία συνάντηση με Σύριους πρόσφυγες από το Ελληνικό κατά τη διάρκεια των μετρήσεων, πρόσφερε και την πρώτη συνέντευξη από πρόσφυγα στην ομάδα (με μετάφραση από τα Αραβικά από αραβόφωνο μέλος της ομάδας μας). Η δεύτερη έγινε στο πλαίσιο συνέντευξης κατοίκου της Μεταμόρφωσης με προσφυγική καταγωγή από Ομάδα Προφορικής Ιστορίας, στην οποία ανήκουν μέλη της παιδαγωγικής ομάδας του περιβαλλοντικού προγράμματος.

Συμμετείχαμε και σε δράσεις αλληλεγγύης, όπως στη δράση "Ένα σακίδιο για τον δρόμο" για τα μικρά προσφυγόπουλα και στη συγκέντρωση ρούχων, τροφίμων κ.ά. ειδών πρώτης ανάγκης για τους πρόσφυγες που συντόνιζε η Δ' ΕΛΜΕ

Προετοιμαστήκαμε για την τριήμερη εκδρομή σε Καστοριά-Γράμμο με προβολή του ντοκιμαντέρ "Δυο φορές ξένος" για τους μικρασιάτες πρόσφυγες στην κ. Μακεδονία και αποσπασμάτων από την ταινία "Ψυχή βαθιά" του Π. Βούλγαρη για τον Εμφύλιο.

Ενημερωθήκαμε για την κλιματική αλλαγή με το υλικό του ΚΠΕ Καστοριάς, κατά την εκεί επίσκεψη μας.

Η τριήμερη εκδρομή πραγματοποιήθηκε στην Καστοριά και τον Γράμμο. Ενημερωθήκαμε από το ΚΠΕ Καστοριάς για τη λίμνη Ορεστιάδα και επισκεφτήκαμε το Πάρκο Εθνικής Συμφιλίωσης στον Γράμμο (παρουσίαση της ιστορίας του εμφυλίου στην περιοχή, του οικοσυστήματος του βουνού, πεζοπορία σε μέρη σημαδεμένα από τον ελληνικό εμφύλιο). Τέλος, συναντηθήκαμε με την ιδρύτρια του συλλόγου των Απολλωνιαδιδών προσφύγων της Καστοριάς που μας αφηγήθηκε την ιστορία των συμπατριωτών της, τις δυσκολίες εγκατάστασης και την προκοπή τους, δωρίζοντάς μας και βιβλία σχετικά με τον προσφυγικό συνοικισμό. Την τελευταία βραδιά τα παιδιά πρότειναν να μείνουμε στο ξενοδοχείο και δέχτηκαν με ενθουσιασμό την ιδέα της παιδαγωγικής ομάδας να κάνουμε διαγωνισμό ταλέντων, ο οποίος είχε μεγάλη επιτυχία.

Τον Απρίλιο συμμετείχαμε και συνδιοργανώσαμε ημέρα εθελοντισμού "let's do it Greece" στο σχολείο μας, η οποία περιλάμβανε καθαρισμό, δενδροφύτευση, εξωραϊσμό-ζωγραφική, επισκευές).

Λίγο πριν την παρουσίαση του προγράμματος κάναμε τηλεδιάσκεψη με το Πειραματικό Λύκειο Μυτιλήνης και συζήτηση για την κατάσταση του προσφυγικού στη Λέσβο με αμοιβαία παρουσίαση των περιβαλλοντικών μας προγραμμάτων που κινούνταν στο ίδιο θεματικό πλαίσιο. Η παρουσίαση του προγράμματος στη σχολική κοινότητα περιλάμβανε αναπαραστάσεις και θεατρικό αναλόγιο που αναδείκνυαν όλες τις πλευρές του προσφυγικού που εξετάσαμε. Στο συγκινημένο κοινό μας ήταν μαθητές, μέλη του συλλόγου διδασκόντων, γονείς και η Υπεύθυνη ΠΕ Β' Αθήνας.

Η περιβαλλοντική ομάδα μετακινήθηκε και συμμετείχε σε ειδική εκδήλωση του Υπουργείου Παιδείας για τα σχολεία της Αττικής που βραβεύτηκαν για την ενασχόλησή τους με το προσφυγικό ζήτημα, αλλά και σε εκδήλωση της σύμπραξης δήμων 21 ΟΤΑ για παραλαβή του Επαίνου Περιβαλλοντικής Ευαισθησίας.

Μετά τη λήξη του προγράμματος και της σχολικής χρονιάς πεζοπορήσαμε και διανυκτερεύσαμε στο Καταφύγιο Μπάφι στην Πάρνηθα, ενώ την επόμενη μέρα πεζοπορήσαμε μέχρι το πυροφυλάκιο της Σκίπιζας και ενημερωθήκαμε από εθελοντή του ΕΔΑΣΑ για τη δράση του Συλλόγου και την αξία της εθελοντικής δασοπροστασίας.

ΑΝΑΣΤΟΧΑΣΜΟΣ

Δυνατό σημείο του προγράμματος αποτελεί το γεγονός ότι κατάφερε να συνδέσει με καινοτόμο τρόπο το φυσικό περιβάλλον της θάλασσας με το μεταναστευτικό/προσφυγικό ζήτημα (βλ. δέντρο προσδοκιών, η θάλασσα ως πέρασμα, εργασίες πεδίου στη θάλασσα). Σημείο-κλειδί ήταν η ολιστική αντιμετώπιση της έννοιας του περιβάλλοντος, όχι με τη στενή έννοια της φυσικής του διάστασης. Οι μαθητές και οι μαθήτριες συνειδητοποίησαν την αλληλεπίδραση μεταξύ φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος και την ανάγκη ενιαίας αντιμετώπισής τους, όπως προκύπτει και από τη συνέντευξη που παραχώρησαν στον κο Μιχάλη Φωτιάδη, μέλος της παιδαγωγικής ομάδας του ΚΠΕ Αργυρούπολης:

[Μ.Φ.: Ξεκινάμε στην αρχή της χρονιάς να κάνουμε ένα πρόγραμμα σχετικό με τη θάλασσα έτσι δεν είναι; Και καταλήγουμε στο τέλος σε αυτό τον τίτλο, σε αυτό το θέμα, τη θεματική που επιλέξατε. Πώς μπορεί να συνδέεται τώρα ένα περιβαλλοντικό πρόγραμμα με ένα τέτοιο θέμα είναι η απορία μου.

Βαγγέλης: Νομίζω πως σε μια περιβαλλοντική ομάδα ως περιβάλλον δεν εννοούμε μόνο το φυσικό, αλλά και το κοινωνικό. Άρα συνδέεται άμεσα.

Αντώνης: Και επειδή οι πρόσφυγες μπορεί να είναι και από περιβαλλοντικές καταστροφές. Όχι μόνο από πολέμους...

Χριστίνα: Συνδυαστικά με αυτό που είπαν τα παιδιά, ότι και οι άνθρωποι είναι μέρος του περιβάλλοντος [...]

Αθηνά: Ναι περιβάλλον είναι οτιδήποτε μας περιβάλλει...]

Κινηθήκαμε ανάμεσα στο σήμερα και το χθες, το εδώ και το αλλού (π.χ. ονόματα ομάδων "Σμύρνη-Ν.Ιωνία", "Συρία-Λέσβος") χρησιμοποιώντας τη βιωματική μέθοδο (παιχνίδι γνωριμίας, παιχνίδι ρόλων, αυτοσχεδιασμό, κολάζ, διενέργεια ακτιβιστικών δράσεων, προετοιμασία και συμμετοχή σε εκδηλώσεις και εκδρομές) και εξασφαλίζοντας έτσι τη συναισθηματική δέσμευση των μελών στα τεκταινόμενα, η οποία ενισχύθηκε με τη βοήθεια των νέων τεχνολογιών (βλ. διαδικτυακά παιχνίδια και εκπαιδευτικά πακέτα, ηλεκτρονικές πλατφόρμες, χάρτες).

Πρωθίθη η κατανόηση και ακόμη περισσότερο η ενσυναίσθηση και η αποδοχή μέσα από παιχνίδια ρόλων/προσομοίωσης ενώ καλλιεργήθηκε η κοινωνική ευαισθησία και η ιδιότητα του ενεργού πολίτη που νοιάζεται για όσα συμβαίνουν γύρω του μέσα από δράσεις (ακτιβιστικές, εθελοντικές, ανθρωπιστικές)

[Μ.Φ.: Έχει αλλάξει κάτι όσον αφορά στη σκέψη σας, την προσέγγισή σας σχετικά με το ζήτημα αυτό;

Βαγγέλης: [...] ξέρουμε παραπάνω πληροφορίες για το τι περνάνε, πόσο δύσκολα είναι το να αλλάξει κανείς χωρίς χαρτιά χωρίς διαβατήρια, χωρίς τίποτα, χώρα και πως τελικά μπορεί να μη βρεθούν σε μια καλύτερη κατάσταση.

Χριστίνα: Σίγουρα ευαισθητοποιηθήκαμε και σίγουρα έχει αλλάξει ο τρόπος που βλέπουμε τα πράγματα όσον αφορά τους πρόσφυγες και τους μετανάστες. Αρχικά είχαμε διαχωρίσει όσο μπορούμε τις έννοιες και μέσα από τα βίντεο που έχουμε δει, τις αναπαραστάσεις και αυτά που έχουμε διαβάσει, πλέον μπορούμε να βρεθούμε στη θέση αυτών των ανθρώπων και να καταλάβουμε ότι αυτό που περνάνε είναι πάρα πολύ δύσκολο και έτσι έχουμε αλλάξει την οπτική μας.

Αθηνά: Εγώ προσωπικά επειδή οι παππούδες μου ήταν πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία [...] Μπορούμε να νιώσουμε με κάποιον τρόπο αυτούς τους πρόσφυγες, οπότε ήταν μία βοήθεια λίγο πολύ να έρθουμε πιο κοντά σε αυτούς τους ανθρώπους, να μπούμε στη θέση τους.]

Κάναμε εκτεταμένη χρήση καλών πρακτικών που έχουν προταθεί σε σεμινάρια περιβαλλοντικής εκπαίδευσης (βλ. Συμπόσιο της πείνας, eجاتlas, κοσμοχάρτης, θεατροπαιδαγωγικός αυτοσχεδιασμός), αλλά και από άλλους φορείς και οργανώσεις (βλ. Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες, Βρετανικός Ερυθρός Σταυρός, "Refugees crossing art project")

Εφαρμόσαμε πρωτότυπες ιδέες/πρακτικές (κηρύκειο/talking stick, ακτιβιστική δράση/παγωμένη εικόνα με πρόσφυγες, κόμικς/λογοτεχνία για την ιστορική προσέγγιση του προσφυγικού ζητήματος και διοργάνωση εκδήλωσης με τον διεθνούς φήμης κομίστα Solour, τηλεδιάσκεψη με το Πειραματικό Λύκειο Μυτιλήνης ως αντιστάθμισμα για μια εκδρομή που δεν έγινε, σύνδεση ελληνικής προσφυγικής/ μεταναστευτικής/ εμφυλιοπολεμικής ιστορίας με σύγχρονες μεταναστευτικές/ προσφυγικές ροές και περιβαλλοντικούς πρόσφυγες, σύνδεση θάλασσας με πρόσφυγες)

Τα μέλη της παιδαγωγικής ομάδας πέραν του περιβαλλοντικού είχαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το ελληνικό προσφυγικό παρελθόν και παρόν καθώς και για την ιστορία όπως προκύπτει από τις αφηγήσεις των απλών ανθρώπων (προφορική ιστορία) και την ιστορικότητα της περιβαλλοντικής προσέγγισης

Η επιτυχία του προγράμματος έγκειται στη δέσμευση των μαθητών στο περιεχόμενο και τους στόχους του προγράμματος από την αρχή έως και την ολοκλήρωσή του ή ακόμη και μετά από αυτή (βλ. εκδρομή στην Πάρνηθα αρχές Ιουλίου) και στη χρήση των αποκτηθεισών γνώσεων στο πλαίσιο άλλων εγχειρημάτων (π.χ. κατασκευή βίντεο στο πλαίσιο της Βουλής των Εφήβων από μαθήτρια του προγράμματος)

Τελικά, πρόκειται για ένα πρόγραμμα-αναφορά για τα μέλη της ομάδας, τη σχολική κοινότητα και τους συνεργάτες μας (υπεύθυνη Περιβαλλοντικής της β'/βάθμιας Β' Αθήνας, ΚΠΕ Αργυρούπολης, υπεύθυνο του Υπουργείου Παιδείας)

[Μ.Φ.: ...η σημαντική ή οι σημαντικές στιγμές;

Χριστίνα: Βασικά νομίζω όλο το πρόγραμμα ήταν πολύ σημαντικό γιατί μας βοήθησε, τόσο να κοινωνικοποιηθούμε, όσο και να ενημερωθούμε. Οι πρώτες συναντήσεις που γνωρίσαμε και τα άλλα παιδιά ήταν πολύ ευχάριστες. [...] και μέσα από τις κοινές δράσεις, τα σακίδια που μαζεύουμε, τα θεατρικά που κάναμε ανά τακτά χρονικά διαστήματα μας βοήθησαν πάρα πολύ και νομίζω ότι ήταν τα πιο σημαντικά και τα πιο ωραία.

Αθηνά: ήταν όλα πραγματικά και κυρίως ήμασταν πιστεύω και καλή ομάδα, δηλαδή όλοι βοηθήσανε...

Βαγγέλης: Καλά σίγουρα η ομάδα ολοκληρώθηκε στην τριήμερη, ήταν μία πολύ καλή στιγμή εκεί που ήμασταν τρεις μέρες όλοι μαζί και...

Αθηνά: Ναι, και ότι, πώς να το πω, χαρά και ευχαρίστηση και ικανοποίηση γιατί, ας πούμε που είμαστε Πρώτη Λυκείου εμείς, στο Γυμνάσιο δεν κάναμε κάτι τέτοιο, οπότε είδαμε και λίγο παραέξω ότι υπάρχουν πράγματα που μπορούμε να κάνουμε, που μπορούμε να συμμετέχουμε, ότι ήτανε μεγάλη ικανοποίηση.]

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Blinne, K.C. (2014). Performing Critical Pedagogy Through Fireside Chats. *International Journal of Critical Pedagogy* 5, No. 2, 131-144

Γεωργόπουλος, Α., Τσαλίκη, Ε. (2006). *Περιβαλλοντική εκπαίδευση. Αρχές - φιλοσοφία, μεθοδολογία, παιχνίδια και ασκήσεις*. Αθήνα: Gutenberg

Δημητρίου, Α. (2009) *Περιβαλλοντική εκπαίδευση: Περιβάλλον, αειφορία. Θεωρητικές και παιδαγωγικές προσεγγίσεις*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.

Καλαϊτζίδης, Δ. & Ουζούνης, Κ. (2000). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Θεωρία και πράξη*. Ξάνθη: Εκδόσεις Σπανίδη.

Μπλιώνης, Γ.(2009). *Στα μονοπάτια της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης*. Αθήνα: Κέδρος

Παπαδημητρίου, Β.(2006). *Περιβαλλοντική εκπαίδευση και σχολείο. Μια διαχρονική θεώρηση*.

Αθήνα: Δαρδανός

Φλογαίτη, Ε.(2005). *Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία..* Αθήνα: Ελληνικά γράμματα.

ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

«Refugees Crossing art project»: <http://www.bernodonoghue.com/refugees-crossing>

Διαδικτυακό παιχνίδι «Ταξίδι της φυγής» της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες (UNHCR):

<http://www.taxidifygis.org.cy/>

Εκπαιδευτικό υλικό για την μετανάστευση και την ανάπτυξη του Βρετανικού Ερυθρού Σταυρού (British Red Cross):

<http://www.redcross.org.uk/~media/BritishRedCross/Documents/What%20we%20do/Teaching%20resources/Teaching%20packages/Positive%20images/Greek/PDF/Complete%20GREEK%20TOOLKIT.pdf>

«Χθες εμείς... σήμερα άλλοι: Το προσφυγικό ζήτημα στην Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία». Σεμινάριο ΚΠΕ Δραπετσώνας, Λαυρίου, Ελευσίνας & Δ/νσεων Αθμιας-Βθμιας Αττικής. **(22, 23 Ιανουαρίου 2016)** :

<https://www.youtube.com/watch?v=Rotmov9qvwM>

Environmental Justice Atlas «EJAtlas» : <https://ejatlas.org/>

Ημερολόγιο Δράσεων Περιβαλλοντικής Ομάδας 1ου ΓΕΛ Μεταμόρφωσης 2015-16

<https://diktyothalassa.files.wordpress.com/2013/02/gel-metamorfosis.pdf>

4η Συνεδρία: Συνεδρία προσκεκλημένων ομιλητών.

Προεδρείο: Βασίλης Ψαλλιδάς, Ιωάννα Καμπούρη, Βέρα Βορούλλα
Ανταποκριτής: Χρίστος Σαμαντάς

Διονυσία Κοπανά*

Ράλλιος Σχολή Πειραιά

Πραγματικότητα και προθέσεις η Λογική και ευαισθησία

*Αρχιτέκτων ΚΤΥΠ

Εισαγωγή

Από το 1990 και εντεύθεν ακούμε πολύ συχνά τις λέξεις Αειφόρος ανάπτυξη, εξοικονόμηση ενέργειας, ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, βιοκλιματικά κτίρια, οικολογία κτλ. Δεν θα σας κουράσω με εξειδικευμένες έννοιες, τεχνολογικούς όρους και διευκρινίσεις του πως μετατρέπουμε ένα κτίριο σε βιοκλιματικό ή πράσινο. Θα προσπαθήσω να σας παρουσιάσω συνοπτικά το αντικείμενο της σχετικής εμπειρίας μου μέσα από τις μελέτες σχολείων που συνέταξα, έλεγξα ή επέβλεψα στα δεκαεπτά χρόνια που εργάζομαι ως Αρχιτέκτων μηχανικός στον Οργανισμό Σχολικό Κτιρίων, τον γνωστό ΟΣΚ που έχει μετονομασθεί σε ΚΤΙΡΙΑΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ Α.Ε., εταιρεία του Δημοσίου που κατασκευάζει όλα τα δημόσια κτίρια.

Αειφορία

Η WCED (World Commission for the Environment and Development - Παγκόσμια Επιτροπή για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη), με την έκθεση Brundtland, όρισε ως Αειφόρο ανάπτυξη «[...] αυτή που ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος, χωρίς να μειώνει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών ανθρώπων να ικανοποιήσουν τις δικές τους». Συμπληρωματικός του παραπάνω ορισμού είναι αυτός της IUCN (International Union for Conservation of Nature - Διεθνούς Ένωσης για την Προστασία της Φύσης), UNEP (United Nations Environmental Programme - Περιβαλλοντικού Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών), WWF (World Wildlife Fund - Παγκόσμιου Ταμείου για τη Φύση): «**Η ανάπτυξη είναι αειφόρος όταν βελτιώνει την ποιότητα ζωής στο πλαίσιο των ορίων που θέτει η φέρουσα ικανότητα των οικοσυστημάτων που υποστηρίζουν τη ζωή.** Με δεδομένα τα οικολογικά προβλήματα που ο άνθρωπος έχει προκαλέσει, καλείται πλέον η τεχνολογία να βοηθήσει στην αναστροφή, διόρθωση, ίση των τραυμάτων ώστε σε συνέργεια με την εκπαίδευση των ανθρώπων να ανασταλεί η συνεχής καταστροφή των γήινων οικοσυστημάτων. Συνοδοιπόρος των συνειδητοποιημένων ανθρώπων και των τεχνολογικών εξελίξεων προς αυτή την κατεύθυνση είναι οι απλοί αρχαίοι κανόνες σχεδιασμού χωρίς την εφαρμογή των οποίων δεν νοείται βιοκλιματική αρχιτεκτονική. Αυτοί οι απλοί κανόνες που απετέλεσαν το απόσταγμα της εμπειρίας γενεών λησμονήθηκαν και στην Ελλάδα, είτε γιατί η βρύση της ενέργειας φάνταζε αστείρευτη, είτε γιατί η εμπορευματοποίηση της γής τους μετέτρεψε σε αβάσταχτη πολυτέλεια της μικροαστικής μας ελαφρότητας-η και τα δύο μαζί.

Ακόμα και στα πρώτα σχολεία που κατασκευάστηκαν στο πνεύμα του νεοκλασικισμού βρίσκουμε στοιχεία της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής. Παρατηρούμε μεγάλα παράθυρα στη νότια πλευρά των κτιρίων, στεγασμένα πρόπυλα με σκοπό το σκιασμό των αιθουσών που βρίσκονται στη δύση, στη θέση των σημερινών προβόλων και αίθρια, αναπόσπαστο χαρακτηριστικό της ελληνικής αρχιτεκτονικής από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα που προστατεύουν από τους ανέμους και δημιουργούν έναν εσωτερικό αύλειο χώρο του κτιρίου που για "στέγη" του έχει τον γαλανό ουρανό.

Στο σχεδιασμό των σχολείων στα μεσοπολεμικά χρόνια, οι αρχές της βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής, ενσωματώθηκαν, "συλλειτούργησαν" με τους μικρούς, καθαρούς όγκους των λιτών σχολείων της ανθρώπινης κλίμακας, του Πικιώνη στα Πευκάκια, του Παναγιωτάκου στην οδό Λιοσίων, του Μητσάκη στον Κολωνό και άλλων που ακολουθούσαν το ανάγλυφο του εδάφους, τα μεγάλα παράθυρα στις νότιες όψεις και τους φεγγίτες στη βορεινή πλευρά, για την ανανέωση του αέρα και τον δροσισμό των χώρων, τους στεγασμένους υπαίθριους χώρους για να αποτρέψουν τον έντονο ηλιασμό στις δυτικές όψεις και τον σχεδιασμό της αυλής με φύτευση.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1990, τα αδιέξοδα που είχε συσσωρεύσει η ρύπανση του περιβάλλοντος σε συνδυασμό με την επιτακτικότητα της σταδιακής απεξάρτησης από μη ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, τα ορυκτά καύσιμα δηλαδή, συνέτειναν στην επιτάχυνση των πρώτων βημάτων που είχαν γίνει -εκτός των άλλων- με το ηλιακό χωριό στη Λυκόβρυση, ως κυριότερο δείγμα (ηλιακές κατοικίες με χρήση ενεργειακών ηλιακών συστημάτων), με αποτέλεσμα ο σχεδιασμός των σχολείων να προσπαθεί έκτοτε να ενσωματώνει λύσεις που περιορίζουν την εξάρτηση του κτιρίου από τα ορυκτά καύσιμα για τη θέρμανση ή τον δροσισμό.

Το βιοκλιματικό κτήριο

Σύμφωνα με τον οδηγό βιοκλιματικού σχεδιασμού των σχολικών κτιρίων που εκδόθηκε το 2008, συνοψίζοντας την εμπειρία στο σχεδιασμό και στην κατασκευή των σχολείων, τέθηκε ο στόχος σχεδιασμού ενός ενεργειακά αποδοτικού κτιρίου που μπορεί να προσφέρει στους χρήστες του ένα υγιεινό και ευχάριστο περιβάλλον με χαμηλό λειτουργικό κόστος στα συστήματα του φωτισμού, του κλιματισμού και της θέρμανσης. Αυτό επιτυγχάνεται, **σε επίπεδο σχεδιασμού, με τη σωστή χωροθέτηση του κτιρίου στο οικοπέδο, το νότιο προσανατολισμό των αιθουσών, την εξασφάλιση φυσικού φωτισμού και αερισμού, θερμομόνωσης, χρήσης κατά το δυνατόν οικολογικών υλικών και επένδυσης όσο γίνεται μεγαλύτερου φυτικού "κεφαλαίου" στον περιβάλλοντα χώρο.**

Σε επίπεδο εξειδικευμένων τεχνολογικών εφαρμογών, με την χρήση φωτοβολταϊκών συστημάτων, γεωθερμίας, αυτόματου συστήματος ελέγχου ηλεκτρικών εγκαταστάσεων με εξαερισμό αιθουσών με αισθητήρες διοξειδίου του άνθρακα, διαχείριση ομβρίων υδάτων, βαλβίδες ρυθμιζόμενου χρόνου ροής νερού. Είναι σκόπιμο να αναφέρω συμπληρωματικά και τους ηλιακούς τοίχους και τα ηλιακά θερμοκήπια. Ωστόσο αυτά απαιτούν ακόμα πιο εξειδικευμένους χρήστες, συνθήκη που προϋποθέτει ανάλογη εξοικείωση και πειθαρχία στην τήρηση των οδηγιών λειτουργίας.

Ένα καινοτόμο βιοκλιματικό σχολείο που επρόκειτο να κατασκευαστεί από τις Κτιριακές Υποδομές Α.Ε.- αλλά η κατασκευή της μελέτης που προέκυψε από το διαγωνισμό έχει μέχρι σήμερα ανασταλεί- ήταν το Ευρωπαϊκό σχολείο στην Κρήτη, του Αρχιτεκτονικού Γραφείου Θεοδώρας Κυριαφίνη και Φωτεινής Λυμπεριάδου.

Το κτίριο αποτελείται από Νηπιαγωγείο, Γυμνάσιο και Λύκειο, συνολικού εμβαδού 7.000 μ² σε οικόπεδο ελαιώνων, στο νομό Ηρακλείου και προορίζεται για τη στέγαση του Ευρωπαϊκού Σχολείου στην Κρήτη.

Η καινοτομία του σχεδιαστικά έγκειται στην δημιουργία συνεχόμενων αυλών -αιθρίων διαμορφωμένων ως φυσικό περιβάλλον και απόλυτα συνδεδεμένων με τους χώρους διδασκαλίας. Επιλέχθηκε συνειδητά από τους μελετητές η μικρή κλίμακα στους όγκους, η εναλλαγή δομημένου και φυσικού περιβάλλοντος, Υπάρχει μία ρευστότητα στο όριο ανάμεσα στον μέσα και έξω χώρο, με τις στοές που περικλείουν τις αυλές να λειτουργούν ως ενδιάμεσος χώρος, με τα συρόμενα παράθυρα που μετατρέπουν τον εσωτερικό χώρο σε ημιυπαίθριο, πέργολες, πεζούλες και φύτευση παροτρύνοντας τη διεξαγωγή των μαθημάτων και έξω.

Ο βιοκλιματικός σχεδιασμός που ακολουθήθηκε στο κτίριο είναι ήπιας τεχνολογίας με στόχο το χαμηλό κατασκευαστικό και λειτουργικό κόστος. Όλα τα κτίρια έχουν νότιο προσανατολισμό, στον ήλιο ώστε να επιτυγχάνεται η θέρμανση των αιθουσών με παθητικό τρόπο τις ηλιόλουστες ημέρες. Το καλοκαίρι ο δροσισμός επιτυγχάνεται με εξωτερική σκίαση των όψεων, κάθετο εξαερισμό με καμινάδες δροσισμού που απάγουν τις

θερμές μάζες του αέρα με παράλληλη διοχέτευση ψυχρού αέρα από το έδαφος στις αίθουσες μέσω υπόγειων αγωγών. Τα θερμοχωρητικά υλικά που χρησιμοποιούνται, πηλός στις τοιχοποιίες, ξύλινες στέγες και πέργκολες, υλικά ανακύκλωσης με χαμηλή εμπεριεχόμενη ενέργεια, συμβάλουν στην διατήρηση δροσερού περιβάλλοντος το καλοκαίρι και αντίστοιχα στη διατήρηση θερμότητας το χειμώνα.

Εκτός από τον άμεσο ηλιασμό χρησιμοποιούνται παθητικά συστήματα θέρμανσης και δροσισμού, θερμοκήπια, τοίχοι μάζας και παθητική γεωθερμία. Οι μελετητές αντιμετώπισαν το σχολείο σαν ζωντανό οργανισμό με μικρές βόρειες όψεις και μεγάλες νότιες με σκιάστρα. Στις αυλές η φυλλοβόλος φύτευση και το στοιχείο του νερού δροσίζουν το καλοκαίρι, ενώ αιθαλή δένδρα στις βορεινές πλευρές του συγκροτήματος κρατούν ήπιο κλίμα το χειμώνα. Οι στέγες φυτεύονται όπως και πολλοί τοίχοι με φυτά της περιοχής που συνδράμουν στη διατήρηση του μικροκλίματος. Υπάρχει σύστημα συλλογής ομβρίων υδάτων και σύστημα επεξεργασίας υγρών λυμάτων. Στο συγκρότημα το σύστημα B.E.M.S. Building Energy Management System φροντίζει για αυτόματο άνοιγμα θυρίδων εξαερισμού το βράδυ. Επικουρικά θα χρησιμοποιηθούν για εκπαιδευτικούς λόγους στα εργαστήρια τεχνολογίας, φωτοβολταϊκά και 3 μικρές ανεμογεννήτριες.

Το κτήριο της Ραλλείου

Με όσα ακολουθούν και αναφέρονται πλέον στη Ράλλειο Σχολή Πειραιά- της οποίας υπήρξα ένας από τους πολλούς συντελεστές κατασκευής της- δεν θα ήθελα και δεν θα μπορούσα να υπερβώ το όριο των γνωστικών και επιστημονικών μου δυνατοτήτων. Ωστόσο δια μέσου μιας τριετούς πραγμάτευσης με ένα κτίριο το οποίο μελετητικά ξεκίνησε ως συμβατικό και εξελίχθηκε σε κάτι ... "περισσότερο" βιοκλιματικό-κατόπιν σχετικής πρότασης του Δημήτρη Καλαϊτζίδη που βρήκε σύμφωνη την τότε υπουργό παιδείας Μαριέτα Γιαννάκου- αισθάνομαι ότι μπορώ να συμβάλλω στον εμπλουτισμό της σκέψης και συλλογιστικής των παρευρισκομένων στο μέτρο των δυνάμεων μου και της δυναμικής του παραδείγματος.

Αγαπητοί φίλοι, το κτίριο της Ραλλείου Σχολής δεν αποτελεί ένα αμιγώς βιοκλιματικό κτίριο σχολείου αλλά μία προσπάθεια επίτευξης του καλύτερου αποτελέσματος ως προς τους διατιθέμενους πόρους και συνθήκες. Είναι ένα σχολείο όπου "συγκρούστηκε" παραγωγικά-πιστεύω-η πραγματικότητα με άριστες προθέσεις, ένας "λογικός" στην γένεση του κτιριακός μικρόκοσμος περιβαλλοντικά ευαίσθητος και ανθρωποκεντρικός στην κλίμακα του. Στην εύλογη ερώτηση γιατί δεν έχουμε αποκτήσει ακόμα ένα αμιγώς βιοκλιματικό σχολείο - καθ' όσον η κατασκευή του Ευρωπαϊκού Σχολείου έχει αναβληθεί, οι απαντήσεις θα ήταν πολλές και όχι απαραίτητα ευχάριστες. Ενδεικτικά αναφέρω το αυξημένο κόστος, το μειωμένο ωράριο λειτουργίας συνδυαζόμενο με την έλλειψη ευελιξίας στη χρήση των σχολικών κτιρίων, που μειώνει την δυνατότητα απόσβεσης του υψηλού κόστους, την απουσία ειδικώς εκπαιδευμένων χρηστών, όπως προανέφερα, σε συνδυασμό με την απουσία ομόφωνης, ενιαίας περιβαλλοντικής ηθικής και συμπεριφοράς, την έλλειψη σεβασμού δηλαδή γενικώς προς το δημόσιο κτίριο, την επιθυμία ταχείας υλοποίησης της μελέτης και της κατασκευής για λόγους κάλυψης επιτακτικών αντικειμενικών αναγκών είτε για άλλους.

Το οικοπέδο στο οποίο υψώνεται **το πολύχρωμο νεαρό δοχείο ζωής που μας φιλοξενεί**, περιβάλλεται από θορυβώδεις οδικές αρτηρίες, συνεπώς η δημιουργία του -οπτικά και ηχητικά- "προστατευμένου" αιθρίου, που λειτουργεί ως αυλή, ήταν αδήριτη αναγκαιότητα και χαρακτηρίζει την βασική ιδέα της μελέτης. Η διάρθρωση των όγκων του συγκροτήματος ανάγεται στην τυπική διάταξη τύπου Γ που διπλασιαζόμενη και με στροφή 180 μοιρών, δημιουργεί τον μεγάλο αύλειο χώρο- αίθριο, με τις περιμετρικές στοές και τις ωχροκίτρινες κολώνες. Οι περιμετρικές στοές εκτός της πανάρχαιης βιοκλιματικής τους λειτουργίας, να ταπεινώνουν την θερμοκρασία του αέρα με την σκιά, να μειώνουν την υπέρμετρη για τα μάτια μας λάμψη του φωτός, χρησιμοποιούνται ως χώροι υπαίθριου προαυλισμού τις πολύ θερμές ημέρες, ή τις βροχερές ημέρες, φτιάχνοντας ένα ολοζώντανο θεατρικό σκηνικό με πρωταγωνιστή, την βροχή, τον ήχο της... και τους ήχους των παιδιών.

Έγινε προσπάθεια από μέρος της μελετήτριας αρχιτέκτονος Βιολέττας Κατσάρα ο προσανατολισμός της πλειοψηφίας των αιθουσών διδασκαλίας και στα δύο κτίρια να είναι προς το νοτιά ή την ανατολή, μία από τις βασικές και πλέον διαδεδομένες αρχές του βιοκλιματικού σχεδιασμού των σχολείων. Οι αίθουσες που είναι αναγκαστικά τοποθετημένες στη δύση προστατεύονται με μεγάλους προβόλους και την αντιστοίχως μεγάλη προεξοχή της στέγης.

Η διάνοιξη διαμπερών ανοιγμάτων σε ανισοϋψείς θέσεις όπου ήταν δυνατόν να κατασκευαστούν αυτά, λόγω της κεκλιμένης οροφής, όπως στις αίθουσες του Β' ορόφου, συντελούν στην φυσική κυκλοφορία του αέρα και το γρήγορο εξαερισμό των χώρων. Αντίστοιχη λειτουργία καλού εξαερισμού των διαδρόμων επιτυγχάνεται με τα "φρέατα" (πηγάδια κοινώς) των κεντρικών κλιμακοστασίων και στα δύο κτίρια, Γυμνασίου, Λυκείου που βοηθούν στην άνοδο του θερμού αέρα και απαγωγή του εκτός κτιρίου μέσω των ανοιγόμενων φεγγιτών στο υαλοστάσιο του β' ορόφου. Εφαρμόστηκε εκτεταμένη φύτευση του περιβάλλοντος χώρου με φυτά χαμηλής και υψηλής βλάστησης για την βελτίωση του μικροκλίματος του οικοπέδου. Τοποθετήθηκε θερμομόνωση σε όλα τα δομικά στοιχεία του κτιρίου. Στις στέγες εγκαταστάθηκαν φωτοβολταϊκά στοιχεία για παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας από το ηλιακό φως και συμψηφισμό αυτής με την καταναλισκόμενη ενέργεια του κτιρίου. Κατασκευάστηκαν υπόγειες δεξαμενές συλλογής ομβρίων, για άρδευση των φυτεμένων χώρων του οικοπέδου, για έκπλυση του αυλείου χώρου και ύδρευση εγκαταστάσεων υγιεινής. Η θέρμανση των χώρων Γυμνασίου και Λυκείου γίνεται με χρήση φυσικού αερίου.

Καταληκτικά, θέλω να αναφερθώ, μολονότι δεν αποτελεί μετρήσιμο μέγεθος όπως οι κιλοβατώρες, στην χρήση του χρώματος στο παρόν κτίριο. Οι κτιριακοί όγκοι -εκτός των άλλων- συνθέτουν ένα μεγάλο πάζλ από τονικότητες και αποχρώσεις, το οποίο προσπαθήσαμε να είναι ελκυστικό, η ίδια η ζωή στις διαφορετικές της στιγμές και εκφάνσεις σημαίνεται, και νοηματοδοτείται με το χρώμα κι αυτό επιδιώξαμε, γιατί ακόμα και η καθημερινότητα μπορεί να μας κάνει να ονειρευτούμε ή να ταξιδέψουμε, σταματώντας τα μάτια μας σε μία πορτοκαλί επιφάνεια σε ένα λουλακί τοίχο και να συνηχήσουμε στιγμιαία με την πολύχρωμη ορχήστρα των δικών μας συναισθημάτων. Γιατί Αρχιτεκτονική, όπως έγραψε ο αξέχαστος δάσκαλος Άρης Κωνσταντινίδης, είναι... "να δίνεις στον κάθε άνθρωπο ακόμα μεγαλύτερη, την χαρά της ζωής! Χωρίς αυτήν-επιτρέψτε μου να προσθέσω- δεν μπορεί να υπάρξει αειφορία!

Πέραν ωστόσο της ελλοχεύουσας ευχολογιακής θέασης της πραγματικότητας και του διδακτισμού των ωραίων λόγων, είναι προφανές ότι η περίπτωση της Ραλλείου είναι χρήσιμη από πρακτικής απόψεως γιατί αποτελεί-πιστεύω- τον αναβαθμό μετάβασης από τα συμβατικά κτίρια στα βιοκλιματικά Από συμβολικής απόψεως. σηματοδοτεί και αναδεικνύει την γενικευμένη τάση προς την κατεύθυνση κατασκευής βιοκλιματικών σχολείων. Στην Ελλάδα λοιπόν για όσα από τα συμβατικά σχολικά κτίρια έχουν ακόμα αρκετή ζωή μπροστά τους διανοίγεται μία ενδιαφέρουσα προοπτική, η οποία εφ' όσον τύχει της ενδεδειγμένης οικονομοτεχνικής διερεύνησης. (Ηλικία και κατάσταση του κτιρίου, μέγεθος κτιριακού συγκροτήματος και πλήθος χρηστών, εξέλιξη δημογραφικών μεγεθών, ιστορική-συμβολική αξία του κτιρίου κ.λ.π.), αναμένεται να αποδώσει καρπούς στην εξοικονόμηση πόρων και την βελτίωση ζωής των χρηστών.

Εν κατακλείδι

Κυρίες και κύριοι. αγαπητοί φίλοι, μέσα στην αίθουσα που χτυπά η καρδιά του κτιρίου, νιώθω, πως η προσπάθεια των μελετητών-κατασκευαστών διά μέσου ενός πλήθους περιορισμών (χώρος, νομικό πλαίσιο, πόροι, ενίοτε και ανθρώπινος παράγων), απέδωσε στη πόλη, πάνω σε αυτό το -πρώην ρημαγμένο,- κομμάτι του σώματος της γης, ένα χώρο-πρόταση όχι μόνον τεχνολογικών αλλά και αισθητικών αρχών και "προσκλησεων" σε ενεργητική συνάφεια με το πιο γόνιμο σώμα της κοινωνίας μας που είναι οι νέοι. Αυτό, αποτελεί **για όλους τους ανθρώπους** που ονειρεύτηκαν, σχεδίασαν, κατασκεύασαν την Ράλλειο Σχολή Πειραιά, την δική μας εκδοχή, συμβολή στην αμετάκλητη πορεία προς την αειφορία.

Σας ευχαριστώ που με ακούσατε!

5^η Συνεδρία: Παρουσίαση σχολικών προγραμμάτων:

Προεδρείο: Ελένη Νιάρχου, Αυγερινός Γεωργόπουλος, Ελένη Γούλα

Ανταποκρίτρια: Αλεξάνδρα Σούρμπη

Χριστοδούλου Αικατερίνη (1) και Καλαϊτζίδης Δημήτρης (2)

2011-2017: ΤΟ ΑΕΙΦΟΡΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΟΠΩΣ ΕΦΑΡΜΟΣΤΗΚΕ ΣΤΟ ΡΑΛΛΕΙΟ

1. Εκπαιδευτικός κλάδου ΠΕ06, Ράλλειο ΓΕΛ Θηλέων Πειραιά
2. Διευθυντής Γυμνασίου Νέου Φαλήρου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η μεθοδολογία του Αειφόρου Σχολείου εισήχθη για πρώτη φορά το 2011 στο Ράλλειο ΓΕΛ Θηλέων Πειραιά, ένα ιστορικό σχολείο και ιδιαίτερα δραστήριο σχολείο σε προαιρετικά πολιτιστικά, περιβαλλοντικά, ευρωπαϊκά προγράμματα και προγράμματα αγωγής υγείας και καταναλωτή. Η υιοθέτηση των Δεικτών Αειφόρου Σχολείου, και κατά συνέπεια της διαθεματικής και της ολιστικής σχολικής προσέγγισης, συνέβαλε θετικά και αποτελεσματικά όχι μόνο στην εφαρμογή του «κρυφού» αναλυτικού προγράμματος αλλά και στην καλύτερη και αποδοτικότερη καθημερινότητα για τις μαθήτριες και τους εκπαιδευτικούς του σχολείου μέσω της βελτίωσης του σχολικού κλίματος.

ABSTRACT

The methodology of Sustainable School Indicators was applied in Ralleio Lykeio for the first time in 2011. Ralleio Lykeio was founded in 1855 and it is one of the most historical schools of modern Greece. It has always been active in working with voluntary environmental, cultural, European and health education programs. The application of Sustainable School Indicators, subsequently of the interdisciplinary and whole school approaches, has contributed effectively not only to the development of the “hidden curriculum” but also to an improved and more efficient everyday life for the students and the teachers of the school due to the improvement of school climate.

Εισαγωγή

Το Ράλλειο ΓΕΛ Θηλέων Πειραιά, είναι ένα από τα παλαιότερα και ιστορικά σχολεία της Ελλάδας. Ιδρύθηκε το 1855, λιγα χρόνια μετά την απελευθέρωση της χώρας μας και την ίδρυση του Δήμου Πειραιά, αποτελώντας μια ρηξικέλευθη για την εποχή, πρόταση για την μόρφωση των κοριτσιών. Τα χρήματα για την δημιουργία του σχολείου είχαν προσφερθεί από τον Ιάκωβο Ράλλη, αδελφό του πρώτου δημάρχου Πειραιά Λουκά Ράλλη. Το σχολείο εξακολουθεί να είναι θηλέων, μοναδικό στην Ελλάδα σήμερα.

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες, το Ράλλειο Λύκειο υπήρξε αυτό που αποκαλούμε «δραστήριο» σχολείο σε ότι αφορά τα προαιρετικά πολιτιστικά, περιβαλλοντικά, ευρωπαϊκά και διεθνή προγράμματα και τα προγράμματα αγωγής υγείας και καταναλωτή, τις θεατρικές παραστάσεις και τη διοργάνωση επιστημονικών ημερίδων προσφέροντας στις μαθήτριες μάθηση και εμπειρίες και εκτός των στενών ορίων της σχολικής τάξης και του σχολικού βιβλίου. Οι πρωτοβουλίες και η διαρκής δραστήρια εθελοντική προσφορά πολλών εκπαιδευτικών του σχολείου συνέβαλαν στη διαμόρφωση του καλού ονόματος του σχολείου στην κοινωνία του Πειραιά (εκτός από το ιστορικό του όνομα) και στην προτίμησή του από τους γονείς για την εκπαί-

δευση των κοριτσιών τους παρά τις κακές συνθήκες στέγασης του σχολείου σε κτίρια γραφείων πάντα στο κέντρο του Πειραιά από το 1973 μέχρι το 2016.

Από το 2011 και εντεύθεν

Οι πρωτοβουλίες και οι πολλές και ποικίλες εθελοντικές δράσεις των εκπαιδευτικών του σχολείου, όμως, ήταν παράλληλες και όχι τεμνόμενες. Μικρές ομάδες πραγματοποιούσαν διαφορετικές δράσεις, χωρίς καμιά αλληλεπίδραση και χωρίς να επιδρούν στο σχολείο συνολικά. Με την ανάληψη της Διεύθυνσης του Ραλλείου Λυκείου από τον Δημήτρη Καλαϊτζίδη, το σχολικό έτος 2011-2012, ο οποίος εισήγαγε την ιδέα του Αειφόρου Σχολείου στο σύλλογο διδασκόντων, το σχολείο άρχισε να προσανατολίζεται σταδιακά προς τον τρόπο λειτουργίας του Αειφόρου Σχολείου (Καλαϊτζίδης & Δηλάρη, 2010) εντάσσοντας τις ήδη υπάρχουσες και τις νέες δραστηριότητες στα τρία πεδία του Αειφόρου Σχολείου (Παιδαγωγικό, Κοινωνικό-Οργανωσιακό και Περιβαλλοντικό) και με την υιοθέτηση του συστήματος των Δεικτών Αειφόρου Σχολείου (Kalaitzidis, 2012). Οι Δείκτες επέτρεψαν την οργάνωση της καθημερινής λειτουργίας του σχολείου λειτουργώντας ως κριτήρια ποιότητας των ήδη υπάρχουσών δράσεων, ως κίνητρα για νέα δράση εμπλεκόμενα ακόμη περισσότερους εκπαιδευτικούς του σχολείου αλλά και ως σύστημα αυτοαξιολόγησης του σχολείου με σκοπό της παρεχόμενης παιδείας μέσα και έξω από την τάξη (Καλαϊτζίδης & Νομικού, 2014).

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τον Παιδαγωγικό Τομέα, η χρήση των Δεικτών συνετέλεσε στον πιο προσεκτικό σχεδιασμό, την καλύτερη οργάνωση και σύνδεση της διδασκαλίας όλων των μαθημάτων με διδακτικές και εκπαιδευτικές επισκέψεις, τα προαιρετικά προγράμματα κάθε είδους που εκπονήθηκαν στο σχολείο αλλά και τις εκδηλώσεις που οργανώθηκαν. Έτσι λοιπόν, κατά τα σχολικά έτη 2011-2012 μέχρι και 2016-2017, οι εκπαιδευτικοί του σχολείου, σε κάποιες περιπτώσεις με τη συνεργασία του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων και φορέων της τοπικής κοινωνίας, σχεδιάσαν και υλοποίησαν συνολικά:

- 64 εκπαιδευτικές και διδακτικές επισκέψεις, εξορμήσεις, εκδρομές και ταξίδια στην Ελλάδα και στο εξωτερικό, με θεματολογία άρρηκτα συνδεδεμένη με τα μαθήματα του αναλυτικού προγράμματος
- 9 πολιτιστικά και 12 περιβαλλοντικά προγράμματα τα οποία λειτούργησαν ως πεδίο εμπάθυνας των διδασκομένων μαθημάτων και εξάσκησης των γνωστικών, κοινωνικών και καλλιτεχνικών δεξιοτήτων μαθητριών και εκπαιδευτικών
- Το ευρωπαϊκό πρόγραμμα Comenius “Sustainable School Indicators” / «Δείκτες Αειφόρου Σχολείου» (2012-2014), το οποίο συντόνισε το Ράλλειο Λύκειο, με εταίρους σχολεία από την Ισλανδία, την Ισπανία, τη Σλοβενία, τη Ρουμανία, τη Βουλγαρία και την Τουρκία. Οι μαθήτριες απέκτησαν ανεξίτηλες εμπειρίες από τη συμμετοχή τους στο πρόγραμμα, ενώ οι εκπαιδευτικοί του Ραλλείου Λυκείου που συμμετείχαν στην παιδαγωγική ομάδα του προγράμματος απέκτησαν ευρύτερη οπτική γωνία αναφορικά με τη μεθοδολογία του Αειφόρου Σχολείου δουλεύοντας με τους συναδέλφους τους στα σχολεία-εταίρους και ανταλλάσσοντας ιδέες και πρακτικές, γεγονός που συνέβαλε στη διεύρυνση της ομάδας των εκπαιδευτικών που ασχολήθηκαν πολύ πιο ενεργητικά με το Αειφόρο Σχολείο το επόμενο σχολικό έτος.
- Το ευρωπαϊκό πρόγραμμα Erasmus + KA2 “ROUTE”: Reinventing the Outdoors for Education/ Επανανακαλύπτοντας το πεδίο για την Εκπαίδευση (2014-2016), με εταίρους σχολεία από την Σουηδία, την Πορτογαλία και την Εσθονία που είχε ως κύριο σκοπό να εντάξει την εργασία πεδίου σε διάφορα αντικείμενα του αναλυτικού προγράμματος προκειμένου να προσφέρει νέα κίνητρα στους μαθητές και να βελτιώσει τις διδακτικές προσεγγίσεις και τεχνικές σχετικά με την ενσωμάτωση της ιδέας της αειφορίας στο σχολείο. Το πρόγραμμα αυτό στο σχολείο υλοποιήθηκε κυρίως με τον Όμιλο Μάθησης και Αναψυχής «ΕΞΩ»

- Δύο ευρωπαϊκά προγράμματα Erasmus + KA1 (2014-2015 και 2016-2017) μετακίνησης εκπαιδευτικών του Ραλλείου Λυκείου στη Φιλανδία, την Ιταλία, την Πορτογαλία και την Ισλανδία για επιμόρφωση μέσω παρακολούθησης των ευρωπαϊκών συναδέλφων τους στην τάξη κατά τη διδασκαλία του μαθήματος με σκοπό την ενσωμάτωση καλών διδακτικών πρακτικών στην ελληνική διδακτική καθημερινότητα
- 4 θεατρικές παραστάσεις, τα κείμενα και τη σκηνοθεσία των οποίων ανέλαβαν εκπαιδευτικοί του σχολείου
- 6 Διημερίδες Βιολογίας «Η Βιολογία συναντά τη σύγχρονη Κοινωνία», εκδήλωση-θεσμό του Ραλλείου από το 2008
- 8 εκδηλώσεις και εκθέσεις για τον εορτασμό της επετείου των 160 χρόνων από το πρώτο έτος λειτουργίας του Ραλλείου με ακροατήριο μαθητές, γονείς και μέλη της τοπικής κοινωνίας.
- 3 ενδοσχολικά προγράμματα ενημέρωσης των εκπαιδευτικών
- Συμμετοχή των μαθητριών του σχολείου κάθε χρόνο σε εθνικούς, ευρωπαϊκούς και διεθνείς διαγωνισμούς με πολλές διακρίσεις και βραβεία

Συνολικά, η υιοθέτηση της **ολιστικής σχολικής προσέγγισης** (whole school approach) μέσω της υιοθέτησης των Δεικτών Αειφόρου Σχολείου συνέβαλε στον αποτελεσματικότερο σχεδιασμό και υλοποίηση των προαναφερθεισών δράσεων του Παιδαγωγικού πεδίου οδηγώντας πολλούς από τους εκπαιδευτικούς του σχολείου να ανανεώσουν τόσο τη διδακτική τους προσέγγιση όσο και την εν γένει εκπαιδευτική τους οπτική προς όφελος, όχι μόνο των τελικών αποδεκτών, δηλαδή των μαθητριών, αλλά και του επαγγελματικού τους προφίλ.

Αναφορικά με τον Κοινωνικό-Οργανωσιακό Τομέα, δημιουργήθηκαν συνέργειες-συνεργασίες εκπαιδευτικών του σχολείου με την τοπική κοινωνία, το Σύλλογο Γονέων και Κηδεμόνων, το Πανεπιστήμιο Πειραιά, επιστήμονες, καλλιτέχνες, επαγγελματίες, πολίτες ή φορείς της κοινωνίας των πολιτών και άλλους εθνικούς και διεθνείς φορείς αλλά και σχολεία και πανεπιστήμια του εξωτερικού. Πιο συγκεκριμένα,

- Η συμβολή του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων σε πολλές εκδηλώσεις, προγράμματα και επισκέψεις υπήρξε πολύτιμη κατά το στάδιο της υλοποίησης. Το σχολείο διοργάνωσε 3 επιμορφωτικές εκδηλώσεις για γονείς με θέματα όπως η διατροφή των εφήβων ή η διαχείριση του άγχους των εξετάσεων
- Δεκαεπτά έλληνες και ξένοι επιστήμονες, καλλιτέχνες και επαγγελματίες επισκέφθηκαν το σχολείο και μίλησαν στις μαθήτριες και τους εκπαιδευτικούς για πληθώρα θεμάτων, από στενά διδακτικά μέχρι θέματα υγείας.
- Τρία σχολεία του εξωτερικού, από την Ιταλία, τη Σουηδία και τη Φινλανδία, επισκέφθηκαν το σχολείο μας και παρακολούθησαν ειδικά σχεδιασμένες εκδηλώσεις βασισμένες στη συνεργασία ελλήνων και ξένων μαθητών.
- Μαθήτριες μας παρακολούθησαν ειδικά σχεδιασμένο ευρωπαϊκό πρόγραμμα του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιά ενώ άλλες ταξίδεψαν στην Κύπρο μετά από πρόσκληση του Τμήματος Βιολογικών Ερευνών του Πανεπιστημίου της Κύπρου.
- Σύμφωνα με έρευνα που πραγματοποίησε ο κ. Σπύρος Πάγκαλος, η οποία παρουσιάστηκε σε αυτό το συνέδριο, μεταξύ 15 Ιδιωτικών και 15 Δημοσίων Λυκείων το Ράλλειο Λύκειο διαθέτει τον δημοκρατικότερο Σχολικό Κανονισμό, ο οποίος συντάχθηκε με τη συνεργασία μαθητριών και συλλόγου διδασκόντων (2014-2015). Επίσης, οι μαθητικές κοινότητες έχουν ενεργό ρόλο στην απρόσκοπτη ροή της καθη-

μερινότητας στο σχολείο από τα θέματα υγιεινής και καθαριότητας ως τον σχεδιασμό και την υλοποίηση εκπαιδευτικών εκδρομών.

- Η ομάδα Κοινωνικής Αλληλεγγύης του σχολείου, που άτυπα και χωρίς τίτλο προυπήρχε της υιοθέτησης του μοντέλου του Αειφόρου Σχολείου, ενέτεινε τις κοινωνικές- φιλανθρωπικές δράσεις προσφοράς των μαθητριών, των εκπαιδευτικών και των οικογενειών τους, αλλά και συνεργάστηκε με την ομάδα Ανακύκλωσης και Επανάχρησης, στη συλλογή και διάθεση πλαστικών πωμάτων για την αγορά αναπηρικών αμαξιδίων.
- Το θέμα της ισορροπημένης διατροφής προσεγγίστηκε μέσω του μαθήματος των ερευνητικών εργασιών αλλά και με την καθιέρωση της Ημέρας Φρούτου στο σχολείο
- Το Ράλλειο Λύκειο είναι μέλος του Δικτύου Συνεργαζομένων Σχολείων (ASPnet) της UNESCO και σε συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας και την Ελληνική Εθνική Επιτροπή για την UNESCO αναλάβαμε τη διοργάνωση του ΙΓ' Μαθητικού Συμποσίου του Δικτύου Συνεργαζομένων Λυκείων Αττικής (ASPnet) της UNESCO, και τη συνδιοργάνωση με το Υπουργείο Παιδείας του διήμερου σεμιναρίου για εκπαιδευτικούς από σχολεία της χώρας «Ολιστική Σχολική Προσέγγιση στην Κλιματική Αλλαγή»
- Η σύγκληση Σχολικών Συμβουλίων και συνεδριάσεων του συλλόγου διδασκόντων έγινε τακτική και με διευρυμένη θεματολογία. Μάλιστα ο αριθμός και η συχνότητα των συνεδριάσεων του συλλόγου διδασκόντων αυξήθηκαν πολύ, αναδεικνύοντας την δημοκρατική λειτουργία του.

Συνολικότερα, οι δράσεις μας στον Κοινωνικό-Οργανωσιακό Τομέα οδήγησαν στη συσφιξη των σχέσεων του σχολείου με τον κόσμο έξω από αυτό αλλά και σε ιδιαίτερα επιτυχημένες διαθεματικές συνεργασίες και συνέργειες μεταξύ των εκπαιδευτικών του σχολείου που συνέβαλαν στην ενίσχυση του καλού σχολικού κλίματος, το οποίο οδήγησε σε αύξηση των μαθητριών του σχολείου από 180 το 2011 σε περισσότερες από 300 το 2017.

Τέλος, όσον αφορά τον Περιβαλλοντικό Τομέα, οι περισσότερες δράσεις και δραστηριότητες ήταν ως επί το πλείστον καινοφανείς για το σχολείο δεδομένου ότι οι μεμονωμένες παράλληλες εθελοντικές δράσεις των εκπαιδευτικών μέχρι το 2011 δεν είχαν εστιαστεί ιδιαίτερα στον τομέα αυτό. Με την υιοθέτηση των Δεικτών Αειφόρου Σχολείου, η περιβαλλοντική προσπάθεια του σχολείου εντάθηκε μολονότι το σχολείο στεγαζόταν μέχρι το Ιούνιο του 2016 σε κτίριο γραφείων στο κέντρο της πόλης. Παρόλη τη στενότητα χώρου και την έλλειψη προαυλίου καταφέραμε τα εξής:

- Υλοποιήσαμε πρόγραμμα επαναχρησιμοποίησης ανακυκλώσιμων υλικών για μαθητικές χειροτεχνικές κατασκευές.
- Επιμείναμε στη χρήση απορρυπαντικών φιλικών προς το περιβάλλον για τον καθαρισμό του σχολείου.
- Μαθήτρες και εκπαιδευτικοί προσπαθήσαμε να παρέμβουμε κατά το δυνατό για την αισθητική αναβάθμιση του σχολείου
- Συλλέξαμε χρησιμοποιημένο λάδι τηγανίσματος από τις οικογένειες μαθητριών και εκπαιδευτικών το οποίο παραδώσαμε στο 4ο ΕΠΑΛ Αθηνών όπου μετατράπη σε βιοντίζελ το οποίο χρησιμοποιήσαμε για τις ανάγκες θέρμανσης του κτιρίου.
- Μειώσαμε την κατανάλωση του χαρτιού φωτοτυπίας κατά 40%

Οι δράσεις του Περιβαλλοντικού πεδίου έχουν πολλαπλασιαστεί μετά τη μετακόμιση στο νέο κτίριο αφού υπάρχει σχολικός κήπος με θάμνους και άλλα φυτά της Μεσογειακής χλωρίδας, τον οποίο περιποι-

είται η ομάδα κήπου που τροφοδοτεί και τον κομποστοποιητή του σχολείου. Στο νέο κτίριο, στο πλαίσιο των δράσεων ευαισθητοποίησης της σχολικής κοινότητας για τη μείωση των απορριμμάτων και την διαλογή των υλικών στην πηγή κατά είδος, λειτουργεί σταθμός ανακύκλωσης για πλαστικά πώματα, ηλεκτρικές και ηλεκτρονικές συσκευές, μπαταρίες, λάμπες και χρησιμοποιημένο λάδι τηγανίσματος. Όσα μέλη της σχολικής κοινότητας το επιθυμούν, συλλέγουν και φέρνουν στο σταθμό ανακύκλωσης σχολείου υλικά και από τις γειτονιές τους συμβάλλοντας στο πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα της δράσης. Η ομάδα αισθητικής του σχολείου απέκτησε αναβαθμισμένο ρόλο στο νέο κτίριο δεδομένης της ανάγκης διακόσμησής του.

Συμπεράσματα

Γενικότερα, το καλό σχολικό κλίμα που επετεύχθη μέσα από την εφαρμογή του μοντέλου του Αειφόρου Σχολείου έγινε εμφανές κυρίως το σχολικό έτος 2016-2017 με τη μεταστέγαση στο νέο κτίριο. Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί κουβάλησαν, καθάρισαν, έβαψαν, συναρμολόγησαν και έβαλαν κυριολεκτικά το χέρι τους ως ομάδα στην μετεγκατάσταση του σχολείου. Κατά την ίδια σχολική χρονιά λειτούργησαν με υποδειγματική οργάνωση οι εξής ομάδες στο σχολείο: UNESCO (Associated School Project Network), Ομάδα UNESCO για την κλιματική αλλαγή, Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων και Διαγωνισμών, Θεατρική Ομάδα, Ομάδα ΕΞΩ (Εργασία στο πεδίο), Ομάδα Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Ομάδα Αισθητικής, Ζωοφιλική ομάδα, Ομάδα σχολικού κήπου. Να σημειωθεί ότι πολλοί εκπαιδευτικοί και μαθήτριες συμμετείχαν σε περισσότερες από μια ομάδες εφαρμόζοντας το ομαδικό πνεύμα συνεργασίας στην πράξη.

Εν κατακλείδι, μέσα από την υιοθέτηση των Δεικτών Αειφόρου Σχολείου, αξιοποιώντας τα ταλέντα και τις δεξιότητες μαθητριών και καθηγητών στις ομάδες δράσης, με γνώμονα την πράξη και όχι τη θεωρία και την μετωπική διδασκαλία μόνο, και χρησιμοποιώντας την διαθεματική και την ολιστική σχολική προσέγγιση, επιτύχαμε σε μεγάλο βαθμό να συνδέσουν οι μαθήτριές μας αυτό που μαθαίνουν στην τάξη με την εφαρμογή του στην πραγματικότητα, αυτά που συμβαίνουν στην τοπική και τη διεθνή κοινότητα με την καθημερινότητά τους και τον τρόπο που αυτή επηρεάζεται, έτσι ώστε η μάθηση να αποκτήσει πλαίσιο και νόημα, γινόμενη αυθεντική.

Ο μετασχηματισμός του σχολείου μέσω του μοντέλου του Αειφόρου Σχολείου δεν λειτούργησε μόνο προς όφελος των μαθητριών. Οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί ενεργοποιήθηκαν περαιτέρω στο σχολείο καθώς εργάστηκαν σε οργανωμένες ομάδες και όχι κατά μόνας, αλλάζοντας την εν γένει στάση τους ως προς τις εθελοντικές δράσεις, ανανεώνοντας την διδακτική τους προσέγγιση και την επαγγελματική τους οπτική με αποτέλεσμα τη βελτιωμένη και αποδοτική καθημερινότητα στο σχολείο για όλους.

Ένα ακόμη αξιοσημείωτο αποτέλεσμα όλης της δράσης του σχολείου είναι η κατά 60% αύξηση του αριθμού των μαθητριών, χάρη στην δημοσιότητα των δράσεων και των επιτευγμάτων του σχολείου, όπως επίσης –κατά την τελευταία χρονιά- η μεταστέγαση του σχολείου στο νέο κτήριο.

Κλείνοντας, το Ράλλιο ΓΕΛ Θηλέων Πειραιά, άλλαξε ως σχολείο σε πολύ σημαντικό βαθμό, με την εισαγωγή των Δεικτών Αειφόρου Σχολείου, με τον αναπροσανατολισμό του προς την αειφορία και με την εισαγωγή της ολιστικής σχολικής προσέγγισης.

Βιβλιογραφία

- Καλαϊτζίδης, Δ. & Δηλάρη, Β. (2010) Το Βραβείο Αειφόρου Σχολείου. 5^ο Συνέδριο ΠΕΕΚΠΕ
- Καλαϊτζίδης Δ. & Νομικού, Χ (2014) *Το αειφόρο σχολείο: μια αναγκαία και ικανή καινοτομία*. Επιστήμες της Αγωγής, τ. 1/2014
- Kalaitzidis, D. (2012) *Sustainable School Indicators: approaching the vision through the Sustainable School Award*. Journal of Teacher Education for Sustainability. Vol. 14, issue 2, 2012

Κωνσταντίνα Πάσχου*

**«Η ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ:
ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ ΣΕ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ»**

*Εκπαιδευτικός ΕΠΑ.Λ., Φυσικός, Πληροφορικής & Ε-MBA

E-mail: pimou67@gmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στο παρόν άρθρο διερευνάται η αλληλεξάρτηση της βιωσιμότητας¹⁴ ενός Επαγγελματικού Λυκείου και του προγράμματος «Σήμα Αειφόρου Σχολείου» ή Σ.Α.Σ. μέσα από μία μελέτη περίπτωσης στην οποία αξιοποιούνται τα εργαλεία ανάλυσης BSC TOWS, SWOT και PESTLE. Από τη μελέτη προκύπτουν τέσσερα σενάρια (από το ευνοϊκότερο έως το δυσμενέστερο) στα οποία προτείνονται ανάλογες στρατηγικές με βάση εξισορροπημένους σκοπούς που είναι ανάλογοι των τριών αξόνων του Σ.Α.Σ. δηλαδή του παιδαγωγικού, οργανωσιακού/κοινωνικού και περιβαλλοντικού. Η προτεινόμενη μεθοδολογία επιδιώκει να συμβάλλει αφενός στην αξιοποίηση της μεθοδολογίας από άλλα σχολεία (Keith & Stephen, 2006) και αφετέρου στην αυτοβελτίωση του ερευνώμενου σχολείου μέσα από την αποτύπωση όχι μόνο των «καλών» πρακτικών και δυνατών σημείων του αλλά και των «κακών» πρακτικών και αδυναμιών του οι οποίες μπορούν να αποτελέσουν έναυσμα περαιτέρω βελτίωσης.

Λέξεις Κλειδιά: Σήμα Αειφόρου Σχολείου, BSC TOWS ανάλυση, SWOT ανάλυση, PESTLE, Μελέτη Περίπτωσης.

**“SUSTAINABILITY OF SUSTAINABLE SCHOOL:
CASE STUDY OF A VOCATIONAL LYCEUM”**

Konstantina Paschou

Vocational School Teacher of Physics, Informatics & E-MBA

E-mail: pimou67@gmail.com

ABSTRACT

This article explores the interdependence of the viability of a vocational lyceum and of the program «Sustainable School Certification» or S.S.C. through a case study employing the BSC TOWS, SWOT and PESTLE analysis tools. The study presents four scenarios (from the most favorable to the worst) proposing strategies based on balanced goals proportioned to S.S.C.'s axes: a) pedagogical, b) organizational / social and c) environmental. The proposed methodology aims to contribute to other schools' meta-learning and to self-improvement of the researched school by not only capturing its "good" practices and strengths but also its "bad" practices and weaknesses that can give rise to further improvement.

¹⁴ Η «Βιωσιμότητα Σχολικής Μονάδας» αναφέρεται στη διατήρηση ή / και ανάπτυξη μιας συγκεκριμένης σχολικής μονάδας σε όρους μαθητικού και ανθρώπινου δυναμικού ενώ «Βιωσιμότητα του Αειφόρου Σχολείου» αναφέρεται στη μακροπρόθεσμη ανάπτυξή του σε περισσότερες σχολικές μονάδες στην Ελλάδα ή/και Διεθνώς.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην εποχή της παγκόσμιας κοινωνικοοικονομικής ύφεσης, της αυξανόμενης πολιτισμικής ετερογένειας, των ραγδαίων τεχνολογικών εξελίξεων και της αύξησης του ανθρώπινου αποτυπώματος στον πλανήτη Γη, οργανισμοί κάθε φορά, μεγέθους και νομικής μορφής, προβληματίζονται για τη βιωσιμότητά τους. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα οργανισμών είναι τα σχολεία κάθε βαθμίδας τα οποία καλούνται να αντιμετωπίσουν δημιουργικά τις προκλήσεις του εξωτερικού περιβάλλοντος όχι μόνο για την επιβίωσή τους αλλά κυρίως γιατί αποτελούν κοιτίδες διαμόρφωσης των μελλοντικών κοινωνιών. Όμως, η ολιστική αντιμετώπιση των προκλήσεων χρειάζεται και κατάλληλα «εργαλεία» σχεδιασμού, οργάνωσης και υλοποίησης δράσεων και προπάντων θετική στάση, δημιουργικότητα και συμμετοχικότητα. Ένα σημαντικό εργαλείο, ειδικά διαμορφωμένο για σχολικές μονάδες, αποτελούν η μεθοδολογία και οι δείκτες του προγράμματος «Σήμα Αειφόρου Σχολείου» (Σ.Α.Σ.)¹⁵. Ωστόσο, για τα σχολεία που συμμετείχαν τουλάχιστον ένα σχολικό έτος στο πρόγραμμα αυτό ή το αντίστοιχο «Βραβείο Αειφόρου Σχολείου» μέχρι το 2013, τίθενται ερωτήματα σχετικά με την αλληλεξάρτηση της βιωσιμότητας της σχολικής μονάδας (με την έννοια της διατήρησης ή / και ανάπτυξης μιας συγκεκριμένης σχολικής μονάδας σε όρους μαθητικού και ανθρώπινου δυναμικού) και του Σ.Α.Σ. Σκοπός του άρθρου είναι να διερευνήσει τους παράγοντες βιωσιμότητας μέσα από τη μελέτη περίπτωσης μιας σχολικής μονάδας και ταυτόχρονα να προτείνει μια ερευνητική μεθοδολογία με εργαλεία ανάλυσης από το πεδίο της διοίκησης επιχειρήσεων προσαρμοσμένα για σχολικές μονάδες για περαιτέρω αξιοποίηση τους από την ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα.

Το παρόν άρθρο αποτελείται από τα εξής μέρη: 1) το θεωρητικό υπόβαθρο και τα ερευνητικά ερωτήματα, 2) την ερευνητική μεθοδολογία, 3) τη μελέτη περίπτωσης ενός Επαγγελματικού Λυκείου στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας για τη διερεύνηση των παραγόντων που επηρέασαν ή που εκτιμάται ότι θα επηρεάσουν μελλοντικά τη βιωσιμότητα της συγκεκριμένης σχολικής μονάδας και του Σήματος Αειφόρου Σχολείου και 4) την παρουσίαση συμπερασμάτων και προτάσεων βελτίωσης της προτεινόμενης σε αυτό το άρθρο μεθοδολογίας.

Οι περιορισμοί της έρευνας αφορούν στα ποιοτικά χαρακτηριστικά της μελέτης περίπτωσης όπου δεν απαιτείται ποσοτικοποίηση και απαίτηση γενίκευσης των συμπερασμάτων, αλλά μπορεί να αξιοποιηθεί στον αναστοχασμό, επαναπροσδιορισμό σκοπών και στόχων, καθώς και στον επανασχεδιασμό διαδικασιών υλοποίησης και την εκτίμηση βιωσιμότητας σε βάθος χρόνου.

Το άρθρο απευθύνεται σε συντονιστές του Σήματος Αειφόρου Σχολείου στις σχολικές μονάδες, εκπαιδευτικούς, στελέχη της εκπαίδευσης, γραφεία Διευθύνσεων Εκπαίδευσης, τμήματα του Υπουργείου Παιδείας Έρευνας και Θρησκευμάτων, υπεύθυνους σύνταξης αναλυτικών προγραμμάτων σπουδών, συγγραφείς διδακτικών εγχειριδίων αλλά και σε κάθε άτομο ή οργανισμό που εμπλέκεται σε θέματα αειφόρων οργανισμών.

---

¹⁵ Το πρόγραμμα σχεδιάστηκε και υποστηρίζεται από την αστική μη κερδοσκοπική εταιρεία AeiForum που έχει σκοπό «να αποτελέσει ένα χώρο ανοικτής και μη ιεραρχικής συνύπαρξης ανθρώπων που νοιάζονται για τους ανθρώπους, για το περιβάλλον, για την πολιτική και για την παιδεία.» (<http://www.aeiforum.eu>)

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΚΑΙ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Η ιστορία της κοινωνικής υπευθυνότητας ξεκινά από το 1931 όπου αναφέρεται ως «κοινωνικός έλεγχος» (CSRQuest, 2017) του οργανισμού με την έννοια ότι η βιωσιμότητα κάθε οργανισμού είναι αλληλένδετη με την αντίληψη των άμεσων και έμμεσων ενδιαφερόμενων για τις επιπτώσεις των δραστηριοτήτων του οργανισμού στο εσωτερικό αλλά και στο εξωτερικό του περιβάλλον (οικονομικό, κοινωνικό, περιβαλλοντικό, τεχνολογικό κ.ά.) (Πάσχου, 2012, σ. 48). Σε κάθε οργανισμό, η απόφαση για πιστοποίηση της κοινωνικής του υπευθυνότητας σχετίζεται με την κουλτούρα των διοικούντων η οποία καθορίζει τα κίνητρα και το βάθος υλοποίησής της. Η κοινωνική υπευθυνότητα μπορεί να εκλαμβάνεται είτε ως πηγή ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος, είτε ως ηθική υποχρέωση (Θανόπουλος, 2009, σ. 238-239). είτε ως συμμόρφωση σε διεθνείς κανόνες και πρότυπα για αποφυγή κόστους μη συμμόρφωσης (Θανόπουλος, 2009, σ. 235) είτε ως εργαλείο μάρκετινγκ για την προώθηση της εικόνας του οργανισμού (Yang & Konrad, 2011) κ.ά. Επιπλέον, η απαίτηση των άμεσων και έμμεσων ενδιαφερόμενων μερών για λογοδοσία και διαφάνεια σε συνδυασμό με την δυνατότητα έγκαιρης πληροφόρησης μέσω των κοινωνικών δικτύων ενίσχυσαν την αλληλεξάρτηση της βιωσιμότητας των οργανισμών με την κοινωνική τους υπευθυνότητα. Στο πλαίσιο αυτό, δημιουργήθηκαν διάφορα διεθνή πρότυπα πιστοποίησης ποιότητας όπως τα: GRI, GLOBAL COMPACT, EFFAS, ISO, EMAS, Malcolm Baldrige National Quality Award, EFQM Excellence Model κ.ά. (Κατσέλη, 2017 και Williams, 2014, σ. 7).

Ειδικότερα για τις σχολικές μονάδες στην Ελλάδα, παρότι δεν έχουν θεσμοθετηθεί ακόμα ανάλογα πρότυπα, υπάρχει η δυνατότητα –εφόσον το επιθυμούν, να πιστοποιούνται με το «Σήμα Αειφόρου Σχολείου» (Σ.Α.Σ.) μετά από αποτίμηση σαράντα (40) κριτηρίων αξιολόγησης ή αλλιώς Δεικτών που αφορούν τρεις αλληλεξαρτώμενους άξονες: α) παιδαγωγικό, β) κοινωνικό / οργανωσιακό και γ) περιβαλλοντικό (Καλαϊτζίδης, 2013). Στην περίπτωση των σχολείων, τα κίνητρα για συμμετοχή στο Σ.Α.Σ. σχετίζονται τόσο με την κουλτούρα όσο και με τις αντιλήψεις των στελεχών της σχολικής μονάδας και των μελών του συλλόγου διδασκόντων σχετικά με τη συμβολή του Σ.Α.Σ. στη βιωσιμότητα της σχολικής μονάδας και στον παιδαγωγικό και κοινωνικό της ρόλο σε ένα μεταβαλλόμενο εκπαιδευτικό θεσμικό πλαίσιο και με δεδομένες τις ευρωπαϊκές και διεθνείς τάσεις στην εκπαίδευση. Κατά συνέπεια, τίθενται τα εξής ερευνητικά ερωτήματα: α) με ποιους τρόπους το Σ.Α.Σ. επηρέασε ή εκτιμάται ότι θα επηρεάσει τη βιωσιμότητα της ίδιας της σχολικής μονάδας και β) ποιοι παράγοντες επηρέασαν ή εκτιμάται ότι θα επηρεάσουν τη βιωσιμότητα του Σ.Α.Σ. στη συγκεκριμένη σχολική μονάδα ή στην ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα.

3. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΈΡΕΥΝΑΣ: SWOT, PESTLE ΚΑΙ TOWS ΑΝΑΛΥΣΗ

Στην παρούσα ενότητα αναφέρονται τα μεθοδολογικά εργαλεία ανάλυσης PESTLE και SWOT (Morrison, 2016 και 2013, Quast, 2013, Hindle, 2009), τροποποιημένη BSC TOWS (Leeman, 2015, Norberg et al, 2001, Lee & Sai, 2000 κ.ά.) τα οποία προέρχονται από το πεδίο της διοίκησης επιχειρήσεων και προσαρμόστηκαν στις ανάγκες της παρούσας έρευνας ώστε να είναι αξιοποιήσιμα από την ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα. Σκοπός της χρήσης αυτών των εργαλείων είναι: α) να ενισχύσουν την κριτική και αναλυτική επισκόπηση των αποτελεσμάτων στα εναλλακτικά σενάρια και β) να παρέχουν τη δυνατότητα αξιοποίησης της μεθοδολογίας της έρευνας σε σχολικές μονάδες κάθε βαθμίδας.

Η ανάλυση SWOT (Morrison, 2010 και 2016, CEOpedia, 2016) στην περίπτωση της σχολικής μονάδας, μπορεί να αξιοποιηθεί στο σχεδιασμό και την αξιολόγηση διαδικασιών και δραστηριοτήτων και ενδέχεται να επηρεάσει το μελλοντική πολιτική και λειτουργία της σχολικής μονάδας.

Η ανάλυση TOWS (Leeman, 2015) έπεται των αναλύσεων PESTLE και SWOT τις οποίες συνδυάζει για τη δημιουργία εναλλακτικών στρατηγικών ανάλογα με τις επικρατούσες εσωτερικές και εξωτερικές συνθήκες οι οποίες διαμορφώνονται με την πάροδο του χρόνου (βραχυπρόθεσμα ή μεσο-μακροπρόθεσμα). Συνήθως, οι γενικές προτάσεις που προκύπτουν από την ανάλυση TOWS είναι απλές αλλά δύσκολες στην υλοποίηση καθότι χρειάζεται να συνδυάσουν τα εξής: α) αποφυγή των εξωτερικών προκλήσεων/απειλών, β) αξιοποίηση των εξωτερικών ευκαιριών και των εσωτερικών δυνάμεων και γ) περιορισμό των εσωτερικών αδυναμιών ή/και μετασχηματισμό τους σε δυνάμεις.

Τα στάδια της ανάλυσης TOWS τροποποιημένα για σχολικές μονάδες έχουν ως εξής:

1. Εντοπισμός του προφίλ της σχολικής μονάδας: ιδιαιτερότητες και πλεονεκτήματα, ανάγκες και κουλτούρα μαθητών/τριών, εκπαιδευτικών και στελεχών, στρατηγικοί στόχοι (αποστολή και όραμα), οικονομικοί και υλικοί πόροι και τεχνογνωσία.
2. Έλεγχος και αξιολόγηση των εσωτερικών πόρων της σχολικής μονάδας για τον εντοπισμό αδυναμιών και δυνατοτήτων.
3. Προσδιορισμός του εξωτερικού περιβάλλοντος της σχολικής μονάδας (PESTLE) και προβλέψεις πιθανών αλλαγών στο εξωτερικό περιβάλλον που είναι πιθανό να επηρεάσουν τη σχολική μονάδα (ανάλυση σεναρίων, τάσεις και προοπτικές).
4. Διατύπωση και αξιολόγηση εναλλακτικών στρατηγικών ως προς τη δυνατότητα υλοποίησης και επιλογή στρατηγικών.

Στην TOWS ανάλυση υπάρχουν τέσσερις κατηγορίες στρατηγικών¹⁶ που εξαρτώνται από τον επικρατέστερο συνδυασμό παραγόντων στο εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον της σχολικής μονάδας. Οι άξονες¹⁷ της τροποποιημένης Εξισορροπητικής TOWS είναι ανάλογοι των αξόνων του Σ.Α.Σ. (παιδαγωγικός, κοινωνικός και περιβαλλοντικός) αλλά με διαφορετική διατύπωση ώστε να επικοινωνούνται ευκολότερα και στα μέλη της σχολικής κοινότητας που ενδέχεται να μη διαθέτουν εμπειρία στο Σ.Α.Σ. από προηγούμενα σχολεία, ή εξακολουθούν να διατηρούν επιφυλάξεις ή δεν επιθυμούν να συμμετέχουν ενεργά στην εφαρμογή του Σ.Α.Σ. στη σχολική μονάδα. Επισημαίνεται ότι στην BSC TOWS ανάλυση, κάθε Ευκαιρία (O) ή Δύναμη (S) ενδέχεται να εμφανίζεται και ως Πρόκληση (T) ή Αδυναμία (W) αντίστοιχα λόγω των διαφορετικών αντιλήψεων, κουλτούρων και πολιτικών απόψεων των μελών των ομάδων συντονισμού και των υπόλοιπων εμπλεκόμενων. Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας τροποποιήθηκε η εξισορροπητική ή BSC TOWS ανάλυση όπως παρουσιάζεται στη μελέτη περίπτωσης.

4. ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ, ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ και ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

4.1 Η ΜΕΛΕΤΗ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

Η παρούσα ενότητα αναφέρεται στη μελέτη περίπτωσης ενός Επαγγελματικού Λυκείου στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας με πολυετή συμμετοχή στο Σ.Α.Σ. και στον προκάτοχό του «Βραβείο Αειφόρου Σχολείου», όπου διερευνώνται οι παράγοντες που εκτιμάται ότι επηρέασαν ή θα επηρεάσουν μελλοντικά τη βιωσιμότητα.

¹⁶ SO maxi-maxi, WO mini-maxi, ST maxi-mini και WT mini-mini

¹⁷ Π.χ. «Αύξηση Μαθητικού Δυναμικού», «Επαγγελματική Ανάπτυξη Εκπαιδευτικών», «Ενίσχυση Συλλογικών, Δημοκρατικών Διαδικασιών», «Ενίσχυση και Ενεργοποίηση Δικτύου Συνεργατών», «Μείωση Κόστους Λειτουργίας της Σχολικής Μονάδας, Αναζήτηση Πρόσθετων Πόρων & Μείωση Περιβαλλοντικού Αποτυπώματος»

τητα της σχολικής μονάδας αλλά και του Σ.Α.Σ. τόσο στην ίδια τη σχολική μονάδα όσο και στην ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα. Στην μελέτη αυτή αξιοποιείται η τροποποιημένη μήτρα ανάλυσης BSC TOWS όπως παρουσιάστηκε στην προηγούμενη ενότητα. Λόγω της ευρείας έκτασης της μήτρας BSC TOWS παρουσιάζεται στην Εικόνα 3 στο σύνολό της με τα δομικά στοιχεία της αριθμημένα από 1 έως 8 και ακολουθεί η κωδικοποίηση των πινάκων και η αναλυτική περιγραφή στους Πίνακες 1 έως 8.

4.2 ΟΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΠΕΡΙΠΤΩΣΗΣ

Οι περιορισμοί της έρευνας αφορούν στα ποιοτικά χαρακτηριστικά της μελέτης περίπτωσης όπου δεν απαιτείται ποσοτικοποίηση και απαίτηση γενίκευσης των συμπερασμάτων, αλλά σε συνδυασμό με τα προτεινόμενα εργαλεία ανάλυσης μπορεί να αξιοποιηθεί στον αναστοχασμό, επαναπροσδιορισμό σκοπών και στόχων, καθώς και στον επανασχεδιασμό, οργάνωση και αξιολόγηση των δράσεων. Ένας επιπλέον περιορισμός τίθεται από την ιδιότητα της ερευνήτριας ως εκπαιδευτικού και συντονίστριας του Σ.Α.Σ. που παρακολούθησε συστηματικά και κατέγραψε την ιστορική πορεία της ερευνώμενης σχολικής μονάδας προς την αειφορία. Σχετικά με την εγκυρότητα των στοιχείων της μελέτης, οι παράγοντες στο εξωτερικό περιβάλλον τεκμηριώνονται από σχετικές αναφορές κυρίως ως προς το θεσμικό πλαίσιο, ενώ στο εσωτερικό περιβάλλον τα στοιχεία τεκμηριώνονται έμμεσα ή/και άμεσα από καταγραφές στα ετήσια Ημερολόγια Σ.Α.Σ., στο βιβλίο πράξεων του συλλόγου εκπαιδευτικών και στη σχολική ιστοσελίδα. Ειδικότερα, το εσωτερικό περιβάλλον υπόκειται περισσότερο από το εξωτερικό σε θέματα υποκειμενικότητας καθότι είναι από τη φύση του εξαιρετικά ευμετάβλητο ως άμεσα εξαρτώμενο από τις πεποιθήσεις, στάσεις και αντιλήψεις των συμμετεχόντων στο Σ.Α.Σ. σχετικά με: α) την κατηγοριοποίηση κάθε στοιχείου ως δύναμη ή αδυναμία της σχολικής μονάδας και β) τη διατύπωση, αιτιολόγηση και ερμηνεία κάθε στοιχείου.

Για τους παραπάνω λόγους δεν αναφέρονται αναλυτικά οι τεκμηριώσεις των τοποθετήσεων στο εσωτερικό περιβάλλον και τηρείται η ανωνυμία της σχολικής μονάδας. Ωστόσο, οι παραπάνω περιορισμοί δεν ακυρώνουν την αξία της μελέτης περίπτωσης που ουσιαστικά τοποθετείται ως ένα παράδειγμα εφαρμογής μιας μεθοδολογίας η οποία αφενός μπορεί να αξιοποιηθεί από άλλες σχολικές μονάδες και αφετέρου να συμβάλει στην αυτοβελτίωση της ερευνώμενης σχολικής μονάδας μέσα από την αποτύπωση όχι μόνο των «καλών» πρακτικών και δυνατών σημείων της αλλά και των «κακών» πρακτικών και αδυναμιών της, στο βαθμό που ο χαρακτηρισμός μιας κατάστασης ως «λάθους» δεν μπορεί παρά να αποτελεί έναυσμα περαιτέρω βελτίωσης (Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας, 2007, σσ. 9-12).

[Κωδικοποίηση Πίνακα Εσωτερικών Δυνάμεων:](#)

[Δ-Δ: Διοίκηση / Στελέχη Σχολικής Μονάδας](#)

[Δ-Ι: Ιστοσελίδες / Ιστότοποι](#)

[Δ-ΠΕ: Πρωτοβουλίες Εκπαιδευτικών](#)

[Δ-Σ: Σχολική Μονάδα](#)

[Δ-ΣΕ: Σύλλογος Εκπαιδευτικών](#)

[Δ-ΥΠ: Υλικοί Πόροι](#)

[Δ-Φ: Φορείς / Εξωσχολικοί Συνεργάτες](#)

Κωδικοποίηση Πίνακα Εσωτερικών Αδυναμιών:

[Α-ΓΚ: Γονείς / Κηδεμόνες](#)

[Α-Δ: Διοίκηση / Στελέχη Σχολικής Μονάδας](#)

[Α-Μ: Μαθητές/τριες](#)

[Α-ΜΚ: Μαθητικές Κοινότητες](#)

[Α-ΠΕ: Πρωτοβουλίες Εκπαιδευτικών](#)

[Α-Σ: Σχολική Μονάδα](#)

[Α-ΣΕ: Σύλλογος Εκπαιδευτικών](#)

Κωδικοποίηση Πίνακα Εξωτερικών Ευκαιριών:

[Ε-ΓΥ: Φορείς Υποστήριξης Εκπαιδευτικού Έργου](#)

[Ε-ΔΤ: Διεθνείς Τάσεις](#)

[Ε-ΕΛ: Ελεύθερο Λογισμικό / Λογισμικό Ανοιχτού Κώδικα / Δωρεάν Εφαρμογές](#)

[Ε-ΕΠ: Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών](#)

[Ε-ΚΠ: Καινοτόμα Προγράμματα Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών & Μαθητών/τριών](#)

[Ε-ΣΥ: Συγγράμματα](#)

[Ε-ΜΣ: Μαθητικά Συνέδρια / Ημερίδες](#)

[Ε-ΜΚ: Υποστήριξη Μαθητικών Κοινοτήτων και Μαθητών/τριών](#)

[Ε-ΘΠ: Θεσμικό Πλαίσιο](#)

[Ε-ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση](#)

Κωδικοποίηση Πίνακα Εξωτερικών Προκλήσεων/Απειλών:

Π-ΓΚ: Γονείς / Κηδεμόνες

Π-ΕΠ: Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών

Π-ΘΠ: Θεσμικό Πλαίσιο

Π-Κ: Κοινωνικό Πλαίσιο

Π-ΠΣΔ: Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο

Π-ΣΒ: Σχολικά Εγχειρίδια

Π-ΧΣ: Χρηματοδότηση Σχολικών Μονάδων

Π-ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

Πίνακας 1: Δυνάμεις στο Εσωτερικό Περιβάλλον

ΕΣΩΤΕΡΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	
Κωδικός	1. ΔΥΝΑΜΕΙΣ
Δ-Δ1	Πρωτοβουλία Διοίκησης: Διοργάνωση ΚΣΕ Β' Επιπέδου
Δ-Δ2	Θετική Στάση της Διοίκησης στη συμμετοχή του σχολείου σε προγράμματα ERASMUS+ και άλλες συμπράξεις με διοργάνωση από εκπαιδευτικούς
Δ-Ι1	Σχολική Ιστοσελίδα: Δημιουργία: Μάρτιος 2012 και συστηματική αναβάθμιση και ενημέρωση έως και 2017 από την υπεύθυνη συντονισμού του Αειφόρου Σχολείου
Δ-Ι2	Δημιουργία προσωπικών ιστοσελίδων και πλατφόρμας εξ αποστάσεως μάθησης με πρωτοβουλία εκπαιδευτικών του σχολείου
Δ-ΠΕ1	Διοργάνωση Δράσεων & Εκδηλώσεων με πρωτοβουλία εκπαιδευτικών: α) προώθηση του Αειφόρου Σχολείου και ενδυνάμωση μαθητικών κοινοτήτων, β) Ημέρα Σταδιοδρομίας, γ) Πολιτιστικές Εκδηλώσεις, δ) Παρουσιάσεις Επαγγελματιών και Ακαδημαϊκών σε μαθητές και λοιπές δραστηριότητες και Εκπαιδευτικές Επισκέψεις
Δ-ΠΕ2	Σχεδιασμός και Υλοποίηση Προγραμμάτων (με έγκριση Δ.Δ.Ε.) με πρωτοβουλία εκπαιδευτικών σε θέματα: α) πολιτιστικά, β) αγωγής υγείας, γ) αγωγής σταδιοδρομίας και δ) περιβαλλοντικά.
Δ-ΠΕ3	Διοργάνωση Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών στο σχολείο με πρωτοβουλίες εκπαιδευτικών: α) σε συνεργασία με το Σχολικό Σύμβουλο και β) στο πλαίσιο Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων
Δ-ΠΕ4	Πρωτοβουλία εκπαιδευτικών για υποβολή προτάσεων συμμετοχής του σχολείου σε συμπράξεις ERASMUS+ (κινητικότητα μαθητών ή/και εκπαιδευτικών για επιμόρφωση) και άλλα χρηματοδοτούμενα προγράμματα
Δ-ΠΕ5	Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών εκτός σχολικού ωραρίου (ειδικά σε θέματα νέων τεχνολογιών, σύγχρονων παιδαγωγικών μεθόδων, ειδικοτήτων κ.ά.) εντός και εκτός Ελλάδας
Δ-ΠΕ6	Μετεκπαίδευση εκπαιδευτικών: Μεταπτυχιακά, δεύτερες Ειδικότητες, Ξένες Γλώσσες, Επαγγελματικές Πιστοποιήσεις κ.ά.
Δ-ΠΕ7	Κριτική έρευνα δράσης σε προγράμματα και μαθήματα με σχετικές εισηγήσεις σε συνέδρια με πρωτοβουλία εκπαιδευτικών
Δ-ΠΕ8	Αυτοεπιμόρφωση εκπαιδευτικών και εισηγήσεις σε συνέδρια, συγγραφή άρθρων και εκπαιδευτικού υλικού
Δ-ΠΕ10	Παραγωγή ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού και ανάρτηση στη σχολική ιστοσελίδα, σε προσωπικές ιστοσελίδες εκπαιδευτικών, σε προσωπικές πλατφόρμες e-Learning και στο η-Τάξη.
Δ-ΠΕ11	Αξιοποίηση ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού και εξοπλισμού από προγράμματα που είχαν υλοποιηθεί στο σχολείο με έγκριση Δ.Δ.Ε., σε μαθήματα του τρέχοντος τυπικού Α.Π.Σ. με πρωτοβουλία εκπαιδευτικών
Δ-Σ1	Ιστορία σχολείου & Πλεονεκτήματα: Βραβεία, Πιστοποιήσεις, Μέλος ευρύτερων κοινοτήτων (ο-

	acle academy, aeiforum, συνεργασίες με άλλα σχολεία, επιχειρήσεις και οργανισμούς, συμμετοχή και διοργάνωση δράσεων κ.λπ.)
Δ-Σ2	Τα προσωπικά/επαγγελματικά e-mails εκπαιδευτικών είναι αναρτημένα στη σχολική Ιστοσελίδα (εκτός από τους εκπαιδευτικούς που δεν το χρησιμοποιούν συστηματικά ή δεν επιθυμούν την ανάρτησή του)
Δ-ΣΕ1	Κουλτούρα καινοτομίας, ανοιχτότητας και διαπολιτισμικότητας (2011-2016)
Δ-ΣΕ2	Θετική στάση μελών του συλλόγου εκπαιδευτικών για δημιουργία συλλόγου γονέων & κηδεμόνων
Δ-ΥΠ1	Υλικοί Πόροι: Επαρκείς τεχνολογικές υποδομές ανά μαθητή/τρια (εργαστήρια πληροφορικής και αίθουσες προβολών με πρόσβαση στο διαδίκτυο και projectors)
Δ-ΥΠ2	Υλικοί Πόροι: Εργαστήριο Φυσικών Επιστημών (από το 2013 με πρωτοβουλία εκπαιδευτικού σε συνεργασία με Εργαστηριακό Κέντρο Φυσικών Επιστημών)
Δ-ΥΠ3	Υλικοί Πόροι: μηχανήμα ανακύκλωσης (από το 2013 με πρωτοβουλία εκπαιδευτικού για περιβαλλοντικό πρόγραμμα σε συνεργασία με Διεθνή Οργανισμό).
Δ-Φ1	Δίκτυο Συνεργασιών του σχολείου με άλλες σχολικές μονάδες, δημόσιους και ιδιωτικούς οργανισμούς/επιχειρήσεις -κυρίως στο πλαίσιο πολυετούς περιβαλλοντικού προγράμματος (2012-2016) αλλά και άλλων πρωτοβουλιών των εκπαιδευτικών

Πίνακας 2: Αδυναμίες στο Εσωτερικό Περιβάλλον

Κωδικός	2. ΑΔΥΝΑΜΙΕΣ (Τρέχουσες) (>Areas of Improvement)
A-ΓΚ1	Μη ίδρυση συλλόγου Γονέων & Κηδεμόνων (2011-2017)
A-ΓΚ2	Γονείς & Κηδεμόνες: κατά το μεγαλύτερο ποσοστό μετανάστες 1ης γενιάς με δυσκολία επικοινωνίας στην ελληνική γλώσσα και, κατά περίπτωση, απροθυμία συστηματικής επικοινωνίας με το σχολείο
A-Δ1	Αρνητική αλλαγή στάσης διευθυντή σχετικά με την προώθηση προγραμμάτων στο σύλλογο εκπαιδευτικών (από Σεπτέμβριο 2016)
A-Δ2	Έλλειψη εμπιστοσύνης της διοίκησης στις δυνατότητες αυτενέργειας, αυτοοργάνωσης και υλοποίησης δράσεων από εκπαιδευτικούς και έλλειψη επιβράβευσης
A-Δ3	Έλλειψη εμπιστοσύνης της διοίκησης ή/και εκπαιδευτικών στις δυνατότητες αυτενέργειας, αυτοοργάνωσης και υλοποίησης δράσεων από μαθητές/τριες
A-Δ4	Αρνητική στάση της διοίκησης για τη δημιουργία συλλόγου γονέων & κηδεμόνων ¹⁸ .

¹⁸ Δ4/633/19.11.98 παρ. §14. «Ο διευθυντής του σχολείου, όπου δεν έχει ιδρυθεί σύλλογος γονέων, μεριμνά μόνο για τη σύγκληση γενικής συνέλευσης των γονέων, προκειμένου να ιδρυθεί αυτός, σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος. Ο διευθυντής του σχολείου, τουλάχιστον δεκαπέντε ημέρες πριν από τη γενική συνέλευση, καλεί τους γονείς και ενημερώνει σχετικά το σύλλογο των διδασκόντων».

A-M1	Προφίλ μαθητών του ΕΠΑ.Λ. (Πάσχου, 2016): χαμηλή αυτοεκτίμηση, χαμηλές επιδόσεις στα μαθήματα, έλλειψη επαγγελματικού οράματος
A-M2	Μεμονωμένα περιστατικά παραβατικών συμπεριφορών από μαθητές/τριες και καταλήψεις πριν τις μαθητικές εκλογές.
A-M3	Περιορισμένος αριθμός νέων εγγραφών (ένας από τους τομείς δεν λειτούργησε λόγω μειωμένου αριθμού μαθητών/τριών)
A-M4	Περιορισμένος αριθμός ενδιαφερόμενων αποφοίτων ΕΠΑ.Λ. για τη μαθητεία (δεν εγκρίθηκε τμήμα μαθητείας στη σχολική μονάδα για το 2017-18)
A-MK1	Μαθητικές Κοινότητες: έλλειψη πρωτοβουλιών, περιορισμένη ικανότητα διαπραγμάτευσης με δημοκρατικές διαδικασίες
A-ΠΕ1	Διαδικασίες Αξιολόγησης εκπαιδευτικού έργου από μαθητές/τριες: δεν έχουν αποφασιστεί από το σύλλογο εκπαιδευτικών. Εφαρμόζονται μεμονωμένες αξιολογήσεις με πρωτοβουλία εκπαιδευτικών σε μαθήματά τους.
A-ΠΕ2	Διαδικασίες διερεύνησης αναγκών γονέων & κηδεμόνων δεν έχουν αποφασιστεί από το σύλλογο εκπαιδευτικών. Εφαρμόζεται κατά περίπτωση ατομική ενημέρωση και συζήτηση με τους γονείς/κηδεμόνες που επικοινωνούν με το σχολείο.
A-Σ1	Ιδιαιτερότητες σχολικής μονάδας: παλαιό ενοικιασμένο κτίριο. Τα εργαστήρια υπάγονται σε Εργαστηριακό Κέντρο
A-ΣΕ1	Έλλειψη βούλησης των θετικά προσκείμενων μελών του συλλόγου εκπαιδευτικών για υποστήριξη στη δημιουργία συλλόγου γονέων & κηδεμόνων
A-ΣΕ2	Ωρολόγιο Πρόγραμμα: ο Σύλλογος Εκπαιδευτικών δεν θέτει προτεραιότητα στην αξιοποίηση των εργαστηρίων πληροφορικής και αιθουσών προβολών από ένα ποσοστό θεωρητικών μαθημάτων
A-ΣΕ4	Έλλειψη βούλησης διοίκησης ή/και εκπαιδευτικών για παιδαγωγικές συνεδριάσεις εκτός ωραρίου με θέματα: βελτίωση παιδαγωγικών μεθόδων και πρόληψη παραβατικών συμπεριφορών
A-ΣΕ5	Διασπορά αντιλήψεων εκπαιδευτικών για την εκπαιδευτική αξιοποίηση φορητών συσκευών στην τάξη: α) Θετικές, β) Μόνο υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις/συνθήκες, γ) Αρνητικές.
A-ΣΕ6	Περιορισμένο το ποσοστό εκπαιδευτικών που ασχολούνται με ανάπτυξη καινοτόμων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και διαδικασιών (περίπου 20% το 2016-17)
A-ΣΕ7	Ανταγωνισμός ειδικοτήτων για αύξηση των τμημάτων τους και πρόωθηση ειδικοτήτων που αυξάνουν τις αναθέσεις μαθημάτων τους
A-ΣΕ8	Μη παραγωγικές συγκρούσεις: από τη διοίκηση προωθούνται οι συζητήσεις άτυπων υποομάδων έναντι προγραμματισμένων ειδικών παιδαγωγικών συνεδριάσεων και σχολικών συμβουλίων
A-ΣΕ9	Κάποιες από τις αποφάσεις του Συλλόγου Εκπαιδευτικών δεν υλοποιούνται (πιθανή αιτία: δεν συνοδεύονται από σχέδιο δράσης και τρόπο αποτίμησης)
A-ΣΕ10	Η οργανωσιακή κουλτούρα (καινοτομίας, ανοιχτότητας και διαπολιτισμικότητας) δεν είναι ισχυρή, ωστόσο οι επιμέρους συνιστώσες της υποστηρίζονται ή εκφράζονται από άτομα ή άτυπες

ομάδες εκπαιδευτικών

Πίνακας 3: Ευκαιρίες στο Εξωτερικό Περιβάλλον

ΕΞΩΤΕΡΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ (PESTLE)	
Κωδικός	3. ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ
E-FY1	Φορείς για Υποστήριξη Μαθητών/τριών σε θέματα Συμβουλευτικής, Επαγγελματικού Προσανατολισμού κ.λπ. (π.χ. ΚΕ.ΣΥ.Π., Συμβουλευτικοί Σταθμοί Νέων κ.λπ.)
E-ΔΤ1	Διεθνείς Τάση: "Πλαίσιο μάθησης του 21ου αιώνα" (P21 Partnership for 21st Century Learning, 2008)
E-EΛ1	Ελεύθερο Λογισμικό/Λογισμικό Ανοιχτού Κώδικα: επιτρέπει τη χρήση και ανάπτυξη λογισμικού (π.χ. wikipedia, OpenStreetMap, SUGAR, Moodle, UBUNTU, OLPC, Arduino, Raspberry Pi, REPRAP κ.ά.) και ανοίγει ορίζοντες σε καινοτόμες μεθόδους μάθησης με χρήση και βελτίωση ψηφιακών εργαλείων
E-EΛ2	Δωρεάν Υπηρεσίες Λογισμικού (Software as a Service) με συνεργατικά εργαλεία π.χ. Google Cloud (gmail, forms, docs, presentations κ.ά.)
E-EΛ3	Δωρεάν πλατφόρμες δημιουργίας ιστοτόπων (blogs) (π.χ. Wordpress.com)
E-EΛ4	e-πλατφόρμες με διαδικτυακά εργαλεία, υπηρεσίες και υποστήριξη που ενθαρρύνει τα σχολεία στην Ευρώπη να αναπτύξουν εξ αποστάσεως συνεργασίες για την ανάπτυξη καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων. Διευκολύνει την πρόσβαση σε προγράμματα ERASMUS+. Αναγνωρισιμότητα μέσω βραβεύσεων ή/και ετικετών ποιότητας (TwinSpace-eTwinning, Open Discovery Space)
E-EΛ5	Δωρεάν Εργαλεία Αξιολόγησης Κινδύνων στην Εργασία (π.χ. OiRA tools)
E-EΛ6	Υποστηρικτικές Δομές e-Learning (η-τάξη) στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα
E-EΛ7	Παροχή δωρεάν χώρου για δημιουργία ιστοσελίδων εκπαιδευτικών και εκπαιδευτικών/διοικητικών μονάδων στο Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο.
E-EΛ8	Πληροφοριακό Σύστημα MySchool: Εισάγει διαδικασίες για ενίσχυση της διαφάνειας μεταξύ σχολικών μονάδων και άλλων υπηρεσιών του ΥΠΕΘ
E-ΕΠ1	Αρχείο διατριβών ελληνικών πανεπιστημίων (οι πιο πρόσφατες ενδέχεται να έχουν περιορισμένη πρόσβαση)
E-ΕΠ2	Παιδαγωγικά & Επιστημονικά Ακαδημαϊκά Περιοδικά και Συλλογικοί Τόμοι (συγγραφικό έργο εκπαιδευτικών & αυτοεπιμόρφωση)
E-ΕΠ3	Παιδαγωγικό/Εκπαιδευτικό Υλικό στο διαδίκτυο
E-ΕΠ4	Δωρεάν Πλατφόρμες Κοινωνικής Δικτύωσης (π.χ. Facebook, twitter κ.ά.)

E-EP5	Παροχή δωρεάν πρόσβασης σε πλατφόρμες e-Learning, δωρεάν webinars και δια ζώσης επιμόρφωση σε θέματα προγραμματισμού (π.χ. Oracle Academy)
E-EP6	Δίκτυο Α.Σ.: Καλές Πρακτικές - Αυτοεπιμόρφωση
E-EP7	Παιδαγωγικά & Επιστημονικά Συνέδρια (εισηγήσεις και επιμόρφωση εκπαιδευτικών)
E-EP8	Ευρωπαϊκά Προγράμματα Επιμόρφωσης που προϋποθέτουν μεσοπρόθεσμη εφαρμογή στην τάξη και συστηματική ανατροφοδότηση (π.χ. ERASMUS+ κ.ά.)
E-EP9	Σχολικοί Σύμβουλοι: Διοργανώσεις Εσωτερικής Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών, Διδακτικές κ.λπ.
E-EP10	Ευρωπαϊκά Προγράμματα κινητικότητας/επιμόρφωσης μαθητών/τριών και εκπαιδευτικών
E-KP1	Εκπαιδευτικά προγράμματα Μ.Κ.Ο. με αξιολόγηση και παροχή εσωτερικών κινήτρων σε ομάδες μαθητών με συντονιστές εκπαιδευτικούς (π.χ. Σωματείο Επιχειρηματικότητας Νέων κ.ά.)
E-KP2	Από το 2018 αναμένονται Δωρεάν Επιμορφωτικά Προγράμματα από Υ.Π.Ε.Θ.
E-SY2	Ομάδες εργασίας του Ι.Ε.Π. (π.χ. για συγγραφή βιβλίων, οδηγούς Α.Π.Σ. κ.λπ.)
E-MΣ1	Διοργάνωση Μαθητικών Συνεδρίων & Ημερίδων (ενίσχυση της αυτοεκτίμησης των μαθητών, ανάπτυξη δεξιοτήτων οργάνωσης, παρουσίασης και επικοινωνίας) από Σχολικούς Συμβούλους, Γραφεία Σχολικών Δραστηριοτήτων κ.ά.
E-MK1	Συνήγορος του Πολίτη/Παιδιού: Δράσεις για τη βελτίωση της Νομοθεσίας σχετικά με τη λειτουργία των μαθητικών κοινοτήτων (π.χ. Ερωτηματολόγιο σε μαθητές/τριες σχολείων)
E-ΘΠ1	Κριτήρια επιλογής διευθυντών σχολείων (2017): νέος Νόμος με μικρή ενίσχυση της αντικειμενικής μοριοδότησης για προσόντα σχετικά με τους παιδαγωγικούς δείκτες αειφόρου σχολείου.
E-ΘΠ2	Καθηκοντολόγιο Στελεχών Εκπαίδευσης και Συλλόγου Διδασκόντων και Θεσμικό Πλαίσιο για λειτουργία Σχολικών Συμβουλίων (ΦΕΚ 1340/2002)
E-ΘΠ3	Πρώθηση των ΕΠΑ.Λ. από το ΥΠΕΘ στα Μ.Μ.Ε.
E-ΘΠ4	Προτεινόμενες Μεσοπρόθεσμες & Μακροπρόθεσμες Αλλαγές (2016-2022) στο Πόρισμα της Επιτροπής Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής (Μάιος 2016)
E-ΕΕ1	Ευρωπαϊκή Ένωση: Εξακολουθεί να υφίσταται με τις βασικές δημοκρατικές αξίες της και η Ελλάδα αποτελεί κράτος-μέλος της
E-ΕΕ2	Χρηματοδοτούμενα Προγράμματα από Ε.Ε. κατόπιν υποβολής καινοτόμων προτάσεων

Πίνακας 4: Προκλήσεις / Απειλές στο Εξωτερικό Περιβάλλον

Κωδικός	4. ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ
Π-ΓΚ1	Φορολογικά αντικίνητρα αποθαρρύνουν τη δημιουργία Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων (Κεχαγιάς, 2016)
Π-ΕΠ1	Δεν έχουν εντοπιστεί επιμορφώσεις εκπαιδευτικών με θέμα την Κριτική Έρευνα Δράσης για αυτοαξιολόγηση εκπαιδευτικού έργου. Ανάλογα σεμινάρια απευθύνθηκαν στο παρελθόν μόνο σε στελέχη της εκπαίδευσης (Συμβούλους και Διευθυντές Σχολείων από το Ι.Ε.Π.)
Π-ΕΠ2	Δεν προβλέπεται δωρεάν πρόσβαση σε ξενόγλωσσο ψηφιακό ακαδημαϊκό υλικό για εκπαιδευτικούς.
Π-ΕΠ3	Υψηλό Κόστος Μεταπτυχιακών και Επιμορφωτικών Προγραμμάτων από φορείς του δημόσιου ή/και ιδιωτικού τομέα και δεν προβλέπεται από το 2010 μακροχρόνια άδεια για Μεταπτυχιακές Σπουδές
Π-ΘΠ1	Καθυστερημένη αποστολή Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών, σημειώσεων και οδηγιών μαθημάτων
Π-ΘΠ2	Έλλειψη αναγνωρισιμότητας για οργάνωση και υλοποίηση προγραμμάτων εκτός σχολικού ωραρίου από εκπαιδευτικούς (π.χ. κατάργηση 2ωρου, μη αποστολή βεβαιώσεων υλοποίησης από κάποια Γραφεία Δ.Δ.Ε. κ.λπ.)
Π-ΘΠ3	Δεν εφαρμόζονται διαδικασίες συστηματικής αξιολόγησης στελεχών εκπαίδευσης στη διάρκεια της θητείας τους (παρότι υφίσταται καθηκοντολόγιο)
Π-ΘΠ4	Η χρήση φορητών συσκευών στη μαθησιακή διαδικασία υπό προϋποθέσεις, αναφέρεται σε μία πρόταση-οδηγία του Ι.Ε.Π. αλλά δεν έχει θεσμοθετηθεί (iefimerida, 2016)
Π-ΘΠ5	Από το θεσμικό πλαίσιο δεν προβλέπονται συστηματικές εκπαιδευτικές έρευνες που να αποτυπώνουν την άποψη μαθητών/τριων ή/και γονέων για το βαθμό ικανοποίησής τους από τη μαθησιακή εμπειρία
Π-ΘΠ6	«Η τάξη του μέλλοντος - mobile learning» σε αντίθεση με το ελληνικό θεσμικό εκπαιδευτικό πλαίσιο
Π-ΘΠ7	Κατάργηση μαθήματος Σ.Ε.Π. από Γ' Γυμνασίου (αποσπασματική ενημέρωση τελιόφοιτων Γυμνασίου από διευθυντές σχολείων, αλλά υλοποιούνται δράσεις με πρωτοβουλία εκπαιδευτικών Γυμνασίων σε συνεργασία με ΚΕ.ΣΥ.Π.)
Π-ΘΠ8	Δεν έχουν τεθεί θεσμικά σε διαβούλευση διαδικασίες αυτοαξιολόγησης σχολικής μονάδας και εκπαιδευτικού έργου
Π-ΘΠ9	Συζητείται θεσμοθέτηση 4ταξίου Γυμνασίου και κατάργηση της Α' ΕΠΑ.Λ. & ΓΕ.Λ.
Π-ΘΠ10	Έλλειψη αναγνωρισιμότητας για πρωτοβουλίες εκπαιδευτικών που παρέχουν προστιθέμενη αξία στη σχολική τους μονάδα (π.χ. δεν προβλέπεται επιπλέον μοριοδότηση για προτεραιότητα στις αναθέσεις μαθημάτων (εξαιρούνται τα πειραματικά σχολεία που οι εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες μοριοδοτούνται στην επιλογή εκπαιδευτικών).

Π-Κ1	Χαμηλή κοινωνική εκτίμηση των ΕΠΑ.Λ.
Π-ΠΣΔ1	Τεχνικά προβλήματα στη λειτουργία εκπαιδευτικών ιστοσελίδων και e-learning πλατφορμών που φιλοξενούνται στο Πανελλήνιο Σχολικό Δίκτυο.
Π-ΠΣΔ2	Ελλιπείς υποδομές υπηρεσίας φιλοξενίας CMS & LMS στο Π.Σ.Δ. (καθυστερήσεις στα LMS & CMS σχολείων και εκπαιδευτικών και μη έγκαιρη ενημέρωση MySQL και PHP ώστε να υποστηρίζονται τα πιο σύγχρονα LMS & CMS).
Π-ΣΒ1	Στην πλειοψηφία τους τα σχολικά βιβλία του ΕΠΑ.Λ. δεν βασίζονται στη σύνδεση θεωρίας-καθημερινότητας, δεν έχουν σχεδιαστεί με σκοπό την ανάπτυξη κριτικής σκέψης, δεν συνοδεύονται από δομημένο πολυμεσικό υλικό, η δομή και το περιεχόμενό τους δεν υποστηρίζει τη δημιουργία ολοκληρωμένων έργων και δεν περιλαμβάνουν ερωτηματολόγια αξιολόγησής τους από τους/τις μαθητές/τριες και τους εκπαιδευτικούς
Π-ΧΣ1	Συγχωνεύσεις και Καταργήσεις ΕΠΑ.Λ. ή/και Τομέων και υποχρηματοδότηση σχολικών μονάδων
Π-ΧΣ2	Μείωση εγγραφών ή/και μετεγγραφών μαθητών/τριών σε ΕΠΑ.Λ.
Π-ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση-Σενάριο 2: Ο πολιτικός χάρτης στην Ευρώπη αλλάζει, η Ε.Ε. διασπάται και η Ελλάδα στρέφεται σε μια συντηρητική πολιτική απομόνωσης.

Πίνακας 5: Στρατηγική maxi (Strengths) ~ maxi(Opportunities) ~ {mini Threats}

5. Στρατηγική maxi (Strengths) ~ maxi(Opportunities) ~ {mini Threats}
ΔΕ-Α. ΒΑΣΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ: ΑΥΞΗΣΗ ΜΑΘΗΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ
ΔΕ-Α.1.1 Ενδοσχολική Έρευνα: Διερεύνηση Αναγκών για εντοπισμό παραγόντων που αυξάνουν την ικανοποίηση των μαθητών/τριών από τη σχολική εμπειρία (πιθανό να ενισχυθούν οι εγγραφές/μετεγγραφές μαθητών/τριών μέσω word-of-mouth)
ΔΕ-Α.1.2 Σχεδιασμός Εκπαιδευτικού Υλικού, Προγραμμάτων & Δράσεων με βάση τα αποτελέσματα της Ενδοσχολικής Έρευνας
Δ-ΠΕ: 7, 8, Δ-Ι1, Ι2 ~ Ε-ΕΛ2, Ε-ΕΠ4 ~ {Π-ΕΠ1, Π-ΘΠ5}
ΔΕ-Α.2. Αύξηση μαθητικού δυναμικού Α' ΕΠΑ.Λ.: Στοχευμένη προώθηση: α) από το ΥΠΕΘ και β) με σχεδιασμένα διαδραστικά προγράμματα Σ.Ε.Π. για Γ' Γυμνασίου σε συνεργασία με ΚΕ.ΣΥ.Π. (πιθανή έγκριση προγράμματος από ΙΕΠ) και στη συνέχεια προώθηση μέσω σχολικής ιστοσελίδας, ενημερωτικών e-mails σε Γυμνάσια μέσω της Δ.Δ.Ε. (με την προϋπόθεση ότι δεν θα πραγματοποιηθεί η Π-ΘΠ9: 4τάξιο Γυμνάσιο)
Δ-ΠΕ1 ~ Ε-ΓΥ1, Δ-Ι1, Ε-ΘΠ3 ~ {Π-ΘΠ9 ~ Α-Μ: 3, 4}
ΔΕ-Β. ΒΑΣΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ: ΒΕΛΤΙΩΣΗ/ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ σε κάθε επίπεδο της σχολικής μονάδας (συσχετίζεται με τους Βασικούς Σκοπούς Α και Γ)

Περαιτέρω αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών για ενίσχυση της αλληλεπίδρασης των μελών της σχολικής μονάδας (μαθητών/τριών, γονέων/κηδεμόνων, εκπαιδευτικών κ.λπ.) για έρευνα, επικοινωνία και ενημέρωση. Προϋποθέτει αξιοποίηση υπαρχόντων συνεργατικών εργαλείων αλλά κυρίως χρειάζεται τη βούληση της διοίκησης, του συλλόγου εκπαιδευτικών και των εκπαιδευτικών που θα αναλάβουν τη δημιουργία και τη διαχείρισή του
Δ-ΠΕ5, Δ-Σ2, Δ-ΥΠ1, Δ-Ι: 1, 2 ~ Ε-ΕΛ: 2, 5, 7, 8, Ε-ΕΠ4 ~ {Π-ΠΣΔ: 1, 2, Α-ΣΕ 4, 6, 8, 9}
ΔΕ-Γ. ΒΑΣΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ: ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ
ΔΕ-Γ1. Μετεκπαίδευση & Δια Βίου Μάθηση
Δ-ΠΕ: 3, 4, 5, 6 ~ Ε-ΕΠ: 5, 7, Ε-ΔΤ1 ~ {Π-ΕΠ3}
ΔΕ-Γ2. Μάθηση από ομότιμους & Εσωτερική Επιμόρφωση
Δ-ΠΕ: 3, 4, 6 ~ Ε-ΕΠ7
ΔΕ-Γ3. Επιμόρφωση με Εφαρμογή στην Τάξη & Ανατροφοδότηση
Δ-ΠΕ: 3, 4 ~ Ε-ΕΠ8
ΔΕ-Γ4. Σχεδιασμός, Οργάνωση & Υλοποίηση καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων & δράσεων σε συνεργασία με μαθητές/τριες και εξωτερικούς συνεργάτες (π.χ. Σ.Ε.Ν.)
Δ-ΠΕ: 1, 2, 3, 4, 7 ~ Ε-ΚΠ1
ΔΕ-Δ. ΒΑΣΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ: ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΜΕΙΩΣΗ ΚΟΣΤΟΥΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ, ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΠΡΟΣΘΕΤΩΝ ΠΟΡΩΝ & ΜΕΙΩΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΥ ΑΠΟΤΥΠΩΜΑΤΟΣ
Υποβολή νέων προτάσεων σύμπραξης σε χρηματοδοτούμενα προγράμματα εστιασμένα στην αντιμετώπιση ιδιαιτεροτήτων της σχολικής μονάδας που αυξάνουν το κόστος λειτουργίας της.
Δ-Φ1, Δ-ΠΕ: 1, 2, 4, Δ-ΥΠ: 1, 2, 3, Δ-Σ1, Δ-ΣΕ1 ~ Ε-ΕΕ2, Ε-ΘΠ: 1, 2, 4, Ε-ΕΛ2, Ε-ΕΠ4 ~ {Π-ΘΠ: 6, 10, Π-ΕΕ: 1}
ΔΕ-Ε. ΒΑΣΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ: ΕΝΙΣΧΥΣΗ και ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗ ΔΙΚΤΥΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ: Συνεργασία στο σχεδιασμό, προγραμματισμό και υλοποίηση δράσεων και προγραμμάτων
ΔΕ-Ε1. Πρόταση σε Σχολικούς Συμβούλους και Γραφεία Σχολικών Δραστηριοτήτων για ετήσια εσωτερική επιμόρφωση με Εφαρμογή στο σχολείο με θέμα την Παιδαγωγική Έρευνα (έμφαση στην κριτική έρευνα δράσης) για εκπαιδευτικούς και στελέχη εκπαίδευσης
Δ-ΠΕ: 1, 2, 3, 4, 7 ~ Ε-ΘΠ: 2, 4, Ε-ΕΠ9
ΔΕ-Ε2. Πρόταση στο ΙΕΠ να εντάξει στα προγραμματιζόμενα για το 2018 μοριοδοτούμενα προγράμματα επιμόρφωσης εκπαιδευτικών θέματα: Παιδαγωγικής Έρευνας, Ειδικής Αγωγής, Συμβουλευτικής για εκπαιδευτικούς και στελέχη εκπαίδευσης με Σύγχρονες Εκπαιδευτικές Μεθόδους: Βιωματικά Εργαστήρια, Blended Learning, με εφαρμογή στο Σχολείο και ανατροφοδότηση.
Δ-ΠΕ: 1, 2, 3, 4, 7 ~ Ε-ΘΠ: 2, 4, Ε-ΚΠ2, Ε-ΔΤ1
ΔΕ-Ε3. Ενίσχυση του δικτύου Α.Σ. και διαβούλευση σε συνεργασία με το Ι.Ε.Π. για ευρύτερη κοινωνική αποδοχή και θεσμοθέτηση του Α.Σ.

Δ-Φ1, Δ-ΣΕ1, Δ-ΠΕ1 ~ Ε-ΘΠ: 2, 4, Ε-ΔΤ1

Πίνακας 6: Στρατηγική mini(Weaknesses) ~ maxi(Opportunities) ~ {maxi Strengths}

6. Στρατηγική mini(Weaknesses) ~ maxi(Opportunities) ~ {maxi Strengths}
ΑΕ-Α. ΒΑΣΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ: ΜΕΙΩΣΗ ΜΑΘΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΡΡΟΗΣ
ΑΕ-Α.1. Εξατομικευμένη Υποστήριξη Μαθητών/τριών
ΑΕ-Α1.1. Ενδοσχολική Έρευνα: Διερεύνηση Προσδοκιών μαθητών/τριών και προβλημάτων που αντιμετωπίζουν και συνεργασία με αρμόδιους φορείς για την υποστήριξή τους
ΑΕ-Α.1.2 Πρωτοβουλία εκπαιδευτικών για την ενίσχυση της εξ αποστάσεως επικοινωνίας Εκπαιδευτικών-Μαθητών/τριών με χρήση εργαλείων ψηφιακής επικοινωνίας
A-Δ2, A-M1, A-M2 ~ E-MK1, E-ΕΛ: 2, 8, Ε-ΘΠ: 2, 4 ~ {Δ-Ι1, Δ-ΠΕ7, Δ-Σ2, Δ-Φ1}
ΑΕ-Α.2. Εξατομικευμένη Υποστήριξη Γονέων & Κηδεμόνων
ΑΕ-Α.2.1 Ενδοσχολική Έρευνα: Διερεύνηση Προσδοκιών Γονέων/Κηδεμόνων για το σχολείο και το μέλλον των παιδιών τους και καταγραφή ενδεχόμενων προβλημάτων που αντιμετωπίζουν και επιθυμητών μέσων και ωρών επικοινωνίας με το σχολείο.
Προϋποθέτει ότι ο Σύλλογος Εκπαιδευτικών έχει σχεδιάσει σχετικό ερωτηματολόγιο το οποίο συμπληρώνεται από τους γονείς/κηδεμόνες την περίοδο εγγραφών και δηλώνονται τα επιθυμητά μέσα και ώρες επικοινωνίας.
ΑΕ-Α.2.2 Αξιοποίηση Εργαλείων Επικοινωνίας & Ορισμός Υπεύθυνων Επικοινωνίας και Σχεδιασμός Δράσεων με βάση τα αποτελέσματα της Ενδοσχολικής Έρευνας
Ουσιαστική Επικοινωνία με Γονείς/Κηδεμόνες: Παροχή εναλλακτικών τρόπων επικοινωνίας και εκτός σχολικού ωραρίου (π.χ. Email, skype, Facebook κ.λπ.)
Σχεδιασμός Δράσεων που να εμπλέκουν ενεργά γονείς/κηδεμόνες και μαθητές/τριες
Ενημέρωση των γονέων/κηδεμόνων για Κέντρα Συμβουλευτικής (ΚΕ.ΣΥ.Π.) και άλλους Φορείς για την υποστήριξή τους σε ιδιαίτερα θέματα που αντιμετωπίζουν
A-ΓΚ2, A-Δ4, A-ΠΕ2, A-ΣΕ1, 4, 8, 9 ~ E-ΓΥ1, E-ΕΛ2, E-ΕΠ4 ~ {Δ-ΠΕ1, Δ-ΣΕ: 1, 2}
ΑΕ-Β. ΒΑΣΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ: ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΣΥΛΛΟΓΙΚΩΝ, ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ
ΑΕ-Β1. ΓΟΝΕΙΣ & ΚΗΔΕΜΟΝΕΣ: Η μη ίδρυση συλλόγου γονέων & κηδεμόνων (2011-2017) θα μπορούσε να καλυφθεί με ατομική πρόσκληση των ενδιαφερόμενων για συμμετοχή σε σχολικά συμβούλια ¹⁹ -π.χ. για τη διοργάνωση εκπαιδευτικών & κοινωνικών δραστηριοτήτων

¹⁹ Εφόσον δεν υφίσταται νόμιμος εκπρόσωπος γονέων & κηδεμόνων, μπορούν να συμμετέχουν ατομικά ακόμα και χωρίς το δικαίωμα ψήφου με βάση την Δ4/ 543/21-10-1998 ΥΠ.Ε.Π.Θ.: «Το Σχολικό Συμβούλιο μπορεί να καλεί στις συνε-

A-Δ4, A-ΓΚ: 1, 2, A-ΣΕ: 1, 4, 8, 9, 10 ~ E-ΘΠ: 1, 2, 4, E-ΕΕ1 ~ {Δ-ΠΕ1, Δ-ΣΕ2}

ΑΕ-Β2. ΜΑΘΗΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ

ΑΕ-Β.2.1. Ενδυνάμωση Μαθητικών Κοινοτήτων: Προώθηση Δημοκρατικών Διαδικασιών και Ενεργού Συμμετοχής (ετήσια αύξηση 20% τεκμηριωμένων αιτημάτων με σχέδια δράσης 5μελών, Υπεύθυνος Εκπαιδευτικός), Επίλυση Συγκρούσεων μεταξύ μαθητών/τριών (ετήσια μείωση σχολικού εκφοβισμού κατά 15%)

1) Αξιοποίηση της σχολικής ιστοσελίδας: στο μενού "Μαθητικές Κοιότητες" προστίθενται: α) Google Forms για ανάρτηση πρακτικών συνελεύσεων με σχέδια δράσης 5- & 15-μελών, e-διαβουλεύσεων και OiRA tools και β) έντυπα για αίτημα συνέλευσης και αποφάσεις με σχέδια δράσης και γ) έντυπα διαμεσολάβησης για επίλυση διαφωνιών μαθητών/τριών από εκπαιδευτικούς ή εκπαιδευμένες ομάδες μαθητών

ΑΕ-Β.2.2. Δημιουργία επιπλέον Ιστοτόπου Ελεύθερης Έκφρασης και Επικοινωνίας μαθητών/τριών που θα διαχειρίζεται **από μαθητική ομάδα** εκλεγμένη από τους ίδιους με σχετικό υπερσύνδεσμο στη σχολική ιστοσελίδα στο μενού "Μαθητικές Κοιότητες"

ΑΕ-Β.2.3. Χρήση του OiRA tools for Schools για δημοσίευση ατομικών και συλλογικών αιτημάτων βελτίωσης της σχολικής ζωής με σχετικό υπερσύνδεσμο στη σχολική ιστοσελίδα στο μενού "Μαθητικές Κοιότητες"

A-MK1, A-Δ3, A-M1, A-M2 ~ E-MK1, E-ΕΛ: 2, 3, 5, E-ΘΠ: 2, 4 ~ {Δ-Ι: 1, 2, Δ-ΠΕ7, Δ-Σ2}

ΑΕ-Γ. ΒΑΣΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ: ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

ΑΕ-Γ1. Αύξηση του ποσοστού εκπαιδευτικών: α) που ασχολούνται με ανάπτυξη καινοτόμων εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων και διαδικασιών κατά 15% κάθε έτος και β) που επιμορφώνονται κατά 10% κάθε έτος

ΑΕ-Γ1.1: Ενδοσχολική Έρευνα Επιμορφωτικών Αναγκών. Διερεύνηση Αναγκών των Εκπαιδευτικών σε θέματα επιμόρφωσης και Καταγραφή των Προτάσεών τους για Σχέδια Δράσης που εκτιμούν ότι θα διευκολύνουν το εκπαιδευτικό τους έργο και προώθηση της πρότασης στους αρμόδιους σχολικούς συμβούλους και στο Ι.Ε.Π.

ΑΕ-Γ1.2. Ενδοσχολική Έρευνα για την επίτευξη ενός ΚΟΙΝΟΥ σκοπού (π.χ. την Αύξηση Μαθητικού Δυναμικού

Π.χ.: Υπενθύμιση του κοινού σκοπού "Α: ΑΥΞΗΣΗ ΜΑΘΗΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ" και των Εσωτερικών Δυνάμεων και Επιτευγμάτων του σχολείου στο Σύλλογο Εκπαιδευτικών και πρόταση για έρευνα σχετικά με τους παράγοντες ικανοποίησης των μαθητών/τριών του σχολείου και απόψεων των γονέων/κηδεμόνων τους ή άλλων θεμάτων που οι εκπαιδευτικοί πιστεύουν ότι επηρεάζουν τις νέες εγγραφές μαθητών (καταιγισμός ιδεών). Προώθηση της ιδέας στο σύλλογο εκπαιδευτικών από εκπαιδευτικό -σε περίπτωση που για το διευθυντή του σχολείου ισχύει η **A-Δ1**.

A-ΠΕ1, A-ΣΕ: 6, 10, A-Δ2 ~ E-ΘΠ2, ~ {Δ-ΠΕ: 7, Δ-Σ1}

ΑΕ-Δ. ΒΑΣΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ: ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΜΕΙΩΣΗ ΚΟΣΤΟΥΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ, ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΠΡΟΣΘΕΤΩΝ ΠΟΡΩΝ & ΜΕΙΩΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΥ ΑΠΟΤΥΠΩΜΑΤΟΣ

δριάσεις του οποιονδήποτε για να δώσει πληροφορίες ή γνώμη σχετικά με τα θέματα που συζητούνται. Ο προσκληθείς αποχωρεί από τη συνεδρίαση πριν από την ψηφοφορία.»)

ΑΕ-Δ1: α) υποστήριξη και προώθηση των περιβαλλοντικών δράσεων και προγραμμάτων, β) ενεργοποίηση των μαθητικών κοινοτήτων και γ) ενίσχυση της συνεργασίας με άλλους φορείς για χρηματοδοτούμενες συμπράξεις
A-Δ: 1, 2, 3, A-Σ1, A-MK1 ~ E-ΘΠ: 1, 2, 4, E-MΣ1, E-ΕΛ5, E-ΕΕ2 ~ {Δ-Φ1, Δ-ΠΕ: 1, 2, Δ-ΥΠ3}
ΑΕ-Ε. ΒΑΣΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ: ΕΝΙΣΧΥΣΗ και ΕΝΕΡΓΟΠΟΙΗΣΗ ΔΙΚΤΥΟΥ ΣΥΝΕΡΓΑΤΩΝ: Η ύπαρξη Δικτύων Συνεργατών μπορεί να περιορίσει αδυναμίες της σχολικής μονάδας όπως πιθανή έλλειψη υποστήριξης από συναδέλφους ή/και τη διοίκηση στην υλοποίηση καινοτόμων δράσεων και προγραμμάτων (ιδίως όταν η αρχική ιδέα έχει προκύψει από μεμονωμένα άτομα (μαθητές/τριες ή και εκπαιδευτικούς) αλλά αντιμετωπίζεται με επιφυλακτικότητα από την πλειοψηφία της σχολικής κοινότητας.
A-Δ: 1, 2, 3, A-ΣΕ: 6, 8, 10 ~ E-ΓΥ1, E-ΚΠ1, E-ΕΠ: 6, 9, E-ΘΠ4 ~ {Δ-ΠΕ:2, 4, 7}

Πίνακας 7: Στρατηγική maxi(Strengths) ~ mini(Threats)

7. Στρατηγική maxi(Strengths) ~ mini(Threats)
ΔΠ-Α. ΒΑΣΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ: ΔΙΑΤΗΡΗΣΗ ή/και ΑΥΞΗΣΗ ΜΑΘΗΤΙΚΟΥ ΔΥΝΑΜΙΚΟΥ
ΔΠ-Α.1.1 Ενδοσχολική Έρευνα ανά Μάθημα: Διερεύνηση Αναγκών για εντοπισμό παραγόντων που αυξάνουν την ικανοποίηση των μαθητών/τριών από το σχεδιασμό κάθε μαθήματος
ΔΠ-Α.1.2 Ανασχεδιασμός της εκπαιδευτικής μεθοδολογίας: επιλογή των κατάλληλων τεχνικών και μέσων και δημιουργία προσαρμοσμένου εκπαιδευτικού υλικού και διαθεματικών δραστηριοτήτων (σχετικών και με το Σ.Α.Σ.) με βάση τα αποτελέσματα της Ενδοσχολικής Έρευνας στο κάθε μάθημα
Ωστόσο δεν υφίσταται μέχρι σήμερα αναγνώριση του έργου του εκπαιδευτικού από το Υ.Π.Ε.Θ. (π.χ. μοριοδότηση, προτεραιότητα σε αναθέσεις κ.ά.). Εναλλακτικά, ο εκπαιδευτικός μπορεί -κατά το δυνατό και ανάλογα με τη φύση του μαθήματός του, να εντάξει το μάθημα σε κάποιο Διεθνές ή Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα για ηθική αναγνώριση και επαγγελματική βελτίωση, π.χ. ατομική ετικέτα ποιότητας που απονέμεται ατομικά στον κάθε εκπαιδευτικό (Εγκύκλιος ΥΠΕΘ, 2016), ή/και να ενταχθεί σε εθελοντικές ομάδες του Ι.Ε.Π. για παραγωγή εκπαιδευτικού υλικού κ.ά.
Δ-ΠΕ: 7, 8, 10, 11, Δ-Σ1, Δ-Ι1, Ι2, Δ-ΥΠ: 1, 2, 3 ~ Π-ΕΠ1, Π-ΘΠ: 4, 5, 6, 8, Π-ΠΣΔ: 1, 2, Π-ΣΒ: 1, 2 ~ {E-ΕΛ: 1 έως 7, E-ΔΤ1, E-ΕΠ: 3 έως 6}
ΔΠ-Α.2. Αύξηση μαθητικού δυναμικού Α' ΕΠΑ.Λ. στην περίπτωση που θα πραγματοποιηθεί η θεσμική αλλαγή για "4τάξιο Γυμνάσιο" (Π-ΘΠ9): Στοχευμένη προώθηση με σχεδιασμένα διαδραστικά προγράμματα Σ.Ε.Π. για Δ' Γυμνασίου σε συνεργασία με ΚΕ.ΣΥ.Π. (πιθανή έγκριση προγράμματος από ΙΕΠ) και στη συνέχεια προώθηση μέσω σχολικής ιστοσελίδας, ενημερωτικών e-mails σε Γυμνάσια μέσω της Δ.Δ.Ε.
ΔΠ-Γ1.3. Αύξηση ενδιαφερόμενων αποφοίτων για Μαθητεία στο σχολείο: Προϋποθέτει έγκαιρη ενημέρωση στο πλαίσιο δράσεων και διερεύνηση των παραγόντων που επηρεάζουν τις αποφάσεις σταδιοδρομίας των μαθητών της Β' και Γ' τάξης ΕΠΑ.Λ.
Δ-ΠΕ1, Δ-Ι1 ~ Π-ΘΠ9 ~ {A-M: 3, 4 ~ E-ΓΥ1}

ΔΠ-Β. ΒΑΣΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ: ΒΕΛΤΙΩΣΗ/ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΩΝ σε κάθε επίπεδο της σχολικής μονάδας
Περαιτέρω αξιοποίηση των Νέων Τεχνολογιών για ενίσχυση της αλληλεπίδρασης των μελών της σχολικής μονάδας (μαθητών/τριών, γονέων/κηδεμόνων, εκπαιδευτικών κ.λπ.) για έρευνα, επικοινωνία και ενημέρωση. Προϋποθέτει αναβάθμιση του MySchool για περεταίρω αξιοποίησή του στην άμεση ανατροφοδότηση/ενημέρωση μαθητών/τριών και γονέων/κηδεμόνων, αξιοποίηση υπαρχόντων συνεργατικών εργαλείων που να υποστηρίζονται από τη διοίκηση, το σύλλογο εκπαιδευτικών και των εκπαιδευτικών που θα αναλάβουν τη δημιουργία και διαχείρισή τους.
Δ-ΠΕ5, Δ-Σ2, Δ-ΥΠ1, Δ-Ι: 1, 2 ~ Π-ΠΣΔ: 1, 2 ~ {Α-ΣΕ 4, 6, 8, 9 ~ Ε-ΕΛ: 2, 5, 7, 8, Ε-ΕΠ4}
ΔΠ-Γ. ΒΑΣΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ: ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ
ΔΠ-Γ1. Αυτοεπιμόρφωση
Δ-ΠΕ8 ~ Π-ΕΠ2 ~ {Ε-ΕΠ: 1, 2, 3, 4}
ΔΠ-Γ6. Επιμέρους Κριτική Έρευνα Δράσης στο πλαίσιο μαθημάτων ή/και εξωσχολικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων
Δ-ΠΕ7 ~ Π-ΕΠ: 1, 2 ~ {Ε-ΕΠ6}
ΔΠ-Δ. ΒΑΣΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ: ΠΕΡΑΙΤΕΡΩ ΜΕΙΩΣΗ ΚΟΣΤΟΥΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ, ΑΝΑΖΗΤΗΣΗ ΠΡΟΣΘΕΤΩΝ ΠΟΡΩΝ & ΜΕΙΩΣΗ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΥ ΑΠΟΤΥΠΩΜΑΤΟΣ
Ένταξη των Δεικτών του Σ.Α.Σ. που αφορούν την περιβαλλοντικά φιλική διαχείριση φυσικών πόρων σε μαθήματα του Α.Π.Σ.
Δ-Τ1, Δ-ΠΕ: 1, 2, 11, Δ-Σ1, Δ-ΣΕ1, Δ-ΥΠ: 1, 2, 3, Δ-Φ1 ~ Π-ΘΠ: 6, 10, Π-ΣΒ1, Π-ΧΣ1, Π-ΕΕ1

Πίνακας 8: Στρατηγική mini(Weaknesses) ~ mini(Threats)

8. Στρατηγική mini(Weaknesses) ~ mini(Threats)
ΒΑΣΙΚΟΣ ΣΚΟΠΟΣ: ΜΕΤΑΛΑΜΠΑΔΕΥΣΗ ΤΟΥ ΟΡΑΜΑΤΟΣ ΤΟΥ Σ.Α.Σ. ΣΕ ΑΛΛΕΣ ΣΧΟΛΙΚΕΣ ΜΟΝΑΔΕΣ
ΑΠ1 - Περίπτωση Υποβάθμισης Σχολικής Μονάδας με κατάργηση τομέων (Β' & Γ') ή/και μείωση τμημάτων: το σχολείο θα υφίσταται ως αυτόνομη οντότητα αλλά ο αριθμός των εκπαιδευτικών θα μειωθεί και μεταξύ αυτών πιθανόν να είναι εκείνοι που το υποστήριζαν καθότι λόγω της έλλειψης αξιολόγησης εκπαιδευτικών με βάση αντικειμενικούς δείκτες (ανάλογους με του Σ.Α.Σ.) δεν θα προηγηθούν για παραμονή στο ίδιο σχολείο έναντι άλλων με τα συμβατικά μόρια μετάθεσης. Στη δυσμενέστερη περίπτωση απειλείται η βιωσιμότητα της σχολικής μονάδας αλλά και του Σ.Α.Σ. στη μονάδα αυτή.
Α-Σ1, Α-ΣΕ7, Α-ΣΕ8 ~ Π-ΘΠ9, Π-ΧΣ2

ΑΠ2 - Περίπτωση Συγχώνευσης Σχολικής Μονάδας: το σχολείο δεν θα υφίσταται πλέον ως αυτόνομη οντότητα και εάν ο πυρήνας των εκπαιδευτικών και των μαθητών/τριών που το υποστήριζαν διατηρηθεί, στην ευνοϊκότερη εκδοχή είναι πιθανό να επιδιώξει τη μεταφορά της τεχνογνωσίας στο νέο σχολείο αλλά με ιδιαίτερες δυσκολίες και αμφίβολο αποτέλεσμα εάν τα χαρακτηριστικά του άλλου σχολείου δεν συνάδουν με τις βασικές αξίες του Σ.Α.Σ. Στη δυσμενέστερη περίπτωση το Σ.Α.Σ. θα αποτελέσει παρελθόν και οι εκπαιδευτικοί που υποστήριζαν το Σ.Α.Σ.: είτε α) περιορίζονται αναγκαστικά στις επιταγές ενός ακόμα συμβατικού σχολείου καταπιέζοντας τη δημιουργική δυναμική τους, είτε β) αιτούνται θέσεις που τους επιτρέπουν να μεταλαμπαδεύσουν το όραμα του Σ.Α.Σ. σε περισσότερα σχολεία ή/και να παρέμβουν θεσμικά.

A-Σ1, A-ΣΕ7, A-ΣΕ8 ~ Π-ΘΠ9, Π-ΧΣ1, Π-ΧΣ2

ΑΠ3 - Περίπτωση Κατάργησης Σχολικής Μονάδας: το σχολείο δεν θα υφίσταται πλέον ενώ οι εκπαιδευτικοί που το υποστήριζαν θα έχουν διασκορπιστεί σε διαφορετικά σχολεία και καθένας τους είναι πιθανό να επιδιώξει τη μεταφορά της τεχνογνωσίας του σε άλλο σχολείο εκτός και εάν τα χαρακτηριστικά του νέου σχολείου δεν συνάδουν με τις βασικές αξίες του Σ.Α.Σ. οπότε κάθε εκπαιδευτικός χάνει τη δημιουργική δυναμική του και περιορίζεται αναγκαστικά στις επιταγές ενός ακόμα συμβατικού σχολείου. Στη δυσμενέστερη περίπτωση κάποιοι εκπαιδευτικοί είτε: α) απολύονται χωρίς καμία αναγνώριση για το έργο τους καθότι λόγω της έλλειψης αξιολόγησης εκπαιδευτικών με βάση αντικειμενικούς δείκτες (ανάλογους με του Σ.Α.Σ.) δεν θα προηγηθούν σε τοποθέτηση έναντι άλλων με τα συμβατικά μόρια μετάθεσης είτε β) αιτούνται θέσεις που τους επιτρέπουν να μεταλαμπαδεύσουν το όραμα του Σ.Α.Σ. σε περισσότερα σχολεία ή/και να παρέμβουν θεσμικά.

A-Σ1, A-ΣΕ7, A-ΣΕ8 ~ Π-ΘΠ9, Π-ΧΣ1, Π-ΧΣ2

5. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

5.1. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΒΕΛΤΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑΣ

Η τροποποιημένη ανάλυση BSC TOWS όπως παρουσιάστηκε στο παρόν άρθρο θα μπορούσε σχετικά εύκολα να μετατραπεί σε εργαλείο επανασχεδιασμού, οργάνωσης και αξιολόγησης ενεργειών με τις παρακάτω προσθήκες στη μήτρα BSC TOWS (για την οποία προτείνεται η κοινή χρήση υπολογιστικού φύλλου):

1. Από μία στήλη αριστερά από τη στήλη των στρατηγικών και σχεδίων δράσης με το χαρακτηρισμό των προτεραιοτήτων (Priority Matrix, 2017) και (EU-OSHA, 2017) των σχεδίων δράσης ως: α) Σημαντικά και Επείγοντα, β) Επείγοντα αλλά όχι σημαντικά και γ) Σημαντικά αλλά όχι επείγοντα. Σημειώνεται ότι ο βαθμός στον οποίο ένα θέμα πρόληψης ή πρόβλημα που χρήζει επίλυσης μέσω σχεδίου δράσης μπορεί να χαρακτηριστεί ως επείγον ή/και σημαντικό εξαρτάται από: α) την πιθανότητα να προκύψει, β) το πλήθος των ατόμων που μπορεί να επηρεάσει και γ) τη σοβαρότητα των εκτιμώμενων επιπτώσεων (θετική ή αρνητική). Ωστόσο αυτό προϋποθέτει διερεύνηση των απόψεων των μαθητών/τριών, εκπαιδευτικών και στελεχών της σχολικής μονάδας και είναι συνυφασμένο τόσο με τη φιλοσοφία και μεθοδολογία του Σ.Α.Σ. όσο και με τα θέματα ασφάλειας, υγείας και αντιμετώπισης κρίσεων στη σχολική μονάδα.
2. Σε περίπτωση που χρησιμοποιηθεί μία αντί για τρεις μήτρες TOWS για: α) το παρελθόν (1 έως 2 έτη πριν την τρέχουσα ανάλυση), β) το παρόν και γ) το μέλλον (σε βάθος 3ετίας) ώστε να αποτυπώνεται το δυναμικά μεταβαλλόμενο εξωτερικό και εσωτερικό περιβάλλον (CEOpedia, 2016), προτείνεται η προσθήκη μίας στήλης αριστερά από τους κωδικούς των στοιχείων S_x , W_x , O_y και T_y , ώστε να διευκολύνεται

η ταξινόμηση των επειγόντων θεμάτων και να αποτυπώνονται άμεσα οι αλλαγές στο χρονικό εύρος: α) Βραχυπρόθεσμα, β) Μεσοπρόθεσμα και γ) Μακροπρόθεσμα.

3. Η τροποποιημένη μήτρα BSC TOWS μπορεί να εξελιχθεί σε ένα χρήσιμο εργαλείο οργάνωσης, διαχείρισης, υλοποίησης και αξιολόγησης κάθε σχεδίου δράσης. Σε ένα αντίγραφο της μήτρας BSC TOWS, σε κάθε σχέδιο δράσης προστίθενται οι εξής πληροφορίες: α) περιεχόμενο, πόροι, διαδικασίες, συμμετέχοντες, παραδοτέα και προθεσμίες/ορόσημα κάθε υποέργου και β) ορισμός υπευθύνου έργου/υποέργων. Από την τελική μήτρα BSC TOWS, η ομάδα συντονισμού Σ.Α.Σ. ή οι υπεύθυνοι/ες προγραμμάτων και δραστηριοτήτων της σχολικής μονάδας μπορούν να δημιουργήσουν ένα διάγραμμα Gantt (Gantt.com, 2017) ώστε να διορθωθούν ενδεχόμενες επικαλύψεις και άρα έλλειψη ανθρώπινων και υλικών πόρων με αναπροσαρμογή του χρονοδιαγράμματος. Επιπλέον, το διάγραμμα Gantt αποτελεί ένα χρήσιμο εργαλείο παρακολούθησης και διαμορφωτικής αξιολόγησης της πορείας των έργων.

5.2 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Οι εναλλακτικές στρατηγικές που παρουσιάζονται στους πίνακες 5, 6 και 7 της προηγούμενης ενότητας αποτελούν ένδειξη βιωσιμότητας της σχολικής μονάδας και κατ' επέκταση του Σ.Α.Σ. στην εν λόγω μονάδα, με την προϋπόθεση της ουσιαστικής υλοποίησης των ενεργειών που προτείνονται στη μελέτη περίπτωσης ή που ενδέχεται να αναδυθούν μετά από διαβούλευση με ενεργό συμμετοχή της πλειοψηφίας των μελών της. Στον αντίποδα βρίσκονται οι εναλλακτικές στρατηγικές του πίνακα 8, όπου από τη μία πλευρά διακυβεύεται η αυτοτελής ύπαρξη και βιωσιμότητα της σχολικής μονάδας, αλλά από την άλλη πλευρά το Σ.Α.Σ. ενδέχεται να αναδημιουργηθεί σε άλλες σχολικές μονάδες ή/και να ενδυναμωθεί μέσα από κατάλληλες θεσμικές παρεμβάσεις. Επομένως, σε κάθε ένα από τα τέσσερα σενάρια η βιωσιμότητα του Σ.Α.Σ. είναι πιθανή όσο η φιλοσοφία του θα ευθυγραμμίζεται με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές τάσεις, αξίες και πολιτικές.

Σχετικά με το **πρώτο ερευνητικό ερώτημα** για τους τρόπους με τους οποίους το Σ.Α.Σ. επηρέασε τη βιωσιμότητα της ίδιας της σχολικής μονάδας, από τη μελέτη περίπτωσης προκύπτουν ενδείξεις ότι οι βασικοί σκοποί γενικά υποστηρίχθηκαν με την εμπλοκή μελών της σχολικής μονάδας στο Σ.Α.Σ. χωρίς να αποκλείεται η ύπαρξη και άλλων παραγόντων για τους οποίους χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση. Ειδικότερα:

Α) Σχετικά με το σκοπό αύξησης του μαθητικού δυναμικού σημειώνεται ότι την περίοδο 2011 - 2017 διατηρήθηκε περίπου στα ίδια επίπεδα παρά τις δυσμενείς συνθήκες στο εξωτερικό περιβάλλον για τα ΕΠΑ.Λ. όπως η κοινωνικοοικονομική ύφεση, οι καταργήσεις ειδικοτήτων ΕΠΑ.Λ. οι οποίες είχαν αυξημένη ζήτηση από μαθητές/τριες με ταυτόχρονη προσωρινή απόλυση / διαθεσιμότητα εκπαιδευτικών τη διετία 2013-2015 (Ν. 4172, 2013), η μείωση έγκρισης ολιγομελών τμημάτων τομέων/ειδικοτήτων ΕΠΑ.Λ. στην ευρύτερη περιοχή της Αθήνας (Υ.Α. Φ12/159571/Δ4, 2016) κ.ά. Μεταξύ άλλων παραγόντων που συντέλεσαν στη διατήρηση του μαθητικού δυναμικού, φαίνεται ότι συνέβαλλαν στοιχεία του παιδαγωγικού άξονα του Σ.Α.Σ. σε συνδυασμό με τον κοινωνικό άξονα που αφορά τις εθελοντικές πρωτοβουλίες εκπαιδευτικών (πίνακας 1, εσωτερικές δυνάμεις). Συγκεκριμένα, σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο του μαθήματος Σ.Ε.Π. Α' ΕΠΑ.Λ. (2016-2017) περίπου το 30% των μαθητών/τριών απάντησε ότι επέλεξε το συγκεκριμένο σχολείο επειδή «είχε ακούσει ότι είχε καλούς καθηγητές» με την έννοια ότι έκαναν το μάθημα ενδιαφέρον και βοηθούσαν ανιδιοτελώς με επιπλέον ώρες διδασκαλίας τους μαθητές/τριες στα πανελλαδικώς εξεταζόμενα μαθήματα εκτός σχολικού ωραρίου. Σημειώνεται ότι ο παιδαγωγικός και περιβαλλοντικός άξονας και επιμέρους δείκτες του κοινωνικού άξονα (που αφορούν κυρίως τις διαπολιτισμικές δράσεις και την εθελοντική προσφορά εκπαιδευτικών στη σχολική κοινότητα) ενισχύθηκαν ιδιαίτερα την περίοδο 2011-2013 που το

«Βραβείο Αειφόρου Σχολείου» υποστηρίχθηκε ένθερμα και από τη διοίκηση του σχολείου με την προώθηση της επιμόρφωσης εκπαιδευτικών και προγραμμάτων (περιβαλλοντικών, πολιτιστικών και αγωγής υγείας). Τα παραδοτέα των παραπάνω δραστηριοτήτων στη συνέχεια εντάχθηκαν σε μαθήματα γενικής παιδείας και ειδικότητας του Α.Π.Σ. (επιπλέον των ερευνητικών εργασιών και ζώνης δημιουργικών δραστηριοτήτων) και ήταν διαθέσιμα με όλες τις δραστηριότητες του Σ.Α.Σ., στην ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα μέσω της σχολικής ιστοσελίδας. Επιπλέον, σε όλη την πορεία του Σ.Α.Σ. η καταγραφή στο ημερολόγιο Σ.Α.Σ., οι διακρίσεις στο Β.Α.Σ. και το Σ.Α.Σ., η θετική ανταπόκριση της τοπικής και ευρύτερης κοινωνίας στις δράσεις του σχολείου συνοδευόμενες πάντα από αναρτήσεις στη σχολική ιστοσελίδα, ενδεχομένως προσέφεραν εσωτερικά κίνητρα (όπως αναγνωρισιμότητα και επαγγελματική προοπτική) σε εκπαιδευτικούς και μαθητές/τριες και βελτίωσαν την εικόνα του συγκεκριμένου ΕΠΑ.Λ. στην τοπική κοινωνία.

Β) Σχετικά με το σκοπό της μείωσης κόστους λειτουργίας με ταυτόχρονη μείωση του περιβαλλοντικού αποτυπώματος, ο περιβαλλοντικός άξονας του Σ.Α.Σ. φαίνεται ότι συνέβαλλε σημαντικά κυρίως σε όρους οικολογικού αποτυπώματος, αλλά σε οικονομικούς όρους σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να καλύψει το μειονέκτημα κόστους ενοικίασης του σχολικού κτιρίου, γεγονός που καθιστά ιδιαίτερα ευάλωτη την αυτοτέλεια της σχολικής μονάδας στη συνεχιζόμενη κοινωνικοοικονομική ύφεση (εξωτερικό περιβάλλον).

Γ) Σχετικά με το σκοπό της ενίσχυσης των συλλογικών/δημοκρατικών διαδικασιών που σχετίζονται με επιμέρους οργανωσιακούς/κοινωνικούς δείκτες του ημερολογίου Σ.Α.Σ., το πρακτικό του συλλόγου εκπαιδευτικών και αναφέρεται στον πίνακα 2 (εσωτερικές αδυναμίες) φαίνεται ότι μέχρι σήμερα δεν έχει επιτευχθεί. Παρότι σε κάθε σχολικό έτος περίπου το 20% των εκπαιδευτικών του σχολείου παραμένει μετά τη λήξη του εργασιακού ωραρίου (για την υλοποίηση εγκεκριμένων ή εθελοντικών προγραμμάτων) υπάρχει γενικότερη απροθυμία για έκτακτες συνεδριάσεις εκτός διδακτικού ωραρίου και από την πλευρά της διοίκησης.

Σχετικά με το **δεύτερο ερευνητικό ερώτημα** για τους παράγοντες που επηρέασαν τη βιωσιμότητα του Σ.Α.Σ. στη συγκεκριμένη σχολική μονάδα ή στην ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα, κρίθηκαν σημαντικότεροι οι εξής:

1. Η ομάδα συντονισμού Σ.Α.Σ. σε επίπεδο σχολικής μονάδας είναι σημαντικό να περιλαμβάνει μεταξύ άλλων και τους/τις υπεύθυνους/νες: α) συντονισμού σχολικών προγραμμάτων και δραστηριοτήτων, β) διαχείρισης σχολικής ιστοσελίδας και άλλων μέσων ηλεκτρονικής συνεργασίας και γ) μαθητικών κοινοτήτων. Βασική προϋπόθεση είναι τα μέλη ειδικά αυτής της ομάδας να είναι δεσμευμένα στο όραμα του Αειφόρου Σχολείου και να συνεργάζονται συστηματικά με τους/τις μαθητές/τριες και τα σχολικά συμβούλια.
2. Η ανάπτυξη/ενίσχυση δικτύου εξωτερικών συνεργατών (οργανισμών και φυσικών προσώπων) και η εμπλοκή τους σε μεμονωμένα μαθήματα του Α.Π.Σ. ή προγράμματα κρίνεται σημαντικός παράγοντας ώστε να υπερκεραστούν ενδεχόμενα εμπόδια όπως η έλλειψη υποστήριξης της διοίκησης ή/και του συλλόγου εκπαιδευτικών στην ανάπτυξη δραστηριοτήτων που προτείνονται στο Σ.Α.Σ.
3. Η επιμόρφωση εκπαιδευτικών και κυρίως των στελεχών εκπαίδευσης στην κριτική έρευνα δράσης με εφαρμογή στην τάξη και ανατροφοδότηση στο Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής κρίνεται σημαντικός παράγοντας για την άμεση ένταξη της θεματολογίας αλλά και της μεθοδολογίας του Σ.Α.Σ. στο αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών και στα σχολικά εγχειρίδια και την επίτευξη της σύνδεσης άτυπης και τυπικής μάθησης εντός και εκτός ωρολογίου προγράμματος.
4. Η εξισορρόπηση άτυπων συνεργασιών και προγραμματισμένων σχολικών συμβουλίων κρίνεται ως σημαντικός παράγοντας ενίσχυσης της ενεργού συμμετοχής της πλειοψηφίας μαθητών/τριών και εκπαιδευτικών για το μεσο-μακροπρόθεσμο σχεδιασμό του αειφόρου σχολείου και για τη δέσμευσή τους στο όραμα του Αειφόρου Σχολείου.

Εν κατακλείδι, από τη μελέτη περίπτωσης προκύπτει ότι υφίσταται αλληλεξάρτηση της βιωσιμότητας της σχολικής μονάδας (με την έννοια της διατήρησης ή/και ανάπτυξης μιας συγκεκριμένης σχολικής μονάδας ως οντότητας σε όρους μαθητικού και ανθρώπινου δυναμικού) και της βιωσιμότητας του Σ.Α.Σ. (με την έννοια της μακροπρόθεσμης ανάπτυξής του σε περισσότερες σχολικές μονάδες στην Ελλάδα ή/και Διεθνώς) με τη διαφορά ότι το πιο δυσμενές σενάριο που αφορά τις προκλήσεις του εξωτερικού περιβάλλοντος και τις αδυναμίες της σχολικής μονάδας δεν αποκλείει τη συνέχιση ή / και την επέκταση του Σ.Α.Σ. στην ευρύτερη εκπαιδευτική κοινότητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- BootCamp. (2015). *BootCamp Articles*. Ανάκτηση από The SWOT analysis is an extremely useful tool to assess a company's strategic positioning: <https://www.preplounge.com/en/bootcamp.php/business-concept-library/useful-business-analysis-tools/swot-analysis>
- CEOpedia. (2016). *CEOpedia: All about Management*. Ανάκτηση από CEOpedia: All about Management: https://ceopedia.org/index.php/File:TOWS_matrix.png
- CSRQuest. (2017). *CSRQuest*. Ανάκτηση από CSRQuest Sustainability Framework: <http://www.csrquest.net/uploadfiles/1D.pdf>
- Elgeuoshy, A. O. (2015, August). Strategic Planning In Egyptian Higher Education From Tows To Balanced Scorecard: The Case Of Itli. *Research Gate*.
- EU-OSHA. (2017). *Ευρωπαϊκός Οργανισμός για την Ασφάλεια και την Υγεία στην Εργασία*. Ανάκτηση από OiRA Online Interactive Risk Assessment: <https://oiraproject.eu/el/oira-tools>
- Gantt.com. (2017). *Gantt.com*. Ανάκτηση από Creating Gantt Charts: <http://www.gantt.com/creating-gantt-charts.htm>
- iefimerida. (2016, Σεπτ. 16). *iefimerida*. Ανάκτηση από Απαγορεύεται οι μαθητές να έχουν κινητά & tablets στα σχολεία: <http://www.iefimerida.gr/news/288882/yppaideias-aporoyetai-oi-mathites-na-ehoy-n-kinita-tablets-sta-sholeia#axzz4ibABeWl8>
- Keith, T., & Stephen, A. (2006). The learning organisation: a meta-analysis of themes in literature. *The Learning Organization*, 13(2), σσ. 123-139.
- Lee, S. F., & Sai, O. K. (2000). Building balanced scorecard with SWOT analysis, and implementing "Sun Tzu's The Art of Business Management Strategies" on QFD methodology. *Managerial Auditing Journal*, 15(1/2), σ. 68.
- Leeman, J. (2015). *Export planning : a 10 step approach*. Dusseldorf: Institute for Business Process Management.
- Morrison, G. R., Morrison, J. R., & Ross, S. M. (2016). *A Review of the Research Literature on the Infusion of Technology into the School Curriculum*. Johns Hopkins University, Center for Research and Reform in Education (CRRE). Johns Hopkins University.
- Morrison, M. (2010). *RAPIDBI*. Ανάκτηση 2010, από SWOT analysis for schools, education, colleges, universities: <https://rapidbi.com/swot-analysis-for-schools-and-education/>
- Norberg Lennart, B. P. (2001, June). Building Executive Alignment, Buy-In, and Focus with the Balanced Scorecard SWOT. *Balanced Scorecard insight, experience and ideas for strategy focused organizations*.
- P21 Partnership for 21st Century Learning. (2008). *P21 Partnership for 21st Century Learning*. Ανάκτηση από 21st Century Skills, Education & Competitiveness: A Resource and Policy Guide:

- http://www.p21.org/storage/documents/21st_century_skills_education_and_competitiveness_guide.pdf
- Priority Matrix. (2017). *Priority Matrix*. Ανάκτηση από Priority Matrix:
https://appfluence.com/priority_matrix_windows_detailed/
- Quast, L. (2013). *How To Conduct A Personal SWOT Analysis*. Ανάκτηση από Forbes:
<http://www.forbes.com/sites/lisaquast/2013/04/15/how-to-conduct-a-personal-s-w-o-t-analysis/#20b598c56047>
- Williams, O. (2014). *Corporate Social Responsibility: The Role of Business in Sustainable Development*. Routledge.
- Yang Yang, K. A. (2011). Understanding Diversity Management Practices: Implications of Institutional Theory and Resource-Based Theory. *Group & Organization Management*, 36(1), σσ. 6–38.
- Αυτοτελές Τμήμα Στελεχών Α/θμιας & Β/θμιας Εκπ/σης. (19-5-2015). Διευκρινίσεις σχετικά με την επιλογή υποψηφίων Διευθυντών όλων των τύπων Σχολικών Μονάδων Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. ΑΔΑ:615Β465ΦΘ3-ΨΕ2, Φ.361.22/ 27 /80025 /Ε3.
- Διαρκής Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής. (2016). Εθνικός και Κοινωνικός Διάλογος για την Παιδεία: Διαπιστώσεις, Προτάσεις και Χρονοδιαγράμματα Υλοποίησης. σ. 15.
- Εγκύκλιος ΥΠΕΘ. (2016, Οκτ. 13). *etwinning.gr*. Ανάκτηση από Σχεδιασμός και Υλοποίηση Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων, Αγωγής Σταδιοδρομίας και Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων:
http://www.etwinning.gr/images/EGKYKLIOS_SX_2016.pdf
- Ζαβλανός, Μ. (2003). *Η Ολική Ποιότητα στην Εκπαίδευση*. Σταμούλη.
- Θανόπουλος, Ι. (2009). *Επιχειρηματική Ηθική και Δεοντολογία στην Εποχή της Εταιρικής Διακυβέρνησης* (2η εκδ.). Interbooks.
- Καλαϊτζίδης, Δ. (2013). *Aeiforum*. Ανάκτηση από <http://www.aeiforum.eu/index.php/el/aeiforo-sxoleio>
- Κατσέλη, Λ. (2017). *Ελληνικός Κώδικας Βιωσιμότητας*. Ανάκτηση από Ελληνικός Κώδικας Βιωσιμότητας:
<http://greekcode.sustainablegreece2020.com/gr/sustainability-code/krithria-amp-deiktes.12.html>
- Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας. (2007). *Τα Λάθη των Μαθητών: Δείκτες Αποτελεσματικότητας ή Κλειδιά για τη Βελτίωση της Ποιότητας Εκπαίδευσης*.
- Κεχαγιάς, Α. (2016, Φεβρ. 16). *Taxheaven*. Ανάκτηση 2017, από Περί Συλλόγων Γονέων:
<https://www.taxheaven.gr/news/news/view/id/27801>
- Μαγγόπουλος, Γ. (2014). Η μελέτη περίπτωσης ως ερευνητική στρατηγική στην αξιολόγηση προγραμμάτων: θεωρητικοί προβληματισμοί. *ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ*, 157(64), σσ. 74-93.
- Ν. 3848. (2010). Προϋποθέσεις Επιλογής Στελεχών Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. *ΦΕΚ 71Α, Άρθρο 11*.
- Ν. 4172. (2013). *edu.klimaka.gr*. Ανάκτηση από Διαθεσιμότητα εκπαιδευτικών - Καταργήσεις κλάδων και ειδικοτήτων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης:
<https://edu.klimaka.gr/ekpaideytikoi/anakoinwseis/2023-katarghseis-kladoi-eidikothtes-diathesimothta-ekpaidevtikoi.html>
- Πάσχου, Κ. (2012). *Διαχείριση συγκρούσεων και πολυπολιτισμικότητα σε οργανισμούς μάθησης*. Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Οργάνωσης & Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πειραιάς.
- Πάσχου, Κ. (2016). «Ο Ρόλος Της Ικανοποίησης των Μαθητών Στη Δημιουργία Κινήτρων Μάθησης: Κριτική Έρευνα Δράσης Σε Μαθήματα Πληροφορικής ΕΠΑ.Λ. 8th Conference on Informatics in Education 2016 - Η Πληροφορική στην Εκπαίδευση, 14-16/10/2016, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, (σσ. 339-354).
- Υ.Α. Φ12/159571/Δ4. (2016, Σεπτ. 28). *www.minedu.gov.gr*. Ανάκτηση από www.minedu.gov.gr:
<https://www.minedu.gov.gr/publications/docs2016/OLIGOMELI-EPAL.pdf>

ΦΕΚ 1340. (2002). Καθορισμός καθηκόντων προϊστάμενων, διευθυντών, συμβούλων, συλλόγου διδασκόντων.

ΠΙΝΑΚΕΣ

<i>Πίνακας 1:</i> Δυνάμεις στο Εσωτερικό Περιβάλλον.....	187
<i>Πίνακας 2:</i> Αδυναμίες στο Εσωτερικό Περιβάλλον.....	188
<i>Πίνακας 3:</i> Ευκαιρίες στο Εξωτερικό Περιβάλλον.....	190
<i>Πίνακας 4:</i> Προκλήσεις / Απειλές στο Εξωτερικό Περιβάλλον	192
<i>Πίνακας 5:</i> Στρατηγική maxi (Strengths) ~ maxi(Opportunities) ~ {mini Threats}	193
<i>Πίνακας 6:</i> Στρατηγική mini(Weaknesses) ~ maxi(Opportunities) ~ {maxi Strengths}.....	195
<i>Πίνακας 7:</i> Στρατηγική maxi(Strengths) ~ mini(Threats)	197
<i>Πίνακας 8:</i> Στρατηγική mini(Weaknesses) ~ mini(Threats)	198

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Σ.Α.Σ.: Σήμα Αειφόρου Σχολείου

Β.Α.Σ.: Βραβείο Αειφόρου Σχολείου

Α.Π.Σ.: Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών

Δ.Δ.Ε.: Διεύθυνση Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης

ΥΠΕΘ: Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων

Σ.Ε.Π.: Σχολικός Επαγγελματικός Προσανατολισμός

Ε.Ω.Π.: Εβδομαδιαίο Ωρολόγιο Πρόγραμμα

ΚΕ.ΣΥ.Π.: Κέντρο Συμβουλευτικής και Προσανατολισμού

Δ: Δυνάμεις, Α: Αδυναμίες

Ε: Ευκαιρίες, Π: Προκλήσεις ή Απειλές

S: Strengths, W: Weaknesses

O: Opportunities, T: Challenges or Threats

Παπαναστασίου Ασπασία*

«Η ΔΟΥΚΙΣΣΑ ΤΗΣ ΠΛΑΚΕΝΤΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΑΡΧΙΛΗΣΤΗΣ»: ΑΦΗΓΗΣΗ ΜΕ ΤΗ ΧΡΗΣΗ ΤΠΕ. ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ / ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΕΙΦΟΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

*Εκπαιδευτικός ΠΕ 02, Δρ Κλασικής Αρχαιολογίας
1^ο ΕΠΑ.Λ. Αγ. Παρασκευής, Αιτωλίας 6- 15341
aspa_papanastasiou@yahoo.com

Περίληψη

Η περιβαλλοντική εκπαίδευση (ΠΕ) / εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη (ΕΑΑ) επιδιώκει την εμπλοκή όλης της σχολικής μονάδας και τη συνεργασία με την τοπική κοινωνία σε δράσεις Αειφορίας. Στα προγράμματα ΠΕ / ΕΑΑ που υλοποιούνται στα Επαγγελματικά Λύκεια μπορεί κανείς να εντοπίσει κριτήρια αειφορικής προσέγγισης στις μεθόδους που αξιοποιούνται, όπως είναι η μέθοδος project, η οποία, κατά κάποιον τρόπο, εμπεριέχει και τις υπόλοιπες (π.χ. αφήγηση, αξιοποίηση ΤΠΕ, μελέτη περίπτωσης). Στην παρούσα εισήγηση παρουσιάζεται το τελικό αποτέλεσμα, το «τέχνημα» του προγράμματος περιβαλλοντικής εκπαίδευσης που υλοποιήθηκε κατά το σχολικό έτος 2014-15 στο 1^ο ΕΠΑ.Λ. Αγ. Παρασκευής και δημιουργήθηκε με σκοπό να διαχυθούν τα αποτελέσματα του προγράμματος στη σχολική κοινότητα και την τοπική κοινωνία. Το τέχνημα αυτό φέρει τον τίτλο «Η Δούκισσα της Πλακεντίας και ο Αρχιληστής», στη σύλληψή του υπηρετεί τις αρχές της ΠΕ/ΕΑΑ, ενώ στην εκτέλεσή του αξιοποιεί τους στόχους του συγκεκριμένου προγράμματος. Για τη δημιουργία του χρησιμοποιήθηκε το λογισμικό PowerPoint.

Λέξεις-Κλειδιά: σχολικό περιβαλλοντικό πρόγραμμα / πρόγραμμα αειφόρου ανάπτυξης , αφήγηση, ΤΠΕ, Μακρινίτσα, PowerPoint.

“THE DUCHESS OF PLAISANCE AND THE HEAD ROBBER”: DIGITAL NARRATION. CONTRIBUTION TO THE ENVIRONMENTAL EDUCATION/ EDUCATION FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT

Abstract

It is generally known that the Education for Sustainability is more than just Environmental Education for the sake of it: it is also about economy and responsible society. However, in ministerial circulars of environmental programmes of school activity, the notion “Education for Sustainability” is equivalent to “Environmental Education”. In this paper, we would like to present the final artistic work of an Environmental programme prepared in a Vocational School of Athens. This work was designed for the school and local community, in order to promote the dissemination of results of the Environmental programme / programme for Sustainability. It is a digital narration in PowerPoint, which serves the general principles of “Education for Sustainability”, such as Thinking Skills, Applied Knowledge, Dispositions, Actions and Community Connections.

Key words: Environmental Programme / Programme for Sustainability, digital narration, Makrinitsa, PowerPoint.

Εισαγωγή

Από την περιβαλλοντική εκπαίδευση στην εκπαίδευση για την Αειφορία

Η περιβαλλοντική εκπαίδευση, όπως διαμορφώθηκε με τις διεθνείς διασκέψεις και τα συνέδρια που συγκλήθηκαν κατά τη δεκαετία του 1970, με θέμα τα κρίσιμα περιβαλλοντικά ζητήματα υπό την αιγίδα διεθνών οργανισμών (ΟΗΕ, UNESCO), αποτελεί ταυτόχρονα εκπαίδευση - συστηματική, δηλαδή, πορεία προς τη γνώση και την κατάρτιση ακολουθώντας ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα και δράσεις - αλλά και αγωγή, τρόπο αρωγής προς τους νέους ανθρώπους για να τους καταστήσει υπεύθυνους πολίτες σε θέματα που αφορούν το περιβάλλον και την προστασία του (Delesse & Mialaret, 1980 · Giordan & Souchon, 1992 · Παπαβασιλείου, 2011).

Στην Ελλάδα, ο νόμος 1890/90, άρθρο 11, παρ. 13 του ΥΠΕΠΘ ισχυροποίησε το θεσμικό πλαίσιο των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, τα οποία ήδη από το σχολικό έτος 1980-81 είχαν εισαχθεί στα σχολεία Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης ως προαιρετική εκπαιδευτική καινοτομία (Κούσουλας, 2008:6). Ο νόμος αυτός καθορίζει και τους σκοπούς των σχολικών αυτών προγραμμάτων, που είναι κυρίως «α. να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τη σχέση του ανθρώπου με το φυσικό περιβάλλον, β. να ευαισθητοποιηθούν για τα προβλήματα που σχετίζονται μ' αυτό και γ. να δραστηριοποιηθούν για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών».

Παράλληλα, όμως, το 1980 χρησιμοποιήθηκε και ο όρος «αειφόρος ανάπτυξη», το περιεχόμενο του οποίου περιγράφηκε από κείμενα διεθνών Οργανισμών. Το 1992, μάλιστα, στην Παγκόσμια Διάσκεψη του Ρίο ντε Τζανέιρο (Λιαράκου & Φλογαΐτη, 2007) έγινε πιο σαφής η έννοια της «εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη», έννοια που ενσωματώθηκε στην περιβαλλοντική εκπαίδευση και τη διεύρυνε. Η έννοια αυτή, δομημένη σε τρεις πολυδιάστατους πυλώνες: την κοινωνία, το περιβάλλον και την οικονομία, επιδιώκει να φωτίσει με διαφορετικό τρόπο τις σχέσεις ανάμεσα στον άνθρωπο, το βιοφυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον. Τέτοιου είδους εκπαίδευση μετατοπίζει το κέντρο βάρους από τη φύση στην κοινωνία, από τις προσωπικές διεκδικήσεις στις συλλογικές κι από τις απολιτικές προσεγγίσεις στις πολιτικές (Korhonen, 2003· Φλογαΐτη, 2006· Παπαβασιλείου, 2011· Καλαϊτζίδης, 2013: 8).

Η «εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη» απασχόλησε τους θεωρητικούς της εκπαίδευσης (Παπαβασιλείου, 2011: 38κ.ε.), ενώ στην ελληνική σχολική πραγματικότητα, εντάχθηκε στο διαθεματικό ενιαίο πλαίσιο σπουδών και τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών Δημοτικού- Γυμνασίου (Απόφαση 210721/Γ2, τ. 2/αρ. 303/23-03-2003) (Λιαράκου & Φλογαΐτη, 2007:25). Εκεί όμως που, κατά κύριο λόγο, συναντάμε την «αειφόρο ανάπτυξη» είναι στα σχολικά προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης ως έννοια παράλληλη και ίσως πιο διευρυμένη τους: «Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης (ΠΕ) / Εκπαίδευσης για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ)», με παιδαγωγικό πλαίσιο, όπως το διατύπωσε προσφάτως η Unesco, η οποία έχει αναλάβει σε μεγάλο βαθμό την προώθηση της ΕΑΑ:

«Η Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ) ενδυναμώνει τους μαθητές να λάβουν συνειδητές αποφάσεις και υπεύθυνη δράση για την περιβαλλοντική ακεραιότητα, την οικονομική βιωσιμότητα και μια δίκαιη κοινωνία για τις παρούσες και τις μέλλουσες γενιές σεβόμενοι την πολιτισμική ποικιλότητα. Είναι μια διαρκής εκπαίδευση και αναπόσπαστο συστατικό στοιχείο ποιότητας στην εκπαίδευση. Η ΕΑΑ είναι ολιστική και μετασχηματιστική εκπαίδευση η οποία αφορά το περιεχόμενο, την παιδαγωγική και το μαθησιακό περιβάλλον. Επιτυγχάνει το σκοπό της μέσα από το μετασχηματισμό της κοινωνίας» (UNESCO 2014). (Ε-

γκύκλιος Σχεδιασμού και υλοποίησης Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων σχ. έτους 2016-17: Αρ. Πρωτ. 170596 / ΓΔ4/13-10-2016: 10).

Με τις κατευθύνσεις αυτές συντάσσεται το όραμα του «Αειφόρου Σχολείου», το οποίο εφαρμόζεται υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας και της Ελληνικής Εθνικής Επιτροπής για την Unesco, από το σχολικό έτος 2010-11 (Καλαϊτζίδης, 2013). Το «Αειφόρο σχολείο» στοχεύει στη διαμόρφωση μελλοντικά ενεργών πολιτών που θα διαθέτουν τις ικανότητες και τη θέληση να διαμορφώνουν το παρόν και το μέλλον τους, προστατεύοντας τα δικαιώματα των μετέπειτα γενεών, σύμφωνα με τις αρχές της κοινωνικής δικαιοσύνης, της αλληλεγγύης και της δημοκρατίας (Seitz, 2002 · Φλογαΐτη, 2006). Το «Αειφόρο σχολείο», λοιπόν, αποτελεί το οργανωτικό πλαίσιο, στο οποίο όλα τα δομικά στοιχεία του (κτήρια και ανθρώπινο δυναμικό), όλες οι λειτουργίες του (από τη διδασκαλία ως τη λειτουργία των μονάδων θέρμανσης) και οι σχέσεις του (εκπαιδευτικών με μαθητές, γονείς και τοπική κοινωνία) σχεδιάζονται για να εξασφαλίσουν την ευημερία της εκπαιδευτικής και τοπικής κοινωνίας (Αγγελίδου & Κρητικού, 2010· Παπαβασιλείου 2011).

Το «Αειφόρο σχολείο» προϋποθέτει, όμως, πάνω απ' όλα αλλαγή στις αντιλήψεις, στη νοοτροπία, στις αξίες · επιτάσσει διαφορετική κουλτούρα και αισθητική και πιθανόν ανατροπές πτυχών του ισχύοντος εκπαιδευτικού συστήματος και του ευρύτερου κοινωνικοπολιτικού πλαισίου, γεγονός που έρχεται αντιμέτωπο με την αδράνεια και τις αντιδράσεις των εκπαιδευτικών φορέων (Αγγελίδου & Κρητικού, 2010· Παπαβασιλείου, 2011).

Παρόλο που, χρόνο με τον χρόνο, καταγράφεται μία αύξηση του αριθμού των σχολικών μονάδων, οι οποίες επιδιώκουν να επιτύχουν τους «Δείκτες της Αειφορίας» (Καλαϊτζίδης, 2013), διαπιστώνεται πως χρειάζεται να «κυλήσει πολύ νερό στο αυλάκι» για να πειστούν συνολικά οι παράγοντες της εκπαίδευσης, ώστε να πραγματοποιήσουν την ανατροπή της αειφορίας, η οποία, ασφαλώς, δεν είναι διόλου στατική, αλλά είναι δυναμική, υπό διαρκή διαμόρφωση και επιδέχεται συνεχώς βελτιώσεις.

Θεωρούμε, λοιπόν, πως, υπό τις παρούσες συνθήκες, η καθιερωμένη «ομπρέλλα» των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, με την ποικιλία των μεθόδων και των τεχνικών που εφαρμόζονται, δύναται να συμβάλλει στην αειφόρο ανάπτυξη των μαθητών, όσων αρχικά, τουλάχιστον, συνεργάζονται σ' αυτά (Παπαβασιλείου, 2011: 45). Κι αυτό διότι, στη συνέχεια, θα τους επιτρέψει να εμπλακούν στη διάχυση της εμπειρίας και των αξιών τους στο σύνολο της εκπαιδευτικής κοινότητας, ώστε να την προσελκύσουν προς μία «ολιστική» αλλαγή. Αλλά, ας δούμε τι συμβαίνει στα επαγγελματικά λύκεια, όπου η γράφουσα υπηρετεί τα τελευταία χρόνια.

Μαθητές των ΕΠΑ.Λ. και περιβαλλοντική εκπαίδευση (ΠΕ) / εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη (ΕΑΑ)

Από τις εμπειρίες σε μεγαλύτερο βαθμό, αλλά και από τα βιβλιογραφικά στοιχεία σε μικρότερο, μπορεί κανείς να διαπιστώσει πως στις μέρες μας τα ΕΠΑ.Λ. λειτουργούν σαν ένα λύκειο «δεύτερης ευκαιρίας», για μαθητές με χαμηλές σχολικές επιδόσεις, παρά τον αρχικό τους σχεδιασμό που ήταν η σύνδεση θεωρίας και πράξης, γνώσης και παραγωγής. Οι μαθητές που φοιτούν σ' αυτά προέρχονται στην πλειονότητά τους από χαμηλά εισοδηματικά κοινωνικά στρώματα, με γονείς χαμηλού μορφωτικού επιπέδου, αρκετοί μαθητές είναι αλλοδαποί και αντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα: μαθησιακά, ψυχοκοινωνικά (βιαιότητα, υπερκινητικότητα, παρορμητικότητα, ανωριμότητα) και οικογενειακά. Η αυτοεκτίμησή τους είναι χαμηλή και συχνά, κατά τη διάρκεια του μαθήματος, εκδηλώνουν παραβατικές συμπεριφορές που επιφέρουν ποινές. Από την άλλη, όμως, είναι συνήθως ειλικρινείς και φιλότιμοι και αναγνωρίζουν το δίκιο του καθηγητή

που τους τιμωρεί (Παπαναστασίου, 2014: 145· Παπαναστασίου, 2015:88· Χατζηαναστασίου, 2001· Χατζηαναστασίου, 2011).

Οι μαθητές, λοιπόν, αυτοί αντιμετωπίζουν με πολύ θετική διάθεση και επιδιώκουν τη συμμετοχή τους στα προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων, κυρίως της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, στα οποία, συνήθως, ενσωματώνεται και η εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη. Γιατί, άραγε, συμβαίνει αυτό; Φαίνεται πως αυτού του είδους η εκπαίδευση ικανοποιεί κάποιες ανεκπλήρωτες προσδοκίες τους. Για παράδειγμα, οι σχέσεις μαθητών – καθηγητών που συνεργάζονται στα προγράμματα αυτά γίνεται πιο ζεστή και φιλική και ο ρόλος του καθηγητή ως συντονιστή των δράσεων, ο οποίος στοχεύει στο να καταστήσει τους μαθητές ικανούς να μαθαίνουν και χωρίς αυτόν, είναι πιο συμπαθής και αποδεκτός. Επίσης χαροποιεί το γεγονός ότι οι δραστηριότητες τους δεν υφίστανται σε αξιολογικό έλεγχο με την έννοια της βαθμολογίας, γι' αυτό κι ο πιο αδύνατος μαθητής μπορεί να εκφραστεί και να ενεργήσει πιο ελεύθερα (Λιαράκου, 2002· Φλογαίτη, 2006· Παπαναστασίου, 2016).

Μεθοδολογικές αρχές της ΠΕ / ΕΑΑ

Άλλωστε, βασικές μεθοδολογικές αρχές των προγραμμάτων ΠΕ/ΕΑΑ είναι η συνερευνητική εργασία των μελών της ομάδας, η επιτόπια έρευνα και η διεπιστημονική προσέγγιση του θέματος- χωρίς να είναι εξαντλητική (Ευσταθίου, 1993· Λιαράκου, 2002· Sauvé, 1994). Οι μαθητές των ΕΠΑ.Λ. έχουν μια πολύτιμη ευκαιρία για πνευματική και συναισθηματική συμμετοχή και επιβεβαίωση (δεν είναι μόνοι τους, ανήκουν σε μια ομάδα), και για συμπάθεια στο μοίρασμα των ανησυχιών και των προβληματισμών τους. Επιπλέον, μέσα από τις ομαδικές δραστηριότητες μαθαίνουν να επωφελούνται από τις εμπειρίες των άλλων, να συνυπάρχουν επιδεικνύοντας αλληλεγγύη απέναντι στα κοινά προβλήματα, να αναγνωρίζουν και να σέβονται τη διαφορετικότητα των συμμαθητών τους και να τηρούν τους κανονισμούς που η ίδια η ομάδα θέτει (Goffin, 1992· Gordan & Souchon 1992· Unesco, 1977· Unesco, 1980). Έτσι, αναπτύσσεται μέσα τους ο αυτοσεβασμός, η υπευθυνότητα και η αυτοπειθαρχία. Νοιώθουν άξιοι και χρήσιμοι να χρησιμοποιήσουν για το καλό του συνόλου τις ιδιαίτερες κλίσεις και ικανότητές τους και μέσα από τις σχέσεις μεταξύ τους δίνουν δημιουργική διέξοδο και σε δύσκολες πτυχές του χαρακτήρα τους (δειλία, εγωκεντρισμό) (Επισκοπούλου, 1989· Λιαράκου, 2002).

Οι πηγές της γνώσης αναζητούνται και εκτός σχολείου και οι επισκέψεις σε χώρους που συνδέονται με θέματα της ΠΕ /ΕΑΑ δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές να καλλιεργήσουν δεξιότητες, όπως η παρατηρητικότητα, η αυτενέργεια, η φαντασία, η κρίση (Κωστόπουλος, 1989· Βασάλα, 2011). Οι δραστηριότητες που υλοποιούνται εκτός σχολικής τάξης και αποτελούν συστατικό στοιχείο κάθε προγράμματος ΠΕ/ ΕΑΑ, έχει αποδειχτεί ότι επιδρούν θετικά σε μαθητές με προβλήματα, καθώς τους απελευθερώνουν από τον χώρο του σχολείου, που συνήθως ταυτίζεται με την απαξίωση και την αποτυχία (Larriin, 1984· Λιαράκου, 2002· Γεωργόπουλος, 2005).

Μάλιστα, η πολυπλοκότητα που χαρακτηρίζει τα ζητήματα της ΠΕ/ΕΑΑ όπου εμπλέκονται φυσικοί, κοινωνικοί, οικονομικοί, πολιτισμικοί και ηθικοί παράγοντες, οδηγεί σε μια άλλου τύπου αντιμετώπιση της γνώσης. Έτσι, στην ΠΕ/ ΕΑΑ δεσπόζει η διεπιστημονική, διαθεματική και κριτική προσέγγιση, η ολόπλευρη ανάπτυξη μέσω της δράσης και η ισότιμη αντιμετώπιση όλων των μαθητών που έχουν τη δυνατότητα να καλλιεργήσουν παραγνωρισμένες δεξιότητες κι όχι μόνον τις γνωστικές (Γεωργόπουλος & Τσαλίκη, 1997· Λιαράκου & Φλογαίτη, 2009).

Η παιδαγωγική μέθοδος του project στην «εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη»

Στην ευαισθητοποίηση και κινητοποίηση των μαθητών για τα ζητήματα της αειφορίας, στις τρεις διαστάσεις της, δηλαδή του περιβάλλοντος, της κοινωνίας και της οικονομίας, στοχεύουν πολλές μέθοδοι που χρησιμοποιούνται κατά την υλοποίηση των περιβαλλοντικών προγραμμάτων / προγραμμάτων για την αειφόρο ανάπτυξη κι έχουν περιγραφεί και αναλυθεί επισταμένως από τους θεωρητικούς μελετητές (Κούσουλας, 2008· Παπαβασιλείου, 2011).

Η μέθοδος, όμως, που εμπεριέχει όλες τις άλλες και αποτελεί μια ανοιχτή και ελεύθερη διαδικασία μάθησης είναι η μέθοδος project, τα όρια της οποίας προσδιορίζονται και αναμορφώνονται από τη βούληση των συμμετεχόντων (Frey, 1998). Ιδιαίτερως, μάλιστα, το project έχει απασχολήσει την εκπαιδευτική κοινότητα από το 2011 και εξής, όταν εισήχθη κι ως αυτοτελές μάθημα στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση (Ματσαγγούρας, 2011).

Τα καινοτόμα χαρακτηριστικά της μεθόδου project που την καθιστούν δημοφιλή στην ΠΕ/ΕΑΑ είναι κυρίως η σύνδεση του θέματος ενδιαφέροντος με την καθημερινή ζωή, η παρακίνηση των εκπαιδευομένων για δράση, η καλλιέργεια της δημιουργικής και παραγωγικής σκέψης, η συνεργασία, η εμπειρία και ο πειραματισμός (Hindle, 1993).

Το περιβαλλοντικό πρόγραμμά μας

Το πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης «Πέτρινα Γεφύρια της Ελλάδας και υδάτινοι κόσμοι» εκπονήθηκε κατά το σχολικό έτος 2014-2015, από τέσσερις εκπαιδευτικούς, με συντονίστρια τη γράφουσα, σε συνεργασία με πενήντα πέντε (55) μαθητές και μαθήτριες του 1^{ου} ΕΠΑ.Λ. Αγ. Παρασκευής, των ειδικοτήτων της Οικονομίας, της Ηλεκτρονικής, της Πληροφορικής, των Οχημάτων, των Ναυτικών και των Δομικών.

Οι περιβαλλοντικοί, οικονομικοί και κοινωνικοί στόχοι του προγράμματος ήταν:

- Να αντιληφτούν οι μαθητές μας πως η γη είναι ένας γαλάζιος πλανήτης και να γνωρίσουν τον κύκλο του νερού, τη διαμόρφωση του παράκτιου οικοσυστήματος, τη ζωή στη θάλασσα και τη σχέση του ανθρώπου με τη θάλασσα διαχρονικά.
- Να έρθουν σε επαφή με την τεχνολογία που ήταν αναγκαία για την κατασκευή ενός πέτρινου γεφυριού στον ελλαδικό χώρο και να ανιχνεύσουν τα εναπομείναντα δείγματα αυτής της σπάνιας αρχιτεκτονικής παράδοσης που υμνήθηκε από τη λαϊκή μούσα.
- Να διεισδύσουν σε μορφές κοινωνικής και επαγγελματικής οργάνωσης του παρελθόντος, κυρίως μέχρι τη δεκαετία του 1950.
- Να κατανοήσουν οι μαθητές ότι η ανάδειξη των μνημείων, όπως είναι τα πέτρινα γεφύρια δεν αποτελεί μόνον χρέος προς την ιστορία και την αυτογνωσία μας, αλλά παράλληλα μέσο προβολής της διαχρονικής παρουσίας των Ελλήνων στον τόπο μας.
- Να υιοθετήσουν οι μαθητές θετική στάση ζωής στην επαφή τους με το θαλάσσιο περιβάλλον της Ελλάδας και εν γένει με τους υδάτινους πόρους και να ευαισθητοποιηθούν για την προστασία τους.
- Να αναπτύξουν κριτική στάση σχετικά με τη ρύπανση των υδάτων και την εξάντληση των υδάτινων πόρων και να διατυπώσουν προτάσεις για την προστασία τους.

- Επίσης, να ενθαρρυνθούν οι μαθητές να εκφράζονται δημιουργικά αναζητώντας πληροφορίες στο διαδίκτυο, παρουσιάζοντας τις εργασίες τους, συμμετέχοντας σε συζητήσεις και να διαπιστώσουν την αξία της μεταξύ τους συνεργασίας.

Επιστέγασμα της ερευνητικής εργασίας της παιδαγωγικής ομάδας ήταν η διήμερη εκπαιδευτική εκπαίδευση στο Πήλιο και η συνεργασία με το ΚΠΕ (Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης) Μακρινίτσας, τον Μάρτιο του 2015, στο Δίκτυο του οποίου (Τα πετρογέφυρα της Ελλάδας) είχε ενταχθεί το σχολείο μας. Η γραφική Μακρινίτσα, λοιπόν, επιλέχθηκε για να μελετηθεί ως αντιπροσωπευτική περίπτωση (case study) που ικανοποιεί τις πτυχές του θέματος ενδιαφέροντός μας (Cohen, Manion & Morisson, 2007:253).

Στον οικισμό της Μακρινίτσας, στο «μπαλκόνι του Πηλίου», όπως την είχε χαρακτηρίσει ο Ελευθέριος Βενιζέλος, η παιδαγωγική μας ομάδα μύηθηκε σε πολλές πτυχές της ζωής του Πηλίου: το διατηρητέο αρχοντικό της Ανδρονίκης Βετσερέα, όπου στεγάζεται το ΚΠΕ Μακρινίτσας μάς έφερε κοντά στην ιδιότυπη πηλιορείτικη παραδοσιακή αρχιτεκτονική (Λεωνιδοπούλου – Στυλιανού, 1992), οι πενήντα τέσσερις (54) περίτεχνες κρήνες του τόπου μάς δρόσισαν και μάς θύμισαν τους τρόπους προμήθειας νερού στις προβιομηχανικές εποχές, τα πολυάριθμα βότανα που φύονταν ολούθε μάς φανέρωσαν τον πλούτο της φύσης, αλλά και τις θεραπευτικές ιδιότητές τους.

Επίσης, με την καθοδήγηση των μελών του ΚΠΕ Μακρινίτσας, χωρισμένοι σε τρεις ομάδες, επισκεφτήκαμε δύο πέτρινα γεφύρια, το μονότοξο της Πατωσιάς με εγχάρακτη επιγραφή (1/3-4/5-1875) και το αχρονολόγητο, μονότοξο της Κακουνάς και μετρήσαμε το μήκος και το συνολικό πλάτος τους. Με τον καλύτερο τρόπο, λοιπόν, μετά από τη θεωρητική ενημέρωση στους χώρους του Κέντρου του ΚΠΕ και τη δράση μας ανά ομάδες, ήρθαμε σε επαφή με το κατεξοχήν αντικείμενο της επίσκεψής μας και γοητευτήκαμε από την τεχνική κατασκευή των πέτρινων γεφυριών και την αρμονική ένταξή τους στον χώρο (<http://petrogefyra.webnode.gr>.)

Στη διήμερη, λοιπόν, επίσκεψή μας στη Μακρινίτσα, δόθηκε η δυνατότητα στην παιδαγωγική μας ομάδα να παρατηρήσει, να συλλέξει, να καταγράψει δεδομένα και να αποκτήσει εμπειρικά, μέσω των αισθήσεων, εμπειρίες και γνώση του περιβάλλοντος (Δημητρίου 2009: 287-288). Οι μαθητές μας προέβησαν, παράλληλα, σε δραστηριότητες εμπνευσμένες από το Πήλιο, όπως είναι η φωτογράφιση των μνημείων και διατύπωσαν ενδιαφέρουσες απορίες για τα δομικά υλικά κατασκευής τους και τη λειτουργία τους.

Το τέχνημα /το τελικό προϊόν, η Αφήγηση και η χρήση των ΤΠΕ

Με την ολοκλήρωση του προγράμματος, αποφασίστηκε από την ολομέλεια της παιδαγωγικής ομάδας να παρουσιαστούν οι δράσεις και τα αποτελέσματα της όλης προσπάθειας με ένα τέχνημα που θα έφερε τη μορφή μυθοπλαστικής αφήγησης με τη χρήση του λογισμικού PowerPoint. Το πρόγραμμα PowerPoint χρησιμοποιείται για σύντομες ηλεκτρονικές παρουσιάσεις κάνοντας χρήση ηλεκτρονικών διαφανειών (slides) σε προκαθορισμένη σειρά, ενώ για την παρουσίαση είναι αναγκαίος ένας ηλεκτρονικός υπολογιστής και προβολική συσκευή (video projector). Οι ηλεκτρονικές διαφάνειες επιτρέπουν πολλές δυνατότητες στους χρήστες, όπως η κίνηση, η εύκολη επικόλληση εικόνας, η συνοδεία ήχου κατά την προβολή και η εύκολη μεταφορά (Παπαβασιλείου, 2011: 179).

Το πρώτο βήμα ήταν να βρεθεί η ιστορία, η αφήγηση, πάνω στην οποία θα εκτυλισσόταν η πλοκή του περιβαλλοντικού προγράμματος.

Μετά από πρόταση ορισμένων μαθητών επιλέχτηκε ως πυρήνας της μυθοπλαστικής αφήγησής μας η ιστορία της Δούκισσας της Πλακεντίας. Με τους μαθητές αυτούς είχαμε ήδη επισκεφτεί το Βυζαντινό Μουσείο, το πρώην Μέγαρο των Ιλισίων της Δούκισσας της Πλακεντίας, στα πλαίσια διδακτικής επίσκεψης για την παρακολούθηση εκπαιδευτικού προγράμματος στην Έκθεση του Δομήνικου Θεοτοκόπουλου. Η ιστορία της Δούκισσας της Πλακεντίας, στην καλαίσθητη σειρά των Κλασικών Εικονογραφημένων των εκδόσεων Πεχλιβανίδη, τ. 1248 (Σκαρπέλος, 2000) και σε άλλα βιβλία, σχετικά με τη ζωή της (Καρδαμίτση – Αδάμη κ.α, 2010) μάς βοήθησαν στην πλοκή της ιστορίας μας που έφερε τίτλο «Η Δούκισσα της Πλακεντίας και ο Αρχιληστής».

Θεωρητικά, η δομή κάθε αφήγησης ακολουθεί συνήθως ένα συγκεκριμένο σχήμα, αυτό που περιλαμβάνει : α. τον **προσανατολισμό**, β. την **«περιπέτεια»**, γ. την **αξιολόγηση**, δ. τη **λύση** και ε. την **κατάληξη** (Labon & Waletzky, 1967). Στον **προσανατολισμό** παρουσιάζονται οι «ήρωες» της ιστορίας μας: Η Σοφία ντε Μπαρμπούα, εύπορη γαλλίδα, εγκαθίσταται με προτροπή του Όθωνα στην Ελλάδα, πιστεύοντας ότι το εύκρατο κλίμα της θα θεράπευσε την ασθενή κόρη της. Το κορίτσι, όμως, πεθαίνει κι η Δούκισσα, για να πνίξει τον πόνο της, καταγίνεται με διάφορα έργα: κτίζει το Καστέλλο της Ροδοδάφνης και γεφύρια στην Αττική για να μεταφέρουν οι εργάτες μάρμαρα από την Πεντέλη. Μια μέρα, πηγαίνοντας να επιβλέψει η ίδια τις εργασίες πέφτει σε ενέδρα ληστών που της ζητούν χρήματα για να γλυτώσει τη ζωή της. Εκείνη, τους παραπέμπει στο Πήλιο, στο βουνό των Κενταύρων, όπου «δέκα χιλιάδες χρυσά» είναι χωμένα στα πέτρινα γεφύρια της περιοχής.

Η **«περιπέτεια»** που κινεί τα νήματα της ιστορίας είναι ο λόγος που οι ληστές καταφεύγουν στα μέρη του Πηλίου: έρχονται για να αναζητήσουν το χρυσάφι. Ξεκινούν από το δίτοξο πέτρινο γεφύρι της Κάτω Κερασιάς, που εξυπηρετούσε τη στράτα Κεραμίδι-Κανάλια-Κερασιά-Λουζινίκο- Βόλο, όπου δεν εντοπίζουν παράδες. Άτυχοι είναι και στην έρευνά τους στο παλαιότερο γεφύρι του Πηλίου, της Τσαγκαράδας, του 1728, όπως και στην τρινογέφυρα στις Μηλιές, έργο του πατέρα του ζωγράφου Τζιόρτζιο ντε Κίρικο. Τους απογοητεύει και το γεφύρι στο Λουζινίκο, στη ρεματιά της Καλιακούδας, με την εγχάρκτη επιγραφή κτισίματος, όπως και το γεφύρι του Αλεβίζου, ανάντι του γεφυριού του Λουζινίκου καθώς και το γεφύρι της Λέστιανης. Την ίδια τύχη έχουν και στο γεφύρι του οικισμού της Άλλης Μεριάς, στην Πορταριά. Οι ληστές αποφασίζουν να ξαποστάσουν στη Μακρινίτσα, κι έτσι κινούν για το γεφύρι της Πατωσιάς, που φέρει πάνω από το κλειδί του τόξου του ανάγλυφου πλάκα με έναν σταυρό, δύο ρόδακες, τέσσερα ανθέμια και δύο ημερομηνίες: 1/3 -4/5- 1875 (Μπεληγιάννης & Μπεληγιάννη, 2011). Και εκεί, ως εκ θαύματος, εμφανίζεται η κρυψώνα με το χρυσάφι.

Εντωμεταξύ, στην Αθήνα, κυκλοφορούν φήμες για τη σχέση της Δούκισσας με έναν ληστή...

Ακολουθεί η **αξιολόγηση**, η γνώμη, δηλαδή, που εκφέρουμε, και έχει να κάνει με την απόφαση του ήρωα: ο Αρχιληστής, χωρίς δισταγμό μοιράζει τα πλούτη στους άνδρες του και στον λαό. Αλλά σαν άνδρας σωστός,

έχοντας πει κι από το αμίλητο νερό της Μακρινίτσας, δεν λέει σε κανέναν κουβέντα για τη σχέση του με τη Δούκισσα της Πλακεντίας...

Για τους μαθητές μας, ηθικό δίλημμα (moral dilemma) (Imel, 1991) δεν υπήρξε για τον ήρωα. Η ανδρική τιμή είναι πάνω απ' όλα! Η **λύση** ταυτίζεται με την **κατάληξη** της μυθοπλασίας μας, που διαφέρει, όμως, από την πραγματική: «οι ήρωές μας ζήσανε καλά και μεις καλύτερα!»

Το τέχνημα δημιουργήθηκε με έμπνευση σε δύο δίωρες συναντήσεις των περισσότερων μελών της παιδαγωγικής ομάδας μας. Είχε, ήδη, αποφασιστεί ο καμβάς της ιστορίας, είχαν επιλεγεί οι φωτογραφίες που θα αξιοποιούνταν από τη διήμερη επίσκεψή μας, καθώς και οι σκαναρισμένες εικόνες από βιβλία για το Πήλιο (Η Καθημερινή, 1996) και πέτρινα γεφύρια (Μπεληγιάννης & Μπεληγιάννη, 2011).

Οι συνεργαζόμενοι μαθητές μας, με φαντασία, ανταλλάσσοντας απόψεις και σχολιάζοντας τα δεδομένα τους, έπλασαν την ιστορία τους, καλλιέργησαν τις διαπροσωπικές σχέσεις τους και ικανοποίησαν την παιδαγωγική αρχή της ομαδικής συνεργασίας (Ματσαγγούρας, 2000· Ματσαγγούρας, 2011).

Σε σαράντα μία (41) διαφάνειες του power point, σε φόντο που έφερε το χρώμα πέτρας, ξετυλίχθηκε η ιστορία της Δούκισσας της Πλακεντίας που άφησε μαγεμένους τους μαθητές μας. Οι λεζάντες που συνόδευαν την εικονογραφημένη ιστορία γράφθηκαν σε σελίδες επεξεργαστή κειμένου Word και αντιγράφηκαν στην κορυφή ή στο πλάι της κάθε διαφάνειας. Αφού ολοκληρώθηκε η συγγραφή της ιστορίας, το κείμενο «χτενίστηκε» γλωσσικά και υφολογικά για να είναι δεμένο και εύστοχο.

Επιπλέον, η μουσική αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι των αφηγήσεων. Μετά από ακρόαση αρκετών μουσικών κομματιών από το You Tube έγινε επιλογή και των ήχων που θα έντυναν την παρουσίαση μας (Μαυρικάκη, 2000). Στην πρώτη διαφάνεια που έφερε τον τίτλο θα ακουγόταν το τραγούδι του Σταύρου Κουγιουμτζή «Χάντρα στο Κομπολόι σου» (1971), σε στίχους Άκου Δασκαλόπουλου, με τη φωνή του Γιώργου Νταλάρα (<https://www.youtube.com/watch?v=2N-dmOm8pkA>). Ο Αρχιληστής, στη σκηνή του φινάλε, όπου αποφασίζει να μην κάνει λόγο για τη σχέση του με τη Δούκισσα, δανείζεται τη φωνή του Γιάννη Καλαντζή στο τραγούδι « Αν βαρέθηκες, κυρία» του 1970, σε στίχους Σώτιας Τσώτου και μουσική του Σταύρου Κουγιουμτζή (<https://www.youtube.com/watch?v=39Gqdx7Nw3A>)

Το τέχνημα παρουσιάστηκε στην Ημερίδα της Διεύθυνσης Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Β' Αθήνας.

Συμπεράσματα

Τα σχολικά προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης / εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη, εφόσον υιοθετούν σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό κοινωνικές, οικονομικές και περιβαλλοντικές αξίες, μπορούν να μυήσουν τον μαθητή στη συνειδητή μελέτη των προβλημάτων της αειφορίας και να τον ευαισθητοποιήσουν, ώστε να αναλάβει δράσεις που θα του προσφέρουν μια ποιοτική ζωή σε συνεργασία με το περιβάλλον και τους υπόλοιπους ανθρώπους.

Είναι σημαντικό, τα αποτελέσματα των δράσεων αυτών να διαχέονται στην σχολική, αλλά και στην τοπική κοινωνία. Η παρουσίαση των συμπερασμάτων αυτών είναι πρωτίστως επικοινωνία και μοίρασμα κι όχι επιφανειακή παράσταση. Μπορεί να έχει ψυχαγωγικά χαρακτηριστικά, αλλά στοχεύει στη μετάδοση της γνώσης και λειτουργεί ως κίνητρο για περαιτέρω έρευνα και δράση (Παπαβασιλείου, 2011: 126).

Η μυθοπλαστική αφήγηση μπορεί να λειτουργήσει ως ευχάριστο εργαλείο παρουσίασης, ενώ βρίσκει σύμμαχό της και την τεχνολογία, κυρίως το λογισμικό PowerPoint που διαθέτει πολλές δυνατότητες εικαστικής έκφρασης και δημιουργίας. Όταν, μάλιστα, η αφήγηση δανείζεται στοιχεία από την πολιτισμική ιστορία του τόπου μας, μπορεί να παίξει ρόλο στη διαδικασία εξέλιξης της κοινωνίας και κυρίως στη προετοιμασία της επόμενης γενιάς, καθώς μέσα από διάφορες μορφές τέχνης μπορεί ευκολότερα να προσεγγίσουμε τους ανθρώπους και να τους ενημερώσουμε, να συμβάλλουμε στην ψυχική καλλιέργειά τους αλλά και να διαμορφώσουμε αντιλήψεις και πρακτικές οι οποίες θα προωθήσουν το όραμα της αειφόρου κοινωνίας.

Με αυτή τη μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης, οι μαθητές των ΕΠΑ.Λ. που συμμετέχουν στα προγράμματα ΠΕ /ΕΑΑ συνδυάζουν τις γνώσεις με τη φαντασία τους, επαναπροσδιορίζοντας και τη σχέση τους με το περιβάλλον. Η ομαδική, δημιουργική εργασία σ' ένα ανθρώπινο περιβάλλον που τους εκτιμά και τους αποδέχεται δύναται να οδηγήσει τους συμμετέχοντες σε απόφαση για αυτοβελτίωση και τροποποίηση της συμπεριφοράς απέναντι στο περιβάλλον, την οικονομία και την κοινωνία, απώτερο σκοπό των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης/ εκπαίδευσης για την αειφόρο ανάπτυξη.

Βιβλιογραφικές αναφορές

- Αγγελίδου, Ε. & Κρητικού, Ε. (2010). Αειφόρο σχολείο: από τη θεωρητική σύλληψη στη σχολική πραγματικότητα. Όψεις-τάσεις-προβληματισμοί. Εισήγηση στο 4^ο πανελλήνιο συμπόσιο, *Το αειφόρο σχολείο του παρόντος και το μέλλοντος*. Αθήνα: 22-24 /01/2010.
- Βασάλα, Π. (2011). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Σχολικά Περιβαλλοντικά Προγράμματα, στο *Μείζον Πρόγραμμα Επιμόρφωσης Εκπαιδευτικών (ΜΠΕ). Βασικό Επιμορφωτικό Υλικό, τ. Α': Γενικό Μέρος*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο, 103-111.
- Γεωργόπουλος, Α. & Τσαλίκη, Ε. (1997). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Αρχές- Φιλοσοφία- Μεθοδολογία- Παιχνίδια και Ασκήσεις*. Αθήνα: Gutenberg.
- Γεωργόπουλος, Α. (2005) (επιμ.). *Περιβαλλοντική Εκπαίδευση. Ο Νέος Πολιτισμός που Αναδύεται*. Αθήνα: Gutenberg.
- Cohen, L., Manion, L. & Morisson, K. (2007). *Research methods in Education* (6th ed.). London: Routledge.
- Delesse, M. & Mialaret, G. (1980). *Οι Παιδαγωγικές Επιστήμες* (Μτφρ. Η. Βιγγόπουλος), τ. 1. Αθήνα: Δίπτυχο.
- Δημητρίου, Α. (2009). *Περιβαλλοντική εκπαίδευση: περιβάλλον, αειφορία. Θεωρητικές και παιδαγωγικές προσεγγίσεις*. Θεσσαλονίκη: Επίκεντρο.
- Επισκοπούλου, Κ. (1989). Η Συμβολή των Διαφόρων Μαθημάτων σε Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 45, 75-79.
- Ευσταθίου, Μ. (1993). Ένα θέμα Περιβαλλοντικής Παιδείας και τοπικής Ιστορίας «Η παραλία της Θεσσαλονίκης, διαχρονικό σύμβολο ζωής της πόλης». *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 68, 73-80.
- Frey, K. (1998). *Η μέθοδος project* (Μτφρ. Κλ. Μάλλιου). Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης.
- Giordan, A. & Souchon, C. (1992). *Une education pour l' environnement*. 2e edition: Nice.
- Goffin, A. (1992). *Comprendre l' Education Relative à l' Environnement. L' Education à l' Environnement, Médiathèque de la Communauté française*. Arlon: F.U.L.
- Hindle, B. P. (1993). The "Project": putting student-controlled, small – group work and transferable skills at the core of a geography course. *Journal of Geography in Higher Education*, 17, 11-20.
- Imel, S (1991). *Ethical Practice in Adult Education*. Eric Digest No 116.
- Η Καθημερινή (1996). Θεσσαλία. Στο Κ. Γιούργος & Χ. Δρακόπουλος Χ. (επιμ.) *Επτά Ημέρες*, τ. 9, 75-110. Αθήνα.
- Καλαϊτζίδης, Δ. (2013). Το Αειφόρο Σχολείο. Δείκτες Αειφόρου Σχολείου και Μεθοδολογία Οργάνωσης. Αθήνα: AeiForum.
- Καρδαμίτση – Αδάμη Μ., Γκότσης Σ., Λαζαρίδου Α. & Μάργαρη Ε., (2010). *Δούκισσα της Πλακεντίας. Η ιστορία που γέννησε τον μύθο*. Αθήνα: Υπουργείο Πολιτισμού. Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο.
- Korhonen, J. (2003). Should we measure corporate social responsibility? *Corporate social responsibility and Environmental Management*, Vol.10, 25-39.**
- Κούσουλας, Γ. Κ. (2008). *Προσέγγιση στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση*. Αθήνα: ΕΚΚΕ.
- Κωστόπουλος, Δ. (1989). Αρχές και χαρακτηριστικά της Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 44, 52-56.

- Labov, W. & Waletzky, J. (1967). Narrative analysis. In J. Helm (Ed.) *Essays on the Verbal and Visual Arts*. Seattle: University of Washington Press. 12-14.
- Lappin, E. (1984). Outdoor Education for Behaviour Desordered Students, in *ERIC Clearinghouse on Rural Education & Small Schools Las Cruces NM*, ED2618 11.
- Λεωνιδοπούλου – Στυλιανού, Ρ. (1992). *Πήλιο. Ελληνική Παραδοσιακή Αρχιτεκτονική*. Αθήνα: Μέλισσα
- Λιαράκου, Γ. (2002). Περιβαλλοντική εκπαίδευση: ένα εργαλείο για την ένταξη των παιδιών με ειδικές ανάγκες στη γενική παιδεία. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*, τ. 124, 104-110.
- Λιαράκου, Γ. & Φλογαΐτη, Ε. (2007). *Από την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση στην Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Προβληματισμοί, Τάσεις και Προτάσεις*. Αθήνα: Νήσος
- Λιαράκου, Γ. & Φλογαΐτη, Ε. (2009). Το ζήτημα των αξιών στην εκπαίδευση για το περιβάλλον και την αειφορία. Στο Ε. Θεοδωροπούλου, Μ. Καΐλα, Μ. Benett & C. Larrère (επιμ) *Περιβαλλοντική Ηθική: από την Έρευνα και τη Θεωρία στην Εφαρμογή* (σσ.241-258). Αθήνα: Ατραπός.
- Μαυρικάκη, Ε. (2000). Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Νέες Τεχνολογίες, *Σύγχρονη Εκπαίδευση*. 115, 21-31.
- Ματσαγγούρας, Η. (2000), *Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία και Μάθηση*. Αθήνα: Γρηγόρης.
- Ματσαγγούρας, Γ. Η. (2011). *Η καινοτομία των Ερευνητικών Εργασιών στο Νέο Λύκειο. Θεωρητικές Αρχές και Διδακτικές Επιλογές*. Βιβλίο Εκπαιδευτικού. Μέρος Α'. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
- Μπεληγιάννης Γ. & Μπεληγιάννη Ε. (2011). *Πέτρινα Τοξωτά Γεφύρια της Ελλάδας*. Αθήνα: Μίλητος.
- Παπαβασιλείου, Β. (2011). *Η περιβαλλοντική εκπαίδευση στις επιστήμες της αγωγής*. Αθήνα: Πεδίο.
- Παπαναστασίου, Α. (2014). «Αιέν αριστεύειν. Διερεύνηση των αντιλήψεων μαθητών σε ΕΠΑ.Λ. για το ιδανικό αρχαιοελληνικό πρότυπο του τέλειου νέου μέσα από εικαστικά έργα τέχνης». *Υσπληξ, Επιστημονικό Περιοδικό Φυσικής Αγωγής, Πρακτικά Προγράμματος Επιμόρφωσης με θέμα, «Το αθλητικό ιδεώδες στην ποίηση: η ταύτιση κάλλους και αγαθού»*, τεύχος 1, 145-158. Ανακτήθηκε από <http://tripodis.gr/diakirixis.htm>
- Παπαναστασίου, Α. (2015). Εφαρμόζοντας τον κανονόμο θεσμό του mentoring σε ΕΠΑ.Λ.: τι παρατηρούν κι αξιολογούν οι φοιτητές παρακολουθώντας διδασκαλίες μαθημάτων Νεοελληνικής Γλώσσα. *Έρκυνα, Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων, Πρακτικά Συνεδρίου: Καλές Πρακτικές και Καινοτομίες στη Δ/θμια Εκπαίδευση*, (Ειδικό) τεύχος 4, 88-95. Ανακτήθηκε από <http://www.erkyna.gr>
- Παπαναστασίου, Α. (2016). Υλοποιώντας προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης σε ΕΠΑ.Λ. Παρατηρήσεις και διαπιστώσεις για την παιδαγωγική διάσταση ενός «μη μαθήματος». Στο Φ. Γούσιας (επιμ.), *3^ο Συνέδριο Νέος Παιδαγωγός*, 16-17 Απριλίου 2016 (σσ. 3623- 3632). Αθήνα.
- Sauvé, L. (1994). *Pour une education relative à l' environnement: elements de design pédagogique*. Montréal/Paris: Guérin/ESKA.
- Seitz, K. (2002): *Bildung in der Weltgesellschaft. Gesellschaftstheoretische Grundlagen Globalen Lernens*. Frankfurt a.M.: Brandes & Apsel.
- Σκαρπέλος, Γ. (2000). *Ιστορική μνήμη και ελληνικότητα στα κόμικς*. Αθήνα: Κριτική.
- Unesco (1977). *Trends in environmental education*. Paris.
- Unesco (1980). *Strategies for the training of Teachers in Environmental Education*. Paris.
- Φλογαΐτη, Ε. (2006). *Εκπαίδευση για το Περιβάλλον και την Αειφορία*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα
- Χατζηαναστασίου, Τ. (2001). *Το άλλο σχολείο, πρόταση για μια παιδεία χωρίς αποκλεισμούς από την εμπειρία διδασκαλίας στη Μέση Τεχνική Επαγγελματική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις.
- Χατζηαναστασίου, Τ. (2011). *Το σχολείο είναι γυρισμένο ανάποδα*. Αθήνα: Εναλλακτικές Εκδόσεις.

**«Ακολουθώντας το Δέντρο»
Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις για το δέντρο**

*Καθηγήτρια στο 4ο ΕΠΑΛ Αθήνας, Τσίλλερ & Ρως 1 - Αθήνα 11144

¹ E-mail: kmpazina@gmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η αειφόρος ανάπτυξη είναι ένας τρόπος σκέψης αναφορικά με το πώς να οργανώσουμε την ζωή μας και την εργασία μας έτσι ώστε να μην καταστρέφουμε τους πολύτιμους φυσικούς πόρους του πλανήτη. Το δέντρο είναι «το κύτταρο» του δάσους, η μονάδα, η βάση του οικοσυστήματος. Το δέντρο λοιπόν, στο επίκεντρο του ενδιαφέροντός μας. Εμφανίζεται διαχρονικά και σε διαφορετικούς πολιτισμούς, ως σύμβολο αέναης ανανέωσης και γονιμότητας. Σε αυτή την εργασία ακολουθούμε τον δρόμο του δέντρου και εμπνεόμαστε από το παράδειγμα της φύσης. Σκοπός η διαμόρφωση μιας νέας περιβαλλοντικής κουλτούρας των μαθητών με την οικοδόμηση γνώσεων και την καλλιέργεια ικανοτήτων, αξιών, στάσεων και συμπεριφορών, που υποστηρίζουν την ενίσχυση του πράσινου υπέρ μιας αειφόρου κοινωνίας. Στην έρευνα μας, παρουσιάζονται στοιχεία για το δέντρο, το οποίο αποτελεί ένα πανανθρώπινο σύμβολο που απαντά σε όλες τις μυθολογίες, τις θρησκείες και τους πολιτισμούς. Στόχοι της παρούσας εργασίας είναι να ευαισθητοποιηθούν οι μαθητές και να διαμορφώσουν περιβαλλοντική συνείδηση μέσα από τα συναισθήματα ενασχόλησης με την τέχνη. Να αναζητήσουν τη θέση του δέντρου στη μυθολογία και την τέχνη. Να αντιληφθούν ότι το δέντρο αποτελεί σύμβολο της ανάπτυξης του ανθρώπου και της μοναδικότητας του. Το Έργο υλοποιήθηκε με τη μέθοδο του project. **Σε αυτή τη διαδρομή, ενεργοποιούνται η δημιουργική σκέψη και η φαντασία. Προωθούνται η παρατήρηση, η έρευνα και ο πειραματισμός.** Η αξιολόγηση αυτής της προσπάθειας ανέδειξε θετικά αποτελέσματα σε μαθητές με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά.

Στην εισήγηση παρουσιάζονται εκπαιδευτικές δραστηριότητες για το δέντρο που πραγματοποιήθηκαν τη σχολική χρονιά 2015 - 2016 στο μάθημα «ερευνητική εργασία» της Α' τάξης ΕΠΑΛ. Παρουσιάζουμε την εργασία ψηφιακά σαν .pptx, .swf και σαν ηλεκτρονικό βιβλίο.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Δέντρο, δάσος, περιβάλλον, συμβολισμός, μυθολογία, λογοτεχνία, τέχνη, ζωγραφική.

SUMMARY

Sustainable development is a way of thinking about how to organize our lives and our work so that we do not destroy the precious natural resources of the planet. The tree is the "cell" of the forest, the basis of the ecosystem. The tree, therefore, at the center of our interest. It appears in time and in different cultures as a symbol of perpetual renewal and fertility. In this work we follow the path of the tree and we are inspired by the example of nature. The aim is to develop a new environmental culture for students by building knowledge and cultivating skills, values, attitudes and behaviors that support the greening of a sustainable society. In our survey, we present elements of the tree, which is a universal human being that answers all mythologies, religions and cultures. The aim of this paper is to sensitize students and to shape environmental consciousness through the feelings of engaging in art. Seek the tree's position in mythology and art. To

realize that, the tree is a symbol of human, development and its uniqueness. The Project was implemented with the project method. In this way, creative thinking and imagination are activated. Promoting observation, research and experimentation. The evaluation of this effort has brought positive results to pupils with particular characteristics. In the presentation are presented educational activities for the tree that took place during the school year 2015 - 2016 in the " project " lesson, (A class EPAL). We present the work digitally as pptx, .swf and as an e-book.

KEYWORDS

Tree, forest, environment, symbolism, mythology, literature, art, painting.

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Τα δέντρα είναι ποιήματα που γράφει η γη προς τον ουρανό.
Και εμείς κόβουμε τα δέντρα και τα κάνουμε χαρτί,
για να καταγράψουμε την κενότητά μας...»

(Χαλίλ Γκιμπράν)

Αυτή η εργασία ξεκίνησε στο πλαίσιο του μαθήματος project στην Α΄ τάξη του ΕΠΑΛ Σύμφωνα με τον Dewey (1982), το σχολείο πρέπει να καλλιεργεί το κοινωνικό ένστικτο, το ερευνητικό ένστικτο και το ένστικτο της τέχνης. Η αυτενέργεια, η παρατήρηση από μέρους των μαθητών και ο ενεργητικός τους ρόλος είναι γόνιμα στοιχεία που εξυπηρετούν τους στόχους της μάθησης μέσα στον χώρο του σχολείου (Δεδούλη, 2002). Ο Illeris (2016) προτείνει τις τρεις διαστάσεις της μάθησης: το περιεχόμενο (το τι μαθαίνεται), την υποκίνηση (συναισθήματα, κίνητρα) και την αλληλεπίδραση (πλαίσιο κοινωνικού χαρακτήρα). Αυτά τα τρία στοιχεία πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σε κάθε μαθησιακή διαδικασία. Τα νέα ερεθίσματα και οι καινούριες εμπειρίες συνδέονται αρμονικά με την προηγούμενη μάθηση και οδηγούν στο επιδιωκόμενο μαθησιακό αποτέλεσμα.

Το δέντρο τοποθετήθηκε στο κέντρο της έρευνάς μας. Κανάλι για την προσέγγισή του, η καλλιτεχνική έκφραση. Ο μαθητής ερευνά και μαθαίνει, προσωποποιώντας τη γνωριμία μαζί του. Έτσι δημιουργείται συναισθηματική δέσμευση. Η συναισθηματική δέσμευση έχει αποδειχθεί ότι έχει θετική επίδραση σε κοινωνικές συμπεριφορές (Allen & Meyer 1990). Η τέχνη συμβάλλει στο χτίσιμο αυτής της σχέσης, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις να κατανοηθούν έννοιες που δεν είναι άμεσα ορατές (Κακούρου, 2009). Στα οφέλη της μάθησης μέσα από τις τέχνες, αναφέρεται και ο Ρόμπινσον (1999) καθώς βοηθούν στην ανάπτυξη της δημιουργικότητας των μαθητών, στην ενίσχυση σωματικών ικανοτήτων και δεξιοτήτων, στην κατανόηση και αφομοίωση πολιτισμικών στοιχείων. Οι παραπάνω θέσεις αποτέλεσαν το θεωρητικό πλαίσιο, στο οποίο στηρίχτηκε η εργασία.

2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε ήταν η μέθοδος project (Frey, 1986). Σκοπός του συγκεκριμένου προγράμματος, η ευαισθητοποίηση των μαθητών σε θέματα περιβάλλοντος και η διαμόρφωση μιας νέας περιβαλλοντικής κουλτούρας με την οικοδόμηση γνώσεων και την καλλιέργεια ικανοτήτων, αξιών, στάσεων και συμπεριφορών, που υποστηρίζουν την ενίσχυση του πράσινου υπέρ μιας αειφόρου κοινωνίας.

Αξιοποιήθηκαν οι ΤΠΕ για την άντληση πληροφοριών. Για την επεξεργασία κειμένων χρησιμοποιείται το word. Η επεξεργασία των φωτογραφιών έγινε στο Photoshop. Για τη δημιουργία της πολυμεσικής εφαρμογής χρησιμοποιήθηκε το λογισμικό παρουσιάσεων power point. Για τη μετατροπή σε .swf το ελεύθερο λογισμικό iSpring. Για τη μετατροπή σε e- book χρησιμοποιήθηκε το adobe acrobat. Σε όλη την πορεία της εργασίας η εκπαιδευτικός προτείνει, καθοδηγεί, συνεργάζεται και βοηθά τον μαθητή στην αναζήτηση της γνώσης (Ματσαγγούρας, 2003).

2.1 Οι στόχοι του προγράμματος

Η εργασία αποσκοπεί στην ανάπτυξη δεξιοτήτων έκφρασης των μαθητών και στην ανάδειξη της δημιουργικότητας τους (Βαλσαμίδου, 2010). Μια τέτοια προσπάθεια απαιτεί σχεδιασμό και σαφή διατύπωση στόχων (Bloom & Krathwohl, 2000).

Για την καλύτερη ανταπόκριση στις απαιτήσεις της συγκεκριμένης εκπαιδευτικής διαδικασίας καθορίστηκαν οι παρακάτω στόχοι:

1. **Να γνωρίσουν** οι μαθητές **το δέντρο σαν σύμβολο** και να αναζητήσουν τη θέση του στη μυθολογία και την τέχνη.
2. **Να ευαισθητοποιηθούν και να διαμορφώσουν περιβαλλοντική συνείδηση** μέσα από τα συναισθήματα ενασχόλησης με την τέχνη.
3. **Να αντιληφθούν** ότι το δέντρο αποτελεί σύμβολο της ανάπτυξης του ανθρώπου και της μοναδικότητάς του.
4. **Να αναζητήσουν τα νοήματα** που προβάλλει η τέχνη και ο πολιτισμός στην έννοια δέντρο. Τα ερωτήματα που πρέπει να απαντηθούν είναι:
Πώς συνδέεται το δέντρο με τον συμβολισμό;
Πως προβάλλεται το δέντρο μέσα από την τέχνη;
Ποια σχέση συνδέει τον άνθρωπο με το δέντρο;

2.2 Διδακτικές τεχνικές

Με στόχο την ενεργό συμμετοχή του μαθητή, υιοθετούνται τεχνικές που προκαλούν το ενδιαφέρον των μαθητών. Ακολουθήθηκαν τεχνικές όπως καταιγισμός ιδεών, έρευνα πεδίου. Αξιοποιήθηκε η δυνατότητα χρησιμοποίησης του καλλιτεχνικού εργαστηρίου, του εργαστηρίου πληροφορικής. Οι μαθητές καλούνται να αναλάβουν πρωτοβουλία και να πρωταγωνιστήσουν στη διαδικασία της μάθησης επιλέγοντας τις καλύτερες λύσεις στις δραστηριότητες που συμμετείχαν. Το αποτέλεσμα σε κάθε στάδιο παρουσιάζονταν στο σύνολο για παρατηρήσεις συμπλήρωση και αξιολόγηση.

2.3 Υλοποίηση του προγράμματος

2.3.1 Χωρισμός σε ομάδες – Ανάθεση εργασιών – Σχέδια δράσης

Είναι η φάση κατά την οποία οι μαθητές, χωρίζονται σε ομάδες και καθεμία καταστρώνει το δικό της σχέδιο δράσης. Γίνονται συζητήσεις, επισημάνσεις, διευκρινίσεις. Δίδεται από την εκπαιδευτικό σε κάθε ομάδα η σχετική βιβλιογραφία.

Αρχικά, οι μαθητές καθοδηγήθηκαν κατά τη διαδικασία δημιουργίας ομάδων εργασίας. Πιο συγκεκριμένα, ορίστηκαν από την εκπαιδευτικό και τους μαθητές θεματικές ενότητες. Όπως συμβαίνει σε κάθε νέα προσπάθεια, η μεγαλύτερη δυσκολία για τους συμμετέχοντες ήταν να επιλέξουν ανάμεσα σε αρκετές ιδέες που προτάθηκαν λόγω των διαφορετικών ενδιαφερόντων τους. Στη συνέχεια, οι μαθητές επέλεξαν τη θεματική ενότητα ανάλογα με τα ενδιαφέροντά τους και εντάχθηκαν σε αυτήν. Κατά τη διάρκεια της παραπάνω διαδικασίας επιδιώχθηκε από την εκπαιδευτικό οι ομάδες να έχουν μεικτό χαρακτήρα, ώστε να είναι πιο αποτελεσματική η συνεργασία. Η μέθοδος αυτή στηρίζεται στη διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, συνδέει το σχολείο με τη ζωή και συντελεί στην ανάπτυξη τόσο του γνωστικού όσο και του συναισθηματικού τομέα των μαθητών (Κόπτης, 2009).

2.3.2 Η διδακτική πορεία

2.3.2.1 Α΄ φάση – αφόρμηση

Προβάλλονται στην ολομέλεια μικρής διάρκειας βίντεο:

(<https://www.youtube.com/watch?v=r4DxEhwhHh4>, <https://www.youtube.com/watch?v=bMtc6uT-sSM>, <https://www.youtube.com/watch?v=1lbtOi48kko>,
https://www.youtube.com/watch?v=fL_koajDO58, <https://www.youtube.com/watch?v=1iDuu75j-zs>)

που αφορούν θέματα για το περιβάλλον σε σύνδεση με την τέχνη και το μύθο. Με το πέρας της προβολής οι μαθητές διαμοιράζονται γνώσεις, ιδέες και βιώματα. Ακολουθεί συζήτηση.

2.3.2.2 Β΄ φάση

Η αρχική ιδέα ήταν να ερευνήσουμε το δέντρο. ΧΑΟΣ! Με την διδακτική τεχνική «καταιγισμός ιδεών», ξεκαθάρισαν οι στόχοι και η έρευνα απέκτησε 4 προορισμούς.

Έρευνα – εξερεύνηση – μάθηση: οι μαθητές έπρεπε να κάνουν έρευνα και να μάθουν περισσότερα για το θέμα για το οποίο θα γράψουν.

2.3.2.3 Α΄ στάδιο (Α΄ τετράμηνο)

1. Οι ομάδες ανέλαβαν

- Η 1η ομάδα ανέλαβε να ερευνήσει το δέντρο σαν σύμβολο
- Η 2η ομάδα το δέντρο στην ποίηση / λογοτεχνία
- Η 3η ομάδα να ερευνήσει τα στοιχεία που συνδέουν τον άνθρωπο με το δέντρο και
- η 4η ομάδα το δέντρο στη ζωγραφική.

Όλες οι ομάδες (πολυπολιτισμικός πληθυσμός) ανέλαβαν να ερευνήσουν στο περιβάλλον τους και να φέρουν πληροφορίες από συνεντεύξεις από γονείς, παππούδες, γνωστούς, σχετικές με το δέντρο από τις πατρίδες τους (μύθους, έθιμα)

2.3.2.4 Β΄ στάδιο

Συγγραφή του σεναρίου: Οι μαθητές της κάθε ομάδας επεξεργάστηκαν το υλικό τους

Πλάνο – θεματική εξέλιξη ιστορίας: στο στάδιο αυτό οι μαθητές καθόρισαν την εξέλιξη της ιστορίας τους και επιλέγουν εικόνες και κείμενα τον τρόπο παρουσίασης και τις μεταβάσεις.

Σύνθεση – δημιουργία ιστορίας: στο στάδιο αυτό οι μαθητές έβαλαν όλο το υλικό μαζί και θα αποφάσιζαν εάν πρέπει να αλλάξει κάτι στη μετάβαση των σκηνών, εάν θα χρειαστεί περισσότερο υλικό και εάν θα γίνουν διορθωτικές κινήσεις στις τεχνικές που χρησιμοποίησαν.

2.3.2.5 Γ΄ στάδιο (Β΄ τετράμηνο)

Στην πορεία της εργασίας η ολομέλεια κάνοντας διορθωτικές κινήσεις και με την καθοδήγηση της εκπαιδευτικού εισάγεται νέο πεδίο έρευνας. Ακολουθούμε το δέντρο. Το ακολουθούμε για να το περιγράψουμε, το ακολουθούμε για να μάθουμε για τη χρησιμότητά του, το ακολουθούμε για να δούμε τη

θέση του στη μυθολογία. Οι μαθητές δημιούργησαν νέες ομάδες με ευκολία αυτή τη φορά και οι νέες ομάδες ανέλαβαν:

- Η 1η ομάδα ανέλαβε να ακολουθήσει **την ελιά**
- Η 2η ομάδα ανέλαβε να ακολουθήσει **τη δάφνη**
- Η 3η ομάδα ανέλαβε να ακολουθήσει **τη δρυ**
- Η 4η ομάδα ανέλαβε να ακολουθήσει **τη μηλιά**

2.4 Η θεματική εξέλιξη ιστορίας

Η εργασία διαρθρώθηκε σε 4 άξονες.

Τα links για τις ψηφιοποιημένες δραστηριότητες είναι: <http://fliphtml5.com/ucmw/xmkm/> (e-book)

https://drive.google.com/file/d/0B3J_6VmwRm-fwFNMNxNfT2N2SnM/view?usp=sharing (ppsx)

https://drive.google.com/file/d/0B3J_6VmwRm-fyZl3STBBU1hwV3c/view?usp=sharing (flash)

2.4.1 ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ ΚΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ

ΣΕ ΤΙ ΜΟΙΑΖΕΙ ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ ΜΕ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ; Ερευνώνται οι ομοιότητες ανάμεσα στις δυο οντότητες. Από το υλικό της έρευνας, οι μαθητές, επιλέγουν να παρουσιάσουν τα κύρια γνωρίσματα αυτής της ομοιότητας.

Το δέντρο ακούει, βλέπει, αισθάνεται.

2.4.1.1 ΕΚΠΟΝΗΣΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ

Η προσέγγιση του θέματος, οι δράσεις που έλαβαν χώρα.

2.4.2 ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ: ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ ΚΑΙ ΕΜΕΙΣ

2.4.2.1 ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1: Στη φύση (αυλή σχολείου)

Οι μαθητές βγήκαν στη φύση, παρατήρησαν τα δέντρα, άγγιξαν τα φύλλα, τον κορμό, τα μύριασαν, συγκέντρωσαν φύλλα και με αυτή την εμπειρία της αίσθησης, συνέχισαν στο καλλιτεχνικό εργαστήριο.

2.4.2.2 ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2: Στο καλλιτεχνικό εργαστήριο

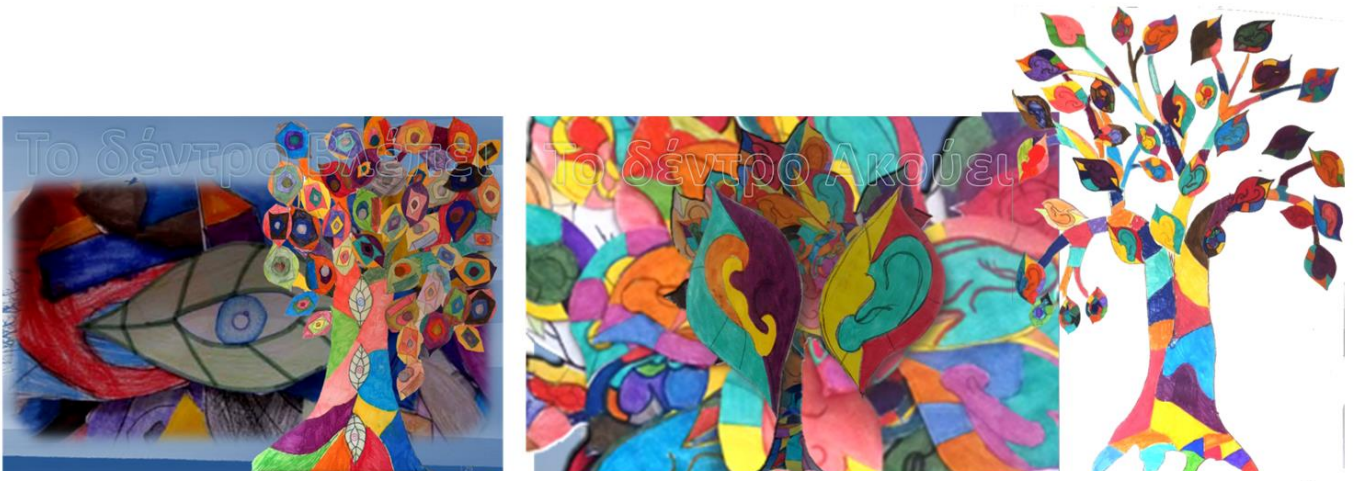

Με την ανάγλυφη πλευρά των φύλλων, δημιούργησαν υφές στο χαρτί και στη συνέχεια σχεδιάζοντας το περίγραμμα της παλάμης τους, δημιούργησαν χέρια. Τα χέρια – φύλλα κολλήθηκαν στο τζάμι και οι μαθητές τα φωτογράφησαν. «**Το άγγιγμα ενός φυτού επηρεάζει την ανάπτυξή του**»... αποτέλεσε την φράση κλειδί για αυτή τη δραστηριότητα.

«**Το δέντρο αισθάνεται**» και αυτό ήταν το πρώτο δέντρο που ετοιμάστηκε.

Το δεύτερο δέντρο ήταν «το δέντρο που βλέπει». Μάτια, πολλά μάτια, με έντονα καθαρά χρώματα, έγιναν τα φύλλα και ο κορμός αυτού του δέντρου. Αντίστοιχα «το δέντρο που ακούει» έχει φύλλωμα από ζωγραφιές - αυτιά.

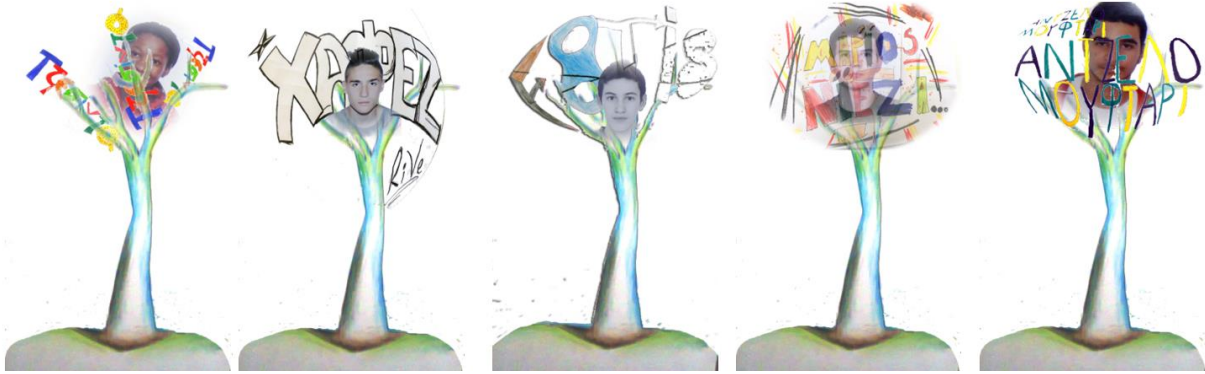
2.4.2.3 ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3: Στο καλλιτεχνικό εργαστήριο

Οι μαθητές ζωγραφίζουν το όνομά τους

2.4.2.4 ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 4: Στο εργαστήριο πληροφορικής

Εδώ η επεξεργασία είναι ατομική. Το κάθε παιδί, ταυτίζεται με ένα δέντρο. Το δέντρο έχει ταυτότητα. Είναι η Τζεσίντα, ο Χαφέζ, ο Φώτης, ο Μάριος, ο Άντζελο...

Όλοι μαζί ενώνονται σε ένα και δημιουργούν το δέντρο σύμβολο.

Το δέντρο είμαστε εμείς

2.4.3 ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΑΚΟΛΟΥΘΟΥΜΕ ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ

Κοιτάζοντας προσεκτικά ένα δέντρο μπορούμε να δούμε διάφορα πράγματα ως προς την μορφή του. Αγγιζοντάς το μπορούμε να αισθανθούμε την υφή του, τη μυρωδιά του. Παρακολουθώντας το μπορούμε να πούμε πολλά για τον κύκλο της ζωής του, την χρησιμότητά του σε διάφορους τομείς και να βρούμε τη θέση του στη μυθολογία. Το δέντρο λατρεύτηκε σαν θεϊκή παρουσία και αγαπήθηκε σαν σύντροφος, υμνήθηκε για την ομορφιά και τις αρετές του και μπολιάστηκε με ποικίλους συμβολισμούς, αφού πολλοί μύθοι αρχαίων και νεότερων λαών συνδέονται με αυτόν.

2.4.3.1 ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1: Στο εργαστήριο πληροφορικής

Οι ομάδες μοίρασαν αρμοδιότητες. Ερεύνησαν στο διαδίκτυο και συγκέντρωσαν πληροφορίες για: Την εμφάνιση του δέντρου που είχε αναλάβει η ομάδα τους. Την γενικότερη περιγραφή, τη χρησιμότητά του και τη σχέση του με τη μυθολογία.

2.4.3.2 ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2: Στη φύση (αυλή σχολείου)

Οι ανθρώπινες φιγούρες μεταμορφώνονται σε δέντρο. Τα χέρια ανοίγουν και δημιουργούν τα κλαδιά. Το δέντρο ταυτίζεται με τον άνθρωπο. Ο άνθρωπος ταυτίζεται με το δέντρο.

Ακολουθεί φωτογράφιση.

2.4.3.3 ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3: Στο εργαστήριο πληροφορικής

Η επεξεργασία των φωτογραφιών έγινε στο Photoshop, από ομάδα μαθητών, με την βοήθεια της εκπαιδευτικού.

2.4.3.4 ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 3: Στο εργαστήριο πληροφορικής

Οι μαθητές της κάθε ομάδας αφού επεξεργάστηκαν το υλικό τους στο στάδιο αυτό οι μαθητές καθόρισαν εκ νέου την εξέλιξη της ιστορίας τους και επιλέγουν εικόνες και κείμενα τον τρόπο παρουσίασης και τις μεταβάσεις. Έβαλαν όλο το υλικό μαζί και θα αποφάσισαν εάν πρέπει να αλλάξει κάτι στη μετάβαση των σκηνών, εάν θα χρειαστεί περισσότερο υλικό και εάν θα γίνουν διορθωτικές κινήσεις στις τεχνικές που χρησιμοποίησαν.

Γίνεται η σύνθεση εικόνων και κειμένων σε διαφάνειες στο power point, Η αρχική διαφάνεια αποκτά υπερσυνδέσεις για πλοήγηση στις πληροφορίες τόσο για το κάθε δέντρο ξεχωριστά όσο και για όλα μαζί. Τα φύλλα και το δέντρο ανέλαβαν ένα ρόλο ακόμη: Να «προστατεύσουν» τα πρόσωπα των ανήλικων μαθητών.

2.4.4 ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ: ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ ΤΩΝ ΕΥΧΩΝ (χάπενινγκ)

Παρότι παρουσιάζεται σαν τέταρτο μέρος, ήταν η πρώτη προσέγγιση του δέντρου και οι δοκιμαστικές δραστηριότητες για τον συγκεκριμένο μαθητικό πληθυσμό.

Για την εξοικείωση των μαθητών με τις ομαδοσυνεργατικές διαδικασίες μάθησης, η αρχή έγινε με μικρής διάρκειας δράση, με στόχο να αντιληφθούν πώς συνδέεται το δέντρο με τον συμβολισμό; Η χρονική απόσταση από τα Χριστούγεννα ήταν πολύ μικρή και η α΄ δράση είχε σαν περιεχόμενο το δέντρο των Χριστουγέννων.

Το Δέντρο του κόσμου

Βρίσκεται κάτω από τη γη και οι καλικάντζαροι προσπαθούν όλο το χρόνο να το κόψουν.

*Όταν κοντεύουν να τα καταφέρουν,
είναι η ώρα για να ανέβουν πάνω στη γη,
την περίοδο των Χριστουγέννων.*

*Όταν ξανακατεβαίνουν να πιάσουν δουλειά,
ο κορμός έχει ξαναγίνει
κι αρχίζουν πάλι από την αρχή.*

2.4.4.1 ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 1: Στο καλλιτεχνικό εργαστήριο

Οι μαθητές έχοντας ακούσει το δέντρο του κόσμου, κατασκευάζουν στολίδια, γράφουν πίσω από κάθε στολίδι μια ευχή για το μέλλον τους και δίνουν την δική τους οπτική ερμηνεία για «το δέντρο τους».

2.4.4.2 ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ 2: Το χάπενινγκ

Από το εργαστήριο, στο χώρο συγκέντρωσης καθηγητών. Όλοι μαζί ζητούν την συμμετοχή των δασκάλων τους, σε μια δράση που δεν έχει ξανασυμβεί σε αυτό το σχολείο. Οι καθηγητές υπογράφουν στο δέντρο προσθέτοντας τη δική τους ευχή.

ΤΟ ΔΕΝΤΡΟ ΤΩΝ ΕΥΧΩΝ
Οι καθηγητές μας ένωσαν τις ευχές τους με τις δικές μας, για έναν καλύτερο κόσμο

2.5. ΟΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ

Ωστόσο, θα ήταν σκόπιμο να αναφερθούν κάποιες δυσκολίες που αντιμετωπίστηκαν κατά την υλοποίηση του παραπάνω εγχειρήματος. Πρώτα απ' όλα, υπήρξαν δυσκολίες μεταξύ των μαθητών οι οποίες οφείλονται, κυρίως, στην ανεπαρκή ανάπτυξη των ικανοτήτων επικοινωνίας, συνεργασίας και διαχείρισης των συγκρούσεων. Οι μαθητές έχοντας εκ των πραγμάτων ιδιαίτερα χαρακτηριστικά., δυσκολεύτηκαν να αποδεχτούν ένα διαφορετικό μοντέλο διδασκαλίας, όπως η ομαδοσυνεργατική. Το δασκαλοκεντρικό μοντέλο ήταν το μόνο που θεωρούσαν σαν «μάθημα». Ιδιαίτερη δυσκολία υπήρξε στο κομμάτι της επεξεργασίας και συγγραφής πληροφοριών. Ζητήματα που έμειναν ανοικτά ήταν η έρευνα στο τμήμα της λογοτεχνίας και της ποίησης. Οι μαθητές των ΕΠΑΛ έδειξαν απροθυμία έως και άρνηση να ασχοληθούν με τη βιβλιογραφική έρευνα. Το διαδίκτυο ήταν η κύρια πηγή άντλησης πληροφοριών. Ακόμη και η καταγραφή πληροφοριών για έθιμα και μύθους για το δέντρο, από το οικογενειακό και φιλικό τους περιβάλλον (πολυπολιτισμικός πληθυσμός), δεν υλοποιήθηκε ποτέ.

Οι δράσεις στο καλλιτεχνικό εργαστήριο και οι κατασκευές, οι φωτογραφίες στον αύλειο χώρο και η δημιουργία της ψηφιακής αφήγησης, κέντρισαν σταδιακά το ενδιαφέρον τους και αυξήθηκε η ουσιαστική συμμετοχή τους στις διάφορες δραστηριότητες. Η αξία της ψηφιακής αφήγησης στηρίζεται στο γεγονός ότι είναι μια ενεργητική και όχι παθητική διαδικασία και δημιούργησε ευχάριστη ατμόσφαιρα στην τάξη. Η χρήση πολυμέσων μετέτρεψε την ανάγνωση κειμένων σε μια πολυδιάστατη εμπειρία. Η κατάργηση της γραμμικής ανάγνωσης δίνει την ευκαιρία στον αναγνώστη-χρήστη να αλληλεπιδράσει με το κείμενο.

3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το πρόγραμμα που παρουσιάστηκε σε αυτή την εισήγηση είχε σαν στόχο να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές ότι το περιβάλλον είναι μέρος της ύπαρξής τους. Ο άνθρωπος είναι μια δημιουργική ύπαρξη και έχει άμεση σύνδεση με την φύση. Η τέχνη δεν παρέχει γνώσεις με άμεσο τρόπο αλλά δημιουργεί τις προϋποθέσεις να κατανοηθούν έννοιες που δεν είναι ορατές σε πρώτο επίπεδο. Οι μαθητές αλλάζουν το σημείο θέασης των πραγμάτων και η άμεση συσχέτισή τους με το περιβάλλον και το δέντρο, δημιουργεί ισχυρές σχέσεις οικειότητας και αγάπης.

Το αντικείμενο της μελέτης τους, αποκάλυψε πόσες σημαντικές πληροφορίες κρύβονται πίσω από ένα κοινό δέντρο. Δόθηκαν απαντήσεις στα ερωτήματα και οι μαθητές, παρότι αρχικά, αντιμετώπισαν όλη την διαδικασία με αδιαφορία, σε συντριπτικό ποσοστό δήλωσαν ότι το θέμα τους προκάλεσε το ενδιαφέρον και απέκτησαν νέες γνώσεις. Το εγχείρημα προϋποθέτει συλλογικότητα, συνεργασία, υπευθυνότητα και ενεργητική συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων.

Η παρούσα δράση βοήθησε τους μαθητές να αποκτήσουν εκτός από γνώσεις και ευαισθησίες σε θέματα περιβάλλοντος. Η χρήση πολυμέσων διέγειρε το ενδιαφέρον των μαθητών για κάτι νέο και βοήθησε στην ευκολότερη κατανόηση δυσνόητων εννοιών. Η διεπιδραστικότητα των κειμένων που συνδέονται μεταξύ τους σε ορισμένα κομβικά σημεία (links) έδωσαν τη δυνατότητα, στους μαθητές αφενός και στον αναγνώστη αφετέρου, να διαρθρώσουν τη διήγηση με τον δικό τους μοναδικό τρόπο.

Παράλληλα, οι συμμετέχοντες εξοικειώθηκαν στον εντοπισμό, στην αναζήτηση και στην παρουσίαση πληροφοριών και καλλιέργησαν, ως ένα βαθμό, δεξιότητες επικοινωνίας και συνεργασίας.

Μέσα από αυτές τις διαδικασίες πήραν πρωτοβουλίες, αναδείχθηκαν οι δημιουργικές τους ικανότητες, βελτίωσαν δεξιότητες, καλλιέργησαν την αισθητική τους, εκφράστηκαν τα συναισθήματά τους, τονώθηκε η αυτοπεποίθησή τους και η ικανότητα να ανταπεξέρχονται στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν, τροποποίησαν στάσεις ζωής και αναδείχθηκαν αξίες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Allen, N. & Meyer, J. (1990), The measurement and antecedents of affective, continuance and normative commitment to the organization. *Journal of Occupational Psychology*, 63, σελ. 1-18.

Βαλσαμίδου, Λ. (2010). «Μαθαίνω πώς να μαθαίνω» και σχολικές εφημερίδες ελληνικών δημοτικών σχολείων: δημοσιεύματα για την ιστορία, τον πολιτισμό, την κοινωνία και την πολιτική. Πρακτικά του Ελληνικού Ινστιτούτου Εφαρμοσμένης Παιδαγωγικής και Εκπαίδευσης, 5ο Πανελλήνιο Συνέδριο με θέμα «Μαθαίνω πώς να μαθαίνω», 7-9 Μαΐου 2010. (Διαθέσιμο online: http://www.elliepek.gr/documents/5o_synedrio_eisigiseis/Valsamidou.pdf).

Boa, F. (ed) (1988). *The Way of Dream*, Dr. Marie-Louise von Franz in

Bloom, B. & Krathwohl, D.R. (2000). Ταξινόμια διδακτικών στόχων, τ. Α. Θεσσαλονίκη

Δεδούλη, Μ. (2002). Βιωματική μάθηση – Δυνατότητες αξιοποίησής της στο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 6, 145-159.

Illeris, K. (2016). Ο τρόπος που μαθαίνουμε. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Frey, K., (1986), Η μέθοδος Project: Μια μορφή συλλογικής εργασίας στο σχολείο ως θεωρία και πράξη, Θεσσαλονίκη, Αφοί Κυριακίδη

Ganeri, A. (1994). Δέντρα (μετφρ. Κ. Καραμπατσόπουλος). Αθήνα, Εκδόσεις Αξιωτέλης.

Κακούρου, Γ. (2009) Εκπαιδευτικές προσεγγίσεις για το δέντρο στην Κουμαντάρειο Πινακοθήκη Σπάρτης - Παράρτημα της Εθνικής Πινακοθήκης (Διαθέσιμο online: http://www.ekke.gr/estia/Cooper/Praktika_Synedrio_Evgenidio/Files/Text_files/III_Paralliles_Sinedries/Eisigiseis/Kakourou_eisigisi.pdf)

Κόπτης, Α. (2009). Βασικές αρχές της σύγχρονης Διδακτικής και εφαρμογή τους στη μεθοδολογία Project. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 15, 16-28.

Ματσαγγούρας, Η. (2000). Θεωρία και πράξη της διδασκαλίας, Στρατηγικές διδασκαλίας, Αθήνα: Gutenberg.

Ντιούι, Τζ. (1982). Το σχολείο και η κοινωνία. Αθήνα: Γλάρος.

Παγκόσμια Μυθολογία, Συλλογικό έργο, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1989

Ρόμπινσον, Κ. (1999). Οι τέχνες στα σχολεία. Αρχές, πρακτικές, προβλέψεις. Αθήνα: Καστανιώτης. Διαθέσιμο online: <https://sites.google.com/site/hellasmythology/heroes/hercules/esperides>

Διαθέσιμο online: <http://www.tovima.gr/science/article/?aid=524945>

Διαθέσιμο online: http://mbp.gr/edu/images/stories/entypa/mbp_entypa_12.pdf

Ενημερωτικό έντυπο - Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού_ Διαθέσιμο online: mbp.gr/edu/images/stories/entypa/mbp_entypa_12.pdf

Παπαθανασίου, Μ. Το Δένδρο στην Ελληνική Μυθολογία_ Διαθέσιμο online: esperos-library.ucoz.com/_ld/0/16____.pdf

Φύση και ελληνική μυθολογία - wwf / Διαθέσιμο online: <https://www.wwf.gr/images/pdfs/fysi-mythologia.pdf>

Διαθέσιμο online: www.wwf.gr/images/pdfs/fysi-mythologia.pdf

Διαθέσιμο online: <http://gestalt-followyourtree.gr/content/>

«ΠΙΣΤΕΥΟΥΜΕΣΤΟΝ ΕΘΕΛΟΝΤΙΣΜΟ!»

*Π. Φιλολόγος, Γλωσσολόγος, ΜΕΔ, ΜΑ- 3ο Γυμνάσιο Αργυρούπολης

pansouridi@yahoo.gr

Περίληψη

Η παρούσα εισήγηση αναδεικνύει τα πολλαπλά οφέλη ενός ετήσιου Προγράμματος εκπαίδευσης μαθητών στον εθελοντισμό με στόχο το σύνολο της μαθητικής κοινότητας. Συγκεκριμένα παρουσιάζεται η μεθοδολογία, τα εκπαιδευτικά εργαλεία και οι συνεργασίες που υλοποιήθηκαν για τη δημιουργία του Προγράμματος «Πιστεύουμε στον Εθελοντισμό!» προσφέροντας μοναδικές δυνατότητες πρωτοβουλίας σε εκπαιδευτικούς και μαθητές για αλληλεπίδραση, ανατροφοδότηση και ενεργό προσφορά μέσα από την επαφή με το ευρύτατο φάσμα της έννοιας του εθελοντισμού.

Abstract

This paper highlights the multiple benefits of an annual Student Education Program in volunteering aimed at the entire student community. In particular, we present the methodology, the educational tools and the partnerships that have been implemented for the creation of the "We Believe in Volunteerism" Program offering unique opportunities for initiative to teachers and pupils for interaction, feedback and active offer through contact with the wide range of the concept volunteering.

Εισαγωγή

Δεδομένου του ενδιαφέροντος του Σχολείου μας για την ολόπλευρη καλλιέργεια των μαθητών μας υλοποιούμε κάθε χρόνο Προγράμματα ευαισθητοποίησης που ευνοούν την αυτογνωσία και ετερογνωσία των μελών της μαθητικής μας κοινότητας. Στο πλαίσιο αυτό πραγματοποιήθηκε κατά το σχολικό έτος 2016-2017 το Ετήσιο Πρόγραμμα με τίτλο «Πιστεύουμε στον Εθελοντισμό!», υπό την αιγίδα του Ομίλου Unesco Αμαρουσίου Περιφέρειας Αττικής, με τον οποίο η συνεργασία υπήρξε διαρκής και συστηματική.

Οι παιδαγωγικοί στόχοι του Προγράμματος ήταν οι ακόλουθοι:

- Να αντιληφθούν οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές τις δεξιότητες, που συνδέονται με την έννοια του εθελοντισμού
- Να ενθαρρυνθούν οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές στη συμμετοχή τους σε εθελοντικές δράσεις και ομάδες

- Να αξιοποιήσουν οι συμμετέχοντες ιδιαίτερα ταλέντα με δημιουργικό τρόπο
- Να καλλιεργήσουν οι συμμετέχοντες τις ατομικές και κοινωνικές τους δεξιότητες
- Να βιώσουν οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές τη δύναμη της προσφοράς και τη συμβολή της στην αυτογνωσία και ετερογνωσία
- Να κατανοήσουν οι συμμετέχοντες ότι η αλληλεπίδραση είναι θεμέλιο του πολιτισμού και της ανθρώπινης προόδου

Η πρωτοτυπία του Προγράμματος έγκειται στο γεγονός ότι στόχος του ήταν στο σύνολο της μαθητικής κοινότητας, γι αυτό και υλοποιήθηκε σε δύο επίπεδα:

- Με τη διάχυση του θέματος μέσω των γνωστικών αντικειμένων, βάσει του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών
- Με τη δημιουργία ομάδας μαθητών που δήλωσαν ενδιαφέρον για συστηματική εκπαίδευση στην έννοια του Εθελοντισμού

Την επιστημονική επιμέλεια και ευθύνη του Προγράμματος ανέλαβε η Φιλολόγος κα Σουρίδη Παναγιώτα, η οποία απεύθυνε το αίτημα συνεργασίας στον Όμιλο Unesco Αμαρουσίου. Το Μνημόνιο Συνεργασίας για το Ετήσιο Πρόγραμμα υπεγράφη αφενός από την Πρόεδρο της Unesco Αμαρουσίου κα Πουσπουρίκα Ιωάννα, αφετέρου από τη Διευθύντρια του 3ου Γυμνασίου Αργυρούπολης, κα Γαβαλά Ειρήνη. Στο τέλος της σχολικής χρονιάς πραγματοποιήθηκε η συνολική παρουσίαση των αποτελεσμάτων της ετήσιας αυτής συνολικής προσπάθειας στο Συνεδριακό-Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Ελληνικού – Αργυρούπολης με σκοπό τη διάχυση των εκρών και τη δημιουργική συνάντηση όλων των φορέων, επίσημων και ανεπίσημων συνεργατών με τους οποίους μοιραστήκαμε το κοινό μας όραμα για την καλλιέργεια της εθελοντικής συνείδησης στους νέους.

Μεθοδολογία

Το Πρόγραμμα αξιοποίησε τις δυνατότητες που παρέχει η τυπική μάθηση ως δομημένο εκπαιδευτικό σύστημα, στηρίχτηκε όμως στις αρχές της μη-τυπικής μάθησης, αποσκοπώντας στην προσωπική και κοινωνική εκπαίδευση της μαθητικής κοινότητας. Αυτό σημαίνει ότι τα γνωστικά αντικείμενα λειτούργησαν ως βάση για τη διαπραγμάτευση των επιμέρους πτυχών του εθελοντισμού, ακόμα και ως εργαλεία για τη διερεύνησή το, ενώ η ανατροφοδοτική διαδικασία χαρακτήρισε όλη την εξέλιξη της εν λόγω προσέγγισης. Παράλληλα, ενεργοποιήθηκε η μέθοδος της άτυπης μάθησης, μέσα από δραστηριότητες ελεύθερου χρόνου, έξω από το χώρο του σχολείου και σε ωράριο εκτός τους σχολικού με στόχο την ενίσχυση των δεξιοτήτων των μαθητών. Είναι χαρακτηριστικό ότι η ΕΕ (2001) τονίζει την ανάγκη συνύπαρξης των τριών μορφών μάθησης που λειτουργούν συμπληρωματικά στο πλαίσιο της δια βίου μάθησης.

Ιδιαίτερη έμφαση έδωσε το Πρόγραμμα στις αρχές της μη-τυπικής μάθησης, στη συμμετοχική και μαθητοκεντρική διαδικασία, στηριγμένη σε σαφείς επιμέρους εκπαιδευτικούς στόχους, προσανατολισμένους στην ανάπτυξη δεξιοτήτων που αφορούν την ανάληψη υπεύθυνης στάσης στο μέλλον την κατάκτηση δηλαδή της ενεργού πολιτεότητας. Η μη – τυπική μάθηση δίνει ευκαιρίες συμμετοχής και ευθύνης κατά την εκπαιδευτική διαδικασία, ενισχύοντας τα αισθήματα αλληλεγγύης, την κοινωνική ευαισθησία και την εγρήγορση που απαιτείται για την αντιμετώπιση κοινωνικών ζητημάτων.

Υπό το πρίσμα αυτό, το Πρόγραμμα «Πιστεύουμε στον Εθελοντισμό!» περιέλαβε βιωματικές δράσεις, στοχευμένα εκπαιδευτικά σενάρια, συνεργασίες με φορείς και εκπαιδευτικά ιδρύματα της τοπικής και ευρύτερης κοινωνίας, εκπαιδευτικές επισκέψεις, συμμετοχές σε εθνικά, ευρωπαϊκά

ικά και διεθνή εκπαιδευτικά προγράμματα και διαγωνισμούς, κοινωνική δράση και ενεργοποίηση ατομικών και κοινωνικών δεξιοτήτων. Πιο συγκεκριμένα, στην αρχή της χρονιάς ο Σύλλογος Διδασκόντων, μετά από εισήγηση της Φιλολόγου Σουρίδη Παναγιώτας, ενέκρινε τη διενέργεια του Προγράμματος και κατόπιν οι καθηγητές που θέλησαν να συνεργαστούν δήλωσαν το ενδιαφέρον τους συστήνοντας ομάδα εργασίας του Προγράμματος. Το κάθε μέλος της ομάδας εφόσον ενημερώθηκε από την επιστημονική υπεύθυνο για τους στόχους, τη μεθοδολογία και τα διαθέσιμα εκπαιδευτικά εργαλεία, υπέβαλε την πρότασή του στην ολομέλεια για τη διαπραγμάτευση ενός επιμέρους θέματος σχετικού με τον Εθελοντισμό στο διδακτικό του αντικείμενο. Δημιουργήθηκε έτσι ένα πρωτότυπο εκπαιδευτικό Πρόγραμμα με στόχο ολόκληρη τη μαθητική κοινότητα αξιοποιώντας

την αρχή της διαθεματικότητας, τη δημιουργική διάθεση καθηγητών και μαθητών και εν τέλει τη διεπιστημονική προσέγγιση του Εθελοντισμού. Οι συναντήσεις της ομάδας υπήρξαν συστηματικές καθόλη τη διάρκεια της χρονιάς για να επιλυθούν απορίες, να αντιμετωπιστούν πρακτικά ή θεωρητικά ζητήματα και προκειμένου να λειτουργεί η ανατροφοδότηση μεταξύ όλων των συνεργατών. Οι θεματικές που προέκυψαν και προσεγγίστηκαν με τη μέθοδο Project ήταν οι εξής:

-Α Γυμνασίου:

- * Πλησιάζοντας της φιλοζωικές οργανώσεις: έργο και προσφορά (Σημαντηράκη Χαρά, Φιλολόγος)
- * Έρευνα για τις στάσεις των εφήβων απέναντι στα ζώα: μελέτη περίπτωσης (Κούγιας Κωνσταντίνος, Γεωλόγος)

- Β Γυμνασίου:

- * Εθελοντής – γείτονας (Μαργέλλου Φρόσω, Φιλολόγος, Γκίκα Θεοδώρα, Θεολόγος)
- * Προασπίζοντας το δικαίωμα στην εκπαίδευση (Σουρίδη Παναγιώτα, Φιλολόγος)
- * Εικαστική προσέγγιση του Εθελοντισμού (Μαντέλλου Ελένη, Εικαστικός)

- Γ Γυμνασίου:

- * Ορίζουμε και Προσεγγίζουμε: Γιατροί Χωρίς Σύνορα (Αποστολίδου Χρυσούλα, Φιλολόγος)
- * Οι νέοι στην Ευρώπη (Δραμουντάνη Κατερίνα, Καθηγήτρια Γερμανικής Γλώσσας)
- * Φιλέλληνες: Ένα ιστορικό παράδειγμα εθελοντικής δράσης (Σουρίδη Παναγιώτα, Φιλολόγος)
- * Παγκόσμια υγεία και εθελοντισμός (Γαβαλά Ειρήνη, Πληροφορικός)
- * Φτώχεια και κλιματική αλλαγή (Λυμπερά Φωτεινή, Πληροφορικός)

Η αντίληψη του Σχολείου ως κοινότητα μάθησης περιλαμβάνει αναμφίβολα την αλληλεπίδραση όλων των μελών της, ενηλίκων και ανηλίκων. Ο Όμιλος Unesco Αμαρουσίου πραγματοποίησε ειδική επιμόρφωση για την έννοια του Εθελοντισμού και τις προεκτάσεις της στη σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα στις 5 Δεκεμβρίου, Διεθνή Ημέρα Εθελοντισμού με κεντρική ομιλήτρια την Πρόεδρο του Ομίλου κα Ιωάννα Πουσπουρίκα. Παράλληλα, ειδική προσκεκλημένη ήταν η πρεσβυτέρα του Πατρός Αντωνίου Σταματία Γεωργαντή, η οποία μας κατέθεσε την πραγματικότητα της εθελοντικής προσφοράς ως βίωμα μέσα από το πολυδύναμο έργο της Κιβωτού του Κό-

μου. Στις 7 Δεκεμβρίου ο Όμιλος πραγματοποίησε επιμορφωτικό Σεμινάριο για εκπαιδευτικούς στα Γραφεία του στο Μαρούσι και η συζήτηση με τους συναδέλφους καθώς και η κατάθεση της εμπειρίας μας από την εκπαίδευση μαθητών στον Εθελοντισμό ανέδειξε καλές πρακτικές διαχείρισης του θέματος στη σχολική

κοινότητα. Η ανάπτυξη συνεργασιών σε θέματα επιμόρφωσης αποδείχτηκε για μια ακόμη φορά καταλυτική για τους στόχους μας και δικαιώνει την απόφασή μας να αναλάβουμε και να αναδείξουμε αυτό το Πρόγραμμα.

Η δημιουργική έκφραση των μαθητών μας με τη συνεργασία του Ομίλου για την Unesco Αμαρουσίου αποτυπώθηκε σε εικαστικά έργα τα οποία στη συνέχεια πήραν τη μορφή πασχαλινής κάρτας και μετέφεραν έτσι τις ευχές μας για πολλαπλασιαστές του έργου μας στην ευρύτερη κοινωνία. Δυναμική ήταν και η συμμετοχή μας με 32 πρωτότυπα ποιήματα των μαθητών μας στο Διαγωνισμό Ποίησης που προκήρυξε ο Όμιλος.

Οι μαθητές μας στη διάρκεια της χρονιάς έδωσαν τα δικά τους μηνύματα ενεργού συνειδητότητας με τη συμμετοχή του Σχολείου μας στο **Διαγωνισμό** που πραγματοποιήθηκε από το Φόρουμ Διαπολιτισμικού Διαλόγου του Πανεπιστημίου Πατρών και την Educartoon σε συνεργασία με εκπαιδευτικούς οργανισμούς στην Ελλάδα και τη διασπορά. Ο μαθητικός διαγωνισμός σκίτσου υπό την αιγίδα του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων είχε τον τίτλο «Ο πλανήτης του άλλου πλανήτη όλων μας». Το σχολείο μας διακρίθηκε στο διαγωνισμό αποσπώντας έπαινο για το έργο της Μαρίας Μπαταγιάννη, μαθήτριας του Α2, ανάμεσα σε 390 συμμετοχές 103 σχολείων.

Τους στόχους του Προγράμματος υπηρέτησαν εκπαιδευτικές επισκέψεις που επιλέχθηκαν με βάση τη θεματολογία των επιλεγμένων τομέων. Τέτοιες ήταν:

- Α Γυμνασίου:

- Εκπαιδευτική επίσκεψη στο Κέντρο Προστασίας θαλάσσιας χελώνας ΑΡΧΕΛΩΝ και συμμετοχή σε βιωματικό εκπαιδευτικό Πρόγραμμα
- Συνάντηση με την Εθελοντική Ομάδα προστασίας αδέσποτων ζώων του Δήμου Ελληνικού – Αργυρούπολης στο χώρο του Σχολείου
- Β Γυμνασίου:

- Συνάντηση με την Εθελοντική Ομάδα Πολιτικής Προστασίας του Δήμου Ελληνικού – Αργυρούπολης στο χώρο του Σχολείου
- Συνάντηση με την Εθελοντική Ομάδα Δασοφυλάξης – Δασοπροστασίας του Δήμου Ελληνικού – Αργυρούπολης στο χώρο του Σχολείου
- Συνάντηση με την Εθελοντική Ομάδα Lets Do It Greece στο χώρο του Σχολείου
- Γ Γυμνασίου:
- Εκπαιδευτική επίσκεψη στους Γιατρούς Χωρίς Σύνορα και συμμετοχή σε βιωματικό εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (Έργο και Προσφορά)
- Εκπαιδευτική επίσκεψη στην Actionaid και συμμετοχή σε βιωματικό εκπαιδευτικό Πρόγραμμα (Φτώχεια και κλιματική αλλαγή)
- Εκπαιδευτική επίσκεψη το Ίδρυμα Αικατερίνης Λασκαρίδου και συμμετοχή σε βι-

Η ευαισθητοποίηση σε θέματα εθελοντισμού εκφράστηκε με τη συμμετοχή του Σχολείου μας σε **δράσεις κοινωνικής και πολιτισμικής προσφοράς**. Συγκεκριμένα το Σχολείο συμμετείχε στις ακόλουθες δράσεις:

- Πανελλήνια Δράση Εθελοντικής αναδάσωσης που συνδιοργάνωσε ο Δήμος Ελληνικού – Αργυρούπολης και το Lets Do It Greece στις 2/4 στον Υμηττό
- Προσφορά ειδών καθημερινής χρήσης στο Κοινωνικό Παντοπωλείο του Δήμου Ελληνικού – Αργυρούπολης
- Προσφορά ειδών διατροφής στον ΙΝ Αγ Βαρβάρας Αργυρούπολης για την ενίσχυση του καθημερινού συσσιτίου

Παράλληλα, δημιουργήθηκε ομάδα μαθητών που δήλωσαν ενδιαφέρον για τη συμμετοχή τους σε συστηματική εκπαίδευση στον Εθελοντισμό, την οποία ανέλαβε η επιστημονική υπεύθυνος του Προγράμματος, Σουρίδη Παναγιώτα. Οι συναντήσεις της ομάδας καθορίστηκαν κατόπιν συμφωνίας σε εβδομαδιαία βάση και χαρακτηρίστηκαν ως «Πολιτιστικό Πρόγραμμα». Στην υποβολή του Προγράμματος στη Διεύθυνση Β Βάθμιας Δ Αθήνας έγινε αναλυτική περιγραφή του συνολικού Προγράμματος και η αποδοχή του υπήρξε ενθουσιώδης από την υπεύθυνο Πολιτιστικών Προγραμμάτων κα Γιακουμάτου Τερέζα. Πιο αναλυτικά, οι θεματικές που προσεγγίστηκαν ήταν οι εξής:

- Ορισμός της έννοιας: Εθελοντισμός/ Φιλανθρωπία
- Διαστάσεις και εύρος του εθελοντισμού
- Σύγχρονα προβλήματα
- Ο Εθελοντισμός στο χρόνο
- Εκπαίδευση στον Εθελοντισμό: Η Συνεργασία μας με την Unesco
- Στόχοι και Σκοποί του Προγράμματος
- Ο Εθελοντισμός μέσω μη τυπικής μάθησης - Δεξιότητες Εθελοντή
- Κοινωνία των Πολιτών: Σύγχρονο αίτημα
- Εθελοντισμός στην Ελλάδα: Ιστορία και Δυσκολίες - Εθελοντισμός στην Ελλάδα: Σύγχρονες Τάσεις
- Ηλικία και Εθελοντισμός
- Νέοι και Εθελοντισμός: Εθνικό Συμβούλιο Νεολαίας, Τοπικά Συμβούλια Νέων
- Ευρωπαϊκή Πολιτική και Εθελοντισμός
- Διεθνή Προγράμματα και Εθελοντισμός
- Ευρωπαϊκό Έτος Εθελοντισμού
- Μορφές εθελοντισμού
- Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ) - Άτυπες Πρωτοβουλίες Εθελοντισμού
- Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη
- Το Διαδίκτυο στην υπηρεσία του Εθελοντισμού
- Μορφές ψηφιακού Εθελοντισμού
- Ενισχύοντας τον Εθελοντισμό: Η θεωρία των κινήτρων του Maslow

- Τι αποκομίζει ο Εθελοντής
- Δικαιώματα και Υποχρεώσεις του Εθελοντή
- Διοίκηση Εθελοντών
- Ο Εθελοντισμός ως στοιχείο σχολικής κουλτούρας
- Ο Εθελοντισμός ως προληπτικός μηχανισμός κατά της ενδοσχολικής βίας

Η διαπραγμάτευση των θεμάτων αυτών έγινε μέσω της μη τυπικής μάθησης, αξιοποιώντας πλήθος βιωματικών τεχνικών και εργαλείων ενώ οι τακτικές μας επαφές και επισκέψεις είχαν ως στόχο την ανατροφοδότηση και την επαφή μας με την εμπειρία από το πεδίο. Οι μαθητές μας ξεχώρισαν για τη δύναμη, την αισιοδοξία και την πίστη στην αλλαγή, βάση πάνω στην οποία χτίσαμε τη νέα γνώση, τη νέα εμπειρία και τη βαθιά πλέον πεποίθηση ότι ο Εθελοντισμός δεν είναι μια διάθεση ούτε ένα συναίσθημα. Συνειδητοποίησαν ότι ο εθελοντισμός χαρακτηρίζεται από σταθερότητα, συνέπεια και αγάπη στο συνάνθρωπο και όλα τα δημιουργήματα του κόσμου μας. Αντιλήφθηκαν ότι απαιτεί όχι μόνο θεωρία αλλά και πράξη γι αυτό και βασίζεται σε συνειδητούς πολίτες κάθε ηλικίας που δε νιώθουν θύματα αλλά λειτουργικά υποκείμενα στη ζωή.

Η βιωματική εκπαίδευση αξιοποίησε τη συνεργασία με **εκπαιδευτικά Προγράμματα** από τους φορείς που ακολουθούν:

Ευρωπαϊκά Προγράμματα:

- Αττικό Πάρκο: Συμμετοχή στο Διεθνές Πρόγραμμα GAIA για την Παγκόσμια Ευαισθητοποίηση, Εξερεύνηση και Δράση
- SCI Hellas , Πρόγραμμα EVS – Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Εθελοντών
- Τεχνόπολη Γκάζι Παρουσίαση του Ευρωπαϊκού Προγράμματος We are all citizens (Είμαστε Όλοι Πολίτες) με διαχειριστή το Ίδρυμα Μποδοσάκη

Εθνικά Προγράμματα:

- Εκπαιδευτικά Προγράμματα της Unicef: Σχολεία Υπερασπιστές των Παιδιών/ Emergency lessons
- Εκπαιδευτικά Προγράμματα Actionaid: Ένα τραγούδι, πολλά σχολεία, ένας κόσμος, Κόντρα στο Ρεύμα, Αποστολή Ρουάντα, Αποστολή Μπαγκλαντές
- Εκπαιδευτική συνάντηση με το Χαμόγελο του Παιδιού στη συνολική παρουσίαση των δράσεών του (Helixpro Μαρούσι)

- Βιωματική εκπαίδευση από το YSmile του Χαμόγελου του Παιδιού
- Εκπαιδευτική επίσκεψη στην Εθελοντική Αιμοδοσία της ΕΛΜΕ Δ Αθήνας
- Εκπαιδευτική συνάντηση με την Anima Εταιρεία Προστασίας Άγριων Ζώων στο χώρο του Σχολείου και συμμετοχή σε βιωματικό Πρόγραμμα
- Εκπαιδευτική συνάντηση με την Ομάδα Οδηγισμού Καρέα και συμμετοχή σε βιωματικό εκπαιδευτικό Πρόγραμμα

Η θεωρητική κατάρτιση και βιωματική εμπειρία των μαθητών – μελών της ομάδας μεταφράστηκε σε **εθελοντική δράση** με βάση τα ενδιαφέροντα που εξέφρασαν οι ίδιοι οι μαθητές ως εξής:

- Σύσταση ομάδας εθελοντών μαθητών στην παρουσίαση διαδικτυακών εκπομπών του YSmile του Χαμόγελου του Παιδιού
- Συμμετοχή των εθελοντών μαθητών στο διαφημιστικό σποτ ευαισθητοποίησης της Actionaid για την προβολή των αποτελεσμάτων του εθνικού εκπαιδευτικού Προγράμματος «Ένα τραγούδι, πολλά σχολεία, ένας κόσμος»
- Δημιουργία πρωτότυπου σεναρίου μαθητικής ταινίας μικρού μήκους με θέμα την εθελοντική δράση
- Συμμετοχή στην πορεία ευαισθητοποίησης του Συλλόγου Συμπράττω με θέμα την προσβασιμότητα στους δημόσιους χώρους
- Πραγματοποίηση τηλεδιάσκεψης με την Ομάδα Εθελοντών Διασωστών Μήλου
- Πραγματοποίηση συνέντευξης από τον Εθελοντή Καθηγητή μας κοΑπόστολο Πυριάκη
- Συμμετοχή σε δύο αναδασώσεις: Δήμος Ελληνικού- Αργυρούπολης και Lets Do It Greece
- Προσφορά ειδών καθημερινής χρήσης στο Χαμόγελο του Παιδιού
- Προσφορά ειδών για την πραγματοποίηση του χριστουγεννιάτικου bazaar του Τοπικού Συλλόγου Στήριξης Ατόμων με Αναπηρία Συμπράττω,

Αποτελέσματα – Συζήτηση

Το Ετήσιο Πρόγραμμα «Πιστεύουμε στον Εθελοντισμό!» αξιοποίησε τις δυνατότητες των Σχολείων για την πραγματοποίηση Προγραμμάτων με έναν ιδιαίτερα δυναμικό και δημιουργικό τρόπο, δίνοντας νέες προοπτικές στο συγκεκριμένο θεσμό. Θέτοντας ως στόχο το σύνολο της μαθητικής κοινότητας κι όχι έναν περιορισμένο αριθμό μαθητών, έδωσε την ευκαιρία σε όλους τους μαθητές να βιώσουν τα οφέλη από την επαφή με ένα Πρόγραμμα ενεργού συνειδητότητας και δράσης. Συγχρόνως, οι μαθητές που εξέφρασαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για εντατική εκπαίδευση είδαν τη δυναμική τους να μετουσιώνεται σε βίωμα και προσφορά μέσα από πρωτότυπες δράσεις, πάντα με σεβασμό στην ηλικία τους ενώ το έργο τους βραβεύτηκε από τους συνεργαζόμενους φορείς που εξέφρασαν τη χαρά και την ευγνωμοσύνη τους απέναντί τους.

Μεγάλο κέρδος του Προγράμματος είναι η συνεργασία όχι μόνο μεταξύ των ανηλίκων αλλά και μεταξύ των ενηλίκων που δήλωσαν το ενδιαφέρον τους. Πρόκειται για τους καθηγητές που συνέστησαν ομάδα εργασίας για την υλοποίηση του συγκεκριμένου Προγράμματος, στην οποία η ανατροφοδότηση ήταν διαρκής καθόλη τη διάρκεια της χρονιάς. Το Πρόγραμμα, λόγω του ευρύτατου πεδίου του, έδωσε την ευκαιρία για πρωτότυπες και δημιουργικές ιδέες εργασιών που βασίστηκαν στην αρχή της διαθεματικότητας, λειτουργώντας παράλληλα διακλαδικά και διεπιστημονικά. Οι καθηγητές είδαν με τον τρόπο αυτό το γνωστικό τους αντικείμενο ως μια γέφυρα σύνδεσης με την κοινωνική πραγματικότητα και τις ανάγκες της, εμπνέοντας με τη σειρά τους τους μαθητές στην επιστημονική αντιμετώπιση των θεμάτων που πραγματεύονται, με γνώμονα τον άνθρωπο και τις αξίες του πολιτισμού.

Στα οφέλη του Προγράμματος συγκαταλέγονται οι συνεργασίες του Σχολείου με φορείς και το άνοιγμα στην τοπική κοινωνία, την εθνική πραγματικότητα και τα διεθνή δεδομένα. Η παρακολούθηση βιωματικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων στους επιμέρους τομείς του Εθελοντισμού, οι εκπαιδευτικές επισκέψεις, η ανταλλαγή πολύτιμης εμπειρίας και η προσφορά κοινωνικού έργου με βάση τα ενδιαφέροντα των μαθητών συνέβαλε στη σύζευξη θεωρητικής κατάρτισης και πρακτικής εφαρμογής των αρχών του Εθελοντισμού. Οι καλές πρακτικές από τα ευρωπαϊκά και διεθνή προγράμματα ανέδειξαν τη μεθοδολογία της εθελοντικής προσφοράς και άνοιξαν ποικίλες γέφυρες επικοινωνίας με κοινό όραμα, αυτό της βελτιστοποίησης της ποιότητας ζωής.

Μια ακόμα διαπίστωση ως αποτέλεσμα της υλοποίησης του Ετήσιου Προγράμματος «Πιστεύουμε στον Εθελοντισμό!» είναι ότι στη σύγχρονη τεχνοκρατική εποχή, στην οποία προωθούνται διαφορετικές αξίες, όπως αυτή του κέρδους, της ευημερίας και της τεχνολογίας ως σημείο αναφοράς των ανθρώπων, οι μαθητές απέδειξαν τον ευκαιριακό χαρακτήρα τέτοιων «αξιών». Με την ελεύθερη έκφραση, την ειλικρίνεια και τη δύναμη σώματος και πνεύματος επικεντρώθηκαν στις διαχρονικές και πανανθρώπινες αξίες και αντιλήφθηκαν τη σημασία τους ως στάση ζωής. Η φιλία, η συνεργασία, η ειρήνη, η αλληλεγγύη, ο αυτοσεβασμός απέκτησαν ισχυρή βάση στο πνεύμα και στην καρδιά τους, αποδεικνύοντας έμπρακτα το παιδαγωγικό έργο του σχολείου με τη διαμόρφωση συνειδητοποιημένων πολιτών στο παρόν και στο μέλλον.

Παράλληλα, το Πρόγραμμα «Πιστεύουμε στον Εθελοντισμό!» ενεργοποίησε την πολλαπλή νοημοσύνη των μαθητών δίνοντας ευκαιρίες ισότιμης συμμετοχής, ενεργοποιώντας και αξιοποιώντας κάθε είδους δεξιότητα και ταλέντο. Η προφορική και η γραπτή παράθεση σκέψεων και ιδεών, τα πολλαπλά είδη κειμένων, ακόμα και ποιητικών, που ζητήθηκαν ως αποτέλεσμα της δημιουργικής τους έκφρασης, η εικαστική δημιουργία, οι δεξιότητες ψηφιακής αναπαράστασης και κινηματογράφου, η θεατρική απόδοση, η αξιοποίηση της μουσικής και του χορού, οι δεξιότητες επικοινωνίας, οι ηγετικές ικανότητες μαθητών είναι μερικά από τα ταλέντα των μαθητών μας στα οποία ο Εθελοντισμός βρήκε μορφή και έκφραση. Η διαφορετικότητα αυτών των ικανοτήτων και η σύνθεσή τους στην προώθηση των

αρχών του Εθελοντισμού ισχυροποίησε το συναίσθημα της παραδοχής, της αναγνώρισης και της ικανοποίησης σε όλη τη μαθητική κοινότητα.

Η τελική παρουσίαση του Προγράμματος που πήρε τη μορφή γιορτής και πραγματοποιήθηκε στο Συνεδριακό – Πολιτιστικό Κέντρο του Δήμου Ελληνικού – Αργυρούπολης στις 12/5/2017, μετέφερε τα μηνύματα που αποκόμισε η μαθητική μας κοινότητα σε όλη την ευρύτερη κοινότητα με τη διάχυση των αποτελεσμάτων, τιμώντας όλους τους φορείς και συνεργάτες μας. Όσοι παρακολούθησαν την παρουσίαση αυτή εξέφρασαν την αμέριστη χαρά τους από την ιδιαιτερότητα του Προγράμματος και ένιωσαν κερδισμένοι από τη συνολική τους επαφή με τη θεματολογία, εφόσον πήραν και εκείνοι ένα μάθημα ζωής από τους μαθητές μέσα από ποικιλία παρουσιάσεων και δρώμενων. Είναι ενδεικτικά τα συχαρητήρια που απέσπασε το Σχολείο μας από τους παράγοντες του Δήμου, και από τους φορείς και συνεργάτες που είδαν τη συμβολή τους να μετουσιώνεται σε εκπαιδευτική και παιδαγωγική πράξη, μεταφέροντας την πίστη μας και την αισιοδοξία μας στη νέα γενιά.

Συμπεράσματα

Το Ετήσιο Πρόγραμμα «Πιστεύουμε στον Εθελοντισμό!» αποτέλεσε μια εφαρμογή των αρχών του Εθελοντισμού στη μαθητική μας κοινότητα που στηρίχτηκε εξολοκλήρου στην εθελοντική συμμετοχή, προσφορά και δράση τόσο από τους μαθητές όσο και από τους εκπαιδευτικούς. Οι αρχές της Unesco και η προτεραιότητα που δίνει στην εκπαίδευση συνάντησαν τις παιδαγωγικές μας αρχές και το όραμά μας για τη διαμόρφωση ισχυρών συνειδήσεων στο πρόσωπο των μαθητών μας. Αναμφίβολα η πίστη στον Εθελοντισμό δεν είναι μια ευκαιριακή ενασχόληση αλλά ένας αγώνας ζωής. Στη μαθητική μας κοινότητα θέσαμε με το Πρόγραμμα αυτό τις βάσεις ώστε ο Εθελοντισμός να αποτελέσει όχι έναν ακόμα στόχο αλλά στοιχείο σχολικής κουλτούρας.

Βιβλιογραφία

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2000). *Προς μια ευρωπαϊκή διάσταση εκπαίδευσης και ενεργού συμμετοχής του πολίτη*. Λουξεμβούργο: Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων
Καρδογέρου, Δ., Ντιρογιάννη, Δ., Τσάχαλη, Μ. (2016). *Ενεργός πολίτης μέσα και έξω από την τάξη*. *Actionaid*. Αθήνα: Πατάκης
Μπάλιας Σ.(2008). *Ενεργός πολίτης και εκπαίδευση*, Αθήνα: Παπαζήσης.

Διαδικτυακοί κόμβοι

www.actionaid.gr Εκπαιδευτικά Προγράμματα

www.minedu.gov.gr/.../synopsh_meleths_gia_thn_trexoysa_katastash_ethelont.

www.neagenia.gr Διδάσκοντας τον Εθελοντισμό. Ένα εγχειρίδιο για τον καθηγητή της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

www.noiazomaikaidrw.gr Εκπαιδευτικό υλικό.

www.unicef.gr *Emergency Lessons Schools Pack (GR) – Σχολεία υπερασπιστές των παιδιών*

Χαλούλου Παναγιώτα*

«ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ»

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΚΑΙΝΟΤΟΜΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ «ΒΡΑΒΕΙΟ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ» ΣΤΟ 2^ο 6/ΘΕΣΙΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΑΓΙΩΝ ΘΕΟΔΩΡΩΝ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ

*Διευθύντρια 2^{ου} Δημοτικού Σχολείου Αγίων Θεοδώρων, Κρομμύωνος, 20003

E-mail: giota.xaloulou@gmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι η περιγραφή της εισαγωγής, εφαρμογής και εγκαθίδρυσης του καινοτόμου παιδαγωγικού, εκπαιδευτικού, οργανωτικού προγράμματος Περιβαλλοντικής Αγωγής «Βραβείο Αειφόρου Σχολείου», στο 2^ο 6/θέσιο Δημοτικό Σχολείο Αγίων Θεοδώρων Κορινθίας. Θα παρουσιαστούν οι βασικές πτυχές του προγράμματος, η φιλοσοφία, οι σκοποί και οι στόχοι του, η μεθοδολογία και τα μέσα επίτευξης, τα επίπεδα της αλλαγής, (άτομο, σχολική μονάδα, σύστημα), καθώς και τα χαρακτηριστικά του σχεδιασμού της εισαγωγής του στο επίπεδο της σχολικής μονάδας. Θα γίνει αναφορά στη θεωρητική πτυχή της εισαγωγής και διαχείρισης του συγκεκριμένου προγράμματος στο σχολείο ενώ θα γίνει ιδιαίτερη αναφορά σε φαινόμενα αντίστασης που παρατηρήθηκαν και ο τρόπος που αντιμετωπίστηκαν από τη Διεύθυνση του σχολείου.

Λέξεις κλειδιά: καινοτομία, εισαγωγή, εφαρμογή, αντίσταση, εγκαθίδρυση

"INTRODUCTION AND MANAGEMENT OF CHANGE AT SCHOOL LEVEL"

INTRODUCTION OF THE INNOVATIVE PROGRAM OF ENVIRONMENTAL EDUCATION

"SUSTAINABLE SCHOOL PRIZE" AWARDED TO THE 2ND 6-GRADE SCHOOL OF AGHIOI THEODOROI, CORINTHIA

P. Chaloulou

Krommeonos, 20003

E-mail: giota.xaloulou@gmail.com

ABSTRACT

The aim of the present study is to describe the introduction, application and establishment of the innovative, pedagogical, educational and organisational program of Environmental Education " Sustainable School Prize" at the 2nd 6-grade school of Aghioi Theodoroi, Corinthia. The basic aspects of the program will be presented, as well as its philosophy, purpose and aims, methodology and means of accomplishment, the levels of change (individual, school, system) along with the traits of the incorporation design at school. The theoretical aspect of the introduction and administration of the specific program will be discussed at school, while special attention will be paid to phenomena of opposition, which occurred and the way they were resolved by the headteacher of the school.

Keywords: innovation, introduction, application, opposition, establishment

«ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ ΣΕ ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΧΟΛΙΚΗΣ ΜΟΝΑΔΑΣ»

1.ΤΟ ΚΑΙΝΟΤΟΜΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ «ΒΡΑΒΕΙΟ ΑΕΙΦΟΡΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ»

1.1 Τι είναι το «Βραβείο Αειφόρου Σχολείου»

Το «Βραβείο Αειφόρου Σχολείου» είναι ένα εκπαιδευτικό, παιδαγωγικό, οργανωτικό, περιβαλλοντικό πρόγραμμα που δίνει έμφαση στο συνολικό «πρασίνισμα» του σχολείου μέσα από τον προσανατολισμό όλης της σχολικής κοινότητας προς την αειφορία.

Αειφορία (ή αειφόρος ανάπτυξη) είναι εκείνη που επιτρέπει τις σημερινές γενιές να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους, χωρίς όμως να θέτει σε κίνδυνο τη δυνατότητα των επόμενων γενιών να ικανοποιήσουν τις δικές τους» (World Commission on Environment and Development, 1987). Το αειφόρο σχολείο είναι ένα σχολείο που δίνει τη δυνατότητα στα παιδιά να αναπτύξουν τα ταλέντα, τις ικανότητές τους και την κριτική σκέψη, που δείχνει κατανόηση και αγάπη για όλα τα παιδιά, ανεξάρτητα από την επίδοσή τους στα μαθήματα, ένα σχολείο εργαστήρι της ζωής και της χαράς.(Δρ Δημήτρης Καλαϊτζίδης).

Η ιδέα της αειφορίας ξεκίνησε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών, όταν με την απόφασή της (57/254) υιοθέτησε την πρόταση για την «Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη» και κήρυξε τη δεκαετία 2005-2014 «Δεκαετία για την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη».

Η θεματολογία των σχετικών προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων: Σύμφωνα με την απόφαση 106553/Γ7/13-10-2006 «Το πλαίσιο Αναφοράς της εκπαίδευσης για την Αειφορία και οι Σχολικές δραστηριότητες» είναι αφιερωμένο στην έννοια του Ενεργού Πολίτη. Περιλαμβάνει την Αγωγή του Ενεργού Πολίτη, τα Ανθρώπινα Δικαιώματα και τη Δημοκρατία. Ειδικότερα: Ενεργός Πολίτης για το Περιβάλλον και την Αειφορία. Ενεργός Πολίτης για την Υγεία. Ενεργός Πολίτης για τον πολιτισμό, τα δημοκρατικά δικαιώματα, τα δικαιώματα του πολίτη, την ιδιότητα του πολίτη, τα δικαιώματα του παιδιού, τα ανθρώπινα δικαιώματα, τα κοινωνικά δικαιώματα, τον κοινωνικό αποκλεισμό και την ισότητα ευκαιριών, προβλήματα φτώχειας, αναλφαβητισμού κ.ά. ισότητα φύλων, τον ρατσισμό, την ξενοφοβία, την ετερότητα, την ανοχή.

Το αειφόρο σχολείο είναι ένα σχολείο που καλύπτει μέσα από τις δράσεις του όλη τη θεματολογία της εκπαίδευσης για την Αειφορία. Βασική ιδέα και αντικειμενικός στόχος του προγράμματος είναι η στροφή του σχολείου στην αειφορία και η απόκτηση οικολογικής συνείδησης από τους μαθητές, τους αυριανούς διαχειριστές του περιβάλλοντος. Οι στόχοι ταξινομούνται σε τρία αλληλοσυμπληρούμενα πεδία, που εκφράζονται ποιοτικά και ποσοτικά σε δείκτες, οι οποίοι λειτουργούν ως πυξίδα για τον ετήσιο προγραμματισμό του διδακτικού έργου, για το σχεδιασμό και την υλοποίηση των δράσεων και για την ουσιαστική ενσωμάτωση των αξιών της αειφορίας στην καθημερινότητα του σχολείου.

1.2 Τα επίπεδα της επιχειρούμενης αλλαγής

A. Σε επίπεδο ατόμων

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ (ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ – ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΕΣ)

Ενσωμάτωση θεμάτων σχετικών με την αειφορία- αειφόρο ανάπτυξη στα μαθήματα του σχολείου: Συνολικός αριθμός διδακτικών ωρών του σχολείου, που διεκπεραιώθηκαν με ομαδοσυνεργατική μέθοδο διδασκαλίας ή γενικότερα με εναλλακτικές μεθόδους. Συνολικός αριθμός διδακτικών ωρών του σχολείου που διεκπεραιώθηκαν με νέες τεχνολογίες. Εκπαιδευτικές-διδακτικές επισκέψεις με σκοπό την περιβαλλοντική, κοινωνική, πολιτιστική ευαισθητοποίηση ή προβληματισμό των μαθητών. Εκδηλώσεις πολιτιστι-

κές, περιβαλλοντικές , για τη διάχυση αποτελεσμάτων κ.ά.) Εγκεκριμένα προαιρετικά προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων, μαθητικοί διαγωνισμοί στους οποίους έλαβαν μέρος μαθητές του σχολείου.

Β. Σε επίπεδο σχολείου

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ (ΔΙΟΙΚΗΣΗ, ΜΑΘΗΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ, ΓΟΝΕΙΣ, κτλ.)

Εφαρμόζει το σχολείο Σχέδιο Αειφόρου Διαχείρισης (Σ.Α.Δ.) και Σχολικό Πρόγραμμα Δράσης (ΣΠΔ); Ποσοστό των εκπαιδευτικών του σχολείου που συμμετέχουν ενεργά στο Σχέδιο Αειφόρου Διαχείρισης (Σ.Α.Δ). Ποσοστό των μαθητών/μαθητριών του σχολείου που συμμετέχουν ενεργά στο Σχέδιο Αειφόρου Διαχείρισης (Σ.Α.Δ). Σύνολο ωρών σεμιναρίων που παρακολούθησαν οι εκπαιδευτικοί του σχολείου. Σύνολο ωρών σεμιναρίων που παρακολούθησε ο διευθυντής του σχολείου. Αριθμός ειδικών παιδαγωγικών συνεδριάσεων του Συλλόγου Διδασκόντων του. Έχει γίνει αισθητική αναβάθμιση του σχολείου;

Γ. Στο ευρύτερο κοινωνικό επίπεδο

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ

Ποσοστό των παιδιών που πηγαίνουν στο σχολείο με Μέσα Μαζικής Μεταφοράς, ποδήλατο / Ι.Χ. / πόδια. Βάρος ανακυκλώσιμων υλικών (χαρτιού, γυαλιού, μετάλλων, πλαστικού) που δόθηκαν για ανακύκλωση ανά μαθητή. Βάρος απορριμμάτων που πάει για τη χωματερή, ανά μαθητή και εκπαιδευτικό. Αριθμός φύλλων φωτοτυπικού χαρτιού ανά μαθητή και εκπαιδευτικό. Κατανάλωση νερού σε κυβικά μέτρα. νερού ανά μαθητή και εκπαιδευτικό. Υπάρχει σύστημα αποθήκευσης και αξιοποίησης του νερού της βροχής; Κατανάλωση ηλεκτρικής ενέργειας σε Κιλοβατώρες ανά μαθητή και εκπαιδευτικό.

2. Η ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΟΙ ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΚΑΙ ΜΟΝΤΕΛΑ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΑΙΝΟΤΟΜΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΜΟΝΑΔΑ

2.1 Ο ρόλος του Διευθυντή του σχολείου στην εισαγωγή του προγράμματος στο σχολείο

Το Αειφόρο Σχολείο αποτελούσε βασικό όραμα της Διευθύντριας και βαθιά πεποίθησή της για την αναγκαιότητα της εισαγωγής του προγράμματος στο σχολείο. Η ίδια είχε πει σε μια συζήτηση με το Σύλλογο Διδασκόντων: «Η αειφορία είναι σκυταλοδρομία με συναθλητές τις γενιές των ανθρώπων. Το αποτέλεσμα της θα εξαρτηθεί από το πόσο σωστά έτρεξε η κάθε γενιά και διαφύλαξε τη φλόγα στο λίκνο της γης τηρώντας τους κανόνες της αειφόρου ανάπτυξης». Πίστευε πως μέσα από αυτό το πρόγραμμα θα υπήρχαν πολλαπλά οφέλη για τους μαθητές, τους εκπαιδευτικούς, τους γονείς, γενικά για όλους τους εμπλεκόμενους στη μαθησιακή διαδικασία. Θα υπήρχε ποιοτική βελτίωση του έργου της σχολικής μονάδας. Θα υπήρχε βελτίωση των ανθρώπινων σχέσεων μέσα από τη συνεργατικότητα, τη συμμετοχή και την υλοποίηση κοινών επιδιώξεων.

Για να επιτύχει την αρμονία ανάμεσα στις ανάγκες των εκπαιδευτικών και στους στόχους του σχολείου συνδύασε την ανθρωπιστική και την τεχνοδομική θεωρητική προσέγγιση των Fliedlander & Brown (1974). Με επίκεντρο τους ανθρώπους του οργανισμού και την ικανοποίηση των αναγκών τους εστίασε στην τεχνολογία και στις δομές, στις μεθόδους, στο σχεδιασμό της εργασίας και τον προγραμματισμό προκειμένου να γίνει η επίτευξη των στόχων του οργανισμού. Με ξεκάθαρα τα κριτήρια της αλλαγής προετοιμάστηκε για το **τι, πώς, γιατί, ποιος, πού, πότε** της αλλαγής (Whetten, 1989). Συγκεκριμένα: Ποιο είναι το περιεχόμενο της αλλαγής; Οι παράγοντες που απαντώνται στην ερώτηση «Τι» σχετίζονται μεταξύ τους; Ποια είναι η λογική πάνω στην οποία στηρίζεται το περιεχόμενο του αειφόρου σχολείου;

Πώς οριοθετείται το εξωτερικό περιβάλλον (εισορές), η διαδικασία μετασχηματισμού του οργανισμού και η απόδοσή του μέσω των τελικών εκρμών του; (Porras , 1987).

Με αυτές τις θεωρητικές προσεγγίσεις η Διευθύντρια στόχευε στο να βοηθήσει τους εκπαιδευτικούς να κατανοήσουν την καινοτομία. Σκοπός της ήταν εξελικτική, βαθμιαία, σταδιακή αλλαγή με ανθρωπιστι-

κή προσέγγιση και με τελικό στόχο την ταύτιση της αποτελεσματικής αλλαγής με την γενική ανάπτυξη του οργανισμού.

Το μοντέλο που θα την βοηθούσε και θα την καθοδηγούσε σε αυτό ήταν καταρχάς το μοντέλο των τριών σταδίων του Lewin (1947).

Σύμφωνα με αυτό η αποτελεσματική πορεία της αλλαγής ακολουθεί τρία στάδια για να είναι μόνιμη: α) Ξεπάγωμα: απόψυξη από την υπάρχουσα κατάσταση, ψυχολογική προετοιμασία, δημιουργία και συνειδητοποίηση της ανάγκης για αλλαγή, αναμόρφωση, β) Μετακίνηση σε μια νέα κατάσταση: ταύτιση προς τη νέα κατάσταση, εσωτερίκευση νέας συμπεριφοράς που απαιτείται και απόκτηση νέας εμπειρογνωμοσύνης, αναστοχασμός εν δράση και γ) Σταθεροποίηση: αυτοαξιολόγηση, αναστοχασμός για το αποτέλεσμα. Επανάψυξη της νέας κατάστασης, ώστε να γίνει μόνιμη και αποφυγή παλινδρόμησης στην παλιά κατάσταση.

Επίσης στην προσπάθειά της θα εμπλούτιζε τη διαδικασία της αλλαγής με στοιχεία από το μοντέλο του M. Fullan. Στην εισαγωγή θα έκανε ανασκόπηση της παρούσας κατάστασης στον οργανισμό. Θα προωθούσε την απόφαση για την έναρξη της διαδικασίας της αλλαγής και την ανάπτυξη της αφοσίωσης σε αυτήν. Θα προχωρούσε στο σχεδιασμό και στην εφαρμογή της αλλαγής στην πράξη με την εφαρμογή σχεδίου δράσης, την ανάπτυξη και τη διατήρηση της αφοσίωσης και την παρακολούθηση της προόδου και των προβλημάτων. Τέλος θα υπήρχε η εγκαθίδρυση με την αλλαγή να γίνεται μέρος του συνηθισμένου τρόπου εργασίας στο σχολείο και με το ταίριασμα της αλλαγής με τις δομές του σχολείου, την εξάλειψη ανταγωνιστικών πρακτικών, τη διάδοση της χρήσης της αλλαγής στο σχολείο.

Η Διευθύντρια εργάστηκε με την πεποίθηση πως η αλλαγή προϋποθέτει ψυχολογική προετοιμασία, πίστωση χρόνου για ωρίμανση συνειδητήσεων και σχετική επιμόρφωση. (Θεοφιλίδης, 2012). Όλες οι οργανισμικές προσδοκίες ατόμου και οργανισμού εμπεριέχονται σε ένα είδος ψυχολογικού συμβολαίου (Handy, 1981). Οι εκπαιδευτικοί με τη δημιουργία ενός κανονιστικού ψυχολογικού συμβολαίου προσδοκικών συμμετέχουν και συντάσσονται με τους στόχους του σχολείου και εργάζονται για αυτούς έχοντας την ευκαιρία να συμμετέχουν στο καθορισμό των σκοπών και στην επιλογή των μέσων. Τους εκχωρείται ένα μεγάλο μέρος του καθημερινού ελέγχου. Παράλληλα όμως με το αίσθημα ευαρέσκειας αυτό έχει ως αποτέλεσμα και τη δημιουργία δέσμευσης και ευθύνης για την προώθηση της αλλαγής.

Με ενθουσιασμό, ελπίδα και αισιοδοξία στόχευσε στη δημιουργία κοινού οράματος και στη διαφοροποίηση της κουλτούρας που επικρατούσε στη σχολική μονάδα.

Η σχολική ηγεσία πρέπει να είναι αποφασιστική, να επιμένει στην προσπάθεια και να παραμένει στο στόχο της (Fullan, 2010). Ταυτόχρονα ο σχολικός ηγέτης πρέπει με ανεπτυγμένη ενσυναίσθηση να κατανοεί τους δισταγμούς και τις αντιδράσεις των συνεργατών του και μέσα από την οικοδόμηση σχέσεων ακόμα και κυρίως με όσους διαφωνούν να στοχεύσει στην οικοδόμηση της συλλογικής ικανότητας της σχολικής μονάδας, να προχωρήσει στην πρακτική εφαρμογή της αλλαγής. Τότε δημιουργείται μια επαγγελματική μανθάνουσα κοινότητα που αξιοποιεί τη συλλογική νοημοσύνη και συμβάλλει στη συλλογική δέσμευση.

Η Διευθύντρια είχε μελετήσει τις στρατηγικές που θα ακολουθούσε για την αλλαγή προκειμένου να εξασφαλίσει τους παράγοντες της επιτυχίας του προγράμματος. Σε κάθε περίπτωση θα χρησιμοποιούσε καταρχήν την Εμπειρική-λογική μέθοδο δίνοντας έμφαση στην επιμόρφωση του προσωπικού και την πληροφόρηση για το πρόγραμμα Αειφόρου Σχολείου μέσα από την ενημέρωση για την προϋπάρχουσα εθνική και διεθνή εμπειρία. Επίσης θα εστίαζε στο τεχνολογικό επίπεδο «προσέγγιση της λογικότητας» (Sieber, 1986) με λεπτομερή ανάλυση του προγράμματος με στόχο τη στάθμιση της διαδικασίας της εφαρμογής. Ακολούθως θα εφάρμοζε την Κανονιστική –αναμορφωτική μέθοδο με έμφαση στο ανθρώπινο στοιχείο. Με τη στρατηγική της συνεργασίας (Sieber, 1968) θα ήταν ξεκάθαρος ο ρόλος των εμπλεκόμενων μελών, η πλήρης συμμετοχή τους και η κατανόηση της φιλοσοφίας και των επιδιώξεων της αλλαγής. Με

έμφαση στις τοπικές συνθήκες και στα ιδιαίτερα προβλήματα του συστήματος θα προωθούσε τη διαφοροποίηση του οργανισμικού κλίματος της ομάδας (French and Bell, 1973) και τη δέσμευση των εκπαιδευτικών να εργαστούν για την υλοποίηση του προγράμματος.

2.2 Η εφαρμογή του προγράμματος στη σχολική μονάδα

Η Διευθύντρια είχε μελετήσει και γνώριζε πολύ καλά το πρόγραμμα. Βοήθησε τους εκπαιδευτικούς να το κατανοήσουν και να πιστέψουν στην σκοπιμότητα της αλλαγής. Παράλληλα έθεσε την ηθική βάση για την αναγκαιότητα της αλλαγής και την ανάπτυξη της αφοσίωσης σε αυτήν. Μέσα από την επιχειρούμενη αλλαγή θα άλλαζε η ζωή των μαθητών αφού οι ίδιοι, με τη δημιουργία σχολικού περιβάλλοντος και μαθησιακής ατμόσφαιρας με επίκεντρο τον ίδιο το μαθητή και την ευαισθητοποίησή του σε θέματα της Αειφόρου Ανάπτυξης, θα μπορούσαν να κατανοήσουν και να ερμηνεύσουν τα προβλήματα του περιβάλλοντος και να δράσουν ώριμα και υπεύθυνα με σκοπό την προστασία του.

Προς τούτο μερίμνησε, για την ενεργό εμπλοκή και ενημέρωση εφ' όλης της ύλης του Συλλόγου Γονέων προκειμένου να επιτύχει την ανάληψη εκ μέρους τους υποστηρικτικού ρόλου-ηθικού και οικονομικού. Ενημέρωσε το βοηθητικό προσωπικό του σχολείου αφού η συμμετοχή του είναι απαραίτητη μέσα από την ανάληψη συγκεκριμένων ρόλων. Για παράδειγμα είναι ουσιαστικής σημασίας ο ρόλος της καθαρίστριας στη συγκέντρωση των υλικών (χαρτί, πλαστικό) για ανακύκλωση.

Τέλος με συναντήσεις και με επαφές με φορείς έκανε γνωστό το πρόγραμμα στην ευρύτερη κοινωνία προκειμένου να εξασφαλίσει τους απαραίτητους πόρους και να επιτύχει την απαραίτητη ηθική υποστήριξη και οικονομική αρωγή.

Κριτήριο αξιολόγησης της εισαγωγής του καινοτόμου περιβαλλοντικού προγράμματος «Βραβείο Αειφόρου Σχολείου» στο σχολείο θα ήταν η στροφή όλης της σχολικής κοινότητας, στην αειφορία. Το ζητούμενο ήταν η απόκτηση οικολογικής συνείδησης από τους μαθητές, η συμμετοχή στις δράσεις και η αποδοχή του προγράμματος από τη σχολική κοινότητα και την ευρύτερη κοινωνία.

2.3 Η αντίσταση στην αλλαγή και η διαχείρισή της. Η πρώτη συνεδρίαση του Συλλόγου Διδασκόντων

Η Διευθύντρια, έχοντας εξασφαλίσει τους απαραίτητους διευκολυντικούς εξωτερικούς και εσωτερικούς παράγοντες είχε προετοιμαστεί για τους τυχόν ανασταλτικούς παράγοντες της εισαγωγής του προγράμματος στο σχολείο. Γνώριζε πως η προώθηση της αλλαγής συνοδεύεται από αρκετές δυσκολίες, ιδιαίτερα κατά τους πρώτους μήνες, όπως αμφιβολίες και αντιδράσεις των εκπαιδευτικών, άρνηση αλλαγής πεποιθήσεων και στάσεων. Η αντίσταση απέναντι στην αλλαγή ήταν αναμενόμενη. Συνήθως μια αλλαγή συνοδεύεται από απροθυμία για μετακίνηση στη νέα ιδέα από το φόβο επιπλέον εργασίας ή ανασφάλειας απέναντι σε κάτι νέο και διαφορετικό από τα συνηθισμένα. Η αλλαγή στους καθημερινούς, γνώριμους ρυθμούς εργασίας μπορεί να δημιουργήσει επίσης αντίσταση. Σκοπός ενός Διευθυντή δεν είναι να μηδενίσει την αντίσταση των εκπαιδευτικών στην αλλαγή, αλλά να μπορέσει να τη διαχειριστεί.

Η διαφοροποίηση της σχολικής κουλτούρας είναι δύσκολη, επίπονη και απαιτεί συνεχή προσπάθεια. Η διαχείριση της ατομικής αλλαγής ήταν το πρώτο βήμα. Η διαχείριση της ανθρώπινης συμπεριφοράς (μέσω τεχνικών υποκίνησης, επικοινωνίας, χειρισμού συγκρούσεων κ.λπ.) θα επέφερε αλλαγή συμπεριφοράς και στάσης των εκπαιδευτικών. Μόνο όταν το κάθε άτομο το οποίο έχει υποστεί αλλαγή κάνει επιτυχημένη μετάβαση, πετυχαίνει ολόκληρος ο οργανισμός. Η μετάβαση είναι εσωτερική, υποκειμενική και αφορά στον ψυχολογικό επανα-προσανατολισμό που πρέπει να πετύχουν οι άνθρωποι, προκειμένου να εφαρμόσουν λειτουργικά τις καινοτόμες πρακτικές. Η διαχείριση της οργανωτικής αλλαγής είναι το δεύτερο βήμα. Είναι η διαδικασία της διαρκούς ανανέωσης της δομής, της κατεύθυνσης και των λειτουργιών του οργανισμού, προκειμένου να ανταποκρίνεται αποδοτικότερα στις συνεχώς μεταβαλλόμενες ανάγκες του εσωτερικού και εξωτερικού περιβάλλοντος. Εάν αγνοηθεί η διαδικασία της μετάβασης, η όποια προ-

σπάθεια καινοτομίας κινδυνεύει να αποτύχει. Η αντίσταση των ανθρώπων στην προτεινόμενη αλλαγή (υφισταμένων ή προϊσταμένων) μπορεί να είναι έντονη, ακόμα και επιθετική. Για να μεταμορφωθεί ο οργανισμός και να επιτύχει η αλλαγή σε επίπεδο οργανισμού πρέπει πρώτα να πετύχει σε προσωπικό επίπεδο.

Η διευθύντρια για την εισαγωγή της αλλαγής και τη διαχείριση της αντίστασης σε αυτήν διευκόλυνε και στήριξε τους εκπαιδευτικούς, τους γονείς, τους μαθητές. Φρόντισε για την επιμόρφωση, την κατάρτιση και την καθοδήγηση των εκπαιδευτικών, γονέων και μαθητών. Εξασφάλισε τον κατάλληλο εξοπλισμό και τα κατάλληλα μέσα. Αξιοποίησε τις γνώσεις, τα ενδιαφέροντα και τα προσόντα όλων των εμπλεκόμενων. Πρόσφερε ευκαιρίες στα εμπλεκόμενα μέρη να αναπτύξουν την άποψή τους για τους στόχους και το περιεχόμενο της αλλαγής. Παρείχε κίνητρα για εμπλοκή, συνέργεια, διάδραση και σύμπραξη όλης της εκπαιδευτικής κοινότητας. Συμπεριέλαβε την αλλαγή στο γενικό πλαίσιο προγραμματισμού του εκπαιδευτικού οργανισμού. Ανέδειξε τα θετικά στοιχεία των εμπλεκόμενων. Φρόντισε για τη συνεχή ανταλλαγή υλικού και ιδεών μέσω της συνεχούς αξιολόγησης της πορείας του προγράμματος.

Η Διευθύντρια εισηγήθηκε σε συνεδρίαση του Συλλόγου Διδασκόντων τη συμμετοχή του Σχολείου στο καινοτόμο πρόγραμμα «Βραβείο Αειφόρου Σχολείου». Ανέπτυξε τη φιλοσοφία του, το περιεχόμενό του, τον τρόπο υλοποίησής του, τη μέθοδο, τα μέσα, τα οφέλη του σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο για τη σχολική κοινότητα.

Στο Σύλλογο Διδασκόντων υπήρξε καταρχάς σκεπτικισμός. Ήταν σαφές πως η αποδοχή του Σχεδίου Δράσης του Αειφόρου Σχολείου θα έφερνε αλλαγές στους ρυθμούς της καθημερινότητας όλων των μελών της σχολικής κοινότητας.

Το επιχείρημα που «ξεκλείδωσε τους δισταγμούς» ήταν πως κανείς δεν είναι μόνος του στο σχολείο. «Αποφασίζουμε» είπε η Διευθύντρια «και τολμάμε το ταξίδι όλοι μαζί! Συλλογικά, με συνέργεια, με αλληλεγγύη, με διάδραση, με ανταλλαγή εμπειριών και καθολική αλληλοστήριξη. Το αειφόρο σχολείο είναι χαρούμενο, ήρεμο, δημιουργικό. Κανείς δεν έχει να αποδείξει σε κανέναν τίποτα. Είμαστε συγχρόνως δάσκαλοι και μαθητές. Σκοπός είναι η αλλαγή νοοτροπίας, η άρνηση του εφησυχασμού, η δράση, η ανάληψη ευθυνών για τη σωτηρία του περιβάλλοντος. Ένα καινοτόμο πρόγραμμα είναι μια πρόκληση για το μέλλον. Βασίζεται σε ένα όραμα. Στηρίζεται στο βραχυπρόθεσμο παρόν για να βελτιώσει το μακροπρόθεσμο μέλλον».

Τελικά το σχολείο δήλωσε τη συμμετοχή του στο πρόγραμμα.

2.4 Η σχολική κοινότητα εν δράσει!

Οι δράσεις χωρίστηκαν στα τρία πεδία του αειφόρου σχολείου, το παιδαγωγικό, κοινωνικό οργανωτικό και το περιβαλλοντικό. Βασική αρχή που υιοθετήθηκε εξαρχής ήταν πως δεν μπορεί να υπάρξει κοινωνική δράση μέσα σε ένα αυταρχικό σχολείο. Δεν μπορεί να υπάρξει περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση όταν γυρίζουμε την πλάτη στην αγωνία της επιβίωσης του συνανθρώπου μας. Δεν μπορεί να υπάρξει μέλλον αν αδιαφορήσουμε για τα περιβαλλοντικά προβλήματα που έχουν συσσωρευτεί στον Πλανήτη μας.

Στο πλαίσιο αυτό το σχολείο έκανε πολλές δράσεις. Κοινωνικές, περιβαλλοντικές, παιδαγωγικές. Συμμετείχε σε προγράμματα και διαγωνισμούς. Έκανε διασχολικά και διακρατικά προγράμματα. Πραγματοποίησε δεντροφυτεύσεις. Μετέτρεψε το σχολείο σε έναν παράδεισο με 450 φυτά, καλλωπιστικά, αρωματικά, βότανα, δέντρα. Αναβάθμισε αισθητικά το σχολείο μετατρέποντας όλο το ισόγειο σε μια ζωντανή ιστορική γραμμή με κόμβους της τοπικής και εθνικής ιστορίας. Έκανε ανακύκλωση πλαστικών, χαρτιού, μπαταρίας. Εξοικονόμησε ηλεκτρική ενέργεια. Οι μαθητές έκαναν καθημερινή συνήθεια την αειφορία.

Πραγματοποιήθηκαν δράσεις διαπολιτισμικής εκπαίδευσης με σύνθημα «ζούμε όλοι μαζί , χωρίς αποκλεισμούς και προκαταλήψεις». Έγινε συμμετοχή σε προγράμματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης των ΕΣΠΑ. Επίσης έγινε επιμόρφωση των εκπαιδευτικών με σεμινάρια δια ζώσης και εξ αποστάσεως καθώς και σεμινάρια σε συνεργασία με το Σύλλογο Γονέων.

Μέσα από πλούσιες ενδοσχολικές παιδαγωγικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές δράσεις, εκπαιδευτικές διδακτικές επισκέψεις, δράσεις Αγωγής υγείας, κοινωνικές δράσεις σε συνεργασία με φορείς έγινε το άνοιγμα του σχολείου στην τοπική και ευρύτερη κοινωνία.

Η μεθοδολογία της διδασκαλίας και της προσέγγισης των θεμάτων του Αειφόρου Σχολείου, μέσα στο αναλυτικό πρόγραμμα, ήταν η ομαδοσυνεργατική μέθοδος, ο διάλογος, η εξατομικευμένη διδασκαλία, η χρήση του Η/Υ. Σε τακτά χρονικά διαστήματα συνεδρίαζε ο σύλλογος για συντονισμό και αναπροσαρμογή των δράσεών του. Τα εργαλεία του ήταν το ημερολόγιο του αειφόρου σχολείου, το ερωτηματολόγιο, η συνέντευξη, η φωτογραφική μηχανή, η βιντεοκάμερα. Όλες οι δράσεις πραγματοποιούνταν μέσα στο σχολικό χρόνο. Οι δάσκαλοι είχαν εξ αρχής εντοπίσει στο αναλυτικό πρόγραμμα όλων των μαθημάτων τα θέματα που ενίσχυαν την αειφορία. Οι ώρες της Ευέλικτης Ζώνης αποδείχτηκαν ο πλέον πολύτιμος χρόνος για την εφαρμογή προγραμμάτων και δράσεων.

Η Διευθύντρια με την εφαρμογή κατανεμημένης συμμετοχικής ηγεσίας έδωσε την ευκαιρία στους εκπαιδευτικούς να ασκήσουν ηγετικούς ρόλους υπηρετώντας τις αξίες της συμμετοχικότητας, των ίσων ευκαιριών, των υψηλών προσδοκιών, της συνεργασίας, της δέσμευσης, της ανοικτής διάθεσης και της επικοινωνίας, της σύμπνοιας. Η Διευθύντρια διαχειρίστηκε το ανθρώπινο δυναμικό με την προώθηση της ανάπτυξης προσωπικού και τη δημιουργία καταστάσεων αναστοχασμού και έρευνας. Φρόντισε για την ανάπτυξη των ανθρώπινων σχέσεων και την επικοινωνία μεταξύ των ομάδων. Δημιούργησε ισχυρές σχέσεις εντός του σχολείου και εκτός με φορείς της ευρύτερης κοινωνίας. Υπήρξε καθολική και ενεργός εμπλοκή των εκπαιδευτικών, των μαθητών, του βοηθητικού προσωπικού, των γονέων και της ευρύτερης κοινωνίας στις βασικές επιδιώξεις του σχολείου.

Οι εκπαιδευτικοί με συλλογική-αρχική διαγνωστική αξιολόγηση δημιούργησαν στη σχολική κοινότητα το αίσθημα ανησυχίας και ετοιμότητας για την αλλαγή. Μέσα από την ενημέρωση και την απόκτηση γνώσεων με πρόσβαση στην πληροφόρηση με βιβλιογραφία, σε ημερίδες, σε συνέδρια, ενίσχυσαν την αυτοπεποίθησή τους πως μπορούν να τα καταφέρουν, ταυτίστηκαν με τη βασική ιδέα του προγράμματος και επέδειξαν διάθεση για επιμόρφωση και επαγγελματική ανάπτυξη.

Οι μαθητές μέσα σε ένα χαρούμενο, ήρεμο, ασφαλές και καλά οργανωμένο σχολικό περιβάλλον συμμετείχαν σε ομάδες περιβαλλοντικής και κοινωνικής ευαισθητοποίησης με συγκεκριμένο έργο. Ο συντονισμός των ομάδων γινόταν από μαθητές και εκπαιδευτικούς.

Οι γονείς είχαν διαρκή ενημέρωση σε επίπεδο σχολικού συμβουλίου προκειμένου να σχεδιάσουν τον τρόπο ηθικής και οικονομικής αρωγής και στήριξης στο συγκεκριμένο πρόγραμμα.

Η Τοπική Αυτοδιοίκηση με την οικονομική αρωγή της στήριξε τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές δράσεις του σχολείου. Το ίδιο συνέβη και με τη σχολική επιτροπή με τη δημιουργία ενός εξαιρετικά θετικού κλίματος συνεργασίας και στήριξης του σχολείου στις αυξημένες λειτουργικές δαπάνες που προέκυψαν για την προώθηση της φιλοσοφίας του αειφόρου σχολείου και τη διάχυση των πρακτικών του εντός και εκτός σχολικής μονάδας.

2.5 Η εγκαθίδρυση της αλλαγής

Με την αλλαγή στις δομές σχολείου, την αντικατάσταση του παλαιού τρόπου σκέψης και ενέργειας με το νέο, την εξάλειψη ανταγωνιστικών πρακτικών, την καθολική αποδοχή της νέας ιδέας και την αποφυ-

γή παλινδρόμησης στην παλιά κατάσταση, η αλλαγή έπαψε να θεωρείται ως κάτι νέο και σταθεροποιήθηκε. Η αειφορία κατόρθωσε να γίνει μέρος του συνηθισμένου τρόπου εργασίας και ενσωματώθηκε στην καθημερινότητα του σχολείου.

Με τη συνεργατικότητα και τη συμμετοχή, με την υλοποίηση κοινών επιδιώξεων, με την ενότητα και την αμοιβαία εμπιστοσύνη, με σχέσεις φιλικές, με τις συχνές συζητήσεις, με σύμπνοια και ομοψυχία, η Διευθύντρια, σε ρόλο διευκολυντή, συντονιστή, με εφαρμογή κατανεμημένης συμμετοχικής ηγεσίας έδωσε την ευκαιρία στους εκπαιδευτικούς να ασκήσουν ηγετικούς ρόλους και σταθερά και αποφασιστικά λειτούργησε ως πρότυπο, μεταδίδοντας τον πυρήνα των κοινών πεποιθήσεων, αξιών και συμπεριφορών. Η παρουσία και η συμμετοχή της σε όλη τη διαδικασία ήταν έντονη και δεν παραγνωρίστηκε σε καμία φάση. Προσανατολισμένη σταθερά στην αλλαγή και στο όραμά της υποστήριξε την ενεργό εμπλοκή στο πρόγραμμα, την ανάληψη πρωτοβουλιών και την αντιμετώπιση των προβλημάτων που προέκυπταν.

Ο σύλλογος διδασκόντων υλοποίησε με επιτυχία τον αρχικό του στόχο, τη στροφή της σχολικής κοινότητας προς την αειφορία. Οι εκπαιδευτικοί ανέπτυξαν πρωτοβουλία, ανέλαβαν ευθύνες, βρήκαν χρόνο για συνεργατικές προσπάθειες. Ανέπτυξαν τις απόψεις τους και είχαν εμπιστοσύνη στις αντιλήψεις τους. Δέχτηκαν ανατροφοδότηση, συζήτησαν α προβλήματά τους και εργάστηκαν από κοινού με τη Διευθύντρια για την προώθηση κοινών στόχων.

Οι μαθητές με συμμετοχή, διερεύνηση, ανακάλυψη, βιωματικά, εμπειρικά με κριτική αλλά και δημιουργική σκέψη συνέβαλλαν τα μέγιστα στην υλοποίηση και την επιτυχία όλων των πτυχών του αειφόρου σχολείου. Έγιναν ενεργοί πρωταγωνιστές και μάχιμοι υπερασπιστές της Αειφόρου Ανάπτυξης. Με αυτενέργεια και συνεργασία, μέσα από πρωτότυπες πρωτοβουλίες έμαθαν να διαχειρίζονται το περιβάλλον τους και αισθάνθηκαν οι κύριοι συντελεστές της επιτυχίας του προγράμματος.

Οι γονείς, ακούραστοι και ουσιαστικοί αρωγοί της αλλαγής έγιναν και οι ίδιοι φορείς της Αειφόρου Ανάπτυξης μέσα και έξω από το Σχολείο. Οι «άρχοντες» της τοπικής Αυτοδιοίκησης αγάλιασαν το έργο του σχολείου, ακολούθησαν το όραμά του, ενισχύοντας ο,τιδήποτε ζητούσε.

Με τη θετική υποστήριξη της κοινότητας, με τη διαρκή και ενεργό συμμετοχή, υποστήριξη και δέσμευση όλων των εμπλεκόμενων και με τη γενίκευση των αποτελεσμάτων τόσο στο σχολείο όσο και στην ευρύτερη περιοχή, το σχολείο έγινε για ολόκληρη την τοπική κοινωνία πρωτεργάτης μιας αλλαγής.

Ο κοινωνικός και πολιτισμικός περίγυρος της τάξης, του σχολείου και της τοπικής κοινότητας κατέδειξαν στην πράξη πως η καινοτομία στο σχολείο δεν ήταν μόνο η εκτέλεση ενός σχεδίου αποκομμένου από τον περίγυρό του. Με τη διαμόρφωση ισχυρής κουλτούρας μαθητών και εκπαιδευτικών με υψηλό βαθμό συνοχής και συλλογικής αποτελεσματικότητας υπήρξε μέσα από την υλοποίηση του οράματος πρόβλεψη, σχεδιασμός και προγραμματισμός δράσεων με μακροπρόθεσμους περιβαλλοντικούς στόχους.

Το σχολείο ως οργανισμός μάθησης, ως μια πραγματική «μανθάνουσα κοινότητα» διευκόλυne τη μάθηση όλων των μελών. Μετασχηματίστηκε ο ίδιος, αύξησε την ικανότητα να αλλάζει και προσανατολίστηκε στις πέντε (5) ικανότητες του Senge (συστημική σκέψη, προσωπική αντίληψη, νοητικά μοντέλα, κοινό όραμα, ομαδική μάθηση)

Με στόχο την αποτελεσματικότητα και τη βιωσιμότητα μέσω σχεδιασμένων παρεμβάσεων στις υπάρχουσες διαδικασίες και χρησιμοποιώντας επιστημονική γνώση και καλές πρακτικές δόθηκε έμφαση της διοίκησης στην Οργανωσιακή Ανάπτυξη.

2.6 . Η αξιολόγηση της αλλαγής

Το σχολείο έγινε μια πραγματική «μανθάνουσα κοινότητα» με την έννοια που περιγράφουν οι Corey και Frohnen, (1998): «Κάθε κοινότητα δημιουργείται στη βάση κάποιων χαρακτηριστικών, εμπειριών, πρακτικών, πεποιθήσεων. Αυτά ενεργούν ως ενοποιητική δύναμη και εξασφαλίζουν αλληλοστήριξη των μελών».

Η σχολική κοινότητα μέσα από την εμπλοκή της σε δράσεις παιδαγωγικές, κοινωνικές, περιβαλλοντικές απέκτησε πολύτιμη τεχνογνωσία. Μέσα από τη συμμετοχή σε περιβαλλοντικά, κοινωνικά και παιδαγωγικά προγράμματα, με την επιμόρφωση όλων των εκπαιδευτικών σε σεμινάρια που κάλυπταν όλες τις δράσεις, με την αυτομόρφωση, με διασχολικές και διακρατικές συνεργασίες και ανταλλαγές εμπειριών, με τις προσκλήσεις επιστημόνων στο σχολείο, με τις συχνές εκτιμήσεις για την πορεία των δράσεων, με τον κριτικό αναστοχασμό και με τη βήμα βήμα αξιολόγηση του έργου τους οι εκπαιδευτικοί και οι μαθητές κατόρθωσαν να αναβαθμίσουν την ποιότητα του έργου της σχολικής μονάδας.

Όλοι οι εμπλεκόμενοι ένιωσαν υπερήφανοι στο τέλος της χρονιάς. Οι εκπαιδευτικοί, οι μαθητές, οι γονείς, οι φορείς, όλη η τοπική κοινωνία. Το σχολείο έγινε ο πρωτεργάτης μιας αλλαγής. Η στροφή προς την αειφορία ξεπέρασε τα κάγκελα του σχολείου. Έγινε υπόθεση όλου του χωριού.

Μια μανθάνουσα κοινωνία (Hargreaves,2003) γύρω από το «φως» ενός μανθάνοντος δημοτικού σχολείου άρχισε να σχεδιάζει και να υλοποιεί δράσεις για την αειφόρο ανάπτυξη και την προστασία του περιβάλλοντος.

Η “λογοδότηση” προς τα εσωτερικά και εξωτερικά ακροατήρια του κοινωνικού συνόλου άφησε στο τέλος του έτους την αύρα ενός υπερήφανου οργανισμού που είχε πολλά να διηγηθεί για το ταξίδι του μέσα στο σχολικό χρόνο!

Σχολικό έτος 2011-2012: Το σχολείο βραβεύτηκε από την Ελληνική Εταιρεία περιβάλλοντος και Πολιτισμού με το 1^ο Πανελλήνιο βραβείο Αειφόρου Σχολείου.

Το επόμενο έτος....

Σχολικό έτος 2012-2013. Το σχολείο θεωρεί αυτονόητη πια τη συνέχιση των δράσεων του Αειφόρου Σχολείου! Με περισσότερη εμπειρία, βελτιώνεται, διευρύνεται, γίνεται σημείο αναφοράς και για τα άλλα σχολεία. Ξαναβραβεύεται με το 1^ο Πανελλήνιο Βραβείο Αειφόρου Σχολείου.

Σχολικά έτη 2013-2017... Ο σπόρος της Αειφορίας ρίζωσε, αναπτύχθηκε, έγινε δέντρο, έγινε...δάσος!

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Με την υλοποίηση του καινοτόμου προγράμματος «Βραβείο Αειφόρου Σχολείου» η σχολική μονάδα μεταμορφώθηκε σε μια «επαγγελματική κοινότητα μάθησης στο πλαίσιο της οποίας τα μέλη της εργάζονται από κοινού για παρατεταμένο χρόνο αξιολογούν και επαναξιολογούν τα αποτελέσματα της εργασίας τους» Follan(2001).

Το «Βραβείο Αειφόρου Σχολείου» τότε, το «**Σήμα Αειφόρου Σχολείου**» σήμερα, (όπου τροποποίησε τον διαγωνιστικό χαρακτήρα που είχε το Βραβείο, δίνοντας έμφαση στην αυτενέργεια κάθε σχολείου χωριστά καθώς και στη δική του απόφαση να στραφεί προς την αειφορία), είναι ένα πρόγραμμα που η εφαρμογή του και η εγκαθίδρυσή του σε ένα σχολείο πραγματικά «αλλάζει» την εσωτερική και εξωτερική κουλτούρα ολόκληρης της σχολικής κοινότητας. Η ποιοτική βελτίωση του έργου της σχολικής μονάδας γίνεται σκοπός που «ριζώνεται στο νου και την καρδιά των μελών του οργανισμού» Sallis(1993). Το σχο-

λείο γίνεται ένας χώρος που οι μαθητές χαίρονται να φοιτούν και οι δάσκαλοι χαίρονται να διδάσκουν.
(Δρ Δημήτρης Καλαϊτζίδης).

Η φιλοσοφία, οι αρχές και οι αξίες της αειφορίας γίνονται καθημερινή συνήθεια με πρωταγωνιστές κυρίως τους μικρούς μαθητές, που όπως οι μέλισσες στην κυψέλη, μαθαίνουν να εργάζονται μεθοδικά με σκοπό την ενσυνείδητη προστασία του περιβάλλοντος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Θεοφιλίδης, Χρ.(2012), Σχολική Ηγεσία και Διοίκηση, Αθήνα, Γρηγόρης
2. Παπακωνσταντίνου, Γ.(2005), «Κράτος και αποκέντρωση του εκπαιδευτικού συστήματος», Πρακτικά 2^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου με θέμα «Διοίκηση Α/θμιας και Β/θμιας Εκπαίδευσης, Άρτα, 2-4/12/2005
3. French, W. και Bell, C.(1973) Organizational development. Englewood Cliffs, N.Y. : Prentice
4. Fullan(2001 β) Leading in a culture of change. San Francisco: Jossey Bass.
5. Hargreaves. A (2003). Teaching in the knowledge society. New York: Teachers College Press
6. Sallis. E.(1993) Total quality management in education. London: Kogan
7. Charlot , B., & Beillerot, J., (1995), La construction des politiques d' education et de formation, PUF, col. Pedagogie d' aujourd' hui, Paris

ΑΠΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

8. Δρ Μαρμαρά Χριστιάννα, Διαδίκτυο: οδηγίες και σημειώσεις της διδάσκουσας καθηγήτριας για τους σκοπούς και τους στόχους του μαθήματος «Εισαγωγή Καινοτομιών στην Εκπαίδευση»(UNIVERSITY OF NICOSIA)
9. Συμπεράσματα του Συμβουλίου της 19ης Νοεμβρίου 2010 σχετικά με την εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη) (2010/C 327/05)
10. World Commission on Environment and Development, 1
11. Καλαϊτζίδης, Δ. Βραβείο Αειφόρου σχολείου
12. Η Διακήρυξη της Χιλιετίας : <http://www.unric.org/el/human-rights-greek> .
(<http://www.aeforosxoleio.gr>)

ΜΙΑ ΣΥΝΟΨΗ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ

Το Πανελλήνιο Συνέδριο «Όψεις του Αειφόρου Σχολείου» πραγματοποιήθηκε το Σάββατο 14 και την Κυριακή 15 Οκτωβρίου 2017.

Από τις επιστημονικές ανακοινώσεις, από τις ομιλίες των προσκεκλημένων ομιλητών, από τη συζήτηση στοργυλής τραπέζης και από τα Σχολικά Προγράμματα που παρουσιάστηκαν, προέκυψαν κάποια συμπεράσματα και προτάσεις, όπως τα επεξεργάστηκε κυρίως η Οργανωτική Επιτροπή του συνεδρίου. Ευχαριστούμε όλους όσους με οποιονδήποτε τρόπο συνέβαλαν στο συνέδριο.

Συμπεράσματα και προτάσεις

«Το Αειφόρο Σχολείο διαμορφώνει μια νέα "σχολική ζωή". Στο αειφόρο σχολείο χτίζεται ο πολιτισμός, οι αξίες. Εκεί χτίζεται η περιβαλλοντική-πολιτισμική παιδεία για να ευημερεί η Δημοκρατία» (Ζήσης Αγγελίδης).

«Οι αλλαγές στο χώρο της Παιδείας και συνεκδοχικά της κοινωνίας κυοφορούνται αποτελεσματικά στην καρδιά των δασκάλων, γι αυτό χρειάζεται συνεχής επιμόρφωση όχι μόνο για εμπλουτισμό παιδαγωγικών και άλλων γνώσεων, όσο για ανατροφοδότηση κι ενθάρρυνση μέσω της επικοινωνίας. Ήταν λοιπόν εξόχως συγκινητικός ο απaráμιλλος οίστρος των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στο Συνέδριο με διάφορα σχολικά προγράμματα, χωρίς να τους διακρίνουν ψήγματα ηττοπάθειας ή γραφικότητας. Όλοι γελαστοί, ενθουσιώδεις και μη ανταγωνιστικοί. Και βέβαια δεν απεμπολούσαν τον τελικό στόχο, που είναι η μεθοδική κάλυψη διαφόρων δεικτών του Αειφόρου Σχολείου.

Το Αειφόρο Σχολείο ως «κλισέ» ωριμότητας κι ευθύνης μπορεί πλέον να αποτελέσει πλατφόρμα δοκιμασμένων και πειστικών προτάσεων για πιο χαρούμενα και αποδοτικά σχολεία σε όλες τις βαθμίδες της Εκπαίδευσης». (Χρίστος Σαμαντάς).

Ένα σχολείο (το Αειφόρο) που λειτουργεί με σεβασμό στο ανθρωπογενές και στο φυσικό περιβάλλον, υιοθετώντας δράσεις και εκπληρώνοντας τους Δείκτες Αειφόρου Σχολείου και στα τρία πεδία: το Παιδαγωγικό, το Κοινωνικό/Οργανωσιακό και το περιβαλλοντικό. Το **Σήμα Αειφόρου Σχολείου** μας έδωσε την ευκαιρία να αναδιοργανώσουμε τη σχολική ζωή, να επαναπροσδιορίσουμε τους στόχους μας σε μια ολιστική προσέγγιση, δουλεύοντας και αξιοποιώντας κάθε προσφερόμενο μέσο. Όλη η εκπαιδευτική κοινότητα εκπαιδευτικοί, μαθητές, γονείς, φορείς, Δήμος, εργάστηκαν ομαδικά, συνεργατικά, δημιουργικά, με διάθεση να εφοδιάσουμε τους μαθητές μας με γνώση και αξίες αλλά και να επιτύχουν τον προσανατολισμό του σχολείου προς την Αειφορία. Μέσα από αυτή την πορεία προετοιμάζονται οι σημερινοί μαθητές και αυριανοί πολίτες να αντιμετωπίσουν με ωριμότητα και σεβασμό την ζωή τους και το περιβάλλον, δημιουργεί ταυτότητα, ξεχωριστούς ανθρώπους, καλλιεργεί αξίες και ομορφαίνει τις ψυχές!!! (Μαρία Χαϊκάλη-Ειδικό Επαγγελματικό Γυμνάσιο και Λύκειο Αγίας Παρασκευής)

«Όσα ακούστηκαν ήταν γεμάτα καρδιά, πάθος και αποφασιστικότητα για μια αλλαγή γεμάτη δροσιά στο βαλτωμένο από τις πιέσεις και σύστημα σχολείο. Εύχομαι, όλοι μας, να γίνουμε λαμπαδηδρόμοι για ένα σχολείο που θα γεμίζει τις ψυχές και το μυαλό μας με δημιουργικότητα, χαρά κι αδελφοσύνη!» (Ασπασία Παπαναστασίου-1ο ΕΠΑ.Λ Αγ. Παρασκευής).

«Αυτό που είναι εντυπωσιακό στο αειφόρο σχολείο είναι η μεγάλη ποικιλία των δράσεων που μπορούν να υλοποιηθούν. Οι δράσεις του μπορούν να είναι τελείως διαφορετικές μεταξύ τους και ίσως αυτή να είναι και η επιτυχία του. Οι στόχοι σε κάθε δράση μπορούν να είναι πολλοί, αλληλοεμπλέκονται και τα θετικά αποτελέσματα είναι πολλά και πολυδιάστατα. Σε μερικές περιπτώσεις μάλιστα προκύπτουν στην πορεία αυτών των δράσεων και ακόμη περισσότερα, που δεν αναμένονταν κατά την αρχική αξιολόγηση τους. Προωθούνται στους μαθητές αξίες όπως η οικολογική και κοινωνική αλληλεγγύη, η υπευθυνότητα, η

αυτοπειθαρχία, η γενναιοδωρία, η καλοσύνη, η ειρήνη, η δημοκρατία, η αγάπη για το συνάνθρωπο και η συμπόνια.

Το μεγαλύτερο εμπόδιο είναι ότι υπάρχει ελάχιστος διαθέσιμος χρόνος από τα Αναλυτικά Προγράμματα για τον προγραμματισμό δράσεων, πέραν των ωρών της Ευέλικτης Ζώνης που τώρα έχουν συρρικνωθεί ακόμη περισσότερο και ειδικά στις μεγάλες τάξεις του δημοτικού σχολείου. Δεν πρέπει να παραβλέπουμε επίσης και τα γραφειοκρατικά εμπόδια που προκύπτουν όταν το σχολείο θέλει να προσκαλέσει ομάδες ειδικών ή επιστημόνων για παρουσιάσεις και ομιλίες στους μαθητές ή τους εκπαιδευτικούς, για τις οποίες πρέπει να δίδεται έγγραφη άδεια με πολυήμερες καθυστερήσεις. Θα έπρεπε, κατά τη γνώμη μας, να υπάρχει μεγαλύτερη ευελιξία σ' αυτά τα θέματα.

Επίσης, θα πρέπει οι εκπαιδευτικοί να επιμορφώνονται για να γνωρίσουν τη φιλοσοφία και τις θεμελιώδεις αξίες της εκπαίδευσης για την αειφορία, αφού σε κάθε σχολείο οι εκπαιδευτικοί είναι ο πυρήνας που προωθεί συστηματικά τις δράσεις». (Σίσσυ Τσαντσαράκη, Δημοτικό Σχολείο Κεφάλου-Κώς).

«Τα κυριότερα προβλήματα που αναφέρθηκαν σε σχετική αξιολόγηση από τους εκπαιδευτικούς ήταν:

Έλλειψη χρόνου, έλλειψη χρόνου εντός σχολικού ωραρίου και ταυτόχρονη δυσκολία συγκέντρωσης των μαθητών εκτός διδακτικού ωραρίου λόγω φροντιστηρίων ή διαμονής των μαθητών σε άλλα χωριά/πόλεις, έλλειψη υποδομών, έλλειψη οικονομικών πόρων για συμμετοχή όλων των μαθητών στις απαραίτητες μετακινήσεις, υπερφόρτωση εκπαιδευτικών με υποχρεώσεις πέραν των διδακτικών τους καθηκόντων συχνά σε περισσότερες της μίας σχολικές μονάδες. Για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων οι εκπαιδευτικοί πρότειναν:

Ύπαρξη δίωρου εντός ωρολογίου προγράμματος (Ευέλικτη Ζώνη) στο οποίο να τοποθετούνται όλες οι εναλλακτικές δράσεις στις οποίες επιθυμεί να εμπλακεί η σχολική μονάδα (υλοποίηση προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων, εκπαιδευτικές επισκέψεις, επισκέψεις φορέων στο σχολείο, παρακολούθηση εκδηλώσεων, κ.λπ.)

Πιο έγκαιρη έγκριση/έναρξη των προγραμμάτων ώστε να υπάρχει περισσότερος χρόνος για την υλοποίησή τους

Οικονομική ενίσχυση για την υλοποίηση των προγραμμάτων, τουλάχιστον για τους λιγότερο προνομιούχους μαθητές που αποκλείονται από εκπαιδευτικές επισκέψεις λόγω έλλειψης πόρων

Αναγνώριση της εργασίας των εκπαιδευτικών για την οργάνωση και την υλοποίηση των προγραμμάτων και επαναφορά της συμπλήρωσης του ωραρίου ή/και αποδέσμευση από άλλες εργασίες του σχολείου, για να αποφεύγεται η υπερφόρτωση των εκπαιδευτικών που υλοποιούν προγράμματα. Πρέπει να υπάρξει χώρος στο σχολικό ωράριο για δραστηριοποίηση των μονάδων σε διάφορους τομείς γιατί η μάθηση μπορεί να προέλθει από διάφορες πηγές πέρα των σχολικών εγχειριδίων και να είναι και πιο ουσιαστική». (Σύλβια Μισιρλή-Υπ, Σχολικών Δραστηριοτήτων Φωκίδας).

Και μόνο αυτό το απάνθισμα απόψεων θα έπρεπε να είναι αρκετό για να πεισθεί οποιοσδήποτε αμφισβητεί τις δυνατότητες του Σήματος Αειφόρου Σχολείου, με την προσέγγιση των Δεικτών Αειφόρου Σχολείου.

Στην επερχόμενη θεσμική αλλαγή της Παιδείας, το αειφόρο σχολείο με την προσέγγιση των Δεικτών θα μπορούσε να υιοθετηθεί ως το επιδιωκόμενο οραματικό σχολείο, αφού αποτελεί μια αυτογενή, εκ των κάτω, συνεργατική, ολιστική, προοδευτική, αποτελεσματική και ελκυστική εναλλακτική για το σημερινό απαρχαιωμένο σχολείο.

Υπάρχει ήδη ένας ισχυρός πυρήνας εκπαιδευτικών που μπορεί να βοηθήσει την συντονισμένη και προγραμματισμένη εισαγωγή του αειφόρου σχολείου και στις τρεις βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος, υπάρχει ελληνική και διεθνής βιβλιογραφία που μπορεί να τεκμηριώσει την εφικτότητα και την αποδοτικότητα/αποτελεσματικότητα του εγχειρήματος και το μόνο που χρειάζεται είναι η πολιτική βούληση. Αυ-

τή, όπως φαίνεται από τα κείμενα που δόθηκαν για διαβούλευση είναι πιθανό να υπάρχει ως μια αρχική και αδιαμόρφωτη πρόταση.

Η δική μας πρόταση είναι απλή: Εισαγωγή του θεσμού του Αειφόρου Σχολείου με την προσέγγιση των Δεικτών Αειφόρου Σχολείου ως προτεινόμενο τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας των σχολείων κάθε τύπου και βαθμίδας. Η εισαγωγή του Αειφόρου Σχολείου με τον τρόπο αυτό όχι μόνο δεν δημιουργεί προβλήματα στα σχολεία, αλλά, αντίθετα, λύνει πάρα πολλά από τα υπάρχοντα, δημιουργώντας ένα φιλικό, συμπεριληπτικό, αποτελεσματικό, περιβαλλοντικά φιλικό, δημοκρατικό, οικονομικά αποτελεσματικό και πολλαπλά ελκυστικό σχολείο.

Είμαστε έτοιμοι να βοηθήσουμε εθελοντικά κάθε προσπάθεια προς αυτήν την κατεύθυνση.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΩΝ ΟΜΙΛΗΤΩΝ

ΜΙΧΑΗΛ ΣΚΟΥΛΛΟΣ

- Σπουδές στην Ελλάδα, Καναδά και Μεγάλη Βρετανία: Πτυχιούχος Χημείας ΕΚΠΑ, Διδάκτωρ Χημείας ΕΚΠΑ, Διδάκτωρ Ωκεανογραφίας (PhD) Παν/μίου Liverpool.
- Ομότιμος Καθηγητής Χημείας Περιβάλλοντος και Ωκεανογραφίας στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών (ΕΚΠΑ). Ιδρυτής του [Εργαστηρίου Χημείας Περιβάλλοντος](#) του ΕΚΠΑ.
- Επικεφαλής της Έδρας και Δικτύου UNESCO για την Διαχείριση & Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη στη Μεσόγειο στο ΕΚΠΑ.
- Συντονιστής (Team Leader) του Κοινοτικού Προγράμματος [SWIM-H2020 SM](#).
- Εκπρόσωπος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στο Δ.Σ. της Ευρωπαϊκής Υπηρεσίας Περιβάλλοντος ([EEA](#)) από το 1995.
- Ιδρυτής και Πρόεδρος του Μεσογειακού Γραφείου Πληροφόρησης για το Περιβάλλον, τον Πολιτισμό και την Αειφόρο Ανάπτυξη ([MIO-ECSDE](#)).
- Συντονιστής του διεθνούς δικτύου [MediES](#) για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (ΠΕ), την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη (ΕΑΑ).
- Πρόεδρος του Δικτύου για την «[Πρώθηση Διεθνών Πολιτικών για την ΕΑΑ](#)» του Παγκόσμιου Προγράμματος Δράσης (GAP) της UNESCO.
- Πρόεδρος της Global Water Partnership – [Mediterranean](#).
- Πρόεδρος της Ελληνικής Εθνικής Επιτροπής [MAB/UNESCO](#) (Άνθρωπος και Βιόσφαιρα).
- Συντονιστής του Τομέα της Εκπαίδευσης για το Περιβάλλον και την Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη του Διαπανεπιστημιακού Μεταπτυχιακού προγράμματος [ΔΙΧΗΝΕΤ](#).
- Βασικός συντελεστής της «[Μεσογειακής Στρατηγικής της Εκπαίδευσης Αειφόρου Ανάπτυξης \(ΕΑΑ\)](#)» και του αντίστοιχου προγράμματος Δράσης.
- Και άλλα, ων ουκ έστιν αριθμός

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ι. ΤΣΑΛΤΑΣ

- γεννήθηκε στην Αθήνα
- Καθηγητής Διεθνούς Δικαίου της Θάλασσας, Διεθνούς Δικαίου του Περιβάλλοντος και Διεθνούς Δικαίου της Ανάπτυξης
- Πρύτανης του Παντείου Πανεπιστημίου και Ιδρυτικός Διευθυντής του επιστημονικού Κέντρου ΕΚεΠΕΚ (Ευρωπαϊκό Κέντρο Περιβαλλοντικής Έρευνας και Κατάρτισης)
- Μέλος του Δ. Σ. της Ελληνικής Εταιρείας Διεθνούς Δικαίου και Διεθνών Σχέσεων (ΕΔΔΔΣ)
- Μέλος του Δ. Σ. του Ινστιτούτου του Αιγαίου του Δικαίου της Θάλασσας και του Ναυτικού Δικαίου
- Κάτοχος Έδρας Jean Monnet (Ευρωπαϊκή Ένωση και Αναπτυσσόμενες Χώρες)
- Μέλος του Δ. Σ. του Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων
- Μέλος της Association Internationale du Droit de la Mer

- Μέλος του Editorial Board των Aegean Review of the Law of the Sea and Maritime Law και NMIOTC MIO Journal
- Πρόσφατα ανακηρύχθηκε chevalier dans l'ordre des Palmes Academiques από το γαλλικό κράτος.
- Έχει διατελέσει στο παρελθόν Υπουργός Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής
- Πρόεδρος του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών (2010-2012)
- Αντιπρόεδρος της Association Internationale du droit de l'urbanisme (AIDRU)
- Πρόεδρος του Ομίλου UNESCO Αττικής
- πρώην επισκέπτης Καθηγητής του Πανεπιστημίου της Μαδρίτης (I.C.A.D.E.).
- Κατέχει Doctorat D'Etat en Droit (άριστα) στο Διεθνές Δίκαιο από το Πανεπιστήμιο Νομικών και Οικονομικών Επιστημών της Νίκαιας, Γαλλίας
- Μεταπτυχιακό Δίπλωμα από το Institut Européen des Hautes Etudes Internationales του Πανεπιστημίου της Νίκαιας, Γαλλίας
- Μεταπτυχιακό Δίπλωμα στο Δημόσιο Διεθνές Δίκαιο με ειδίκευση στο Δίκαιο της Ανάπτυξης από το Institut du Droit de la Paix et du Developpement του Πανεπιστημίου της Νίκαιας, Γαλλίας
- πτυχίο Πολιτικών Επιστημών από την Πάντειο Ανωτάτη Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.
- Τα πεδία της ερευνητικής του ενασχόλησης περιλαμβάνουν: πολιτικές και διεθνές δίκαιο της ανάπτυξης, διεθνές δίκαιο και διεθνής πολιτική προστασίας του περιβάλλοντος, διεθνές δίκαιο της θάλασσας, ευρωπαϊκές πολιτικές προστασίας του περιβάλλοντος, γεωγραφία στις διεθνείς σπουδές.
- Έχει πολύ σημαντικό συγγραφικό έργο, ενώ έχει επιβλέψει 7 διδακτορικές διατριβές.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΑΛΑΪΤΖΙΔΗΣ

- Γεωλόγος με διδακτορικό στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και Σχολική Γεωγραφία
- Διετέλεσε πρώτος Υπεύθυνος Π.Ε. στον Έβρο
- Ίδρυσε το πρώτο Ελληνικό Δίκτυο Π.Ε. «Το ποτάμι»
- Βοήθησε τον Θ. Παπαπαύλου και έγραψαν μαζί το πρώτο παιδαγωγικό υλικό του δικτύου Π.Ε. «Το σποράκι, πηγή ζωής».
- Ίδρυσε το Σήμα Αειφόρου Σχολείου και το Σήμα Αειφόρου Σχολείου

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΚΑΤΣΕΝΟΥ

- διδάκτωρ Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης του Τμήματος Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία Πανεπιστημίου Αθηνών
- Από το 1998 ασχολείται συστηματικά με την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση
- Εργάζεται ως εκπαιδευτικός στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση όπου έχει εκπονήσει ποικιλία περιβαλλοντικών προγραμμάτων

- έχει δραστηριοποιηθεί στο χώρο των Μη Κυβερνητικών Περιβαλλοντικών Οργανώσεων, συντονίζοντας εκπαιδευτικά προγράμματα για παιδιά και νέους
- είναι μέλος του Εργαστηρίου για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση/Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη του Πανεπιστημίου Αθηνών
- έχει δημοσιεύσει εκπαιδευτικά υλικά και επιστημονικές εργασίες για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση/ Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη

ΧΡΙΣΤΙΝΑ ΝΟΜΙΚΟΥ

- σπούδασε παιδαγωγικά, θεολογία, και κοινωνιολογία
- είναι διδάκτωρ Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης του Τμήματος Εκπαίδευσης και Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία του Πανεπιστημίου Αθηνών
- Υπηρέτησε πολλά χρόνια ως δασκάλα σε δημόσια σχολεία και ως μέλος της παιδαγωγικής ομάδας του Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Αργυρούπολης
- Από το 2011 είναι Διευθύντρια στο 7ο Δημοτικό Σχολείο Αγίου Δημητρίου
- είναι μέλος του Εργαστηρίου για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση/Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη του Πανεπιστημίου Αθηνών
- έχει δημοσιεύσει εκπαιδευτικά υλικά και επιστημονικές εργασίες για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση/ Εκπαίδευση για την Αειφόρο Ανάπτυξη

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΑΛΑΝΗΣ

- είναι απόφοιτος του Τμήματος Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου
- κάτοχος μεταπτυχιακού στη «Βιώσιμη Ανάπτυξη» με κατεύθυνση τη Διαχείριση Περιβάλλοντος
- Εργάζεται στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση με ειδικότερο ενδιαφέρον στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση
- Με πλήθος εισηγήσεων σε συνέδρια και ημερίδες, καθώς και συγγραφικό έργο
- Παρακολούθησε επιμορφωτικά σεμινάρια και συνέδρια διαφορετικής θεματολογίας
- Υλοποίησε ως υπεύθυνος αρκετά προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων, και βιωματικών δράσεων

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΓΚΡΙΜΠΑ

- Phd, Υπότροφος ΙΚΥ, Ν. Ηγουμενάκη
- Δημιουργός και Εθελόντρια εκπαιδύτρια της δράσης
- Μελετήτρια, Συγγραφέας & Στέλεχος Υπουργείου Τουρισμού

ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ (ΓΚΕΛΗ) ΜΑΝΟΥΣΟΥ

- δασκάλα, διδάκτωρ του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου με μεταπτυχιακές σπουδές στην Περιβαλλοντική Εκπαίδευση και στην Πληροφορική στην Εκπαίδευση στο Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο.
- Καθηγήτρια Σύμβουλος στο Ελληνικό Πανεπιστήμιο στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών «Επιστήμες της Αγωγής» από το 2009
- διευθύντρια στο 3ο Δημ. Αγίου Δημητρίου από το 2011.
- μέλος της συντακτικής επιτροπής του Επιστημονικού περιοδικού «Ανοικτή Εκπαίδευση»
- επιμορφώτρια-εμπυχώτρια σε πολλά σεμινάρια στην Ελλάδα και το εξωτερικό σε θέματα που αφορούν βιωματικές και ενεργητικές τεχνικές εκπαίδευσης, δεξιότητες και γενικότερα παιδαγωγικά ζητήματα
- συγγραφέας πολλών παιδαγωγικών άρθρων, βιβλίων και υλικών που αφορούν ζητήματα εξ αποστάσεως εκπαίδευσης

ΣΠΥΡΟΣ ΠΑΓΚΑΛΟΣ

- καθηγητής Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με την ειδικότητα του Χημικού
- την περίοδο αυτή διδάσκει στο 2ο Λύκειο Πειραιά.
- κάτοχος Μεταπτυχιακού τίτλου στην Εκπαίδευση Ενηλίκων
- Έχει συγγράψει βιβλία μεταξύ των άλλων σε αντικείμενα της Χημείας, Βιοχημείας και των Αρχών Περιβαλλοντικών Επιστημών.

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Αντιπάτη Ιωάννα

Νηπιαγωγός στο 1^ο Νηπιαγωγείο Βάρης. Έχει εκπονήσει προγράμματα καινοτόμων δράσεων. Έχει συγγράψει άρθρα, είναι κάτοχος μάστερ του Ελληνικού Ανοικτού πανεπιστημίου και υποψήφια διδάκτωρ του Τμήματος πλαστικών τεχνών και επιστημών της τέχνης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Βλάχου Σταματία

Δασκάλα, Διευθύντρια Δημοτικού Σχολείου, κάτοχος μεταπτυχιακού στις Φυσικές Επιστήμες στην Εκπαίδευση. Είναι μέλος του Συμβουλίου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης της Ελληνικής Εταιρείας Περιβάλλοντος και Πολιτισμού και της Επιστημονικής Ένωσης για την Προώθηση της Εκπαιδευτικής Καινοτομίας. Εργάζεται 24 περίπου χρόνια στην πρωτοβάθμια δημόσια εκπαίδευση. Στα ενδιαφέροντά της είναι η εκπαίδευση για την Αειφορία, η χρήση ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διαδικασία και η ανάπτυξη της συνεργατικής νοημοσύνης και των υγιών διαπροσωπικών σχέσεων στη σχολική κοινότητα.

Γεωργοπούλου-θεοδοσίου Αικατερίνη

Εκπαιδευτικός ΠΕ06 Αγγλικής Γλώσσας με μεταπτυχιακές σπουδές στις «Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας για την Εκπαίδευση» του ΕΚΠΑ. Εμπλέκεται σε Ευρωπαϊκές δράσεις συνεργασίας, όπως το eTwinning και το Erasmus+. Ασχολείται με καινοτόμα προγράμματα που στοχεύουν στην αειφόρο ανάπτυξη σε όλα τα επίπεδα, περιβάλλον χώρος, ανθρώπινες σχέσεις και εκπαιδευτική διαδικασία για την εξασφάλιση ενός καλύτερου αύριο για τα παιδιά και για τον πλανήτη.

Οικονόμου Δημήτριος

Απόφοιτος του Τμήματος Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Διδάσκει δώδεκα χρόνια στην πρωτοβάθμια, στο 5ο Δημοτικό Σχολείο Πύργου. Έχει συμμετάσχει σε σεμινάρια για περιβαλλοντικά προγράμματα και το αειφόρο σχολείο. Ασχολείται ενεργά με το Etwinning. Είναι υπεύθυνος των προγραμμάτων του σχολείου του, το οποίο την τελευταία διετία έχει πάρει το σήμα Αειφόρου Σχολείου, την πράσινη σημαία από τα Οικολογικά σχολεία και το Χρυσό Πάντα 2017 από την WWF.

Οικονόμου Φίλιππος

Εκπαιδευτικός στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Πτυχιούχος ΤΕΦΑΑ, πτυχιούχος Ακαδημίας Προπονητών Κολωνίας, υπ. Δρ. Sporthochschule Koeln Ιστορίας Αθλητισμού. Τ. επιστημονικός σύμβουλος Ελληνικής Ομοσπονδίας Ποδηλασίας, Ελληνικής Ομοσπονδίας Τριάθλου. Συνεισέφερε στην ανάπτυξη της ποδηλασίας σε Ελλάδα -Κύπρο (σχολές προπονητών, ανάπτυξη ταλέντων, ευρωπαϊκών προγραμμάτων ΕΥΡΑΘΛΟΝ, συγγραφή ενιαίων προπονητικών προγραμμάτων). Τ. καθηγητής Ιστορίας και Κοινωνιολογίας του αθλητισμού των New York College και Newcastle University of Northumbria. Enterprise Sales Director στην INT Electronics ως το 2010. Ελαβε υποτροφίες της Γερμανικής Πρεσβείας, Erasmus και από το Ίδρυμα Ωνάσης.

Καμπούρη Ιωάννα

Νηπιαγωγός, απόφοιτη του Τμήματος Εκπαίδευσης & Αγωγής, στην Προσχολική Ηλικία(ΤΕΑΠΗ) του ΕΚΠΑ και της Σχολής Τεχνολογίας Τροφίμων του ΤΕΙ Αθηνών. Είναι Προϊσταμένη στο 16ο Νηπιαγωγείο Χαλανδρίου από το 2009 έως σήμερα. Έχει παρακολουθήσει πλήθος σεμιναρίων για προγράμματα, πολιτιστικά ,περιβαλλοντικά αγωγής υγείας, καθώς και σεμινάρια παιδαγωγικής και διοίκησης. Έχει εκπονήσει καινοτόμα προγράμματα στα Νηπιαγωγεία που έχει εργασθεί, πολλά από τα οποία έχουν βραβευθεί . Αριστείο για το έργο «Γνωρίζοντας μεγάλους μουσικούς – ΜΙΚΗΣ ΘΕΟΔΩΡΑΚΗΣ», στη θεματική ενότητα «Πολιτισμός», Υπουργείο Παιδείας Δια Βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων, το 2010 στο 3ο Νηπιαγωγείο Μαρκόπουλου,1η θέση στο 2ο Διαγωνισμό «Βραβείο Αειφόρου Σχολείου» για το 16ο Νηπιαγωγείο Χαλανδρίου, 2011 -2012 2η θέση στο 3ο Διαγωνισμό «Βραβείο Αειφόρου Σχολείου», 16ο Νηπιαγωγείο Χαλανδρίου, 2012 -2013.

Κατωπόδη Ανδρονίκη

Νηπιαγωγός, με 28 χρόνια υπηρεσίας, Προϊσταμένη στο 3ο Νηπιαγωγείο Γέρακα, βραβευμένο δύο φορές με τη σημαία των Οικολογικών Σχολείων και με σημαία για το Βραβείο Αειφόρου Σχολείου. Έχει συντονίσει περιβαλλοντικά προγράμματα στα πλαίσια του ΕΠΕΑΕΚ II και έχει συμμετάσχει σε πρόγραμμα της SEMEP, UNESCO 2007-08 καθώς και σε προγράμματα eTwinning, Litter Less Campaign Eco Schools κ. ά. Έχει δημοσιεύσει σε εγχειρίδια για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση.

Κόλια Αφροδίτη

Νηπιαγωγός, Προϊσταμένη του 3ου Νηπιαγωγείου Μαρκόπουλου από το 2007.Πτυχιούχος του Παιδαγωγικού τμήματος Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων με πτυχίο Αρμονίας στη Μουσική. Συμμετείχε ως μέλος στη συγγραφή του 4ου τόμου του διδακτικού εγχειριδίου «Βοήθημα εκπαιδευτικού μικρών παιδιών .Θεωρία-Πράξη» (e-book) υπό την επιμέλεια της Σχολικής Συμβούλου Μέλλου Ελένης. Υπεύθυνη Εκπαιδευτικός για το περιβαλλοντικό πρόγραμμα κατά το οποίο το 3ο Νηπιαγωγείο Μαρκόπουλου βραβεύτηκε ως «οικολογικό σχολείο» από την Ελληνική Εταιρία Προστασίας της Φύσης (ΕΕΠΦ),το Δεκέμβριο 2016.Έχει εκπονήσει προγράμματα Πολιτιστικά, Αγωγής Υγείας και Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης.

Λιβανίου Ευαγγελία

Εκπαιδευτικός ΠΕ 70, με 14 έτη προϋπηρεσία, εκ των οποίων τα 12 στο 2ο Πρότυπο Πειραματικό Δημοτικό Ρόδου. Έχει μεταπτυχιακό στην περιβαλλοντική εκπαίδευση του Τμήματος Επιστημών της Προσχολικής Αγωγής και του Εκπαιδευτικού Σχεδιασμού του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Συμμετέχει σε θεσμούς αριστείας και ανάδειξης καλών πρακτικών στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και πανελλαδικούς και διεθνείς διαγωνισμούς καθώς και σε αξιολογήσεις των δομών της εκπαίδευσης. Σημειώθηκαν πρωτιές, βραβεία έπαινοι και αρκετές διακρίσεις.

Μαντικού Σταματία

Εκπαιδευτικός, με 34 έτη προϋπηρεσία, Διευθύντρια 15 χρόνια στο 2ο Πρότυπο Πειραματικό Δημοτικό Σχολείο Πόλεως Ρόδου. Πτυχιούχος Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ρόδου, Κοινωνιολογίας Πάντειου Πανεπιστημίου, Διετούς Μετεκπαίδευσης Μαράσλειου Διδασκαλείου Δημοτικής Εκπαί-

δευσης. Παρακολούθησε το διετές «Μεταπτυχιακό Διατμηματικό Πρόγραμμα Σπουδών», Πανεπιστήμιου Αιγαίου, με θέμα: «Παιδικό Βιβλίο και Παιδαγωγικό Υλικό», τα έτη 1998-2000 Συμμετέχει σε Θεσμούς αριστείας και ανάδειξη καλών πρακτικών στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, σε Πανελλαδικούς και Διεθνείς Διαγωνισμούς καθώς και σε αξιολογήσεις των δομών της εκπαίδευσης.

Σκουρλή Βασιλική

Νηπιαγωγός, Πτυχιούχος του Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης της Σχολής Επιστημών της Αγωγής του Πανεπιστημίου Κρήτης. Παρακολουθεί το Μεταπτυχιακό Εκπαίδευση και Πολιτισμός: Παιδαγωγική Ψυχολογία και Εκπαιδευτική Πράξη του Τμήματος Οικιακής Οικονομίας και Οικολογίας του Χαροκόπειου Πανεπιστημίου. Έχει βραβευθεί στο Θεσμό Αριστείας και Ανάδειξης Καλών Πρακτικών στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση για το έργο: «Αγαπάμε το Δάσος και όλα τα Ζώακια και Πουλιά που κατοικούν σε αυτό». Εφαρμόζει στην τάξη προγράμματα σχολικών δραστηριοτήτων (Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Πολιτιστικών Θεμάτων, Αγωγής Υγείας)

Μπαζίνα Αικατερίνη

Εκπαιδευτικός, με πτυχίο γραφιστικής του ΤΕΙ αθηνων, παιδαγωγική και διδακτική επαρκεια και Μεταπτυχιακο στις Γραφικες τεχνες και τα πολυμεσα, της σχολης εφαρμοσμενων τεχνων του ΕΑΠ. Έχει διδακτική εμπειρία στην τριτοβαθμια εκπαίδευση, στο τμημα γραφιστικής του ΤΕΙ Αθήνας, στην ιδιωτική και τη δημόσια εκπαίδευση. Έχει συγγραφικό έργο στην ανάπτυξη ολοκληρωμένων εκπαιδευτικών πακέτων του ΥΠΕΘ(μικροί καλλιτέχνες σε δράση) και «Υπερδομή» στην επιτροπή ερευνων του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

Πάσχου Κωνσταντίνα

Εκπαιδευτικός σε Επαγγελματικό Λύκειο επί 22 έτη. Έχει πτυχίο Φυσικής, μεταπτυχιακό Executive MBA και πλέον των 3.500 ωρών δια βίου μάθησης στην Ελλάδα και το Εξωτερικό σε θέματα Πληροφορικής, Φυσικής, Συμβουλευτικής, Διαχείρισης Έργων, Χρηματοοικονομικών, Επιχειρηματικότητας, Διαπολιτισμικότητας κ.ά. Έχει εργασθεί ως συντονίστρια και επιμορφώτρια σε Ευρωπαϊκά Προγράμματα για την ενίσχυση της Νεανικής Επιχειρηματικότητας, της Διαπολιτισμικότητας και των Ευάλωτων Κοινωνικών Ομάδων. Είναι δεσμευμένη στο όραμα του Αειφόρου Σχολείου το οποίο υποστηρίζει συστηματικά από το 2011 με εθελοντικές δράσεις και προγράμματα και έχει σχετικές εισηγήσεις σε συνέδρια και συλλογικούς τόμους.

Παπαναστασίου Ασπασία

Γεννήθηκε στην Αθήνα. Σπούδασε Ιστορία και Αρχαιολογία στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, όπου πραγματοποίησε και τις Μεταπτυχιακές σπουδές της. Το 2003 αναγορεύτηκε Διδάκτωρ κλασικής Αρχαιολογίας του ίδιου Πανεπιστημίου. Η διδακτορική διατριβή της κυκλοφορεί στην αγγλική γλώσσα, σε μετάφραση δική της: Relations between Red-figured and Black-glazed vases in Athens of the 4th century B.C., British Archaeological Reports (BAR) International Series 1297, Oxford 2004. Εργάζεται ως φιλόλογος στη δημόσια Μέση Εκπαίδευση. Επιπλέον, α-

σχολεύεται με τη λογοτεχνική μετάφραση κειμένων γαλλικής λογοτεχνίας κι έχει συμμετάσχει στα συλλογικά έργα: Marcel Proust, Όνειρα, Γαβριηλίδης, Αθήνα 2014 και Amour – Ερωτική Ανθολογία, Αιώρα, Αθήνα 2016.

Σουρίδη Παναγιώτα

Φιλολόγος στο 3ο Γυμνάσιο Αργυρούπολης με Μεταπτυχιακές Σπουδές στη Διδασκαλία της ΝΕ ως Δεύτερης/Ξένης Γλώσσας και στην Εκπαιδευτική Ηγεσία. Ασχολείται συστηματικά με θέματα διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και ψυχολογίας με στόχο τη διαμόρφωση εκπαιδευτικών προτάσεων και σχεδίων διδασκαλίας που αφορούν τη διαπολιτισμικότητα και τη μεθοδολογία διδασκαλίας της ΝΕ ως Δεύτερης/Ξένης γλώσσας. Υλοποιεί καινοτόμες δράσεις και προγράμματα στο πλαίσιο του εκπαιδευτικού έργου με στόχο τη βιωματική εμπειρία των μαθητών στις αρχές της διαπολιτισμικής αγωγής, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ενεργού πολιτειότητας.

Τρίγκατση Άννα

Εκπαιδευτικός στη δημόσια εκπαίδευση, απόφοιτος του Φιλολογικού Τμήματος του ΕΚΠΑ. Κατέχει μεταπτυχιακό στην Κριτική Θεωρία από το Παν/μιο του Nottingham. Υπήρξε μέλος της συντακτικής ομάδας του Χρηστικού Λεξικού της Νεοελληνικής Γλώσσας της Ακαδημίας Αθηνών. Έχει συνεργαστεί στη συγγραφή πανεπιστημιακού εγχειριδίου και λημμάτων σε εγκυκλοπαιδικά λεξικά. Διετέλεσε συνεργάτης του Κέντρου Ελληνικής Γλώσσας για την υλοποίηση εκπαιδευτικών σεναρίων στην τάξη και έχει υλοποιήσει Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, δύο από τα οποία διακρίθηκαν ως καλές/ βέλτιστες εκπαιδευτικές πρακτικές σε ελληνικό/ευρωπαϊκό επίπεδο. Με εισηγήσεις και εργαστήρια συμμετείχε σε ημερίδες και επιμορφώσεις πάνω στα φιλολογικά μαθήματα, τις ερευνητικές και δημιουργικές εργασίες.

Τσαντσαράκη Θεοδοσία

Απόφοιτος της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Λάρισας το 1985. Κατέχει τους τίτλους: CERTIFICATE OF PROFICIENCY IN ENGLISH του Πανεπιστημίου Καίμπρητζ και CERTIFICAT DE LANGUE FRANCAISE του Γαλλικού Ινστιτούτου. Είναι Μεταπτυχιακή φοιτήτρια στην «Περιβαλλοντική Εκπαίδευση» του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Έχει διατελέσει για τρία χρόνια διευθύντρια και πέντε χρόνια υποδιευθύντρια του Δημοτικού Σχολείου Κεφάλου-Κω.

Χριστοδούλου Κατερίνα

Καθηγήτρια Αγγλικής στο Ραλλειο ΓΕΛ Θηλέων Πειραιά, υπεύθυνη ευρωπαϊκών προγραμμάτων και διαγωνισμών και συντάκτρια της επετηρίδας και της ιστοσελίδας του σχολείου στην ελληνική και την αγγλική. Συντονίζει το πρόγραμμα Erasmus+KA2 ROOTS που εστιάζει στην διδασκαλία στο πεδίο ενώ είναι καθηγήτρια σύνδεσμος του σχολείου με το Δίκτυο συνεργαζόμενων σχολείων UNESCO. Έχει ειδικευθεί στην μετάφραση στο London Institute of Linguists και διαθέτει επάρκεια διδασκαλίας της Γαλλικής και της Ιταλικής.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΕΙΣ ΠΡΟΣΚΕΚΛΗΜΕΝΩΝ ΟΜΙΛΗΤΩΝ

Πηνελόπη Παπαδοπούλου

Εκπαίδευση για την Αειφορία: Απολογισμοί, κριτικές, προοπτικές

Εκπαίδευση για την Αειφορία: Απολογισμοί, κριτικές, προοπτικές

Πηνελόπη Παπαδοπούλου
Αναπληρώτρια Καθηγήτρια

Πανεπιστήμιο Δυτικής
Μακεδονίας
Παιδαγωγική Σχολή

fppt.com

Απολογισμοί Επισημάνσεις

fppt.com

Απολογισμοί

Τα πρώτα χρόνια

- Επένδυση στον προσδιορισμό και στην προώθηση της εκπαίδευσης για την Βιώσιμη Ανάπτυξη
- Προσδιορισμός συμμετεχόντων και δραστηριοτήτων που ήδη υπήρχαν
- Ανάπτυξη δικτύων και συνεργασιών
- Μηχανισμός παρακολούθησης και αξιολόγησης.

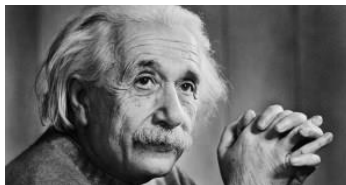
Το δεύτερο μισό

- Παγκόσμιο Συνέδριο για τη Εκπαίδευση στη Βιώσιμη Ανάπτυξη – Διακήρυξη της Βόννης.
- Έμφαση στην ποιότητα της εκπαίδευσης για την προώθηση της ΕΑ: διδασκαλία, μάθηση και περιεχόμενο. Συνάφεια με την εργασία και την καθημερινότητα.
- Επικέντρωση στην αντιμετώπιση μέσω της εκπαίδευσης 3 βασικών ζητημάτων:
  - **Κλιματική αλλαγή**
  - **Βιοποικιλότητα**
  - **Μείωση του κινδύνου των καταστροφών**

fppt.com

**Δεν μπορούν να μετρηθούν όλα όσα είναι σημαντικά!
Οτιδήποτε μετριέται δεν είναι απαραίτητα σημαντικό!**

fppt.com

Η συνύπαρξη με άλλες διεθνείς πρωτοβουλίες για την Εκπαίδευση

Δεκαετία της UNESCO για το γραμματισμό ●
“Εκπαίδευση για όλους” ● Στόχοι της ανάπτυξης για την Χιλιετία

- Κοινοί στόχοι
  - Βελτίωση της ποιότητας ζωής
  - Η προώθηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων
  - Η ενασχόληση με την εκπαίδευση
- Η ΕΒΑ είναι ευρύτερη. Ζητήματα πέραν της εκπαίδευσης, όπως τρόπος ζωής, στάσεις και αξίες που επηρεάζουν την βιωσιμότητα των κοινωνιών μας αλλά και του πλανήτη

fppt.com

Φαίνεται ότι σε χώρες που είχαν ισχυρή παράδοση ΠΕ, προέκυψαν ερωτήματα για τη σχέση.

Η Εκπαίδευση για την Αειφορία οικοδομείται πάνω στις υπάρχουσες δομές και πολιτικές της ΠΕ.

Αυτό αφορά κυρίως χώρες που **αντιλαμβάνονται την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση με ευρύτητα** έτσι ώστε να περιλαμβάνουν σε αυτή κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές διαστάσεις.

Εκπαιδεύσεις

Εκπαίδευση
, Εκπαίδευση
δευση,
ικαιώματα του
δημοκρατία

• Περιβαλλοντική Εκπαίδευση – Αγωγή Υγείας

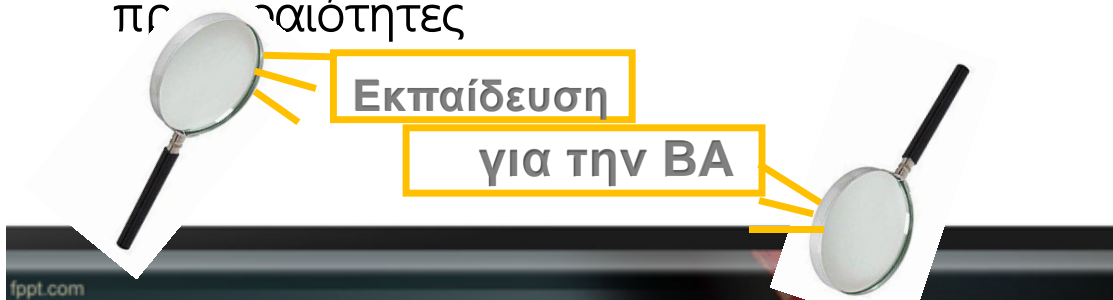
Όλες αυτές οι εκπαιδεύσεις αποδέχονται ρητά ή άρρητα την ανάγκη αναστοχασμού για το σκοπό, την κουλτούρα, το περιεχόμενο και την κατεύθυνση της εκπαίδευσης.

Jickling, B. and Sterling, S. (2017). Post-Sustainability and Environmental Education: Framing Issues. Στο B.Jickling, and S. Sterling (eds.) *Post-Sustainability and Environmental Education. Remaking Education for the Future*. Palgrave Studies in Education and the Environment. Cham, Switzerland: Springer Nature

Η πολυσημία της ΕΒΑ

- Η ακριβής νοηματοδότηση της ΕΒΑ αποτελεί αντικείμενο παγκόσμιας συζήτησης.
- Κοινά στοιχεία - Σημαντικές διαφοροποιήσεις – Διαφορετικές προτεραιότητες

Η ποικιλία προτεραιοτήτων της Εκπαίδευσης για την Δεξιότητα

Η αξιολόγηση της δεκαετίας

Δεκαετία για την ΕΒΑ: Τάσεις

Η ΕΒΑ ως ενεργοποιητής της ΒΑ

- Τα εκπαιδευτικά συστήματα ασχολούνται με θέματα αειφορίας
- Η ατζέντα της εκπαίδευσης και την βιώσιμης ανάπτυξης συγκλίνουν.

Η σημαντικότητα της εμπλοκής των ενδιαφερόμενων μερών για την ΕΒΑ

- Η πολιτική ηγεσία αποδείχθηκε καθοριστική
- Οι πολύ-συμπράξεις ενδιαφερομένων μερών είναι πολύ αποτελεσματικές
- Αυξάνονται οι τοπικές δεσμεύσεις

Η ΕΒΑ θωρακίζει την εκπαιδευτική καινοτομία

- Εφαρμογή της ΕΒΑ με ολιστικές εκπαιδευτικές προσεγγίσεις
- Η ΕΒΑ διευκολύνει διαδραστικές παιδαγωγικές μεθόδους με επίκεντρο τον/ην εκπαιδευόμενο/η

Η ΕΒΑ διαδόθηκε σε όλα τα επίπεδα και τις περιοχές της εκπαίδευσης

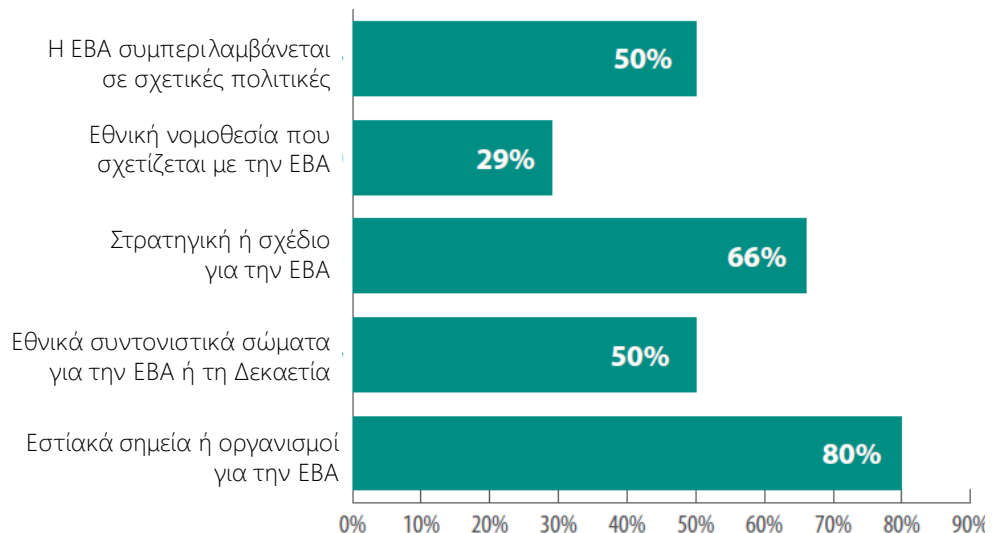
- Ενσωματώθηκε στην τυπική εκπαίδευση
- Η μη τυπική και η άτυπη ΕΒΑ αυξάνονται
- Πρόοδος στην τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση

Δεκαετία για την ΕΒΑ: Προκλήσεις

- Καλύτερη συνεργασία μεταξύ των τομέων της εκπαίδευσης και της βιώσιμης ανάπτυξης.
- Μεγαλύτερη προσπάθεια στην θεσμοθέτηση της ΕΒΑ
- Βελτίωση της παρακολούθησης και της αξιολόγησης

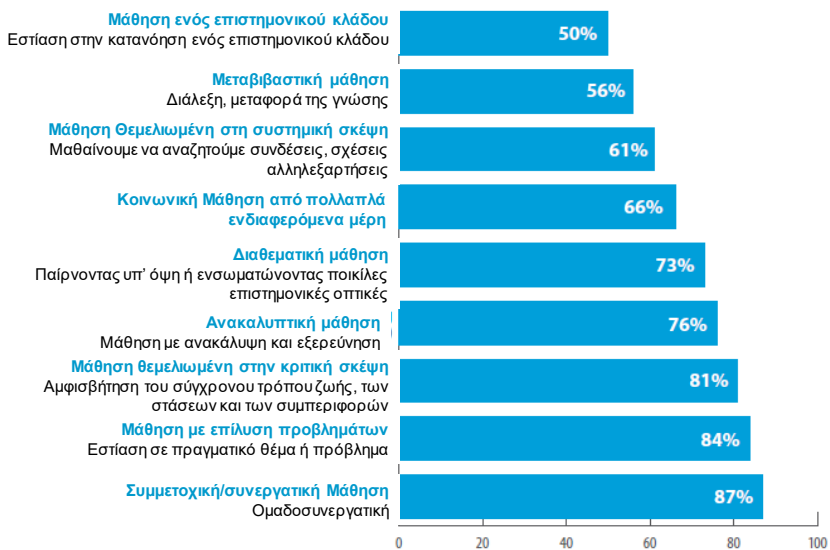
fppt.com

Δεκαετία ΕΒΑ: Οι μηχανισμοί/δομές

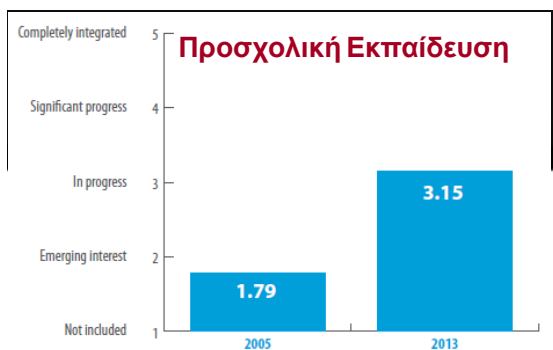

Source: UNESCO GME Questionnaire MS.

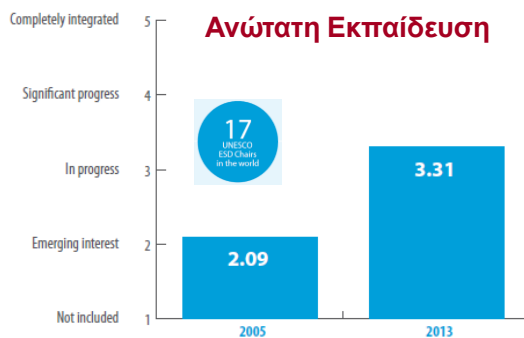
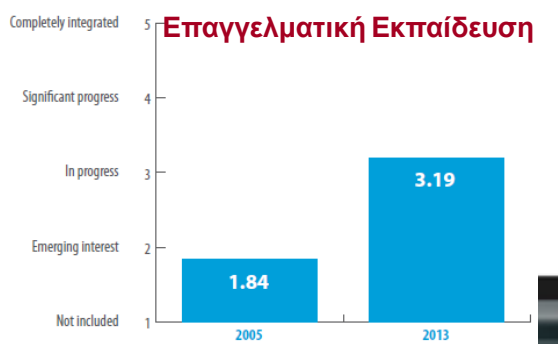
Είδη μάθησης που συνδέονται με την ΕΒΑ

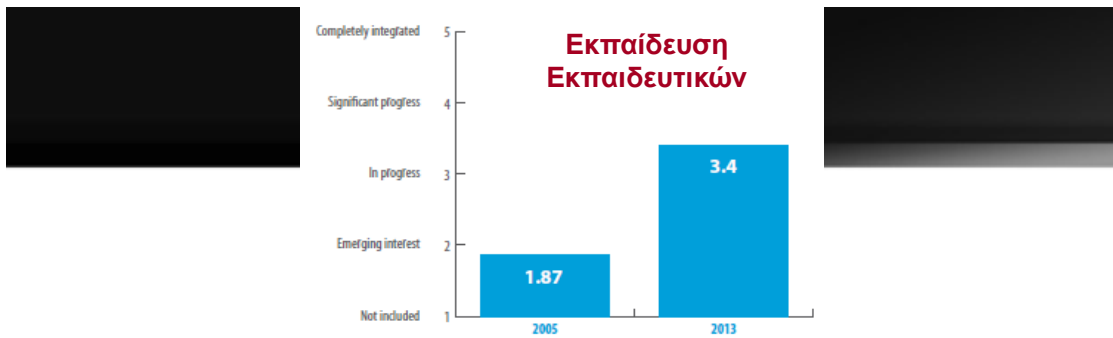

Source: UNESCO GME Questionnaire MS.

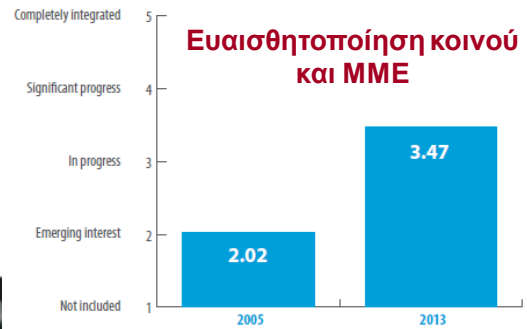
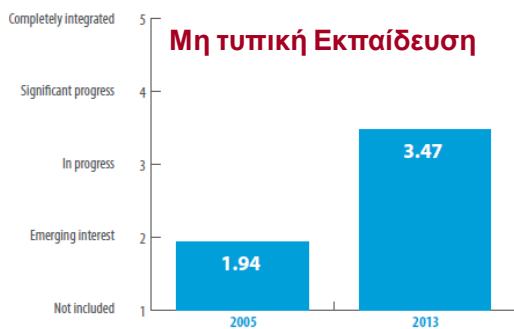

Ενσωμάτωση της ΕΒΑ στην πολιτική και την πρακτική των διαφόρων βαθμίδων εκπαίδευσης Παγκοσμίως (Πηγή: UNESCO GME Questionnaire MS.)

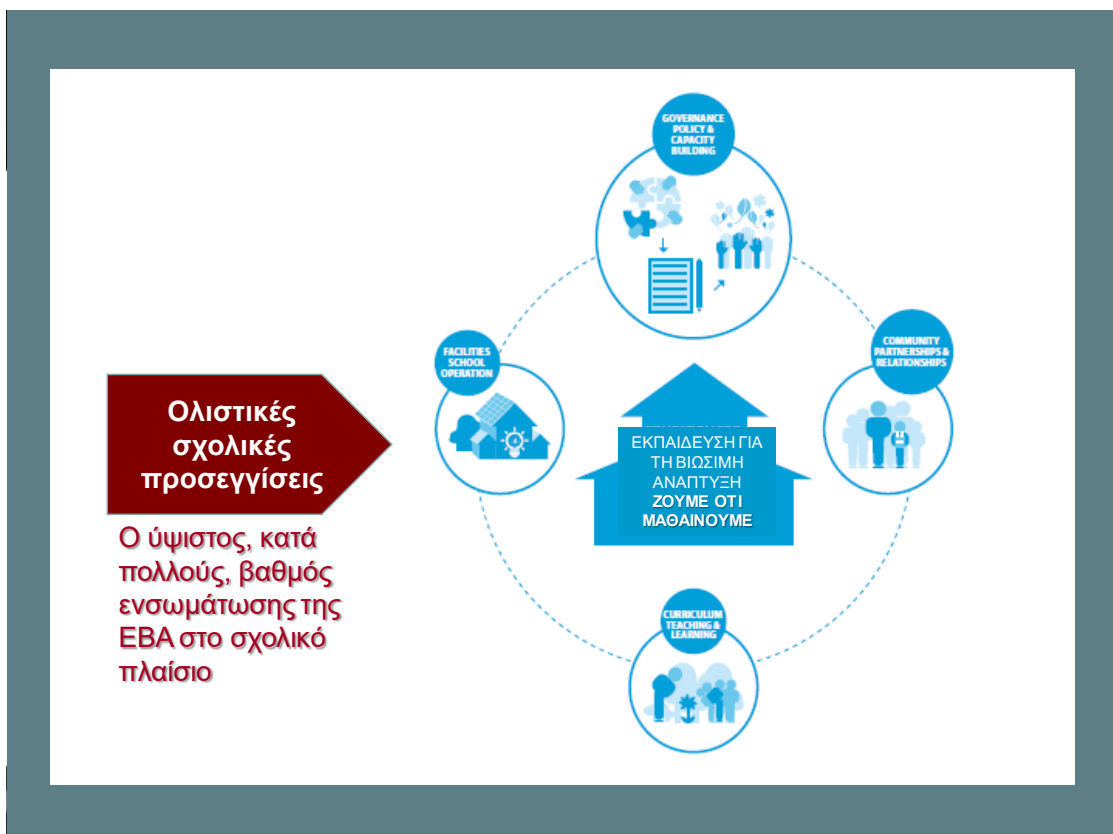

Ενσωμάτωση της ΕΒΑ στην πολιτική και την πρακτική των διαφόρων μορφών εκπαίδευσης Παγκοσμίως (Πηγή: UNESCO GME Questionnaire MS.

fppt.com

Υπάρχουν πολυάριθμα παραδείγματα συγκεντρωτικών εκπαιδευτικών συστημάτων (π.χ. Ελλάδα, Κύπρος και Ιταλία) που δίνουν σημαντική έμφαση σε θέματα και προσεγγίσεις της EBA **στα αναλυτικά τους προγράμματα.**

Το **βραβείο του Αειφόρου σχολείου** (υπό την αιγίδα του Ελληνικού Υπουργείου Παιδείας. Αρχικά συμμετείχαν 130 σχολεία, από νηπιαγωγεία μέχρι Λύκεια (Kalaitzidis, 2013). Μέχρι το 2013, τα σχολεία έγιναν 525, με χιλιάδες εκπαιδευτικούς και μαθητές/τριες, να προσπαθούν για την εισαγωγή της βιώσιμης ανάπτυξης στην καθημερινότητα του σχολείου μέσω των ολιστικών σχολικών προσεγγίσεων, σύμφωνα με τις οδηγίες της UNESCO (GME Q Greece, MS).

Η αποτύπωση της Ελλάδας στην τελική αναφορά 1

9,700 **projects της EBA** υλοποιήθηκαν στα ελληνικά σχολεία με την εμπλοκή 19000 εκπαιδευτικών και 235.000 μαθητών. (GME Q, Greece, MS)

Η EBA βοήθησε σημαντικά στο περιεχόμενο της εκπαίδευσης που παρέχεται από: 1) την εισαγωγή νέων ολιστικών και συστημικών προσεγγίσεων & 2) την αποδοχή καινοτομικών μεθόδων διδασκαλίας μεταξύ αυξανόμενου αριθμού εκπαιδευτικών – (GME Q Greece, MS)

Στην Ελλάδα μια σειρά από Φορείς που παρέχουν **επαγγελματική εκπαίδευση**, όπως η ΓΕΣΕΕ και ο ΣΕΒ περιέλαβαν την EBA στα προγράμματα κατάρτισης. Το ίδιο συμβαίνει σε κάποιο βαθμό για τα Υπουργεία Εργασίας και Ανάπτυξης. (GME Q Greece, MS).

Ένα ... παράδειγμα (για **προγράμματα επαγγελματικής ανάπτυξης προσωπικού ΑΕΙ**) είναι το Μεσογειακό Γραφείο Πληροφόρησης για το Περιβάλλον, τον Πολιτισμό και την Βιώσιμη Ανάπτυξη (MIO-ECSDE) στην Ελλάδα, το οποίο υποστηρίζει εργαστήρια κατάρτισης για διδάσκοντες σε Πανεπιστήμια στη Βόρεια και τη Νότια Μεσόγειο. Το 2010, συγκεντρώθηκαν 48 πανεπιστημιακοί από 19 χώρες της Βαλτικής και της Μεσογείου για να βοηθήσουν στην αλλαγή των Προγραμμάτων Σπουδών και των διδακτικών πρακτικών. Πιο πρόσφατα, το 2013 εργάστηκε με 55 διδάσκοντες από 7 πανεπιστήμια στο Μαρόκο. Το MIO-ECSDE διευκόλυε το διάλογο μεταξύ Βόρειων και Νότιων Μεσογειακών κρατών, ενώνοντας τις ανησυχίες και επικοινωνώντας τις καλές πρακτικές (MIO-ECSDE, 2013).

Η παρουσία της Ελλάδας στην τελική αναφορά 2

Στην Ελλάδα, το Υπουργείο Παιδείας, ίδρυσε στις Περιφερειακές Διευθύνσεις Εκπαίδευσης, σε όλη τη χώρα **46 Κέντρα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης** και Βιωσιμότητας. Τα προγράμματα που υλοποιούνται σε αυτά αποσκοπούν στην κατάρτιση των εκπαιδευτικών ώστε να εφαρμόσουν προγράμματα EBA στα σχολεία τους. Το 2011, υλοποιήθηκαν 184 σεμινάρια για 8745 εκπαιδευτικούς της Πρωτοβάθμιας και της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (UNECE, 2013a).

Κριτικές

Οι συνήθεις ύποπτοι;

Από την ανάλυση:

- της υποστηρικτικής βιβλιογραφίας της δεκαετίας της UNESCO για την ΕΒΑ και
- ενός δείγματος των κύριων προϊόντων

Φαίνεται ότι απέτυχε να ανταποκριθεί στη σύγχρονη παγκόσμια πραγματικότητα καθώς η λογική/οι αρχές της δεκαετίας ήταν ιδεαλιστική/ες.

Απέτυχε να αναγνωρίσει ή να αμφισβητήσει την ηγεμονία του Νεοφιλελευθερισμού ως ηγεμονικής δύναμης η οποία μπλοκάρει τις μεταβάσεις από την αυθεντική αειφορία.

John Huckle & Arjen E.J. Wals (2015) The UN Decade of Education for Sustainable Development business as usual in the end, *Environmental Education Research*, 21:3, 491-505.

Η υποβάθμιση/υποτίμηση της πολιτικής διάστασης στην ΕΒΑ

- Δεν γίνεται αναφορά ή ανάλυση του παγκόσμιου καπιταλισμού και των σχετικών μορφών παγκόσμιας διακυβέρνησης ούτε αναφέρονται οι ρεφορμιστικές ή οι ριζοσπαστικές εναλλακτικές δυνατότητες.
- Με την μετακίνηση των παγκόσμιων ελίτ προς την δεξιά και με τις συνδυασμένες επιθέσεις στην δημοκρατία και στην κοινωνικά κριτική εκπαίδευση, οι κριτικοί τύποι Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης και στη συνέχεια Εκπαίδευσης για την Αειφορία έχουν περιθωριοποιηθεί.
- Το επίκεντρο μετατοπίστηκε στις αξίες, τη συμπεριφορά και το lifestyle, και όχι στις σχέσεις εξουσίας, την πολιτική και την πολιτειότητα.

John Huckle & Arjen E.J. Wals (2015) The UN Decade of Education for Sustainable Development: business as usual in the end. *Environmental Education Research*, 21:3, 491-505. DOI: 10.1080/13504622.2015.1011084

fppt.com

Ο ανθρωποκεντρισμός της ΕΒΑ

- Διαγενεακή – Ενδογενεακή ισότητα
  - Διαστάσεις:
    - Χρόνος – τόπος
- Ποιοι άλλοι περιλαμβάνονται;
  - Η φύση ως φυσικός πόρος ή
  - ως υπηρεσίες που παρέχουν τα οικοσυστήματα

Helen Kopnina & Brett Cherniak (2016) Neoliberalism and justice in education for sustainable development: a call for inclusive pluralism, *Environmental Education Research*, 22:6, 827-841, DOI: 10.1080/13504622.2016.1149550

Οι 17 στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης – Κριτική προσέγγιση

UN (2015). *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*.

<https://sustainabledevelopment.un.org/post2015/transformingourworld>

Helen Kopnina (2017): Teaching Sustainable Development Goals in The Netherlands: a critical approach, *Environmental Education Research*, DOI: 10.1080/13504622.2017.1302810

Προοπτικές

Παγκόσμια εκπαίδευση για την πολιτειότητα στην αισφορία.(Global education for sustainability citizenship)

Η κριτική και μετασχηματιστική ΕΒΑ θα πρέπει να θεωρηθεί σε κατάλληλη κοινωνική θεωρία.

Συνδυασμός αρχών: Αναδυόμενη παιδαγωγική της αειφορίας ή της αειφορικής πολιτειότητας, της Οικοπαιδαγωγικής (Gadotti 2008; Kahn 2008, 2010) και της παγκόσμιας πολιτειότητας.

Διαστάσεις:

Κλίμακα (αποτυπώματα)

Ηθική

Σχεσιακή (εκπαίδευση για τα ΜΜΕ)

Πολιτική

John Huckle & Arjen E.J. Wals (2015) The UN Decade of Education for Sustainable Development business as usual in the end, *Environmental Education Research*, 21:3, 491-505.

Πολιτισμικά ευαίσθητη Περιβαλλοντική Εκπαίδευση (CREE)

Ενδυνάμωση νεαρών μεταναστών για να εξελιχθούν και να ενσωματωθούν, να συνδεθούν με το περιβάλλον και μεταξύ τους, να δημιουργήσουν κοινότητα και αίσθημα του ανήκειν.

Περιβαλλοντικοί πρεσβευτές

- Τα παιδιά ως ενεργή γέφυρα μεταξύ σχολείου και γονέων
- Τα παιδιά ως εκπαιδευτές (επιθυμητή η αμφίπλευρη επικοινωνία)
- Μετατόπιση από την ευρωπο-κεντρική αντίληψη, εκτίμηση της εθνοτικής ταυτότητας
- Προβλήματα

Natasha Blanchet-Cohen & Rosemary C. Reilly (2017) Immigrant children promoting environmental care: enhancing learning, agency and integration through culturally responsive environmental education, *Environmental Education Research*, 23:4, 553-572

Το ίδιο το εννοιολογικό πλαίσιο της ΕΒΑ

- Κυκλική οικονομία – C2C
- Κύκλος ζωής των προϊόντων

fppt.com

Σας ευχαριστώ!

fppt.com

Βασίλης Μακράκης

Η Πρόκληση της Αειφορικής Δικαιοσύνης στα Αναλυτικά Προγράμματα της ΔΕ: Ένα Παράδειγμα από το Βιβλίο Μαθηματικών της Στ΄

Η Πρόκληση της Αειφορικής Δικαιοσύνης στα Αναλυτικά Προγράμματα της ΔΕ: Ένα Παράδειγμα από το Βιβλίο Μαθηματικών της Στ΄

Βασίλης Μακράκης
Πανεπιστήμιο Κρήτης
ΠΤΔΕ
UNESCO Chair ICT in ESD

Techno-Sciences and Mathematics: Vehicles for a Sustainable Future and Global Understanding (with N. Kostoulas-Makrakis). Proceedings of the 2nd International Conference on Hands-on Science, HSci 2005. Media: University of Crete 2005 (103-108).

Global Issues	Mathematics				Sciences	
	Grades				Grades	
	1-3	4	5	6	5	6
Population	-	-	-	-	-	-
Poverty	-	-	-	-	-	-
Environment	-	1		1	2	2
Human rights	-	-	1	-	1	-
Peace	-	-	-	-	-	-
Food/Hunger	-	-	-	-	-	-
Resources	-	-	2	2	1	2
Biodiversity	-	-	-	-	-	1
Cultural diversity	-	-	-	1	-	1
Science & Tech	-	-	-	-	-	-

2

ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	ΚΟΙΝΩΝΙΑ	ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ
Ενέργεια Απορρίμματα Νερό Βιοποικιλότητα Κλιματική αλλαγή Ερημοποίηση Φυσικές καταστροφές Χρήση εντομοκτόνων Χρήση γης	Ειρήνη/ασφάλεια Ισότητα ευκαιριών Παιδική εργασία & εκμετάλλευση Κοινωνική ενσωμάτωση Υγεία Κοινωνική/περιβαλλοντική δικαιοσύνη Παραβίαση δικαιωμάτων γης Φτώχεια/Πείνα	Αλληλέγγυο/δίκαιο εμπόριο Τοπική οικονομία Εργασία/συνθήκες εργασίας Παραγωγή και κατανάλωση Παραγωγή/προσφορά τροφής Αγορές Περιορισμοί διακίνησης/εμπορίας αγαθών	Πολιτιστική κληρονομιά Πολιτισμική ποικιλότητα Αυτόθρονη/τοπική γνώση Πολιτισμικές νόρμες/αξίες Διαπολιτισμική κατανόηση Συνήθειες/συμπεριφορές Δικαιώματα/υποχρεώσεις Ανάγκες και επιθυμίες
ΑΞΙΕΣ			
Αλληλεγγύη, ισότητα, δικαιοσύνη, σεβασμός, προσφορά, λογοδοσία, συν-υπευθυνότητα, εντιμότητα, αρετή, μη-βία, ειρήνη, προστασία, συνεργασία, αμοιβαιότητα,			

3

Αειφορική δικαιοσύνη και αειφόρος/βιώσιμη ανάπτυξη

- Η έννοια της «αειφορικής δικαιοσύνης» αντικατοπτρίζει τους τέσσερις πυλώνες της αειφόρου/βιώσιμης ανάπτυξης: περιβάλλον, κοινωνία, οικονομία και πολιτισμό.

4

Η εννοιολογική συγκρότηση της αιθροοικήρ δλοοοσύνηρ

- Περιβαλλοντική δλοοοσύνη
- Κοινωνική δλοοοσύνη
- Ολοοονομική δλοοοσύνη
- Πολιτισμική δλοοοσύνη

5

Περιβαλλοντική δλοοοσύνη

- Η περιβαλλοντική δλοοοσύνη αναφέρεται στο δλοοοίωμα όλων των ανθρώπων του πλανήτη στην ισότιμη πρόσβαση σε ασφαλείρ και υγιεινέρ συνθήκερ διαβίωσηρ, στη δλοοοοιη και ισότιμη κατονομή και χωρίς διακρίσειρ των φυσικών πόρων. Επίσηρ αναφέρεται στην ισότιμη κατονομή των περιβαλλοντικών κινδύνων από την ανθρώπινη δραστηριότητα, καθώς και στο δλοοοοίωμα για κοινωνική, ολοοονομική και πολιτισμική ευημερία.

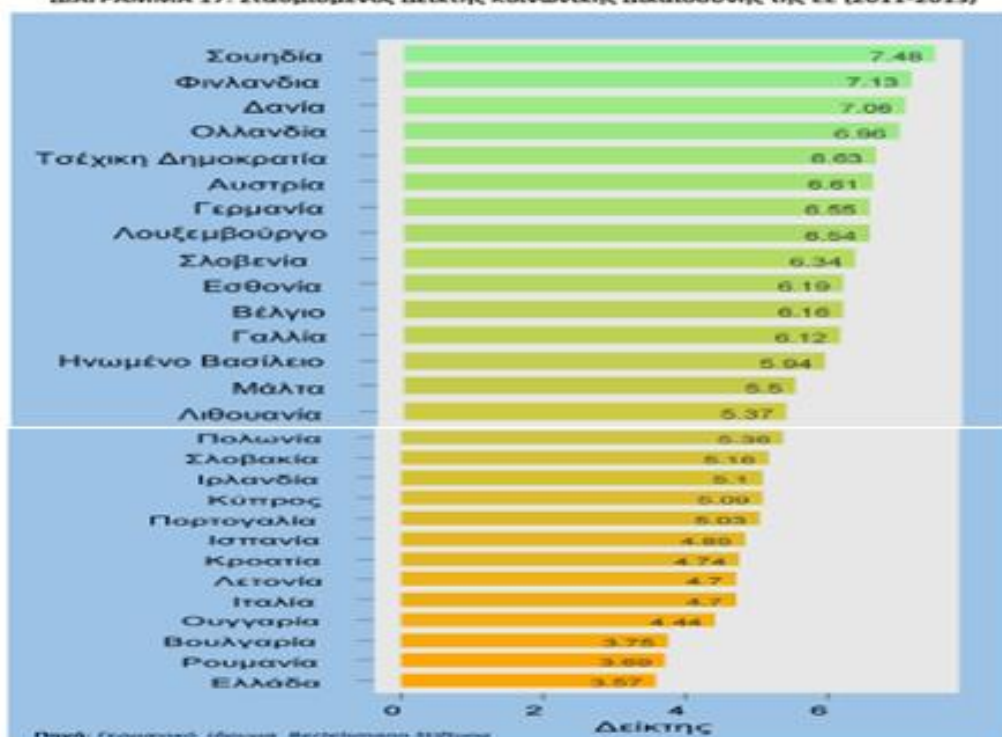
6

Κοινωνική δικαιοσύνη

- Όλα τα προηγούμενα συνιστούν τη βάση της περιβαλλοντικής δικαιοσύνης αλλά και θεμελιώδες συστατικό της κοινωνικής δικαιοσύνης, η οποία σχετίζεται περισσότερο με κάποια ιδέα κοινωνικής αρμονίας ή μιας κοινωνίας στην οποία εξασφαλίζονται όροι αμοιβαιότητας και ισότητας.

7

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 17: Σταθμισμένος Δείκτης Κοινωνικής Δικαιοσύνης της ΕΕ (2011-2013)

8

Οικονομική δικαιοσύνη

- Η οικονομική δικαιοσύνη αντιμετωπίζει τα ζητήματα του αθέμιτου εμπορίου, της οικονομικής εκμετάλλευσης, την άνιση κατανομή του πλούτου, του ρατσισμού και της φτώχειας.

9

Πολιτισμική δικαιοσύνη

Με έναν ενοποιητικό τρόπο η πολιτισμική δικαιοσύνη στοχεύει στην απεξάρτησή μας από τις στενές ανθρωποκεντρικές και εγωκεντρικές αντιλήψεις που σχηματοποιούν τον πολιτισμό μας. Ως τέτοια, μπορεί να ερμηνευθεί ποικιλοτρόπως. Για παράδειγμα, μπορεί να αναφέρεται στο πώς αντιλαμβάνεται κάποιος ή η κοινωνία την έννοια της δικαιοσύνης. Γενικότερα, οι αντιλήψεις μας για την αδικία είναι πολιτισμικά φορτισμένες, εφόσον ο πολιτισμός μας αποτελεί την πηγή των αξιών, των πεποιθήσεων, των παραδόσεων και των άλλων μορφών γνώσης μέσα από τις οποίες προσεγγίζουμε τι είναι δίκαιο. Θέματα που σχετίζονται με αυτή τη διάσταση αφορούν την πολιτισμική ετερότητα, τις ταυτότητες, τα πολιτισμικά δικαιώματα.

10

Διασύνδεση με το αναλυτικό πρόγραμμα

Θέτοντας τη διάσταση της αειφορικής/βιώσιμης δικαιοσύνης στα αναλυτικά προγράμματα, μπορεί να αναδυθούν σε θεωρητικό επίπεδο:

- – ζητήματα σχετικά με τις αντιλήψεις μας για την κοινωνική πραγματικότητα σε σχέση με το αναλυτικό πρόγραμμα (οντολογικό πλαίσιο)
- Ζητήματα που αφορούν τον τρόπο συγκρότησης και αναπαραγωγής –αναπλαισίωσης- της γνώσης που αναπαριστάται στο αναλυτικό πρόγραμμα (επιστημολογικό πλαίσιο),
- – ζητήματα σχετικά με την κατασκευή και τη διαχείριση του αναλυτικού προγράμματος (μεθοδολογικό πλαίσιο)
- – ζητήματα σχετικά με τις αξίες που διαμορφώνουν τη συγκρότηση του αναλυτικού προγράμματος (αξιακό πλαίσιο).

11

Από την εννοιολόγηση στην αξιολόγηση

- Δείκτες μέτρησης της κάθε διάστασης της αειφορικής δικαιοσύνης
- Έλεγχος της αξιοπιστίας των δεικτών
- Σχεδιασμός και υλοποίηση μιας πρώτης προσπάθειας αξιολόγησης.

12

Μεταβλητές μέτρησης της Αξιοφορικής		Μέσος (ΤΑ)	Διορθωμένη Μεταβ/Σύν Συσχέτιση	Cronbach α
<i>Cronbach alpha (α) = 0.81 (Standardised items) Item Means 4.0, Min. 2.8 to Max. 4.7, Range 1.9 Max/Min 1.68, Variance 0.28</i>				
1	Όταν βλέπω την αδικία και δεν κάνω τίποτα γι' αυτό, αισθάνομαι ενοχές.	4.1 (1.0)	0.48	0.77
2	Βοηθώντας εκείνους που είναι λιγότερο τυχεροί από μένα θα αλλάξει τη ζωή μου.	3.6 (1.0)	0.29	0.78
3	Εκτιμώ την παρουσία των προσφύγων στην πόλη μου.	3.2 (1.0)	0.42	0.77
4	Η δημόσια έκφραση της ταυτότητας του πολιτισμικά διαφορετικού πρέπει να περιοριστεί.	2.0 (1.1)	0.33	0.78
5	Όλες οι ομάδες θα πρέπει να αισθάνονται την ανάγκη και το δικαίωμα να εκφράσουν την ιδιαιτερότητα τους στο δημόσιο χώρο.	4.0 (1.0)	0.43	0.77
6	Οι πόροι θα πρέπει να κατανέμονται έτσι ώστε όλοι να μπορούν να ζήσουν μια αξιοπρεπή ζωή.	4.5 (.79)	0.44	0.77

13

6	Οι πόροι θα πρέπει να κατανέμονται έτσι ώστε όλοι να μπορούν να ζήσουν μια αξιοπρεπή ζωή.	4.5 (.79)	0.44	0.77
7	Τα μέλη των διαφορετικών ομάδων θα πρέπει να αντιμετωπίζονται ισότιμα.	4.6 (.76)	0.44	0.77
8	Όλα τα άτομα θα πρέπει να είναι εξίσου εκτεθειμένα στην περιβαλλοντική ρύπανση και τους κινδύνους.	2.8 (1.3)	0.15	0.80
9	Μια εναλλακτική λύση αντί για τον κατώτατο μισθό θα μπορούσε να είναι ένας μισθός που υπολογίζει ένα αξιοπρεπές βιοτικό επίπεδο.	4.3 (.90)	0.42	0.77
10	Όλοι οι άνθρωποι πρέπει να έχουν την ευκαιρία να συμμετέχουν στις αποφάσεις που μπορούν να τους επηρεάσουν.	4.6 (.64)	0.44	0.78
11	Η οικονομική δραστηριότητα θα πρέπει να πραγματοποιείται εντός των ορίων της ηθικής.	4.1 (1.2)	0.38	0.78
12	Είναι πράξη ζωής για μένα να αγωνίζομαι για την οικοδόμηση ενός δίκαιου και βιώσιμου κόσμου.	4.2 (.86)	0.57	0.76
13	Μπορώ να κάνω τη διαφορά για ένα καλύτερο μέλλον.	4.0 (.93)	0.46	0.77

14

14	Αισθάνομαι ότι πρέπει να διεκδικούμε το κοινό καλό μέσα από την ενεργό δράση μας σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο.	4.5 (.79)	0.56	0.77
15	Τα περιθωριοποιημένα άτομα πρέπει να έχουν τη δική τους φωνή στα δημόσια δρώμενα.	4.3 (.84)	0.46	0.77
16	Τα συμφέροντα των σημερινών γενιών δεν πρέπει να διακυβεύονται για αυτούς που θα γεννηθούν μετά από 50 χρόνια.	3.3 (1.3)	0.20	0.81
17	Θα πρέπει να σεβόμαστε την πολιτιστική κληρονομιά των άλλων το ίδιο όπως και τη δική μας.	4.7 (.62)	0.42	0.78
18	Το δικαίωμα στα αγαθά της φύσης ανήκει στον καθένα.	4.7 (.63)	0.24	0.78
19	Η οικονομική ευημερία δεν είναι δείκτης του πλούτου που κατέχουμε, αλλά το πόσο αυτός ο πλούτος κατανέμεται με δίκαιο τρόπο.	3.9 (.99)	0.38	0.78
20	Όταν αγοράζω προϊόντα που μου αρέσουν και σε προσιτές τιμές, δεν με ενδιαφέρει από που προέρχονται.	2.6 (.93)	0.20	0.80

15

Μεταβλητές μέτρησης των αντιλήψεων για την <u>αιθωρική</u> δικαιοσύνη στη διδασκαλία, τη μάθηση και το αναλυτικό πρόγραμμα	Μέσος (ΤΑ)	Διορθωμένος Συντελεστής Συσχέτισης	Cronbach α
---	-------------------	---	-------------------------------------

Cronbach alpha (α) = 0.80 (Standardised items) Item Means 4.1, Min. 2.9 to Max. 4.7, Range 1.8 Max/Min 1.61, Variance 0.22

1	Η διδασκαλία είναι περισσότερο μια ηθική και πολιτική πράξη παρά η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων που απαιτούνται στην αγορά εργασίας.	3.4 (1.2)	0.28	0.79
2	Πιστεύω ότι οι μαθητές είναι ικανοί να συνδημιουργούν τη δική τους μάθηση.	4.1 (.93)	0.38	0.77
3	Πιστεύω ότι οι μαθητές μπορούν να αλλάξουν τον κόσμο? Δεν είναι το μέλλον? Είναι το παρών.	4.0 (1.0)	0.31	0.77
4	Πιστεύω ότι οι μαθητές χρειάζονται δεξιότητες που υπερβαίνουν κατά πολύ αυτά που έχω μάθει εγώ στο σχολείο.	3.7 (1.1)	0.27	0.78

16

5	Πιστεύω ότι οι μαθητές αγαπούν τη μάθηση, αλλά καταπιέζονται με στείρες γνώσεις.	4.4 (.74)	0.42	0.76
6	Πιστεύω ότι οι μαθητές έχουν φωνή και πρέπει να ακουστεί.	4.6 (.58)	0.52	0.76
7	Πιστεύω ότι οι μαθητές δεν είναι άδεια δοχεία που περιμένουν να τους τα γεμίσουμε με γνώσεις.	4.3 (.90)	0.36	0.77
8	Πιστεύω ότι οι μαθητές μπορούν να κάνουν τη διαφορά.	4.5 (.69)	0.55	0.75
9	Πιστεύω ότι από τους μαθητές μπορώ να πάρω περισσότερα απ' όσα μπορώ να τους διδάξω.	4.1 (.86)	0.47	0.76
10	Πιστεύω ότι οι μαθητές μου θα με χρειάζονται λιγότερο.	2.9 (1.1)	0.30	0.77
				17
11	Πιστεύω στον συμβουλευτικό ρόλο του εκπαιδευτικού.	4.3 (.73)	0.38	0.77
12	Πιστεύω ότι ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να μάχεται την αδικία ακόμα και με κίνδυνο να χάσει τη δουλειά του.	4.2 (.89)	0.39	0.77
13	Πιστεύω ότι ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να φέρνει το σχολείο στην κοινωνία και την κοινωνία στο σχολείο.	4.4 (.76)	0.41	0.77
14	Πιστεύω ότι ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να μιλά στους μαθητές του για τις εξουσιαστικές δομές, την κοινωνική αδικία και καταπίεση.	4.1 (.90)	0.41	0.77
15	Πιστεύω ότι ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να έχει ως στόχο μάθησης τον μετασχηματισμό του εαυτού και της κοινωνίας	4.3 (.79)	0.59	0.75
16	Πιστεύω ότι ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να βλέπει το αναλυτικό πρόγραμμα ως μια διαδικασία και πράξη.	3.5 (1.1)	0.27	0.78
				18

Από τη Θεωρία στην Πράξη: Μαθηματικά και Αειφορική Δικαιοσύνη

- Το μείζον ερώτημα είναι αν οι μαθητές θα μάθουν να χρησιμοποιούν τα μαθηματικά για να κατανοήσουν πώς μετασχηματίζεται ο κόσμος γύρω τους και πώς μπορούν να τον αλλάξουν.
- Οι μαθητές αξίζουν να διδάσκονται τα μαθηματικά με τρόπους που τους βοηθούν να αντιληφθούν τις οικολογικές, κοινωνικές, οικονομικές και πολιτισμικές αδικίες γύρω τους.

19

Συνδεδετικότητα & Συγκειμενοποίηση

- Η «συγκειμενοποίηση» ενός απλού μαθηματικού υπολογισμού και γεγονότος μπορεί να αλλάξει ριζικά τις αντιλήψεις, τη συμπεριφορά και τις πράξεις των μαθητών.
- Μέσα από τα μαθηματικά, όπως και από κάθε μάθημα, θα πρέπει να διαβάζουμε τις λέξεις και τον κόσμο μας με στόχο να μάθουμε να μετασχηματίζουμε τους εαυτούς μας και την κοινωνία.

20

Κεφάλαιο 52ο

Μετρώ την αξία με χρήματα

Όσο - όσο -

Μελετώ το ΕΥΡΩ, μαθαίνω τι είναι ισοτιμία νομισματικών μονάδων.
Μαθαίνω τι είναι ο τόκος και το επιτόκιο.
Λύνω προβλήματα σχετικά με χρήματα.

Δραστηριότητα 1η

Φαντάσου να έπρεπε, για να πάρεις μια μπλούζα, να δώσεις ένα καλάθι μήλα! Από πολύ νωρίς οι άνθρωποι κατάλαβαν ότι η μέθοδος της ανταλλαγής είναι «άβολη» και χρησιμοποίησαν για το εμπόριο τα χρήματα με συμφωνημένη αξία.

- Να κάνεις μια κατάσταση με κάποια πράγματα που θα ήθελες να ψωνίσεις:
- Πόσα λεφτά θα έπαιρνες μαζί σου για τα ψώνια αυτά:
.....
- Όταν αγοράζεις κάθε προϊόν έχεις το ακριβές αντίτιμο;
- Αν όχι, περιγράψε τι γίνεται στην περίπτωση αυτή:
.....
.....

- Γιατί οι χώρες στην Ευρωπαϊκή Ένωση χρησιμοποιούν το ίδιο νόμισμα;

Δραστηριότητα 2η

Οι τράπεζες είναι ιδρύματα που διαχειρίζονται χρήματα.

Όταν μας δανείζει χρήματα η τράπεζα, πληρώνουμε ένα ποσό (τόκος), το οποίο είναι ένα ποσοστό του χρηματικού ποσού που δανειστήκαμε. Η τράπεζα το υπολογίζει σύμφωνα με ένα ποσοστό στα 100 (επιτόκιο) που έχει ορίσει για αμοιβή. Αντίθετα, όταν εμείς καταθέτουμε χρήματα στην τράπεζα, τότε η τράπεζα πληρώνει τόκο σε εμάς (που τον υπολογίζει πάλι σύμφωνα με κάποιο επιτόκιο).

Θυμάσαι τα ποσοστά; Για να βρεις τον τόκο που θα πληρώσεις ή θα πάρεις θα εργαστείς όπως στα προβλήματα με ποσοστά.

- Η Τράπεζα προσφέρει επιτόκιο 2% τον χρόνο για τις καταθέσεις. Πόσο τόκο θα πάρεις σε έναν χρόνο αν καταθέσεις 1.000 €;

Εξήγησε τον τρόπο με τον οποίο το υπολόγισες: .....

- Η Τράπεζα ζητάει επιτόκιο 8% τον χρόνο για τα δάνεια! Πόσο τόκο θα πληρώσεις σε έναν χρόνο αν δανειστείς 1.000 €;

Εξήγησε τον τρόπο με τον οποίο το υπολόγισες: .....

22

Τα χρήματα χρησιμοποιούνται για να εκφράσουν την αξία ενός αντικειμένου ή μιας υπηρεσίας. Με χρήματα αγοράζουμε ή πουλάμε αντικείμενα και υπηρεσίες.

Νομισματική μονάδα, επιτόκιο, τόκος

Κάθε κράτος έχει τη δική του νομισματική μονάδα. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση όμως, τα περισσότερα κράτη έχουν κοινή νομισματική μονάδα: το **ΕΥΡΩ (€)**. 1 € = 100 **λεπτά**

Αν θέλουμε να αλλάξουμε τα ΕΥΡΩ με νομίσματα άλλων κρατών, η τράπεζα θα ελέγξει την ισοτιμία των νομισμάτων.

Όταν καταθέτουμε ή δανειζόμαστε χρήματα, παίρνουμε ή πληρώνουμε αντίστοιχα ένα ποσό για την πράξη αυτή. Το ποσό αυτό λέγεται **τόκος**.

Επιτόκιο είναι ο τόκος για 100 € για ένα έτος.

Παραδείγματα

Το νόμισμα της Αμερικής είναι το δολάριο (\$) 1\$ = 100 σεντς

Βρες την ισοτιμία δολαρίου και ΕΥΡΩ .....

Δανείζομαι 100 € με επιτόκιο 5%. Σε έναν χρόνο δίνω 5 € τόκο.

Δανείζω 100 € με επιτόκιο 2%. Σε έναν χρόνο θα πάρω 2 € τόκο.

Εφαρμογή 1η Διαχειρίζομαι χρήματα

Είσαι έμπορος παιχνιδιών και σκέφτεσαι να εισάγεις παιχνίδια από την Κίνα. Τι πρέπει να υπολογίσεις, για να βρεις πόσο πρέπει να πουλήσεις κάθε παιχνίδι στην ελληνική αγορά και να έχεις κέρδος;

Λύση - Απάντηση:

1. Πρέπει να υπολογίσω, σύμφωνα με την ισοτιμία των νομισμάτων (με πολλαπλασιασμό ή διαίρεση), πόσο στοιχίζουν τα παιχνίδια σε ΕΥΡΩ.
2. Μετά θα προσθέσω στην τιμή αγοράς το κόστος μεταφοράς των παιχνιδιών.
3. Θα διαιρέσω για να βρω πόσο μου κοστίζει κάθε παιχνίδι μετά τη μεταφορά.
4. Θα υπολογίσω τους φόρους.
5. Στο τελικό κόστος του παιχνιδιού θα προσθέσω το επιθυμητό κέρδος.
6. Η τιμή πώλησης στην Ελλάδα είναι ανταγωνιστική σε σχέση με τα ελληνικά παιχνίδια;

23

Εφαρμογή 2η Εξόφληση δανείου

Η κυρία Τζεκάκη, για να αγοράσει ένα αυτοκίνητο, πήρε δάνειο από την Τράπεζα 8.000 € με επιτόκιο 12%. Πόσο τόκο θα έχει πληρώσει όταν εξοφλήσει το δάνειο σε δύο χρόνια;

Λύση:

Μπορούμε να λύσουμε το πρόβλημα με όποια από τις μεθόδους επίλυσης προβλημάτων με ποσοστά θέλουμε. Ένας τρόπος είναι εφαρμόζοντας την αναλογία:

$$\left(\frac{\text{τόκος}}{\text{κεφάλαιο}} \right) \frac{12}{100} = \frac{x}{8000} \quad \text{Επομένως } 100 \cdot x = 12 \cdot 8000 \quad \text{Άρα } x = \frac{12 \cdot 8000}{100} \quad x = \dots \quad x = \dots$$

Αυτό που βρήκαμε είναι ο τόκος για ένα έτος. Άρα $\dots \cdot 2 = \dots$

Απάντηση: Όταν εξοφλήσει το δάνειο η κ. Τζεκάκη, εκτός από το κεφάλαιο των 8.000 € που δανείστηκε, θα έχει πληρώσει και $\dots$ € τόκο.

Ερωτήσεις για αυτοέλεγχο και συζήτηση

Στο κεφάλαιο αυτό μελετήσαμε τη νομισματική μονάδα **ΕΥΡΩ (€)** και τους όρους **τόκος** και **επιτόκιο**.

Να χρησιμοποιήσεις τους όρους αυτούς σε ένα δικό σου παράδειγμα.

Σημειώστε αν είναι σωστές ή λάθος και συζητήστε τις παρακάτω εκφράσεις:

	Σωστό	Λάθος
• Για 100 ΕΥΡΩ πήραμε 120 δολάρια. Άρα η ισοτιμία ήταν: 1 € = 1,2 \$.	☐	☐
• Αν καταθέσω 1.000 € με επιτόκιο 2%, σε 6 μήνες θα πάρω τόκο 20 €.	☐	☐
• 3.500 λεπτά = 350 €	☐	☐

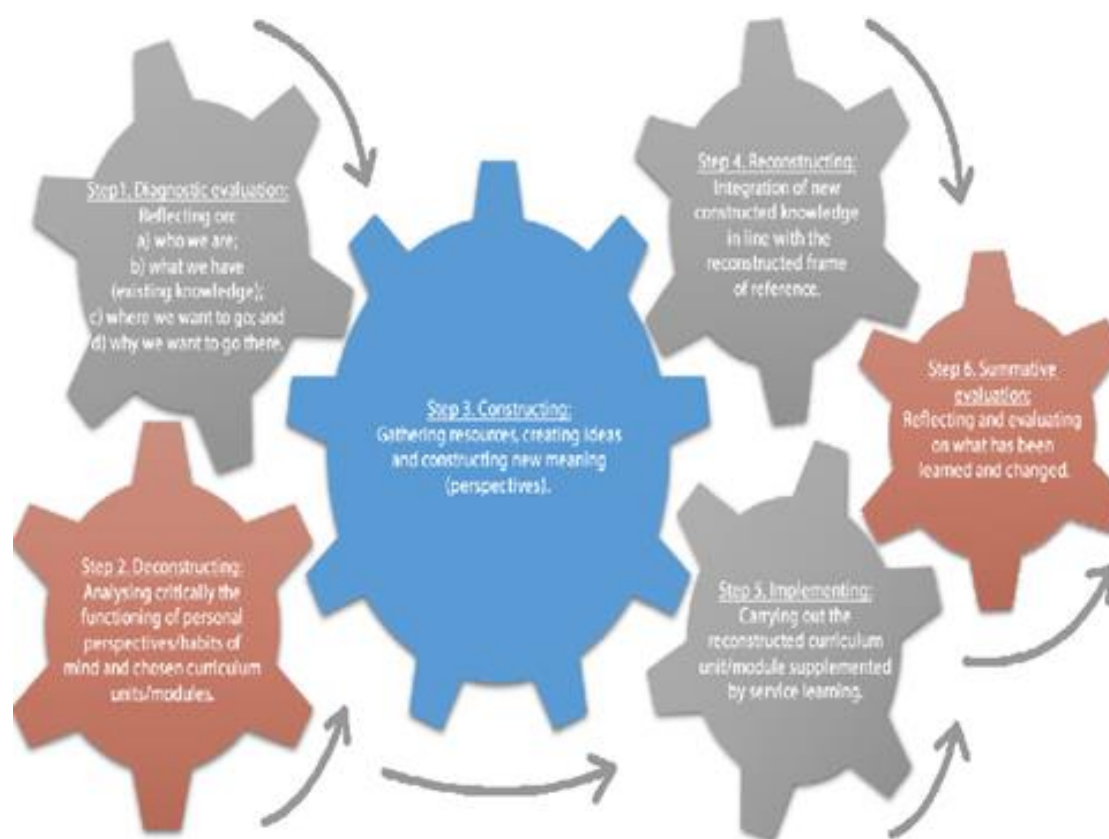
24

DeCoRe plus: Μετασχηματίζοντας τον Αναπαραγωγικό Ρόλο της Εκπαίδευσης και του Εκπαιδευτικού

- **Βήμα 1. Διαγνωστική αξιολόγηση:** Προβληματισμός σχετικά με : α) ποιοι είμαστε; β) τι είναι αυτό που έχουμε (υπάρχουσα γνώση); γ) που θέλουμε να πάμε; και δ) γιατί θέλουμε να πάμε εκεί;
- **Βήμα 2. Αποδόμηση:** Αναλύοντας κριτικά τη λειτουργία των προσωπικών προοπτικών/συνηθειών/θεωριών/πρακτικών/αξιών και της επιλεγόμενης διδακτικής/μαθησιακής ενότητας.
- **Βήμα 3. Δόμηση:** Συγκέντρωση των διδακτικών/μαθησιακών πόρων , δημιουργώντας καινοτομικές ιδέες και την κατασκευή νοημάτων και γνώσης.
- **Βήμα 4. Αναδόμηση:** Ενσωμάτωση της νέας κατασκευασμένης γνώσης σύμφωνα με το ανακατασκευασμένο πλαίσιο αναφοράς.
- **Βήμα 5. Εφαρμογή:** Υλοποίηση της αναδομημένης γνώσης (διδακτικής ενότητας) υποστηριζόμενη από τις ΤΠΕ (Τεχνολογίες Πληροφορίας και Επικοινωνίας).
- **Βήμα 6. Αθροιστική αξιολόγηση:** Αξιολόγηση σχετικά με το τι έχουμε μάθει και τι έχει αλλάξει.

25

ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΑΠΟΔΟΜΗΣΗΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ/ΜΑΘΗΣΙΑΚΗΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ

<u>Όνοματεπώνυμο φοιτητή:</u>	
<u>Γνωστική περιοχή ΑΠ:</u>	ΤΙΤΛΟΣ ΕΝΟΤΗΤΑΣ & ΣΕΛΙΔΕΣ: .....
<u>Τάξη:</u>	<u>Τίτλος Μαθήματος (σελίδες):</u> .....

Συμπληρώστε το πρωτόκολλο αποδόμησης της διδακτικής/μαθησιακής ενότητας ή μαθήματος

1. ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ
2. ΜΕΘΟΔΟΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ
3. ΚΕΝΑ, ΑΠΟΣΙΩΠΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΥΠΟΡΡΗΤΕΣ ΠΑΡΑΔΟΧΕΣ
4. ΕΞΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ
5. ΠΡΟΒΑΛΛΟΜΕΝΗ ΑΠΟΨΗ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ
6. ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΟΥ/ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ/ΕΩΝ

3. ΚΕΝΑ, ΑΠΟΣΙΩΠΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΥΠΟΡΡΗΤΕΣ ΠΑΡΑΔΟΧΕΣ	Σχόλια - Παρατηρήσεις
3.1 Ποια τα κενά και οι αποσιωπήσεις δεδομένων;	
3.2 Ποια πρόσωπα και πράγματα απουσιάζουν;	
3.3 Ποια ερωτήματα δε τίθενται;	
3.4 Ποιες είναι οι <u>υπόρρητες</u> παραδοχές της διδακτικής/μαθησιακής ενότητας;	
4. ΕΞΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΣΥΜΦΕΡΟΝΤΑ	<u>Σχόλια - Παρατηρήσεις</u>
4.1 Ποια συμφέροντα/απόψεις προβάλλονται στη συγκεκριμένη διδακτική/μαθησιακή ενότητα;	
4.2 Ποια συμφέροντα/απόψεις αποσιωπώνται στη συγκεκριμένη διδακτική/μαθησιακή ενότητα;	
4.3 Είναι οι προβαλλόμενες απόψεις στη διδακτική/μαθησιακή ενότητα αντικειμενικές και δίκαιες;	

Κενά, Αποσιωπήσεις και Υπόρρητες Παραδοχές

- Απουσιάζει η νύξη σε εναλλακτικές εμπορικές συναλλαγές.
- Σιωπηρά επικροτεί την κυριαρχία του χρηματοπιστωτικού συστήματος.
- Δεν γίνεται λόγος για το περιβάλλον, τις συνθήκες εργασίας, την εκμετάλλευση και τη φτώχεια των ανθρώπων που ζουν και εργάζονται στις παιχνιδοβιομηχανίες σε όλο τον κόσμο (αλλά και όχι μόνο σε αυτές).
- Δεν δίνονται σαφείς πληροφορίες σχετικά με τους παράγοντες που καθορίζουν τη δανειοληπτική ικανότητα και ανάγκη των πολιτών και αντίστοιχα την πολιτική, τους στόχους και τα όρια που συνυπολογίζει η Τράπεζα κατά την παροχή δανείων.

Ποια πρόσωπα και πράγματα απουσιάζουν;

- Το ιστορικό πλαίσιο και τα υποκείμενα που δεν συναλλάσσονταν με βάση το χρήμα.
- Δεν επισημαίνεται κάτι σχετικό με τους ανθρώπους που δουλεύουν για την παραγωγή, τη μεταφορά κ.α. των παιχνιδιών, το δυσθεώρητο περιβαλλοντικό κόστος, κλπ.
- Λείπουν οι συνθήκες που οδήγησαν τη δανειολήπτρια στη λύση-παγίδα του δανείου.

30

Ποια ερωτήματα δεν τίθενται;

- Τι ορίζει τελικά τη σχέση κρατών-τραπεζών-πολιτών και ποια συμφέροντα εξυπηρετούνται μέσα από τις μεταξύ τους οικονομικές αλληλεπιδράσεις;
- Τι θα συμβεί αν ο δανειολήπτης για κάποιο λόγο δεν μπορεί να αποπληρώσει το δάνειο;
- Ποιά εναλλακτικά μέτρα δύνανται να προσφέρουν αναπτυξιακή προοπτική στα κράτη, στις επιχειρήσεις, στο τραπεζικό σύστημα κλπ.
- Ο «εγκλωβισμός» των δανειοληπτών και των πολιτών σε ένα αέναο «παιχνίδι» δανειοδοτήσεων, χρεών, προαπαιτούμενων, αποπληρωμών....

31

Ποιες είναι οι υπόρρητες παραδοχές της διδακτικής/μαθησιακής ενότητας;

- Προβάλλεται ένα οικονομικό μοντέλο, που καθοδηγείται από το χρηματοπιστωτικό σύστημα, συνήθως, με ασαφείς όρους και διαδικασίες.
- Κυριαρχεί το καταναλωτικό πρότυπο με όρους που δεν συνάδουν με την αειφορική δικαιοσύνη (δεν αναφέρεται τυχαία το παράδειγμα της Κίνας ως εξαγωγικής χώρας).
- Προβάλλεται το κέρδος και τα οικονομικά συμφέροντα ως προτεραιότητες στο σύγχρονο κόσμο.
- Θεωρείται δεδομένο ότι το δάνειο θα έχει αποπληρωθεί εντός του χρονικού πλαισίου που αναφέρεται.

32

Ποια συμφέροντα/απόψεις προβάλλονται στη συγκεκριμένη διδακτική/μαθησιακή ενότητα;

Προβάλλονται τα συμφέροντα των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων (π.χ. Γιατί η δανειολήπτρια αναγκάστηκε να πάρει δάνειο και τι εγγυήσεις της ζητήθηκαν; Ποιες οι δυνατότητές της για έγκαιρη και σωστή αποπληρωμή-εξόφληση;) Οικονομική παγκοσμιοποίηση, απαξίωση/ υποβάθμιση της τοπικής οικονομίας.

33

Ποια συμφέρονται/απόψεις αποσιωπώνται στη συγκεκριμένη διδακτική/μαθησιακή ενότητα;

- Αποσιωπώνται τα συμφέροντα και τα δικαιώματα του δανειζόμενου για μια 'ηθική τραπεζική'.

34

Είναι οι προβαλλόμενες απόψεις στη διδακτική/μαθησιακή ενότητα αντικειμενικές και δίκαιες;

- Δεν είναι ούτε αντικειμενικές ούτε δίκαιες γιατί οι σχέσεις δανειστή και δανειολήπτριας είναι ασύμμετρες.

35

36

 Σας ευχαριστώ πολύ

37

Νέλλη Κωστούλα-Μακράκη

Η Πρωτοβουλία του Καταστατικού Χάρτη της Γης (Earth Charter) και οι 17 Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης (Sustainable Development Goals)

Η Πρωτοβουλία του Καταστατικού Χάρτη της Γης (Earth Charter) και οι 17 Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης (Sustainable Development Goals)

Νέλλη Κωστούλα-Μακράκη Αν. Καθηγήτρια
ΠΤΔΕ Παν/μίου Κρήτης

2015 έτος ορόσημο

- Το 2015 ήταν ένα έτος ορόσημο που σηματοδοτούσε τα 15 χρόνια από την ίδρυση του Καταστατικού Χάρτη της Γης (ΚΧΓ). Ο ΚΧΓ παρουσίασε τη βάση για το κίνημα της βιωσιμότητας στη στροφή της χιλιετίας. Οι πρώτες του φράσεις εξακολουθούν να παραμένουν πολύ επίκαιρες

«Βρισκόμαστε σε μια σημαντική καμπή στην ιστορία της Γης, σε μια χρονική στιγμή όπου η ανθρωπότητα πρέπει να επιλέξει το μέλλον της»

2015 έτος ορόσημο

- Ταυτόχρονα την ίδια χρονιά τα Ηνωμένα Έθνη καθόρισαν τα επόμενα βήματα της αναπτυξιακής ατζέντας: τους 17 Στόχους της Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ). Οι 17 αυτοί στόχοι επιχειρούν να ενώσουν τα ενδιαφέροντα και τις φιλοδοξίες των αναπτυσσόμενων και των αναπτυγμένων χωρών εστιάζοντας στην ανισότητα και τη μείωση της φτώχειας.

Τι είναι ο Καταστατικός Χάρτης της Γης (ΚΧΓ) (Earth Charter)

Μια διακήρυξη θεμελιωδών δεοντολογικών αρχών για την οικοδόμηση μιας δίκαιης, βιώσιμης και ειρηνικής παγκόσμιας κοινωνίας στον 21ο αιώνα.

Μια σύνθεση αξιών και αρχών που είναι ευρέως αποδεκτές στον κόσμο και βασίζονται στην επιστήμη, το διεθνές δίκαιο, τις παγκόσμιες φιλοσοφίες και θρησκείες.

Τι είναι ο Καταστατικός Χάρτης της Γης (ΚΧΓ) (Earth Charter)

Ένα προϊόν παγκόσμιας διαβούλευσης επιστημόνων, πολιτικών, αρχηγών κυβερνήσεων, κοινωνικών ομάδων, μη κυβερνητικών οργανώσεων, φοιτητών, πολιτών που διήρκεσε για μια δεκαετία.

Ένας διαπολιτισμικός διάλογος σχετικά με τους κοινούς στόχους και τις κοινές πανανθρώπινες αξίες. Το έργο του ΚΧΓ ξεκίνησε ως μια πρωτοβουλία των Ηνωμένων Εθνών κατά την Παγκόσμια Συνδιάσκεψη του Ρίο το 1992.

Ο ΚΧΓ αποτελείται από τρία βασικά μέρη:

Το Προοίμιο,
Τις Βασικές Αρχές και
Το Δρόμο προς το Μέλλον.

Το Προοίμιο

Απαιτείται να συνειδητοποιήσουμε τις τωρινές παγκόσμιες προκλήσεις και την υπευθυνότητα να φροντίσουμε τη Γη

«Στεκόμαστε σε μια κρίσιμη καμπή...»

“Θα πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι όταν οι βασικές ανάγκες έχουν καλυφθεί, η ανθρώπινη ανάπτυξη θα πρέπει να στοχεύει περισσότερο στο να είμαστε παρά στο να έχουμε περισσότερα»

«Παγκόσμια Υπευθυνότητα»

THE EARTH CHARTER HELLAS

Η πρωτοβουλία του Καταστατικού Χάρτη της Γης στην Ελλάδα

OFFICIAL WEBSITE
EARTH CHARTER INITIATIVE

Βασικές Αρχές οι οποίες χωρίζονται σε τέσσερα μέρη

Σεβασμός και Φροντίδα για τη Ζωή

Οικολογική ακεραιότητα

THE EARTH CHARTER HELLAS

Η πρωτοβουλία του Καταστατικού Χάρτη της Γης στην Ελλάδα

OFFICIAL WEBSITE
EARTH CHARTER INITIATIVE

Βασικές Αρχές οι οποίες χωρίζονται σε τέσσερα μέρη

**Κοινωνική και οικονομική
δικαιοσύνη**

**Δημοκρατία, μη βία και
ειρήνη.**

THE EARTH CHARTER HELLAS

Η πρωτοβουλία του Καταστατικού Χάρτη της Γης στην Ελλάδα

OFFICIAL WEBSITE
EARTH CHARTER INITIATIVE

Ο Δρόμος προς το Μέλλον

Αναφέρεται στο κάλεσμα για δέσμευση με σκοπό την υιοθέτηση και την προώθηση των αξιών και των στόχων του (ΚΧΓ).

Αντανακλά τη σημασία της δέσμευσης του καθενός από εμάς για να επιφέρουμε την αλλαγή.

Δέσμευση
Διαρκής Διάλογος
Συνεργασίες
Νέο Ξεκίνημα
Ένας πιο βιώσιμος τρόπος ζωής

THE EARTH CHARTER HELLAS

Η πρωτοβουλία του Καταστατικού Χάρτη της Γης στην Ελλάδα

OFFICIAL WEBSITE
EARTH CHARTER INITIATIVE

Οι 17 Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης

Η Αναφορά του Γενικού Γραμματέα των ΗΕ με τίτλο "The Road to Dignity" δείχνει ότι ήδη υπάρχουν παράλληλες σχέσεις μεταξύ των Στόχων και του ΚΧΓ. Όπως αναφέρει «... καλούν για ολιστικές και ενσωματωμένες προσεγγίσεις της βιώσιμης ανάπτυξης οι οποίες θα οδηγήσουν την ανθρωπότητα να ζήσει σε αρμονία με τα εύθραυστα οικοσυστήματα του πλανήτη» (UN General Assembly, 2014, p. 8/34.) Κατευθυντήριες γραμμές για το μέλλον των Στόχων απηχούν τον ΚΧΓ. "Μια ζωή με αξιοπρέπεια για όλους» μέσα στην οποία τα οικοσυστήματα θα πρέπει να διατηρηθούν για τις παρούσες και τις επόμενες γενιές.

THE EARTH CHARTER HELLAS

Η πρωτοβουλία του Καταστατικού Χάρτη της Γης στην Ελλάδα

OFFICIAL WEBSITE
EARTH CHARTER INITIATIVE

- Ο Καταστατικός Χάρτης της Γης και οι Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης δημιουργήθηκαν από ένα ενσωματωμένο όραμα για έναν κόσμο που βασίζεται στις αρχές της δικαιοσύνης για όλους και της οικολογικής βιωσιμότητας.

Οι 17 Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης

- Οι ΣΒΑ θα παρέξουν για την επόμενη δεκαετία και πέρα από αυτή το διεθνές πλαίσιο πολιτικής για τη μείωση της ανισότητας, την καταπολέμηση της φτώχειας, την προώθηση της ανθρώπινης ανάπτυξης και την προστασία του περιβάλλοντος. Η συμφωνία για την υιοθέτηση των στόχων από τις κυβερνήσεις αντανάκλα μια σημαντική πρόοδο στις διεθνείς αποφάσεις πάνω σε αυτά τα κριτικά ζητήματα.

- Οι 17 Στόχοι είναι προϊόν μιας ευρείας συμμετοχικής διαδικασίας που ενέπλεξε την κοινωνία των πολιτών συμπεριλαμβανομένων και 62 υπέρμαχων του Καταστατικού Χάρτη της Γης (Earth Charter advocates), καθώς και κυβερνήσεις.

Οι 17 Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης

- Οι πρώτοι 11 από τους 17 Στόχους αναφέρονται σε ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών και οικονομικών προκλήσεων. Οι 5 από αυτούς τους πρώτους 11 στόχους κάνουν σαφή αναφορά στην ανάγκη για βιωσιμότητα. Επιπλέον, οι Στόχοι 12, 13, 14 και 15 καλούν για βιώσιμη παραγωγή και κατανάλωση και προστασία και αποκατάσταση των οικοσυστημάτων της Γης, συμπεριλαμβανομένης της δράσης για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής. Ο Στόχος 16 είναι για την ειρήνη, τις κοινωνίες χωρίς αποκλεισμούς, και πρόσβαση στη δικαιοσύνη. Ο Στόχος 17 καλεί για αναζωογόνηση της παγκόσμιας συνεργασίας για τη βιώσιμη ανάπτυξη.

Ομοιότητες μεταξύ ΚΧΓ και ΣΒΑ

- Παρόλο που οι 17 Στόχοι παρουσιάζονται ως Στόχοι και όχι ως ηθικές αρχές, η γλώσσα και το ύφος που χρησιμοποιείται για να δηλώσει τον κάθε Στόχο είναι παρόμοιο με αυτόν που χρησιμοποιείται για τις 16 Αρχές του ΚΧΓ. Ο κάθε Στόχος ξεκινάει με ένα ρήμα και καταλήγει ως ένα επείγον κάλεσμα για δράση. Σε μερικές περιπτώσεις η διατύπωση είναι παρόμοια. Το όραμα του ΚΧΓ είναι περισσότερο συνεκτικό ενώ μερικοί από τους Παγκόσμιους Στόχους έχουν μια διακριτή εστίαση.

THE EARTH CHARTER HELLAS

Η πρωτοβουλία του Καταστατικού Χάρτη της Γης στην Ελλάδα

OFFICIAL WEBSITE
EARTH CHARTER INITIATIVE

Ομοιότητες μεταξύ ΚΧΓ και ΣΒΑ

- Σε γενικές γραμμές, όμως οι Παγκόσμιοι Στόχοι είναι σε συμφωνία με τις Αρχές του ΚΧΓ. Από την σκοπιά του ΚΧΓ, η διεθνής συμφωνία για τους Παγκόσμιους Στόχους θα πρέπει να ιδωθεί ως ένα κύριο βήμα προς τα εμπρός.

THE EARTH CHARTER HELLAS

Η πρωτοβουλία του Καταστατικού Χάρτη της Γης στην Ελλάδα

OFFICIAL WEBSITE
EARTH CHARTER INITIATIVE

Διαφορές μεταξύ των δύο πρωτοβουλιών

Παρόλο που οι Στόχοι παρουσιάζονται ως «μια παγκόσμια ατζέντα» που περιλαμβάνει «κοινές υπευθυνότητες για ένα κοινό μέλλον» απαιτώντας «μια αίσθηση του παγκόσμιου κοινού καλού», δεν αναφέρει, όμως, με ρητό τρόπο ότι αυτές οι αρχές και οι κοινές υπευθυνότητες είναι μέρος μιας καινούργιας παγκόσμιας ηθικής.

THE EARTH CHARTER HELLAS

Η πρωτοβουλία του Καταστατικού Χάρτη της Γης στην Ελλάδα

OFFICIAL WEBSITE
EARTH CHARTER INITIATIVE

Διαφορές μεταξύ των δύο πρωτοβουλιών

Η απουσία ηθικής εμπλοκής βρίσκεται κάτω από την έλλειψη πολιτικής βούλησης που συχνά θεωρείται ένας λόγος για τον οποίο οι κυβερνήσεις δεν υιοθετούν μια ατζέντα της βιώσιμης ανάπτυξης. Με άλλα λόγια, η οικοδόμηση μιας δίκαιης, βιώσιμης και ειρηνικής παγκόσμιας κοινότητας απαιτεί μια ηθική βάση, κάτι που αναγνωρίζει ρητά ο ΚΧΓ. Οι αρχές του παρουσιάζουν ένα ενσωματωμένο όραμα ηθικών αξιών οι οποίες υποστηρίζονται ευρέως από την παγκόσμια κοινωνία των πολιτών.

THE EARTH CHARTER HELLAS

Η πρωτοβουλία του Καταστατικού Χάρτη της Γης στην Ελλάδα

OFFICIAL WEBSITE
EARTH CHARTER INITIATIVE

Διαφορές μεταξύ των δύο πρωτοβουλιών

- Η εφαρμογή των Στόχων της Βιώσιμης Ανάπτυξης απαιτεί αυτό το είδος της ολόψυχης αφοσίωσης που προέρχεται από μια βαθιά ηθική δέσμευση. Οι 17 Στόχοι θα πρέπει να κατανοηθούν και να παρουσιαστούν ως μια έκφραση ευρέως κοινών ηθικών ιδεωδών τα οποία μπορούν να ενώσουν όλους τους ανθρώπους σε ένα μεγάλο κοινό εγχείρημα. Αυτό είναι υπόρρητο στην Τελική Αναφορά του Γενικού Γραμματέα ενώ θα πρέπει να εκφραστεί ρητά.

THE EARTH CHARTER HELLAS

Η πρωτοβουλία του Καταστατικού Χάρτη της Γης στην Ελλάδα

OFFICIAL WEBSITE
EARTH CHARTER INITIATIVE

Διαφορές μεταξύ των δύο πρωτοβουλιών

- Μια άλλη διαφορά μεταξύ των δύο πρωτοβουλιών είναι η έμφαση του ΚΧΓ στο σεβασμό απέναντι στη φύση ως μια θεμελιώδη ηθική αρχή για την οικοδόμηση μιας βιώσιμης κοινωνίας. Σε αυτό το πλαίσιο, η οργάνωση του υλικού στον ΚΧΓ είναι διαφορετική από αυτή που βρίσκει κανείς στους Στόχους. Οι δύο πρώτες αρχές του ΚΧΓ είναι:

Σεβασμός και Φροντίδα για τη Ζωή
Οικολογική Ακεραιότητα

THE EARTH CHARTER HELLAS

Η πρωτοβουλία του Καταστατικού Χάρτη της Γης στην Ελλάδα

OFFICIAL WEBSITE
EARTH CHARTER INITIATIVE

Διαφορές μεταξύ των δύο πρωτοβουλιών

- Η σειρά των αρχών στον ΚΧΓ αντανακλά την αναγνώριση ότι η ανθρωπότητα είναι αλληλεξαρτώμενο μέλος της ευρύτερης κοινότητας της ζωής, οι άνθρωποι εξαρτώνται από τα υποστηρικτικά συστήματα της Γης και η ανθρώπινη οικονομία είναι ένα υπο-σύστημα του πλανητικού οικοσυστήματος.
- Αντίθετα οι Στόχοι ξεκινούν με την κοινωνική και οικονομική ατζέντα.

THE EARTH CHARTER HELLAS

Η πρωτοβουλία του Καταστατικού Χάρτη της Γης στην Ελλάδα

OFFICIAL WEBSITE
EARTH CHARTER INITIATIVE

Διαφορές μεταξύ των δύο πρωτοβουλιών

- Οι Στόχοι είναι περισσότερο προσανατολισμένοι στη δράση, με συγκεκριμένους και μετρήσιμους δείκτες και συγκεκριμένες ημερομηνίες (το 2030). Αντίθετα, οι αρχές του ΚΧΓ είναι ηθικές αρχές που είναι διαχρονικές και μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως κατευθυντήριες γραμμές και έμπνευση για δράση.
- Ο ΚΧΓ προσθέτει μια πνευματική διάσταση που λείπει από τους Στόχους (EC 14.d).

THE EARTH CHARTER HELLAS

Η πρωτοβουλία του Καταστατικού Χάρτη της Γης στην Ελλάδα

OFFICIAL WEBSITE
EARTH CHARTER INITIATIVE

Αντί επιλόγου

- Αυτές οι διαφορές συγκλίνουν στο γεγονός ότι ο ΚΧΓ είναι μια διακήρυξη που συντάχτηκε μέσα από διαβούλευση της παγκόσμιας κοινωνίας των πολιτών (civil society), ενώ οι Στόχοι διαπραγματεύτηκαν από τα Κράτη. Οι Στόχοι προσθέτουν όμως καινούργιους ειδικούς στόχους.
- Ένα άλλο θέμα στο οποίο δίνεται έμφαση στους Στόχους είναι η κλιματική αλλαγή στην οποία δεν αναφέρεται ειδικά ο ΚΧΓ. Επίσης, η εργασία τονίζεται ιδιαίτερα στην εποχή της κρίσης στην οποία διανύουμε (4.4).

- Με βάση τα παραπάνω, η σχέση μεταξύ του ΚΧΓ και ΣΒΑ είναι αδιαμφισβήτητη. Τα δύο κείμενα υποστηρίζουν μια ενσωματωμένη προοπτική της βιώσιμης ανάπτυξης και αναγνωρίζουν τη σημασία των κατευθυντήριων αρχών που ενσωματώνονται στις διεθνείς διακηρύξεις. Και τα δύο κείμενα ζητούν την παγκόσμια συνεργασία όλων των φορέων και όλων των εμπλεκομένων πλευρών στον κόσμο. Συνδέονται μεταξύ τους και οι αρχές του ΚΧΓ μπορούν να παίξουν και παίζουν ένα σημαντικό ρόλο στο να κατευθύνουν τις δράσεις που πρέπει να πάρουμε και στην καθοδήγηση προς τα εμπρός για την επίτευξη αυτών των στόχων της βιώσιμης ανάπτυξης στις επόμενες δεκαετίες.

- Ο ΚΧΓ μπορεί να παρέξει την ηθική πυξίδα και να εμπνεύσει τους Στόχους. Ο ΚΧΓ τοποθετεί τη μείωση της φτώχειας στο κέντρο, αναγνωρίζοντας ότι είναι ένα ηθικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό πρόταγμα που δεν μπορεί να διαχωριστεί από τη βιωσιμότητα.
- Ο ΚΧΓ επίσης αναγνωρίζει τη ζωτική σημασία μιας παγκόσμιας πολιτισμικής μετατόπισης μέσω της συνειδητοποίησης επιζητώντας «μια αλλαγή του μυαλού και της καρδιάς» την οποία οι Στόχοι θα πρέπει ρητά να ενσωματώσουν στον προγραμματισμό τους και στα πλαίσια άσκησης πολιτικής.

«Ας μείνει η εποχή μας ορόσημο για την ανάδειξη του σεβασμού προς τη ζωή, τη δέσμευσή μας για την επίτευξη μιας βιώσιμης κοινωνίας και την ενεργό συμμετοχή μας στον αγώνα για δικαιοσύνη και ειρήνη».

<http://www.Earthcharterhellas.edc.uoc.gr>

Σας ευχαριστώ πολύ

Δημήτρης Καλαϊτζίδης , Μιχάλης Φωτιάδης , Χριστίνα Νομικού, Βέρα Δηλάρη
Μέντορικ ενηλίκων-εκπαιδευτικών στο πλαίσιο του Αειφόρου Σχολείου *Erasmus⁺*

Ανάγκες :

- Μεγάλος αριθμός επιμορφωτικών συναντήσεων
(πάνω από 15) και επιμορφούμενων εκπαιδευτικών
(πάνω από 800) την τριετία 2013-14-15
- Ανατροφοδότηση εκπαιδευτικών σχολείων
«Σήματος Αειφόρου Σχολείου»

Παρακολούθηση σεμιναρίου προγράμματος
Erasmus + με θέμα:

“Training of adult trainers in mentoring”

Mentoring → ορισμοί

«...μια διαδικασία υποστήριξης και ενθάρρυνσης των ατόμων για να διαχειριστούν τον τρόπο μάθησης τους ώστε να είναι ικανά να μεγιστοποιήσουν τις ικανότητες, να αναπτύξουν δεξιότητες και να βελτιώσουν την αυτοεικόνα τους.»

Eric Parsloe

Oxford School of Coaching & Mentoring

Mentoring → ορισμοί 1

...σχέση συνεργασίας δύο ατόμων

- επιτρέπει την ανταλλαγή εμπειριών, απόψεων, πληροφοριών και πρακτικών συμβουλών για ένα συγκεκριμένο τομέα απασχόλησης ή δραστηριότητας
- αναπτύσσει την αυτοπεποίθηση
- ενισχύει τις επαγγελματικές και προσωπικές δεξιότητες και των δύο μερών
- βοηθά στην ανάπτυξη και εξέλιξη των ατόμων
- διαρκεί για καθορισμένη χρονική περίοδο

Mentoring → ορισμοί 2

...προϋποθέτει θέληση από τους δύο:

1. μέντορα (mentor)
2. καθοδηγούμενου/ης (mentee)

για ανάπτυξη και συνεχή καλλιέργεια σχέσης καλής επικοινωνίας, εμπιστοσύνης και σεβασμού με θετικά αποτελέσματα.

...προτείνει πρακτικές συμβουλές που απομυθοποιούν δυσκολίες και δημιουργούν σχέσεις συνεργασίας

Ο Μέντορας

- Ρυθμίζει και καθοδηγεί τη σχέση
- Ενθαρρύνει
- Νουθετεί
- Διδάσκει
- Προσφέρει αμοιβαίο σεβασμό
- Ανταποκρίνεται στις ανάγκες του καθοδηγούμενου
- Λειτουργεί ως πρότυπο

Ο Μέντορας

Ισχυρός παράγοντας ανάπτυξης και ενδυνάμωσης

Οδηγός στην αναζήτηση της σωστής κατεύθυνσης για επίλυση προβλημάτων

Βασίζεται στην απόκτηση παρόμοιων εμπειριών με τον καθοδηγούμενο, την ανάπτυξη ενσυναίσθησης και

τη βαθιά κατανόηση των ζητημάτων που τον απασχολούν

Βοηθά τον καθοδηγούμενο να εμπιστευθεί τον εαυτό του ενισχύοντας την αυτοεκτίμησή του

Ο Μέντορας-δεξιότητες

- Ενεργή ακρόαση
- Οικοδόμηση εμπιστοσύνης
- Ικανότητα ενθάρρυνσης
- Διάκριση στόχων -πραγματικότητας
- Παροχή επανορθωτικής ανατροφοδότησης
- Έμπνευση

Ο Καθοδηγούμενος (Mentee)

οφείλει :

- να ακούει
- να μοιράζεται σκέψεις
- να είναι δεκτικός σε νέες και διαφορετικές προοπτικές
- να αναλαμβάνει την ευθύνη της δικής του ανάπτυξης
- να αναθεωρεί και να «ενδοσκοπεί»
- να είναι δεσμευμένος στη διαδικασία

Καθοδηγούμενος - δεξιότητες

- Ενεργή ακρόαση
- Αναστοχασμός
- Βαθιά δέσμευση
- Προθυμία για μάθηση
- Προθυμία ανάληψης ευθυνών
- Διατύπωση κατάλληλων ερωτήσεων
- Εμπιστευτικότητα
- Ικανότητα ανάληψης πρωτοβουλιών

Mentoring-χαρακτηριστικά

- Αμοιβαία εμπιστοσύνη
- Μη εξουσιαστική σχέση (επωφελής για τους δύο)
- Τακτική επικοινωνία και συζήτηση
- Πίστη στην διαδικασία
- Συμβολή στην προσωπική ανάπτυξη και των δύο
- Αναφορά σε μάθηση και όχι σε διδασκαλία
- Ανάπτυξη ανεξάρτητης κριτικής σκέψης καθοδηγούμενου

Αναστοχαστική παρατήρηση αναστοχασμός

Περιγραφή:

- δήλωση του μέντορα, σχετική με το θέμα
- ο μέντωρ ζητά την άποψη του καθοδηγούμενου
- ο μέντωρ καλεί τον καθοδηγούμενο να αναστοχαστεί την προηγούμενη δήλωση
- Καθοδήγηση στη διαδικασία υλοποίησης
- ο μέντωρ κρατά τον καθοδηγούμενο στη σωστή πορεία με κατάλληλες παρεμβάσεις

Ενσυναίσθηση, Σεβασμός

- Μαθαίνουμε πώς να βγάζουμε τα παπούτσια μας, πριν μπούμε στα παπούτσια κάποιου άλλου
- Ζεστασιά που εκφράζεται με τα μάτια, τη φωνή και την «επαφή»
- Σεβασμός της μοναδικότητας του ατόμου και των απόψεών του, ακόμη κι αν κανείς διαφωνεί με αυτές

Mentoring και Εκπαίδευση

- Το ρόλο του μέντορα αναλαμβάνει έμπειρος εκπαιδευτικός που μπορεί να προσφέρει καθοδήγηση και στήριξη σε νεοδιόριστο εκπαιδευτικό (APEC,1997)
- Μπορεί να είναι σύμβουλος συγκεκριμένου μαθήματος και να στοχεύει στην επαγγελματική ανάπτυξη, ή να επικεντρωθεί σε έναν ευρύτερο ρόλο, τονίζοντας τις διαδικασίες της κοινωνικοποίησης και της ενσωμάτωσης. (Coleman, 1997)

Mentoring και Εκπαίδευση

οφέλη από τη συμμετοχή σε διαδικασίες mentoring:

- Απόκτηση ευκαιριών μάθησης σε μη απειλητικό περιβάλλον
- Ενίσχυση της αυτοπεποίθησης
- Απόκτηση επαγγελματικής εμπειρίας
- Ενθάρρυνση και υποστήριξη στο έργο τους
- Βελτίωση δεξιοτήτων διδασκαλίας
- Ανάπτυξη καλών πρακτικών
- Απόκτηση δυνατοτήτων επαγγελματικής δικτύωσης και συνεργασίας
- Αναβάθμιση της θέσης και του κύρους ανάμεσα στους συναδέλφους

Davies et al. 1999 (στο Grisham, Ferguson, & Brink, 2004:308)

Mentoring και Εκπαίδευση (Οφέλη εκπαιδευτικής μονάδας)

- Ανάπτυξη κουλτούρας συμμετοχικότητας στο σχολείο
- Ανάπτυξη ομαδικού πνεύματος επικοινωνίας
- Ανάπτυξη αισθήματος εμπιστοσύνης
- Βελτίωση της ποιότητας παρεχόμενων υπηρεσιών
- Ενίσχυση των καινοτομιών στο χώρο του σχολείου
- Ανάδειξη καλών πρακτικών
- Αυτοπαρακίνηση των εκπαιδευτικών για διαρκή βελτίωση της θέσης και του ρόλου τους

Schulz (1995), Kanaskie (2006), Colky & Young, (2006), Μιχιώτη κ.α. (2006)

Mentoring και Εκπαίδευση

- P. Freire: peer-mentoring (δεκαετία του 60')
εκπαιδευτές που λειτουργούν ως μέντορες, σεβόμενοι την αυτονομία, την προσωπική ελευθερία και τη δυνατότητα εξέλιξης κάθε εκπαιδευόμενου χωριστά.
“ Το βασικό καθήκον του μέντορα είναι απελευθερωτικό. Δεν είναι η αναπαραγωγή των στόχων, της έμπνευσης και των οραμάτων του μέντορα από τον καθοδηγούμενο. Να δοθεί η δυνατότητα στον καθοδηγούμενο να γίνει κυρίαρχος της δικής του προσωπικής ιστορίας. Οι μέντορες πρέπει να υπερβούν το απλό διδακτικό τους καθήκον και να θεωρήσουν την ηθική τους στάση πιστεύοντας στην πλήρη αυτονομία, την ελευθερία και την ανάπτυξη αυτών που καθοδηγούν.

Freire, P. (1997). "Mentoring the mentor: a critical dialogue with Paulo Freire," *Counterpoints: Studies in the Postmodern Theory of Education*, Vol 60

Σύνοψη

Πανελλήνιο Συνέδριο «Όψεις του Αειφόρου Σχολείου»

Συμπεράσματα και προτάσεις

Το Πανελλήνιο Συνέδριο «Όψεις του Αειφόρου Σχολείου» πραγματοποιήθηκε το Σάββατο 14 και την Κυριακή 15 Οκτωβρίου 2017.

Από τις επιστημονικές ανακοινώσεις, από τις ομιλίες των προσκεκλημένων ομιλητών, από τη συζήτηση στρογγυλής τραπέζης και από τα Σχολικά Προγράμματα που παρουσιάστηκαν, προέκυψαν κάποια συμπεράσματα και προτάσεις, όπως τα επεξεργάστηκε κυρίως η Οργανωτική Επιτροπή του συνεδρίου. Ευχαριστούμε όλους όσοι με οποιονδήποτε τρόπο συνέβαλαν στο συνέδριο.

Τα κυριότερα προβλήματα που αναφέρθηκαν σε σχετική αξιολόγηση από τους εκπαιδευτικούς ήταν:

Έλλειψη χρόνου, έλλειψη χρόνου εντός σχολικού ωραρίου και ταυτόχρονη δυσκολία συγκέντρωσης των μαθητών εκτός διδακτικού ωραρίου λόγω φροντιστηρίων ή διαμονής των μαθητών σε άλλα χωριά/πόλεις, έλλειψη υποδομών, έλλειψη οικονομικών πόρων για συμμετοχή όλων των μαθητών στις απαραίτητες μετακινήσεις, υπερφόρτωση εκπαιδευτικών με υποχρεώσεις πέραν των διδακτικών τους καθηκόντων συχνά σε περισσότερες της μίας σχολικές μονάδες. Για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων οι εκπαιδευτικοί πρότειναν:

Ύπαρξη δώρου εντός ωρολογίου προγράμματος (Ευέλικτη Ζώνη) στο οποίο να τοποθετούνται όλες οι εναλλακτικές δράσεις στις οποίες επιθυμεί να εμπλακεί η σχολική μονάδα (υλοποίηση προγραμμάτων σχολικών δραστηριοτήτων, εκπαιδευτικές επισκέψεις, επισκέψεις φορέων στο σχολείο, παρακολούθηση εκδηλώσεων, κ.λπ.)

Πιο έγκαιρη έγκριση/έναρξη των προγραμμάτων ώστε να υπάρχει περισσότερος χρόνος για την υλοποίησή τους

Οικονομική ενίσχυση για την υλοποίηση των προγραμμάτων, τουλάχιστον για τους λιγότερο προνομιούχους μαθητές που αποκλείονται από εκπαιδευτικές επισκέψεις λόγω έλλειψης πόρων

Αναγνώριση της εργασίας των εκπαιδευτικών για την οργάνωση και την υλοποίηση των προγραμμάτων και επαναφορά της συμπλήρωσης του ωραρίου ή/και αποδέσμευση από άλλες εργασίες του σχολείου, για να αποφεύγεται η υπερφόρτωση των εκπαιδευτικών που υλοποιούν προγράμματα. Πρέπει να υπάρξει χώρος στο σχολικό ωράριο για δραστηριοποίηση των μονάδων σε διάφορους τομείς γιατί η μάθηση μπορεί να προέλθει από διάφορες πηγές πέρα των σχολικών εγχειριδίων και να είναι και πιο ουσιαστική». (Σύλβια Μισιρλή-Υπ, Σχολικών Δραστηριοτήτων Φωκίδας).

Και μόνο αυτό το απάνθισμα απόψεων θα έπρεπε να είναι αρκετό για να πεισθεί οποιοσδήποτε αμφισβητεί τις δυνατότητες του Σήματος Αειφόρου Σχολείου, με την προσέγγιση των Δεικτών Αειφόρου Σχολείου.

Στην επερχόμενη θεσμική αλλαγή της Παιδείας, το αειφόρο σχολείο με την προσέγγιση των Δεικτών θα μπορούσε να υιοθετηθεί ως το επιδιωκόμενο οραματικό σχολείο, αφού αποτελεί μια αυτογενή, εκ των κάτω, συνεργατική, ολιστική, προοδευτική, αποτελεσματική και ελκυστική εναλλακτική για το σημερινό απαρχαιωμένο σχολείο.

Υπάρχει ήδη ένας ισχυρός πυρήνας εκπαιδευτικών που μπορεί να βοηθήσει την συντονισμένη και προγραμματισμένη εισαγωγή του αειφόρου σχολείου και στις τρεις βαθμίδες του εκπαιδευτικού συστήματος, υπάρχει ελληνική και διεθνής βιβλιογραφία που μπορεί να τεκμηριώσει την εφικτότητα και την αποδοτι-

κότητα/αποτελεσματικότητα του εγχειρήματος και το μόνο που χρειάζεται είναι η πολιτική βούληση. Αυτή, όπως φαίνεται από τα κείμενα που δόθηκαν για διαβούλευση είναι πιθανό να υπάρχει ως μια αρχική και αδιαμόρφωτη πρόταση.

Η δική μας πρόταση είναι απλή: Εισαγωγή του θεσμού του Αειφόρου Σχολείου με την προσέγγιση των Δεικτών Αειφόρου Σχολείου ως προτεινόμενο τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας των σχολείων κάθε τύπου και βαθμίδας. Η εισαγωγή του Αειφόρου Σχολείου με τον τρόπο αυτό όχι μόνο δεν δημιουργεί προβλήματα στα σχολεία, αλλά, αντίθετα, λύνει πάρα πολλά από τα υπάρχοντα, δημιουργώντας ένα φιλικό, συμπεριληπτικό, αποτελεσματικό, περιβαλλοντικά φιλικό, δημοκρατικό, οικονομικά αποτελεσματικό και πολλαπλά ελκυστικό σχολείο.

Είμαστε έτοιμοι να βοηθήσουμε εθελοντικά κάθε προσπάθεια προς αυτήν την κατεύθυνση.

Το συνέδριο με τα λόγια των συμμετεχόντων

«Το Αειφόρο Σχολείο διαμορφώνει μια νέα "σχολική ζωή". Στο αειφόρο σχολείο χτίζεται ο πολιτισμός, οι αξίες. Εκεί χτίζεται η περιβαλλοντική-πολιτισμική παιδεία για να ευημερεί η Δημοκρατία».

(Ζήσης Αγγελίδης)

«Οι αλλαγές στο χώρο της Παιδείας και συνεκδοχικά της κοινωνίας κυοφορούνται αποτελεσματικά στην καρδιά των δασκάλων, γι αυτό χρειάζεται συνεχής επιμόρφωση όχι μόνο για εμπλουτισμό παιδαγωγικών και άλλων γνώσεων, όσο για ανατροφοδότηση κι ενθάρρυνση μέσω της επικοινωνίας. Ήταν λοιπόν εξόχως συγκινητικός ο απaráμιλλος οίστρος των εκπαιδευτικών που συμμετείχαν στο Συνέδριο με διάφορα σχολικά προγράμματα, χωρίς να τους διακρίνουν ψήγματα ηττοπάθειας ή γραφικότητας. Όλοι γελαστοί, ενθουσιώδεις και μη ανταγωνιστικοί. Και βέβαια δεν απεμπολούσαν τον τελικό στόχο, που είναι η μεθοδική κάλυψη διαφόρων δεικτών του Αειφόρου Σχολείου.

Το Αειφόρο Σχολείο ως «κλισέ» ωριμότητας κι ευθύνης μπορεί πλέον να αποτελέσει πλατφόρμα δοκιμασμένων και πειστικών προτάσεων για πιο χαρούμενα και αποδοτικά σχολεία σε όλες τις βαθμίδες της Εκπαίδευσης».

(Χρίστος Σαμαντάς)

Ένα σχολείο (το Αειφόρο) που λειτουργεί με σεβασμό στο ανθρωπογενές και στο φυσικό περιβάλλον, υιοθετώντας δράσεις και εκπληρώνοντας τους Δείκτες Αειφόρου Σχολείου και στα τρία πεδία: το Παιδαγωγικό, το Κοινωνικό/Οργανωσιακό και το περιβαλλοντικό.

Το **Σήμα Αειφόρου Σχολείου** μας έδωσε την ευκαιρία να αναδιοργανώσουμε τη σχολική ζωή, να επαναπροσδιορίσουμε τους στόχους μας σε μια ολιστική προσέγγιση, δουλεύοντας και αξιοποιώντας κάθε προσφερόμενο μέσο. Όλη η εκπαιδευτική κοινότητα εκπαιδευτικοί, μαθητές, γονείς, φορείς, Δήμος, εργάστηκαν ομαδικά, συνεργατικά, δημιουργικά, με διάθεση να εφοδιάσουμε τους μαθητές μας με γνώση και αξίες αλλά και να επιτύχουν τον προσανατολισμό του σχολείου προς την Αειφορία. Μέσα από αυτή την πορεία προετοιμάζονται οι σημερινοί μαθητές και αυριανοί πολίτες να αντιμετωπίσουν με ωριμότητα και σεβασμό την ζωή τους και το περιβάλλον, δημιουργεί ταυτότητα, ξεχωριστούς ανθρώπους, καλλιιεργεί αξίες και ομορφαίνει τις ψυχές!!!

(Μαρία Χαϊκάλη-Ειδικό Επαγγελματικό Γυμνάσιο και Λύκειο Αγίας Παρασκευής)

«Όσα ακούστηκαν ήταν γεμάτα καρδιά, πάθος και αποφασιστικότητα για μια αλλαγή γεμάτη δροσιά στο βαλτωμένο από τις πιέσεις και σύστημα σχολείο. Εύχομαι, όλοι μας, να γίνουμε λαμπαδηδρόμοι για ένα σχολείο που θα γεμίζει τις ψυχές και το μυαλό μας με δημιουργικότητα, χαρά κι αδελφοσύνη!»

(Ασπασία Παπαναστασίου-1ο ΕΠΑ.Λ Αγ. Παρασκευής)

«Αυτό που είναι εντυπωσιακό στο αειφόρο σχολείο είναι η μεγάλη ποικιλία των δράσεων που μπορούν να υλοποιηθούν. Οι δράσεις του μπορούν να είναι τελείως διαφορετικές μεταξύ τους και ίσως αυτή να είναι και η επιτυχία του. Οι στόχοι σε κάθε δράση μπορούν να είναι πολλοί, αλληλοεμπλέκονται και τα θετικά αποτελέσματα είναι πολλά και πολυδιάστατα. Σε μερικές περιπτώσεις μάλιστα προκύπτουν στην

πορεία αυτών των δράσεων και ακόμη περισσότερο, που δεν αναμένονταν κατά την αρχική αξιολόγηση τους. Προωθούνται στους μαθητές αξίες όπως η οικολογική και κοινωνική αλληλεγγύη, η υπευθυνότητα, η αυτοπειθαρχία, η γενναιοδωρία, η καλοσύνη, η ειρήνη, η δημοκρατία, η αγάπη για το συνάνθρωπο και η συμπόνια.

Το μεγαλύτερο εμπόδιο είναι ότι υπάρχει ελάχιστος διαθέσιμος χρόνος από τα Αναλυτικά Προγράμματα για τον προγραμματισμό δράσεων, πέραν των ωρών της Ευέλικτης Ζώνης που τώρα έχουν συρρικνωθεί ακόμη περισσότερο και ειδικά στις μεγάλες τάξεις του δημοτικού σχολείου. Δεν πρέπει να παραβλέπουμε επίσης και τα γραφειοκρατικά εμπόδια που προκύπτουν όταν το σχολείο θέλει να προσκαλέσει ομάδες ειδικών ή επιστημόνων για παρουσιάσεις και ομιλίες στους μαθητές ή τους εκπαιδευτικούς, για τις οποίες πρέπει να δίδεται έγγραφη άδεια με πολυήμερες καθυστερήσεις. Θα έπρεπε, κατά τη γνώμη μας, να υπάρχει μεγαλύτερη ευελιξία σ' αυτά τα θέματα.

Επίσης, θα πρέπει οι εκπαιδευτικοί να επιμορφώνονται για να γνωρίσουν τη φιλοσοφία και τις θεμελιώδεις αξίες της εκπαίδευσης για την αειφορία, αφού σε κάθε σχολείο οι εκπαιδευτικοί είναι ο πυρήνας που προωθεί συστηματικά τις δράσεις».

(Σίσσυ Τσαντσαράκη, Δημοτικό Σχολείο Κεφάλου-Κώς)

ΡΑΛΛΕΙΟ ΓΕΝΙΚΟ ΛΥΚΕΙΟ
ΘΗΛΕΩΝ ΠΕΙΡΑΙΑ

aeiforum

Όψεις του Αειφόρου Σχολείου

Πανελλήνιο Συνέδριο

Αφιερωμένο στη μνήμη της Ντίνας Σχίζα

14 και 15 Οκτωβρίου 2017
Ράλλειο Γενικό Λύκειο Θηλέων Πειραιά

Με την αιγίδα του ΥΠ.Π.Ε.Θ

Aeiforum
<http://www.aeiforum.eu> | www.facebook.com/Aeiforum

Ράλλειο Γενικό Λύκειο Θηλέων Πειραιά
Γ. Λαμπράκη 1, Πειραιάς
<http://lyk-ralleion.att.sch.gr> | www.facebook.com/ralleios